
6
39
M
3

IOANNIS

FABRI EPISCOPI CONSTANTIENSIS
IN SPIRITVALIBVS VICARII OPVS
ADVERSVS NOVA QVAEDAM
ET A CHRISTIANA RELIGI
ONE PRORSVS ALIENA
DOGMATA
MARTINI LVTHERI

Paulus magister gentium
ad Hebræos
ultimo

Doctrinis uariis & peregrinis nolite abduci &c.

BEATISSIMO PATRI AC DOMINO ADRIANO Sexto Pontifici uere Maximo, ac modis omnibus Summo, Ioannes Fabri ad sanctorum pedum oscula aduolutus, sese submisse commendat.

N REPVBLICA BENE instituta nemo frugi ciuis habetur beatissime Pater qui ad hostiles insidias patriae imminentes praesensque exitium conniuet, ac in utranque, ut dicitur, aurem dormit, quin ut impius/ignauus/stolidus/ac plane peruersus exigitur urbe. Quum enim ex ciuium fide/& concordia subsistat patria, ueluti membrorum armonia constat corpus, execrabili fuerit amentia, qui securus & stertens uiderit pericula ingruere patriae, quum ad ipsius quoque uel incolumitatem/uel interitū urbis casus pertineant. Atque haec pietas adeo est & necessaria & omnibus laudata saeculis, ut nullius quamlibet inutilis ciuis, opera patriae cōsulturi, uertatur uitio. Adeo etiam satis est in magnis rebus ipsa uoluntas, maxime ubi non suffragatur facultas. Quae quum mecum ipse reputarem, non inutile futurum sperabam, si meo qualicunque studio, praesentibus reipublicae christianae periculis, obuiam iretur. Quod si portas obserare, custodire muros, a propugnaculis exigere hostem, in castra eius irruere, trucidare quoque mea non sinit paruitas, animum tamen haud quaquam fortasse ignauum testabor. Sicubi uel relicta ab aliis arma uel saxa bellaturis porrexero, si non ducem, gregarium certe militem praestabo. Quis autem non uidet quantis incursionibus, quam graui ariete pulsetur turris illa Dauidica, hoc est sancta Christi religio. Alioquin totidem propugnaculis/ac mille clipeis/& armatura fortium ornata, & totidem saeculis felicissime custodita. His motibus admodū horrendis christianus orbis fere uniuersus quinquennium hoc perpetuum ita concussus/& attritus est, ut regum & principum omnium praelia/ac caedes, (in quibus aliquot iam ānis effusi humani sanguinis pene ὁ κατακλυσμὸς terras omneis inundauit) prae imanissimis religionis nostrae tumultibus, lusus uideri

poſſint ſpiritualibus oculis. Re uera bellũ diabolica res eſt. quippe
quo malorum Iliaς redundat in orbem, tot corporum millia exa-
nimantur. quam horrenda uero & tartarea peſtis eſt, ubi innumerę
animarum miriades hæreſum ac ſchiſmatũ contagio? ueneno/gla-
dio pereunt? Id quoq; cum magno inferni triumpho fieri paſſim
cernunt, & ingemiſcũt boni omnes, quũ ab unitate matris eccleſiæ
receditur, quæ in apoſtolo℞ fide / illorumq; ſaluberrimis doctrinis
atq; traditionibus fulcita eſt, ac legitima apoſtolo℞ ſucceſſione per
ſummos põtifices hactenus feliciter moderata, atq; profecta. Dein
quod omnium maximum eſt, quando ſanctorum conciliorum/ac
uicariorum Chriſti ſanctiones contra totidem ſæculorum obſerua-
tiones non accipiuntur, ſed uelut impia reiiciuntur dogmata, dum
Petri perſona eccleſiæ caput eſſe negatur, nec illius ſucceſſori pri-
matus poteſtatis admittitur, dum ſacramentaria fidei polluuntur,
& mille præſtigiis / & faſcinationibus uulgus hoc iners a fide, quã
ab ubere materno ſuxit, auertitur/atq; retrahitur. Hinc, quod non
minus periculoſum eſt, dũ fere omnia, in quibus generis humani
ſalus/& uita conſiſtit, uertuntur in dubium. Inobedientiæ huius
tantarumq; procella℞ auctorem tam periculoſi belli/ac tam cruẽtæ
tragœdiæ primum Martinum Lutherum eſſe nouerunt omnes.
Hunc licet omnium beatiſſimus eccleſię paſtor Leo honeſtis ratio-
nibus ad caulas ſui gregis reducere, maliq; radicẽ, prius q̃ latiſſime
ramos expanderet, prudentiſſimo conſilio/ac modeſtia incredibili
excindere conatus ſit. Tamen ſic cauſante Athe infernali dea illa
Homerica, nihil ꝓfecit. Dein in comitiis Vuormatiæ celeberrimis
ab inuictiſſimo Romanorum imperatore Carolo, a principibus ac
proceribus imperii res ſerio tractata/& acta eſt. Verum elapſus eſt
rurſus Martinus, clamans non armis / non ulli hominum in terris
auctoritati, ſed ſolis ſcripturis, nec tamen omnibus, imo ſacris &
auctenticis ceſſurum ſeſe. Proinde quum in uno ſcripturarũ cãpo
fixerit haſtam, & uelut recenti uictoria iuueniliter exultans, hoſtes
prouocet & expetat ad certamen, ſiqui poſſint, tum in recta ſcriptu-
rarum intelligentia ſummam uictoriæ ſuã ipſe fateat. Eapropter
ego armaui humeros ſcriptores ſanctos, quo℞ ductu in ipſa ſcriptu
rarum penetralia, quaſi in cellam illius Sulamitis uinariam / aut
gazophilatium Ezechielis ſecretius ingrediendo perluſtraui, non
ſegniter interitui proxima uetuſtiſſima concilia quãplura, ea quoq;

ex Germaniæ / ac Italiæ bibliothecis fere uetustate consumpta, a blattis/& tineis liberaui, necnon ecclesiæ primitiuæ scriptores tam Græcos q̃ Latinos non indiligẽter euolui. Postremo ex collatione temporum & scripturarum eo processi, duce spiritu humilitatis, ut ueritatis perquirendę studio, in harenam cum Luthero sit consiliũ, Arma e quibus non incerta uictoriæ spes assulsit, hac mea lucubratione, quantulacunq; tuæ celsitudini cõmonstro/dedicoq;. Minus forsitan satisfiet doctis, qꝑ perturbatiora sunt quædã minusq; expolita, q̃ eruditissimi hujus sæculi nasus ferat. At qui meminerint illi defuisse mihi tempus & otium adeo ad hãc rem necessarium, ut ne doctissimus quidem quicquã elimatius attulerit, nisi multa dies/& multa litura coercuerit. Tametsi satis mihi sit, si itelligar certe inter tot gratulatores tui adepti ꝑsulatus me unũ uenire τὸ ἀσυμβολον inexpiabile uidebatur. Qđ si pro xeniis nec aurum/nec argentum aut tale quid pretiosum prębere ualeam, tamen pro christiana religione conseruanda strennuos/ac ueteranos milites in aciem sistere ac tibi dedititios facere, Visum est mihi munus futurum tuæ sanctitati non admodum ingratum. Deum itaq; optimum max. suppliciter oro, quo orbi christiano noui hæc summi pontificatus inauguratio faustis ominibus peragat͛, ac splendido in fidei hostes triumpho cõuincatur, fuisse quam auspicatissima. Cuius successus fore felices, quum multis ex causis speramus, quas cõmemorare perlongum foret, tum maxime ex uocatione illa mire canonica, quæ tantum abest, ut ullam corrupti officii suspitionem prębeat, ut nulla multis sęculis mirabilior sit credita diuiniorq;. Te enim quẽ tanta terrarum/mariũq; intercapedo a sacris illis comitiis seiunxit, ceu ex diuinæ uocis oraculo designauit sacrosanctus senatus ille Cardineus integritate uitę non minus quã eruditione conspicuus, nõ ambiisti fastigium hoc, ne quis calumnietur te tibi gesturum imperium, ut qui inuitus huc sis pertractus, & adeo per omnia plane uocatus, ut Aaron Israeliticæ gentis olim כֹּהֵן גָּדוֹל idest sacerdos magnus. Quamobrẽ multo sane felicius cessurum hoc auguramur ecclesię Christi, qꝑ pastor orbis es uocatus. Nempe maioꝝ consensu ac calculis illis diuinis præconsortibus tuis selectus. Et quia non esse potestatem ullam nisi a deo aliquot testatur locis. ὁ σκεῦος ἐκλογῆς παῦλος. Quare siquid iuste mandarit potestas uel sęcularis, uł ecclĩastica, id adeo esse ꝓceptũ haud quaq̃ ambigimus.

Hac igitur tu gemina potestate es uocatus, ut nimirum minime fallax argumentum fuerit longe felicissimi pontificatus tui, ut te ceu organo ad magna usurus sit Christus. Legimus in ueteri instrumento infeliciter gestū ab Israelitis quicquid citra dei mandatum gerebatur, quod in Numeris & Machabęis uidere licet. Rursus quæ deo uolente ac mandante aggressi sunt, supra uota omnia successerūt prospere, sic felicissime moderaturum te omnia, diuina hæc præsagit uocatio. Et ut demum cum regio propheta dicam. Tu es ille beatus, qui erit tanquam lignum plantatū secus decursus aquarum, quod fructum dabit in tēpore suo, cuius foliū non defluet, & omnia quæcunq; faciet, semper prosperabuntur. Quare non terrearis etiam, si tuus ingressus appareat aliquantulū difficilis, diriget dn̄s deus gressus tuos. & qui nouit uiam iustorum, tecum erit quocunq; ieris. Qđ si ulla ratione humana subsidia præstare poterunt, en potentissimum ac maximum imperatorem Carolum habes, cui prouidentia dei iam denuo contigisti pater. Qđ si Carolus ille Magnus olim Adriano primo compaternitatis uinculo dūtaxat obstricto in dānandis hæresibus/ac recuperandis ecclesiæ bonis nunq̄ deesse uoluit, an non iustiori causa is Carolus tibi aderit, quem toties & tam impense erudiisti, sanis doctrinis, ac (quod magis laudandum fuerit) quē tuæ sanctimonia uitæ fecisti esse optimum. Eapropter uiriliter age, confortare, & esto robustus. plures nobiscum sunt q̄ cum illis. Qđ si ultra uires tuas negotium quod tibi dominus iniunxit, esse compereris, cum Mose illo sapientissimo/atq; mitissimo prouide tibi uiros sapiētes/& timentes deū, in quibus sit ueritas, per quos (e medio sublatis quibusdam abusionibus, quæ sub tuis prædecessoribus hanc sedem tuā incaute for tassis aliquantulum obscurarunt) & ueritatis uia monstretur. Erit enim primo omnium necessarium, gregem domini tibi concreditū sana/& euangelica ueritatis pascere doctrina. In te quippe hæc tempora uenisse uideo, de quibus propheta ait. Ecce dies uenient, dicit dominus, & mittam famem in terram, nō famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi uerbum domini. & cōmouebuntur a mari usq; ad mare, & ab Aquilone usq; ad Orientem circuibunt quærentes uiā dn̄i. Et forte nūc sunt illi dies, in quibus paruuli petierūt panē, & non erat, qui frangeret eis. Inde captiuus ductus est populus domini dicente Esaia, quia non habuit scientiam, & nobiles eius

interierũt fame,& multitudo eius siti exaruit. Ab hac fame tu uelut alter prouidus ille Ioseph populum tuum in deserto/& famelicum liberabis, si panem de simila coctũ illi præberi feceris. Benedic ergo panes, ac tui apostoli distribuãt, & edent pauperes, & saturabunt, dein laudabunt dominum. Iube pro sitientibus hauriri aquas de fontibus saluatoris/de quatuor fluminibus irrigãtibus uniuersam terram. Percute petram, & fluent aquæ. Iube sitientes uenire ad aquas salientes in uitam æternam, & bibẽt omnes salutare dei nr̃i. Qđ si interim Amorrei/Cananæi/Pheresæi/& Iebusæi in tua castra irruerint, accingere gladio super femur tuum, gladio inquam uerbi dei. Nec tamen iterum solus descendas in aciem. Sed eos elige, qui manu ad os aquas proiicere/ao lãbere didicerunt. & hi ad pugnam erunt idonei. Et sic demum contra hostes fidei proculdubio præualebis. Et ut apertius dicam, si tu literatorũ Mecenatem/Damasum/ & Eugenium egeris, dubitare non poteris, neq; debebis. Habiturus es Marones/Hieronymos/atq; Bernardos, quorũ studiis indefessis ac sancto conatu uniuersæ fidei negotia, alioqui non parũ turbata, tranquille/prudenterq; pacabis. Sed quid hæc apud tantum/tãq; eximium literarũ ipsumq; doctissimum principem cõmemoro? Sus Mineruã docere, ac noctuas in Athenas ferre uideor? Beatitudinẽ tuam ad pedum oscula substratus humillime precor, meum hunc laborem/meas uigilias seu & potius nenias boni consulat, ac grato animo, ut solet, reliqua omnia suscipiat, nec tam operis pretium quã animi mei sanctitati tuæ / ac illius apostolicæ sedi deuotissimi cãdorem spectet. Sic enim sacrosanctam Petri sedem ueneror, tam pie Christi uicarium Romanum pontificem agnosco, ut hoc corpusculum/hanc uitam, sicubi res postulauerit, alacriter pro huius sedis honore periculis exponere sum prõptissimus. Deumq; orabo semper, quo tuæ beatitudini utriusq; hominis incolumitatem conseruet quam diutissime. Cui me tanquam deditissimum mancipium tam libenter q̃ merito ad omne pietatis officium obstringo. Valeat felicissime sanctitas tua.

IOANNES FABRI EPISCOPI

Conſtantieñ in ſpiritualibus Vicarius
Martino Luthero Theologo
ἐν φρονήσει ἐν πραότητι·

VAM Inutiles ſint diſputationes illæ noſtroꝝ temporꝝ publicę ad inueniẽdam ueritatem, ſatis opinor annis ſuperioribus es expertus Martine in Ieſu chariſſime. Nam ueritas inter tumultuantes illos animorũ æſtus haud facile illuceſcit. Sedatis autem & tranquillis animis, nulla ambitionis labe infectis, ſpiritus ille ueritatis ſe prodit libẽtius, pertinaces ſcholaꝝ pugnas, quibus odia implacabilia excitantur/& aluntur, ceu ueritatis peſtem fugit. Proinde cũ ſtudioꝝ meoꝝ ductu eo uenerim, ut in quibuſdã a te diſſentire mihi uiſum ſit, citra tamen charitatis chriſtianæ iacturã, placuit hoc qualecũq; meũ iudicium trãſmittere tibi, nõ inani illo uictoriaꝝ ſtudio, quo ſolẽt quidam, ſed ueritatis amore, ut qui nõ meæ ſed unius Chriſti gloriæ, cõſciẽtia teſte, ſtudeã, quã & cũ uitę periculo, ſicubi licuerit, nõ ſegniter quæſiero. Primo in ea ſũ ſentẽtia, ut exiſtimẽ nõ temere a ſanctis patribus recedẽdũ, quoꝝ opera tã egregie ad ſacraꝝ lraꝝ intelligẽtiã ſumus adiuti. Eruditionẽ.n.illoꝝ maximã & ſãctiſſimã editi libri teſtanť. Et doctrinæ nõ parũ addidit ponderis uitæ ſanctimonia, ut non perinde tutũ eſſe putarim a receptis iãpridẽ illoꝝ ſententiis priuata auctoritate diſſentire, deindẽ cõciliоꝝ auctoritatem eleuari. Et inutile, ut honeſte dicam, arbitrabar, ecclię, & qđ ad puſillos eccleſiæ attinet, in primis periculoſum, ꝙ pleraq; in his decreta ſint, quæ cũ fidei articulis iũgunť ſatis arcte, ut unius concilii legitime congregati auctoritate, uel tantillũ uacillãte, reliquoꝝ quoq; auctoritas leuior ſit futura. Poſtremo nonnulla alia in libris tuis alioqui eruditiſſ. rep̃hẽſa, eiuſmodi mihi uiſa ſunt, ut citra animaꝝ periculũ tolerari utcũq; potuerũt, ne publicus ordo turbareť. cuius rationẽ eſſe habẽdã uir prudẽs/& grauis nõ facile negaueris. Verum Martine confrater in dño nos amice & potiſſimũ ex libello tuo de ptãte papæ mutuo colloquemur. Viſus eſt enim iſte libellus ad inſtitutũ hoc meũ, quo tua errata tibi monſtrarẽ plurimũ accõmodus. At nõ rixoſa illa theologia, quę nõ ſine grauiſſimo puſilloꝝ

ſcandalo

ſcandalo nouiter inter nros Germanos,& ita ut uelim nolim,dicere
cogor dei ſermoné inter eoſdem ſcómatib9 athleticis eſſe cóſperſú•
Id qđ in te ac ſectatoribus tuis,qui tñ toti Paulini eſſe uultis, ſatis
mirari nó poſſum,Eloqa dei caſta eſſe, caſteq; ac manſuete tractari
debere, et ſi multiplici ſcripturaꝝ teſtimonio manifeſtú ſit, hic tñ
qñ cú Paulino interpte mihi negotiú eſt, nó poſſum nó oſtédere ab
initio rei ex Paulo te ac tuos nó parú peccare, qui nó niſi tragica &
oíbus plena cóuitiis edere,nec ullius modeſtię/benignitatis/ac mã
ſuetudinis rationé habere ſoletis•Cú tñ nulla Pauli extet epła, quæ
nó pacé ac unitaté & alia id uirtutis genus ex omni parte redoleat,
ac quaſi tuba aliqua intonet•Ira cœleſtis ille magiſter gentiú enixe
Romanos hortať quo ſe inuicé ſuſcipiant,in charitate fraternitatis
inuicé ſeſe diligát•Ité quę pacis ſint,ſectenť,& quę ędificationis ſút Ro.xv.
inuicé cuſtodiát• Corinthiis ſcribés,teſtať ſeſe docere in ecclíis deú Ro.ii.
nó diſſéſionis/ſed pacis eſſe deú•Proin oía honeſte& ſecúdú ordiné Ro.xiiii.
fieri iubet,illoſq; nó per Claudii tonitrua,nó fulmina Iouis, ſed mã .i.Corinth.xiiii.
ſuetudiné/& modeſtiá Chriſti obſecrat• Grauať deniq; nó parú in .ii.Corinth.x.
uirga nó in ſpiritu mãſuetudinis ſe denuo debere redire Corinthú• .i.Corinth.iiii.
Nihil hic de cótentione dicá,ubi dicebát.Ego ſú Pauli,ego Apollo, .i.Corinth.i.
ego uero Cephe•Galatas monuiſſe ne efficerenť inanis glorię cupidi, Ad Galatas.v.
inuicé ꝓuocátes,iuicé inuidétes•nemo nó nouit•Epheſiis uero ſcri
bens,Eſtote,ait,inuicem benigni/miſericordes,donátes inuicé,ſicut Ad Ephe.iiii.
& deus in Chriſto donauit uobis•Antea uero ſic dixerat• Obſecro Ad Ephe.iiii.
uos ego uinctus in dño ut digne ambuletis cú oí humilitate/& man
ſuetudine,cú patiétia ſupportátes inuicem in charitate,ſolliciti ſer
uare unitatem ſpiritus in uinculo pacis• Quando ét euágelica tuba Ad Philippeñ.iiii.
Philippéſiú modeſtiá oíbus hoíbus notá eſſe uoluit• & ut cogitarét
quecúq; pudica/quecúq; amabilia,ꝑmittit dicés,Fratres ſiqua con
ſolatio in Chriſto, ſiqđ ſolatiú charitatis,ſiqua ſocietas ſpús, ſiqua Ad Philippeñ. ii.
uiſcera miſericordiæ implete gaudiú meú,ut idem ſapiatis,eádem
charitaté habétes,unanimes idipſum ſentiétes•nihil per cótétioné,
neq; p inané gloriá,ſed in humilitate ſupiores ſibi inuicé arbitrátes•
Coloſſenſib9 ꝑterea ꝓcepit ut deponant omnem iram/indignationé Ad Coloſſen. iii.
malitiá/blaſphemiá/turpé ſermonem, & ꝙ induát ſicut electos dei
benignitatem/humilitaté/modeſtiam/patiétiá ſupportátes inuicé•
Sed & Theſſalonicenſes non minori diligétia hortatus eſt cóſolari .i.Ad Theſſa. iiii.
inuicem, ædificare alterutrú, inquietos ſuſcipere fratres•Et pulchre .i.ad Theſſal.v.

i.ad Timoth.v. Timoth.docet ne seniorē increpet, sed obsecret ut patrem, iuuenes ut fratres, anus ut matres, iuuēculas ut sorores. Qd & Tito seruādū
Ad Titum.iii. tradidit dicens. Admone illos nō litigiosos esse, sed modestos, osten-
.ii. ad Timoth. ii. dentes omnem mansuetudinē ad oēs homines. Et antea Timotheo
scripserat, seruum dñi non oportere litigare, sed esse mansuetum ad
i.ad Timoth.iiii. omnes. Quid ꝙ ut pietatē ad omnia ualere ubiq; doceret, pro One-
Ad Philemonem simo pientiss. ad Philemonem interpellat. Prætereo hic ea quæ de
Ad Hebræos.xii. stultis q̄stionibus ad Titū scripta sunt. Et nō abs re p̄cepit Hebræis
Ad Hebræos ult. ut pacē sequant̄ cū oibus in charitate fraternitatis maneāt, ac nunq̄ beneficētiæ obliuiscant̄. Ex qbus oibus manifeste docemur, ut qui iactemus nos Pauli nosse spiritū, necesse sit in ecclia dei pacis/modestiæ/fraternitatis/mansuetudinis/benignitatis/ac unitatis rōnē habeamus. Et oīs demū amaritudo/& ira/& idignatio tollāt̄ a nobis. Modeste itaq; nō in portētis uerboꝝ, nec ad ostētationē agamus, & quātū fieri pōt, priscoꝝ patrū uestigia sectemur. Quis.n.nescit Tertullianū/Lactātiū/Athanasiū/Apollinariū/ac alios scripsisse contra gentes, Hireneū cōtra Valentinianos, Orig. contra Celsum, Basiliū aduersus Eunomiū, Milciadē cōtra Mōtanū, Hieronymū aduersus Heluidiū/Iouinianū/Vigilantiū/ac alios. D. Aureliū August. cōtra Academicos/Manichęos/Fortunatū/Faustū/Felicem/Parmenianū Petilianū/Cresconiū/Donatistas/Pelagium/Arrianos/Maximinū Felicianum/ac alios. At nō inuenies in his oibus tā tragica, ac quasi ueneno tincta scōmata, quibus oēs fere tui ac sectatoꝝ tuoꝝ libelli cōtra omne christianę pietatis/ac māsuetudinis officiū oppleti sūt̄: ab illis abstinere tecū sermonē habiturus, mihi persuasissimū est. Cōuertamus itaq; gladios in uomeres, & hastas in ligones. sectemur pacē, & deus pacis erit nobiscū. Nā q̄tum ad me ptinet, ita me deus amet, hoc maxime & id unū cupio ut ueritas triūphet, docere & doceri paratissimus. Tātū .n. abest ut offēdar emēdatione tua ulla, ut apd me gratiā nō mediocrē sis olim initur9, si meliora/si castiora docueris. id tñ absq; lędoriis/absq; libellis famā obscurātib9, ac ēt sermo to rācore fiat. Inciderūt (ut nosti) nōnunq̄ inter uiros sanctos amicę in studiis dissēsiones. unde & Paulū a Petro dissēsisse, Paulū quoq; & Barnabā ,ppter Marcū separatos, sacrę tradūt historię. Qd' si dissentire ab alio cōtumelia foret, quis unq̄ scriptoꝝ nō alicubi dissentit a cæteris? Lege igit̄ dum licet per otiū lucubrationem hāc meā, & tuū in Christo cōfratrem, qd' facis, diligito. ἔῤῥωσο ἐν κυρίῳ.

PRAETER UTRIUSQ; TESTAMENTI

Sacra Testimonia, quibus prima debetur authoritas, sunt in hoc opere a Fabro citati.

AUTHORES SACRI
non habita tẽporum ratione.

Hermas Romanus
Procorus dyaconus
Dionysius Areopagita
Philo Iudæus
Ignatius Antiochenus eps
Policarpus Smyrneñ eps
Policrates Ephesiorum eps
Papias Hieropolytanus eps
Hireneus Lugduneñ eps
Theophilus Alexandrinus eps
Origenes Adamantius
Septimius Tertullianus
Iustinus martyr
Dionysius Corinthiorum eps
Clemens Alexandrinus
Pamphilus martyr
Cyprianus Chartagineñ eps
Lactantius Firmianus
Hilarius Pictauieñ
Cirillus Alexandrinus
Athanasius Alexandrinus
Epiphanius Cypri salaminæ
Diuus Hieronymus
Ambrosius Mediolanensis
Aurelius Augustinus
Ioannes Chrysostomus
Gregorius Nazanzenus
Gregorius Nissenus
Sanctus Maximus
Basilius Magnus
Prosper Reginus eps
Ruffinus presbyter
Io. Damascenus
Leo ter beatus
Gregorius Magnus
Fulgentius
Maxentius
Karolus Magnus
Didimus
Philaster eps Brixianus
Sanctus Remigius archieps
Hugo Etherianus
S. Zeno Veroneñ eps
Victor presbyter Antiochiæ
Facundus Hermaneñ eps
Gaudentius Brixianus
Ioannes eps Ephesinus
Bernardus Abbas
Philotheus monachus de mõte (Syna
Nicetas presbyter
Nicolaus Cusanus
Beda Venerabilis
Nicophorus Constantinopo.
Hypolitus Thebeus
Magnus Iohannitius
Effrem Syrus
Nilus Thessaloniceñ
AUTHORES Philosophi

Libanius Sophiſta
Plato
Ariſtoteles
Auicenna
Seneca
Apuleius
Hali Abenragel
Epictetus Stoicus

AVTHORES Hyſtorici.

Paulus Oroſius
Eutropius
Sozomenus
Plutarchus
Titus Liuius
Egnatius
Pomponius lætus
Velleius Paterculus
Euſebius Cæſarienſis
Ioſephus
Suetonius
Alexander Aphrodiſeus
Platina
Ammianus
Q.Curtius
Thucidides
Egeſippus
Pomponius Mela
Diodorus Siculus
Paulus Dyaconus
Strabo
Lucius Florus
Iuſtinus hiſtoricus
Herodotus
Valerius Maximus
Cæſar in Commentariis
Laertius
Sabellicus

ORATORES

Varro
Cicero
Thirius Maximus
Sineſius
Quintilianus
Laurentius Valla

IVRECONSVLTI

Bartolus
Baldus ac pleriq; alii

AVTHORES POETAE

Homerus
Euripides
Heſiodus
Sophocles
Virgilius
Plautus
Horatius
Perſius
Auſonius
Iuuenalis
Lucanus
Ouidius
Claudius Claudianus

AVTHORES Ambigui

Ptolemæus
Plinius
Victruuius

GRAMMATICI

Seruius
Aulus Gellius

PONTIFICES ROMANI

Sub primitiua Ecclesia, & quorum pars maxima fidem Christianam martyrio consecrauit, in hoc opere citati.

Clemens
Anacletus
Euaristus
Alexander
Xistus
Delosphorus
Iginius
Pius
Anicetus
Sother
Victor
Calixtus
Pontianus
Fabianus
Cornelius
Dionysius
Melchiades
Siluester
Marcus
Iulius
Liberius
Felix
Anastasius
Damasus
Siricius
Innocentius
Zosimus
Celestinus
Leo
Simplicius
Hilarius
Gelasius
Symmachus
Gregorius Magnus
Hormista
Marcellus
Nicolaus
Bonifacius
Eusebius
Gaius
Honorius
Lucius
Pascalis
Vrbanus
Eugenius
Eutichianus

CONCILIA SANCTORVM PATRVM

In hoc opere non ex Gratiani uel
cuiuſuis alterius fragmentis,ſed
ueris exemplaribus ex
ordine canonum
citata

Canonibus apoſtolorum
Niceno Concilio
Ancirano
Neocæſarienſi
Gangrenſi
Antiocheno
Laodicenſi
Conſtantinopolitano
Calcedonenſi
Cartaginenſibus
Ex Aphricanis Conciliis
Cæſarienſi
Arelatenſi
Valentiniano
Epheſino
Tauromantinis
Armiſico
Vagienſi
Agathenſi
Elibertano
Terraconenſi
Gerundenſi
Valentino

Toletanis
Bracarenſibus
Moguntino
Spalenſi
Cypriani
Gregorii Magni
Zachariæ
Symachi
Ypomnimatibus ſecūdi Niceni
Concilii græce ſcriptis
Meldenſi
Antiocheno ſub ſancto Victore
Sinueſſæurbis Campaniæ
Triburienſi
Aurelianenſi
Lateranenſi
Parrhiſienſi
Matecinenſi
Mileuitano
Cæſareæ ſtratonis
Florentino
Baſilienſi
Conſtantienſi

AD LECTOREM

DITVS est a Martino Luthero libellus de potestate papæ inscriptus, in quo non modo potestatem Papę uellicare/ac miris modis cōfutare nititur, sed & probare conaf ad primatum Petri minime pertinere illud Matthęi.16. quo respondens Iesus dixit. Beatus es Simon Bariona, quia caro/& sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorū, & quodcūq; ligaueris super terrā, erit ligatum & in cœlis, & quodcūq; solueris super terrā, erit solutū & in cœlis. Nec per id Ioānis ultimo. Pasce oues meas, inter apl'os potestatis præfecturā, quam Theophilus Alexādrinus προστασίας τῆς οἰκουμένης τῶν προβάτων uocat, Petro quæsitam esse ait. Proin Ro. ecclesiam reliquis immerito dici, & haberi superiorem iudicat. Sunt & alia sexcenta a Luthero tradita, quæ euangelicæ ueritati ac religioni christianæ aduersari compertissimum est. Quæ omnia quum optimo iure conuinci posse putarem, ac ut cum Moabitide illa muliere spicas colligerem post terga metentium, hanc disputationis prouinciam suscepi. Et ne quid inuertisse uidear, Martini uerba semper ex ordine præmitto, ac pro ueritate tuenda, quid pro meo tenui iudicio in aduersum Luthero dicendum esse putem, pio lectori ostendam, non aliqua titillatione gloriæ inductus, sed ueritate/ac solius Christi mei honore, totiusq; orbis christiani pace cōi persuasus. Boni ergo consulat quisquis hæc legerit, & libere semoto affectu iudicet. Monitusq; meliora sequatur.

Theophilus Alexandrinus in Ioannem

SIC ITAQ; INTER CAETERA EXORDITVR LVTHERVS

RIMVM Quidem q; ipsimet Iuristę primatus huius assertores recedunt ab hoc sensu, & negant hoc uerbo Matthæi.16. Petro datam primitatem, consequenter & Romano Pontifici. Sicut Glo. c. Considerādum dis. 10. Panor. de electio. c. Significasti. Vnde dicunt non hoc uerbo, sed

illo uerbo, Pasce oues meas, Petro esse collatum pōtificatum ecclīæ. Si ergo iuristis licet negare tot textus expressos decretoꝝ, & dissentitur omnibus, quæ dist. 17. 18. 19. 21. 22. tam copiose & pertinaciter ex hoc uerbo Matth. statuuntur. Cur mihi non liceat frigidissima decreta appellare theologo, cū ea negare, & ānihilare liceat iuristis? Persequātur primum seipsos maioris criminis reos. Aut, si ueniam merētur decretorum negatores, & grassatores, sine peccato erit qui inefficaces asserit & frigidas decretorum probationes. Neq; enim ego ea negaui, sicut illi, sed frigere tantum ad probādum dixi, sicut re uera frigent, Nisi q; ad locupletandum locum ualeant exempla eorum, quæ per uim dicuntur, & in alienam sententiam trahunt. Nihil ergo hoc textu probatur, a quo ipsimet discedunt. nihil istis decretis probatur, quæ ipsimet neutriq; confidunt.

FABER

Ad Hebræos. vi.
Esaiæ. xl.

STA Balach & ausculta, audi fili Sephor, nō est deus quasi homo, ut mentiatur. & ita non mentitur, ut etiā sit illum impossibile mentiri. Proin necesse est, Esaia testāte, ut stet uerbum illius in æternum. Hæc a capite rei, & quasi primo congressu tibi Luthere in Christo charissime cōmemorare placuit, ut sine ambagibus, & mox disceres quid hęc dñi uerba sibi uelint, quibus Petro dicitur, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Tibi dabo claues regni cœloꝝ. Quę & si mille modis torquere ac retorquere conatus fueris, ultimo tamen negare nō poteris hęc dicta ꝓmissionis alicuius esse uerba. Iam tu qui paulinus es totus respōde, an nō ex Paulo didicerimus;

Ad Romanā. iiii.

Quæcūq; promiserit deus, potens sit facere, cū non sit apud eū impossibile omne uerbum? An in insula Pathmo Petri stipulator non

Apocalypsis. xix.

uisus fuerit sedere super equū album, & uocabatur fidelis & uerax, qui in alio loco habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Proin sanctus & uerus dicitur, & quia deus

Apocalypsis. iii.
Ad Titum. i.

erat, qui non mentitur. Ne דובר שקרים ab aliquo diceretur, aut dici posset ueritatis rationem ubiq; habuit. Quare & se uiam ac ueritatem professus est. noluit censeri similis Iudæis mendax. testimonium perhibuit ueritati. Quæ omnia cum doctores illi iurisperiti inter canones uersati, ac primo omnium sacraꝝ literaꝝ interpretes

consideraret, propter rei certitudinē promissionem hanc defuturo, quasi pñtentem existimarunt. Quod hic ergo ex Matthæo ac Ioāne doctores ecclesiæ tradiderunt, id canonistæ secuti sunt. At ne iureconsultis hæc macula possit inuri, quasi inter se dissentirent, ac asseuerarent cōtraria non e lacunis frigidis, sed calido fonte theologoꝝ ostendam canonistas cum theologis primariis conuenire optime. Ex Hireneo itaqꝫ / Tertulliano / Origene / Cypriano / Theophilo / Theophilacto / Hilario / Cyrillo / Chrysostomo / Hierony. Ambrosio Augustino / Leone / Gregorio Magno / Fulgentio / Maxētio / Beda / ac aliis propemodum infinitis auctoribus ostēdam primatū Petri ex euangelio Ioānis / ac Matthæi fundatū esse. Et iā cū Hieronymus Augustinus ac alii testantur euangelium Ioannis græce scriptum, Martialis quumqꝫ non parum referat, a fonte bibatur, qui fluit, an pigro quem stupet unda lacu. Vnde Græcum auctorem doctissimum Theophilum Alexādrinum induco. Is in Ioannem scribens sic ait. Theophilus Alexandrinus

Ἐπειδὴ τέλος εἶχεν αὐτοῖς τὰ τοῦ ἀρίστου, τῷ Πέτρῳ τὴν προστασίαν τῶν τῆς οἰκουμένης προβάτων ἐγχειρίζει, οὐκ ἄλλῳ δὲ, ἀλλὰ τούτῳ ταύτην δίδωσι. πρῶτον μὲν ὅτι πάντων ἐξαίρετος καὶ στόμα τοῦ χοροῦ παντός. ἔπειτα δεικνὺς αὐτῷ ὅτι χρὴ θαρρεῖν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξηλειμμένης. καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ προφέρει, οὐδὲ ὀνειδίζει. λέγει δὲ ὅτι εἰ φιλεῖς με, προΐστασο τῶν ἀδελφῶν. καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην ἣν ἔλεγες ἔχειν πρός με ὥστε καὶ ὑπεραποθνήσκειν μου, νῦν δεῖξον. ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ἐκ τρίτου, ἅμα μὲν δεικνύων ὅσην ποιεῖται φροντίδα τῶν πιστευόντων. καὶ ὅτι τοσοῦτον ἀγαπᾷ τὰ πρόβατα ὥστε καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τοῦτο ποιεῖται τεκμήριον, τὸ τῶν προβάτων προΐστασθαι. hec est

Postq̄ finita est illis cœna, Petro præposituram ouiū orbis tradidit. non alii sed isti ipsam dedit. primum quidem, quia omniū electus & os chori totius. Postea ostēdens ipsi q̄ oporteret cōfidere, ut negatione deleta, & negationē non profert, neqꝫ exprobrat. Dicit autem. Qđ si amas me, præsis fratribus, & feruentem amorē, quem dicebas habere erga me, ut & mori mei cā uelles, animo ostende. Interrogat aūt ipsum tertio, simul ostendens quantam habeat curā credentiū, & q̄ tantū diligit oues, ut hoc est signum amoris erga eum præesse ouibus. Dein iterꝫ idem Theophilus in Matthæum sic ait Idē Matthæi .xvi.

Μακαρίζει τὸν Πέτρον ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα γνῶσιν. ἀποδεχόμενος δὲ αὐτὸν, δείκνυσι λοιπὸν τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὑπολήψεις ψευδεῖς.

Beatificat Petrum ut ex diuina gratia accipientem cognitionem. Recipiens aūt ipsum ostēdit reliquū. s. alioꝝ hominū cogitationes esse mendaces. Ac iterum idem. Ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ κύριος μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν, τὸ ἐπ' αὐτῷ οἰκοδομηθῆναι τὴν ἐκκλησίαν. Retribuit Petro dñs

mercedem ipſi dans magnam, ſuper ipſum ædificando eccleſiam. Vides iam q̃uo non abs re totus teneat orbis Petrum in paſtorem ſup̃mum eſſe poſitũ. Vnde & merito uocabulo græco ἀρχιποιμένος dicit̃. Non ergo tãto impetu erãt dãnandi canones, quos, ut obiter tueamur, ad tua ſermonẽ uerto. Dicis Gloſellam/ac Panormitanũ diſſentire omnibus, quæ ſcripta ſunt in.17.18.19.21.22.diſt. Certe ni male uiderim in.17.ac.18.diſt. nullũ uerbũ ſuper Matth. uel Ioãnẽ dep̃henditur. At in.19.diſt. textus eſt, quem forte cõtra te pugnantẽ uides. Eſt aũt Leonis illius, a quo me tam facile auelli non ſinam.

De Leonis primi preconio

Siquidem pręter illius ſacroſanctas ſcripturas in totũ diffuſas orbẽ de eo teſtantur hiſtoriæ, quomodo circiter annum dñi.444. propter uitę ſanctimoniam ac ſacrarum literarum eruditionem a ſexcentis ac triginta ẽpis in Calcedonenſi concilio ter ſanctus fuerit acclamatus.

Calcedonenſe cõcilium

Vnde ꝙ illi ſancti patres & interim a mille annis tota credit eccl̃ia, temere non dãnabo. Caput canonis eſt. Ita dñs noſter. Quem locũ ſi bene penſemus, nõ tam non aduerſatur q̃ omnino recte conuenit aſſertioni noſtræ. Siquidem in diſt.21. Gratianus quid alienũ dixit a ueritate? quando teſtat̃ Petrum in ſummũ ſacerdotem electum, dum ei præ omnibus & pro oĩbus claues regni cœlorum tribuit, & a ſe petra Petri nomen impoſuit. Hæc uerba electionem habent, quam & aſſeuerant canoniſtæ. Reliqua nec iota a Theologorum ſentẽtia recedunt. Q̃d' ſi in eadẽ diſt. ſub. c. In nouo Anacletum erraſſe contendas, hic uideas q̃ temere tam ſancto uiro repugnes, cuius tamẽ partes infra tuebimur. Cõſultius itaq; fuerit iura iuribus/ſcripturã ſcripturis ita conferre, ut in his uerbis, Tu es Petrus & ſuper hanc petram, Chriſtus Petro primatum dederit per electionem ſeu deſtinationẽ. Per hæc Ioan. ult. ſcripta, Paſce oues meas, primatũ ualida confirmatione firmarit, ita ut id quod uere promiſſum erat, uere firmaretur a dño, qui eſt ueritas ipſa ueriſſima, quę & ſola de ſe dicere poterat, Ego ſum uia/ueritas/& uita. Hæc concordia non eſt contra theologos, ſed ſtat firma ueluti Marpeſia cautes. Quare in te alioqn acris iudicii uiro nõ admodum probo, ꝙ non uerearis tam leuiter accuſare/damnareq; iuriſtas, ac dicere illos inter ſe contrariari, proptereaq; eorum decreta appellare frigidiſſima. Sunt equidem in ſacra theologia quædam, quæ inter ſe aduerſari uidentur. Prudentis aũt uiri eſt, pro ueritate eruẽda ſcripturas illas in unũ referre, ita ut ſemper abyſſus abyſſum inuocet. & ſicut unus eſt deus, ita una ſit

fides. Et quis nõ uideret Hieronymũ ac Augustinũ (nõ hic dico de Thoma/de Scoto/illorũq; entitatibus/quidditatibus / conceptibus relationibus) reliquos etiam theologos inter se digladiari, imo inter se quandoq; nullatenus cõuenire? Sed propterea frigidissimas illoꝝ sententias nemo unq̃ dicere ausus est. Qd' si penitius Augustini/ac Cypriani scripta cõsideres, quid in materia baptismi, & maxime de baptismo hæreticorum non iterando statuerunt ac scripserunt, eos omnino dissẽtire dices. Credit Cyprianus una cũ sanctissimo coetu epoꝝ, ex Aphrica/ Numidia / Mauritania oẽm hom nem ab hæresi uenientem esse rebaptizandum, firmarunt hanc sententiã pulcherrimis scripturæ locis/ualidis rõnibus/ac psuasionib9 efficacissimis. Sed contra illoꝝ sententiã manibus ac pedibus diuus Augustinus nõ in uno loco dũtaxat sed q̃busdã libris, utpote de baptismo cõtra Donatistas/cõtra Crestonium Grammaticũ/ac in plerisq; aliis locis acerrime pugnauit. Sed neminẽ hucusq; dep̃hẽdi, qui uel Cypriani uel Augustini decreta circa baptismũ frigida proclamarit. Quanq̃ ab indoctis & æmulis Lact. Firmianus testet' Cyprianũ Caprianũ esse dictum. Sed demus iura frigida sint ueluti cristallus, tñ in hoc loco, quia cũ euangelio/ac solidis sacri testamenti interpretibus sat bene conueniunt, reiici non debebant. Et tu mihi responde, nonne Christus sæpe sua dicta per uerbũ ueritatis amen firmauit. At credis eũ qui fuit & est æterna sapientia patris, qui nõ solius Esaiæ sed omnium scripturaꝝ mysteria nouit, ignorasse apud Hebræos אמת hoc est ueritatem scribi per literas hebraici alphabeti primã mediã ac ultimã, quæ si sculpantur/aut fundant' in ære ueluti tetragonus in plano semper erectæ se habent, ad designandum q; ueritas semp & ubiq; sibi optime constet שקר uero hoc est mendaciũ tres lr̃as habere, etiam si in planum proiectæ fuerint, nunq̃ erectæ se habẽt, & sint ultimæ alphabeti literæ. ac deniq; inuerso modo nõ sine mysterio, quo labio mẽdacii nihil uirtutis ac recti possit ac debeat adscribi. Itaq; ut ad nostra ueniam, ueritatem æternam nihil promittere conueniebat nisi quod seruare uellet. qd' & re uera fecit eam ob rem, & os ueritatis ait, Coelũ & terra transibunt, uerba aũt mea non transibũt. Et ita nõ trãsibunt, ut hic uere Hieron. Matth. 16. loquẽs de Christi p̃missione, sic scripserit. Et ego dico tibi sermone nõ casso & nullum habenti opus. sed dico tibi quia meũ dixisse fecisse est. Hæc Hieron. Sed ut ualidius ista firment', uideamus an id saluari

Augustinus

Lactantius

Hiero. in Matth.

possit, q hic Petro datæ sint claues. Nosti moris esse sacrę scripturę imperatiuũ modũ pro optatiuo ponere. Ita Orig. in homel. i. in cãtica canticorũ, interpte. D. Hieronymo, ut ibi. Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetᷣ nomen tuũ, pro utinam sanctificetᷣ. & osculetᷣ me osculo oris sui, p eo qd' est utinam. Et sicut modus sumitᷣ p modo, ita tẽpus pro tẽpore ponitᷣ. Quare Hieron. Ezech. 31. testatᷣ q quæcunq dicuntᷣ de rege Assyriorũ futuro tẽpore, in septuaginta quasi trãsacta memorantᷣ. Et idẽ Hiero. Daniel. 11. testatᷣ pulchre hunc morẽ scripturæ sanctæ, ut futurorũ ueritatẽ pmittat in typis. Quare omnia, quę dicta sunt. in. 71. ps. de Salomone, de dño saluatore recte intelliguntᷣ. Nam nõ permansit Salomon cũ Sole, & ante Lunã in generatiõe & generationẽ, neq dominatus est ad mare/ & a flumine usq ad terminos orbis terrarũ. nec oẽs gentes seruierunt ei, nec bene dictæ sunt in ipso oẽs tribus terræ. neq oẽs gentes magnificauerũt eum. Sed & idem paulo apertius in epła ad Ephe. c. 2. nro pposito quadrat, ubi sic ait. Quærítᷣ qũo deus qui nos saluos fecit, & suscitauit simul, fecerit sedere cũ Christo? Et quidem, qui simplicius est responsurus, hoc asserit iuxta pscientiã dei id qd' futurum est, quasi factũ esse iam dixerit. Et quia mos sit scripturarũ, ut interdũ futura tẽpore pterito declinentᷣ, uerbi causa de cruce dñi. Foderũt manus meas/ & pedes. Et alibi de passione eius. Quasi ouis ad uictimã ductus est. Et adhuc de iniuriis flagellorũ. Liuore eius nos sanati sumꝰ. Et alibi. Ab iniquitatibus populi mei ductus est in mortẽ. Hoc aũt ideo ne, quia futura semper incerta sunt, hominũ spes fluctuet/ & uacillet. ea quæ deus futura cognouit, apud quem nihil ambiguũ est, quasi iã facta memorantᷣ. Hæc Hierony. Vides hic Martine charissime quomodo modus pro modo, tempus pro tẽpore ponatᷣ. Ita in hoc loco quale crimen cõmisimus, asserentes hoc futurum fuisse præsens. Et sæpe fit, teste August. 20. de ciui. dei. c. 14. ut quod prius est factum, uidetur aliquando posterius esse factum. Moris est etiam scripturæ diuinæ futura pro pteritis dicere, nisi mentiatᷣ Ambro. lib. 3. de fide. c. 4. Et sacri doctores circa hoc uerbum, Tu es Petrus &c. aliquando uersati ita loquuntᷣ, quasi iam Petrus claues acceperit. Sicut forsan siquis assuetaret, non erraret, imo non esset periculosum, cum tam sanctis patribus uirisq doctissimis errare, dum esset citra iacturam æternæ salutis. Concludo ergo canonistas in nullo alio uariasse, q̃ q ante multa sæcula Theologos totius

Moduspro modo tempus p tẽpore sæpius ponitur

Hieronymus

Hieronymus sup epła ad Ephesios.

Augustinus

Ambrosius

ecclesię

ecclesiæ lucernas fecisse uiderũt. Dicere ergo iuste possum ꝗ Atticus Hieronymi dicit in lib. aduersus Pelagianos, cum testimonia scripturaꝝ aliis comparaueris testimoniis, ne sibi spiritus sanctus pro qualitate locoꝝ & temporũ uideatur esse cõtrarius scdm illud quod scriptum est: Abissus abissum inuocat in uoce cataractarũ tuarum, tunc ueritas apparebit. Ita mi Luthere si scripturam scripturæ/professorem professori contuleris, non est quod accuses/calumnieris/ac damnes. Sed pergamus ad alia. Hieronymus

LVTHERVS

T Mouentur ad hoc satis forti ratione, quæ aduersarios reddat inuictos, scilicet hac ꝗ Christus, ut etiam beatus Hieronymus eodem loco exponit, non tradit Petro claues, sed promittit dumtaxat: ideo currendũ esse ad locum, in quo tradit claues, & tũc inuenitur illud Ioannis ultimo, qđ non ad Petrum sed ad omnes dicit: Accipite spiritum sanctũ, quoꝝ remiseritis peccata &c. Ex qb9 uerbis liquet nõ solũ quibus in Petro claues ꝓmiserit: nẽpe toti ecclesiæ sed etiã qđ per claues ꝓmissas itelligi uelit: nẽpe remissionẽ & retẽtionẽ peccatoꝝ. Hieronymus

FABER

IC nõ ignoro. D. Hieronymũ testari uerba Math. 16. uerba promissionis esse, etiam de futuro non de præsenti. Si etenim statim benedictionẽ/beatitudinem/& ædificationẽ ei dedisset, nũq̃ in Petro praue confessionis error inuenisset locum; sed hic non negat hanc promissionem olim esse cõpletã, imo dicit illi sermone non casso & nullũ habenti opus. Nec in Hier. dephẽdit in hoc solo uerbo Io. penul. Accipite spiritũ sanctũ, quoꝝ remiseritis peccata &c. quo ad petrũ ꝓmissionem esse cõpletam. Nẽpe qđ hic in p̃nti dabat de uerbo, in uerbũ factę ꝓmissioni minime respõdet. Quãq̃ & illud nihil uel parũ referat: ꝗ si oẽs apli cũ Petro pares pastores facti redditiq; sunt: si hic pastor supmus ęq oib9 oues crediderat, cur in sequẽti capite Petro ter oues pascẽdas cõmisit. Sicut igit̃ mysterio nõ caret teste Orig. in Mat. ꝗ Christus apđ Math. Petro ptãtẽ dedit, siue dare ꝓmisit Ioan. penultimo Origenes

C

non unius cœli sed multorum cœlorum. Et post duo capita reliquis apostolis potestatem dedit ligandi atque soluendi non in cœlis, sed in uno cęlo dũtaxat. Ita mysterio nõ caret quod a Christo, ut ẽ Ioãnis penultimo, omnibus apostolis datus est spiritus sanctus, & dein cura gregis data fuit soli Petro. Adde ad hęc quod ex aliis Hieronymi locis quãpluribus tibi ostendam Math. 16. Petro claues esse datas atque concessas. Illud & theologiæ reliquorum cohors sanctã rotunde confirmat: & sic illi inter se dissentire uiderentur: quod tñ modis omnibus cauẽdum erit. Quare si ita libuerit canonistas calũniari, nisi recte intelligas, eadem ratio erit calumniãdi theologos, Hier. nempe dicit hic claues non esse datas: cuius contrarium testatur Origenes, ac in multis locis ipse contrarium dixisse uidetur. Sed supra ostendi tantam esse summæ ueritatis fidem ac eminentiam, ut promissionem de futuro propter certitudinem recte dixeris esse præsentem.

Origenes

LVTHERVS

SEcundo quod idem uerbum Christi male decreta aptant soli Petro & Ro. pontifici. Nam apud sanctos patres Christus hoc unum dixisse ad ecclesiam & omnes apostolos in persona Petri asserũt, quorum primus. D. Hier. qui hoc loco interpretatus uerbum Petri, dicit Petrus ex persona oium apostolorum confitetur dicens: Tu es Christus filius dei uiui: & in hoc sequit̃ suũ (ut solet) Origenẽ, qui idẽ eodem loco sentit.

FABER

HIc negare non possum, nec uolo, qđ toties apud Aug. repetitũ inuenio, maxime quod Petrus figurã portauerit sanctæ ecclesiæ. Nec id abnegare similiter possum, cũ Iesus ait: Nonquid & uos uultis ire, quod tunc Petrus respondit pro omnibus dicens, Et ad quem sumus ituri: uerbum uitæ habes & dimittimus te, ubi mutatum etiam est nomen illius & Christus fecit de Simone Petrum, Petrus uero dicebatur a petra: Petra est ecclesia. Vnde ut est apud Augustinum in euangelio Ioannis tractatu. 7. In Petri nomine figurata est ecclesia.

Petrus typum ecclesiæ gessit

Augustinus.

Et apertissima est illius Aug. sententia in eodem lib. tract. 104. q; ecclesia quæ fundatur in Christo, claues ab eo regni cęlorum accepit in Petro idest potestatem ligādi soluendiq; peccata. ait enim: Hoc agit ecclesia spe beata in uita ęrumnosa, cuius ecclesię Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figuratā personā. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura unus homo erat, gratia unus christianus abundantiore gratia, unus idem primus apostolus. Sed quando est dictum: Tibi dabo claues regni cœlorum & quodcūq; ligaueris super terram erit ligatū & in cœlis, & quodcunq; solueris super terram erit solutū & in cęlis, uniuersam significabat ecclesiam, quæ in hoc sæculo diuersis tentationibus uelut imbribus/fluminibus/tempestatibusq; quatitur, & non cadit, quoniam fundata est super petram, unde & Petrus nomen accepit. Sed per hoc non tollitur contra sanctorum fidedigna testimonia, Petrum nō esse caput & principē apostolorum: nec id repugnat ueritati, q; ecclesię sunt traditę claues: quod iterum sic dicens confirmat August. .i. lib. de doct. Christi. c. 18. sic ait: Qd Christus dederit has claues ecclesię suę, ut quę solueret in terra soluta essent & in cœlo, scilicet ut quisquis in ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, nō ei ei dimitterētur. Quisquis aūt crederet, se quoq; ab aliis correctum auerteret in eiusdem ecclesiæ gremio constitutus, eadem fide atq; correctione sanaret. Quisquis enim non credit sibi dimitti peccata fit deterior desperando, quasi nihil illi melius q̄ malum esse remaneat, ubi de fructu suæ conuersionis infidus est. Sed adhuc stabit claues Petro traditas. Nam & si Petrus typum gerebat ecclesiæ, tñ Petro traditæ sunt claues tanq̄ capiti & principaliter, iuxta uerbū Leonis, & per Petrum in reliqua membra diffusæ: nec patior ordinem inuerti ita ut dicamus claues primo ecclesiæ traditas, & per ecclesiam Petro: imo constanter affirmo Petro primo ac deinde p Petrum in ecclesiam transfusas: quod si probauerimus, sicut probabimus annuente dño, Petrum fuisse caput, certe nemo negabit illi tanq̄ capiti claues esse cōcessas: q; si nuda uerba textus euangelici undiq; pēsemus, certe de Petro testimoniū habent expressum. Sed ne pro meo nutu loqui uidear, quorundā doctorum testimoniis utar, Ambro. libro de Isaac & anima. c. 5. Petro dicenti quo uadis: respondit uerbum dei: Non potes me sequi modo, sequeris autem postea: claues autem cōmiserat regni cęlorum, & sequendo imparem

Augustinus

Augustinus

Leo

Petro nō ecclesiæ primo esse claues datas

Ambrosius

iudicauit. Ex hisce uerbis Ambro. Quis dubitabit' Petro non esse traditas claues, cum omnino de Petro debeāt intelligi. Nam siqđ ad claues attinet, in ecclesiam retulerimus. Itidem quod dicitur, non potes me sequi modo, sequeris autem postea, ad ecclesiam referretur, quod dū locum habere non poterit, totū de persona Petri intelligere oportet. Huic simile est qđ habet Aug. in.2.lib.contra .2. Gaudentii eplam cap.23. ubi sic ait: Nunquid melior Rasias q̄ Petrus apostolus, qui ubi dixit: Tu es Christus filius Dei uiui tam beatus a dño appellatus est, ut claues regni cœlorum accipere mereretur. Nec tñ creditur imitandus ubi mox eodem momento repræhensus audiuit: Vade post me sathana: non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominū. Quis non uidet hanc Augustini collationem de persona Petri factam ac intelligendā? Qđ si Ambrosius in euang. relectus fuerit Lucæ lib.7.c.9.&c. idē inuenieť: Stabit igitur inconcusse, quod supra memoratū est Petro traditas claues tanq̄ patrifamilias domus ecclesiæ, quibus ipse portas aperiret ac clauderet, & in ecclesia ab eo reliqui acciperent. Sed ad Hieronymum qui scribit Petrū ex omniū apostolo℞ psona cōfessum nescio quid dicam: hoc scio sanctissimū Pictauo℞ antistitem Hylariū aperte testari hoc in Petro cōsiderādū esse, fide eū cęteris anteiisse, & ꝙ ignorantibus cęteris primus respōderit: Tu es filius dei uiui quos locos cōcordes fieri necesse est, nisi tātos uiros inter se dissentire dicere uelimus. Et certe si iuxta Pictauieñ epi uerba ignorabāt apostoli quid responderent, Petrus iam ex se & reuelatione patris hoc magnū dictū respondit. Sed quid auferť Petro, si ex persona omnium apostolo℞ respondisse conceditur. Simile est qđ habet Hylarius in psalmo.118.dicens ꝙ propheta ibi ex persona omnium loquebatur, ne a Deo tradať orat. Et testatur Origenes in Matheū Dauidē ex persona omniū nascentiū ex carne & sanguine dixisse: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me me mater mea. Sed Dauid non erat hic omnis natus ex carne & sanguine: quāq̄ locutus fuerit ex persona omniū nascentiū? Ita de Petro. an etiam hic Hieronymus sit secutus suū Origenem, certū non habeo. Siquidem Origenes ingenue fatetur ꝙ oportuerit aliquid maius habere Petrum præ illis, qui ter arguerint, ideo illi dixerit: Et tibi dabo claues regni cœlo℞, & quæcunq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlis &c.

Augustinus

Ambrosius

Hylarius

Origenes

Origenes

LVTHERVS

HRISOSTomus autem & si hunc locum totum in Petri laudem trahat, dicens eum caput & pastorem constitutū Ecclesiæ futurum, & toti orbi præpositum: tamen & ipse uocat eum os apostolorum, quod uice omniū responderit dicēs: Petrus oium apostolorum os/uertex cōsortii totius cum oēs interrogati essent, ipse solus respondit. Ergo non ad solū Petrū iste locus pertinet, sed ad omnes, etiā si primus & princeps inter apostolos fuerit. — Chrisostomus

FABER

Era sunt, quæ hic de Chrisostomo dicis, maxime dū hunc locum totum in Petri laudem trahat. Sed adde quod eū pastorem/& caput uocat/summū orbis doctorē/apostolorum principem/Ecclesiæ columnam/ac turrim, atque fundamentum fidei/Ecclesię præsulem/caput apostolorum: & quod illi Christus totius orbis terrarum curā demandarit. Quæ certe uocabula/seu epitheta sunt & honoris & potestatis maioris, uti suis in locis, aspirante dño, monstrabimus. Nec abest, Petrus dicitur os apostolorum: & ex Aug. paulo ante probauimus Petrum respondisse pro oibus, dū oēs essent interrogati Nunquid uos uultis ire? scio deniq; ex euangelio Simonem Petrum ad Iesum dixisse, Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sum9 te, quid ergo erit nobis? Circa quæ uerba Chrisost. in homil. 39. quæ inscribit de cōmemoratione sancti Pauli, aperte testat hic Petrū interrogasse ex persona apłorum cæterorūq; fideliū Iudeorum: unde & merito os apłorum dici poterat. Sed Luthere qq hæc uerba pulchre inserueris, cur, quæso, reliquā sentētiæ partē omittis. Hæc enim sunt Chrisost. uerba sup Math. homil. 55. Quid igit, inquit, Petrus oim apostolorum os/uertex toti9 cum oēs interrogati essent, ipse solus respondit. Et sequitur, qd tu forsan, data opera, omiseras. Quandoquidē de snia uulgi petebat, omnes responderūt. Cū uero de sua eos rogaret, Petrus confestim præsiliuit, ac preueniens ait, Tu es Christus filius Dei uiui. Quid igitur Christus, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi: hæc Chrisostomus. Ex quibus uerbis nemo est,

Margin: Chrisostomus; Pastor; Caput; Sūmus orbis pastor; Apłorum prīceps; Petr9 Ecclesiæ cōlumna; Ecclīæ turris; Fundamētū fidei; Eccłiæ psul; Caput apłorum; Chrisostomus

qui non intelligat in hoc responso Petrum præsiliisse, ac cæteros præuenisse. Nullam enim interlocutionem inter se de responso habebant, qd' respondit, hoc non caro & sanguis reuelauit, sed pater, qui in cœlis est. Et non parum est quod hic Chrisostomus pensat, maxime q primo responderint omnes Apostoli, dum essent interrogati de sententia uulgi: et Petrus responderit interrogatus de sententia propria. hoc testatur euangelicus ordo.

Mathei sedecimo Ita namq scriptum est Math. 16. Venit aũt Iesus in partes Cęsarcę Philippi, & interrogabat discipulos dicens: Quem dicũt homines esse filium hominis? At illi dixerunt, alii Ioannem Baptistam, alii Heliam, alii uero Hieremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis Iesus: Vos aũt, quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei uiui. Respondens aũt Iesus dixit ei, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sãguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus & super hanc petram &c. Ex his euãgelii uerbis liquet manifeste discipulos imprimis, ac deinde Petrum respondisse. Nec constat respondisse Petrũ responso deliberato, imo q ad Iesum prę cęteris

Origenes iuxta Orig. in Matheum homil. 5. præsilierit. Et Leo beatissimus in. ii. sermone de passione dñi ait: Petrus omniũ celerrime ora pręueniens, inquit: Tu es Christus filius Dei uiui. Si ergo pręuenit

Leo iuxta Chrisost. ac Leonis sententiam, ac cęteri ignorarunt, iuxta

Hilarius Hilarii Pictauięsis Epi assertionẽ, stabit hic Petrum fuisse locutũ ex reuelatione spiritus sancti: & q ipse p sua psona meruit audire Beatus es Simon Bariona. q si totũ id a domino dictum fuerat et reliquis, fuerunt & ipsi & quilibet eorum Simon Bariona: & hoc historiæ ueritas pati nõ põt. Quãq & hæc uerba, Beatus es tu &c. iuxta Chrisost. mentem satis congrue cuiq fidelium Christũ filiũ Dei uiui pfitenti, possent aptari: sicut & probabimus ex Origene Chrisost. Aug. ac aliis quẽlibet Christianũ esse, diciq posse petrã. Alio tñ sensu ac ordine hęc audiuit Petrus, quàm quilibet christianus audire meret. Sed ad tua neniẽs, dico nõ ita oportere Chriso. intelligi, quasi Petrus sic fuerit os apostolorũ, ut qd illi cõmiserint, fuerit locutus Simon: Alioquin non pater in cœlis sibi reuelasset: sed potius caro & sanguis. & ita Christus non uere dixisset eidem: Caro & sangnis non reuelauit tibi. Discas itaq mutare sententiã: ne contra dictum sapientis tuæ uidearis inniti prudentiæ.

EATus Aug. ps. 108. sicut quædam dicuntur, quę ad apostolum Petrum proprie pertinere uideantur: nec tamen habēt illustrem intellectū, nisi cū referunt ad Ecclesiam. Cuius noscitur in figura gessisse personam propter primatum, quē in discipulis habuit, sicut est, Tibi dabo claues regni cœlorꝝ, et si qua hmōi. Ita Iudas personā sustinet quo dāmodo inimicorꝝ Christi &c. Vides ꝙ claues Ecclesiæ in persona Petri datas asserit. Idem lib. 1. de doct. Christ. c. 17. Has igit̄ claues dedit Ecclesiæ suæ, ut quæcunqꝫ solueret in terra, soluta essent & in cœlis. — Augustinus

FABER

DMITTO q̄ lubens hanc primam Aug. sententiā: adde, si placet, quod idem Aug. habet in euan. Ioānis tract. 50. ubi sic ait: Iudas malus, corpus malorꝝ signi ficat: quomodo Petrus corpus bonorꝝ/corpus Ecclesię sed in bon̄. Nam si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dn̄s: Tibi dabo claues regni cœlorꝝ, quæcunqꝫ solueris in terra, soluta erunt & in cœlis: & quæcunqꝫ ligaueris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hæc Ecclesia. Si autem & in ecclesia fit, ut quę in terra ligantur, in cœlo ligentur: & quæ soluuntur in terra, soluantur in cœlo. Quia quum excōmunicat Ecclesia, ligatur excōmunicatus in cœlo: cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo soluitur recōciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus, quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit. Si in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni, in Iudæ persona significati sunt in Ecclesia mali. Ipsis dictū est, Me autem non semper habebitis. Quid enim est, non semper: & quid semper: si bonus es, si ad corpus Christi pertines, quod significat Petrus habens Christum, & in præsenti & in futuro. Hæc Aug. Sed quid hæc contra primatum Petri, quem ego defendo. Primo omnium fatebor & ego Petrum gessisse typū uel figurā Ecclesiæ. Sed ea propter Petri historiam non negabimus: Abel tm̄ primo in hominibus post delictū gestare figuram conceditur saluatoris; — Augustinus — Abel typus saluatoris

Augustinus uirgo/& caput/& sacerdos/& martyr esse uidet. Vt eiusdem Aug. uerbis utar in.1.lib.de mori.sacr.scrip.c.5. Sed nūquid non Abel uere fuit Abel pastor ouiū? qui & obtulit de primogenitis gregis

Genesis quarto sui, de quo scriptū: Respexit dñs ad Abel/& munera eius. Nunqd non figura petra iacēs, figura uirga percutiens, figura aqua fluēs, figura & Moses dubitans, quando lignum accessit ad petram, ubi dubitauerunt discipuli, quando uiderunt Dñm crucifixum. Horū figurā gerebat Moses. Figura erat Petri illius ter negantis. Quare Petrus dubitauit, quia lignū Petro appropinquauit. Mare rubrū

Ad Galat quarto baptismus erat, sed in nube. Et ut ad Paulum ueniamus, quanq̄ ut est apud Apostolum, Syna/& Syon fuerunt figuræ & de Sarra

Hiero. in Oseam & Agat typice quædam dicta sunt. Neq; autem Syna est mons; & non est Syon: non fuit Sarra, & non fuit Agar, ut pulchre proba Hier. in Oseę. c. 11. Isaac in typo Christi fuit, qui futurę mortis ligna sibiipsi portauerit. Et Iacob, quia Lyam dolentem oculos, & Rachel pulchrā habuit uxorem. In Lya, quæ maior erat, cæcitatē synagogę: in Rachel pulchritudinē Ecclesię itelligimus, quę licet typice capiat, tñ hęc omnia uere fuerūt & re ipsa: & quę illis dicta sunt, quæ & in figuram trahimus, uere & re illis dicta sunt. Vnde

Augustinus siquis illa impugnarit, errat. Et sicut iuste Aug. in.13.lib.de ciuit. Dei.c.21. reprehendit eos, qui totum Paradisum ad intelligibilia tñ referunt, quasi propterea non potuerit esse paradisus corporalis: quia potest etiā spiritualis intelligi, ita ut capiamus per paradisū, uitam bonorū; quattuor flumina/quattuor uirtutes prudentiam/fortitudinem/temperantiam/atq; iustitiam: & ligna eius/omnes utiles disciplinas, & lignorū fructus/mores piorum, & lignū uitæ ipsam bonorū omniū matrem sapientiam, & lignum scientię boni

Hieronymus & mali/transgressi mandati experimentū. Eapropter quoq; Hier. Daniel.10. Eorū deliramenta, inquit, conticescant, qui umbras & imagines in ueritate quærentes, ipsam conantur auertere ueritatē: ut flumina/& arbores/& paradisū putēt allegoriæ legib9 se debere subruere. Ita & de Petro. Etsi figurā gessit ecclesię: sicut & Rachel, sit quasi typus, & ad spiritalē possit traduci intelligētiam. Quis tñ prohibebit & de illo/& ad illum uere pro sua persona quædā dicta & facta esse? Addo quod est in Hier. cōmentariis in Esaiæ nempe hic, ubi multas de Christo figuras retulisset, demū infert ac ꝓbat ꝙhi, q ex parte typi fuerint. s. Abel/Isaac/Iacob/Ioseph/Moses &c.

non omnia quę fecisse narrant̃ in typo eius fecisse credenda sunt.
Typus enim partem indicat, ꝙ si totum præcedat in typo iam nõ est typus, sed historiæ ueritas appellanda est. Vnde Sanson & si typum saluatoris gesserit, ꝙ meretricem ex gentibus adamauit, ecclesiam & multo plures hostiũ moriens q̃ uiuus occiderit, tamen in aliis plerisq; ad Christũ nõ uidetur gessisse typum, uti pulchre tradit Hier. i. lib. aduersus Ioui. Qd si hoc in patribus antiquis ad miserimus, cur reiecerimus in Petro. stet ergo Petrum fuisse typũ ecclesię: sed nõ per omnia typus erat, immo remãsit & erat Petrus. Hier. aduer. Ioui.
Qd si pro te Augustinũ obieceris, non est quo mouear: siquidem in huius euãgelici uerbi interp̃tatiõe sæpe diuus Aurelius uariasse reperit̃, & nemo non nouit hãc de Petro interp̃tationem ab Aug. dubie relictam. Ne uero tã sancto uiro quid falsi impingã, accipe quid super ista scripserit in. i. li. retract. c. 21. postq̃. n. meminit illic se scripsisse librum cõtra eplam Donati, sic ait: In hoc libro in quo dixi quodam loco de apostolo Petro ꝙ in eo tanq̃ in petra fundata sit ecclesia. Qui sensus etiã cãtat̃ ore multoꝝ in uersibus beatissimi Ambro. ubi de gallo gallinaceo ait: Hæc ipsa petra ecclesia caneñ culpam diluit: sed scio me postea sæpissime sic exposuisse qđ a dño dictum est: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiã meam: ut super hanc intelligeret̃, quẽ confessus est Petrus dicens: Tu es Christus filius dei uiui: ac si Petrus ab hac petra appellatus personã ecclesiæ figuraret, quæ super petrã ædificatur, & accepit claues regni cęloꝝ. Nõ. n. dictũ est illi, tu es petra, sed tu es Petrus petra autem erat Christus, quem confessus est Simon, sicut eum tota ecclesia p̃fitet̃, dictus est Petrus. Harũ aũt duaꝝ sentẽtiaꝝ quę sit ꝓbabilior eligat lector. hęc Aug. Qđ ut breui tabella paulo apertius habeas, en ex psalmoꝝ libro tua retundam; iãq; dicta fir mabo in psalmo. 30. sic habet Aug.: O ecclesia, hoc est petra, quia super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, macta & manduca. deinde ps. 55. ac ps. 59. Euãgelii uerbum refertur ad Petrum, quod in ẽpistolaꝝ libris non semel sed iterũ ac iterũ apud Augustinum (ut in libro de grãmatica in. 2. libro de diuersis quęstionibus ad Simplicianum. q. 1.) dep̃henditur. Cum itaq; sanctus ille uir euangelici uerbi interp̃tationem relinquit ambiguam nec hanc nec illã tuetur. Quid opus igitur erat ex euãgelio tantã mouere tragoediã, ꝙ si tu pugnaris alterã interpretationem amplectẽdam esse? Quis

Aug. lib. retract.

Ambrosius

psalmo tricesimo

Augustinus

prohibebit ut non ego in alteram partem declinem, cum utrumq; ex Aug. reiectis uel omissis aliis sanctis patrib9 fieri possit. Dabis ergo hunc scripturæ locum etiam in Aug. esse ambiguū, alioquin inter retractationum locos uix positus esset: & quid in re dubia faciemus? debemus iuxta uerbum Hier. in Amos. c. 4. scripturā sanctam primo scdm literam intelligere, facientes in ethica quæcūq; præcepta sunt, secdo iuxta allegoriam & intelligentiam spiritualē, tertio scdm futuroꝝ beatitudinem: aut si mauis id faciemus, quod suadet ac docet Aug. 3. lib. de doc. Chri. c. 2. cū uerba inquit faciūt ambiguam scripturam, primo prouidendum est ne male distinxerimus aut pronunciauerimus. Cum ergo adhibita intētio incertū esse prouiderit, quomodo distinguendum aut quomodo pronunciandum sit, consulat regulam fidei, quam de scripturaꝝ planioribus locis & ecclesiæ authoritate percepit: q̄ si ambæ uel etiam oēs si plures fuerint partes, ambiguitatis scdm fidem sonuerint textus ipse sermonis a præcedentibus & sequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medium posuerunt, restat consulendus, ut uideamus cuinam sententiæ de pluribus quæ se ostendant, ferat suffragium, eamq; sibi contexi patiatur hec Aug. hisce consiliis quasi Apollinis oraculo innixi, si primo literā ipsam præ oculis statuerimus: deinde & p̄cedentia & sequentia conferamus, planissimum erit hæc uerba in Petri personam esse referenda. Qd̄ si hoc uerbo ambiguo dixerimus in Petro claues ecclesiæ datas, & Petro principaliter datas, & nos sacerdotes in beato Petro apostolo suscepisse claues, in quem peccauimus? stabunt hæc omnia, nec transuerso digito a ueritate recedent, & cōsona sunt his quæ scripserūt Orig. Hiero. Leo. Ambro. Aug. & reliqua sanctorū patrum sanctissima cohors. Hunc etiā ordinem ut saluemus, nō erit admodū difficile: quanq̄ enim sacræ scripturæ in plerisq; locis difficiles sint, ita etiā ut Osee dubitarit dicens: Quis sapiens & intelliget ista, intelligēs & sciet hæc: licet etiam nos lipiētibus oculis & peccatoꝝ sordibus obscurati, clarissimum iubar solis nō possimus intueri: ut Hiér. in Oseæ uerbis utar, tamen in hoc dicto quo toties nobis antiquorū patrum testimonia suffragantur, ut soluamus hunc gordii nodū, quem nonnulli huic euangelico uerbo inesse putant, facillimum erit: nec illa sensus ambiguitas, siqua inest, oberit. Nam si Aug. credimus in .11. lib. de ciui. dei, Diuini sermonis obscuritas & in

Hieronymus

Augustinus

Oseæ q̄rtodecimo

Augustinus

lucem notitiæ producit, dum alius sic alius sic intelligit: ita tamẽ ut quod in obscuro loco intelligit̃ uel attestatione reꝝ manifestaꝝ uel aliis locis minime dubiis asseratur: siue cum multa tractantur ad id quoq̃ perueniatur, quod sensit ille qui scripsit, siue id lateat. Sed ex occasione tractandæ profundæ obscuritatis, alia quædam uera dicãtur. Hæc Aug. Sed quid opus est multis? Scis in Christo charissime hæc nonnullis uisa fuisse contraria apud Ezechiel. c. i. ubi animalia currebant & reuertebantur, cum supradictum erat, nõ reuertebãtur animalia cũ incederent. Scis & a Salomone puer. 26. scriptum esse: Ne respondeas stulto scdm stultitiam suam, ne similis ei fias: & rursum respondeas stulto scdm stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur: quæ sunt mere contraria. Et forsan dialecticus aliquis ea contradictoria diceret: tamen inuenti sunt qui utriq̃ contrarietati modum dederũt. Inter hos Hier. unus est, & non solum ueterum sed & noui instrumenti præcepta apparent sibi contraria. An non quæso uidentur inter se Christus & Paulus contrariari circa mandatum dilectionis? Christus enim ait omnẽ legem & prophetas in duobus pendere mãdatis, dilectiõe scilicet dei & proximi. Paulus uero in dilectione proximi dũtaxat legem pendere testat̃. Contigit & fere idem de orandi loco, quẽ Christus & Paulus præscripserunt: cuius rei meminit Athana. in epistola priori ad Timot. c. 2. Et si non recte Paulus intelligatur, in plerisq̃ sibi cõtrarius esse uidetur: sicut in eo quod iubet nos proximis placere: quũ alibi dixerit: Ego si hominibus placerem, Christi seruus nõ essem. Tamen Origenes in epistolam ad Romanos lib. 10. c. 15. Rectum ac sanum dedit intellectũ. Et ut plenius ista corroborem nunquid non euãgelium sibi contrariari uidetur in eo quod apud Matheum legit̃: In uiam gentiũ ne abieritis. & iterũ apud eundẽ, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. nisi intellexetis iuxta mentẽ Hier. illud p9 hoc uero ante resurrectionem esse preceptum: & multa sunt illius genera, quæ inter se dissidere putant̃, quæ tamen simul subsistere possunt: sicut est de uirga in uia portanda/de pera/calciamentis/ duabus tunicis/gladiis/ac hisce similibus: quęquidẽ omnia præbuerunt argumentum diuo Aurelio Augustino scribẽdi libros de consensu euangelistaꝝ. Tamen qui cum Mose minat gregem ad interiora deserti mox pascua inuenit, & apparet illi dñs: q̃ si fieri

Ezechiel. primo
Salomon
Hier. Ezechiel. i.
Athanasius
Origenes
Mathei. viii.
Mathei. viii.
Hieronymus
Ambrosius

poteſt, ut contraria ſeu contradictoria utriuſq; teſtamenti contra dialecticoꝝ certiſſimam regulam ſimul ſtare poſſint. Non deſperabimus ergo hoc euangelii uerbum & ſi referatur ad Petri pſonã eccleſiam ac ſacerdotes Chriſti in ueritate ſaluare, ita ut eccleſiaſticus ordo minime turbeť. Et ne ex patribus illis antiquis Cretẽſes ſemper mendaces faciamus, quod certe ſummopere cauẽdum eſt; ipſi enim ſunt iuxta Magni Baſilii uerbum quaſi certa ſacrę ſcripturæ amuſſis.

Baſilius

LVTHERVS

Icit itaq; Venit Ieſus iŋ partes Cæſareæ Philippi & interrogauit diſcipulos ſuos: Quem dicunt homines eſſe filium hominis &c. ubi ſignificanter beatus Hiero. dictum obſeruat aliter Chriſtum interrogaſſe de ſe qñ hominũ, aliter quando apoſtoloꝝ ſententiam quæſiuit, illos uocat homines, hos autẽ deos eſſe ſignificat: deinde de hominibus quærens, filium hominis ſe appellat ueluti uago nomine. At apoſtolos quęrens me inquit certam & ſingularem perſonam monſtrans, at ubi de hominibus quærit, nullus deſignatus diſcipulus reſpõdet, ad ſignificãdum q̃ ſine nomine ſunt qui indigna de filio Dei ſentiunt: quibus adde & hoc q̃ opiniones incõſtantes ſunt hominũ de Chriſto. At ubi apoſtolos de ſe interrogat, ibi ſignatus unus certe reſpondet, & conſtantem abſoluit, & pronunciat fidei confeſſionem ut ueram Chriſti cognitionem in unitatem & firmitatẽ conſiſtere, nõ multoꝝ opinionibus uelut arundinem agitari doceret. Vides ergo adhuc nihil ad Petrũ proprie ptinere, niſi q̃ cõmune organum eſt omnium apoſtolorum.

FABER

Ideris hic nõnihil torquere Hieronymũ: huius uerba ſunt hæc, Prudens lector attende q̃ ex conſequẽtibus textuq; ſermonis apoſtoli nequaq̃ homines ſed dii appellantur. cum. n. dixiſſet: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſubiecit: Vos aũt quem me eſſe dicitis? illis, quia homines ſunt humana, humana opinãtibus, uos, qui eſtis dii, quẽ me eſſe

me esse existimatis? Petrus ex persona omnium apostolorum pro fitetur, Tu es Christus filius dei uiui: Deum uiuum appellat ad distinctionem eorum deorum, qui putantur dii, sed mortui sunt, Saturnum/Iouem/Cererem/Liberum/Herculem, & caetera idolorum portenta significans. Haec sunt Hieronymi uerba, quae tamen cum aliis scripturis etiam ipsius Hieronymi, si conferantur ad personam Petri, Christum haec uerba dixisse fatebimur. Et quia tu hic Hieronymum citas, unde ut commode tibi respondeam, in hac parte potissimum hic eiusdẽ Hieronymi testimonio utemur. Is in. c. secundo Esaiae ita scribit, Haec domus aedificata est super fundamentum apostolorum & prophetarum, qui & ipsi montes sunt quasi imitatores Christi. De hac domo & Hierusalem psalmista conclamat dicens, Qui confidunt in domino sicut mõs Syon, non cõmouebit in ęternum, qui habitat Hierusalem. Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui. Vnde & super unum montium Christus fundat ecclesiam, & loquitur ad eum, Tu es Petrus & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Vides hic reliquos apostolos etiam dici montes. Vides & super unum montium uidelicet Petrum, quõ Christus fundauit ecclesiam, hunc montem scilicet Petrum. Idem Hieronymus nõ abs re Esaię sexagesimotertio confidentissimum & in fidei ueritate firmissimum appellat. Etiam in epistola quadam ad Marcellam aduersus Montanum aperte testatur super Petrum dominum fundasse ecclesiã. Sed audi quid idem in primo libro aduersus Iouinianum scribat: huius siquidem uerba sunt haec, Si obnixe contenderit Ioannem uirginem non fuisse & nos amoris praecipui causa uirginem eum diximus, exponat ille: si uirgo non fuit, cur caeteris apostolis plus amatus sit? At dicis, Super Petrum fundatur ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, & cuncti claues regni coelorum accipiant, & ex quo super eos ecclesiae fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. Et idem Hieronymus in Hieremiam cap. sextodecimo sic ait: Non solum Christus petra, sed & apostolo Petro donauit ut uocaretur petra: sed non est alicubi uocatus petra nisi hic Mathei sextodecimo. Restat ergo ut haec uerba dicta fuerint ad Petrum. Vnde Origenes in epistolam ad

Hier. in Esa.

Hieronymus

D

Romanos cap sexto: Petro ait cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum uelut super terram fundaretur ecclesia, nullius confessio uirtutis alterius ab eo nisi charitas eligitur. Cum itaq; super unum montium, super Petrum confidentissimũ / & in ueritate fidei firmissimum Christus fundarit ecclesiam, & ab eo cepta sit unitas, ut tollatur schismatis occasio: superipsumq; tanquam super terram fundata fuerit ecclesia. Demum quoq; ipsi Petro ex hoc euangelii uerbo sit quæsitum commune nomen cũ Christo, cur nõ diceremus hæc uerba ad Petrũ referenda? Sed quæ hic ad Hieronymum dicenda sint, paulo ante dictũ est. Vnde laconismo studere uolens, ea hic repetita esse uolo.

LVTHERVS

4 Am illud uide, quod & a laicis obseruatũ ipse didici: Est enim etiam in laicis spiritus Christi. Verbum hoc Christi non posse ad solum Petrum dictum in elligi: quia Christus non solum Petrum sed omnes apostolos requisiuit dicens: Vos autem quem me esse dicitis? nõ dixit, tu Petre, Quem me esse dicis? Nisi ergo per Petrum omnes discipuli respõdissent, certe discipuli non fuissent, nec magistrũ audissent, nec satisfecissent interrogãti: quod & impium de apostolis est sentire. Relinquitur ergo q; Christus responsum Petri acceptarit nõ pro solo Petro, sed pro toto collegio apostolorum & discipulorũ: alioqui & alios quoq; denuo interrogasset.

FABER

N explanatione sacræ scripturę semper sancti spiritus inspiratione egemus, ut cuius instinctu scripta sunt, illius reuelatione pandantur, teste Hieronymo in prohœmio Oseæ. Et in Esaia signatum librum legimus, quem scribę & pharisæi qui legis literas nosse se iactãt, nõ possunt legere, quia signatus est, nullusq; inueniri potuit nisi Leo de tribu Iuda, quẽ signauit deus pater, qui eius posset reuelare mysteria. Quare laici si scripturarũ secretiora e spũ diuino rimari uoluerint, (Hieronymus)

necesse est, ut sit illis spiritus sapientię, spiritus intellectus. Quare
non parum timere necesse est de scripturis hæreticoꝝ/& doctrinis
nouis ac peregrinis ut recte iudicent: sit rara auis in terris nigroq;
simillima cigno. Cum enim mixtum fuerit æramentum argento,
quis facile poterit, rudis cum sit, hoc probare? Et hic summopere
curandum est, quod Ioannes in canonica hortatur dicens, Dile- Ioannes
ctissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo
sint. Sed demus sapientiæ spiritum in laicis esse, tamen & id uerũ
est, ꝙ in ecclesia dogmata secretiora sunt: quę adire nec ipsis sacer
dotibus liceat, teste Origene super leuiticum homilia .5. Sunt Origenes
quædam ait ille ad quæ possunt accedere filii Israel, hoc est laici.
Et magnus ille sacerdos alia utitur stola, cum est iturus inter per-
fectos, & alia utitur cum exit ad populum: quod & Christum
fecisse legimus. Vnde omnis turba stabat in littore. non enim in
naui merebantur audire. Et locutus est eis multa in parabolis.
Quare & dimissa turba apl'i accedebãt, & secrete iterrogabãt: quę
iuxta uerbum Hieronymi, nec populus merebatur audire. Et hęc
Paulum obseruasse legimus, qui sapientiam inter perfectos lo- Hieronymus
quendam putauit, immo alios lacte potat ut paruulos, alios oleri-
bus nutrit ut infirmos, aliis fortes præparat cibos, his qui pro pos
sibilitate sumendi excitatos habent sensus ad destructionem boni
uel mali. Hic non dicam de Gazophilatiis sanctis apud Ezechie-
lem de decoriatione holocausti in leuitico, per quæ datur intelligi
secretiora scripturarum a laicis ut plurimum indigne tractari: qđ
& Gregorius Nazanzenus totis uiribus cauendum putat. Et hoc Gregor. Nazan.
est ꝙ in genesi Abraam patriarcha angelos suscepit hospitio. Si-
militer autem & Loth. Sed Abraam qui meritis præcellebat, pa-
nes ex simila apposuisse describitur, quos & ἐγκρυφίας occultas ac
reconditas nominauit. Loth uero eo ꝙ non habuit similam, ex fa-
rina panes hospitibus apposuit, non ꝙ ita pauper esset, inquit Ori Origenes
genes super leui. homilia .15. & non habuerit similam: qui in diui-
tiis non inferior patruo scribitur. Sed utriusq; meritorum diffe-
rentia per hæc designantur indicia: ꝙ is quidem cui erant a domi
no mysteria reuelanda, & ad quem dicebat: Non celabo a puero
meo Abraã quod facturus sum, qui imbuendus erat & edocendus
de occultis & secretis Dei. Ille panes ex simila scribit habuisse: Ille
uero ad quẽ nihil sacramẽti deferebat. Sed ratio præsentis salutis

& uitæ panes communes ex simile farina scribitur habuisse confectos. Ita siquis habeat scientiam secretorum, si de fide Dei, si de mysterio Christi, de sancti spiritus unitate potest scienter cauteq; disserere, ut panes ex simila offerat dño. Si uero ad populum illi dicendum fuerit, communibus utatur monitis atq; doctrinis, quasi panibus communibus. Hunc etiam religionis modum non solum sanctũ & electum dei populum imo & gentes diligenter obseruasse compertum est. Proin laudatur non immerito Octauius

Suetonius

Augustus, qui, ut Suetonius habet, peregrinarum cerimoniarum sicut ueteres ac præceptas reuerentissime coluit: ita cæteras contemptui habuit, & Athenis initiatus: quum postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona, circumstantium solus erudiit disceptantes. Quæ omnia ea propter enumerare placuit, ut demum agnosceres quam indignum fuerit te multis adinuentionibus, quod tua pace dixerim, cum grandi iactura sacerdotum Christi popularem aucupari fauorem, quod & in hoc loco fecisse uideris, qui spiritum laicorum ita extollis, ut & ueritatem ex illo probãdam existimes. Sed certe & si turba quę tecum sit, quæ deniq; in tua uerba iurarit, propemodum infinita sit, non tamen est quo mouear. Mi Martine cogitare debes q; Hie-

Hieronymus

ronymus in Matheum.21.c. scribat, Semper turba mobilis est, nec in proposita uoluntate persistens, atq; in morem fluctuum diuersorumq; uentorum huc illucq; trahitur: Quem nunc quasi prophetam uenerantur & colunt, postea contra eum clamant, crucifige crucifige eum. Immo hoc addo periculosum sit iudicio laicorum inniti. Nam qui ad populum scribit uel loquitur, uti Cy-

Synesius Cyreneñ

renensis ille Sinesius inquit, Necesse est illum in opinione populorum esse, & ea fingere, & de his disserere, quæ populo sunt grata. Indocti quoq; solent absurdarum opinionum esse fautores.

Chrisostomus

Quamobrem sanctissime Chrisostomus ait, Maxima pars ecclesiarum imperita semper turba est, nec sapit eo usq; ut de dictis possit habere iudicium: & uix unus aut alter reperitur, qui dictorum discernat merita. Quare idem Chrisost.2. homilia super .1. caput Ioannis eum reprehendit, qui hominibus rudibus/& indoctis placet, & qui multitudinem sequi non ueretur, & dicit: Si quis eum percunctaretur, quid tu multitudinem esse arbitraris?

procul dubio & desidem & nulli bonæ rei deditam: respondet, Quid autem an ex illius numero fieri optares: siquis eundem iterum interrogatet, non utiq; assensurum persuadeo. Nonne igitur maximum ridiculū est eorum gloriā aucupari, quorum ne similis quidem esse uelis. Si aūt multos dixeris etiā cōstantes uiros huius esse sententiæ, iccirco longe magis contēnendos dicimus. Nam si sponte sua cōtēnibiles sunt, cum multi fuerint, maiorē in modum digni sunt qui cōtemnant: singulorum enim amentia simul collata multitudine ipsa fit auctior. Et Hier. in apologia aduersus Ruffinum hoc Pythagoræ symbolum: Per uiam publicā ne ambules, citans, exponit in hunc modū, ne multorum sequeris errores. Et idē Hier. 2. li. aduersus Iouinianū: Ne glorietis qa multos discipulos habeas: filius dei docuit in Iudea, & duodecim tantū apostoli sequebantur eum: Torcular inquit calcaui solus, & de gentibus uir non est mecum: ille in passione solus remansit: & Petri quoq; erga eum trepidauit cōstantia: phariseorum aūt doctrinæ omnis populus applaudebat dicēs, Crucifige crucifige talē. Ea propter & Basilius magnus ad nepotes sic ait, Nihil magis sapienti uitandū est q̄ gloriæ studere, & ea quærere quæ multitudini placeāt. Quis .n. beatus esse possit inqt in Axiocho Plato ille diuinus uulgi uiuēs arbitrio, tāetsi faueat ei plaudaturq;. Vbi nāq; Axioche tu qui in republica uersaris? ubi Melciades, ubi Themistocles, ubi Ephrolites, abiit? Vbi hi item, qui nuper in republica fuerūt? quando ego quidē in eam non sum adductus sententiā: neq;.n. mihi honestū mihi uidebat, ut insaniēti populo dnationis particeps fierem. hæc Plato. Proin & recte cecinit musa Maronis hoc hemistichio dicens, Sequitur animis ignobile uulgus. & iterū. 2. Aene. Scinditur incertum studia in cōtraria uulgus. Et Cicero in officiis, Qui ex errore imperitæ multitudinis pēdet, hic in magnis uiris nō est habēdus. Lactantius quoq; . 2. diuinarum institutionū libro credit ueritatē a uulgo uariis dissipatā esse sermonibus. Et uerissime uisus est mihi dixisse Franciscus Petrarcha de remediis prosperæ fortunæ dicēs, Quicquid uulgus laudat, pene uituperio dignum est: quicquid prædicat, uel esse cogitat, uanum est: quicquid loquitur falsum est: quicquid improbat, bonum est: quicquid approbat, malum. Et iterum idem Petrarcha, Ne mouearis, si uulgo sapiens dicaris: uulgus enim insanos sapientes dicere, & sapientes insanos

Hieronymus

Basilius Magnus

Plato

Virgilius Maro

M. Tullius

Lactantius

Fran. Petrarcha

iure suo didicit, qđ est ut falsa pro ueris & uera pro falsis habeat: & in summa nihil est a ueritate remotius q̃ uulgaris opinio. Et pul

Epictetus stoicus chre de hac re Epictetus stoicus in Enchi.c.16. disseruit: quem ueluti plerosq; alios hac de re diserte loquentes prętereo: satis superq; ni fallor monstratum esse crediderim non admodum tutum esse sequi iudicia uulgi. Illud enim instabile est, & potissimum orta

Quin. Curtius seditione, ut est apud Curtium: tunc enim in diuersissima cōcilia trahitur. Sed hæc missa faciam, & ad laicoꝝ spiritū uenio: ipse ex

Ad Romañ. viii. Paulo diffiteri non possum, si spiritu dei aguntur, filii dei sunt: sed ut de his recte iudicare possint, quę tam ambigua & obscura sunt, & de quorū intellectu a mille annis totus mundus certauit, certe uix credo. Sed demus ut spiritus sanctus illoꝝ omnia scrutetur:

.i. Corinth. ii. sicut est apud Paulum ad Corinthios: Non sint animales imo spi

Horatius ritales, pcipiētes ea, quę fuerint spirit9 dei. Et stet illud horatianū, ꝙ interdum uulgus rectū uideat: tamen hoc argumentum eorū prorsus non ualet. Quale enim est hoc argumentū, nisi per Petrū omnes discipuli respōdissent, certe discipuli nō fuissent &c. Verū

Ioannis vltimo est qđ Ioannes ult. Dixit Iesus, Pueri nunqđ pulmentariū habetis? responderūt ei, nō. At Lucæ ultimo interrogās eos, Habetis hic aliquid qđ manducetur? illi certe nullum uerbū responderūt: sed dices pro responso: Obtulerunt partē piscis assi & fauū mellis: hoc ego non nego, sed uerbo nihil responderūt, at deniq; discipuli

Ioannis. vi. erant. Ioan.6. scriptum est, ꝙ interrogati discipuli responderunt per Petrum. Et interrogati iterum, Nonne ego uos duodecim elegi, & ex uobis unus diabolus est? nihil responderunt: nec iterū

Marci. xi. interrogabant. Marci.9. in Capharnaum, cum domi esset, interrogabat eos: Quid in uia tractabatis? sequitur in euāgelista, illi tacebant: siquidem in uia inter se disputauerant, quis eoꝝ esset maior: habes hic interrogatos discipulos tacuisse: ergo non amplius iuxta laicoꝝ opinionem poterant dici discipuli? absit: ergo quia interrogati, quid in uia tractarint, cū tacuerint apostoli, eos impios esse dicemus? minime gentium. Sed ut clarius ostēdamus hoc uerbū

Lucæ vltimo cæteris omissis, quod est Lucæ ult. scriptum audiamus: Duo ex discipulis ibant ipsa die in castellum quod erat in spacio stadiorū .60. ab Hierusalem nomine Emaus, & ipsi loquebantur ad inuicē de his omnibus quæ acciderant. Et factū est dū fabularent̃ & secū quærerent: & Iesus apropinquās ibat cum illis: oculi autem eoꝝ

tenebantur, ne eum agnoscerent, & ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicē ambulantes, & estis tristes? & respondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & nō cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus. Habes hic expræsse euangelium q Christus duos discipulos interrogauerit, ac tantum responderit unus scilicet Cleophas, quem in dictionibus hebraicis Hier. natū asserit in Emaus Palestinæ, quę iam Nicopolis dicitur. Nec ob non responsionem alter (quē Orig. Simonem, & Ambrosius in Lucā uocat Amonem) uel nomen uel ius discipulatus amisit. Vnde hoc laicorū argumentum prorsus nihil probabit, nisi sim quouis cœco cœcior.

Hieronymus

Ambrosius

LVTHERVS

X Quibus ulterius sequitur q sicut Christus personā respondentis Petri pro omnibus acceptat: ita sequētem quoq; non ad solum Petrū, sed ad omnes, quoru psona Petrus loquitur dicat: Tu es Petr9, tibi dabo claues &c. Alioqui scriptura nō recte intelligitur, nisi præcedētia & sequētia recte conferantur: atq; ut eo sit rectius, non soli Petro a Christo aliquid dictum esse, exponit seipsum Christus cui loquatur, & cui tradat claues dicens: Beatus es Simon Bariona, caro & sanguis nō non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis.

FABER

Stendi superius uerba Christi principaliter ad Petrū ex beatissimi Leonis ac aliorū sententia referenda, qd si postea ad alios contulerimus, modo caput & principē apostolorum non negemus, quis prohibebit: imo si nō modo unū sed & plures sensus expiscati fuerimus, nihil peccam9. Quomodo diuina scriptura iuxta Origenem Adamantium in ult. homil. super Genesim, non solum sacramentorū debet sententiam continere, uerumetiā mores gestaq; informare discentium. Sic. n. & sapientia per Salomonem dicit: Describe tamen hæc dupliciter & tripliciter in corde tuo. Et archa quæ construebatur a Noe bicamerata & tricamerata fieri iubetur: hac licentia usi sunt in hoc

Ex Mar. theologico plures expiscari sensus nefas nō est

Origenes

Prouerbio. xxii. Genesis. xvi.

euangelii loco Orig• Hier•Ambr•Aug•pleriq; alii ab hac libertate
indignum fuerit,ſi nos retrahere uelis·ꝙ ſi antecedentia & conſe-
quentia conferenda putas,quia hæc conducant plurimũ,pro ueri
tate tuenda & ipſe concedam: Tunc euangelium euangelio,hiſto
riam hiſtoriæ,& caput capiti ut cõferamus neceſſe ẽ•& quid fiet?
certe dep̃hendes Chriſtum poteſtatem ligandi & ſoluendi primo
dediſſe Petro,dein diſcipulis omnibus· & hoc apud Matheum in
uenies:dein dominum dediſſe ſpiritum ſanctum diſcipulis oĩbus.
Ac,quod maxime penſandum eſt,poſt hæc Petro, p̃ſentibus aliis
apoſtolis,in Ioanne,oues non ſemel ſed ter cõmendauit:quæ certe
primatum Petri non parũ firmant • Sed ad id ueniẽtes quo Petrũ

Petrus os apoſto-lorũ ex eo nequit appellari ꝙ ꝓ omnibus reſponderit vbiq;

apoſtoloꝝ os poſt Chriſoſt• appellas,ſi Petrũ os apoſtoloꝝ propte
rea dixeris , quia ex oĩum apoſtoloꝝ perſona ubiq; uel reſpõderit,
aut pro apoſtolis ubiq; interrogauerit,cur ergo Lucæ•18• Chriſtus
cũ quæreret,Quis eſt qui me tetigit· Mathei•14• dicente domino,
Date illis uos mãducare,cur non Petrus reſpondit , quomodo reſ
ponderunt dicentes : Non habemus hic niſi quinq; panes & duos
piſces•Math•15•Clamante muliere Cananea,nõ Petrus ſolus , ſed

Math.

diſcipuli eius rogabãt eũ dicentes, Dimitte eam,quia clamat poſt
nos.Math•17•Cum aſſumpſiſſet Ieſus Petrum Iacobũ & Ioãnem,

Math.

cur interrogauerunt eum diſcipuli nõ Petrus de Helia? Math•26•
Cur non Petrus ſolus imo diſcipuli acceſſerunt ad Ieſum dicentes:
Vbi uis paremus tibi comedere paſcha? Marci•10• Duodecim erãt

Marc.
Marc.

at nõ Petrus ſolus: ſed duodecim eũ iterrogabãt.Mar•8•Diſcipuli
quæſiti de cophinis diſcipuli reſponderũt:qđ & apud eundẽ euan
geliſtã•c•9•bis eſſe factũ legimus • In domo iterũ exiſteñ ipſi inter
rogabant,ut eſt Marci•10•Et in eodẽ euangeliſta•c•13•Primo unus
ex diſcipulis interrogabat; deinde ſeparatim Petrus/Iacobus/Ioan
nes/& Andreas·nec myſterio caret ꝙ Simon ſolus dixerit ad dñm

Luc.

Lucæ•5• Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus,
in uerbo aũt tuo laxabo rethe ; ubi laborem p̃teritum ſibi ac aliis ,

Luc.

laxationem rhetis ſibi ſoli adſcribit • Lucæ •9• dum de panibus ac
piſcibus ſermo fieret, ipſi reſponderunt • Ioan•13• Dicunt diſcipuli
eius : Ecce nunc palam loqueris & prouerbium nullum dicis • Ex
his & aliis euangelii locis oportet ut aſſeramus Petrum non ita os
fuiſſe apoſtolorum , ut ad omnia interrogata nomine diſcipulorũ
& quaſi interpres poſt collocutionem mutuã reſponderit, aut quę-

renda interrogarit. Sed dum respondit, & maxime hic. 16. c. Math. quandam specialem a patre reuelationem habuit, & proin benedictioné obtinuit. Qd si hanc beatitudinis promissioné ad singulos apostolos ęqualiter conferre uolueris, dices & Iudam, qui & iam inter duodecim receptus & annumeratus, imo & cum reliquis ad prædicandum missus fuerat: ut est apud Math. c. 10. fuisse beatũ: qd tamen nemo Christianus asserit, nisi damnatissimam Petiliani hæresim quis imitari uelit. Certum est enim q cum finali impiẽia decessit. Nec unq̃ illi Christi uerba cõueniũt aut cõuenire possũt: Quanq̃ & huic argumento tam ualide insistere non uelim, potiora etenim, si gratiam dabit dñs, adducam, arieteq; fortiori hunc murum quatere statui. Qd itaq; iuxta tuam assertionem omnibus dixerit, Beatus es simon Bariona &c. Hoc tuum non alterius est dictum. Totum itaq; iuste negare possum.

Math.
Petiliani Hæresis

LVTHERVS

OBsecro quid hic potest cõtra uel fingi, uel qd apertius dici, q̃ q Petrus in hac persona non est Petrus, non est caro, neq; sanguis, sed & is cui reuelat pater, omnino extra hominẽ ponit͂, & nõ est iam ulla persona per se, sed reuelantis patris auditor. Non Simon Bariona hæc respondit, nõ caro & sanguis, sed reuelationis paternæ auditor. Potest ne hic calumniator ullus uerbum Christi ad Petrum hominẽ torquere? Quid ergo? Is qui auditor est paternæ reuelationis, huic dant͂ claues non Petro/non filio Ioannis/non carni/non sanguini: qd si ita est, proinde iam sequitur q de nullo priuato homine certi sumus, habeat necne reuelationem patris. Ecclesia aũt ipsa est, de qua dubitare nõ licet: cum sit una caro eodẽ spiritu uiuens, quę Christus ipsa est, Petrus ille auditor reuelationis & acceptor clauium: quia hic symbolum stat similiter: Credo ecclesiam sanctam/cõmunionẽ sanctorũ: non ut nũc aliqui somnitãt: Credo ecclesiã esse prælatũ, uel aliud quod fingunt, totus mundus confitet͂ sese credere ecclesiam sanctam catholicam aliud nihil esse q̃ cõmunionem sanctorũ. Vnde & antiquitus articulus ille sanctorũ cõmunionẽ nõ orabat͂: ut ex Ruffini symbolo exposito uidere licet. Sed glosa aliqua parte ecclesiam sanctam catholicam exposuit, cõmunionem sanctorum

Ecclesia catholica est sanctorũ cõio

ꝙ successu temporis in textum relatũ nunc similiter oratur. Sed necessarium & optabilissimum factum propter eos, qui ecclesiam quiduis potius uocant, q̃ cõmunionem sanctorum.

FABER

Ezechiel
Ioan. Euangel.

Bsecro mi Luthere quid hoc sibi uult, ꝙ hic Petrũ nõ finis esse Petrum? Nemo negat Petrum non esse hũc, cui pater reuelauerit. Mansit autem & erat Petrus. Habuit Ezechiel suas reuelationes. Habuit Ioannes in insula Pathmos. Habuerunt & cæteri prophetæ. Sed manebãt hi qui prius erant. Et hic textus ipse euãgelicus monstrat Petrum non esse a carne & sanguine exutum. Tamen id quod confessus est non habebat a carne & sanguine, sed reuelatione patris. Hæc autem reuelatio non tollebat a Petro, qđ erat. Qđ autem hic Petri persona fuerit & sit, quodq; de illius persona qđ dictum est, sit intelligendum, primo authoritate Hier. probabo, cui tu tantũ & nõ imerito inniteris. Quanq̃ contra te iterũ atq; iterũ Hier. pugnantẽ inueniam. Et ne uerba inuertisse me dicas, ita inuenitur scriptum Math. 16. Multi putant ꝙ nõ Petrus correptus sit sed aduersarius spiritus, qui hæc dicere apostolum suggerebat. Sed mihi hic error apostolicus & de pietatis affectu ueniens, nunq̃ incentiuũ diaboli uidebit. Vade retro me sathana, diabolo dicit: uade retro: Petrus audit, uade retro me, hoc est sequere sententiam meam: quia non sapis ea quæ dei sunt, sed quæ hominum. Meæ uoluntatis est & patris, cuius ueni facere uolũtatem, ut pro hominũ salute moriar. Tu tuam tantum considerans uoluntatem, non uis granũ tritici in terrã cadere, ut multos fructus afferat. Prudens lector inquirat quomodo post tantam beatitudinem Beatus es Simon Bariona. & tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiã meã: & portę inferi non ꝑualebunt aduersus eã: & tibi dabo claues regni cęloꝝ: & quod ligaueris uel solueris super terram, erit ligatũ uel solutum in cœlo. Nunc audiat, uade retro me sathana, scandalum mihi es. Vides hic ex Hier. totum caput Math. 16. sonare de Petro, immo quod maius in Petrum refert, hanc benedictionem/beatitudinem potestatem/& ædificationem. Qđ si forte exigas antiquiorem, en Hireneum hunc sanctũ Lugdunensem habes episcopũ, qui ante

Hieronymus

Math. xvi.
Marci. viii.

Hireneus

annos mille ac trecentos ita scripsit, Quomodo Petrus ignorare potuit, cui dominus testimonium dedit: quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater qui in cœlis est &c. Tu aūt quomodo Petrum fingis nescio quem mathematicum? Sit ergo uerum ꝙ in Petro significata fuit ecclesia, qđ supra admisimus. Et iā ex Aug. in euangelium Ioann. tract. 50. nō negamus, ecclesiæ quoq; claues dedit. Sed certe iuxta sententiam Cypriani ad Iulianum: Petro primum dominus super quem ædificauit ecclesiā, & unde humanitatis originem instituit, & respondit, potestatem istam dedit ut solueret id in terris, qđ ille soluisset. Et Hieronymus in Ezechielē. c. 41. Apostolus Petrus super quem dn̄s fundamenta ecclesiæ solidauit, transcendit cœnaculum. Leoq; beatissimus in. 3. sermone de passione sic ait, De toto mundo unus Petrus eligitur, qui & uniuersarum gentium uocationi & oibus apostolis cunctisq; ecclesiæ patribus ꝑponatur: ut quāuis in populo dei multi sacerdotes sint multiq; pastores, omnes tñ regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. magnum & mirabile huic uero dilectissimum consortium potētiæ suæ tribuit diuina dignatio. Et siquid cū eo cōmune cæteris uoluit esse principibus, nunq̄ nisi per ipsum dedit quicqđ aliis nō negauit. Omnes deniq; apostolos dn̄s quid de se homines opinent, interrogat: & tā diu respondentium cōmunis est sermo q̄ diu humanæ intelligentiæ ambiguitas explicatur. At ubi quid habeat sensus discipuloꝝ exigit: primus est in dn̄i cōfessione, qui primus est in apostolica potestate seu dignitate: qui cum dixisset Tu es Christus filius dei uiui, respondit ei Iesus, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est: ideo beatus es, quia pater meus te docuit: nec terrena opinio te fefellit, sed inspiratio cęlestis te instruxit, & nō caro & nō sanguis, sed ille me tibi, cuius sum unigenitus filius, indicauit. & inquit, dico tibi, hoc est sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam: quia tu es Petrus, idest cū ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis qui facio utraq; unū ego fundamentum, ꝓter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoq; petra es, quia mea uirtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione cōmunia. Et super hanc Petram ædificabo ecclesiam, & portæ inferi non ꝓualebunt aduersus eam. Super hanc inquit for

Augustinus

Cyprianus

Hieronymus

Leo

Primatus Petri ꝓbatur

titudinem æternū construā tēplum, & ecclesiæ meę cœlo inserēda sublimitas in huius fidei firmitate consurget, hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis uincula nōligabunt: uox enim ista uox uitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit, ppter quod dicit beatissimo Petro Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcūq ligaueris super terram erit ligatum & in cęlis, & quodcunq solueris super terram, solutū erit & in cœlis. Transiuit quædā in alios apostolos uis potestatis istius, & ad oēs ecclesiæ principes decreti huius constitutio cōmeauit: sed frustra uni cōmendauit, qđ omnibus intimatur. Petro.n. ideo hoc singulariter credit, quia cunctis ecclesię rectoribus Petri forma præponitur: manet ergo Petri priuilegiū ubicūq ex ipsius fertur ęquitate iudiciū. Et expsse Ambro. de Petri persona loquēs in euangelium Lucæ scribit illi claues regni cęlorum esse cōtraditas. Et idē in libro de Isaac & anima. c. 5. ait, Petro dicenti, Quo uadis? respondit uerbum dei: Non potes me sequi modo, sequeris autem postea, claues ei cōmiserat regni cœlorum. Et sequendo se imparem iudicauit. Et supra ostendimus Ambr. sententiam ex lib. de dign. sacerdotali qūo claues in beato Petro apso cūcti suscepimus sacerdotes. Sed ut iterum probemus hæc uerba Petro dicta fuisse, placet in medium citare quod est apud Origenem homil. 2. in diuersos, quæ est super euangelium Ioan. In principio erat uerbum ubi sic scriptū habes: Dic quæso cui talis ac tanta donata est gra? fortassis quis dicet summo uertici apostolorum Petro dico, qui deo interroganti, quem se æstimarent esse, respondit: Tu es Christus filius dei uiui. Et subsequitur: Ambo currunt ad monumentum Christi, & ē diuina scriptura, ī qua diuinitatis & humanitatis eius mysteria densitate literę ueluti quadā minuunt petra. Sed Ioānes pręcurrit citius Petro, acutius nāq atq uelocius intima diuinorum apicum penetrat secreta uirtus cōtemplationi penitus purificatæ q actionis purificandæ. Veruntamen primo intrat Petrus in monumentum, deinde Ioannes: & sic ambo currunt, ambo intrant. Petrus siquidem fidei est symbolum, Ioannes signat intellectum: ac per hoc quū scriptum est: Nisi credideritis non intelligetis, necessario pręcedit fides in monumentum sanctę scripturę. Deinde sequens intrat intellectus, cui per fidem pparatur aditus: Petrus quidem deum & hominem iam factum in tēporibus cognoscens, & dicēs

Ambrosius

Origenes

Ioannes currit citius: Petrus prior monumentū intrat pcedit fides: seqt intellectus

& dicens, Tu es Christus filius dei uiui, altissime uolauit. Sed Ioannes altius illo, qui eum uerum deũ de deo ante omnia tẽpora genitum intellexit dicens: In principio erat uerbum. Nemo nos existimet Petro Ioannẽ præferre: quis hoc fecerit, quis esset altior apostolorum illo, qui est & dicitur uertex apostolorum? Non præferimus Petro Ioannem, sed conferimus actioni contemplationẽ purgandum adhuc omnium perfecte purgato ascendenti adhuc uirtuti ad innumerabilem habitum peruenientem iam uirtutem. Non enim nunc consideramus apostolicarum personarum dignitatem, sed inuestigamus pulcherrimam diuinorum differentiam. Ex quibus Origenis uerbis duo habes, primum ꝙ illa professio Christi in personam Petri referenda est, secundo ꝙ bonus ille uir non audet / nec uult Ioannem Petro præferre. Vnde hæc uerba Christi proculdubio in personam Petri referenda sunt & / erunt. Quod & Cyrillus in Ioannem testatur dicens: Quomodo Christus in Petro tamquam in petra lapideꝗ firmissimo suam esset ædificaturus ecclesiam. Idem quoꝗ in duodecimo libro thesaurorum sic habet. Respondens Iesus dixit: Beatus es Simon Bariona quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Animaduerte credeꝗ quod ipse pater reuelauit Petro. Non igitur ab alio Petrus quam ab ipso patre didicit Christum esse filium dei uiui: neꝗ dixit ipsum unum esse de filiis dei, ne per adoptionem & gratiam filius putaretur, sed tu es inquit Christus filius dei uiui. Et quia unicus naturaliter filius patris est, hac professione Petrus a Christo laudatur, quia maiora discere diuinitus potuit, quomodo igitur creatura erit, quem ipse pater per Petrum apostolum credentibus filium suum reuelauit. Vides hic ex Cyrillo euangelii immo uerba Christi in personam Petri referri: quod & idem Cyrillus in tredecimo pariter thesaurorum libro ita confirmat: Quod spiritus sanctus deus sit ab apice quoꝗ apostolorum, Petro cui hæc mysteria, ut saluator ait, non caro nec sanguis sed pater ipse cœlestis reuelauit, discere possumus. Qd' si obieceris passim legi Petrum respondisse pro omnibus, sicut est Ioannis sexto. Id licet ex Augustino prius ostensum sit, tamen & idem Cyrillus habet in euangelio Ioannis, ubi sic ait: Respondit Simon Petrus: Domine ad quem ibimus? uerba uitæ æternę habes, per unum qui præerat, omnes respondent. Sanctam pro-

Ioannes

Cyrillus

Cyrillus

fecto ſanctiſq; congruentem diſciplinam optime conſeruantes;
& poſterioribus prudentiæ/atq; modeſtiæ laudabilia præbentes
exempla. Decet enim non omnes confuſe nec proſilientes impru-
dẽter quaſi rapta uti oratiõe, ſed cedere his qui & cõſilio & ordine
præpoſiti ſunt. Propterea Paulus quoq; ait: Prophetæ duo aut
tres & uiciſſim loquentur. Opus igitur erat diuinitus comproba-
tæ prudentiæ ſoli reſponſionem committere illi, qui ordine maior

Interrogatis diſcipulis conueniebat hunc reſpondere: qui inter eos ordine maior erat

erat. Ex his uerbis patet Petrum præfuiſſe reliquis, hunc & ordine
maiorem fuiſſe, & q pro omnibus reſponderit. Etiam alibi teſte
Chriſoſtomo interrogauit pro omnibus dicens: Ecce nos relinqui
mus omnia & ſecuti ſumus te. In cœna quoq; nouiſſima per Pe-
trum qui præerat omnibus interrogarunt. Nec tamen Petrus, ut

Cyrillus

Cyrilli uerbis utar, id per ſeipſum peragit, ſed per Ioannem, in
euangelii tamen loco, de quo nobis præſens eſt ſermo: ita reſpon
det pro omnibus, ut reuelatio patris illi & non reliquis poſſit ad-
ſcribi: alioqui dicendum fuiſſet a domino, Beati eſtis, & caro &
ſanguis non reuelauit uobis. Quare hæc omnia uerba in Petri per
ſonam primo tam̃q in principem & caput apoſtolorum referenda
ſunt. Hierarchiæ huic deniq;, quam ordinare uolebat Chriſtus re
diturus ad patrem, optime congruebat, ut eſſet caput & princeps.

Hieronymus
Cyprianus

Nempe in apibus, ut eſt apud Hieronymum ad Ruſticum mo-
nachum, unus eſt rex. Et idem habet alibi Cecilius Cyprianus
ac ſequit: Grues unã ſequuntur ordine literato, imperator unus,

Ordo vbiq; neceſſarius
Geneſis.xxvi.

iudex unus prouinciæ. Roma ut condita eſt duos fratres ſimul ha
bere reges non potuit: & parricidio dedicatur. In Rebeccæ utero
Eſau & Iacob bella geſſerunt. Singuli eccleſiarum epiſcopi/ſingu
li archiepiſcopi/ſinguli archidiaconi/& omnis ordo eccleſiaſticus
ſuis rectoribus nititur. In naui unus gubernator, in domo unus
dominus, in quãuis grandi exercitu unius ſignum expectatur: &
ne plura replicando &c. Poſtquam eos quos quis baptizauerat ſu
os putabat eſſe non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de
pluribus electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis cura ec
cleſiæ pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Et ut ea de

Baſilius Magnus

re profuſius dicamus, uerum eſt, quod ait Baſilius Magnus in
Gordium martyrem: Naturæ lex apibus innata fratres dilectiſ-
ſimi, niſi rex prius agmen præcedat, ab aluearibus nunquam di-
ſcedant. Et idem Baſilius auctor re uera grauis & ſanctus,

de pceptis religiosorum: Planetæ inferiores subsunt superioribus, & animaliabrutaque ducem sequuntur: auis item una cunctas ducit Apes in ministerio regi obediunt. In corporibus quoque animantium caput cætera tuentur & uenerantur mẽbra. Et in partibus animæ rõni appetitus subiicitur, quod si ab eo desciscat, in præceps non solum animum sed corpus tradit. Et Cyprianus de idolorum uanitate: Quando inquam inquit regni societas aut cum fide cœpit, aut sine cruore desiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens regibus dissidentibus etiam in morte discordia: & Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cepit hospitium. Pompeius & Cæsar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt. Et Homerus in secundo Iliados:

Cyprianus

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.

Homerus

Non bonum multorum dominatio, unus dominus sit, unus rex. Quintus quoque Curtius de gestis Alexãdri magni: Imperiũ, quod sub uno stare potest, dum a pluribus sustinetur, ruit, & insociabile regnum. Proin Lucanus cecinit:

Q. Curtius

Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiẽs consortis erit.

Lucanus

Quod & rerum experientia docet. Nam secundum Iustinum historicum in octauo: Græciæ ciuitates dum imperare singulæ cuperent, imperium omnes perdiderunt. Et natura nos iterum commonet in ecclesiastica hierarchia unum reliquis præponi debere. Nam elephanti Luna nitescente gregatim amnes petunt, referente Solino de mirabilibus mundi, flumen transituri, minimos ante mittunt, ne maiorum ingressu alueum atterant, & profundos depressis undis gurgites faciant, natuque maximus agminatim decurrentibus ducit agmen. Et Auicenna pulchre in octauo de animalibus libro ostendit quomodo grues principes habeant aut reges: qui quum reliqui caput alis cooperiant, quando dormiunt, reges dormiant capite discooperto, ut eo citius tumultus audiant, ac reliquos expergefacere possint. Et ut semel finiam, ita omnis politia regem ac principem exigit, ut uere cecinerit musa Nasonis:

Iustinus

Solinus

Auicenna

Amisso dubiæ rege uagantur apes.

Lib .xiii. Fastorum

Totus itaque ordo naturæ immo recta ratio inducit, quo entia bene regantur, ut imperia & regna politiæ quoque subsistãt unum esse principem. Sic & decuit a Christo in cætu apostolorum ali-

Eusebius

Lactantius

Ex Augustino de sumpta

Augustinus

quem pro capite præficiendum, qui & claues haberet, & pontifex esset, qualis fuit Petrus, quem & Eusebius ante multa sæcula Christianorum pontificem primum esse scripsit, ac ingenue fassus est, quod certe tu nunquam admiseris. De his satis superq;. Sed iam quũ hic de ecclesia catholica nonnulla inculcare uideris, quumque res sit non parui momenti quam dum recte absoluero, in plerisq; tua ruat opinio necesse est. Vnde quid mihi uideatur, silentio præterire non possum. Recensebo itaq; quantum ex alto conceditur. Quid tamen per ecclesiã intelligi possit, dico itaq; ego cum Lactantio in quarto libro diuinarum institutionũ.c. ultimo solam eam esse catholicam ecclesiam, quę uerum cultum retineat, immo in qua sit religio/confessio/& pœnitentia, quæ peccata/& uulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curet. Hęc est una, quã maiores nostri (ut Augustini uerbis utar) catholicam nominarunt, ut ex ipsius nomine ostenditur, quia per totum est, secundum totum καθόλου gręce dicitur. Haec autem ecclesia corpus Christi est sicut apostolus dicit: Pro corpore eius qd' est ecclesia. Vnde utiq; manifestum est eum, qui nõ est in mẽbris Christi, christianam salutem habere non posse. Membra uero Christi per unitatis charitatem sibi copulantur, & per eandem capiti adhærent, quod est Christus Iesus. Totum igitur quod annunciatur de Christo, caput & corpus est. Caput est ipse unigenitus Iesus Christus filius dei uiui: ipse saluator corporis, qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. Corpus enim ecclesia, de qua dicitur ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam/aut rugam/aut aliquid huiusmodi. Inter nos autem & donatistas quęstio est, ubi sit ecclesia. hæc Augustinus in libro contra Petiliani epistolam. Et quia tẽpore Augustini multa dubitatio fuit in quibus uerbis esset ecclesia quærenda, qui essent in ecclesia, & qui non, ubi esset ecclesia: quid deniq; uocaretur ecclesia catholica: & successu temporis, etiã Ioannes Hus materiã ecclesię disputauit, in qua fuit nõ parua dissensio. Et iam tu mi Luthere in tuis libellis sparsim de ecclesia disputans, nonnulla respondes ambigua, & hic quasi dogma nouum afferre uideris. Quum autem Christiano pectori sit utilissimum scire quid per ecclesiam possit intelligi, an deniq; de ecclesia sint boni ac mali: quare statui nõnihil circa materiam ecclesię

expatiari, ut ubertate sermonis, quod dubium est, certius intelligi possit. Primo tamen hic me non intromittam de loco, quo congregatur ecclesia, ut uerbis diui Augustini utar in tertio libro super leuit. q. 58. Sed ad alia tendo, quæ nonnullis difficultatem peperere non mediocrem. Nosti & diffiteri non potes Martine dilectissime doctorũ uariam fuisse opinionem, quid per ecclesiam significet. huius etiã uocabuli diuersa interp̃tatio uarias induxit opiniones. Testat̃ hoc liber ipse, quẽ Ioanni Huss nõnulli adscribunt: testantur itidem multa multoꝝ scripta. Veritatem illius rei facilius dep̃hendi posse puto, si per cõparationem ac alia quædam nõ obsoleta ostenderimus ecclesiæ dignitatẽ nõ e summis aut summarum summis, sed ex orto delitiaꝝ hoc est sacra biblia, ubi sunt poma uetera & noua.

De loco vbi eccl'ia congregatur nihil sed qd p eccl'iam significetur
Augustinus

Comparatur itaq;, ut progrediamur, ecclesia malogranatis, quod Ambro. habet lib. 3. hexam. c. 13. Nam plerũq; tota florent malogranata & fructũ afferre nõ possunt, nisi cõgruis peritoꝝ remediis excolãt̃, plerũq; uanescit interior, & foris species eius pulchra ostẽdit̃. Ita & ecclesia bonũ fidei fulgorẽ cõfessionisq; ostendit tot martyꝝ sanguine speciosa. Et qđ est amplius Christi cruore dotata, simul plurimos intra se fructus usu istius pomi sub una munitione conseruans, & uirtutum multa negotia cõplectẽs.

Ecclesia malogranatis comparatur
Canticorum. viii.
Ambrosius

Psalmo. lxxix.
Cõparat̃ Ecclesia uineæ

Comparatur & uineæ, de qua propheta: Vineam ex Aegypto trãstulisti, & plãtasti radices & arbusta eius, & replesti terrã; operuit montes umbra eius, & arbusta eius cedros dei, extẽdisti palmites eius usq; ad mare, & usq; ad flumen propagines eius. Et per Esaiam: Vinea facta est dilecto in cornu in loco uberi & macerie circumdedi & circumfodi uineam Soreth.

Esaiæ. v.

Cõparat̃ meridiei
Ambrosius

Dicitur & meridies, sicut & Ambro. habet sermone. 2. in psal. 118. Idẽ Ambro. de eadẽ sic inquit: Sancta ecclesia quæ in primordiis mundi desponsatã, in paradiso p̃figurata, in diluuio annunciata, per legẽ uocata, per prophetas dicit̃ redẽptionẽ hominũ & euangelii decorem dilecti expectasse aduentum, impatiens amoris in oscula ruit dicens: Osculetur me osculo oris sui, & dilecta osculis adiecit, quoniam optima ubera tua super uino.

Canticoꝝ. i.

Comparatur etiã Lunæ

Dicitur & Luna teste Hiero. in. 4. c. Amos hebraice [illegible], græce μήνη iuxta utramq; linguam ex suo nomine mensibus nomen dedit. Et Solis illustratur radiis ab ea parte, qua ei uicina est, uel plus uel minus pro uarietate temporum lumen accipiens.

Sic & ecclesia ueri solis splendore decorata, duodecim implet apo-
stolorum numerum: uel ideo per Lunam intelligitur ecclesia pro-
Augustinus — pter ipsam mutabilitatem. Sic intelligit August. in. 2. lib. inqui-
Ad Colloceñ. iii. — sitio. Ianuarii. c. 6. Prius enim q̄ fiet illud quod dicit apostolus,
cum Christus apparuerit uita uestra, tunc & nos apparebitis cum
ipso in gloria obscura. Videtur ecclesia in tēpore peregrinationis
suæ inter multas iniquitates gemens: & tunc sunt timēdæ insidię
fallacium seductorum, quos nomine sagittarioꝝ intelligi uoluit.
Vnde alio loco per nuncios fidelissimos ueritatis, quos ubiq; parit
Psal. lxxxviii. — ecclesia, dicit̃ Luna testis in cœlo fidelis. Et cū de regno dei Psal-
mista cātaret: Orietur inquit in diebus eius iustitia & abundātia
Psalm. lxxi. — pacis, donec interficiatur Luna, idest abundantia pacis intantum
crescet, donec omnem mutabilitatem mortalitatis absumat: tunc
nouissima inimica destruetur mors. Et quicquid nobis resistit ex
infirmitate carnis, unde nobis perfecta pax nōdum est, consumet̃
.i. Corynth. xv. — omnino, cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortalę
Ambrosius — hoc induerit immortalitatem. Ambro. in. 4. lib. Hexa. c. 8. sic ait:
Merito speciosa sicut Luna ecclesia, quæ toto mundo refulsit, &
Ad Romañ. iii. — tenebras sæculi huius illuminans dicit: Nox pręcessit, dies autem
Psalmo. xiii. — appropinquabit, pulchre ait prospiciens; quasi suos de superiore
prospectans sicut habes: Dominus de cœlo prospexit super filios
hominum. Prospiciens ergo ecclesia sicut Luna defectus habet &
ortus frequētes. Sed in defectibus suis creuit, & his meruit amplia-
ri: dum persecutionibus minuit̃, & confessoꝝ martyriis coronat̃.
Hæc est uera Luna, quæ de fratris sui luce ꝑpetua lumen īmorta-
litatis & gratiæ sibi mutuat̃. Fulget. n. ecclesia non sui sed Christi
lumine, & splendorē sibi accersit de sole iustitiæ. hæc Ambrosius.
Ecclesia virgo & mater — Audi quædā sacra ecclesiæ enigmata. Illa quidem mater & uirgo
Ambrosius — est imaculata coitu. Declarat Ambrosius hoc sacrū ænigma lib. 1.
de uirgi. dicens: Virgo est castitate, mater est prole, parturit itaq;
nos uirgo nō uiro plena sed spiritu, parit nos uirgo non cū dolore
mēbroꝝ sed cū gaudiis āgeloꝝ, nutrit nos uirgo nō corporis lacte
sed apostoli, quo infirmam adhuc crescentis populi ętatē lactauit:
quæ igitur nupta plures habet liberos q̄ sancta ecclesia? quę uirgo
est sacris, mater est populis. Cuius fœcunditatem etiam scriptura
Augustinus — testatur dicens: Quamplures filii desertę magis q̄ eius quæ habet
uirum. Firmauit hoc idē diuus Aug. in lib. de sancta uirgine. c. 2.

Ecclesia uirgo & mater est inquit, cuius prolē alloquimur si mater
non est? Maria corporaliter caput huius corporis peperit, ecclesia
spiritalia membra illius capitis parit. In utraq; uirginitas foecun-
ditatem non impedit: in utraq; foecūditas uirginitatē non adimit.
Proinde cū ecclesia uniuersa sit sancta & corpore & spiritu, nec tñ
uniuersa sit corpore uirgo sed spiritu, quāto sanctior est in his mē-
bris, ubi uirgo est & corpore & spiritu. Et Hieron. 2. lib. aduersus Iouinianū sic ait: Sponsa/soror/mater/ & quæcūq; alia putaueris
uocabula unius ecclesiæ congregatio est, quæ nunq̄ est sine spōso
fratre/filio, unā habet fidem, nec constupratᷓ dogmatū uarietate,
nec hæresibus scinditur, uirgo permanet, quocunq; uadit agnus
sequitur illam, sola nouit canticum Christi. Vides iam quomodo
ecclesia sit non modo sponsa immo & mater.

Aliud; si lubet, audi ænigma. Ecclesia & uirgo est, quæ aliquando meretrix erat, ut Ambro. in. 19. li. epistolaꝝ uerbis utar: Non pōt
dubitare quisquam q; ecclesia uirgo sit, quam etiā in Corynthiis
respondit apostolus Paulus uirginem castā assignare Christo. Sed
& illa meretricis uocabulo ēt olim appellata ē. Ea de re idē Ambr.
in lib. de Salomone. c. 5. sic scribit: Meretrix ista ecclesia & typus
est aliquando in gentibus constituta, idoloꝝ cultibus uiciata, quā
uanę superstitionis stupra polluerāt; quā falsoꝝ deoꝝ adulteram
fecerat multitudo, lasciuiosq; ac turpes incōpositis motibus saltus
nemorū & lucoꝝ inculta lustrabat, dedita luxuriæ, pompæ gen-
tilium mancipata. Hanc posteaq̄ dñs noster Iesus Christus puro
baptismatis fonte perfudit, ablutionē & criminis accipit & nomi-
nis per gratiā fidei, post meretricē fit uirgo, quia uni se destinauit
sponso. Sed apertius hoc ænigma soluit Hier. in epl̄a ad Ruffinū
loquens de iudicio Salomonis, cuius ista sunt uerba: Mulier illa
meretrix in euāgelio, quę pedes Iesu lacrimis lauat, crine detergit:
& cui peccata omnia dimittunt; manifeste pingit ecclesiā de gēti-
bus congregatam. hoc icc irco in prima fronte replicaui, ne cui ui
deatur incongruum, si synagoga & ecclesia meretrices dicantur,
quaꝝ una Salomonis iudicio filii possessione donata est. Prudens
quærat auditor qūo meretrix sit ecclesia, quæ nō habet maculam
neq; rugam. Non dicimus ecclesiam permansisse meretricem, sed
fuisse. Nam & in Simonis leprosi domo saluator scribitur iniisse
conuiuiū, utiq; non quia leprosus erat eo tpe quo habebat hospitē

Hieronymus

Quomodo etiam meretrix vocatur

Ambrosius

.ii. Corynth. xi.

Ambrosius

Hieronymus

Lucæ. vii.

Mathei.xxvi. saluatorē, sed quia leprosus fuerat ante. Mattheus quoq; in cāta/logo apostolorum publicanus dicitur, nō qd publicanus permāserit post apostolicam dignitatem, sed quia prius fuerit publicanus, ut ubi habūdauit peccatū, superhabūdaret gratia. Simulq; cōsidera quid dicat ecclesia cōtra synagogam calumniatricē: Ego & mulier hæc habitabamus in domo una: post resurrectionem enim salua/toris una de utroq; populo ecclesia congregata est: & q̃ eleganter peperi inquit apud eā in cubiculo. ecclesia enim de gentibus, quę non habebant prius legē, & prophetas peperit in domo synagogæ: nec egressa est de cubiculo, sed ingressa: unde dicit in cantico can/ticorum: Introduxit me rex in cubiculum suū. Et iterum: Et quidē non spernam te, assumens introducam te in domū matris meæ, & in cubiculum eius, quę me genuit. hæc Hier. Et iterum idem: Qd adulteræ & meretrices synagoga & ecclesia dicantur, in scripturis nulla dubitatio est, & hoc prima fronte uidetur esse blasphemum. Oseæ.i. Cæterum si recurramus ad prophetas, Oseæ scilicet, qui accipit uxo/rem fornicariā, & generat filias fornicationis, & deinde adulterā. Et ad Ezechielem in Hierusalem qui meretricem arguit q̃ secuta sit amatores suos, & diuaricauerit omni trāseūti pedes, lupanarq; in cœlibatu extinxerit. Animaduertamus Christū idcirco uenisse ut meretrices donaret matrimonio, & duobus gregibus unū ouile faceret, medioq; pariete destructo, in eadē caulas oues prius mor/bidas congregaret. Origenes Hę sunt duæ uirgę, quę iungunt in Ezechiele: & de qbus per Zachariā dñs refert: Et assumpsi mihi duas uirgas ait, unā uocaui decorem, & alterā uocaui funiculū, pauiq; gregē. Mulier quoq; illa meretrix in euangelio, quæ pedes Iesu lacrimis lauat, crine detergit, & cui peccata omnia dimittuntur, manifeste pingit ecclesiam de gentibus congregatam. Hæc idcirco in prima frōte replicaui, ne cui uideatur icōgruū, si synagoga & ecclīa mere/trices dicātur, quarum una Salomonis iudicio filii possessiōe donata est.

Ecclīa sterilis quō Sed superest ut tertiū dissoluamus ęnigma, & est illud. In plerisq; sacræ scripturæ locis ecclesia sterilis esse perhibetur ac legitur: in aliis uero fertilissima omnium laudatur atq; extollitur. Sed qualiter hoc sphyngos ęnigma soluatur aduerte. Sterilis ciuitas legitur apud Ad Galat. Apostolum ad Galat.4. ubi dicitur: Letare sterilis, quæ non paris: erumpe & exclama quæ non parturis. Ergo ecclesia est illa sterilis ciuitas, quæ ante aduentum Christi, a quorum uitio hoc est sacrilegio

gentilium populoꝝ sterilitatem sustinens, de se filios procreare nõ potuit. At ubi uenit Christus, uelut uas fictile assumens corpus humanum, sanauit aquaꝝ uitia, hoc est resecauit uitia populorũ: & statim ecclesia, q̃ erat sterilis, cœpit esse fœcũda. Vnde & Aplus dicit: Lętare sterilis, quę nõ paris, erũpe & clama quę nõ parturis: quia multi filii desertę magis q̃ eius quæ habet uirũ, plures enim filios ex ea ecclesia, quæ erat sterilis, procreauit, q̃ synagoga, quæ erat fœcunda susceperit. Sed hæc, quæ sterilis olim dicebatur, quo pacto fertilis facta ac reddita sit, Hier. testimonio probat̃ in epl̃a ad Galatas.c.4. Vnde habuit synagoga legẽ. Et iuxta Annę propheriam, fœtosa quondam in liberis fuit: sterilis uero ecclesia sine uiro Christo / sine ullo sponsi sermonis alloquio diu iacuit in deserto. Sed postq̃ accepit illa librũ repudii in manus suas, & oĩa ornamenta uiri in idoli uertit ornamentum, tunc maritus priore cingulo putrescente, aliũ lumbis suis baltheum, aliud de gẽtibus lũbare contexuit, quę statim ut est uiro iuncta, cõcepit & peperit. Et in Esaia exclamat dñs per prophetam: Si est gens nata simul quãdo una die in actibus apostolorum tria milia & quinq̧ milia hominum crediderunt. Nec puto necesse ut de multitudine chri/stiana / & de Iudæorum paucitate dicamus, cum in toto mundo crucis uexilla resplendeant, & uix rarus atq̧ notabilis in urbibus Iudæus appareat. Hæc Hieronymus.

Hieronymus

Esaias

Actuum.ii.

Ambrosius lib.2.de Abraam patriarcha.c.10.utriusq̧ rõnẽ reddit in cõparatione Agar & Sara. Saram enim dicit se docuisse ecclesiã sterilem significare. Ecclesia enim sterilis uidet̃ in hoc sæculo, quę non sæcularia parturit nec pręsentia, sed futura, hoc est nõ ea quæ uident̃, sed quæ non uident̃. Huius ancilla est synagoga que oẽs hæreses, quæ seruos non liberos creat, ideoq̧ Agar dicit̃, habitatio etenim tẽporalem spẽ fouet, nõ perpetuæ possessionis gr̃am tenet.

Ambrosius

Cyprianus in.2. lib. aduersus Iudæos: Iacob accepit uxores duas maiorem Lyam oculis infirmioribus in typum synagogę, minorẽ speciosam Rachel in typum ecclesiæ, quę & sterilis diu mansit, & postea peperit Ioseph, qui & ipse fuit typus Christi. Et in regũ.1. legitur Helcana uxores duas habuisse Venennam cũ filiis / Annã sterilem, ex qua nascitur Samuel non secundũ ordinem generãdi sed secũdum dei miserationem & promissionem, cũ illa orasset in templo: & natus Samuel typus fuit Christi. Hier.c.12. in Osee:

Cyprianus

.i.Regum.i.

Hieronymus

Non errabit qui supplātatorem Iacob Israel uidentē deū, in typo dñi dixerit præcessisse: & Rachel primum sterilem atq; formosam quamplurimum dilexit Iacob, significare ecclesiam: Lyam autē lippientibus oculis fætosæ synagogæ formam monstrare. Ambr. lib.3.de uirginibus: Est ecclesię ager diuersis fœcundus copiis hic cernas germina uirginitatis flore uernantia: illic tamq̄ in campis siluæ uiduitatem grauitate pollentem: alibi tamq̄ uberi fruge coniugii ecclesiæ segetem replentē mundi horrea, ac ueluti maritatæ uineæ fœtibus torcularia Iesu dñi redūdātia, in quibus fidelis cōiugii fructus exuberat. Vnde in tropo iuxta Hier. sētētiā in Hiere. c.11. Terram lacte & melle manantem, Christi ecclesiā intelligere possumus, in qua paruuli atq; lactantes educantur per fidem, ut possimus solidum cibum capere. Habes itaq; ecclesiam olim sterilem, nunc uero fertilem dici. Qd si quandoq; sterilitas in ecclesiis fit, uenit hoc, ut Hiero. inquit in Hiere. c.23. Propter adulteria & mendacia siue periuria uirtutū ac donationū dei. dicit enim propheta: Quia adulteriis repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arua deserti. Sed an in ecclesia tantū boni & per ecclesiā pdestinati dūtaxat intelligantur, multi dubitarūt. Hanc dubitationem auellemus, quam facile si typū ecclesiæ recte intellexerimus, Hier. aduersus Luciferianos sic ait: Arca Noe typus fuit, dicēte Petro apostolo: In arca Noe paucæ, idest octo aiæ saluefactæ sunt per aquā: quæ & nos nunc similis formæ per baptismum saluos fecit, ut in illa omnium animaliū genera: ita & in hac uniuersarū gentium & morum homines sunt, ut ibi pardus & hædi, lupus & agni: ita & hic iusti & peccatores, idest uasa aurea & argētea cū ligneis & fictilibus cōmorantur. Habuit arca nidos suos: habet ecclesia multas mansiones: octo animæ hominum in arca Noe seruatę sunt. Et nobis ecclesiastes iubet dare partes septē dare partes octo, idest credere utriq; testamēto. Ideo quidā psalmi pro octauo inscribunt, & per octauos uersus, quæ singulis literis subiecti sunt in.118.psalmo, iustus eruditur. Beatitudines quoque quas dñs in monte pronuncians, ecclesiam destinauit, octo sunt. Et Ezechiel in ædificatione tēpli octonarium numerum assumit. Multaq; alia in hunc modum per scripturam significata reperies. Emittitur itaq; de arca coruus & non rediit, & postea pacem terræ columba denunciat: ita & in baptismate ecclesiæ teterrimo alite

Ambrosius

Hieronymus

Ecclesia sterilis & fertilis quomodo

Hieronymus

An per ecclesiam boni tm̄ intelligant̄

Hieronymus

Eandē fere sententiam apd' Cyprianum inuenies in epistola ad Magnum

Psalmo.cxviii.

Ezechiel

expulso idest diabolo, pacem terræ nostræ columba spiritus sancti nūciat a triginta cubitis incipiēs, & usq; ad unū cubitū paulatim decrescens arca construitur. Similiter & ecclesia multis gradibus consistens, ad extremum diaconis/presbyteris/episcopisq; finitur. Periclitata est arca in diluuio: periclitatur ecclesia in mundo. Egressus Noe uineam plantauit, & bibens de ea inebriatus est; natus quoq; in carne Christus ecclesiam plantauit, & passus est. Nudatum patrē irrisit maior filius, & minor texit: & deum cruci fixum illuserunt Iudæi, & honorauerūt gentiles. Dies me defi ciet, si omnia arcæ sacramenta cū ecclesia componens edisseram, qui sint inter nos aquilæ/qui columbæ/qui leones/qui cerui/qui uermiculi/qui serpentes, qđ ad p̄sens negotium pertinet, breuiter expediā. Nō solū in ecclīa moranť oues, nec mūdæ tm̄ aues uolitāt: sed frumentū in agro seriť, & inter nitētia culta lappæq; & tribuli & steriles dominanť auenæ. Et idem Hier. ad Gerontiā de mono. In arca Noe non solum munda sed & imunda fuerunt animalia; habuit homines, habuit & serpentes. In domo quoq; magna uasa sunt, alia in honorem, alia in cōtumeliam. Est crater ad bibendū, est & matula ad secretiora naturæ: ita & in ecclesia sunt boni & mali. Sed audiamus ad hæc Aug. uerba in lib. de fide ad Petrum .c.45. Firmissime tene & nullatenus dubites arcam dei esse catho licam ecclesiam, & intra eam usq; in finem sæculi frumēto mixtas paleas contineri, hoc est bonos & malos sacramentoꝝ cōmunione misceri: & in omnium professione siue monachoꝝ siue laicorum bonos esse simul & malos; nec pro malis bonos discernendos, sed pro bonis malos, inquātū exigit fidei & charitatis ratio, tolerādos: idest si uel in ecclesia nullius perfidiæ semina spargunt, uel partes ad aliquod malū opus mortifera mutatione non ducunt. Sanctus ille uir Hier. 1. libro aduersus Iouinianum sic ait: Arca illa iuxta apostolum Petrum typus ecclesiæ fuit, in qua octo animæ saluatę sunt. Quando in eam ingrediť Noe, tā ipse q̄ filii eius ab uxoribus separantur. Quando uero egreditur in terram iunguntur paria: Et quod in arca idest ecclesia fuerat separatum, in mundi conuer satione sociať. Simulq; si arca plures habuit mansiones & nidulos & bicamerata/& tricamerata/& diuersas bestias, & pro qualitate animalium habitationes quoq; maiores & minores, existimo q; di uersitas illa mansionum p̄figurauerit ecclesiæ uarietatem. Et iteꝝ

Arca
Ecclesia

In ecclīa boni pa riter & mali
Hieronymus

Augustinus

Hierony. arca ty pus ecclesiæ

Hieronymus

Licet hæc sint verba Iouin. tñ hæc a Hieronymo non reprobantur

Augustinus

Sagena missa in mare

Augustinus

Origenes

Cyprianus

Augustinus

ii. ad Timoth. ii.

Idem Hier. 2. lib. aduersus Iouinianum sic loquit: Quarta propositio, quę & extrema est, duos esse ordines ouiũ & hircoꝝ alterum iustorum/alterum peccatorũ, alios stare a dextris, alios a sinistris: & audire iustos: Venite benedicti patres mei, possidete paratum uobis regnũ a cõstitutione mundi. peccatoribus uero dici: Discedite a me maledicti in ignem æternũ, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Arborem bonã nõ posse malos fructus facere, nec malã bonos. Vnde & saluator loquitur ad Iudæos: Vos de patre diabolo estis, & concupiscentias patris uestri facere uultis. Decem uirgines ꝓponit, stultas quinq;, & quinq; sapiẽtes, & quinq; quæ oleum non habuerunt remanserunt extrinsecus, alias uero quinq; quæ sibi lumen bonoꝝ operum præparauerunt, thalamũ intrasse cũ Christo. hæc iteꝝ Hier. Et Aug. lib. 2. cõtra Cresco. grãmaticũ sic ait: In scriptura sancta, quę neminẽ fallit, area dicta est ecclesia dei, dominũq; ipsum cum uentilabro esse uenturũ & mundaturũ aream suam, ut frumẽta recondat in horreo, paleam uero cõburat igne inextinguibili. Qđ'q; per areã istã ac sagenã missam in mari de omni genere piscium cõgregantem, etiã apud Donatistas ecclia intelligat, aperte probat Aug. in libro contra Donatistas post collationem. c. 10. Orig. super Iesum Nauæ homil. 2. In Hierusalem idest ecclesia, sunt quidam, Iebusæi isti, qui ignobilẽ & degenerẽ uitã ducunt, qui & fide & actibus & omni conuersatione sua peruersi sunt. Neq; enim possibile est ad liquidũ purgari ecclesiam, dum in terris est: ita ut neq; impius in ea quisquam neq; peccator residere uideatur: sed siut in ea omnes sancti & beati, & in quibus nulla ꝓrsus peccati macula nõ dephendat. Tamen & si uideanť in ecclesia esse zizania, nõ tamen impediri debet fides & charitas nostra, ut quoniã zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis enim, ut Aug. post Cyprianũ habet in. 2. libro cõtra Cresco. c. 34. tãtũmodo laborãdũ est frumẽtũ esse possimus: ut cũ cęperit importari frumentum dñicis horreis, tandem fructũ ꝓ opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit In domo autem magna non solum uasa sunt aurea & argẽtea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem honorata, quædam inhonorata, nos operam demus, quãtum possumus laboremus, ut uas aureum & argenteum simus, tamen & si in ecclesia cũ bonis mali degant: at nec mali, qui sunt in ecclesia, parti bonoꝝ præiudicare

possunt

possunt aut debent. Apocalipsis.3.scribit apostolus q habeat pau ca nomina in sardis eorum, qui non inquinauerunt uestimenta sua. Nec tamen ab eis, qui in ecclesia mundi fuerunt, illorum paucorum uestimenta polluta sunt. Similitudinibus etiã euangelicis pulchre probatur, zizania non praeiudicare tritico: quãuis in eodem gradu eadem pluuia simul crescũt usq ad messem. Nec palea praeiudicat frumento, quãuis in eadem area simul triturentur, donec nouissima uentilatio fiat. Hedi non leguntur ouibus praeiudicare, quãuis cõmunibus pascuis utraq pecora permixta seruentur, donec a pastore summo in iudicio nouissimo, alii ad sinistram, alii ad dextram segregabuntur. Nec pisces mali bonis prę iudicant, quanquã intra eadem retia teneantur, olim in extremo litore hoc est in fine maris, uel fine saeculi separandi. Hieronymus etiam aduersus Vigilantium scribens sic habet: Error in culpa iuuenum uilissimarum mulierum, quae per noctem saepe deprachendũtur, non est religiosis hominibus imputandus, quoniam & in uigiliis pascę tale quid fieri plerũq conuincitur, ut tamen paucorum culpa non praeiudicat religioni, qui absq uigiliis possunt errare uel in suis uel in alienis domibus. Et nostras ergo uigilias malę aliorum uigilię non destruunt. His itaq parabolis, ut ait Augustinus in libro contra Donatistas post collationem capitulo quarto: Ecclesia praenunciata est usque in finem saeculi bonos & malos simul habitura. Quod si quisquam obiiciat hoc male conuenire cum sponsa, quae nec maculam, nec rugam habere legitur. Huiusmodi dicti uerum intellectum ex diuo Augustino accipiat: illius siquidem uerba in libro de nuptiis & coniugio ad Valentinum capitulo trigesimo quarto sunt haec: Ac per hoc non solum omnia peccata inquit, sed omnia prorsus hominũ mala christiani lauacri sanctitate tollunt: quo mũdat ecclesiam suam Christus, ut exhibeat eã sibi nõ in isto sęculo sed in futuro non habentem maculam aut rugã aut aliquid huiusmodi. Nam qui nõ eã talem esse dicunt, & tamen in ea sunt, qm̃ & ipsi fatentur se habere peccata, si uerum dicatur, pfecto qm̃ mũdi nõ sunt a peccatis, habet in eis ecclesia maculã. Si aũt falsũ dicũt, quia corde duplici loquunt, habet in eis ecclia rugã. Si aũt se dicũt habere ista nõ ipsã, ergo se nõ mẽbra eius, nec se ad corpus eius ptinere fateant, ut et sua cõfessione dãnent. Greg. in mor. li. 3. c. 3. Rugae sunt sanctę ecclesiae, oẽs qui in ea dupliciter uiuunt,

Apocalypsis

Bonis per malos non praeiudicatur

Hieronymus

Augustinus

Augustinus

Greg. in moral.

qui fidem uocibus clamant, operibus denegãt: hi nimirum pacis tempore, quia huius mundi potestatibus eandem fidẽ honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur. Sed cum sanctam ecclesiã subita aduersitatis procella turbauerit, ilico ostẽdũt qd in perfida mente moliuntur. Has autem rugas in electis suis sancta ecclesia nõ habet: quia uidelicet nesciũt aliud de se foris ostẽdere, & intus aliud habere. Vnde egregius prędicator dicit, ut exhiberet sibiipse gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Maculã quippe aut rugam nõ habet, quæ & turpitudine operis & duplicitate sermonis caret. Eo etiã fit, ut August. in lib. contra Donatistas post collationẽ. c. 9. probat. Qđ licet una sit Christi ecclesia, tamen eius sunt tempora distinguenda. Nam post resurrectionem nõ erit ita malis permixta, sicut & hodie hunc locum ipse uideas, quibus testimoniis probat ea quæ dixi.

Ecclesia nec maculas nec rugas habet

Augustinus

Magna est ecclesiæ familia: siquidẽ, ut est apud Hier. in Ezechielẽ. c. 9. Senes sunt in ecclesia, de quibus dicitur: Cani hominis prudentia eius, iuuenes qui sunt ad fidei bella promptissimi, uirgines quæ pudicitiam tota mente conseruant, paruuli, qui lacte potanť infantiæ, & nec dum percipiunt solidum cibum, mulieres, quę fragilitate sexus animæ imbecillitatem testantur. Sunt & in ea serui, qui habent spiritum timoris in seruitute, & spiritualia magis desiderãt q̃ teneãt. Sunt & ancillæ animæ, quæ adhuc corpori terræq; deditę sunt. Sunt uernaculi nec dũ libertate donati, nec nobilitati a dño. Sunt & alii de hac familia ad instar boũ & ouium propter opera & simplicitatẽ, qui, ut est apud eundẽ Hiero. in ecclesiasten. c. 2. absq; ratione & scientia scripturaꝶ laborant: laborant quidẽ in ecclesia, sed nec dum ad id peruenere, ut homines esse mereanť: & redeant ad imaginem conditoris. Ecclesiastes, cum ibi de seruis & ancillis & uernaculis loquitur, multitudinis non meminit. De bobus uero & ouibus loquẽs, multitudinem exprimit. Rationem reddit Hieronymus quia plura in ecclesia armẽta quam homines sint, plures oues quam serui/ancillæ/atq; uernaculi.

Magna ecclesiæ familia

Hieronymus

Ecclesia licet nauis instar, ut est apud Ambrosium in lib. de Salomone cap. quarto, crebris uentoꝶ fluctibus, id est tẽtationũ plagis & uerberibus fatigeť, q̃ turbidi fluctus id est huius sęculi potestas conať ad saxa perducere: quæ & si undaꝶ fluctibus aut procellis sæpe uexatur, tamen nunq̃ potest sustinere naufragium: quia in

Ecclesia nauis

Ambrosius

arbore eius idest in cruce Christus erigitur: in puppi residet pater residet gubernator: proram paracletus seruat spiritus: hanc per angusta huius mundi freta duodeni in portum remiges ducunt, idest duodecim apostoli / & similis numerus propheta℞. Et eandē Hier. in lib. de.42.mansionibus ad Fabiolam, ardenti rubo & nō cōburenti cōparat. Inflāmatur enim persecutionibus, sed loquēte dño non perit. Et Chrisost. in serm. de pentecoste Petram uocauit ecclesiam suscipientem fluctus & non titubantem. Etenim ecclesia suscipit tot tentationes, nō tñ uincitur: tēpestates suscipit ecclesia, sed non demergitur: iacula in eam mittuntur, sed nō perforatur: machinamenta præparanť, sed turris non eliditur. Et quid dico ecclesiam, unum sermonem locutus est pastor. Et sicut turris imobilis perseuerat. Quanti tyrāni uerbum hoc delere conati sunt, sed non potuerunt. Supra petram enim fundatum erat. Considera tyrannos/gladios acutos/bestia℞ dentes mortem minantes/caminos sartagines/manus ferreas/uncos/& omnia machinamenta parata. & pharetrā suā euacuauit diabolus, sed nihil lęsit ecclesiā. Vbi nūc Claudius, ubi Augustus, ubi Nero, ubi Tyberius? nomina sunt nuda: horum aūt nemo, nec ulla mentio. Et quia ecclesiam impugnauerunt, ideo & memoriam perdiderunt. Ecclesia autem clarior splendet ubicunq; ieris ad Indos / ad Mauros / ad Britannos / ad Hispanos usq; ad ultimum finem terrarum inuenies: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbū &c. Ciuitas etiam appellatur ecclesia, unde: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei: quæ licet parua sit, ut est apud Hieronymum in ecclesiasten. c. 9. in ea pauci ad comparationem mundi totius aduersus quam sæpe consurgit rex magnus diabolus, non q; magnus sit, sed q; se magnum iactitet, & circundet eam obsidione, siue persecutione, siue alio angustiarum genere, tamen firma est. Quod & idem Hieronymus probat in Esaiam capitulo uigesimoseptimo citans illud in cantico canticorum: Filii matris meæ pugnauerunt aduersus me, & loquitur: Ego ciuitas firma, ciuitas, quæ oppugnatur. Nempe ciuitas non super arenam, sed super petram firmissimam fundata est. Testimonium huius rei diuus ille Hieronymus habet in proœmio super Mattheum, ubi sic ait: Ecclesia, quæ supra petram domini fundata est, quam introduxit Rex in cubiculum suum. Et ad quam per foramen

Hieronymus
Ecclesia rubus
Chrisost.

Supra petram fun data ecclesia nullis potest aduersitatibus periclitari

Ioannis. i.
Psalm. lxxxvi.
Hieronymus

Hieronymus

descensionis occulte misit manũ suam similis damulæ hinnuloq́ ceruo℞,quatuor flumina paradisi instar eructãs quatuor & angulos. Et auuulos habet,per quos quasi arca testamẽti & custos legis dñi liguis mobilib⁹ uehitur. Nec mirũ id fuerit si Christus seruet ecclesiam,ne ruat,ne periclitetur,ne arca mergatur. Si propter eã dixerimus post Hieronymum in Ionam hũc reliquisse patrem & matrem. Patrem inq̃ in cœlis ut gentium populus iungeret̃ ecclię cœlestem Hierusalem,quæ est mater sancto℞. Dein uerum est q̃ mater multis nominibus amorẽ indicantibus uocat̃ ecclesia, licet etiã ipsa dicat̃ coniunx Christi. Nam de latere eius/de fide passionis & baptismi format̃ scd'm Aug. de gene. contra Manichæum lib.2.c.24. Hæc & soror deniq; eius est ex patre scd'm Aug. contra Faustum lib. 22.c.39. Sic itaq; mater/couiũx/& soror est Christi. De hac fere totũ epithalamium libri cãtici cantico℞ sonat,& illud maxime: Veni a Lybano sponsa,ueni,coronaberis: & alia multa quæ in encomion illius scripta sunt, licet uidere apud Hier. lib.1. aduersus Iouinianũ: Hæc est una illa columba: uua enim est uniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, ut est in.c. firmiter de sũma trinit. & fide cath. De huius unitate Cyprianus in tract. de simplicitate plato℞ sic ait: Ecclesia una est,quæ in multitudinem latius incremento fœcũditatis extendit̃,quomodo solis radii multi sed lumẽ unum, & rami arboris multi,sed robur unũ tenaci radice fũdatum. Et cum de fonte uno riui plurimi defluũt, numerositas licet diffusa uideatur exuudantis copiæ largitate,unitas tamen seruatur in origine. Auelle radium solis a corpore,diuisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & ecclesia domini, luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit,unum tamen lumẽ est,quod ubiq; diffundit̃, nec unitas corporis separatur ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit,profluentes largiter riuos latius expandit,unũ tamen caput ẽ,& origo una,& una mater fœcũditatis successib⁹ copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur,adulterari nõ potest sponsa Christi,incorrupta est & pudica: unã domũ nouit,unius cubiculi sanctitatẽ casto pudore custodit: hæc nos deo seruat,hæc filios regno,quos gñarit,assignat. Quisq́s ab ecclesia segregatus adulterę iungit̃,a p̃missis ecclesiæ separat̃.

Hier. in Ionam.

Augustinus. Ecclesia cõiux mater & soror christi

Hieronymus

Capi firmiter de sũma trinitate & fi de catholica

Cyprianus

Ab ecclesia segre

nec pertinet ad Christi premia. Qui relinquit ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est, habere iam non potest deũ patrem, qui ecclesiã nõ habet matrem. Si potuit euadere qui extra arcam Noe fuit, & qui extra ecclesiam foris fuerit euadit. Monet dñs & dicit: Qui non est mecum aduersus me est, & qui nõ mecũ colligit, spargit. Qui pacem Christi & concordiam rũpit, aduersus Christum facit. Qui alibi præter ecclesiam colligit Christi ecclesiã spargit. Dicit dñs: Ego & pater unum sumus. Et iterum de patre & filio & spiritusancto scriptum est: Hi tres unũ sunt. Et quisquis credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, sacramentis cœlestibus cohærentem, scindi in ecclesia posse, & uoluntatẽ collidentium diuortio separari. Hanc unitatem qui nõ tenet, dei legẽ nõ tenet, patris & filii fidẽ & uitã nõ tenet & salutẽ. hęc Cyprian9. Possem hic in colophonem adiicere duplicem ecclesiæ acceptionẽ, quæ est apud Hier. i. c. epistolæ ad Galatas. Possem etiam hic post eũdem Hier. in. 3. c. epistolæ ad Eph. ac alios discutere an in ac de ecclesia essent heretici. nec indigna foret, quę Cyprianus aut saltẽ Ruffinus in symbolum apostolorũ exposuit. Sed iam finem rei facturus, ad te charissime Luthere redeo, ad te quoq; sermonẽ uerto: habes cõparationes, habes ænigmata, intellexisti qui sint in & de ecclesia, quid per ecclesiã catholicam post Aug. ac alios intelligere possimus. Iam tuæ partes erunt imposterum longe aliter de ecclĩa sentire, quam senserit uel Ioannes ille Huss uel Hieronymus de Praga, ac alii huius farinæ homines, quorũ nomina hic cõmemorare nolim, ne crabrones irritare uoluisse uidear. Et tu fortasse huc usq; illorũ scripturas imitatus, circa materiã ecclesię quędam non admodũ probata libere ac incõsiderate scripsisti. Disce ergo quæso saltim ob salutem animę tuę, errãtem imutare sentẽtiam, maxime cum sis totidem scripturæ locis monitus: quod si feceris, habebis benedictionem a dño, & dabitur uidere pacem in Israel. Iam ad ea redeuntes unde digressi sumus, super euangelico uerbo quęcunq; sensum ecclesiæ dederis, dabis ecclesiã sic accepisse claues, ut hisce mẽbra utantur. Et quæ sunt illius mẽbra? epi & sacerdotes, quãtũ ad usum clauiũ attinet, illa deniq; mẽbra sũt homines uiuẽtes. Vt igit̃ iter ea, q̃ ad usũ clauiũ ptinẽt, Petrus caput esset, nũqd res nõ tã digna q̃ & necessaria fuit? In hac ni fallar hierarchia, qua p claues diuinorũ dispẽsatio fit, certe & naturę & rõni imo & stabilitati

gatus amicus christi nec estimari debet

Lucæ. xi.

Ioannis. v.

Hieronymus

Cyprianus

Augustinus

Membra ecclesiæ quoad vsum clauium quæ sint

Cyprianus

perpetuę fuit utilis ista prelatio, qua sic aliquis præficeretur scdm Cyprianū, ut pręesset oibus, cēseretur idem maior scd'm Cyrillū: & reliquorꝫ princeps scd'm Chris. Hier. & alios. Talis erat Petrus qui post multos uitæ labores coronam accepit a domino, & post se in urbe, quæ caput est orbis, successorem reliquit, quē nunc totus orbis, Romanū quidem uocat Pōtificem. Non erit itaqꝫ absurdū illi hanc tradere potestatē, imo illi quoad claues ea adscribere, quę habuit is cui successit. Et ita tu ipse fateri cogeris hęc multis sęculis cōmuni omniū fere christifidelium assensu firmata, isthæc omnia non modo turbare sed & diruere uelle non uideo christianæ reip. ꝓfuturū. Qđ si Romanā sedē forsan abusiōes aliquę deprauarint, uiæ nō desunt, qbus absqꝫ tumultu/absqꝫ cæde rebus Christianorꝫ consuli possit.

Chrisostomus
Hieronymus

LVTHERVS

Sequitur aūt: Et super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam. Si per hanc petram intelligimus potestatem Papę, uide quid facimus. Primum sequitur ꝙ ecclesia primitiua apostolorꝫ nō fuit ecclesia: quia Petrus, ut solidis probem argumētis, anno decimooctauo adhuc fuit Hierosolymis, nec dū uiderat Romā. Quod ex Paulo ad Galatas clarū fit, qui scribit se post conuersionem sui abiisse primum Arabiam, deinde post annos tres uenisse Hierosolymam uidere Petrum, ac postea post quatuordecim annos ascendisse, & contulisse cū Petro Iacobo & Ioanne euangelium præputii. Quis tamen ita insaniret quæso, uel Orestes dicens ecclesiam Hierosolymitanā & catholicā non fuisse ecclesiam? quia potestas Romanæ ecclesiæ nondū fuit nec forte fides eius. Nō ergo supra petram idest ptātem Romanæ ecclesiæ, sicut decreta quædam exponunt, sed supra fidem a Petro totius ecclesię persona confessam ædificata est: cū & uniuersalis & catholica ecclesia tāto tempore ante Romanam ecclesiam fuerit.

Paulus

FABER

Ogis me hic Luthere ut nonnihil pręludam de petra, quo ueritatē demū inueniamus: & ne diutius hęream, primo omniū Origenem cito. Is in Matheum homil. i. sic scribit:

Quid per petram intelligi possit
Origenes

Petra est ois qui imitator est Christi, exquo bibebant de spiritali consequenti petra. Et super omni huiusmodi petra ædificat ecclia dei. Insingulis enim quibusq; perfectis qui habent in se cõgregationem uerbo℞ & operum & sensuum oium, qui huiusmodi beatitudinem operant, consistit ecclesia, cui portæ nõ p̃ualent infero℞. Et Ambro. in Lucam lib.6.c.9. Petra tua actus est, petra tua mẽs est. Supra hanc petram ædificetur domus tua, ut nullis possit nequitiæ spiritalis euerberari procellis: Petra tua fides est: fundamentum ecclesiæ fides est. Si petra fueris, in ecclesia eris, quia ecclesia supra petrã est. Si in ecclesia fueris, portæ inferi nõ p̃ualebũt tibi. Portæ inferi portæ mortis sunt: portæ autem mortis portæ ecclesiæ esse non possunt. Et iterum Origenes in Matth. homil.55. Probamus autem scissas tunc petras esse prophetas: primũ ex eo q; Christus dicit petra spiritalis: & rationis est omnes imitatores Christi dici similiter petras esse. Sicut & lux mundi dicũtur ex eo q; Petrus ipse a domino est petra appellatus: cum dicitur ei: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã, & portæ inferi non præualebunt ei. Maxime enim hoc demõstratur ex eo q; omnes, quibus nõ p̃ualent portæ inferorum, qui opus nominis habent in se petræ, idest apostoli & prophetæ petræ sunt & ipsi. Et sunt fundamenta eo℞ qui super eis ædificant, scdm qd ait Aplus: Super ædificati super fundamentum apostolo℞ & prophetarum, ipso sũmo angulari lapide Christo Iesu dño nostro, sup ædificant autem apostolis & prophetis, maxime qui sunt de ecclesia imaculata, & apostolos Christi imitantur, & prophetas nõ spernunt, sed scrutantur etiam eo℞ scripturas. hæc Orig. Et Cyrillus in Ioannẽ lib.7.c.20. Christus sibi subiectos, ut gratiæ & donorum ita quoq; nominum suo℞ reddit participes. Siquidem cum ipse sit lux, discipulis etiam suis lucis nuncupationem tradit, cum ait: Vos estis lux mundi. Ita cum primus sit & præcipuus pastor, suis membris eiusdem nominis participium & cõicationem p̃stat. hæc Cyrillus. Sic itaq; habes tã ex Origene q̃ Cyrillo non tam absurdũ nomina conueniẽtia Christo etiam conuenire discipulis: Quod ut plenius imo manifestius probem, en Hier. in epistolam ad Galatas.c.2. pulchre tradit a christiana ueritate non esse alienũ tam apostolos q̃ credentes oẽs ipsam quoq; ecclesiã in scripturis appellari colũnã & nihil interesse de corpore, quid dicatur an membris. Et supradi-

Ambrosius
Origenes
Ad Ephesios.II.
Cyrillus
Hieronymus

perpetuę fuit utilis ista prelatio, qua sic aliquis præficeretur scd'm Cyprianũ, ut pręesset oibus, cēseretur idem maior scd'm Cyrillũ: & reliquo℞ princeps scd'm Chris. Hier. & alios. Talis erat Petrus qui post multos uitæ labores coronam accepit a domino, & post se in urbe, quæ caput est orbis, successorem reliquit, quē nunc totus orbis, Romanũ quidem uocat Pōtificem. Non erit itaq₃ absurdũ illi hanc tradere potestatē, imo illi quoad claues ea adscribere, quę habuit is cui successit. Et ita tu ipe fateri cogeris hęc multis sęculis cōmuni omniũ fere christifidelium assensu firmata, isthæc omnia non modo turbare sed & diruere uelle non uideo christianæ reip. ꝓfuturũ. Qđ si Romanā sedē forsan abusiōes aliquę deprauarint, uix nō desunt, qbus absq₃ tumultu/absq₃ cæde rebus Christiano℞ consuli possit.

Chrisostomus
Hieronymus

LVTHERVS

Sequitur aũt: Et super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam. Si per hanc petram intelligimus potestatem Papę, uide quid facimus. Primum sequitur ꝙ ecclesia primitiua apostolo℞ nō fuit ecclesia: quia Petrus, ut solidis probem argumētis, anno decimooctauo adhuc fuit Hierosolymis, nec dũ uiderat Romā. Quod ex Paulo ad Galatas clarũ fit, qui scribit se post conuersionem sui abiisse primum Arabiam, deinde post annos tres uenisse Hierosolymam uidere Petrum, ac postea post quatuordecim annos ascendisse, & contulisse cũ Petro Iacobo & Ioanne euangelium præputii. Quis tamen ita insaniret quæso, uel Orestes dicens ecclesiam Hierosolymitanā & catholicā non fuisse ecclesiam? quia potestas Romanæ ecclesiæ nondũ fuit nec forte fides eius. Nō ergo supra petram idest ptātem Romanæ ecclesiæ, sicut decreta quædam exponunt, sed supra fidem a Petro totius ecclesię persona confessam ædificata est: cũ & uniuersalis & catholica ecclesia tāto tempore ante Romanam ecclesiam fuerit.

Paulus

FABER

Cogis me hic Luthere ut nonnihil pręludam de petra, quo ueritatē demũ inueniamus; & ne diutius hęream, primo omniũ Origenem cito. Is in Matheum homil. 1. sic scribit:

Quid per petram intelligi possit
Origenes

Petra eſt ois qui imitator eſt Chriſti, exquo bibebant de ſpiritali
conſequenti petra. Et ſuper omni huiuſmodi petra ædificat̃ eccl'ia
dei. Inſingulis enim quibuſq; perfectis qui habent in ſe cõgrega-
tionem uerbo⁊ & operum & ſenſuum oium, qui huiuſmodi beati
tudinem operant̃, conſiſtit eccleſia, cui portæ nõ ꝑualent infero⁊.
Et Ambro. in Lucam lib. 6. c. 9. Petra tua actus eſt, petra tua mẽs Ambroſius
eſt. Supra hanc petram ædificetur domus tua, ut nullis poſſit ne
quitiæ ſpiritalis euerberari procellis: Petra tua fides eſt: funda-
mentum eccleſiæ fides eſt. Si petra fueris, in eccleſia eris, quia ec
cleſia ſupra petrã eſt. Si in eccleſia fueris, portæ inferi nõ ꝑualebũt
tibi. Portæ inferi portæ mortis ſunt: portæ autem mortis portæ ec
cleſiæ eſſe non poſſunt. Et iterum Origenes in Matth. homil. 55. Origenes
Probamus autem ſciſſas tunc petras eſſe prophetas; primũ ex eo
ꝙ Chriſtus dicit̃ petra ſpiritalis: & rationis eſt omnes imitatores
Chriſti dici ſimiliter petras eſſe. Sicut & lux mundi dicũtur ex eo
ꝙ Petrus ipſe a domino eſt petra appellatus: cum dicitur ei: Tu
es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã, & portæ
inferi non præualebunt ei. Maxime enim hoc demõſtratur ex eo
ꝙ omnes, quibus nõ ꝑualent portæ inferorum, qui opus nominis Ad Epheſios.II.
habent in ſe petræ, ideſt apoſtoli & prophetæ petræ ſunt & ipſi. Et
ſunt fundamenta eo⁊ qui ſuper eis ædificant̃, ſcđm qđ ait Apl'us:
Super ædificati ſuper fundamentum apoſtolo⁊ & prophetarum,
ipſo ſũmo angulari lapide Chriſto Ieſu dñõ noſtro, ſup ædificant̃
autem apoſtolis & prophetis, maxime qui ſunt de eccleſia imacu-
lata, & apoſtolos Chriſti imitantur, & prophetas nõ ſpernunt, ſed
ſcrutantur etiam eo⁊ ſcripturas. hæc Orig. Et Cyrillus in Ioannẽ Cyrillus
lib. 7. c. 20. Chriſtus ſibi ſubiectos, ut gratiæ & donorum ita quoq;
nominum ſuo⁊ reddit participes. Siquidem cum ipſe ſit lux, diſci
pulis etiam ſuis lucis nuncupationem tradit, cum ait: Vos eſtis
lux mundi. Ita cum primus ſit & præcipuus paſtor, ſuis membris
eiuſdem nominis participium & cõicationem ꝑſtat. hæc Cyrillus.
Sic itaq; habes tã ex Origene q̃ Cyrillo non tam abſurdũ nomina
conueniẽtia Chriſto etiam conuenire diſcipulis: Quod ut plenius
imo manifeſtius probem, en Hier. in epiſtolam ad Galatas. c. 2. Hieronymus
pulchre tradit a chriſtiana ueritate non eſſe alienũ tam apoſtolos
q̃ credentes oẽs ipſam quoq; eccleſiã in ſcripturis appellari colũnã
& nihil intereſſe de corpore, quid dicatur an membris. Et ſupradi-

Hier.sup Hierem. ctis alludit Hier. dictũ in Hierem. quo asserit ẽt apl'is esse donatũ, ut ipsi quoq; petræ uocent. Illius uerba in Amos pphetã capite. 6. sunt hæc: Petra Christus est, qui & donauit apostolis suis, ut ipsi quoq; uocent petræ. Et ante mille annos Zeno sanctus Veroneñ olim ep̃s hanc nostram uidet probasse sententiam (illius copiam ex Pistoriensi bibliotheca mihi fecit Antonius de Pucciis eiusdem ciuitatis episcopus omniũ literatorũ Mecœnas optimus atq; doctissimus &c.) In sermone enim de circuncisione sic ait: Iesus Naue

Zeno Christi imaginem præferebat, qui uetus omnium saluator esse cognoscitur & factis & nomine. Hic enim quia ipse dictus est petra, recte cultellos petrinos fecit. Vnde non sine rõne inqt: Et Simoni super quem ędificauit ecclesiam, Petrus nomẽ imposuit, idest sua doctrina formatus, spiritus sancti lima acuminat ueros apostolos omnesq; discipulos, quorũ salutaria monita canẽtib9 linguis quasi quibusdam spiritalibus cultris credentium populorũ secũdũ Mosi dictũ non in dãnum hominis præputium carnis, sed in augmẽtũ

Gregorius hominis prępucium facinorosi cordis incidit Greg. in Iob lib. 19. c. 4. ait in sacro eloquio cũ singulari numero petra nũcupatur, quis

Corynth. x. alius q̃ Christus accipitur? Paulo attestante, qui ait: Petra autem erat Christus. Cum uero petræ pluraliter appellantur, mẽbra eius uidelicet sancti uiri, qui illius robore solidati sunt, exprimuntur. Quos nimirum Petrus apostolus lapides uocat dicens: Vos tanq̃ lapides uiui coedificamini domus spiritales. Ista itaq; aquila, quę ad ueri solis radios cordis oculos erexit, in petris manere dicitur, quia in dictis antiquorũ & fortium patrũ mẽtis statione collocat. Veram petram nobis monstrauit apostolus priori ad Cor. epistola c. 10. Hæc est illa petra uera, supra quam dñs fundauit ecclesiam suam. Et ab hac petra apostolus Petrus sortitus est nomen. Super huiusmodi petram puta Christum, ut Hier. habet in Matth. c. 7.

Hieronymus Non inueniuntur serpentis uestigia. De hac & propheta loquitur

Psalmo. xxxix. confidenter: Statuit supra petrã pedes meos. Et in alio loco: Petra

Psalmo. ciii. refugiũ leporibus siue erinaceis. Timidum enim animal in petræ cauernas se recipit: & cutis aspera, & tota armata iaculis tali se protectione tutatur. Vnde & Mosi dicitur eo tẽpore quo de AEgypto fugeret, & lepusculus dñi erat: Sta in foramine petræ, & posteriora mea uidebis. Aug. in annotationibus in Iob. Petra ẽt tota eccl'ia

Augustinus dicitur. Et bene intelligitur propter etiam Simonem, qui ob hoc a

domino Petrus appellatus est, summitas petræ est caput ecclesiæ. Idem Augustinus.16.lib.contra Faustũ.c.17. Sicut percussa petra manauit aqua sitientibus, sic plaga dominicæ passionis effecta est uita credentibus. Habemus.n. de hac re pclarissimã ac fidelissimã uocem apostoli, quum inde loqueretur, dicentis: Petra autem erat Christus. Hanc ergo carnalem de Christi diuinitate desperationẽ in ipsius Christi altitudine deus mori iubet, cũ mortẽ carnis Mosi in monte imperat fieri. Sicut .n. petra Christus, ita & mons Christus, petra humilis fortitudo, mõs eminẽs magnitudo. Quia sicut Apostolus ait: Petra erat Christus. Ambro. in lib. de Salomone c.5. Nunc uideamus quis sit ille serpens, aut quæ petra, in qua serpentis uestigium non apparet. Hanc petram dñm nostrũ esse ambigere non debemus. Sic enim Apostolus ait: Bibebant autem de spiritali sequenti petra, petra aũt erat Christus. Et psalmographus In petra inquit exaltasti me. Et Moses in cantico Deuteronomii: Lactauit eos mel ex petra, & oleũ de solida petra, idest q dulcem daturus esset euangelii suauitatẽ, aut spiritũ sanctũ per chrismatis unctionem. Et alibi ait: Beatus qui tenet & allidet infãtes suos ad petram. Quod utiq in religiosis parricidiũ erat, si petra ista figurã Christi corporis nõ haberet. Nemo enim beatus in funere est, qui infantes suos allidit ad petrã: Sed ideo beatus est q illos coniũgit ad petram. Dixi ergo petram dñm & saluatorẽ nostrũ in scripturis omnibus inueniri. Sed quomodo Petro cõueniat hoc petrę nomẽ, iterũ audiamus Ambro. in ser. de fide Petri apostoli ser.47. sic ait: Petrus deniq pro soliditate deuotionis ecclesiaꝝ petra dicit, sicut dñs: Tu es Petrus & super hanc petram &c. Petra enim dicit eo q primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tamq̃ saxũ imobile totius operis christiani cõpagem moleq contineat. Petra ergo pro deuotione petrus dicitur, & petra pro uirtute dñs nuncupatur. Sic ait apostolus: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Recte meretur consortium nominis, qui consortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum posuit, Petrus plãtat, dominus incremẽtũ dat, dñs irriguũ subministrat, Petrus cũ suis tentationibus pficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit. Sic nãq in mari dũ super undas temerarius uictor ingreditur, natat incessu, sed conualescit affectu: periclitatur corpore, sed deuotione non labitur: mergitur

Augustinus
Exodi.xvii.
Ambrosius
Psalmo.xxvi.
Deutero.xxxii.
Psalmo.cxxxvi.
Ambrosius
Qđ petræ nomẽ etiam Petro conueniat
Math.xiiii.

pedibus, sed Christi dextra sustentatur. sustentat fides quē undā mergebat: & quem fluctuū procella turbabat, saluatoris dilectio confirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione q̄ pedibus. Idem de natali Petri & Pauli diximus frequenter ipsum Petrum a domino nuncupatum. Sicut ait: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est, super quam ædificatur ecclesia, recte prius pedes sanat: ut sicut in ecclesia fidei fundamenta cōtinet, ita & in homine mēbrorum funda menta confirmet. Qđ si abhorreas petræ nomen cōuenire Petro, cogitare debes, sicuti saluator ipse lumen uerū, qđ illuminat orbē apostolis donauit, ut lumen mūdi item ipsi appellarent̄: ac cętera ex dn̄o sortiti sunt uocabula. Ita & Simoni qui credebat in petram Christum scilicet, petræ largitus est nomen, ac scdm metaphoram petræ recte dicitur ei: Aedificabo ecclesiam meam super te. Nec mirum fuerit Petrum uocari petram: cum etiam sancti & iusti p gratiam & participationem dei dii appellentur, de quibus & alibi scriptura dicit: Ego dixi dii estis. & iterū: Stetit deus in congrega tione deorum. Tn̄ hic non nego quāuis capaces sunt dei, & hoc noīe donari per gratiam uideant̄: nullus tn̄ deo similis inuenitur uel in potentia, uel in natura. Et licet Ioannes dicat apostolus: Filioli nondum scimus quid futuri simus. Si aūt reuelatum nobis fuerit de domino. s. dicens: similes illi erimus: similitudo tamen hęc non ad naturam sed ad gratiam reuocatur. Ita & de petra quantum ad Petrum dicendum erit. Vnde Hier. in Abdiam. c. i. Quomodo lumen dn̄s lucem appellat apostolos suos, & dicit: Vos estis lux mundi, & ipse petra Petro donauit ut petra sit: pastor quoque bonus illis pastorum largitus est nominā. Et quodcunque ipse dicitur, seruis tribuit, ut dicantur. Sic saluator apostolos suos mundi esse uoluit saluatores, hæc Hieron. Fateor itaque ingenue iuxta uerbum Pauli Christum esse petram, imo Christum esse petram limpidissimam: ut Hier. in Ezechielem habet. c. 24. Quæ & sequebat̄ in solitudine populum Israel. Tamen etiā Petrus hoc nomen cōmune habet cū Christo. Sed quid sit allidere paruulos ad petrā, ac sugere mel de petra. Declarat beatiss. papa Gregorius in quartum psalmū pœni tentialem sic scribens: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram. Ad petram quidem paruulos nostros allidimus, cum oriētes motus illicitos imitationis Christi intētione mortificam9.

Hier. in Mattheū

Orig. super Exo. homil. vi.

Hieronymus

Gregorius Allidere ad petrā paruulos quid sit

Scriptum est enim: Petra erat Christus. Ipse ergo est petra, ad quā cogitationes nostras tenemus. ipse altare, cuius clemētiæ peccatoꝝ uictimas imponere ꝓsumimus. Et alibi idem Gregorius homil. 26. Gregorius super
per Mosem dicit: Suxerūt mel de petra, & oleum de firma petra. Ezechielem
Neq; enim quicq̄ tale iuxta historiam legitur. Si tota testamenti Sugere mel de pe
ueteris series recēseatur, nusquā de petra mel, nunq̄ oleū populus tra quid
ille suxit. Sed quia iuxta Pauli uocem Petra erat Christus, mel de petra suxerunt: qui eiusdem redemptoris nostri facta & miracula uiderunt. Oleum uero de firma petra suxerunt, quia effusione sancti spiritus post resurrectionem eius ungi meruerunt. Quasi ergo in firma petra mel dedit, quando adhuc mortalis dn̄s miraculorū suorum dulcedinem discipulis ostēdit. Sed firma petra oleū fudit: quia post resurrectionem suam factus iam impassibilis per afflationem spiritus donum sanctæ unctionis emanauit.

Iam quid ante mille annos Leo de hac re tradiderit, lubet adducere. Is nempe Flauiano scribens Constantinopolitano episcopo, sic ait: Cum ipse dominus noster atq; saluator fidem discipuloꝝ suoꝝ suis interrogationibus erudiret: Quem inquiens dicunt homines esse filiū hominis? Cūq; illi diuersas alioꝝ opiniones retexuissent: Vos aūt ait: quē me esse dicitis? Me utiq; qui sum filius hominis, & quem in forma serui atq; in ueritate carnis aspicitis: Quem me esse dicitis. Vbi beatus Petrus diuinitus inspiratus, & confessione sua omnibus gētibus profuturus: Tu es inquit Christus filius dei uiui. Nec immerito beatus est pronunciatus a domino, & a principali petra soliditatem & uirtutis traxit & nominis, qui per reuelationem patris eundem & Christum & filium dei est confessus, quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem. Leo

Qđ siquis Leonem iam quia Ro. pontifex fuerit, in hac causa suspectum iudicet, saltem Ambro. credat: qui in Luc. scribens eandē sententiam firmat. Sic enim inquit: Petra est Christus. Bibebant enim de spiritali sequenti petra: petra autem erat Christus. Etiam discipulo huius uocabuli gratiā non negauit, ut & ipse sit Petrus, ꝙ de petra habeat soliditatem constantiæ / & fidei firmitatem. Ambrosius

Sed apertius audi eundem Ambro. in. 2. li. de uoca. omnium gen. Ambrosius
c. 9. ubi de Petri pugna cū uaria disseruisset in hæc uerba scribit: Quis ambigat, quis ignorat, hanc firmissimā petram, quæ ab illa principali petra cōmunionem & uirtutis sumpsit & nominis, hoc

desiderium semper habuisse, ut ei moriendi pro Christo constātia donaretur. Nunquid non hi pulchre de nomine conueniunt? Hoc est qđ D. Hieronymus. c. 7. in Amos prophetā Petrum uocat fortissimum adamantem, quāq̄ uir is sit qui steterit supra murum adamantinum, & in manu eius adamas. Iam ex his sanctis patribus Christum, animam Christi fidelem, ecclesiā, imo & ipsum Petrū petram esse, uocariq̄ posse cōstanter affirmo: & id me facere quis prohibebit? Non dico hic Ro. pontificē, in euangelio petram uocatum, cum nondum esset: eo tamen tendo, ut mihi non neges, sed meæ imo sanctoꝝ patrū sententię accedas Petrum petram uocari. Quod si cōcesseris, certe dabis ad Petrum Christi uerba potissimū dirigi: dabis & sup hāc petrā tāq̄ caput & principē fūdatā ecclīam. Iam te ridere scio, qui asseram super Petrum fundari ecclesiam, quū Petrus homo fuerit mortalis, quare id dici minime cōueniat. Sed si ita uolueris, indigne dicentur apostoli colūnæ ecclesiæ, cū solus Christus uera sit basis atq̄ colūna fidei nostræ. At Hilarius .6. de trinitate Petrū & Ioannē etiā Iacobū colūnas ecclesiæ uocat. Post Pau. Sicut ergo dicūtur apostoli columnæ fidei, sic & Petrus petra dicetur. Qđ si iterū indignum iudicaris super eum fundatā ecclesiā, qui ad unius ostiariæ uocē negarit dominū. Deiuq̄ hic sit petra, cui imediate dixerit dn̄s: Vade retro post me sathana, mutabis animum, meliora inueniēs. Audi itaq̄ bonis auribus doctissimi simul ac sanctissimi Pictauiensis episcopi Hilarii uerba. Is in psalmo. 141. sic habet: Omniū apostolorū fides usq̄ ad resurrectionis tempus fuit trepida quā in dn̄o contuentes expectationis suæ securitate firmati sunt. Et hinc illud est a dn̄o dictum: Tristis est anima mea usq̄ ad mortem. Non enim ait propter mortem, quia licet se passioni daret, non tamen uirtus æterna dolorem passionis exciperet: sed quia apostolorum metus per humilitatē passionis exortus, adeo ut & firma illa superædificandæ ecclesiæ petra trepidaret, post mortē & resurrectionē dn̄i in eadem trepidatione esse desineret. Idcirco usq̄ ad mortē tristis est, postquā trepidātis fidei essent securitate firmandi. Et idem Hilarius ps. 52. Conscius dn̄s infirmitatis humanę quū apostolis dixisset: Omnes uos scandalū patiemini in nocte hac, & beato Petro ter non ad denunciationē dānatæ negationis, sed quia per timorē carnis demutabilis homo id quod negaturus esset, ammonito negāti quidē, claues tn̄ cœloꝝ nō ademit:

Hieronymus

Hilarius

Hilarius

Hilarius

nō ademit: quia cū per trepidationē obrepsisset negatio, uolūtati tñ usq ad martyrium confitenda fides firma non deerat. Vis iā ut ad alteꝝ idē iterū Hilarius tibi respōdeat? ecce ps. 131. sic ait: Nescio an unigenitus iurauerit. Certe ita gessit & locutus est oīa, ut sacramento religionis satisfacere uideret. Namq cū quędā de passione locutus ad discipulos fuisset, & Petrus tamq̄ indignū hoc dei filio detestatus esset Petro, cui superius claues regni cœloꝝ dederat, super quē ecclesiā ædificaturus erat, aduersus quā portæ inferi nihil ualerent, quęq in terris uel soluisset uel ligasset, ea in cœlis uel soluta uel ligata persisterent. Hunc itaq tali conuitio detestantem, hoc sacramentum passionis excepit, Vade post me Sathana, scandalū mihi es. Tanta.n.ei religio fuit ꝑ humani generis salute patiendi, ut Petrū primū filii dei confessorē/ecclesię fundamentum/cœlestis regni ianitorē/& in terreno iudicio iudicem cœli Sathanę conuitio nūcuparet: quin ēt in tumultu eo quo se dedēdū passioni ꝓbuerat, cū idē Petrus seruo sacerdotis gladio aurē abscidisset, ait: Reconde gladiū tuū in tecā: calicē quē mihi dedit pater, nō bibā illū? impiū & ꝓphanū docens esse, si nō omnia, quę erga humanā salutē patri uouisset, expleret. Eandē fere sententiam habes apud Augus. in lib. 2. contra secūdā Parmeniani eplam. c. 23. Sed in suo loco ꝓfusius ex Cyril. Ambr. & aliis respōdere statui, ac mōstrare discipulos ante resurrectionē nō fuisse pfectos. Itaq hic repetitum habere uolo Petrum sat cōmodo uocabulo petrā esse uocatū. Nēpe in eo tāq̄ in petra lapideq firmissimo suā Christ9 ędificauit ecclīā. Et Chriso. in homel. q̄ est de diuite & paupe Petrū uocat principē aplōꝝ, super quē Christus fūdarit ecclīam, uere petrā imobilē. In fine quoq subiūgit q̄ is ꝑ hamo piscatorio acceperit claues regni cœlestis. Qd si Aug. mihi obieceris, repeto qd s̄ citauim9 ex eiusdē lib. retract. 2. Sed ut reliquā tue obiectionis partē discutiamus, iā de aduētu Pauli in Hierusalē nōnulla ꝓludā. Paulus ad Galat. c. 1. testat̄ se post annos tres uenisse Hierosolymā. Causā primi aduētus dicit esse ut uideret Petrū: ubi Hier. dicit eū illuc uenisse nō ut oculos/genas/uultūq aspiceret, utrū macilētus an pinguis/adūco naso esset an recto, & utrū frontē uestiret coma, an (ut Clemens in periodis ei9 refert) caluiciē haberet i capite. Nec puto inqt ultra Hier. aplīcę fuisse grauitatis, ut post tātā triēnii ꝑparationē, aliqd humanū in Petro uoluerit aspicere, sed his oculis aspexit eū, qbus

Hilarius

Vade post me Sathana

Augustinus

Cyrillus

Chrisostomus

Ad obiectum de aduentu Pauli in Hierusalem

Hieronymus

Vide ad hæc Hieronymū in Daniclem. c. ix.

Clemens

& modo in eplis suis uidet. His oculis uidit Paulus Cepham, qb9 nunc a prudētibus qbusq; ipse cōspicit. Qd si cui nō nr cū supiori sensu, iūgat hæc oia, q nihil sibi apli contulerint: nā & q uisus ire Hierosolymā, ad hoc isse, ut uideret aplm, non discēdi studio, q & ipse eundē pdicationis haberet auctorē, sed honoris priori aplo deferēdi. Diuus ille Athanasius Alexādri. dicit Paulū honoris gra ut Petrū spectaret accessisse, & ultra q uiserit Petrū, delatū ptēdit honorē: q secū māserit, charitatis est sūmę & amicitię argumētū. Et itez idē Atha. Petrū spectādi cupiditate Paul9 Hierosolymā iuit: adeo illū uenerabat & colnit. Sed iā adde qd ē apud. D. Ambro. in eādē eplam, q hāc rōnē reddit: Dignū fuit inqt, ut cuperet uidere Petrū, qa primus erat inter aplos, cui delegauerat saluator curam ecclia;: nō utiq; ut ab eo aliqd disceret, q iā ab anctore didicerat, a quo ipse Petrus fuerat instructus, sed ppter affectū aplatus. Et ut sciret Petr9 hāc illi datā licētiā, quā & ipse acceperat. Veniēs ergo ad eū, hospitio receptus ē: & apud eū māsit diebus qndecim, quasi unanimus coaplus. Hoc ideo manifestat, ut ostēdat cōcordiā se cū aplis habuisse, nec in aliquo dissensisse: sicut susurrabāt de eo pseudo apli, ut eū apud ecclesias gentiū deformarēt, & sua mala simplicioribus9 insererēt: dicētes ea cōuenire cū doctrina aplo; maio;. Sed q post annos. 14. rursus Hierosolimā ascēdit. In cā fuit, ut hic sententiā maio; pstolaret, nō q per decē & septē ānos falsū in gētib9 euāgeliū pdicasset, sed ut ostenderet pcessorib9 suis nō se in uacuū currere/aut cucurrisse, sicut putauerant ignorantes scdm Hier. & Ambr. Habes iā cur ad Petrū Paul9 uenerit, & q ea sint in laudē Petri nō parū: Sed iam uideamus cur tā diu Petrus sit in Iudęa remoratus, rōnem ipse reddit in actibus aplo;. c. 10. Nēpe cū esset in Ioppe & ascēdisset in supiora, ut oraret, circa horā sextā uidit unā uisionē satis mirabilē, ex qua apiēs os suū dixit: In ueritate cōperi qm̄ nō est acceptor psona; deus, sed in omni gēte, qui timet deū, & opat iustitiā, acceptus ē illi &c. & reuelationē accepit iā nō mō Iudęis sed & gētibus esse pdicādū. Paulus ēt & Barnabas dixerūt: Vobis optebat primū loq uerbū dei: sed qm̄ repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ: ecce cōuertimur ad gentes. Erat itaq; illis primo pdicandū in Iudæa. Huius pdicationis dux primus erat Petrus. Vnde legim9: Surgēs Petrus in medio frm dixit: Viri fratres &c. Acto;. 1. Et Petrus stās cū undecim eleuauit uocē

Pro honore Petro deferendo Paulus Hierosoly. Atha. cur Paulus Hierosolymam venerit

Ambrosius

Cur tā diu Petrus sit in Iudæa remoratus

Actuum. x.

& locutus est illis, Actuū.2. Dehinc respondet ad populum dicēs: Viri Israelitæ quid admiramini in hoc, Actuū.3. Erat itaq̧ pdicādum primo in Iudæa, a qua si discessisset, & aliqd dubii icidisset, ad nemineē aliū q̄ principē apostolorū id forte referendū erat: nihilominus quis dubitaret eū interea non potuisse uere dici principē & caput apostolorū. Hunc principatum nec Antiochia nec Roma dedit, sed eundē habebat a dño, & super uel in eo tam firmus erat ac certus, ut etiā si Petrus Romā nunq̄ uenisset, supremus deniq̧ pastor post Christū (qui uerus est ἀρχιποίμην) fuisset & caput apostolorū: imo hæc petra, super quā Christus fundauit ecclesiā: nec per illā absentiam diuturnā hac prerogatiua priuatur. Siquidē ueluti Constantinus diu imperauit uniuersū orbē Romanū unus Augustus tenuit & defendit, Ut Aug. uerbis utar in.5. de ciui. dei .c.15. Hic etiam quanq̄ secundū Orosium & Eutropiū imperator fuerit annis .31. tñ Romę non continuo mansit, imo in Bizantio ciuitate, quā a se Constantinopolim uocauit, diutissime sedit, nihilominus imperatoris nomen obtinuit. Ita & de Petro dicere possemus. Vides iā locū nihil minuere de potestate/gradu/uel honore. Satis ergo fuerit Petrum esse hanc petrā, super quā Christus fundauit ecclesiā, & eo ueniēte Romā illic principalē fūdasse ecclīam.

Locus officio nihil præstat

LVTHERVS

Vlterius .18. in plurali numero dicit non ad Petrū non ad aplos, sed ad ecclesiā dicens: Si ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico uobis quęcūq̧ ligaueritis super terrā, ligata erūt & in cœlo. Accede nūc qui nolles & hūc cū illo conferre. Ille sonat soli Petro datas claues: hic negat, & nō soli datas asserit. quomodo utrunq̧ stabit? Concordandum est utiq̧ utrūq̧ uerbū qđ idem dixit Christus: Si soli Petro collatę sunt, mendaciū est, qđ hic dicit oībus collatas. Quis aūt non uideat hūc posteriorem locum esse interp̄tem prioris, & in hoc rem non satis esse expositam: illic uero in Petro unitatem multorum in ecclesia cōmendatam: Quin uide quoddā mirabile illic incipit ab omnibus dicens: Quē uos me esse dicitis? & finit in uno Petro: Tu es & tibi. Hic contra incipit ab uno dicens: Si peccauerit in te frater tuus &c. & definit in omnibus

dicens: Quecunq; ligaueritis &c. Nonne clarum est Petrum illic idẽ uoluisse qđ hic per uniuersos, & claues nõ esse unius hominis singularis, sed eccl'iæ, & ut cõmunitatis firmũ sit sacerdotẽ nõ suo iure sed ministerio (quia ecclesię minister est) ecclesię clauibus uti: nec tamq̃ suis aut sibi, sed ecclesię traditis. Credo iã hæc ferme fidẽ factura hanc Matth. auctoritatem neq; ad Petrum neq; ad successorem/nec ad unam aliquam ecclesiam, sed ad omnes ecclesias pertinere: quia qs poterit negare illi esse claues traditas, qui reuelãte patre Christum confitetur, quo posito necesse est, ut ubi sit reuelatio patris & confessio Christi, illic & claues. At hæc in qualibet ecclesia est, non autem in ullo uno singulari & incerto homine.

FABER

Matthei.xviii. Ira hic ex te specularis, ea rei minime conueniunt. Nempe qđ Matth.18. in plurali numero dictum est: Quęcunq; ligaueritis. Hoc propterea factũ puto, quia tũc reliquis ap'lis (antea tñ Petro in caput constituto) et ligãdi ac soluendi potestatẽ dare uoluit. Vnde ad illos in plurali loqtur. Sed quid sibi uult ꝙ Petro Matthei.16. in singulari, certe crediderim hoc ego non grãdi mysterio carere, subestq; mysteriũ

Origenes aliud: cuius etiam author est Orig. qui non parũ interesse dicit, ꝙ Petro datę sint claues in cœlis. Hic u'ro.s. Matth.18. discipulis datæ sint in cœlo tñ. Qđ si contenderis Matth.16. nulla prærogatiua Petro claues esse concessas, sed ꝙ ibi sint datę uel ecclesię uel reliqs ap'lis. Quid igit' opus erat denuo dare potestatẽ ligandi ac soluẽdi his, quibus te auctore antea dedit: proin frustra id fiebat quin & superuacaneum erat. Quare ego non paruifacio, qđ me sanctus euangelicus ordo docet, maxime ꝙ potestas ligandi & soluẽdi bis data fuit ante resurrectionẽ, eandẽ quoq; bis post resurrectionẽ firmatã legimus, qđ ut ista legentes intelligant. En semel ante resurrectionem Petro, & semel discipulis oibus: primũ Petro, ut esset is caput & princeps ordinis illi9 ecclesiastici. dein discipulis. Alioqui si nõ illđ admiseris, alteꝝ locũ dices esse supfluũ. Aut. n. accipiebãt oẽs cũ Petro, & nõ erat opus post duo eiusdẽ euangelistæ capita potestatem prius datam renouare potissimũ, si non aliquid singulare Petro cõferre uoluit. Et Ioan. penult. Cũ id firmauit per insuffla-

Potestas ligãdi atq; soluẽdi bis ante Resurrectionem: & bis post data legitur

Ioannis penult.

tionem & spiritus sancti acceptionem: si nihil Petrum prę cæteris habere uoluit, cur in alio & maxime sequenti capite sic euangeliũ sonat? Dixit Simoni Petro Iesus: Pasce oues meas. Dicit ei iterũ: Simon Ioannis diligis me? At ille: Etiã domine tu scis quia amo te. Dicit ei iterum: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me: & dicit ei: Domine tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas. Certe quisquis hæc legerit & cogitarit quo ordine qua ratione præsentibus aliis discipulis dominus dixerit, Pasce oues meas nisi sit quouis hebete stupidior, prærogatiuam aliquam in recompẽsam præcipui amoris Petro quæsitam ac datã esse, intelliget. Tu ergo crede uel assere quicquid uolueris. Chrisostomus author & sanctus & multorum annorum (uixit namque circiter annum domini quadringentesimum, sicut & ipse testatur homil. 9. epistolæ ad Hebręos) mea non sine maiestate confirmat, nempe is in homel. 48. super Matth. Petrum cæteris præpositum testatur. Et in homil. 22. uocat eum ecclesiæ præsulem. In homelia uero. 87. in Ioannem dicit illi orbis terrarum curam demandatam esse. Et beatissimus Leo scribens Maximo Antiocheno episcopo, Petrum uocat præcipuum apostolorum omniumq; beatissimum; & non in uno loco summum eum uocat pastorem. Diuus etiam ac magnus Gregorius, quem uere sanctum uirum nemo negabit, in secunda parte curæ pastora. eum primum pastorem uocat: nec hunc facile reiiciendum puto, quem tot sæculis approbauit ecclesia. Iam enim nongenti & plures elapsi sunt anni, quãdo mortuus est. Anno enim quingentesimo ac nonagesimo cathedram apostolicæ sedis possedit: & secundo anno Phocæ imperatoris, qui erat a natiuitate domini sexcentesimus quintus mortuus est. Cum ergo Petrus cæteris prępositus sit, meruitq; dici ecclesiæ pſul, & in aperto sit hunc habuisse totius orbis terrarũ curam demandatã nõ ab homine aliquo, qui dũtaxat ore fuerit liberalis, aut in aere natus: sed ab eo, qui solus & uere dicere potuit: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas. Sit deniq; pręcipuus ac summus apostolorum primusq; pastor. Hæc quoque epitheta nec de Ioanne Iacobo/aut quouis alio dicantur apostolo: immo exploratissimum est, quod hæc de nullo alio apostolorum dici potuerint non aliud mihi facile persuadebis, quod credam, quam quod patres illi,

Chrisostomus

Leo

Magnus Gregori.

Ioannis vlt. Cyprianus

qui meditati sunt in lege domini die ac nocte solo afflati spiritu sancto hęc magna epitheta ex Christi uerbo, quod est Matthei. 16. ac Ioãnis ultimo suxerint, atq; posteritati scripta reliquerint. Sed ut mea ualidius firmem, Cyprianum in duobus locis in medium citabo. En in epistola, quã scribit ad Iubaianũ de hæreticis baptizãdis ita scriptum legimus: Petro primum dñs super quem ædificauit ecclesiam, & unde humanitatis originẽ instituit & ostendit, potestatem istam dedit, ut id solueretur in terris, quod ille soluisset. Et post resurrectionem quoq; ad aplos loquitur dicens: Sicut misit me pater, & ego mitto uos, hoc cum dixisset inspirauit, & ait illis: Accipite spiritũ sanctũ, si cuius remiseritis peccata, remitunẽ illi: si cuius tenueritis, tenebuntur. Vnde intelligimus non nisi in ecclesia ppositos, & in euangelica lege ac dominica ordinatione fundatos licere baptizare, & remissam peccatoꝝ dare: foris autem nec ligari aliquid nec solui, ubi non sit qui aut ligare possit aliquid aut soluere. hæc Cyprianus. Quis non hic uideret nisi talpeus esset Cyprianum inter Petrũ & apostolos fecisse discrimen? quod certe facere potuit euãgelicæ historiæ ordine pensato. Sed ut adhuc ueritas clarior appareat, eũdem audi Cyprianum ad Quintinum ita scribentem: Nec Petrus inquit, quem dominus primum elegit, & super quem ædificauit ecclesiam suam: cũ Paulus de circũcisione postmodum disceptaret, se uindicauit, seu aliquid insolenter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere & obtẽperari a nouellis & posteris sibi potius oportere. Hæc Cyprianus. Ex his uerbis constat Petro primatum esse dandum: quem & negare ueritati absonum esse duxerim. Sed q; imaginaris ecclesiæ claues esse datas, id facile credam, & qđ idem ipse asserem, iamdudũ intellexisti. Tamen eo adiecto q; Petro tanq̃ capiti datæ sunt claues, propterea sexto libro de trinitate dicit Hilarius: Post sacramenti confessionem beatus Simon ædificationi ecclesiæ subiacens, & claues regni cœloꝝ accipiens &c. Stabit ergo q; ecclesia & nos sacerdotes iuxta uerbum Ambrosii toties citatũ in Petro, claues suscepimus omnes. Sed quum sacerdotem non suo iure sed ministerio ecclesiæ clauibus uti asseris. Et recte, præterire non possum, ut non pro intellectu clauium hic quædã contra tuaꝝ conclusionũ resolutiones interseram, Hier. in Esaiam. c. 4. Non idẽ est inquit solui peccata atq; dimitti cui enim dimittuntur, solutione non indiget audiens

Hilarius
In Petro & eccl'ia & nos sacerdotes claues recepimus
Ambrosius

Hieronymus

in euangelio: Confide filia, dimittuntur tibi peccata tua. Cui aūt soluunt, propterea soluunt, quia purgata sunt & soluta p pœnas ex quibus habeo dimittere peccata solius dei esse. Quod & euangelium Marci.2. me docuit. Sed quid & quomodo soluat sacerdos an suo uel alieno iure & quid potestatis habeat, iam audiamus Aug. in euang. Ioannis tract.49. qui sic ait: Cum processisset mortuus adhuc ligatus confitens & adhuc reus, ut soluerentur peccata eius ministris hoc dixit dominus: Soluite illum, & sinite abire. Quid est Soluite & sinite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cœlo. Et Basilius de remissione peccatoꝝ sic ait: Proprium dei est peccata dimittere, quum ipse dicat: Ego sum qui deleo peccata tua. Et si fuerint peccata uestra ut coccinū, quasi nix dealbabunt: & si fuerint rubra quasi uermiculus, ut lana alba erunt. Propterea deus dei filius Iesus paralitico peccata dimisit dicens: Fili dimittuntur tibi peccata tua. qua in re a Iudæis, qui deum ipsum esse nesciebant, blasphemare putabatur, dicentibus, ipse blasphemat, nullius enim est dimittere peccata nisi solius dei. Dominus autem sanctis apostolis insufflans inquit: Accipite spiritum sanctū, quorumcunq; dimittetis peccata, dimittentur eis. Si ergo nullius est peccata dimittere, sicuti certe nullius est, nisi solius dei: dimittit autem per apostolos. Declarat illud idem Ambro. in.5. de fide ca.6. sic dicens: Quomodo potest non in potestate habere qd' donat dicens: Tibi dabo claues regni cœloꝝ. Et uide distantiam. seruus aperit, dominus largit: ille per se, iste per Christū, famulus claues accepit. Dominus ordinat potestates: aliud ius donantis, aliud dispensantis obsequium est. In libro deniq; de apologia Dauid.c.13. Idē Ambro. pulchre tradit peccata aut donari, aut deleri, aut tegi. Donatur inquit peccatum per gratiā, deletur per sanguinē crucis, tegitur per charitatē. Idem Ambro. in.2. epistola ad Corynth.c.2. Ego quod donaui, siquid donaui propter uos in persona Christi, hoc dicto grauat illos: quia si magister petētibus discipulis donauit cui uoluerint peccatū, quanto magis obaudire debēt discipuli magistro. Et ut ratum ei cui donauit ostenderet apud deum, ait in persona Christi se donasse qd donauit, hoc est accepto tulisse Christum, cuius legatione fungebatur: ut factum apostoli factum sit Christi: sicuti dixit: Quęcunq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlo. Fere simile circa potestatē curādi ægrotos Hier. habet

Quomodo soluat sacerdos & an suo vel alterius noie

Augustinus

Ioannis.xi.

Basilius Magnus

Ambrosius

Ambrosius

Hieronymus

Mattheum.c.10.dicens: Benignus ac clemens dominus ac magister non inuidit seruis atq; discipulis uirtutes suas: & sicut ipse curauerat omnem languorem & oẽm infirmitatem, apostolis quoq; suis tribuit potestatem ut curarent omnem languorem & omnem infirmitatem. Sed multa distantia est inter habere & tribuere/donare & accipere. iste quodcũq; agit, potestate domini agit. illi siqd faciunt, imbecillitatem suam, & uirtutem dñi confitentur dicẽtes: In nomine Iesu surge & ambula. Sed ad priora redeuntes, accedit

Chrisost.

& his omnibus uerbum Chrisostomi asserentis q; ea quæ operati fuerint sacerdotes deorsum, deus confirmet in cœlis, sententiamq; seruoꝝ dominus ipse corroboret.

Non oẽs Christiani sacerdotes

Cum ergo sacerdotes potestatem ligandi soluendiq; habeãt, idq; in persona Christi faciant, debebas in alio quodam opere tuo sacerdotes digniori tractare preconio, q̃ feceris, imo non adeo laicis, qui nobis alioquin oppido infesti sũt, facere exosos: & quod ad rem huc minime pertinebat, nõ debebas in libro, quem ad Germaniç nobiles scripsisti, omnes Christianos absq; omni discrimine facere sacerdotes, eosq; propterea laicis facere subiectos. Videamus obiter itaq; hoc tuum dictum quomodo subsistere possit, tuám opinionem firmasti ex epistola priori, quã scripsit Petrus.c.2.sed huc nõ pertinebat quod probas. Nunquid nõ exo.decimonono dixit dominus ad Mosem, et populum Israel: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש idest: Vos eritis mihi in regnũ sacerdotale & gens sancta. Si hic de omni tribu sacerdotes facti fuerunt, quid oportebat certum ordinẽ habere leuitarum & sacerdotum? Erat igitur domini uerbum in alio sensu capiendum. Nempe laici sacerdotes non erant, neq; secundum literã sacerdotii nomen merebant. Ita & in noua lege aliud est, dũ Christianũ hominẽ sacerdotem dicis, in allegoria seu sensu spiritali. Et aliud dũ secundum ordinem hierarchiæ ecclesiasticæ quempiam sacerdotẽ asseris. Possem hic addere quod est in.l.i.ff.de iusti. & iure, ubi & iureconsulti sacerdotes appellantur. Sed ne tua prorsus damnem,

Athanasius
Leo

interim tamen et ueritatem monstrem, scio q; Athanasius.2.epl'a ad Corinth. Leo quoq; beatissimus in sermone.3.de anniuersario põtificiç suç assumptionis die. Ex hoc Petri dicto nos omnes sacer-

Quale sacerdotiũ vulgi christiani

dotes esse & uocari dicunt. Sed quale sacerdotium est illud, certe allegoricum & spiritale. Vis ad hæc audire sententiam Ambrosii: Ecce sanctus ille uir in.4. libro de sacramentis declarat: Populus

Inquit ipse quid est nisi gens sacerdotalis, quibus dictum est: Vos autem estis genus electum/regale sacerdotium/gens sancta: Vt ait apostolus Petrus: Vnusquisq ungitur in sacerdotium, ungitur in regem: sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. Illud idē Origenes habet in homelia. 4. super leuiti. ubi sic ait: Ignoras tibi quoq idest omnium ecclesiæ dei & credentium populo sacerdotiū datum. Audi quomodo Petrus dicit de fidelibus: Genus inquit electum/regale sacerdotium/gens sancta/populus in acquisitionē. Et Cyrillus in leuiti. lib. 4. Tu si uis esse sacerdos dei, sicut scriptū est: Omnes nos sacerdotes domini eritis. Et ad te dicitur, gens sancta/sacerdotium/populus in acquisitionē. Si ergo sacerdotium uis agere animę tuæ, nunq̄ recedat ignis de altari tuo. Et idem in eodem leuitico lib. tō. 9. Omnes quicunq unguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut Petrus ad omnē dicit ecclesiam: Vos estis genus electum/regale sacerdotium/gens sancta. Estis ergo gen9 sacerdotale, & ideo accedītis ad sancta. Sed & unusquisq uestrum habet in se holocaustum suū, & holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Hieron. ad Euagrium: Ipse rex atq sacerdos nobis donauit ut simus genus regale/& sacerdotale: & quasi angularis lapis parietem utrūq coniunxit. Et idē in Esaiam. 6. Nos sumus & tribus & gens domini regale & sacerdotale: qualis fuit & Abraam, qui rex appellatus est, & cæteri sancti: de quibus scriptū est: Nolite tangere christos meos. Sed hoc quomodo intelligi oportet? certe, ut sit, allegorice dictum: non ut baptismus oēs pares reddat aut faciat. Quare, ut & apertius ostendam quale sit hoc sacerdotium, en uno uerbo totum habes scilicet q baptisma non sit simpliciter (ut aiunt) sed laicale/seu laici sacerdotium. Ita Hier. aduersus Luciferianos ac alibi hoc sacerdotium uocat. Qd si nullum discrimen est sacerdotii nostri in cōparationē illius, quo tu tua corroboras, dic quæso mi Luthere, quare Hiero. baptisma sacerdotium laicale toties uocat? An non tibi obiicere possem, quod & alibi Hier. habet: Si baptisma facit æquales oēs, quid inter scortum ac uirginem/inter iustum & impium demum interrerit? Habes, & dein Orig. qui tradit quo pacto in hoc sacerdotio uiuendum sit, dicens: Quia gens sacerdotalis es, & ideo offerre debes deo hostiam laudis/hostiam orationum/hostiā misericordię hostiam pudicitiæ/hostiam iustitiæ/hostiā sanctitatis. Quis post

Origenes

Cyrillus

Hieronymus

Quales hostiæ vulgi sacerdotium deceant

Augustinus
Allegoria quid

hęc dubitarit ita hoc Petri intelligi dictum, ut non sit hoc sacerdotium spiritale, non sit unctio spiritalis, & non sit allegorica uel tropica locutio. Allegoria enim quid aliud est iuxta uerbum Aug. 15. de trini. c. 9. nisi tropus ubi ex alio aliud intelligitur. Licet etiā sit, ut Ambro. de Abraam lib. 1. c. 4. ait, cū aliud geritꝰ, aliud figuratꝰ. Sed quis nescit iuxta dictū Aug. 3. lib. de doct. christ. c. 5. in principio cauendum esse, ne figuratam locutionem ad literā accipias. Ad hoc enim pertinet quod ait apostolus: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Cum enim figurate dictum sic accipitur tamquā proprie dictū sit, carnaliter sapitꝰ, neq; ulla mors animę congruentius appellatur, q̄ cū id etiam ꝙ in ea bestias antecellit, hoc est intelligentia carni subiicitur, sequendo literam. Qui enim sequitur literam, trāslata uerba sicut propria tenet: neq; illud quod ꝓprio uerbo significatur, refert ad aliam significationem. Quum itaq; in hoc Petri uerbo sit intelligētia spiritalis, sic .n., teste Hieronymo, allegoria dicitꝰ, imerito subinfers ea ꝓpter sacerdotes laicis subiici debere, imo in totius cleri odium etiam si ad literā accipias Petri uerba, nihil aliud ipse subinferre poteris q̄ ꝙ baptismus omnes in potestate pares faciat. Et iam quomodo stabit hoc uerbū domini: Date Cęsari, quę Cęsaris sunt: & oīs anima potestatibus subdita sit, obedite prępositis uestris: & cętera id genus pręcepta. Te itaq; suspectum reddis oibus, quasi turbę adblādiri uelis modo Christi dn̄i ruant & e soliis pręcipitētur, ita ut impleas quod alibi testaris rem cœptam ex inuidia. Sit itaq; necesse hāc per inuidiam terminari quod q̄ theologicum professorem spiret, iudicent alii. Hęc nō est sapientia desursum descendens a patre luminum. Siquidem illa est pudica primum, deinde pacifica/modesta &c.

Augustinus
Figuratam locutionem ad lrām accipere cauendā est

Hieronymus

Lucę .xx.
Ad Romanā .xiii.
Ad Hebręos .xiii.

LVTHERVS

Quod ut Christus nobis commendaret, statim post gloriosam istā Petri commēdationem Petrus prohibuit, ne moreretur audiuit: Vade post me Sathana, nō .n. sapis ea quę dei sunt. Quid hoc est, non sapit Petrus quę dei sunt, nonne pater reuelauit ei? Si hęc ante cōmendationē Petri facta fuissent, aliquid momenti haberet Petrum pro sua & successoꝝ aut unius ecclesię persona fuisse cōmendatum. At nunc

cum post commendationem uituperetur, ut ignarus dei, clarū sit illum superiorem Petrum, qui claues accepit, non fuisse Petrum filium Bariona, sed ecclesiam filiam, quæ uerbo dei genita uerbū dei audit, & cōfitetur perseueranter in finem, non aliquando non sapiēs quæ dei sunt, & retro abire iussa, sicut Petrus. Aut si hoc ad Romanū pontificem & ecclesiam pertinet qđ ad Petrum dicitur: Tibi dabo: iam irrefragabili sequela etiā ad eandem & illud pertinebit: Vade post me Sathana, non .n. sapis quæ dei sunt: quia & hoc ad Petrum Ro. ecclesiæ futurū episcopum dicta sunt. Aut si hæc non ad se pertinere putant, iam nulla ratione cōuenire possunt ea, quæ superius dicta sunt, ad se pertinere.

FABER

SI mi Luthere hic sanctoꝝ patrum sententias penitius intueamur, facile ueritatē eruemus. Quare ut tua melius diluam, hic non obscuros, sed magni nominis auctores citabo, inter quos primus sit Origenes. Is siqdē in homelia .3. in Matth. ita scribit: Qui putant Petrum uel cęteros apostolos ante passionē Christi fuisse perfectos & liberos ab omni spiritu alieno, dicāt quomodo eos eripuit a maligno, uel unde eos redemit ꝑcioso sanguine suo: aut dicāt in tēpore transfigurationis Christi unde erant grauati somno, sicut exponit Lucas: aut certe (ut ad præsentem expositionem ꝑterita reuocemus) putas, est, ut aliquis scādalizetᷓ in Christo sine operatiōe diaboli scādalizantis? Et potest aliquis denegare Christum, & hoc in cōspectu ancillulæ ostiarię, & in conspectu abiectoꝝ, nisi fuerit inimicus: & denegatᷓ spiritus cum spiritu, & sapientia, quæ datur eis, qui adiuuantur a deo scđm aliquam animę dignitatem ad confitendum. Si ergo ita est, ne forte ille spiritus, qui uoluit quantū ad se Christum scandalizare, ut recederet a passione oibus hominibus salutari. Ipse etiā opans hic seductorie uult auellere Christū sub colore boni, ut nō cōdescēdat hominibus, nec ueniat ad eos, nec suscipiat mortē pro eis, sed remaneat in mōte excelso cū Mose & Elia. hæc Origenes. Et Hilarius Pictauiensis: Vt dei munus est Christum in spiritu deum nosse, ita zaboli opus est Christum in homine nescire: atqꝫ eiusdem periculi res est uel corpus dicere sine deo, uel deum sine

Origenes Discipulos añ passionem Christi nō fuisse perfectos docet

Hilarius in Mattheū can. xvi. Vade retro me sathana qūo intelligatur & de quo

corpore: corpus aūt carnis huius in æternitate spiritus dei nullū est. Verum humanæ salutis causa Christus in corpore est, quod assumpsit ex homine. Igitur post p̄dicationem passionis accipiens diabolus facultatem (usq; ad tempus enim ab eo secesserat) quia incredibile satis apostolis uideret, cum in quo deus erat passibilē, sumēs hāc humanæ infidelitatis occasionē opinionis istius Petro infirmauit affectum. Deniq; ita passionē detestatus est, ut dixerit absit: quo uerbo rerum detestandaꝝ execratio cōtinetur. Sed sciēs dn̄s zabolicæ artis instinctum, Petro ait: Vade retro post me. i. ut exemplo passionis se sequatur: in eum uero per quem opinio hæc suggerebatur, conuersus adiecit: Sathana scandalum mihi es. Nō enim conuenit existimare Petro Sathanæ nomen & offensionem scandali deputari post illa indulte & beatitudinis & potestatis tā ta præconia. Sed quia infidelitas omnis diaboli opus est Petri responsione, dominus offensus cum opprobrio nominis infidelitatis istius est detestatus auctorem. hæc Hilarius.

Hieronymus — Hieronymus in Mattheum. c. 4. Non, ut pleriq; putant, eadem Sathanas/& apostolus Petrus sententia condēnantur. Petro enim dicitur: Vade retro me Sathana, idest sequere me, qui contrarius es uoluntati meæ. Hic uero audit: Vade Sathana, & non ei dicit retro me, ut subaudiatur, uade in ignem æternum, qui p̄paratus est tibi & angelis tuis.

Origenes — Et Origenes in homelia prima super Mattheum ait in hæc uerba: Simul autem considera differentiam uerbi, quoniam ad Petrum quidem dixit: Vade post me Sathana. Ad diabolum autem dicentem sibi: Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraueris me: Dixit: Vade Sathana sine additamēto post me. Nam ire post Iesum bonū est, propterea secundū Marcū sic dicit: Vidit Simonem & Andream fratrem eius, & dixit eis: Venite post me & faciam uos piscatores hominum. Tale est etiā illud quod dicit: Siquis non tollit crucem suā & sequitur me, nō est me dignus. Et ut breuiter dicam, considera ubicūq; dicitur uer bum post me in bono dicitur. Bonum est enim quādo quis post dominum uadit. Contrarium autem quando aliquis reiicit sermo nes domini post se, uel qui transgreditur illud mandatum: post concupiscentias tuas ne uadas. Item Elias in tertio regnoꝝ libro ad populū dicit: Vsquequo claudicatis uos utrisq; pedibꝰ uestris? si dominus est, ite post eum: si aūt Baal dominus est, ite post illū.

Hæc aūt

Hæc autem dicens propter quod diuertebātur ad diabolum, quia ipſe eſt Sathanas: & non uade ante me Sathana ad Petrum ait, ſed uade poſt me Sathana: & hoc dicit Petro Ieſus conuerſus ad eum. Nam & hoc prodificans ei fecit. Et beatus is fuerit, ad quem conuertitur Chriſtus, etiam ſi corripiendi cauſa conuertitur, ſicut conuerſus eſt ad Petrum. Et Hieronymus in Eſaiā. c. 53. Non neceſſitate crucem ſed uoluntate ſuſtinuit dicens in euangelio: Calicem, quem dedit mihi pater, non bibam illum? Et ad Petrum qui ſcandalizabatur a crucis nomine, qui non nouit myſterium, & humano pauore trepidabat: Vade retro me &c.

Hieronymus

Vides hic ergo mi Luthere nihil ſubeſſe periculi utrunq; locum referri ad Petrum, quod certe faciūt hi, quos proxime citauimus. Facit & id Aug. 22. lib. contra Fauſtum. c. 68. Sed & Chriſoſtomo in hac parte plurimū tribuo, qui utrūq; locū in Petri pſonā refert. Non enim inquit idem intelligentibus diſcipulis paſſionem atq; reſurrectionē Chriſti timebāt eum interrogare. Petrus aūt iteꝝ ex feruore ſolus audet ea de re qcq̄ dicere: neq; id palā ſed ſigillatim atq; ſeorſum aliis remotis diſcipulis propiti9 inquit: Tibi eſto nec fiat tibi hoc. Quid nā o Petre hoc ē, tu q reuelationē deſup habuiſti qui beatificationē conſecutus es, cui claues cœloꝝ traditę, tā cito adeo grauiter lapſus cecidiſti, ut paſſionem pertimueris? Cur mirū tibi uidet' inqt, ſi ea re id paſſus ſum, de qua nil reuelatū eſt. Hūc certe clare uidemus nō a ſe ipſo ſed ex reuelatione illa dixiſſe: quia in his, quę reuelata non ſunt, turbari & turbare & cętеris audiendo nō ſentit qd dicit', dicit certe quia filius dei eſt Quid aūt myſteriū crucis & reſurrectionis ſibi uelit, nondum didicit. erat ait occultus ab eis hic ſermo, perſpicis, quia iure mandauit ne in publicū hæc efferrēt. Vbi enim iſti turbant', quibus hæc neceſſario cōmittunt' quid nō paterent' cæteri. Ipſe uero ut oſtēderet ſpōte ſe ad paſſionē uenire, increpauit Petrū, & Sathanam appellauit. Audiāt quicūq; paſſionis Chriſti crucem uerecūdantur. Nam ſi apoſtoloꝝ uertex etiam anteq̄ crucis myſterium diſceret, Sathanas uocatus eſt, quā ueniā impetrabūt, qui ubiq; iā p̄dicatā Chriſti crucē negare audēt? Nam ſiqs a deo beatificat9 fuerat, Petrus qui & ex reuelatione fuit ueritatē cōfeſſus, ſic acriter increpat', quo ſupplitio cruciabunt' q crucis myſteriū nō ſuſcipiūt? Nec dixit, qa Sathanas p te locutus eſt, ſed uade poſt me Sathana, hęc. n. illius oppoſiti cupiditas erat,

Aug.

Non ſolū Petrus imo & alii diſcipli paſſionis & reſurrectionis myſteria ignorarunt,

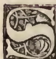
Cur Sathanæ noīe Petrum incuſaueрat Chriſtus

ne Christus e morte resurgeret, idcirco sic uehementer increpauit quia sciebat tam ipsum quã cæteros ualde id formidare, nec facile posse audire: quocirca & mentis eius archana reuelat dicens: Quia

Hilarius nõ sapis ea quę dei sunt &c. Et iterũ Hilarius decimo de trinitate: Ob ignorantiæ errorem inquit & sathanas Petrus & scandalũ est: & ille quidem per charitatem Christi, quã ei nec caro nec sanguis sed pater, qui in cœlis est, reuelauerat, detestatus passionis sacramentum tali seueritatis sententia confirmatus ad fidem est. Iam mi Luthere ex Origene/Hilario/Chrisostomo/& Hieronymo uides utrumq; euangelii locum de Petro debere & posse intelligi. Et cur post reuelationẽ factã Petro dictũ sit: Vade post me Sathana mihi scandalum es. Nempe nondum nec ipse nec reliqui erant

Origenes apostoli perfecti, imo, ut Origenes inquit, Petrus adhuc plũbeus erat, & fieri potuit ut reuelationem haberet Petrus a patre, qua profiteretur Christum esse filium dei uiui, attamen lateret eum hoc magnum mysterium, quo Christus uoluit pro salute generis humani crucifigi, & tertia die resurgere. Qd' ut ista legentes intelligant, nunquid non patriarchæ Isaac apparuit primo dominus in Geraris, & locutus est, ac benedixit illi in Bersabee multa promittens, tamen post hęc non nouit uenientem Iacob dans illi pro Esau benedictionem. Et Samuel propheta: nunquid non primo regum sextodecimo pro Dauid uoluit ungere Heliab filium Isai? Aut mentitur Heliseus .4. regum .4. dicens: Dominus celauit a me & non indicauit mihi. His sacris historiis hoc inest, q; sit possibile sanctum aliquem unam a deo uisionem / aut reuelationem habere: & hanc etiam perfecte intelligat, aliam uero non habeat. Ita Isaac/Samueli/ac Helisęo contigisse uides. Quod itaq; de illis, hoc & de Petro dicere possumus, qui reuelationem professionis habuit a patre, ut profiteretur Christum filium dei uiui: tamen ab eo passionis mysterium celauit dominus. Accedit ad hoc, si apostoli errare poterant, & labi circa incõmodum euangelii/& iacturam fidei, etiam post Christi in cœlum ascensionem. Vt post oẽs

Erasmus ille noster Erasmus in annotatione in Matth. c. 2. pulchre ostẽdit. Nimirum si Petrus ante ultimã spiritus sancti missionem ex humano affectu quædã non probanda dixerit ad Christũ, potissimũ quando ex pietatis affectu prodierant. Nihil ergo curandum est, qd' hic times. hebraice tibi obiicio שֵׁם פְּחָדוֹ פַּחַד לֹא הָיָה פַּחַד

Ed age latius, si omnino ad rigorem illum grammaticum se recipiunt, q̃ soli Petro dictum est: Tu es Petrus, tibi dabo claues &c. Quomodo resistemus hæreticis, siqui hoc nostro rigore uerborum sic nos urgeant & dicant: Esto ad solum Petrum hæc dicta sint, ad successorem ergo ecclesiæ claues non uenerunt, sed cum Petro abierunt. Vbiq; ergo nunc ecclesia. Non enim ad plures pertinere potest quod ad unum dicitur, sicut illud: Cum iunior esses cingebas te &c. quod ad solum Petrum ita dictum est, ut cum Petro completum & functum ad nullum successorem eius pertinens. Si autem ad successores & aliquam ecclesiam dictum est, iam nulla ratione probari potest, quin ad omnes dictum sit, immo necessaria ratione ad apostolos omnes, qui præsentes erant, magis quam unius Petri successores, qui nondum erant, dictum acciperetur. Qd si ad omnes apostolos iam etiam ad omnium apostolorum & non unius apostoli successores dictum intelligitur.

FABER

Vllum hæreticorum tam bardum & stupidum esse crediderim, qui hoc argumento utatur. Nam ut Hieronymus in Osee habet capitulo decimo: Hæretici plerumq; sunt homines acuti: & eorum terra fœcunda est: qui adeo acumen sensus & ingenii percipientes, ut bona naturæ in dei cultum uerterent, fecerunt sibi ex iis idola. Nullus etiam potest hęresim struere, nisi qui ardentis ingenii est: & habet dona naturæ, quæ a deo artifice sunt creata. Talis fuit Valentinus, talis Martion, quos doctissimos legimus: talis Bardesantes, cuius etiam philosophi admirantur ingenium. Isti ergo terrę suę bona uerterunt in titulos mortuorum: quia omnis doctrina eoꝝ non ad uiuentes referũt, sed ad mortuos, tã eos quos colũt, q̃ illos quos decipiunt. Vnde & Hiero. in Esaiam.65. dicente in falsitate dogmatum suorum omnis hæreticus offert immunda sacrificia

Hæretici plerumq; homines acuti

Valentinus Martion

nequaquam firma & mansura perpetuo, sed instar hortorum uirentia, & hæretici ingentia pollicentur: sicut est apud eundem Hieronymum in Hieremiam capitulo decimo. Et simulacrum uani cultus de suo corde confingunt, iactant grandia, & ad decipiendos singulos quosq; quasi aureis sensibus & eloquii splendore fulgentibus imperitorum obstringunt aciem, & a suis inuentoribus sublimantur, in quibus nulla est utilitas, & quorum cultura proprie gentium est, & eorum qui ignorant deum. De his etiam quasi uerbum dei adulterantibus Hireneus in primo libro cap. trigesimo sic ait: Et ii qui quomodo adulterant ueritatem, & preconium ecclesiæ lædunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt, quamuis nō confiteantur nomen magistri sui ad seductionem reliquorum: attamen illius sententiam docent Christi quidem Iesu nomen tamquam irritamentum proferentes: Simonis autem impietatem uarie introducentes mortificant, multos per nomen bonum sententiam suam male disperdentes, & per dulcedinem & decorem nominis amarum & malignum principis apostasiæ serpentis uenenum porrigentes. Cum ergo hæretici tam ingeniosi & acuti sint, quomodo hoc argumēto tam futili & prorsus umbratili uti auderent? Illis etenim pari argumento obiicere possemus: Apostolis datæ sunt claues, & apostoli mortui sunt, ergo successores claues non habēt. Stabit ergo quod Hieronymus in Hieremiam habet: Hæreticorum umbræ ad tempus preualēt, sed longo tempore corumpuntur. Cum itaq; hoc tuum argumentum nullo robore fulciatur, hoc unum tibi totum elisum atq; responsum esse uelim, quod contra te aperto Marte pugnat diuus ac barbatus ille pater Hieronymus in prophetam Abdiam capitulo primo, cuius uerba, ut laconismo studeam, omittere placuit, hunc ad manum habes.

Hæretici ingentia pollicentur

Hieronymus

Hireneus contra hæreticos

Hieronymus

Hieronymus

LVTHERVS

SEd respondeat mihi qui potest. Quisnam credēdus sit habere claues etiā in Ro. ecclesia an ipsa ecclesia, uel papa? & attēde q͂ dico qñ papa eligitur, an secū adfert claues uel non. Si adfert, ergo erat papa antequam eligeretur: si non adfert a quo accipit, nunquid ab angelo de cœlo,

nonne ab ecclesia aufert eas secum? Si non aufert, cui relinquit nisi ecclesiæ, a qua accepit. Quid igitur potest dici contra hanc euidentissimā experientiam optimam euāgelii interpretationem claues nec Petro nec successori, sed soli ecclesiæ datas, a qua tamq̄ minister accipit, usurus eis sacerdos. Vbi nunc est ꝙ soli Petro dictum esse putat: Tibi dabo claues? imo ubi nūc est ꝙ soli ecclesiæ Romanę claues datę sunt? necesse ē ut in qualibet ecclesia claues sint, ut dixi supra.

FABER

Dic mihi Luthere unde Petrus, unde, ecclesia, unde apostoli & omnes discipuli claues acceperint? nunquid nō a domino? certe a domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ita hic forsan absq; periculo dicere possum, q̄ primū pontifex rite fuerit electus ex prima institutione Christi ac ordine ecclesiæ. Iam ut successor Petri claues accipit: & hinc qđ donat donat in persona Christi, quod & supra ostensū est. Itidem de quouis episcopo dici potest ac debet ita a domino, & in ecclesia claues cuiuis ecclesiæ traduntur. Sed ut tibi ostendam ita fieri posse ac oportere, assumam historiam, quæ est in actis apostolorum. c. i. ubi exurgens Petrus in medio fratrum dixit: Viri fratres oportet impleri scripturā, quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderūt Iesum, qui cōnumeratus erat in nobis & sortitus est sortē ministerii huius: & hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia uiscera eius & notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum acheldemach, hoc est ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Oportet ergo ex his uiris qui nobiscum sunt cōgregati in omni tēpore quo intrauit & exiuit inter nos dn̄s Iesus incipiens a baptismate Ioannis usq; in diem quo assumptus est a nobis testem resurrectionis eius nobiscum fieri unū ex istis. Et statuerunt duos Ioseph, qui uocabatur Barsabas, qui cognominatus est iustus, & Matthiam, & orantes dixerunt: Tu domine

Actus apostolorū

חֲקַל דְּמָא

qui corda nosti omnium, ostende quē elegeris ex his duobus unū accipere locum huius ministerii & apostolatus, de quo p̄uaricatus est Iudas, ut abiret in locū suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum undecim apostolis. Nunquid nō hic Mathias episcopatum accepit, & cum undecim annumeratus est, illiq; traditæ sunt claues? A quo ergo accepit, dicito quæso? certe a dño. Hanc itaq; clauis receptionem, quam in Matthiæ electione cōcedimus, pontifici Romano tamq̄ successori Petri auferre non possumus neq; debemus: sicuti nec reliquis ministris ecclesiæ successoribus, teste Cyrillo in Ioanuē lib. 7. auferre

Cyrillus

possumus. Ea de cā & idē Cyril. in. 2. lib. thesauroꝝ: Petrus inqr, Pascite gregem dei, qui in uobis est sapienter a dño, Petrus filium dei deū esse asserit. Qui cū audisset a saluatore nostro Iesu Christo Simon Ioānis diligis me? pasce agnos meos. Et rursum: Pasce oues meas silia successoribus suis scripsit p̄cepta, & gregē dei saluatoris fideles appellauit: nec per carnem aut sanguinem, sed desuper ab ipso Petro dei ministeriū, &c. hæc Cyrillus. Vides modo quo pacto pōtifex Romanus claues obtineat. Sed lubet tecum cōmētari profusius, ut parergis quibusdā utar. Doleo uices tuas non parum qui non uerearis sacramentum ordinationis dicere figmentum, q̄q sacerdotes sint idola quędam uncta. Hæc tua assertio sacerdotum & gradui & honori nonnihil detrahit. Vnde quid in hac re ego sentiam, breuissime dicam. In tua captiuitate sacramētum esse dicis ubi sit gratię promissio, age uideamus in ordinatione an gratia det̄, respōdeat ad id nobis testis reuera fidelis diuus Aurelius

Augustinus

Augustinus, qui certe cōtra te primo pugnare uidetur in libro. q. ue. & no. test. q. 93. ubi sic ait: Qd insufflasse in discipulos dominū legit̄, post dies paucos resurrectionis suæ, & dixisse: Accipite spiritum sanctum: Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse, quia enim omnia in traditione dominica per spiritum sanctum regūt̄. Idcirco cum regula & forma eis traditur huius disciplinæ, dicitur eis, Accipite spiritum sanctum. Et quia uere ad ius ecclesiasticum pertinet, statim subiecit dicēs: Cuius tenueritis peccata tenebunt̄, cuius remiseritis remittūtur ei. Inspiratio hæc gratia quædam est, quę per traditionem infunditur ordinatis, per quam cōmendatiores habeātur. Vnde apostolus dicit ad Timotheum: Noli inquit negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per impositionē

ii. ad Timoth. i.

manuũ presbyteri. Semel ergo fieri oportuit, ut de cętero traditio ista non sine dono spiritus sancti esse crederetur. Sicut enim in saluatore forma data est uisibiliter, ut post baptismũ spiritus sanctus credentibus de cętero inuisibiliter dari non ambigeretur, ita & in supradicta causa forma data est in principio, ut ex eo traditioni ecclesiasticę spiritus sanctus infusus credatur. Hæc Aug. Ex quibus uerbis ego concludo in hac ordinatione dari gratiam, ac deinde ordinationem esse sacramentum. Taceo hic de charactere, quem tu negandum esse putas. Scholastici uiderint simul ac canonistæ hic quomodo sua tueantur. Ego firmiter id credo ex ordinatione plurimum discriminis accedere inter laicum & presbyterum rite ordinatum, nec te rem fecisse iusta imortalitate dignam puto, ubi passim in dei sacerdotes tam acerbe inueheris, qui & quibusuis canibus iã inter Germanos (heu te auctore) sunt redditi uiliores. Dic mihi an non & Paulus tradiderit queadmodũ Melchisedech Abraam ipsum pstaret? Et nõne perspicuum est potiores hos & honoratiores extitisse, qui decimas in ueteri lege acceperant? Qua.n. alia de causa fieret, ut populus operi & labori intenderet, & sępe calamitatibus multis afflictaretur (sacerdotibus ipsis orantibus nec terram colentibus) ex omni uel fructuũ uel animantiũ genere dependeret decimas, nisi quia & sanctiores sunt, & operi maiori intendunt. Tanti est pcellens sacerdotii dignitas, & adeo sunt qui eo funguntur fratribus suis sublimiores, ꝙ si hoc sub nube, & qñ patres sub uelamine fuerunt, ordinabat dominus: quare nõ & de euangelico sacerdotio longe eminentiori sanctiora ac honoratiora tradita esse existimemus? Sed alio in loco tecum locupletius ea de te forsan agemus: interim nolito tangere christos domini dei tui.

LVTHERVS

ADhuc unum dicam, ut utar apostoli argumẽto ad Ro. 4. ubi probat ex circũstantia tẽporis & sancti Abraam non ex circũcisione sed ex fide iustificatum, nulla alia rõne usus q̃ ꝙ Abraam ante circũcisionẽ fuerit iustus apd deũ p fidẽ, si hoc eius argumẽtũ ualet: sicut necesse est ualere, necesse erit & hoc ualere, quod nunc produco in hunc modum. Petrus quãdo claues accepit a Christo (si omnino personam eius

solā contendis accipere ŷnōdum erat episcopus urbis Romæ imo proprie nunq̄ fuit episcopus ullius ciuitatis, sed apostolus episcoporum institutor maior omnibus episcopis, sed unus inter ap̄los. Ergo claues non sunt ei datæ secūdū q̄d postea uel factus uel mutatus est, uel loco uel officio, sicut Abrae non est iustitia reputata qualiscunq; post fidem factus est. Sed prout fuit apostolus tātum, & presertim habens patris reuelationem. Quare prorsus nihil hæc auctoritas ad Ro. pontificem pertinet, etiam si soli Petro dicta fuisset, quanto nunc minus pertinet, quādo nec soli Petri personę dicta conuincitur.

FABER

Augustinus

Pud Augustinum in.2.libro de bapti.contra Donati.c.1.sic legitur: Puto q̄ sine ulla sui contumelia Cyprianus episcopus Petro apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrii coronam. Cæterum magis uereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illū apostolatus principatum cuilibet episcopatui prẹferendum? Sed & si distat cathedrarum gratia, una est tñ martyrii gloria. Et si forte se in aliquo inuicem prẹcedunt corda confitentiū, ac pro uera fide in unitate charitatis morientium dominus nouerit, cuius occulta & mirabili dispensatione gratiarum latro in cruce pendens, semel eū confitetur, & die ipso in paradisum mittitur. Petrus dominum sequens ter negat eum, & corona differtur nobis hinc iudicare temerarium est. Verūtamen si quisquam nunc cogat circūcidi aliquē more iudaicæ legis, & sic baptizari, multo amplius detestatur hoc genus humanum q̄ cogatur rebaptizari. Quapropter cum Petrus illud faciens, a Paulo posteriore corrigitur, & pacis atq; unitatis uinculo custoditus, ad martyrium prouehitur. Quanto facilius & fortius q̄d per uniuersæ ecclesię statuta firmatū est, uel unius ep̄i auctoritati/uel unius prouincię concilio p̄ferendum est. Cum idē Cyprianus ita dixerit, quid ei uiderē, ut cū in pace unitatis esse uoluerit: etiam cum eis qui diuersa de hac re sentirent, q̄d indicat ipsius primus sermo in eiusdem concilii, quod ab isto profertur exordio. Hęc ex Augustino adferre placuit, quo Petri eminentiā ac celsitudinem quasi digito monstrarē. Vtcūq; tamen censeatur

Principatus Petri cuilibet episcopatui præfertur.

Petrus apud te episcopus, aut nō, hoc cūm Augustino sentio Petri principatum cuilibet episcopatui præferendum. Quare & nec mysterio caret, quod idem Aug. in. 22. li. contra Faustum. c. 70. uocat eundem pastorem ecclesię, sicut eū Chrisost. uocat pſulem ecclesię cui & Christus totius orbis curā demādauit. Sed nūquid mentitᵉ Eusebius dicens: Petrus eodem anno ab Herode capitur, & ab angelo liberatur. Anno trigesimooctauo Antiochenam fundauit ecclesiam. et sequitur: Petrus apostolus natione Gallileus christianorum pōtifex primus cū primum Antiochenā fundasset ecclesiā Romam proficiscitur, ubi euangelium prædicans, uigintiquinqꝫ annis eiusdem urbis episcopus perseuerat. hęc Eusebius. Et Orig. homelia. 6. in Lucam eleganter inquit in cuiusdam martyris epl̃a reperi Ignatium dico episcopum Antiochiæ post Petrum secundū qui in persecutione Romæ peruenit ad bestias &c. Tu ergo mi Martine uide quid dicas, ubi contendis Petrum nullius ciuitatis fuisse episcopum: quū iam in cōperto sit hunc Antiochenæ primū dein Romanæ ecclesiæ fuisse episcopum. Qd si reliqui successores dicti fuerunt episcopi, ut est apud Cyprianum in epistola ad Pompeium: Si & alios coapostolos imo suoꝝ tēporum discipulos episcopos fuisse asserimus, cur episcopatus nomen ac titulū Petro denegare uellemus? Sed iam de illius cathedra, de qua est apud Cyprianum in quadam epistola ad Antonianū, nihil dicam. Id addo quia si, ut est in Ambrosio in euangelio Lucæ lib. 7. c. 13. Petrus omnem habuit fidē, ac regni cœlorum claues, ut & aliis reseraret, accepit, forte non tam inconueniens erit hunc dicere episcopū, uel si nomen uel ciuitatem consideres. Sed forsan Eusebio nō credes. Audi Augustinum ita dicentem in lib. quest. uet. & no. test. q. 97. Nemo ignorat episcopos saluatorem ecclesiis instituisse. Ipse enim priusquā in cœlos ascenderet, & imponens manum apostolis ordinauit eos episcopos. Hoc apostolus spirituisācto deputat, cū dicit: Attendite uobis & omni gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiā domini Iesu. Et inter cætera dicit Petrus ad Ananiam: Anania cur impleuit Sathanas cor tuum, ut mentireris spiritui sancto. hæc Augustinus. Tu ergo si Eusebio credere nolueris, credas saltem Augustino tuæ professionis auctori. Aut si nec illi credēdum putas, audi quid Hieronymus scribat in epl̃am ad Galatas. c. 2. ubi inter cętera Petrum uocat principē apostoloꝝ:

Augustinus

Eusebius

Antiochenæ ecclesiæ epūs Petrus

Origenes

Cyprianus

lib. iiii. epi. ii.

Ambrosius

Aug.

Actuum. v.

Hieronymus

Petrus Episcopus Antiochenus

postea sic infert: Deniq; primum episcopum Antiochenę ecclesię Petrum fuisse accepimus, & Romā exinde translatū, quod Lucas penitus omisit. hæc Hier. Hunc in tuis cōmentariis merito uidere potuisses, sed forte tua studia, quę certe non parua sunt, hoc & pleraq; alia te uidere nō sinunt, et nemo sapit oībus horis. Sed adhuc aliud ex Hier. testimoniū audi in catalogo scriptorꝝ ecclesiasticorꝝ sic ait: Simon Petrus filius Ioannis prouinciæ Galilææ uico Bethsaida frater Andreę apostoli & princeps apostolorum post episcopatum Antiochenę ecclesię & prędicationem dispersionis eorum, qui de circūcisione crediderant in Ponto / Gallaria/Cappadocia/Asia/Bithynia, secundo Claudii anno ad expugnandum Simonē magum Romam pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedram sacerdotalem tenuit usq; ad ultimū annum Neronis. i. 14. a quo affixus cruci martyrio coronatus est capite ad terram uerso, & in sublime pedibus eleuatis asserēs se indignū ut sic crucifigeretꝰ ut dñs suus. hęc Hieronymus. In his itaq; locis omnibus habes Petrum uere & proprie fuisse episcopū, & Antiochenę ac Romanę p̄fuisse ecclesiis. Sed ad Romanū pontificem hęc uerba quomodo referri possint, plus semel ostendi. Qđ si mortuo Petro interiit in hac hierarchia primatus Petro donatus, optarim ego uixisse sub Solonis aut Lycurgi legib9. Sed de his alias tecū uberi9 cōmētari p̄posui.

LVTHERVS.

Ad Romañ. iiii.
Ad Galatas. iiii.

Ddo & aliud similis formę argumentum, quo Paulus ad Romanos. 4. & Galatas. 4. utitꝰ dicens: Quod sicut Abraam ex fide reputata est iustitia, ita & omnibus q credunt reputabitur iustitia. Quare & his sicut Petro habenti reuelationem patris & Christum confitenti claues dantꝰ, ita necesse omni similiter confitenti & reuelationē claues donatas esse, quod nulli nisi ecclesię. i. cōmunioni sanctorꝝ cōuenire potest, cū nullus fidelis constanter & certo ac perseueranter habere possit hanc confessionem: cum nec Petrus ipse in eadem perseuerauit, quin non modo aliquando sed mox post acceptas claues errauit, & tamen nō sunt claues ei rursus ablatę: quia nō in sua sed ecclesię persona eas accepit. Qđ si hęc argumenta non cōcludunt, nec illa apostoli Pauli, quę allegata sunt.

Orte non es oblitus eorum, quę scribit Orig. Quelibet hominem Christum filium dei profitentem posse dici petram: ab illa sentētia nec transuersō digito discedā. At quo pacto Petrus errarit, ac qua excusatione hunc tueri possimus, ex Origene/Hilario/Chrisostomo/ Hieronymo/& Augustino docuimus, ad quos me totū refero, id unum adiiciēs, Nunquid non ex Paulo dominus quosdā dedit apostolos, quosdā uero euangelistas. Qd si illi etiam lapsi fuissent, sicut Hier. euangelistas, citra tamen fidei iacturā, errasse dicit: putas propterea opus euangelistæ amiserint? Et iam grande periculū esset nescientibus nobis, an sacerdos baptizans uel consecrans, sit amore uel odio dignus, si omnino ab illo confessionem uel charitatem exigas, quis demum tutus esset de salute? Non ergo refert Petrum errasse, sicut nec refert quantum ad ministerium sacerdotem peccasse, modo faciat quod Christus fecit, & ecclesia approbat. Proin apostolus de se ait: Siquid donaui, in persona quidem Christi &c. Sed quo iterū tua conuincam, locum unum tibi ex Aug. obiicio, quem scriptum inuenio in lib. quest. uet. & no. test. q. 75. ubi sic ait: Dicunt exactores didrachmæ ad Petrum apostolū: Magister uester nō soluit didrachma &c. quo dicto magistrum, ut pro omnibus solueret discipulis, cōuenerunt. Saluator aūt cum pro se & Petro dari iubet, pro omnibus exsoluisse uidetur. Quia sicut in saluatore erant oēs causæ magisterii, ita & post saluatorem in Petro omnes cōtinent. Ipsum enim constituit esse caput eorū, ut pastor esset gregis dñici. Nam inter cætera dicit discipulis: Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Et Petro dicit: Ecce Sathanas expostulauit ut uos uentilet sicut triticum: ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. & tu tandem conuersus confirma fratres tuos. Quis ambigit, pro Petro rogabat, & pro Iacobo & Ioanne non rogabat. Vt cęteros taceam, manifestum est in Petro omnes contineri: quia & in alio loco dicit: Ego pro iis rogo, quos mihi dedisti: sicut & uolo, ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum. Et aperta sunt doctorum testimonia, quibus etiam cuilibet christifideli promittitur, immo ut ita fateatur omnibus præceptum, sc3, tu es Christus filius dei uiui &c. hæc Aug. Vides hic in Petro fuisse oēs magisterii causas,

Origenes

Hieronymus

Aug.

Non pro oībus discipulis sed pro Petro Christus didrachma soluit

ſicut & in Chriſto erāt, ita ut eſſet caput apoſtoloꝝ & gregis dñici paſtor· Quod ad Abraam attinet, facile ſoluitur, ſi gratiæ & liberi arbitrii ordinem & iura debite cōſideres, ſuper qua re in alio quo

Ioannis.i.

dam libello tecum agere ſtatui· Sed hic miror quū a Petri perſona propter errorem uelles auferre claues. Quare & non ab illo coneris auferre nomen Cephæ, quod interpretatur Petrus·

LVTHERVS

Erum ut opinionem contrariam penitus iugulemus, age ſi iſta uerba, Tibi dabo claues &c.· & ad Petrum & ſucceſſorem eius pertinent, neceſſe erit ut & p̄cedentia & ſequentia hac ui ſententiæ cohærētia ad eoſdē perti/neant· Non enim ſacris euangelii uerbis admittendi ſunt, qui pro arbitrio ſenſus ſui partem huc partem illhuc torquent & rapiunt, ſed ex conſequētia ſenſus & uerboꝝ & circūſtantiis intelligentia

Hilarius

referenda eſt iuxta Hilarii documentum· Cum itaq; Chriſtus no/luerit claues tradere, niſi prius omnibus diſcipulis de ſui confeſſione exploratis, deinde non niſi accepto & approbato reſponſo Petri ex reuelatione patris loquentis, clarum eſt claues non eſſe niſi eius qui talis eſt qualis tunc Petrus fuit, quo ſequitur abſurdiſſima abſurditas, ꝙ malus papa uel epiſcopus non eſſet papa uel epiſcopus quia non haberet fidem, quæ cōſtituit acceptorem clauiū· Deinde ſequitur cōtra textum & ſenſum eoꝝ, ꝙ nec Petrus claues accepit, aut retinuerit· Quia Chriſtus dicit ꝙ portæ inferi non præualeant aduerſus uel eccleſiam uel fidem, quā tunc Petrus tenuit· At cōtra Petrum præualuit ancilla oſtiaria· Si itaq; eoꝝ ſententia ſtaret, neceſſaria omnino ſequela ſequit̃ aut Romanos & omnes pontifices oportere eſſe ſanctos, & habere patris reuelationem, nec eſſe carnē & ſanguinem, aut eos non eſſe pontifices, nec habere claues· Nec uideo quid qđ contra hæc dici poſſit, cū ſtat tam clarus textus ꝙ claues ſunt datæ non niſi ei, qui carnem & ſanguinem non audit, ſed patrem cœleſtem hoc eſt ſanctum & iuſtum in ſpiritu. Alioqui omnis pontifex eſt Sathanas non ſapiens quæ dei ſunt· At ſi hoc dicimus, iam hæreticoꝝ nouoꝝ & antiquoꝝ Donatiſtaꝝ errorem renouamus, qui malum epiſcopum non eſſe epiſcopum aſſeuerāt, quod abſit a nobis, qui ſanctæ & iuſtæ eccleſiæ miniſtrum impiū

& malū

& malum esse posse confitemur. Ita fit dum per hæc uerba uo-luntex Romano pontifice solum & omnem & uniuersalem pontificem facere: nullum pontificem nobis relinquant, ut uideant suo stipendio scripturas nobis uiolenter adulatores / & ambitiosi. Reliquum ergo est euangelium hoc loco nec ad Petrum nec ad successorem eius / nec ad ullum episcopum/aut ullum hominē singularem pertinere, sed ad communionem sanctorum, quæ est ecclesia. Hæc deinceps potest claues committere tum digno tum indigno. indigno inquam coram deo, quia nescit utrum dignus sit deo: Alioqui non nisi digno coram hominibus committere debet. &c.

FABER

QVO facis, primo partim hic & paulo post inferrē uideris, claues non esse nisi eius, qui talis est, qualis tunc Petrus fuit, quod est Lugdunensium pauperum & Vualdensium: secundo ꝙ indignum reputas aduersus Petrum ancillam ostiariam præualuisse. De primo satis mirari non possum. Quis unquam uere doctus & sanæ doctrinæ fuit illius opinionis? Cur non addidisti, nullius esse claues, nisi talis sit, qualis fuerit Christus, apud quem claues principales sunt? Sicut & satis pulchre Scotus habet in quarto distinctione decima nona (quem tamen ex condicto citare uix audeo) Et quanquam non opus fuerit hæc paradoxa ex aliqua conuincere scriptura, tamen audi quid Augustinus scripserit in euangelio Ioannis tract. quadragesimoprimo: Prima libertas est carere criminibus. Ideo & apostolus Paulus quando elegit ordinandos uel presbyteros, uel diaconos: Et quicunꝗ ordinandus est ad præposituram ecclesiæ, non ait: si quis sine peccato est, hoc enim siquis diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur. Sed ait: Siquis sine crimine est, sicut est homicidium / adulterium / aliqua immunditia / fornicationes / furtum / fraus/sacrilegium & cætera huiusmodi. hæc Augustinus. Quod si dicta persuasio de pontifice Romano debet intelligi, certe & idem de quouis episcopo dicere oportet, quod demum nos in Donatistarum perditissimum errorem ac hæresim præcipitaret; quod præcipitium & ipse ca-

Scotus

Aug.

dendum putas • Sed nulla te attonitus, libere ipse dico pontifi-cem summum atque sacerdotem, siue bonus/siue malus fuerit accipere claues, & conficere sacramentum: quod & pie ego firmissime quoque credo • Et quamuis non pauca sint, quæ me ad hæc docenda firment ac ducant • Hoc tamen quod Chrysostomus habet in secunda ad Timotheum epistola •c•i• Et homelia secunda non parum me mouet• Dicit enim: Volo adiicere plane mirabile, & nolite turbari, neque miremini•Quid uero istud ē, sacra ipa oblatio• Siue eam Petrus siue Paulus siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque conficiunt; nihil minus ista habet q̄ illa• Cur id? quia non hanc sanctificant homines•Sed Christus qui illam ante sacrificauerat, quemadmodum enim uerba, quæ locutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant • Ita & oblatio eadem est, eademque baptismi ratio est, adeo omnia in fide consistunt • hæc Chrysostomus•Quod si summus pontifex & nōnulli episcopi nō modo mali sed & pessimi essent, putas q pro pterea claues non habeant, ac illis uti non possint? Nunquid non in magna domo non solum sunt uasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem, quædam autem in contumeliam, ut est in secunda epistola Pauli ad Timotheum capit• secundo: ubi sanctus Ambrosius hoc dicto significari dicit in ecclesia diuersos esse homines, quosdam bonos & summos uiros, quos in auro intelligi uult, quosdam bonos tantum, quos in argento designat, alios uero non bonos, quos uasa lignea & fictilia appellat: quod nulli ambiguum puto • Nam in Corinthiorum hoc ecclesia probat frequens sermo obiurgantis apostoli • Nunc autem in ecclesia nostra palam est • Et in templo Hierosolymis in quo typus erat ecclesiæ, manifestis lectionibus approbatur• Erant enim ibi Saducęi, ex quorum radice erat Hymenæus & Philetus: de quorum praua sententia quum apostolus esset locutus, statim hoc subiecit, ut nō esset mirabile in ecclesia uideri homines dissentientes• Nam & in Corinthiorum ecclesia, de qua dixi, quidam erant, qui dissentientes, resurrectionē negabāt• Insanus tñ Nouatianus, ut errori suo blandiatur, aliter hoc intelligēdum tradit, ut domus magna totus mundus significari credatur, qui habet hominum diuersitatem, cum cōstet apostolū exemplo usum domus

Chrysostomus

•ii•ad Timoth•
Ambrosius

diuitis & opulenti: quæ quamuis copiosa sit, habeat tamen uasa lignea & fictilia. Hoc modo & ecclesia quamuis sancta dicatur, habet tamen & uiciosos & praua sectãtes. hęc Ambrosius. Sed ad ancillam ostiariam ut ueniamus necesse est. Non abhorrẽt sancti doctores Petrũ dici uocari quoq; petram, ut est apud Hieronymũ in Hieremiam. c. 16. ac expresse hoc habet iterum Hieronymus in Matth. 16. Habẽt & alii multi, inter quos ante signati sunt Orig. Hilarius/Cyril. Ambr. August. Sed q; illa petra ad unius ancillæ ostiariæ uocem negando ceciderit, mirum non est. Nempe supra ostẽdimus ex Orig. ap͞los ante passionem Christi nõ fuisse perfectos. Et ut alibi dicit idem Origenes, Petrus adhuc plumbeus erat. Vnde si Chrystum negauerit, mirum uideri non debet. Nec tamen hic quosdam imitari uolo, qui hunc negationis locum, qui est Matthei. 26. ex pio affectu ita interpretati sunt, ut dixerint Petrum non deum negasse, sed hominem, & esse sensum, nescio hominem, quia scio deum. Hos enim non recte sentire assero. nempe si defendunt apostolum, deum mendacii reum faciunt. Si enim iste non negauit, ergo mentitus est dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte antequam Gallus cãtet, ter me negabis. Cerne quid dicat, me negabis, non hominem. hæc apud Hieron. Matth. 26. Sed pergamus ad istam negationem, cõsideremus denique ista cum uocabulo petræ, quomodo saluemus? Ambrosius. 2. libro de uocatione omnium gentium capitulo nono loquẽs de tentatione ac Petri negatione demum ita subinfert: Quis ambigat, (loquens de Petro) quis ignorat hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & uirtutis sumpsit & nominis, hoc desiderium semper habuisse, ut ei moriendi pro Christo cõstantia donaret? uerumtamen ita ineuitabilis erat obluctatio trepidationis, ut uir martyrii auidissimus adepturus quidem denunciaretur uictoriam passionis, sed non sine tentatione formidinis. Merito igitur non solum ab incipientibus, uerumetiam a prouectissimis sanctis uniformiter domino supplicatur, & dicitur Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. hęc Ambr. Beatissimus doctor ille Cyrillus de hac Petri negatione sic scribit: Prædixit dominus Petro, ter antequam gallus cantet negaturum: infirmiorem quodammodo factum in fide. Nunc uero in euangelista, ubi & quomodo id accidit narrat. Muliercula certe

Hieronymus.
Ad uocem vnius ancillæ Petrus cecidit

Matheus
Non hominẽ solũ sed & deũ negauit Petrus

Aug.

Ambrosius

Cyrillus

Ianitrix tantum, an de discipulis iniuria capti hominis illius esset interrogauit, depulit hoc Petrus tanq̃ crimen non paruum, non timore magis ne captus esset, nec quia nullã ueritatis curã haberet q̃ fortassis, quia pati omnia uolebat, dũmodo Christum uideret. Ex amore igit̃ decidit, & pietatis causa negasse uidet̃. hęc Cyrill9.

Aug. Augustinus autem in euangelio Ioãnis tractatu.113. ita exclamat: Ecce colũna firmissima ad unius aurę impulsum tota contremuit. Vbi est illa promittẽtis audacia & de se plurimum præsumentis? Vbi sunt uerba illa quando ait: Quare non possum te sequi modo animam meam pro te ponam? Hoccine est sequi magistrum, se negare discipulum? Siccine pro domino anima ponitur, ut hoc ne fiat, uox ancillulæ formidetur. Sed quid mirũ, si deus uerba prædixit, homo autem falsa p̃sumpsit. Sane in ista quæ iam capta est negatione apostoli Petri debemus aduertere non solũ ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam, qui cum sit, negat se esse christianum. Vides ergo adhuc Petrum dici petram imo columnam & petram firmissimam, ac deniq; per negationẽ trinam hoc uocabulo destitutũ non esse. Sed quomodo trinã hãc negationem aboleuerit, certe nobis hoc tradit Aurelius Aug. in euang. Ioannis tract.113. ubi sic ait: Redditur trinæ negationi trina cõfessio, ne minus amor lingua seruiat q̃ timori, & plus uocis elicuisse uideatur mors iminens q̃ uita præsens. Sit amoris officium pascere diuinum gregem, si timoris fuerit indiciũ negare pastorem. Sed ad tua rediẽs dico sicut post acceptas claues errare immo peccare potuit Petrus, sicut & peccauit, nec tamen principatum amisit. Ita hodie pontifex claues habet, nec tamen impeccabilis est, ut scholasticoꝝ uerbo utar.

LVTHERVS

QVare nũc satis patere arbitor, qñ decreta quædã hunc textum ad Ro. sedem & pontificem trahũt, nõ modo frigidissima (quod modeste dixi) sed etiam contraria sensui euangelico uerbum Christi tractare, quod clarius faciemus, quando ea inferius examinabimus. interim de hac auctoritate satis sit in summa dictum. Qd si cui claues arrogãtur, huic necessariam quoq; esse fidem Petri. Qd' si fides Petri necessa

ria esse negabitur, & claues esse ei datas, cum utrūq; copulet & exprimat, immo fidem magis, & primo Christus. Quare non nisi de ecclesia Christum esse locutū clare intelligitur, nec de una aliqua, sed de qualibet in qualibet parte mundi.

FABER

REprobasdecreta quasi prorsus inter se contraria, quæ tibi tamen probaui conuenire cum summis theologis: & maxime quantum ad Petrum attinet. Illi nēpe primatum super omnes apostolos traditum, satis probatum esse credimus. Quod ad pontificem Romanum successorem Petri spectauerit, dum ita dabitur, non præteriemus. Hic de fide quam necessariam esse putas, tibi respondeo. Audi. S. Ambrosiū libro. I. de pœnitentia. c. 6. ita loquentem. Qđ isti possunt consortium tecum habere, qui claues regni non suscipiunt, negantes ꝙ dimittere peccata debeant: quodquidem recte de se fatentur. Nō habent enim Petri hęreditatem, qui Petri fidem non habent, quā impia diuisione discerpunt. Sed hoc improbe ꝙ etiam in ecclesia donari peccata negāt posse, cum Petro dictum sit: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quęcunq; ligaueris super terrā, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Cum & ipse uas electionis dominicæ dicat: Si cui autem quid donastis, & ego. Nam & ego qđ donaui propter uos in ꝑsona Christi. Cur igitur Paulum legunt, si eum tam impie arbitrant̄ errasse, ut ius sibi uendicaret dn̄i sui. Sed uendicauit acceptū, non usurpauit indebitū. hęc Ambro. Hanc auctoritatē, si recte intelligo, ita declarādam puto, ꝙ qui claues ab ecclesia receperit, siquid donauerit, donat in ꝑsona Christi. Vnde qualiscūq; fuerit sacerdos Christi uicarius dicitur. Et sacerdotes legati dei dicūt̄ secđm Aug. lib. quest. ue. & no. te. q. 109. Quo illum in se ostēdunt, cuius legati sunt, sunt etenim eius imago. Et gloriosus Christi martyr Ignati9 Antiochen9 antistes in epistola ad Magnesianos, episcopos sedere dicit in loco dei, & presbyteros in loco consistorii apostolorꝫ. Ita & hodierna die hoc cōsistoriū inter cardinales habet̄, cui ꝓsidet un9 pontifex Romanus. Et nos cū successu tp̄is ita obseruatū legimus ut q̄sq; e cętu christifidelium pro successore Petri electus fuerit, is

Ambrosius

Sacerdos qualiscū ꝙ sit Christi vicarius dicitur & dei legatus

Aug.

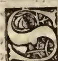
Ignatius

claues accepisse creditus sit, ita a mille & pluribus annis nobis tradidit usus ecclesiæ. Vnde ab illa ecclesiastica traditione recedere non debemus, nec unq̃ aliter credere, nisi quemadmodum per successionem temporum ecclesiæ dei tradiderunt nobis, sicut cōtēdit Orig. in Mattheū. homel. 29. propter quod. D. Aurelius August. in lib. contra epistolam Manichęi, quam uocant fundamenti. c. 4. certas causas reddit. Quid eum teneat in unitate fidei catholicæ ecclesię: & inter cętera dicit: In catholica ecclesiā ac in eius gremio me iustissime tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionē dn̄s cōmēdauit usq; ad p̄sentem episcopatū successio sacerdotū. Sed de illa cōmēdatione q̄d tu dicas, uideam9.

Origenes

LVTHERVS

Super oues Petrū pastorē constitutū Lutherus nō negat & sup oēs: idcirco ordinatū illationē malam opinatur

SEcundo adducitur illud Ioānis ult. Simon diligis me? Pasce oues meas. Hoc. n. quia ad solum Petrum dictū putatur, ipsum super omnes constitutum arbitramur. Verum q̄ & hoc nihil efficiat, ostendo primum quia certissimum est a Petro nullū apostolorū esse uel creatū uel missū. Quare nec uerum nec possibile est Petro omnes oues commissas, sed generali sententia omnibus dictū, Pasce oues meas. Non enim dicit omnes, sicut ad oēs apostolos dicit: Ite in orbem uniuersum, & docete omnes gentes. Verum ego non possum satis admirari, q̄ tot ac tanti uiri contra tam expressas scripturas/tam euidētes experientias omnes oues Petro arrogāt: qui tamen uniuersaliter fateri coguntur singulos apostolos in suas sortes esse missos, & Paulū de cœlo in apostolatum gentium uocatum. In quibus omnibus quō Petrum adhuc omnium pastorem asserere audemus, qui nullum illorū misit, p̄sertim Paulum ad Galatas. 1. motis uerbis contendit. Sunt hæc tam aperta, ut confutatione opus non uideat. Illi inq̄t Marcus profecti prædicauerunt ubiq; &c.

Ad Galatas. 1.

FABER

Chrisostomus

CHrisostomus in quadam homel. de elemosina quæ est mihi. 54. dicit hoc uerbum, Pasce oues meas non solis dictum esse sacerdotibus, sed unicuiq; nostrū, cui uel

pusillus creditus est grex. Et repetens eandem sententiã in homel. 78. super Matth. rationem addit dicens: Nec enim quia minimus est, negligi debet: pater nãq; meus cõplacuit in illis. Habet unus quisq; nostrum ouem: ad pinguia eã pascua ducat. Cũq; a lectulo paterfamilias se receperit, nihil aliud quærat q̃ ut ea faciat atq; dicat, quibus incrementum religionis domui uniuersæ adiiciet. Tñ negare non potes quin primo & principaliter hæc uerba referant ad Petrum Petriq; personam. Audi testimonium ex Chrisost. in euangelio Ioãnis. homel. 87. ubi sic dicit: Quid tandẽ aliis omissis his dũtaxat Petrũ affat? os erat apostoloꝶ & princeps, propterea & Paulus eum præter alios uisurus ascendit, simul ut ei ostẽderet iam sibi fiduciam habendam, tanq̃ enim negationis obliuisceret, fratrũ curã ei cõmittit, neq; negationis meminit, neq; exprobrat: tantum dicit: Si amas me, fratrum curam suscipias: & quomodo in oibus dilectionẽ ostẽdisti, & qua delector nũc ostẽde: & animã, quã pro me positurũ dixisti, hãc pro ouibus meis trade. hęc Chris. Et Cyrillus totus contra te pugnat, qui scribens in Ioan. ult. li. 12. lib. feruorem Petri, alia quoq; multa describit dicens: Pręueniebat alios Petrus: ardore namq; Christi pcipuo feruens, & ad faciendũ & ad respondendum paratissimus erat. Vnde tarditatem modo nauigii uidens, tunica succinctus, in mare exiliit. Et q̃n saluator discipulos interrogauit dicens: Quem me dicunt homines esse? Cum iterum post responsionẽ ab eis quęreretur: Vos autem quẽ me dicitis esse? Vt princeps caputq; cęteroꝶ primus exclamauit: Tu es Christus filius dei uiui. Hic Malchi etiã aurẽ amputauit, putans hoc modo magistro semp se inhæsurũ. Merito enim Christus eum interrogauit, si plus cæteris eum diligeret, & id tertio: Petrus autem amare se fatetur, & amoris sui nõ alium sed Christũ ipsum in testem citat. In singulis autem confessionibus uariatis parumper uerbis, audiuit rationalium ouiũ curã sibi esse habẽdã: altius quiddam hæc oratio certe parturit. Nam quoniam cũ aliis apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decorat9, ter in tẽpore passionis negauit, iure nunc ab eo terna dilectionis cõfessio petit: ut terna negatio ęquali confessionis numero compensetur. Ita qd' uerbis cõmissũ fuit, uerbis curatur. Petiit aũt ab eo si plus cæteris diligeret. Nam qui maiorem clemẽtiam in se domini fuit expertus, maiori amore affici iure debebat. Nã & si cõmuniter oẽs discipuli

Chrisostomus

Cyrillus

magnā perculsi fuerūt formidine, quando dñs tradebatur: maius tamen crimen fuerat Petri, qui in breuissimo tempore ter Christū negauit. Quoniam igitur maioris peccati saluatoris clementia remissionem consecutus est, iure ab eo maior repetitur dilectio &c. hæc Cyrillus. Qđ si illius & multoꝝ alioꝝ scripta sancta intueamur, inueniemus hęc uerba in Petrū, ac eius personam esse relata: quod tamen fortius data occasione probabimus. Sed quod asseris certissimum esse a Petro nullum apostolorū esse uel creatum uel missum, certe si de duodecim sentis, te uera dixisse credo: nempe non opus fuerat. Supremus enim pastor, qui Petrum creauit ac misit, creauit ac misit reliquos. Vnde in euāgelio dixit: Ego elegi uos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat. Qđ si de reliquis dixeris, quos pariter aplos uocare possemus, respōdeo: sicut multa scripta nō sunt, quę fecit Iesus, ut Ioannes euangelista in ult. c. testat̄, ita multa facta sunt ab apostolis, quæ tamē scripta non sunt. De Simone mago parū testātur aploꝝ acta: sed nūquid putas de illo nihil amplius q̄ illic reperitur, actū fuerit? An mētit̄ Hireneus Lugdunensis scribēs hunc a Claudio Cæsare statua honoratum. Et de Nicolaitis paucis uerbis in apocalypsi Ioannes expręssit. Quid uero senserint, nō tā aperte idē habet q̄ & Hireneus in lib. contra hæreticos describit, & de Cerdone hęretico, qui sub Iginio, qui nonum locum episcopatus per successionem ab aplis tenuit, qđ Romę fecerit nō euangelista sed nec scriptura canonica probat. At indignum foret Hireneū ac reliquos de hac re scribētes mēdaces facere. Mille sunt illius generis, quæ firmissime credēda puto, etiā si in nouo instrumento non reperiantur, & ea potissimū quę ad nos cū successu temporū uenerunt, quæ Hireneus in. 4. li. credit ab aplis eorūq; successoribus ad nos pia traditione uenisse. Et Pamphilus in apologia Origenis: Sunt quędā dogmata inqt post Orig. quæ in apostolicis traditionibus non habētur, & illa plerūq;, quę de sanctorū martyriis scripta reperiūtur. De Epheso metropoli ciuitatis Asiæ multa scribit apostolus: & notissimum est Paulum hic reliquisse Timotheū. Sed nūquid mentiunt̄ historiæ referentes in eadem urbe Ioannem euangelistam diu uersatū esse, & uitam illic demum multo senio exactam finiuisse: etiā in biblia si nullibi habeatur. Et mirum non est iuxta Orige. in leuit. si etiam in pręsenti uita nec deus scire nos omnia uoluit, maxime

Ioannes

Hireneus

Pamphilus

Origenes

quum id & apostolus dicat: quia ex parte scimus, & ex parte prophetamus. Quando autem uenerit, quod perfectum est: destruent illa, quæ ex parte sunt, uno solo id firmabo, ne sim plus iusto prolixior. Scriptum est in actibus apostolorum. c. 16. Cum pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab

Actuum. xvi.

apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Dic tu mihi Luthere repereris hæc dogmata, quæ & qualia fuerint, nisi canones uelis Apost. aut hoc solũ qđ in actis. c. 15. decretũ erat. Nõ ergo scripta sunt omnia, quę statuerunt ac ordinarunt, seu & fecerũt apostoli. Sed ad missionẽ uenio. Legitur in actis apostolorum. c. 15. quomodo placuerit apostolis & senioribus cũ omni ecclesia eligere uiros ex eis & mittere Antiochiam cũ Paulo & Barnaba Iudam qui cognominabatur Barnabas,& Sylam uiros primos in fratribus illius missionis. Dic quęso quis primus fuerit auctor? nunquid non Petrus primus is fuerit, q causam huius missionis dederit. Hãc & Iacobus pulchre approbauit, & secuta est missio. Quid peccarem si hos a Petro tãquam a capite ac principe apostolorum missos assererem?

Nõ aduersatur diuinæ scripturæ reliquos ptẽr. xi. a Petro velut a capite missos dicere

Nec q̃ Petrus nullum misisse legitur, eo inferior cæteri debet (q̃quã miserit Marcum) Nempe si Paulus dum peruenissent Derben & Lystram, Timotheum ex patre gentili natum assumpsit, eumq; mittere promisit, ut est ad Philippen. 2. Hunc quoq; Ephesi remanere iussit, ut est. 1. Timoth. 2. Titum quoq; Cretæ reliquit, eiq; potestatem dedit constituendi presbyteros. De Philemone iã nihil dico: tamen in hoc Paulus non est factus maior Petro. Sint licet

Ad Philippenses
.i. Timoth. ii.

Petrus & Paulus summi orbis doctores, ut est apud Chrisostomũ in quadam homel. de iudicio quę est mihi. 49. Sint etiam ecclesiæ oculi, ut est apud Leonem in ser. quodam de Petro & Paulo. Sed nõ absq; causa. D. Aurelius Aug. in epistola ad Galat. Paulũ uocat pastorem posteriorem, & q̃ Petrus fuerit Paulo mirabilior. Nolo hic dicere de miraculosis Petri operationibus, de quibus Augustinus in tertio lib. de mirabilibus sacrę scripturę capitulo ultimo. Certum est itaq; & supra ostendimus ex Hier. in epistola ad Gala. Paulũ agnouisse Petrũ tãquam priorẽ & seniorem. Qđ si Paulus pastor posterior mittere potuit, Petrus ut id faceret credo nõ fuerit prohibitus quãquã illa sic facere cũ apostolorum collegio uisum fuerit satis honestum. Sed adhuc una mirabili uteris inuẽtione, quã quia Christus non dixerit ad Petrum, Pasce oues meas oẽs, undẽ

Chrisost.
Leo
Aug.

uerbum hoc ad oẽs oues Christi non sit intelligendum, nec Petro omnes oues arrogare possimus. Hic te pulchre ex grãmatico sensu ac arte dialectica uincere possem, sed nolo, ne puerorũ elementis pugnare uidear. Ad locos igit̃ solidæ scripturę confugio. Nunqd non propheta dicit: Oues meæ oues sanctę sunt, dicit dominus. Putas hic fuisse dicendum. Oues meæ omnes oues sanctæ sunt? minime hoc dicere potes. Qđ si nec adhuc mihi credideris, euangelium tibi obiicio. Scis Ioan. 10. dixisse Christũ: Ego sum pastor bonus & cognosco oues meas. Nunquid tuo iudicio Christus dicere debebat, Cognosco oues meas omnes? Certe satis erat ut diceret Cognosco oues meas. Qđ si hic idem intelligitur Cognosco oues meas, & Cognosco oues meas oẽs, sine quæso hic perinde ualere Pasce oues meas, quasi adiecerit Pasce oues meas omnes. Possem simili scriptura ex Ezechiele ac aliis tua infringere, tamen hoc testimonium ex uno & eodem euangelista & tibi & omnibus recte sentientibus satisfacere posse firmissime credo. Hæc iam in præsentiarum satis superq;.

Ioannis. x.

Ezechiel

LVTHERVS

Equitur ergo uel Petro uel successori suo non esse oẽs Christi oues cõmissas, aut oues, quas non Petrus sed Paulus & cęteri apostoli pauerũt, ad oues Christi non pertinere: quo quid blasphemius? ergo Corinthii/Galatæ/Philippenses/& alię gentes: quia nec pascente, nec pastores mittente Petro pastæ sunt, oues Christi intelligendæ non sunt. Sed quid moror in re tam aperta?

FABER

I euangelicam quasi columbinam simplicitatem non spinosos paralogismos cordi habes, sequelam istã nec nec dialectice nec theologice admittendam esse credo. Iam enim dixi hic idem esse, Pasce oues meas, & pasce oues meas omnes, saltim scripturę euangelicę simplicitatem, si ob oculos nostros statuerimus. Sed quod de Corinthiis / Galatis / & Philippen. conuersis a Paulo obiicis, facile soluet̃. Sit licet Paulus

electus & missus a dño, & lucratus fuerit oues, tamē sicut oues illę pertinebāt ad summū pastorē in cœlis, ita suo respectu pertinebāt oēs ad Petrū in terris tanquā primū pastorem. Non enim unquā potuere dici oues Pauli. Detestatur .n. apostolus ad Corinthios, ut diceret unusquisq;: Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego uero Cephę. Sed quid hoc sibi uult, ꝙ quāq̄ Paulus missus esset a dño, uiderit archana, quę non licet homini loqui, qui fuit apostolus nō ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christū, tamen Hierosolymam perrexit, ut cū illis conferret euangelium, ne forte in uacuū curreret aut cucurrisset. Cur quęso post annos tres uenit Hierosolymā? certe, ut supradiximus, honoris prioris apostoli deferendi gratia. Mansit & apud Petrū quindecim diebus: & post quatuordecim annos iterū Hierosolymā uenit: quādo in actibus apostolorū de quęstionibus obseruandæ uel pretermittendæ legis inter credentes Antiochiæ orta dissensio est. & placuit ire Hierosolymam & sententiā maiorū prestolari. Cum Paulus & Barnabas relationem fecerunt, & magna conquisitio fieret, dic quæso quis primus sententiam dederit? certe Petrus, deinde Iacobus, deinde oēs apostoli ac seniores. Sed & ex actis apostolorū supra ostēdimus quid & quantū prę cęteris locutus sit & fecerit Petrus. Ex quibus habes cur tā diu Petrus steterit in Hierusalem, quāq̄ interea etiā migrauerit in Ioppen. At adhuc unum addam, sicuti dicere possumus in omnem terrā exiisse sonū apostolorū, idest in principales partes orbis terræ, ita etiam Petrum apostolum oēs pauisse oues dicere possemus. Qd si a me exigas dialecticam illā subsumptionē quasi pro omni indiuiduo, ut cū dialecticis loquar, hęc axiomata uerificari oporteat: respondeo nec sic in hac dictione oēs, quā dialectici uniuersalem distributionē dicunt, in sacra theologia hęrere oportere, quasi per omnia & singula distribuat. Quū enim dicit, Omnis ciuitas conclamauit, recte dictū esse putamus: non quo aliquis tacens in urbe non fuerit. Et Apostolus: Omnes inquit, quæ sua sunt, quęrunt, non ea, quę sunt dei: & omnes me dereliquerunt: non ꝙ Timotheus & cęteri discipuli, qui illo tempore, quo epistole scribebantur, cū eo erant, illū reliquerint. Sed idcirco quia a pluribus sit desertus, ab oībus idest maxima parte desertū se esse conquœritur. Simile huic quod in psalmo sonat: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonū,

i. Corinth. i.

In collatione euāgelii cuius cā Paulus Hierosolymā uenerat: qs primū sītētiam dederit

Sicut in oēm terrā aplos exiisse sonū itelligit: ita & oēs oues Petro commissas

quia

non est usq; ad unum. Si enim omnes declinauerunt, ergo declinauit & ipse qui loquitur. Et alibi: Ego dixi in excessu mētis meæ omnis homo mēdax. Aut enim uerū est hoc quod dixit, aut falsū. Si omnis homo mendax est, ergo mendax est & ipse qui loquitur. Si autem mendax est & ipse qui loquitur, nec hoc quidē quod ait uerum est, & omnē hominē esse mendacē. Porro si uera sententia est, oēs sic accipiendi sunt, ut supradiximus, q magna pars hominum mentiatur. Scribit & alibi apostolus: Docentes omnem hominem & rursum cōmonentes oēm hominē, non q oēs homines docuerit. Quāti enim sunt, qui usq; hodie nec doctrinam apostoli audiere nec nomē: sed q eos oēs doceat & admoneat, q in ecclesia sunt, & cupiūt scire quę dei sunt. Ita & in hoc loco dicere recte ualemus in omnem terram exiuisse uocem eorū &c. Et q Petrus etiā pauerit oēs oues Christi. i. aut si uel Israelitas, aut gentē Romanā consideres. Vnde Leo in ser. de Petro & Paulo: Cum duodecim apostoli accepta per spiritum sanctum omniū locutione linguarū imbuendū euāgelio mundū distributū sibi terrarū partibus suscepissent, & beatissimus Petrus princeps aplici ordinis iam populos qui ex circūcisione crediderant, erudierat, Antiochenam ecclesiā, ubi primum christiani nominis dignitas est orta, fundauerat, & Pontum/Galatiam/Cappadociam/Asiam/atq; Bithiniam legibus euāgelicę pdicationis impleuerat, ad arcem Ro. destinatę imperii: ut hic sicut esset terrenus imperator & rector totius orbis, ita & ibi pśideret hic pastor, qui præsul esset ecclesiæ, & cui Christus iuxta Chrysostomi uerbum totius orbis curam demandauit.

Leo

Chrysost.

LVTHERVS

I dicis At uerbum Christi ad solū Petrum dicit Pasce oues meas, respondeo, nō dixit oēs oues meas, alioqn peccasset Petrus, si nō omnes pauisset solus sine cęteris apostolis. Peccaret etiam Ro. pontifex q non pascit, nec pastores mittit ad Turcas & alias prouincias.

FABER

Vgustinus. 4. lib. de cōsensu euangelistarū. c. 10. expsse testatur hęc

Aug.

testatur haec uerba ad Petrum esse dicta. Nec ignoro inquit & alios factos esse pastores. Non enim pastores boni desunt. Multi erant apostoli: & uni dicitur, Pasce oues meas. Et ut oues cōmēdaret: quid illi prius dicit, ne illi tanq̄ alteri cōmendaret, Petre amas me? & respondit, amo. Et iterū amas me &c. & respondit, amo. Confirmat trinitatem, vt cōsolidet unitatem. Ita Aug. & circa finem Cyrillus sic in supradicto libro scribit, propterea dixisse dominū, Pasce oues ut apostolatus renouaret dignitatem: ne propter negationem, quae humana infirmitate accidit, labefacta uideretur. Ex testimonio itaq; pphetarū aliisq; scripturae sacrę locis depraehēdimus, q̄ quū Christi fuit intētio multos facere pastores. q̄d & Paulus testat̄ ad Eph. 4. Dignum ergo fuit ne respublica christiana turbaretur, ut ex illis praeesset unus: sicut in apibus unus est rex &c. Quanquam non ignorem nisi supremus pastor pauerit, pastores ecclesiae, per se bene gregem seruare non poterūt: infirma est eorū custodia, nisi Christus cum eis pauerit atq; seruauerit: ut est apud Origenem in Lucam homelia duodecima. Et forsan ad Turcas ipsos eam ob causam Romanus Pontifex uenire non potest. Vtinam tamen ecclesię contingat semper pastor talis, qualem Onosander imperatorē optauit. Qui scilicet temperans esset/continens/sobrius/frugi ac tenuis uictus, laborum patiens, acer ingenio, qui ad dicendum idoneus esset, existimatione deniq; pręditus: & iam in breui oues in deserto oberrantes ad pascua, immo ad pastorem reductas uidere daretur, ad Turcas mittere crediderim facillimum esse: tamen hos superare difficillimum fore, ni pugnet deus pro nobis: qui si pro nobis, quis contra nos? Sed nosti forte uirgilianum illud:

Apparent rari nantes in gurgite uasto.

[Margin notes: Cyrillus — Christus cur in Petro post negationem Apostolatus dignitatem voluerit renouare. — Ad Ephe. — Sententia Hiero. post Cyprianum — Orige. — Onosander lib. de optimo imperatore — Virgilius]

LVTHERVS

Qvin aliud dicam, ex isto verbo nihil potest cogi aliud q̄ ut Petrus pasceret oues, quae fuerint ex ouili Iudaeorum: & sic nihil ad eum pertinet, nec ad Romanum pontificem & successorem eius, aut non ad solum eum pertinet quod ex apostolo Paulo Galat. secūdo probo, ubi Petrum uocat apostolum circumcisionis, & se apostolum gentium. Ergo

siquis pertinax esset, nullatenus posset cogi hoc uerbo Christi aliud intelligi q̃ pasturam ouium, quæ fuerunt ex circumcisione: aut si extenditur ad Romanũ pontificem, iam nec prohiberi potest, quin ad omnes pertineat, & extendi pari negocio ad omnes queat.

FABER

Habes in euangelio Matthei quintodecimo dixisse dominum: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Et Matthei decimo: Ite potius ad oues, quę perierunt domus Israel. Ioãnis decimo: Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili. Et in Ezechiele præuisum erat dicens: Ecce ego propheta quæram oues meas, & visitabo illas, sicut quærit pastor gregem suum: hæc dicit dominus: perditum quæram, & errantem reducam, & fractam alligabo, & infirmum confortabo, fortemq; custodiam, & pascam eos cum iudicio. Et vt nossemus, quę essent oues, ponit manifestius. Et sciẽt quia ego sum dominus eorum, & iste populus meus domus Israel, dicit dominus deus, & uos oues meæ & oues gregis mei omnes estis. Quid hæc sibi volunt. Certe Hieronymus dicit hæc uerba: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel: intelligenda non quo ad gentes non missus sit, sed quo primum missus sit ad Israel: vt illis non recipientibus euangelium, iusta fieret ad gentes transmigratio. Et significanter dixit ad oues perditas domus Israel: vt ex hoc loco etiam vnam erroneam ouẽ de alia parabola intelligamus. Vnde idem Hieronymus in Esaiam. c. 60. Cananeę pro filia deprecanti, non veni inquit nisi ad oues perditas domus Israel. & discipulis suis: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis: ite magis ad oues perditas domus Israel. Quã ob causã & apostoli primum in synagogis dominum nunciabant: quibus nõ recipientibus euangeliũ, dicunt ad eos: Vobis quidem oportuerat prædicari uerbum: sed quia non recepistis salutẽ, ecce conuertimur ad gentes. Lux enim venit in mundum, & magis Iudæi dilexerunt tenebras. Vnde & dominus quum Hierusalem fleuisset, adiecit: Si scires ẽt tu quæ ad pacem sunt tibi, quã quia nõ suscepit, intulit. Nunc aũt venit dies sup te, & circũdabũt te inimici tui vallo, & coarctabũt te, ad terrãq; deducent cũ filiis tuis. Nos aũt iuxta priorẽ

Math. Math. Ioannes

Hieronymus

sensũ ad ecclesiá dici uniuersa credim⁹:q̃ primũ de Iudaico populo congregata est: & lumen quod super eam ortũ fuerat, per apostolos transmittit ad gentes : cui dicitur: Surge illuminare: ut quę cecidit in credulis, surgat in fidelibus: quæ cecidit in synagogis, surgat in ecclesiis: & postq̃ surrexerit, illuminetur, ut nequaq̃ habeant erroris tenebras. Venit enim (inquit) lumen tuum, quod tibi omnes prophetæ pollicebãtur, quod iugiter expectabas ; & gloria domini, quę quondam fuit super tabernaculum & templum eius, orta est super te : de qua dictum est : Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. hæc Hier. sancte & religiose ut pleraq; alia scripsit. Et August. in euan. Ioannis tract. 21. sic ait : Non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israel. Quomodo habet alias, ad quas non est missus, nisi q̃ significauit per p̄sentiam corporalẽ nõ se missum exhibere nisi solis Iudæis, quẽ uiderunt & occiderunt, & multi tamen Iudæi & antea & postea crediderunt. Et idem in eodem lib. tract. 47. Quid est non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israel, nisi p̄sentiã suã corporalem non exhibuit nisi populo Israel: ad gentes non perrexit ipse, sed misit. Ad populum uero Israel & misit & uenit ipse, ut qui contemnebãt, maius iudicium sumerent. Quia etiã p̄sentia est illis exhibita, ipse dñs ibi fuit, ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi nasci, ibi sanguinẽ fũdere uoluit. Ibi uestigia eius mõ adorãt, ubi nouissime stetit, vnde ascendit in cœlum ; ad gentes aũt misit. Sed forte aliqui arbitrãtur q̄ non ipse ad nos uenit, sed misit ad nos : nõ nos audisse uocem ipsius: sed uocẽ eoꝝ quos misit. Absit, pellatur ista cogitatio de cordibus uestris: & in iis quos misit, ipse erat. Ipsum Paulũ audi quẽ misit. Ad gentes. n. pręcipue Paulum misit apostolũ. hęc Aug. Non ergo admitto hæc uerba tãtum intelligi quoad Petrũ de ouili Iudæoꝝ. Nam sicut dñs primo cœpit pascere oues de ouili Iudęoꝝ, ita fecit & Petrus. Cur autem primo Iudęis prædicatum sit euangelium, ac deinde fuerint apostoli cõuersi ad gentes supra docuimus. Nec ob id Paulus doctor gentiũ uel apostolus uocatur, ut non etiã aliis post uisionem Petro factam licuerit prædicare gentibus. Sed quia dominus ad gentes hũc pręcipue misit, hoc Petro nil derogat, quum & ipse Antiochiæ / Romæ / & in supradictis locis, vbi erant gentes, prædicarit euangelium. Quare & Origenes historiam dici palmaꝝ allegorico sensu depingens, Petrum dicit in circũcisione ad subiugalẽ iuisse, vt prędicaret populo Iudęoꝝ sub iugo legis degẽti.

Orige. in Matth. homelia. xiiii.

Petrus & gẽtiũ & circũcisoꝝ aplus.

Paulum uero missum ad gentes ad nouellum & indomitũ pullũ. Sed mihi responde: Insufflauerat dominus spiritum sanctum in omnes discipulos: deinde cum simul essent discipuli, esset & illic Petrus: cur de dilectione illum solum interrogat, cum tamen etiã præsens esset ille discipulus, quẽ diligebat Iesus. Cur non dixit dũtaxat, Simon diligis, sed addit, diligis me plus his? Cur aliis audientibus ter interrogat? Sed rationem expende cum uoluerit te auctore omnes fieri pares pastores. Cur nõ dixit in fine: Pascite oues meas. Sed totum sermonem uertit ad Petrum dicens: Pasce oues meas, quasi hunc pastorem caput & principem aliorũ ordinare, & esse uoluerit. Vnde hæc euangelii uerba ad Petri personam certissime sunt referenda, quod & sancti patres fecerunt ac facere consueuerunt: & ii potissimum, quos ecclesia primitiua suscepit.

LVTHERVS

Secundo ego rogarem ut adulatores Roma. pontificis omitterent hoc terribilissimum uerbum allegare pro statuendo primatu eius. Neq; enim ego terribilius uerbum in sacra tota scriptura legi quod Romanum pontificem & omnem pontificem magis terrere possit. Primum quia pascere oues non significat id quod est esse primum aut principem: ideo ex ipso nihil aliud probat̃ q̃ ꝙ Ro. pontifex debet prædicare docereq; uerbum dei. Qd' si hoc debet, iam ei deponendus est totus iste primatus: die ac nocte in literis sacris ei uersandum, pure orandũ, periculis & morte pro uerbo laborãdũ: breuiter tota Roma, ut hodie est, longe in aliam faciem mutãda. Desinant ergo propter deum uerba Christi spiritualissima suis cupiditatibus adaptare. Hæc .n. si Ro. pontifici aptant̃, sequit̃ irrefragabiliter doceat uerbũ: aut si non docet, nihil ad eum pertinet.

Immutantur ... corruptores

FABER

Quod ad me attinet, adulatorẽ pontificis hic non ago. Scio .n. adulatores ex Luciano de mercede cõductis imperitos sordidoq; animo, ac suopte ingenio humiles & abiectos hoies esse, e quorũ blãdimẽtis inumera propemodũ mala sequunt̃

Lucianus

Adulator enim (teste Seneca in octauo epistolarum libro) facit infatuare fere omnes, ut quisque se credant optimos, quemadmodum se Alexander imortalem usque dum senserit uulnerum dolorem. Ea propter nolim eos imitari, qui, ut est apud Ezechielem, consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersae aetatis. & qui liniunt parietes absque omni temperamento. Ferant alii hoc oleum in Aegyptum, liniantque parietem lapsantem. Nam ipse scio recte dictum ab Hylario Pictauien. 5. de trini. libro non habere diuina adulationem: & quod nec subsit deo ad placendum fallendumque simulatio. Docuit & me diuus Hieron. in prohoemio super Esaiae lib. 11. non esse ita adulandum principibus, ut sanctarum scripturarum ueritas negligatur. Et uerissimum esse crediderim quod idem Hier. in Hierem. lamentatio. c. 2. ait: Qui peccanti & iniquis operibus attendenti promittit, impunitatis securitatem propheticae maledictioni subiacebit. Similiter & ille qui bonum actum per inuidiam detrahit, & benefacienti contradicendo aduersatur, ue sempiternum, si non se correxerit, habebit. Unde cauendum est, ne pro ueritate sequamur mendacium, ne pro lumine tenebras. Multae enim sunt uiae, quae uidentur hominibus rectae, & nouissima eorum perueniunt in profundum inferni. Nolim denique his inuidiosis taxari nominibus adulator Romanus/gnato papalis & hisce sexcentis Ecedoriorum ac scomatum generibus. Si peccat pontifex, quid illi fiet? certe quod est apud Origenem in Hieremiam homelia. 7. Qui totius ecclesiae arcem obtinet, pro omni ecclesia reddet rationem: & potentes potenter tormenta patientur. Sed interim non est coelum terrae, nec sunt sacra miscenda prophanis. Audi quid ad hoc dicat Augusti. Propter malos pastores unitas gregis diuidi non debet. Et Basilius Magnus non abs re dixisse uidetur de praeceptis religiosorum: Non Petrus aut Iacobus seu apostolorum alius Iudae malignitatis excusatione Christi chorum subterfugit. Et tu nec unquam mihi psuadebis ut credam, propterea quod pastor sit malus, officium pastoris amittat, periculum enim esset non mediocre. Hoc tamen non nego non parum interesse inter bonum pastorem & malum. Pastor. n. bonus, ut credit & recte Paulus Orosius, tondet pecus, non deglutit: saluat, non perdit. Idem quoque pastor, teste Hier. aegrotantia pecora uisitat, dispsa inquirit, relicta affert, lassa sustentat. Econtrario pastor malus oia aduersa agit, & carnes pinguium deuorat: ungulas arietum

Seneca

Ezechielis. xiii.

Hilarius

Hieronymus

Orig.

Aug.

Basilius Magnus

Orosius

Hiero. Boni pastoris officium

& ouium dissoluit atq; peruertit, ne recto ingrediant̃ pede. Sed qd
Chrysostomus sub hoc malo pastore facere oporteat, docet nos Chrysost. homelia
.34. in epistola ad Hebræos dicens: Obedite inquit Apostolus prę
Est & malis ꝑpositis obediẽdũ nisi a fide errauerint positis uestris, & subiecti estote. Quid ergo dicit aliquis, dum præ
positus malignus extiterit, nõ obedimus. Malignũ qualiter dicis
siquidem est, in causa fidei fuge illum & euita: non solum si homo
fuerit, sed etiam si angelus de cœlo descenderet. Si uero in uoto &
moribus malignũ dicis, noli scrutari. Et hæc non ex me ipso dico,
Matthei.xxiii. sed ex scriptura diuina. Audi enim Christum dicentem: Super ca
thedram Moysi sederũt scribæ & pharisęi, & primo dicens de his
multa mala, tunc dixit: Sederũt super cathedram Moysi: omnia
(inquit) quæ dixerint uobis, facite, quę aũt fecerint, facere nolite.
Habent enim dignitatem, licet uitę sint perditę. Verum tamen nõ
ad uitam eoꝝ sed ad sermones intendite. Quãtum enim ad mores
attinet, nullus poterit lædi. Qua ratione hoc? Quia quæ facit ma
nifesta sunt omnibus, & neq; ipse etiam si ad cacumen iniquitatis
perueniat, poterit alios maledicere. Cum autem fidei causa uerti
neq; manifestum est omnibus quod dicitur: neq; malignus dubi
tauit docere cõtraria. Nam quod dictum est: Nolite iudicare, ne
Lucæ.vi. iudicemini: de uita dictum est non de fide. Quod enim infertur,
hoc manifestat. Quid enim uides stipulam in oculo fratris tui, &
trabem in oculo tuo non uides? Omnia ergo quæ uobis dixerint,
inquit, ut faciatis, facite, facere autem operis est non fidei: sedm
autem opera eorum nolite facere. Intueris quoniam nõ de dogma
tibus sed uita & operibus sermo est. hęc Chrysost. Sed ꝙ contẽdis
pascere non significare id quod esse: primum ego respondeo, imo
Chrysostomus non ego sed Chrysostomus in.2. lib. de digni. sacer. ubi non semel
inuenies per hæc uerba Pasce oues meas, Petrum cæteris prælatũ
Cyrillus apostolis. Et idem inuenire potes apud Cyrillum. Qđ si Petri pri
matus hic firmat̃, sat feliciter pugnauim9, ꝓspere successit nobis.
Qđ si, ut ipse credis, aliqui pontifices Romani gregem creditũ nõ
recte pauerint, certe id considerare debebas ꝙ propter unius Iudę
malitiam dignitas apostolica damnari non debuit. Vnde & Iudã
in apostolum dñs elegit, & tamen dominũ postmodum tradidit.
Cyprianus Non tamen, ut Cypria. inquit, idcirco apostoloꝝ fidei infirmitas
cecidit: quia traditor Iudas ab omni sanitate defecit. Et nemo est
.ccxxx. Ro. Pont. qui non credit inter ducentos ac triginta Ro. pontifices nõ fuisse

multos, qui titulū & nomen boni pastoris iuste meruerint. Inter hos procul dubio fuere Linus/Cletus/Anacletus/Clemens/Melchiades/Leo/Gregorius Magnus ac alii quamplurimi: de quibus alio in loco & paulopost tecū agemus. Et reuera, ni fallar, periculosum est illa rimari, cum nemo sciat an quis amore uel odio dignus sit, sed q eos prædicare docereq uerbum dei debere contendis. Scio ego recte ab apostolo dictum epistola ad Ephesios. c. 4. Dominum dedisse quosdam apostolos, quosdam prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores & magistros &c. Ecclesiastes. ix. Ephe. iiii.

Vbi Hier. credit, ut is qui pastor est, esse debeat & magister, atq unus atq idem sit præses ecclesiæ, sit pastor & doctor, pastor ouiū magister hominū. Quicquid id sit, habemus multos esse pastores & magistros in ecclesia dei distributos. Sed ut Hier. ait: Cum corpus domini ecclesia sit, & ecclesia de uiuis lapidibus construatur, ut habet idē Hier. in Esaiam. c. 54. Vnde inter illos pastores uiuos dignissimū fuerit supremū aliquē habere pastorem. Et ii pastores id habent operis, ut secundum dispensationē & officia sibi credita ecclesiam Christi idest corpus eius ędificent. Siquis igitur nō ædificat ecclesiam Christi, nec plebem sibi subiectam instruit: ut de subiecto populo Christi ecclesias cōstruat: tunc iste nec apostolus nec propheta / nec euangelista/nec pastor/nec magister digne est appellandus. Non enim eos dignos pastores sed mercenarios asserimus: ad quos dicitur Ezechielis. 34. Ecce lac consumitis, & lanis uos tegitis, & qd' crassum est interficitis, & oues meas nō pascitis, quod infirmatum est non confortastis, & quod ægrotat nō corroborastis, & quod contribulatum est non colligastis, & quod periit non inquisistis, & dispersæ sunt oues meę eo q non sit pastor. Sed in hoc ambiguo iudicio Chrysost. & Cypria. quid nos facere oporteat, religiose docuerunt. Chrysost. ait: Quis es noli discutere pastorem, ne eius quoq criminis reus esse tenearis. Et ita scribit Cyprianus ad Florentiū Puppianū. 4. lib. epistolaꝝ: Dolens profero (inquit) cū te iudicem dei cōstituas & Christi, qui dicit ad apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui apostolis uicaria ordinatione succedunt. Qui audit uos, me audit: & qui me audit, eum audit, qui me misit: & qui reiicit uos, me reiicit & eum, qui me misit. Vnde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, nisi dū episcopus, qui unus est & ecclesię preest, superba quorūdā Hieronymus Ezechiel. xxxiiii. Chrysostomus Cyprianus Lucæ. x. Schismata & hæreses vnde suboriantur

Ambrosius.

Hieronymus
Paucoꝝ culpa religiōi nō ꝑiudicat
Ambrosius

Lucæ.xii.

præsumptione contēnitur, & homo dignatione dei honoratus ab indignis hominibus iudicat. hæc Cyprianus. Et recte Ambrosius in lib. de mysteriis initiandis. c. 5. docet non merita personarū sed officia sacerdotū esse consideranda. Et ut ad priora redeam, si Petri successor a uia regia quandoq; aberrauit, memineris olim recte respondisse Hier. aduersus Vigilantium, paucoꝝ culpam non præiudicare religioni. Quanq̄ & ego credam interim Ambrosium etiam in lib. de digni. sacer. c. 3. uerissime dixisse: Sicut episcopo nihil est excellentius, sic nihil est miserabilius, si de sancta uita ipse periclitetur, si in crimine teneat, & ruina, quæ de alto est, grauiore casu colliditur: & scienti legem & non facienti eam, peccatū est grāde. Seruus quoq; sciens uolūtatem domini, & non fecerit eam, uapulabit multum. Aliud est enim quod ab ipso requirit deus, & aliud quod a presbytero, & aliud quod a diacono, & aliud qđ a clerico, & aliud quod a laico, uel a singulis quibusq; hominibus. Et licet oium hominum opera deus in suo examinet iudicio, plus tamen ab eo exigitur, cui plus committitur. Ampliores enim luit pœnas, cui numerosior regendoꝝ populoꝝ fuerit cura cōmissa. hęc Ambr. Per hęc tibi satis & pie responsum esse credo. Subdis iterum

LVTHERVS

Erum magis obserua. Christus non imponit pasturā Petro, nisi prius diligat. Obsecro te, quid hoc est? nōne sequitur q̄ si non diligat, non sit audiendus? At quis nos certos faciet de amore pastoris? Dubitamus ergo quēnam audiamus. Nam si audire nobis pastorem necesse ē, etiā illi amare Christū necesse est. Aut si amare Christum necesse non est, necaudire pastorē necesse ē: cū utrūq; Christus copulauit, nec pasturam nisi amāti cōmiserit: quid hic faciemus. Scio q̄ si recte pensaret hoc uerbum, quilibet episcopus desperaret se medium unius ciuitatis pascere posse.

FABER

Ogis me iterum ac urges, ut quid de malis pastoribus sentiam, edicā. Sentio aūt id quod sanctos prophetas

conquestos esse comperio,sicut Hierem.c.12.scriptum est: Pastores multi demoliti sunt uineam meam,conculcauerunt partem meam dederunt portionem meam desiderabilem,in desertum solitudinis posuerunt eam in dissipationem,luxitq; super me. Et quid futurū sit illis,idem propheta.c.23.habet: nempe sic dicit: Ve pastoribus qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ dicit dominus. Ideo hoc dicit dn̄s deus Israel ad pastores: Qui pascunt populum meum,vos dispersistis gregem meum,& eiecistis eos,& non uisitastis eos. Ecce ego uisitabo super vos malitiam studioꝝ uestroꝝ dicit dn̄s. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc:& conuertā eos ad rura sua,& crescent & multiplicabunt:& suscitabo super eos pastores,& pascent eos. Et lamentatur idem propheta.c.50.Grex perditus factus est populus meus, pastores eoꝝ seduxerunt eos,feceruntq; uagari in mōtibus,de mōte in collem transierunt,obliti sunt cubilis sui,omnes qui inuenerunt comederunt eos. Super hisce ꝓphetę uerbis scio recte dixisse Hier. in.c.Hiere.12.q qui principes uolunt esse populoꝝ,non solum pro se, sed & pro cōmissis sibi gregibus reddituri sunt rationem in die iudicii. Propter illos enim pars domini conculcatur atq; polluitur: ut ubi quondam dei erat hospitium,ibi sit habitaculū bestiaꝝ. Nec ignoro quod idem Hier. in Hiere.c.23.habet,malos pastores iuxta tropologiam esse principes ecclesiaꝝ,qui nō digne regunt oues dn̄i, q illis abiectis atq; dānatis saluet populus aliis traditus,qui digni extiterint,& reliquiæ saluæ fiāt. Sed & subdit idem Hier. quod cū uenia tibi dictum esse uelim:Perdunt oues pastores qui docent hæresim, lacerant & dissipant qui schismata faciunt, eiiciunt eas qui contra iustitiam de ecclesia separant,non uisitant qui pœnitētibus contrahunt manum: quoꝝ omnium miserebitur dn̄s reddens eis pristina pascua,& malos pastores auferens. hæc Hier. Hi cū gregi non præsunt sapientia/eruditione/atq; doctrina, potius arietum q̄ pastoꝝ nomen habere merentur,ut est apud eundē Hier. in Hiere. 25.c. Sed interim mi Luthere,qui gregi dominico præsunt,etiam si cum Petro non dilexerint, nihilominus sacramenta ministrant, & qđ in sacramentis rite ministrant,ac iuxta formam ecclesiæ nobis traditam peragunt,ratum habere uult dominus. Sed ut sequentiā tuam,quę parum a Donatistaꝝ errore differt,diluamus. Audi quid uelim ac dicā: sic arguis,si pastor non diligat,non igit audiendus.

Hieremias

Hiere.xxiii.

Hiere.l.

Hieronymus

Hieronymus

Hieronymus

Hiero.

Dein quis nos certos faciet de amore pastoris? Dubitabimus ergo quemnam audiamus. Scis Luthere in dño charissime discipulos quondam domino dixisse: Praeceptor vidimus quẽdam in nomine tuo eiicientem dęmonia, & prohibuimus eum', quia non sequitur nobiscumEt ait ad illos Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. Si nihil in illo corrigendũ erat, nec fuit is prohibendus. Certe dabis & hos posse eiicere dęmonia ac esse pastores, qui tamen non sequuntur dñm. Qd si dilectionem omnino exigis, scio recte dixisse apostolum: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam, factus sum sicut ęramentũ sonãs, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & secreta omnia sciuero & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. At si ipsis pro eorum salute, que extra charitatem faciunt, prodesse nõ possunt, tñ in sacris mysteriis lingua possunt vti angelica, prophetias habere possunt, uti Caiphas & Saul: nec interea deperit quod agunt. Et vt ad August. veniam, scis quod quae peperit Abel/Enoch/& Noe & Abraam, ipsa peperit Moysen & prophetas tẽpore posteriores ante aduentum dñi. Et quae istos, ipsa & apostolos & martyres nostros/& oẽs bonos christianos. Item quae peperit Chain & Cham & Ismahelem & Esau, eadem ipsa peperit Dathan & alios in eodem populo similes: & quae istos, eadem ipsa & Iudam pseudo apostolũ & Simonẽ magũ &c. Vides hic in vtraque lege bonos fuisse & malos. Apud malos tamen & sacramenta fuerũt. Non enim negare potes quin & sacramentum fuerit apud malos aliquos: imo est etiã operatio spiritus in malis hominibus. Quare Saulem prophetiae spiritum habuisse dicimus. Ita & si te passim dicente, Qũo nostri pastores, & si mali/facinorosi/carnales/animales/& diabolici fuerint, imo sint sacerdotes Bethel, aut fanatici Bethauen, ponentes in itinere latrones, qui insidientur peregrinantibus in Hierusalem, quo magis uitulos aureos in Dan & in Bethauen q̃ in Hierosolymis & in tẽplo adorent dominum: nihilominus sacramenta ministrare possunt, quãq̃ indigne id agant. Comparãtur enim mulieri fornicanti, quã propheta Osee cõmemorat: de qua & ad rem nostrã pulchre Aug. in.5.lib.de bapt.contra Donat.c.5. Sed ad charitatem iterum ueniẽtes, audi quid dicat idem August. in eodem li.4.c.11. Quid etiã mirum est, ait, quod accidere posse inuenit, quę diligẽter aduertit quosdã salua

Mar. Luc.ix. | i. Corinth.xiii. | Augustinus | Operatio spiritus etiam in malis. | August. | August.

charitate docere aliquid inutile: sicut Petrus gentes cogebat iudaizare, sicut ipse Cyprianus hæreticos denuo baptizari. Unde talibus bonis membris in charitate radicatis, & in aliquo non recte ingredientibus dicit apostolus: Siquid aliter sapitis, id quoque uobis deus reuelabit, & quosdam rursus sine charitate docere aliquid salubre: de quibus dicit dominus: Super cathedrã Moysi sedẽt: quæ dicũt facite, quæ aũt faciunt, nolite facere: dicunt, & non faciunt. Et idem in. 5. lib. c. 21. concludit sacramentum gratiæ deum etiam dare per malos: ipsam uero gratiã non nisi per se ipsum uel per sanctos suos Sed quid opus est in hac harena diu uersari. Nemo est, qui iam Donatistarum opinionem foueat, eo maxime argumento persuasi, quod nemo sciat an odio uel amore dignus sit. Unde hic circa episcopos & reliquos pastores græci adagii nos memores esse oportet μηδὲν ἄγαν, ideſt ne quid nimis hoc ne nimis emungamus, ne sanguis eliciatur. Vide si dumtaxat hunc pastorem esse contendis, qui semper actu dilexerit, ac semper in dilectione cõsistat. periclitabimur fere omnes. At satis fuerit Petrum suo dilectionis officio hoc meruisse, ut illi dictũ sit: Pasce oues meas. Et forsan eã ob rem apud apostolũ sunt diuisiones gratiarum, diuisiones ministrationũ, & diuisiones operationum. De quibus apud Hilarium Pictauiẽs. in. 8. de trinit. quæ nostro proposito non parum deseruiunt. In summa hoc dicere cogor: Si dilectio in pastoribus semper exigitur: quæ certe eos maxime perornat, facile fieri potest, ut uno eodemque momẽto mille ac decem milia pastores fuerint ab officio pasturæ mouendi. Sed quis hanc turbationem æquo animo feret? Quare cum Xenophonte de republica Spartas laudo, quos in magistratib9 humiles fuisse testãtur historiæ: quorum & ciues intellexerunt obedire maximum esse bonum tam in re publica q̃ etiam & militiæ, & domi. Et Licurgus a nemine non probatur, qui nec uoluit regibus tyrannicũ fastum adsciscere: neque ciuibus inuidiã aduersus regiam maiestatẽ iniicere. Qd' si hoc inter ethnicos pro conseruando reipublicæ statu seruatũ est: nimirũ si totis id uiribus in christiana republica maxime probemus: imo summopere a tumultu illo ac mutuis odiis caueamus: ne nimis emungentes, sanguinem eliciamus. Rogo igitur atque iterum rogo discas ambulare uia regia, nec declines ad dextrã neque sinistrã, & ne sis iustus nimis.

.i. Cor. xii.

Hilarius

Xenophon

Gitur hoc effecimus, ꝙ ista auctoritate nihil probatur, nec ualet ad probandum primatum. Si autem aliquid ualet, nunc hoc urgebit non esse in ecclesia pastoré, qui nõ doceat: nec docere aliquem debere, nisi diligat. Hoc inquam & non aliud ista uerba concludunt, nisi noua grammatica usq; dicas: Si diligis me, pasce oues meas, idé sit ꝙ si diligis te, esto primus super ecclesiam totam. Rectius ergo facies, si hoc uerbum Christi accipias pro exhortatióe imo pcepto, nõ quo oues ad subiectionem. Sed quo pastores ad diligendum Christum & pascẽdum populum astringantur. Porro dilectio Christi (ut beatus August. exponit) etiam mori pro ouibus Christi requirit.

FABER

Cyrillus. Ic repeto quod Cyrillus habet circa hoc uerbum, Pasce
Chrysostomus oues meas, Christum scilicet apostolatus dignitatem renouasse Petro. Et Chrysost. in eodem loco sic habet: Os erat apostoloꝝ & princeps. Propterea & Paulus cũ præter alios uisurus ascendit simul, ut ei ostẽderet iam sibi fiduciã habendam: tanq̃ enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei cõmittit: neq; negationis meminit: neq; exprobrat tãtum Dicit Si, amas me, fratrum curam suscipias; & quã in omnibus dilectionẽ ostendisti: & qua delector nunc ostende: & animam quam pro me positurum dixisti, hãc pro ouibus meis trade. Cum ergo semel atq; iterum interrogatus ipsum archanoꝝ cordis perscrutatorem testẽ aduocasset: & adhuc tertio iterrogat: perturbatus est Petrus ueritus superiora. Nam cum forti animo esset, repræhensus est postmodũ. Ideo iterũ ad ipsum confugit dicens; Tu omnia scis &c. Et Aug.
August. eapropter Petrum uocat primũ pastorem. Ex eodem etiam supra ostendimus ꝙ Aug. in fide teneat ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascẽdas oues suas post resurrectionẽ cõmẽdauit successio sacerdotũ. Ambro. etiã Greg. & Bernardus hæc uerba longe in aliam partem referunt, q̃ tu hic referre uideris; & illorum forte non est cassa auctoritas. Sed quũ sic ad uiuũ hoc uerbũ excutis, necesse est ut uim uerboꝝ considerantes, & ad alia, quæ in hanc horã forte nemo perpendit

pendit,rapiamur. Et iam post totidem exquisitas inuentiones tuas ut tota corona doctorum intelligat hoc in loco,qui est in euangelio Ioannis ultimo Petro non paruam eminentiam esse collatam. En græce sic euangeliũ sonat (euangelium quidẽ a Ioãne nõ hebraice nec latine sed græce scriptũ est,testantibus Hier. Aug. ac reliquis) Hiero. in Esaiam c.vi. Augu. in lib. de consensu Euãgelistar. c.ii.

λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, Σίμων Ἰωάννα ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ. Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ. βόσκε τὰ ἀρνία μου. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον. Σίμων Ἰωάννα ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ. Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ. ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον. Σίμων Ἰωάννα φιλεῖς με; Ελυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ. Κύριε σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ. βόσκε τὰ πρόβατά μου.

Dixit Simoni Petro Iesus: Simon Ioãnis diligis me plus iis? Dicit ei. Etiã dñe,tu scis quod amem te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei rursus iterum: Simon Ioãnis amas me? Ait illi. Etiã domine tu scis quod amẽ te. Dicit ei iterum. Pasce oues meas. Dicit ei tertio. Simõ Ioãnis amas me? Cõtristatus ẽ Petrus quod dixisset sibi tertio amas me, & dixit ei. Dñe,tu omnia nosti,tu scis quod amem te. Dicit ei Iesus Pasce oues meas.

Iam quæso dicito,quid hoc sibi uelit,iuxta tralationem nostiam ter habemus unum uerbũ pasce uidelicet, duo uero uerba in euãgelio græca habes βόσκε quidem & ποίμαινε interpres utrique uerbo, licet pasce reddiderit. Ego uere non parum discriminis interesse puto: siquidem aliud βόσκε,aliud ποίμαινε sonat. Suidas dicit. βοσκήσομεν, θρέψομεν. καὶ βόσκουσαν. τρέφουσαν. σοφοκλῆς περὶ οἰδίποδος ἀλλ' εἰ τὰ θνητῶν μὴ καταισχύνεσθ' ἔτι γένεθλα. τὴν γοῦν πάντα βόσκουσαν φλόγα αἰδεῖσθ' ἄνακτος. Suidas

Et Hesychius sic habet. βοσκημάτων, θρεμμάτων. βοσκόμενοι, δαπανῶν. βόσκων, τρέφων. βοσκὰς, φασκίας λίβυες. βοσκέων, ὁ ῥοφεύς. βοσκὴ, τροφή. βόσκομεν, τρέφομεν. Hoc uerbo usi sunt & septuaginta non semel. Et in euangelio Marci quinto. οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους, ἔφυγον. idest. Qui aũt Marci. pascebant porcos fugerũt. Lucæ quoque.15.dicitur. καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. Et misit illum in uillam suam ut pasceret porcos. Sed ποίμαινε quid significet,habet Hesychius dicens. Hesychius ποιμάνορ ποιμὴν ὁ βασιλεύς. ποιμανορίδαι, γένος ἐξ οὗ ὁ τῆς δήμητρος ἱερεύς. ποιμένα λαῶν, βασιλέα τῶν ὄχλων. ποιμὴν, βασιλεύς. καὶ ὁ τῶν προβάτων. Vnde Homerus in uno dũtaxat libro scilicet Iliados secũdo ter dicit ποιμένι λαῶν. & semel ποιμένα λαῶν. ubi uetustissima cõmẽtaria habẽt βασιλέα ὄχλων idest regem turbarũ,et recte: cũ hic Homerus de rege Agamẽnone

Homerus
Sexcities apud Homerũ ποιμένα λαῶν inuenies

scribat. Possem hic & alia id genus ex græcis aliis afferre: sed cum homine theologo agens, ea quæ sunt linguæ sanctæ, a quibus nec cuiquam discedere licet, quæ & huiusce rei testimonium præbent, adducam. En Hiere.23. septuaginta sic habent. ὡς οἱ ποιμένες οἱ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς μου· διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ἰσραὴλ ἐπὶ τοὺς ποιμένας τοὺς ποιμαίνοντας τὸν λαόν μου. idest Pastores disper gentes & disperdẽtes oues pascuæ meæ. Propter hoc hæc dicit dñs deus Israel ad pastores pascentes populum meum. Et Hieremiæ.3. septuaginta sic habẽt. Δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ᾽ ἐπιστήμης. idest Dabo uobis pastores secundũ cor meum: & pascent uos pastores cũ sciẽtia. Et Zachariæ undecimo. καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατα, καὶ ἐξαρῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἑνί. idest, Et pascã oues, & auferam tres pastores in mense uno. Et secundo regum.5.

Zacharias καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς σέ, σὺ ποιμανεῖς τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. Et dixit domin9 ad te, Tu pasces populum meũ Israel. Et hæc eadem uerba eiusdẽ historiæ sunt.1.para.11. Et sexcenta habes illius generis loca, quibus hæc mea firmantur, utpote q ποιμὴν non simpliciter pascere: sed & gubernare seu regere significat. Et quod de hac dictione græca dicitur, hoc & Hebræi de רעה dixerunt: siquidem & pascere & regere significat, testante hoc etiam Ioanne Capnione trilingui Germano de literis melioribus optime merito. Vnde Cyro regi Persarũ dicit Esaiæ.44. הָאוֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רוֹעִי idest Qui dico Cyro: Pastor meus Et Hieremiæ.30. וְנָתַתִּי לָכֶם רוֹעִים כְּלִבִּי וְרָעוּ אֶתְכֶם דֵּעָה וְהַשְׂכֵּל idest Et dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascẽt uos scientia & doctrina. Et apud eundem prophetam capite.23. iterum ac iterũ de רועים propheta loquitur: & inter cætera dicit לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל הָרוֹעִים הָרוֹעִים אֶת עַמִּי hoc est: Ideo hęc dicit dñs deus Israel ad pastores qui pascũt populũ meũ. Et Ezech.34. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הוֹי רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אֹתָם

Ezechie idest: Sic dixit dominus deus deus Israel: Ve pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Et apertius in eodem capite וַהֲקִימֹתִי עֲלֵיהֶם רֹעֶה אֶחָד וְרָעָה אֶתְהֶן אֶת עַבְדִּי דָוִד הוּא יִרְעֶה אֹתָם וְהוּא יִהְיֶה לָהֶן לְרֹעֶה hoc est Et suscitabo super ea pastorem unum qui pascat ea seruum meum Dauid: ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Qd' si forsan plus noui testamẽti scriptura oblecteris, en Matth.2.sic habes ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. Ex te mihi

egressurus est dux, qui reget populum meũ Israel. Videtur hic unicus locus ad firmandum nostra non solum idoneus, sed & plane sufficiens. Nam in aperto est saluatorem nostrũ fuisse ducẽ populi sui. Aut ut hunc euangelii locum ex Michea propheta quæramus, en Micheæ quinto dicitur ממך לי יצא להיות מושל בישראל qđ septuaginta sic exp̃sserũt ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ. Ex te mihi egredietur ut sit in principẽ in Israel. Que itaq; Micheas uocauit מושל qui dicitur princeps seu dominator. Et septuaginta transtulere ἄρχοντα hunc Mattheus ἡγούμενον uocat. Et q̃ is esset nõ modo pasturus, sed ueluti dominator aliquis/princeps/seu dux recturus Israel. Quare & in psalmo. 47. de illo propheta cecinit הוא ינהגנו עלמות ubi grece sic habetur αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας. idest ipse reget nos in sæcula. Et ps̃. 79. רעה ישראל האזינה Grece sic ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες idest. Qui regis Israel itẽde. In psalmo deniq;. 23. ubi nos legimus: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Græce sic habetur: κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει. Vbi licet doctiores Hebræi legant יהוה רעי לא אחסר. idest. Dominus pastor meus. Tñ Chaldæi in India manẽtes legũt ogoziapoaero tereoiana, qđ ipsi dicũt ualere, Dominus deus rector meus. Sed ad instrumenti noui testimonia redeuntes, dico rem nõ esse parui mysterii qđ fere in omnibus locis nouæ legis quoties de rectore scribitur, hoc ποιμαίνειν reperitur: de quo & præfecturam aliquam certo significatu depræhenditur. Vnde in apocalypsi ὅτι τὸ ἀρνίον τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτούς. hoc est. Quoniam agnus, q in medio throni est, reget illos. Et i ep̃la Petri priori cap. 5. ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ ἐπισκοποῦντες idest, Pascite uel regite quoad in uobis est gregem Christi, curam illius agentes. Et apostolorum act. c. 21. sic legitur προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. idest, Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos ad regẽdum ecclesiã dei, quã acquisiuit sanguine suo. Et apoca. 19. ubi Ioannes regẽ regum & dominũ dominantiũ describit, iter cetera sic ait: καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. idest: Et ipse reget eas in uirga ferrea. Et mille sunt illius generis exempla, quorum aliqua propterea commemorare lubuit, ut erudi

Psalmo. lxvii.

Psalmo. lxxix.

Psalmo. xxiii.

Acta Apoca.

tis in lege ansam cogitãdi praeberem. Quantum enim mihi uidere datur, ex his diuersis uerbis βόσκε scilicet & ποίμαινε Chrysost. Cyrillus/Planudas/Theophilactus Ioannes Thessalonicen/& inprimis Origenes ac alii Graeci uim uocabulorũ penitius pẽsantes, animati sunt Petrum ac illius auctoritatem seu eminentiã tot & tantis exornare preconiis. Quo itaq; stante, in posterũ tu ac tui similes merito ab hisce excursionibus abstinere debebitis. Voluntas enim domini fuit Petrum pascere gregem doctrina ac uitae exemplo, necnon illi praeesse, ueluti praeest rex regno, ac princeps suae prouinciae. Nolim tamen hic me tam imprudentem iudices, quasi uelim hic uel ad fastum aut pompam Ro. animare pontificem, qui se perpetuo seruũ seruorum dei debet agnoscere. Tamen quod Petro dedit, dominus hoc (quantũ in me fuerit) auferri non patiar.

LVTHERVS

ETque utinam hoc uerbum ad se pertinere crederent Ro. pont. Haec est enim totius orbis quaerela q; dilectionem & doctrinã aliis relegantes, ad se nihil quidem putant pertinere. Intelligunt enim haec uerba ad populum pertinere, ut per quae cogere ad subiectionem omnes uolunt: & tamen pascua ad auditum uerbi (q; uerba sonant) nemo uocat. O felix ambitio: siquis usquam inueniret, qui omnium pastor esse ambiret, q̃uis hunc non libentissime admitteret. Nunc aũt libẽter admittunt cuicunq; diligendi & pascendi officium. Sibi uero titulum diligendi & pascendi, & quae titulum sequuntur, lucra scilicet & honores reseruant. Desine itaq; a uerbis Christi torquendis, quia ea quae per hoc pontifici tribuis, penitus auferunt, & omnia ea imponunt, quae non tribuis, & ille quammaxime abhorret.

FABER

DOleo non parũ q; fere in omnibus tuis libellis põtificiae di gnitati nõ parum detrahis, imo dũ de cathedra Petri acceius pontifice, quem totus orbis christianus Christi uicariũ agnoscit, loqueris, ita excandescis, ut nemo posset uehementius uerberãs lapidem. Vide ne perdas manum (ut cũ

Plauto inCurculione loquar)Inferiorum sacerdotum honor etiam Plautus
apud gentes in honore non mediocri fuit•Quod Diodorus Siculus Diodorus Sicu•
in•2•ac alii pleriq; historici in locis quamplurimis testãtur• Taceo
de summi pontificis dignitate ac eminentia,contra quẽ absq; dis-
crimine effutire quæ uolueris olim grãde piaculũ erat•Et tu si mi
cam uirtutis haberes,à multis abstineres • Proculdubio scis Augu• Augustinus
egerrime tulisse, quãdo Petilianũ audiuit cathedrã aplicam appel-
lare cathedram pestilentiæ • Et ego tibi obiicere possem sicut est in
li• cõtra literas Petiliani•c•51• Cathedra tibi quid fecit ecclesię Ro•
in qua Petr9 sedit•Sed forsan tu uel mihi abusus obiicies,aut q̃ illi
nulla p̃ cęteris ecclesiis auctoritas tribui pòssit ac debeat,qd ad abu
sus attinet • Si modo sint, hoc tene firmissime nunq̃ uel in Ro•uel
alio põtifice me ꝓbasse abusus• Scio nãq; maledictioné a propheta
uaticinatam Esaiæ•5•cũ ait : Ve qui dicitis malũ bonũ/& bonũ ma Esaiæ.v•
lum ponẽtes tenebras lucem/& lucẽ tenebras, amarum in dulce/&
dulce in amarum • Scio quoq; in genesi mystico sermone enarra- Genesi
tũ qũo diuiserit deus inter lucem ac tenebras , quod in hebræo sic
scribitur , וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ Et cum
apostolo Paulo exclamo , Quæ participatio iustitiæ cũ iniquitate ?
quę societas luci ad tenebras? qui cõsensus Christi ad Belial•Sed &
nõ ignoro Aug•in•1•lib•de moribus ecclesiæ catholicæ recte consu- August.
luisse ꝓpter malos in eccl'ia ẽt eos qui præsunt ecclesiæ nõ esse male
dicendum • Et Ignatius in ep'la ad Magnesianos : Dignũ est, inqt, Ignatius
uos obedire ep̃o uestro & in nullo ei cõtradicere• Terribile•n•est tali
cõtradicere•Non•n•istũ uisibilem quis spreuit,sed illũ inuisibilem
in eo cõtẽnit,qui nõ potest a quoq̃ contẽni•hic•n•nõ ab homine sed
a deo habet ꝓmotionẽ•Dicit enim deus Samueli de contẽptoribus
eius: Non te spreuerunt sed me•Nam & Moses populo aduersus se
murmurãti dicit : Non•n• aduersus me murmurastis sed aduersus
dñm deũ• Nemo enim inult9 remãsit,qui se cõtra potiores extulit•
Deniq; in lege Dathan & Abiron Mosi resistentes uiui ad inferos
depositi sunt, sed & Choræ & q cõspirauerãt cũ eo aduersus Aaron
ducẽti quinquaginta igne consũpti sunt• Absolon etiam parricida
existẽs,diuino iudicio arbori appensus est• Sed & cor eius qđ male
cogitauerat,sagittis transfixũ est•Nam & Achab & Amam nihilo-
minus ꝓpter similẽ causam morte plexus ẽ • Ozias quoq; leprosus
factus est,qui contra sacerdotes sacerdotiũ ausus est arrogare•Saul

et sacrificare psumēs, regali dignitate dehonoratus est, nō expectās principē sacerdotū Samuelem &c. haec gloriosus ac re uera sanctus martyr Ignatius. Sed qd' passim apud ueteres de Ro. eccl'ia ac eius pontifice scriptū esse cōperio, nō parum me mouet, ut huic sedi sua iura (ne ordinē tabernaculi turbatum olim experiamur) facile nō feram. Et tu intra te si redieris, non ignoras q̄ cōstāt oīa ex pōdere

Apuleius

imo & mēsura, ut Salomon olim dixit. Et ut Apuleius habet, nihil est sine ordinis dispositione. In oibus quoq; iste mundus ex ordine gestat', uel totus constat ex ordine. Nimirum si pro conseruādo ordine ecclesiastico supremus aliquis agnoscatur. Scis ex T. Liuio ac aliis historiaꝝ libris quantis excursionibus/quot obsessionibus fuerit Roma diuexata ac impetita: sed ꝓuidentia dei factū est, ut post totidem obsessiones ac euersiones demū hic ap'lici sacerdotii principatus habeatur, si Ambrosio crediderimus. Omitto hac de re quod

Vopiscus

Cyprianus,

pulchre Fla. Vopiscus habet de restauratione urbis Romae. Sed & ecclesiae Romanae quędā audi pręconia. Cypria. Carthaginēn. eps hanc cathedrā uocat ac ecclesiā principalē, unde unitas sacerdotalis exorta sit. Ita in .I. lib. ep'laꝝ ep'la .3. testatur. idē quoq; dicit in ecclesia urbis Romae suis temporibus q̄ nulla haeresis unq̄ sumpserit exordiū. Si ergo tp'e Cypriani cathedra petri principalis fuit, illicq; nulla haeresis, cuius Septimius recordatus fuerit, sumpsit exordiū, certe uix fieri potest, ut nō aliquo dono gratiae diuinae fuerit haec ec

Augustinus

clesia firmata. Quid q̄ Aug. in libris de baptismo cōtra Donatist. Cyprianū ac illius patres in Carthaginēn concilio congregatos pro

Hier.

pter ecclesiā Ro. pulchre excusat. Et orthodoxus Hier. in dialogo aduersus Luciferianos audi quid dicat: Conatus est. B. Cyprianus contritos lacus effugere, nec bibere de aqua aliena: & idcirco haereticoꝝ baptisma reprobans, ad Stephanū tunc Ro. urbis epūm, qui a beato Petro uigesimussextus fuit, super hac re Aphricanā synodū direxit. Nolo hic dicere quod apud eundē Hier. in apologia aduersus Ruffinum habes de Carthario Ro. ecclesiae. Et idem Hiero. in epistola ad Principiam uirginem mira dicit de sede Ro. maxime q̄ Alexandrini sacerdotes & alii persecutionem Arrianae haereseos declinantes, quasi ad tutissimum religionis portū Romā cōfugerint. Hieronymum etiā Romam cum sanctis pontificibus Paulino & Epiphanio ecclesiastica necessitas traxit, quoꝝ alter Antiochenam Syriae, alter Salaminam Cypri rexit ecclesiam. Confluxerunt itaq;

sancti patres ad Romanam fidē tanq̄ ad purissimū fontē, ut Hier. uerbis utar, Nunquid nō uir ille sanctissimus Athanasius ad Romanum confugit pontificem. Et propemodū stupendas habes historias de eodem Athanasio Aegyptiorum ac Hilario Gallorum ep̄is. De Eusebio ac aliis apud eundem Hier. aduersus Luciferianos scis quid scriptū inueniat. Tempore denique Ambrosii relationes factę sunt ad pontificē Ro. Sed audi quid dicat idem Ambro. Mediolanēsis ep̄s in. 10. li. ep̄larum, ubi cōqueritur de discordiis inter Euagriū & Flauianum demum ita subinfert. Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanae ecclesiae sacerdotem, quoniam praesumimus te ita iudicaturum, quae etiam illi displicere nequeant. Ita enim utile erit consultum sententiae, ita pacis & quietis securitas, si id uestro statuatur consilio, qd' communioni nostrae dissensionem non afferat, ut nos quoque accepta nostrorum serie statutorum, quum id gestum esse cognouerimus, quod ecclesia Rom. haud dubie comprobarit, lęti fructum huiusmodi examinis adipiscamur. Et idē Ambrosius ad Siricium papam scribens inter cętera sic ait: Credatur symbolo apostolorum, qd' ecclesia Romana iterū semper custodit & seruat. Sed & summa diligentia pensandum est quod in. 2. lib. contra Coelestium & Pelagium Augustinus habet: maxime q̄ Coelestius beati papae Innocentii literis non sit ausus obsistere, immo omnia quae sedes illa damnarit, damnaturum se esse promisit. Et Pelagius quanquam homo ingeniosus, Romanam tn̄ ecclesiam fallere usquequaque nō potuit. De hac & aliorum dānatione idem Augustinus in. 2. lib. contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium. c. 3. & non parua res est q̄ idem Augustinus in eodem libro primo Bonifacio scribens, beatissimum eum uocat: quanq̄ id & alios passim fecisse non ignorem. Et hunc pontificem Bonifaciū altiori fastigio praesidere fatetur inter caetera sic ad eum scribens: Quum communis sit nobis omnibus, qui fungimur episcopatus officio, quamuis ipse in ea praemineas celsiore fastigio specula pastoralis. Sed haec fortasse diu post Christi natiuitatem facta ac recognita esse obiicies. Cui obiectioni ita respondeo. Scis Cyprianū tempore Valeriani uixisse, & sic circa annum domini ducentesimū quinquagesimum. Passus est enim sub Valeriano & Galeno principibus. Vixit & Hieronymus circa annum domini. 400. Quod ipsemet testatur in. 2. libro aduersus Iouinianum: Quadringenti

Athanasius

Ambro.

Augustinus

Quo tpe Cypria.

Quo tpe Hiero.

inqt ferme anni sunt q Christi pdicatio fulget in mūdo: imo certū est Hierony. anno ab orbe redēpto. 331. sub imperatore Constantino oppido Stridonis esse natum. Et q Ambro. ac August. sub tēpore Hiero. uixerint, nemo est qui ignoret. Qd si illo temporibus tanta sedis Ro. fuit auctoritas, ut ad hāc ueluti matrē ac superiorē patres illi non solum scripserint sed & confugerint. Pie credendū est ante illorū tēpora ita forsan ab aplis uel sāctis saltē cōciliis illud idē esse traditū ac ordinatū, qd & in pluribus aliis hodie credendū puto. Nā quę toto orbe seruant, dat intelligi ab aplis uel cōciliis ita esse, ordinata, ut habet Aug. in. 1. li. ad inquisitiones Ianuarii. c. 1. Habet & Damasc. in. 4. lib. de orthodoxa fide. Sed ad hæc oīa dic quæso quid est hoc apud Hier. in catalogo scriptorum ecclesiasticorum ita scriptū esse legit. Policarpus Ioānis apli discipul9 & ab eo Smyrnę ēps ordinat9, totius Asiæ princeps fuit. Quippe q nōnullos aplorū & eorū qui uiderāt dñm magistros habuerit & uiderit hic propter quasdā super die pascæ quęstiones sub imperatore Antonino Pio ecclesiam in urbe regente Aniceto Romam uenit, ubi plurimos credentium Martionis & Valentini persuasione deceptos reduxit ad fidem. Cūq ei fortuito obuiā fuisset Martion, & diceret, Cognoscis nos? Respōdit, Cognosco primogenitū diaboli. hæc Hier. Nolo hic dicere de Egesyppo qui uicinus fuit apostolicorum tēporum, qui se pariter asserit uenisse Romam sub Aniceto, qui decimus post Petrum eps fuit, & perseuerasse usq ad Eleutherium eiusdē urbis epūm, qui Aniceti quondam diaconus fuerit. Quanq interea Sother etiā pontificatum gesserit. Ad Polycarpum redeo. Quid putas mi Luthere hoc sibi uult, q Ioannis euāgelistæ discipulus totius Asiæ princeps qui nōnullos apostolorum & eorum, qui uiderant dominum, magistros habuerat & uiderat, nō ad Petrū (mortuus. n. fuerat anno Neronis ultimo, hoc est. 14. Egesyppo Hiero. Euseb. ac aliis ita testantibus) Sed ad Anicetū Petri successorē secūdum quosdā decimū secūdum alios duodecimū uenit, ac super dies paschæ quęstiones pposuerit. Quid opus erat hic dubitare, cū Policrates Ephesiorum epus testat se ac alios Asiæ epos a Ioāne ac ceteris uiris sanctissimis didicisse, quo tpe ac die pascha celebrari possit ac debeat. Si par fuit illi ptās, cur nō per totā Asiam sup paschæ celebratiō cōstitutionē fecit. Alterū iā audi. Quid hoc sibi uult q in primitiua ecclesia Thessalonicēn. eps in confirmādis ac dirigēdis uicinis suis episcopis uicarius fuit

Vnde Hieron. & vbi natus

August.

Hiero.

De Polycarpo

De Egesippo

Polycarpus

Polycrates Ephesiorum eps

Eps Thessalonicē

Romani pontificis·uicarius inq̃ propter longinquam prouinciaꝝ distantiam·Qđ siqui per hunc Thessaloniceñ epũm etiã Metropolitani antistites grauati fuerunt,res tota ad pontificem Romanum relata fuit· Ita de Attico ueteris Epyri Metropolitano antistite factum esse certæ & uerissimæ nobis tradunt historiæ· Scis autem Thessalonicenses esse Macedones· Vnde Strabo in·7·lib· Thessalonicam oppidũ Macedonũ esse dicit, quæ supra cæteras suæ ætatis urbes eximia ciuilitate floruerit· In ea & Caius, cuius Paulus meminit in epist· ad Ro· fertur traditione maiorum fuisse eps̃ de Epyro/Illirico/Propontide/Strimone & Nesto/aliisq; locis uicinis ac Thessaloniæ proximis,ut multa dicam, necesse non erit ea loca, quoniam a Ro· sede longissime distabant·Ac ne cathedræ Ro· aliquid forsan iuris adimeret,ordinatum est, ut quod ageret in hisce prouinciis Thessaloniceñ eps̃,hoc tanq̃ põtificis Ro· uicarius ageret· Et forte successu temporis facta sunt hęc ex consensu apostoloꝝ, qui & sed'm Hireneũ ecclesias distribuerũt·Et licet hæc tibi forsan absurda uideãtur,ꝙ in actis apostoloꝝ scripta nõ inuenias:tñ nihil uel parum refert·Apostoli enim multa tradidisse perhibentur,quæ scripta non sunt,sicut est de quadragesima,quã Hier· ad Marcellã aduersus Montanũ asserit ex traditionibus apostoloꝝ esse institutam· Et Papias Ioannis auditor Hieropolitanus episcopus in Asia testatur, idẽ scribẽs se non uarias opiniones sequi,sed apostolos auctores habuerit· Vnde considerauerit quid Andreas / quid Petrus dixissent,quid Philippus/quid Thomas/quid Mattheus uel alius quilibet discipuloꝝ domini: quid etiam Aristion & senior Ioannes & alii discipuli domini loquebantur· Sed de his alias tecũ disputabo profusius·Ad ecclesiæ Romanæ statum primitiuum redeo· De Hireneo,qui Lugduneñ in Gallia regebat ecclesiã,scribit Hiero·ꝙ is p̃sbyter a martyribus eiusdẽ loci ob quasdam ecclesiæ quęstiones legatus Ro·missus honorificas su pnomine suo ad Eleutheriũ epm̃ pertulerit literas·Is aũt Hireneus in primitiua uixit ecclesia· Et legimus nõ absq; causa Orig·(qui & Adamãti9 dicit᷑)anteq̃ Cęsareã migrauit,Romæ fuisse sub Seuerino epõ·Sed ut semel finiã,testat᷑ uetustissima scripta sanctoꝝ patrũ,qũo fere ex omni natione totius christiani orbis,et ab his,qui tp̃ibus apl̃oꝝ ꝓximi fuerũt, relatiões ad Ro·pont·factę sint· Qđ si hoc sanctissimi ꝓclarissimiq; uiri fecerunt,difficillimũ erit hanc nostro tempore p̃rogatiuam auferre·

sis p totã Macedoniam fuit vicarius Ro pontificis

Strabo

Habet hoc Hier. de dictionibus hebraicis

Hier.

Papias Ioãnis auditor

Hireneus
Hier.

Orig.

LVTHERVS

T dicis, Pascere non potest, nisi sit superior. Ergo licet non faciat officiũ pastoris, non per hoc superioris amittit locũ. Respondeo quid ad me? Quęre ergo alia uerba quibus locum potestatis asseras haec uerba aut amantẽ aut pascentem requirunt, aut nulli conueniunt. Nisi iterum noua latinitate Diligere plus his accipias pro eo qđ est praeesse caeteris omnibus: & Pascere omnium iura/& opes possidere. Proinde nihil mirum si primatum tanto aestu quaerunt: quem si uerbis in suo significatu acceptis gerere deberent: nec deum ipsum pro praemio essent expectaturi. Vides nunc quid sit illudere scripturas, seu, ut modestius dixi, ex frigidissimis decretis primatum hunc probare. Sequitur ex his ꝙ praeesse/& nec diligere/nec pascere non est euangelicum, neq; christianum officium, sed mũdanum & humanũ.

FABER

On est noua latinitas, per haec uerba, Pasce oues meas, Petro quid speciale prae caeteris esse concessum. Ante mille annos Chrisost. probauit, ac dixit per haec uerba Pasce oues meas, Petrum caeteris praelatum atq; praepositum. Huius certe auctoritati non parum tribuo, maxime dũ diuũ Hier. in epistola ad Aug. illius eruditioni atq; scripturis tanta tribuisse uideam. At non solus Chrisost. sed & alii itidem dixerũt sanctissimi uiri graeci atq; latini. Quod, ut facilius credas, en Hiero. in Esaiam. c. 65. Agni credẽdi sunt omnes, ait, qui in uestibus candidis sequuntur agnum quocũq; ierit, quos dominus Petro tradidit ad ad pascendum, dicens: Pasce agnos meos. Ea propter proculdubio passim apud doctores Petrus uocatur ac dicit' princeps apostoloꝝ, Ita apud Cyril. in. 12. lib. super Ioan. Et ante hunc idẽ reperit' apud Orig. in homel. 2. super Ioan. Chrysost. Itidem facit in homelia de funẽtibus idigne diuina & sãcta mysteria, quae est mihi homel. 60. Ita in home. de di. ac pau. q̃ est mihi homel. 10. in ordine secũdi vol. Et iteꝝ in homel. 72. sup Ioã. Ac eodẽ epitheto idẽ os uere aureũ Petrũ ornat i hom. 87. sup eodẽ lib. Id pariter fecisse nõ in uno loco dũtaxat legit' Hier. q sępissime nõ grauat' eũ uocareprincipẽ apłoꝝ in

Chrysost.

Hier.

Cyril.
Chrysost.

Hiero.

primo libro aduersus Pelagianos. Simile facit in Esai.c.52. ubi & inter cætera hæc uerba, Beatus es Simon Bariona, omnino refert ad personam Petri. Quod & idem habetur apud Chrysost. homelia .2. in psal. 50. quo in loco & Petrus uocatur colūna ac fundamentū fidei. Sed ad Hier. redeo. Is ut nosti in epistolā ad Galat. c.1. iterū ac iterum eum principem uocat. Qđ & in epistola quę est ad Paulam & Eustochium antea fecisse legitur. Reperitur illud idem iterum apud Hier. in epistolam ad Galat. c.2. Et idem habetur in epistola quā scripsit Hier. ad Aug. Est & hoc idem apud eundē in psal. 67. Facit hoc D. ille Greg. in q̄pluribus locis: qui & hūc primū pastorē uocat, ut supra ostendimus ex canticis eiusdem ac libro, quē pastorale uocat. Taceo quæ apud Origenem/Cyprianum/Leonem/ac D. Bernardum habentur. Quid hoc igitur sibi uelle putas, q̄ toties uno & eodē uocabulo Petrus princeps uocatur apostolorum? Si nihil plus q̄ illis datum erat, cur principis nomen meretur? Scis quid sit princeps, quo in loco ponendus, quid statuere possit, quā potestatē habeat. Docet nos uerbi uocabulum, docent & leges, quas forte uidere non dignaris. Cū tot itaq; sancti uiri patresq; doctissimi Petrū hoc honorifico titulo toties ornauerint, fieri non potest ut non ex aliquo euangelii loco hoc dixerint. Qđ si principatum inter apłos Petro dederimus, ut schismatis tolleretur occasio, post totidē sęcula Ro. pont. suum principatū uix iuste auferre poterimus. Nisi cōtra consulta Hier. ordinem tabernaculi destruere uelimus. Et certe in hoc loco nostri sæculi decus & totius Germanię ornamētū [redacted] Roterodamum, cui uere plurimū debes (ab illo enim didicisti non parum) sequi debebis. Is enim in annotationibus suis in acta apostolorum. c.9. Petrū intrepide uocat apostolici culminis principē. ac in Matthei caput sedecimum, Ro. pontificem, fidei christianæ principem uocat. Et in Methodo Petrum nominat christianæ professionis principem secundum Christum. Quæ omnia propterea recensere uolui, ut disceres nō sine causa domini uerbum ad Petrū referri posse atq; debere.

Chrysost.

Hier.

Greg. Magnus

Ti. ff. d man. prim

[redacted]i Roterod. honrifica mentio

LVTHERVS

Ic mihi: si subditi erecti aduersus pontificem dicerent: Nolumus te audire neq; habere pro pontifice: quibus

uelles uerbis compeſcere: nunquid his: Paſce oues meas? At ipſi dicent: Quando paſcis, quando diligis, ubi opus & res huius uerbi? ergo alio uerbo cogēdi eſſent, non iſto. Quare ſequitur ꝙ his uerbis nec ulla poteſtas nedum primatus cōmittitur, ſed poteſtatē habēti officium diligendi & docendi imponitur, ſicut Petro iam in apoſtolatum uocato hæc dicuntur. Dicis autem ſufficit ꝙ per aliū doceat & diligat, non eſt neceſſe ut per ſe ſolum faciat. Reſpondeo, admitto, ſed hoc iſto uerbo non traditur. Quare & alio uerbo hanc licentiam aſtrui oportet. Hoc uerbum inſuperabiliter concludit aut paſtores eſſe debere, etiam per ſeipſos amātes & docentes: aut ſi nō per ſeipſos amantes & docētes nihil ad eos hoc uerbum pertinere. Atq; ita nihil probatur ex ipſo pro monarchia Ro. ſed potius cōtra pugnatur: cum tot amari & paſci ab uno ſit impoſſibile.

FABER

Lucæ.xix.

Vrum eſt uerbū populi clamātis Lucæ.19. Nolumus hunc regnare ſuper nos. Ego quoq; Sophoclis carmen in te iuſte reiicere poſſem.

ἡ γλῶσσά σου τὸν θυμὸν ὡς δεινὸν τρέφει

Petrus

Et docemur a Petro ſubditi eſſe debere in omni timore dominis nō tantum bonis & modeſtis ſed etiam diſcolis. Et ſupra oſtendimus

Cyprianus

non uſq; ad ſanguinem paſtorē eſſe excutiendū. Nam teſte Cypri. plerūq; inde ſchiſmata naſcuntur in eccleſia dei. Vbi autem ſunt ſchiſmata, ibi & hæreſes: ſed forte ſchiſma tibi cordi non eſt. En ſi incōſutilis tunicæ diuiſionē minime curas, ſaltē ſchiſma abhorreas quæſo. & hoc ſi non uirtutis amore, ſaltem formidine pœnæ. Scio nāq; te non ignorare ſchiſmatum auctoribus id euenire poſſe, qđ

Ex libro Regnoꝝ

ſcriptum eſt in regnoꝝ libris, ſcilicet ꝙ a tribu Iuda & Beniamin decem tribus ſciſſæ ſunt, & relicto rege alterū foris ſibi inſtituerūt. Quare indignatus eſt dominus, ſicuti ſcriptum eſt.3. regum.12. In omne ſemen Iſrael, & dimouit eos, & dedit eos in direptionē, donec abiiceret eos a facie ſua, quia diſſipatus eſt Iſrael a domo Dauid, & conſtituerunt ſibi regem Ieroboam filium Naboth, indignatū eſſe dominum dicit, & eos in perditionē dediſſe, ꝙ ab unitate diſſipati

Hæc apud Cyprianū ad Magnum:

eſſent, atq; alterum ſibi regem conſtituiſſent. Et tanta indignatio domini extitit aduerſus illos, qui ſchiſmata fecerunt ut etiam quū homo de

homo dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua sua exprobraret, atq; ultioné futuram pdiceret, pané quoq; edere apud illos & aquã bibere uetaret. Qđ cũ nõ custodisset, & cõtra dei pceptum prandisset, statim diuinæ censura maiestatis pcussus est, ita ut inde regrediés impetu ac morsu Leonis in itinere necaret. Vides mi Luthere q̃ grauis sit ultio in eos oés quotquot fuerint schismatũ auctores. Hanc historiã ob oculos tibi statuas per pacis auctoré rogo, & discas in ecclesia dei trãquillũ agere doctoré: & toties phibitus noli noli quæso cruentã excitare tragœdiã. Vere .n. ni fallor, exitũ talis tragœdiæ recte pscribit, ut pmoneat Hireneus in .4. li. cõtra hæret. dicés: Hæretici alienũ ignem afferentes ad altare dei, idest alienas doctrinas, a cœlesti igne cõburentur, queadmodũ Naath & Abiu. Qui uere exurgũt cõtra ueritaté, & alteros adhortant aduersus ecclesiã dei, remanét apud inferos uoragine terræ absorpti, queadmodum circa Oreb/Dathan/& Abiron. Qui aũt scindunt & separant unitaté ecclesiæ, eandé quã Hieroboã pœnam percipiũt a deo. Et nõ ignoras quãtũ Aug. abhorreat has factiones ac schismata in li. de baptis. cõtra Donatist. ac pluribus aliis locis. Nõ ergo cõcitãd9 est populus, q alioquin fœnum habet in cornu. An nescis Maximi Tirii uerbũ in serm. 41. Popul9 furiosus est multiplex/multisonus multipliciter affectus, q si in seditioné cõcitatus fuerit, ifinita mala peragit, qđ & Thucididé historicũ in .5. lib. cõfirmasse legimus. Et uero uerius est, trãquillo populo (dicente Tirio) nihil esse lepidius. Sed ad tua redeo. sic infers. Si subditi sic aduersus pontificem dicerent: Nolumus te audire &c. Nunquid non itidé erga episcopos presbyteros atq; diaconos iustissima occasione facere possent? Sed quomodo iam stabit quod scriptum est: Subiectus esto pontifici tuo: & quasi animæ parentem suspice. Sed id interim nunq̃ in mentem uenit dicito quæso quod apud Hiero. ad furiam de uiduitate scriptum sæpe legisti, uidelicet illius monachi uita laudanda est, qui uenerationi habet sacerdotes Christi, & nõ detrahit gradui per quẽ factus est christianus. Et in hac re quãtũ ad me ptinet (ppitius ita sit mihi dominus) nihil est qđ ego magis detester q̃ populum suscitare ac incendere, ut contra pastores cristas erigant. Scriptum enim inuenio apud August. 2. lib. contra epistolã Parmeniani. c. 4. Habentes plebes tales epõs, q bona dicũt ex cathedra Mosi, & ea quæ dicũt non faciant ex pestilentia sua, si illi faciũt ea bona quæ

Hireneus

August.

Fœnũ in cornu
Maximus Tirius

Hierony.

August.

dicunt,& non faciunt ea mala quæ faciunt, sicut pcepit dominus. Nonne satis indicant nõ intelligẽdũ ita principẽ populi & rectorẽ ciuitatis, quomodo isti intelligunt? Possunt.n.populi esse boni, ubi fuerunt epi mali: sicut potuit esse populus malus ubi fuit Moses princeps & rector bonus. Ad hæc ẽt, ut uno uerbo cõcludã, subditis

Augus. quoq; respondeam. Audi quid idẽ August. itẽq in euangelio Ioan. tract. 5. Sint ministri iusti si uolunt. Si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Mosi sedent, securũ me fecit magister meus, de spũ eius dixit. Hic est qui baptizat, qũo me securũ fecit? Scribę inquit & pharisæi super cathedram Mosi sedent: quæ dicunt, facite: quæ aũt faciunt, facere nolite. Dicunt.n.& nõ faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cũ Paulo, cõputo cũ Petro: cũ istis computo iustos ministros: quia uere iusti ministri gloriam suam nõ quęrũt. Ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolunt, spem in se poni exhorrescunt. Ergo computo cũ Paulo iustũ ministrũ. Quid enim dicit Paulus? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neq; qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incremẽtũ dat, deus. Qui uero fuerit superbus minister, cũ diabolo computat: sed non contaminatur donum Christi. quod per illũ fluit, purum est: quod per illum transit liquidũ, uenit ad fertilem terram, puta quia ipse lapideus est. hæc August. Ex his ad tumultuariã & plane popularem obiectionem satis esse responsum credo, maxime si quæ & alibi sparsim dicta sunt in animum reuocaris.

LVTHERVS

Idemus quidem officium diligendi & pascendi a pontificibus Romanis tradi epis, retento titulo pastoris & amatoris. Et epi eodẽ noie seruato tradũt curatis: curati capellanis. Nomen per oẽs trãsit, & hæret: officiũ trãsit & in nullo hæret. Sed & fratres mẽdicantes sumpto ab illis officio strẽnue eos imitant. Maiores & magistri officium docẽdi fratribus terminariis imponũt. Ipsi noie officii cõtẽti adeo molestũ est uerbũ dei docere/diligere/& pascere, ppter qd unũ fili9 dei uenit i mũdũ, misitq; spũ sãctũ: & oia fecit, ut officiũ hoc esset officiosissimũ. Qd si satis est p alium docere, qd amplius facit eps q̃ laicus? Nonne uel Turca potest iubere aut permittere ut alius diligat ac pascat. Quid

ergo necesse fuit Petro tot uicibus repetitis mandare hoc officium, & tam instanter urgere. Est iste modus euangelii interpretandi Pasce oues meas idest promitte iube ut alius pascat. Si ille alius per alium pascat, & tertius per quartum, ac sic sine fine usq; ad neminem, ubi manet uerbum Christi? aut qua decentia cæteri sequaces pascent, quando primores & qui plus his debent, non pascunt? Cur Christus non fecit idem? Cur Petrus etiam non otiatus per alios pauit?

FABER

Renouas hic cicatricem uulneris antiqui, & reuera plus iusto acerbius ac molestius. Scis quo tempore uixerit .D. noster Hieronymus. Is in eplam ad Titum scribẽs .c.i. conqueritur sua tẽpestate plurimos esse, qui in constituendis presbyteris per singulas urbes non quærant eos, qui possint ecclesiæ plus prodesse, & in ecclesia erigere columnas, sed quos uel ipsi amant, uel quorũ sint obsequiis deliniti, uel pro quibus maiorum quispiam rogauerit. Et, ut deteriora taceam (inquit) qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt. Vides qui fuerint abusus circa presbyteros deligendos etiam tẽpore Hiero. Sed idẽ sanctus pater quãquam iustam habuerit latrandi occasionem, tamen ante hac post hanc sententiam non nisi modestissima scribit/hortatur ac monet. Citat enim hoc euangelii uerbum Lucę decimo: Qui uos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eũ qui me misit. Sic & qui uos audit, me audit; qui autem me audit, audit eum, qui me misit. Deinde ex eplã ad Hebræos tertiodecimo .c. Parete principibus uestris & subiecti estote. Ipsi enim sunt qui uigilant pro animabus uestris, quasi rationem reddentes. Cum eodem Hieron. tamen id assero ac dico quod ab eodem scriptum inuenio: Episcopi sacerdotes se esse nouerint, non dominos, honorent clericos quasi clericos, & ipsis quasi episcopis honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitii: Cur ego te, inquit, habeam ut principem, quum tu me nõ habeas ut senatorem? Quod Aaron & filios eius hoc episcopum & presbyteros esse nouerimus. Vnus dominus, unum templum, unum sit etiã ministerium. Recordemur semper quid aplus Petrus pcipiat sacerdotibus: Pascite qui in uobis est gregẽ dñi pro

Hieronymus

Lucas

Paulus

Hierony. ad Nepotianum.

Domitius imperator

Ioannes.iiii. lepra statim liberauerit. Ioannes quartus natione dalmata quã primum pontificatum iniit, statim mira pietate captiuos ex ecclesiæ

Theodorus.i. thesauris liberauit. Theodorus primus omnia quæ ad dignitatem religionis christianę pertinere arbitrabatur, circũspiciebat, ut bonũ pastorem decet, in omnes maxime autem erga pauperes mira beni

Adeodatus gnitate utens. Quid dicã de Adeodato patria Romano uiro omni religioni dedito, quem historici dicunt in delinquentes fuisse clementem, in pauperes beneficum, in hospites benignum, erga calamitosos misericordẽ. Nec minor laus est Agathonis illius, qui uir

Agatho tãtæ sanctitatis fuit, ut leprosum obuium factum osculo suo statim liberauerit. Tantæ præterea mãsuetudinis & humanitatis fuit, ut neminem a se unq̃ tristem dimiserit. Leonis autẽ secundi laudem

Leo.ii. præterire nõ possum, qui præter doctrinam & eloquentiã plurimę pietatis & clementiæ fuit quiq; omnis uerbis & exẽplo ad iustitiã & fortitudinem/humanitatem/& benignitatẽ adhortabatur. Nec

Cenon minori p̃conio dignus Cenon habetur, qui fuit moribus/literatura pietate/religione/dignitatis specie insignis, quem nõnulli angelum ob uenerandam caniciem & dignitatem formæ appellarunt, animi simplicis & integri/modestiæ & iustitiæ singularis / constantiæ &

Sergius prudentiæ plus q̃ humanæ semper est habitus. Et Sergius ita inter sacras literas uersatus ac incẽsus perhibetur, ut illius uirtute & sanctitate Saxones fidei nostræ characterem susceperint. Qd' si forte alium Gregorium habere cupias, en Gregorius tertius qui fuit uir

Gregorius.i. singularis doctrinę & humanitatis p̃cipue gręca atq; latina lingua eruditus, mentem diuinæ scripturæ ita callens, ut nemo tunc diser tior p̃dicatione atq; interpretatione rerum occultarũ & admirabiliũ haberet. Præterea uero ne uerbo tm̃ & cohortatione populos mouisse arbitraretur omnia quæ exemplo mouere possunt, ita assidue obibat, ut indicare difficile sit promptior ne lingua, quam opere ha bendus esset; orthodoxæ fidei ita acerrimus defensor fuit, ut ob eã rem maximorum principum graues simultates & inimicitias susce perit, non armis/non potentia/non minis cuiuspiam e gradu con stantiæ deiectus. Zacharias inter pontifices optimos annumerat.

Zacharias fuit enim uir mitissimi ingenii/miræ suauitatis & gratiæ, omni uir tute p̃ditus, cleri ac populi Ro. amator, ad irã tardus, ad misericordiam & clementiam promptissimus, nulli malũ pro malo reddẽs: sed ad imitationem saluatoris malum in bono uincens. Sed dicas

an tuo iudicio mentiantur historiæ testantes Stephanum secundũ uirum extitisse singularis religionis & prudentiæ,amatorem cleri, ecclesiaꝝ restitutorem : & quod te affirmante maximum est,is erat christianæ doctrinæ diligẽs ꝑdicator & scriptor.Et apparet Paulus ille primus uitã doctoris gentium strennue imitatus, pontifex fuit mitissimus ac tantæ pietatis, ut etiam noctis tempore pauperum ægrotantium cubicula circuiret : unumquęq; eoꝝ & uerbis & elemosinis ad recuperandã ualetudinem cohortatus:carcerẽq; adibat, inde plerosq; ære alieno uexatos ꝑsoluto creditoribus ꝑtio dimittebat,pupillos & uiduas tuebatur,& elemosinis sustentabat. Et dies me deficeret, si de sanctitate & doctrina Stephani quarti/Eugenii secũdi/Valentini/Romani/Leonis quarti/ Innocẽtii tertii ac alioꝝ plurium recẽsere uelim, qui re uera præcelluere mirum inmodum cæteros mortales religione/inocẽtia/pietate/gratia/doctrina deniq; incomparabili. Tu ergo uideris quam indigne proponas a tẽpore Gregorii Magni pontificẽ nõ fuisse,qui pastoris nomen meruerit. Discas ergo cohibere calamum,ne os in cœlũ posuisse dicaris. Scis Cyprianum de raritate bonoꝝ ita conquestum,si Mosem/& Aaron & Samuelem hodie haberet ecclesia,cum inuocarent, exaudirẽt: & orãtibus Iob/& Noe/& Daniele,populo parcerẽt. Rarus hodie Phinees qui perfodiat impudicos, rarus Moses qui occidat sacrilegos,rarus Samuel qui inobedientes lugeat,rarus Iob qui pro negligentia sacrificium offerat, rarus Aaron qui coram Pharaone cõminationes diuinas edicat,rarus Noe,qui his, quibus submersio iminet,arcã bitumine litam prouideat.Qđ si hoc in ecclesia primitiua depręhenditur,nimirum si eo tẽpore quo extincta est charitas,multorum id fieri uidemus. Et res est non parui mysterii ꝙ Petrus in fide firmissimus/apostolorum confidentissimus post tantam saluatoris promissionem in tam grande negationis ruit peccatum:hunc tamen benigno uultu respexit dñs,& ter negãti gratiã nõ negauit. Qđ si Petro tam grãde peccatum condonatũ fuit a dño,successores illius & si quandoq; lapsi fuerunt,certe in gratiam redire potuerũt. Possem hic tibi de Onesymo recensere historiam, & non solum de Onesymo,qui furto quædam rei domesticę pertinẽtia compilarat, & denuo digna pœnitentia maculas uitæ prioris abstersit. imo de Galatis, quos iterum Paulus apostolus parturiit. Ii siquidẽ regulã fidei receperant,tamen rursum fuit ad infidelitatem relapsi:quare

Stephanus.ii.

Paulus.i.

Cyprianus

Ex epistola ad Philemonem

& secundo reuocantur ad ueritatis rectitudinem & pœnitentiam. Insuper iubetur Ioannes ecclesiæ Ephesi scribere: habeo aduersum te pauca q; charitatem tuam primam reliquisti. Memor igitur esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera tua fac. Vides ne quomodo dominus hortetur etiam post lapsum eos ad pœnitentiam, qui a recto calle oberrarunt. Itaq; non deiiciendi sunt atq; dānandi primates ecclesiæ, etiam si uitiosi fuerint, atq; criminibus obnoxii, in ictu oculi resipiscere possunt, nec illis denegata est gratia. Sed iam satis superq; probatū esse credo etiā a malo pastore gregē domini posse pasci. Et forte consultius egisses Babilonem resina medendo, quam hisce scōmatibus, & quasi theonino dēte fere omnes lædere pontifices non modo uiuos sed & mortuos. Qđ si obieceris tibi donatum a domino, ut prauos mores passim corripias, proin diligendus non odio fueris habendus. Ecce tibi respondeo. Fateor grande peccatum esse odisse corripientem, ut Hiero. uerbis utar in Amos. c5. Tamen non secus quam si non odio sed amore corripiat: si solus ad solū, si assumpto fratre altero, si postea præsente ecclesia, ut nō studio detrahēdi sed emēdationis tuæ uideat crimē ingerere: hoc an seruaris tu ipse iudicato, sed forte modum perquiris paulo meliorem. En mi Martine nunq̄ Hieronymum in lamentationes Hieremiæ. c. 4. ita scribentem legisti: Boni rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes, magis per humilitatis & mansuetudinis lenimētum student peccantes ab erroris laqueo eruere, q̄ per austeritatem in foueā perditionis nutantes propellere. Vnde & doctor gentium qualiter suis subditis præfuerit, ostendit dicens: Factus sum infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnia omnibus factus sum, ut omnes facerem saluos. Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Et iterum apostolus Vnusquisq; uestrū proximo suo placeat in bonū ad ædificationē. An uero non credis obiurgationem non potius ad perditionem q̄ ædificationem conducere. Cauenda itaq; hæc erant omnia, quibus odia implacabilia suscitari potuerunt.

Babylon resina medenda est

Ex Ausonio & Horatio.

Hier.

LVTHERVS

CREDO itaq; manifestissimum esse has duas euāgelii auctoritates nihil ad rem facere, & frigidissimum atq;

inefficax esse quicquid hucusq; per ipsas in hac re formatũ est. Ex his iam facile est decreta ipsa iudicare quam infirmiter sua probẽt, quod ut clarum faciam, aliquot adduco.

FABER

Redo ego mi Luthere tot sanctis patribus ac cõmuni consensui christifidelium plus q̃ tibi tribuẽdum. Quid dixerint, aut affirmarint, partim induximus. Sed stat tota contẽtio tua uerbum Matth. 16. in personam Petri referri non posse. At non unius sed multorum contra te sententia pugnat, maxime Origenis in Matth. homel. 1. Cypriani in primo epistolarũ libro epistola. 3. & lib. 4. ep̃la. 9. in lib. 2. tract. de habitu uirginum. in tract. de simplicitate p̃latorũ. in sermone de bono patientiæ. in libro de hæreticis baptizandis ad Iubaianum, ubi non modo semel sed bis de Petro loquens dicit super eũ ędificatã ecclĩã: & q̃ illi claues traditæ fuerint. Itidem habet Hier. in Amos. c. 6. & paulo expressius in Esaiæ. c. 2. & in Hierem. c. 16. & in lib. aduersus Iouinianum. in ep̃la ad Marcellam aduersus Montanum. Deinde Ambro. eadem confirmat in. 2. lib. de uocatione omnium gentiũ. & in lib. de Isaac & anima. c. 5. in euangeliũ Lucæ lib. 7. in sermone de fide Petri ap̃li, q̃ est mihi in ordine. 47. Nec deest nobis Cyrillus urbis Alexãdrinæ patriarcha sanctissimus in Ioan. lib. 2. c. 12. Iam quid de Chrysostomo dicã? qui pariter hæc euãgelii uerba in Petri personam refert in homel. de diuite & paup. Taceo plerosq; eiusdẽ Chrysost. locos. De Augustino supra ostendimus quomodo in lib. retractationũ. 2. nolit eam damnare sententiam, quam uel ipse uel alius uerba hæc de Petri persona intelligat, aut intelligi posse ostendat. Sed & Hilarius Pictauieñ ep̃s omnino in Petri personam hæc uerba refert, uti supra ostendimus ex canone sedecimo in Mattheum ex libro de trinitate. Asserit hoc Tertullianus; confirmat Fulgentius: accedit Beda: Et ante hos omnes Hireneus ille episcopus de fide christiana optime meritus confirmat. Infra quoq; quid Theophilus quid Theophilactus & alii Græci cõtra te scripserint, sane intelliges. Itidem & ter sanctus Leo habet in. 11. sermone de passione Domini. In his & pluribus aliis sacræ scripturæ locis reperiẽ hæc euãgelii uerba de p̃sona Petri posse ac debere intelligi.

Matth.
Origenes
Cyprianus
Hieronymus
Ambro.
Cyrillus
Chrysostomus
August.
Hilarius

Dionysius Quare ut ecclesiastica hierarchia coelesti hierarchiae iuxta uerbum Dionysii quisquis is fuerit, recte respondeat. Tutius erit ac ueritati magis cōsonum primo & principaliter Petro tanq̄ summo doctori praesuli/pastori/capiti/ac principi utrūq; euangelii uerbum hoc est Matth.16.& Ioan.ult. iuxta sanctoꝝ patrū interp̄tatiōē adscribere. Sed & iterum nos hic tecum occasione data, parum expatiari permittas. Magna sunt quae dixit ac fecit Petrus: & re uera parua nō sunt quae dedit & fecit illi dominus. In transcursu uideamus ex

Matth.xix. Euangelistis an haec uera sint. Matth.19. Postq̄ Iesus adolescentem docuerat quomodo uendere deberet omnia & dare pauperibus, si perfectus esse uoluerit: & q̄ facilius esset camoelū per foramē acus pertransire, q̄ diuites intrare in regnum coeloꝝ: Prosiliit Petrus, & respondens dixit: Ecce relinquimus omnia & secuti sumus te, quid

Mauth.xxvi. ergo erit nobis? Matth.26. quando Christus discipulorum fugam scandalumq; futurum insinuabat, Petrus prae caeteris ait: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.& iteꝝ: Si oportuerit me mori tecum, non te negabo.

Marci.ix. Marci.9. Postq̄ Iesus assumpsit Petrum/Iacobum/& Ioannem, & duxit illos in montem excelsum solos, & transfiguratus est coram ipsis, & uestiméta eius facta sunt splendida & candida nimis uelut nix, qualia fullo nō potest super terram candida facere, & apparuit illis Helias cum Mose, & erant loquentes cum Iesu. Et respondens Petrus ait: Rabbi bonū est nos hic esse: faciamus tria tabernacula

Marci.xi. tibi unū, Mosi unū, & Heliae unum. Marci.11. Transeuntibus discipulis ficum, cui pridie maledixerat dñs, Petrus dixit: Rabbi

Marci.xiii. ecce ficus, cui maledixisti, exaruit. Marci.13. Quum egrederetur Iesus de tēplo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister aspice quales lapides, quales structurae. Et ait Iesus illi: Vides has oēs magnas aedificationes: Non relinquet̄ lapis supra lapidē qui nō destruet̄. Dein uero sedens in monte oliuaꝝ cōtra tēplū, interrogabat eū separatim Petrus/& Iacobus/Ioannes/& andreas: Dic, quando ista fiēt? & quod signum erit, & quando haec omnia incipient consumari?

Lucae.v. Lucae.5. Quando Iesus stabat secus stagnum Genazereth, & uidit duas naues stantes secus stagnum. Piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Ascendēs aūt in unam nauem, quae erat Simonis rogauit eū e terra reducere pusillum. Et sedēs docebat de nauicula turbas. Vt cessauit aūt loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, &

laxate retia uestra in capturam. Et respondēs Simon dixit illi: Per totam noctem laborantes nihil cepimus, in nomine aũt tuo laxabo rete. Et demum Simon Petrus procidens ad genua Iesu dixit: Ecce domine quia homo peccator sum. Lucæ .8. Mulier quædã erat Lucæ.viii.
in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: accessit retro & tetigit fimbriã uestimēti eius, confestim stetit fluxus sanguinis. Et ait Iesus: Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cũ illo erant: Præceptor turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis, quis me tetigit. Lucæ.19. Interrogauit discipulos dicens: Quem me dicunt esse turbę? At illi responderunt & Lucæ.xix.
dixerunt, Ioannem Baptistam. Alii autem Heliam. Alii uero quia unus propheta de prioribus surrexerit. Dixit aũt illis: Quem uos me esse dicitis? Respondens autem Simon Petrus Christum dei. Lucæ.xii.
Lucæ.12. Postquam Christus parabolam dixerat de patrefamilias, ait ei Petrus. Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Petrus Lucæ uigesimosecundo seruo pontificis abscidit auriculã. Lucæ.xxii.
Lucæ.24. Petrus surgens cucurrit ad monumentum, procumbens Lucæ.xxiiii.
uidit linteamina sola posita, & abiit mirans quod factum fuit. Ioannis.6. Postquam dixerat illis dominus de pane uitę, manna in Ioannis.vi.
deserto/pane de coelo/pane uiuo de spiritu uiuificante. Et quando multi discipulorũ eius abierũt retro, & iam nõ cum illo ambulabãt, dixit Iesus ad duodecim: Nunquid & uos uultis abire? Respõdit ei Simon Petrus: Domine ad quem ibimus? uerba uitę æternę habes, & nos credimus: & cognouimus quia tu es Christus filius dei. Ioãnis.13. Dixit Iesus: Amen amen dico uobis, quia unus ex uobis Ioannis.xiii.
tradet me. Aspiciebant ad inuicē discipuli hęsitãtes de quo diceret. Erat aũt recũbēs unus ex discipulis in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit? Et in eodē cap. loquente dño discipulis suis: Filioli adhuc modicũ uobiscum sum, quęretis me. Et sicut dixi Iudeis: Quo ego uado, uos non potestis uenire. Dicit ei Simon Petrus: Domine quo uadis? Respondit Iesus: Quo ego uado non potes modo me sequi, sequeris me aũt postea. Dixit Petrus: Quare nõ possum modo sequi? animã meã pro te ponam. Ex iis itaq; pluribus locis euãgelicis manifeste apparet Petrum cæteris feruentiorē fuisse, ac q; suis dictis & factis reliquis fuerit mirabilior. Sed iam quid Christus Petro fecerit,

Petrus p̄ cæteris ap̄l'is honoratus a Christo

quo honore eum decorarit, quid illi demandarit audiamus. Ecce Petrus inter apostolos primus esse perhibet. Quod quidē apparet partim ex euangelio Matthei, ubi Petrus in apostolorum uocatione primus est. Nec ignoro qd' de apostolorum uocatione ab euangelistis sit traditum: & quomodo Græci cū Hieronymo consentiant, qui per iuga apostolorum numerū primo iungunt loco Petrū, & Andreā: proximo Iacobum Zebedæi & Ioannem fratres: tertio Philippū ac Bartholomeum: quarto Thomam & Mattheū: quinto Iacobum Alphæi & Cebeium cognomento Tadeū: sexto Simonem Cananeū & Iudam Schariotem. Hanc disputationem in aliud tēpus seruās, iam dico neminem nescire Petrum passim primū apostolorum uocari haberi/ac esse. Pergo ut enumerem quid illi dederit ac fecerit dn̄s, quod recitatione dignum esse puto. In ultima cœna quū lauaret pedes discipulorum, dominus uenit ad Simonem Petrum. Vbi licet Chrysost. crediderit Iudam primum fuisse discipulū, cui Christus lauerit pedes, tamen hūc locū August. tractans in euangelio Ioan. tract. 56. sic ait: Quis nescit primū apostolorum beatissimū Petrū. Sed non ita intelligendum est, q̄ post aliquos ad illum uenerit, sed q̄ ab illo cœperit. Quādo ergo pedes discipulorum lauare cœpit, uenit ad eū a quo cœpit idest ad Petrum: & tunc Petrus qd' etiā quilibet eorum expauisset, expauit, atq; ait: Dn̄e tu mihi lauas pedes. hęc Aug. Matthei .8. Venit Iesus in domū Simonis Petri. Super quem locū scribens Chrysost. hortatur in hęc uerba. Tu hic summam Petri in Christum reuerentiam considera. Nam cū socrus sua domi iaceret caloreq; febris arderet non traxit eum nec cogere cogitauit, sed expectauit quousq; prædicationem absolueret: cæterosq; omnes qui tunc ad eum confugerant curasset, & tunc demum quum intrasset ad ipsam iacentem, rogauit. Sic statim ab ipsis initiis aliorum cōmoda suis præponere discebat. Petiit aūt domum eius non ab eo uocatus, sed sponte atq; a se ipso, ut qui a Centurione audierat: Domine nō sum dignus ut intres sub tectū meū. Hinc quanti faciebat discipulum possit intelligere: & re uera magnum erat regem regum humilem piscatoris casulam subire. Ita Chrysostomus ad uerbum. De clauibus & potestate ligandi soluēdiq; satis superq; dictum est. Nec uidetur admodum necesse ut repetamus nominis mutationē: ubi Marci .3. legitur q̄ imposuerit Simoni nomē Petrus. Et Ioan. 1. Tu Simon filius Ioanna tu uocaberis Cephas, quod interpretatur

Hieronymus

Chrysostomus
Augustinus

Math. viii.
Chrysostomus

Marci. iii.
Ioannis. i.

Petrus

Petrus. Quale hoc nomē fuerit, infra depingemus. Vbi ex Chryſo. ꝓbabimus, annuēte dño, Cephas nomē eſſe & auctoritatis & ꝑtātis ꝑcipuæ atq; maioris. Marci .5. Quando Ieſus uolebat intrare domū Archiſynagogi, & ſuſcitare puellā mortuā, nō admiſit quēq̄ ſe ſequi, niſi Petrū & Iacobum & Ioānē fratrē. Magnum pietatis officiū erat, q̄ Chriſtus Petrū poſt trinā negationē tā benigne reſpexit, ut etiā egreſſus foras fleuerit amare. Ioan. 21. Quō illi paſcendas oues cōmiſerit, paulo ante recitauimus. De iis quæ in actibus aplor̄ leguntˀ, ne plus iuſto prolixiores ſimus, iā nihil cōferemus. Nempe ſupra oſtenſum eſt, quid & quātum ille præ cæteris egerit ac ꝑdicarit. Taceo hic de miraculoſis Petri operationibus, de qbus proprium caput apud Auguſt. habetur, obiter ea citare uoluimus, ut aliquātulum appareret, quibus prærogatiuis, quibus eminētiis iuſte Petrus ex euangelica hiſtoria adornari extolliq; poſſet. Habes etiam Marci ultimo Petrum præ cæteris a domino nominatum. Vnde ait: Dicite diſcipulis eius & Petro &c. Nec aliis minor fuit, ſi miracula penſemus. Non enim non ſolum ſuſcitauit mortuos, ſed quos eius umbra contigit, ſanabat. Vnde actuū .5. magis augebatˀ credentium in domino multitudo uirorum ac mulierum, ita ut in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut ueniente Petro, ſaltim umbra illius obumbraret quēquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus ſuis, primus baptizabat. Nec myſterio caret, q̄ illius nauem Chriſtus aſcendit &c.

Ioannis .xxi.
Auguſt.
Marci vlt.

Ea omnia ſic dicta ac peracta intelligo, ut Petrus in hoc cætu apoſtolorum aliquid maius acceperit, ſit quoq; cæteris eminentior & maior. Ea propter non ſine cauſa dicitur illi, Petre pro te rogaui, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Parce quæſo mi Luthere, ſi quādoq; tecū ex apertis & nemini nō notis ſacræ ſcripturæ locis, ſermonē ꝓlixiorē inco. Non .n. cōtra te dūtaxat pugno, ſed iterim ad id tēdo, ut quoddā genus hominū (ſcis qd uelim) a fabulis & inani philoſophia auocē, ac ad ſacra dei eloquia, qbus nihil dulcius unq̄ quaſi ad uera paſcua ducam. Qd ſi cōſequi poſſem, crederē me gratū obſequiū ꝑſtitiſſe deo. Tecū ergo ſępe locutꝰ ſū in iis, q̄ te ſcire optime noui, ſicut & ab initio libri feci tibi oſtēdens qñ Petrꝰ fuerit locutꝰ ꝓ oibus, & qūo dicerentˀ os aplor̄, nō q̄ hoc te latere putarē, ſed q̄ euangelicar̄ hiſtoriar̄ ignari ſic ꝓ certo intellexerāt, quaſi Petrus ubiq; ꝓ aplis & interrogarit, ac reſ-

N

ponderit. Hos ut ignito dei eloquio ego incéderem ex ordine locos euāgelicos aliquot tibi recēsui,qđ & hic data opa feci . sed pgamus. Dilexerint licet & reliqui discipuli dominum, inter quos Ioannes euangelista laudem meretur nō mediocrem. Sed hūc Petro pferre
Origenes non audet Origenes. Non audēt & alii,licet etiā Ioānes & Iacobus fuerint iuxta uerbum August. honoratiores inter apostolos,tamen
August. Hilarius præfertur illis Petrus. Propter quod sanctus Hilarius in laudem Petri super Matth. canone. 14. sic ait: Hoc in Petro considerandū est fide eum cæteros anteisse. Nam ignorantibus cæteris primus respondit, Tu es filius dei uiui. Primus passionem dum malum putat detestatus est, primus & moriturum se & non negaturū spopondit. Primus lauari sibi pedes prohibuit,gladiū quoq; aduersus eos,qui dominum cōphendebant,eduxit. Ascensu autem eius in nauem uentum & mare esse sedatum, post claritatis suæ reditum æternæ ecclesiæ pax & tranquillitas indicatur. Et quia tum manifestus adueniet,recte interim admirātes,uniuersi locuti sunt, Vere filius dei est. Confessio enim uniuersoꝝ tum & absoluta & publica erit dei filium non iam in humilitate corporea,sed in gloria cœlesti pacem ecclesiæ reddidisse. hæc Hilarius.

Nec mirum fuerit,si speciale quid crediderimus,Petro præ cæteris esse donatum. Vbiq; Petri animus feruentior esse uidetur. Declarat
Hieronymus hoc Hieronymus in Matthæum. c. 15. sic dicens: In omnibus locis ardentissime fidei inuenitur Petrus. Interrogatis discipulis,quem homines dicerent Iesum,dei filium confitetur. uolentem ad passionem pergere prohibet. Et licet erret in sensu, tamen non errat in affectu,nolens eum mori. Quem filium dei fuerat,paulo ante confessus, iu montem cum saluatore inter primos primus ascendit, & in passione solus sequitur. Peccatum negationis quod ex repētino timore descenderat,amaris statim abluit lacrimis. Post passionem quum essent in lacu Genazereth,& piscarentur, & dominus staret in littore, aliis paulatim nauigantibus,ille non patitur moras, sed
Cyril. sup Ioan. accinctus,statim præcipitat̄ in fluctus. Sic quoq; inquit Cyrillus in nono super Ioannem: In piscatione cui intererant Petrus & Ioannes,erat ille feruentior,hic altior:ille uehementior, hic perspicacior. Quanquam Ioannes prior cognouit Iesum, Petrus prior ad eum properauit. Neq; parua erant signa quæ nam quærit Chryso-
Chryso. sup Ioan. stomus homelia octuagesimasexta super Ioannem, primum q̄

multos cepissent pisces, inde q non scinderetur rete. Praeterea q priusquam descenderent, prunas uiderint & piscem impositum & panē, quem non ex subiecta materia fecerat. Vt propter quandam dispensationem fecit ante crucem. Vt ergo cognouit eum omnibus reiectis & piscibus & rete, succinxit se Petrus. Vides & reuerentiā & desiderium. At qui ducentis quasi cubitis aberant, non tamen naui appellere expectauit, sed natando ad Iesum uenit, quanquam paululum trepidauerit. Non enim tantus erat ac talis, ut inquit Origenes super Exodū homel. 6. qui nihil omnino de specie plūbi in se haberet admixtum. Habuit, licet parum, propter quod dicit dominus: Modicae fidei quare dubitasti? Habes ergo iterū quae fecerit Petrus, & quae illi prae caeteris dominus fuerit largitus: Quae quidem omnia ad primatum, quem ego defendo nō tam pro laude Petri q̄ ordine tabernaculi non parum faciunt. Orig. sup Exodū

LVTHERVS

PRimus est Leo dis. 19. c. Ita dominus noster, inqt, Iesus Christus humani generis saluator instituit, ut ueritas quae ante legis & prophetarum praeconio continebat, per tubam apostolicam in salutem uniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terrae uerba eorum. Sed huius muneris sacramenta. Ita dominus ad omnium apostolorum officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium apostolorum summo principaliter collocaret: ut ab ipso quasi a quodā capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet, ut exortem se intelligeret diuini mysterii esse, qui a Petri soliditate recederet. haec ille. Quis obsecro non uidet sanctū & eruditum hunc uirum humana passum? Nam si per soliditatem Petri intelligat fidē, quā Petrus cōfessus est. Matth. 16. recte & euāgelice dicit. Haec enim fides est petra, a qua Petrus nomen habet, a qua si recesserit, merito exors est diuini mysterii. Verum si per soliditatē Petri intelligat iurisdictionē & potestatem Petri & Ro. pontificis quilibet facile capit, q uerbo euangelii abutitur & fallitur. Nonne omnes apostoli fuerunt in soliditate Petri, & tamen sub Romana ecclesia nō fuerūt? Sanctus Stephanus & alii a Paulo persecutionē passi, in soliditate Petri fuerunt, anteq̄ Romana ecclesia fieret. Matth. xvi.

N ii

Quid p Petri soliditatẽ itelligi dĉat

Vnc recte, ni fallar, beatissimi Leonis uerba intelligemus, ubi nonnullos eiusdem uiri locos cum hoc textu contulerimus, & ut id fiat necesse est. Audi itaq; quid in secundo sermone suæ pontificiæ assumptionis dicat:

Leo in serm.

Soliditas inquit illius fidei, quæ in apostolorum principe est laudata, & sicut permanet q̃ in Christo Petrus credidit, ita permanet q̃ in Petro Christus instituit. Quum enim, sicut in euangelica lectione reseratum est, interrogasset dominus discipulos, quem ipsum diuersa opinantibus crederent, respondissetq; beatus Petrus dicens: Tu es Christus filius dei uiui; Dominus ait: Beatus es &c. Manet ergo dispositio ueritatis. Et beatus Petrus in accepta fortitudine petræ perseuerans, suscepta ecclesiæ gubernacula non reliquit. Sic enim præ cęteris est ordinatus, ut dum petra dicitur, dum fundamentum pronunciatur, dum regni cœlorum ianitor constituitur, dum ligandorum soluendorumq; arbiter mansura etiam in cœlis subditorum suorum defunctione pręficitur. qualis ipsi cum Christo esset societas, per ipsa appellationum eius mysteria noscemus: qui nunc plenius & potentius ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum atq; curarum in ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Siquid itaq; a nobis recte agitur, recteq; discernitur: siquid a misericordia dei quottidianis supplicationibus obtinetur, illius est operum atque meritorum, cuius in sede sua uiuit potestas, & excellit auctoritas. Hoc enim obtinuit dilectissimi illa confessio, quæ a deo patre apostolico inspirata cordi, omnium humanarum opinionum incerta transcendit, & firmitatem petræ, quæ nullis impulsionibus quateretur, accepit. In uniuersa namq; ecclesia Tu es Christus filius dei uiui quottidie Petrus dicit. Et omnis lingua quæ confitetur dominum, magisterio huius uocis imbuitur.

Petrus petra/fundamẽtũ/regni cœloꝶ ianitor/ligandoꝶ soluẽdorũq; arbiter pronũtiaẽ

Leo

Et in alio loco sic ait: Omnes apostolos dominus quid de se opinentur interrogat. At ubi quid habeat discipulorum sensus exigitur. Ille primus est in domini confessione, qui primus est in apostolica dignitate. Qui quum dixisset: Tu es Christus filius dei uiui, respondit ei Iesus: Beatus es Simon Bariona, quia pater meus te docuit, nec opinio te terrena fefellit; sed inspiratio cœlestis instruxit, & non caro / & sanguis, sed

ille metibi cuius sum unigenitus indicauit. Et ego, inquit, dico tibi hoc est, sicut pater meus tibi manifestauit diuinitatem meam, notam facio tibi excellentiam tuam. Quia tu es Petrus: idest quum ego sim immobilis petra, ego lapis angularis qui facio utraq; unũ Tamen tu quoq; petra es, quia mea uirtute solidaris. Vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hãc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi nõ ꝓualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternũ extruam templum: & ecclesiæ meæ cœlo inserenda sublimitas in huius fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi nõ tenebunt, mortis uincula non ligabunt. Vox enim ista uox uitę est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Propter qđ dicit beatissimo Petro: Tibi dabo claues regni cœloꝝ: & quęcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunq; solueris super terram, erũt soluta & in cœlis. Transiuit quidem in alios apostolos uis potestatis istius, & ad oẽs ecclesię principes decreti huius cõstitutio cõmeauit. Sed nõ frustra uni cõmendať quod omnibus intimať. Petro. n. ideo hoc singlĩter crediť: quia cũctis ecclesiæ rectoribus Petri forma ꝑponiť. Manet ergo Petri priuilegium ubicunq; ex ipsius ferť æquitate iudicium. Et idem epistola ad Flauianum Constantinopolitanum episcopũ: Petrus, inquit, non imerito beatus pronunciatus est a domino, & a principali petra soliditatem & uirtutis traxit & nominis: qui per reuelationem patris eundem & dei filium confessus est & Christum. Et Ambrosius, quem supra citauimus, clare testatur quid per Petri soliditatẽ possit intelligi. Nec id qđ Leo scribit aduersať Ambrosio imo & illius aptationem et Hieronymus facit, quod & ipse testať in pulcherrima epistola ad Damasum Romanæ urbis episcopum, quam ex Syria scripsit, quum habitaret prope Antiochiam. huius uerba sunt hæc: Mihi cathedrã Petri & fidẽ apostolico ore laudatã censui consulendam. Inde nunc meæ animæ postulans cibũ, unde olim Christi uestimenta suscepi. Neq; uero tanta uastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terraꝝ, me a preciosæ margaritæ potuit inquisitione ꝓhibere. Vbicũq; fuerit corpus, illic cõgregant aqlę. Profligato a sobole mala, ꝑimonio apud uos solos incorrupta patrũ seruať hæreditas. Ibi cespite terra, fœcũdo dñici seminis puritatẽ cẽteno fructu refert. Hic obruta sulcis frumẽta, i loliũ auenasq;

Ambro.

Hierony.

degenerant. Nunc in occidẽte sol iustitiæ oritur. In oriente autem Lucifer ille qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum: Vos estis lux mundi, uos sal terræ, uos aurea uasa & argentea: hic testacea uasa uel lignea, uirgam ferream & æternũ operantur incendiũ. Quanq̃ igitur me tui terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas a sacerdote uictimã salutis, a pastore præsidium ouis flagito, facessat inuidia, Romani culminis recedat ambitio, cũ successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primũ nisi Christũ sequẽs, beatitudini tuæ idest cathedræ Petri cõmunione consocior. Super illam petrã ædificatam ecclesiam scio. Quicunq; extra hanc domũ agnum cõmederit, prophanus est. Siquis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. hæc Hieronymus.

Vides iam quid per soliditatem Petri possit intelligi iuxta mentem beati Leonis. Vides & .D. Hieronymum non parum tribuere sedi Romañ. Forsan hoc propterea fecit non ignorans quanta fuerit ac sit soliditas Petri. Sicut ergo supra admisimus, hæc uerba Matth. 16. Tu es Petrus &c. in personam Petri ac confessionẽ ecclesię posse referri, ita iam etiam non negamus. Idem quoq; & facere nos docet Augustinus. Docuerunt Orig. Tertullianus/Hieronymus ac alii. Sed quod ad Romanam attinebat ecclesiam, supra ostendi. Vnde pergendum duxi, breuitati studere uolens.

LVTHERVS

Einde eadẽ humani affectus labilitate dicit in apl̃o Petro principaliter collocatum munus docẽdi, trahẽs ad singularẽ Petrum, quod propheta plurali & indiscreto numero dixit, Sonus eorum & uerba eorũ. Sed & hoc manifeste falsum, q̃ Petrus caput sit toti9, a quo dona sua Christus in omne corpus diffundat, nisi intelligat partẽ ecclesiæ, quæ docẽte Petro erudita est, ut est latina & occidentalis ecclesia. Nam etiã per alios apostolos pserti m Paulum dona sua diffudit in multo plures q̃ per Petrum: ut mihi miraculũ sit tam profunde huius pontificis mentem fuisse occupatam, ut hoc scribens non meminisse potuerit Pauli & alioꝝ apostoloꝝ. Si ergo dixisset per quem dona sua in corpus diffunderet, recte dixisset. Sed in omne corpus nimium dictum est.

Vod ad pluralium numerum attinet, tibi respondere dedignor, quum tam puerile sit argumētum, ut etiam uix primis ibutus literis diluere possit, & uerba Leonis nodum hunc apertissime soluunt. Quare ad alia trāsco supra ex Cyrillo, Chrysost. ac aliis iterū atq; iterū ostēdimus Petrum dici caput apostolorū. Quicquid ex te negaueris, id firmissime credo quod Hier. affirmat Petrum esse caput constitutum. Vt schismatis tollatur occasio ita expresse in lib. i. aduersus Iouinianū. Consentit in hanc sententiam Cyprianus. Cur ergo mi Luthere contra totidē patrum scripta Petrum negas caput apostolorum? Non ergo dicere debebas manifestū esse falsum Petrū esse caput. Sed q; impugnas per Petrum non esse diffusa dona Christi in omnem ecclesiam: & q; per alios aplos, imo per Paulum in multo plures hæc dona fuerint diffusa. Scio ego Paulum uere dixisse, Creditum est mihi euāgeliū præputii, sicut Petro circūcisionis, Qui enim operatus est in me ad gentes &c. Tamen uerum est qđ illic dicit Ambro. Petrum solum nominat, inquit, & sibi comparat: quia primatum ipse accepit ad fundandam ecclesiam: se quoq; pari modo electum, ut primatum habeat in fundādis gentiū ecclesiis: ita tamen ut & Petrus gētibus prædicaret, si causa fuisset & Paulus Iudæis. Nam uterq; inuenit utrūq; fecisse. Sed tñ plena auctoritas Petro in iudaismi p̄dicatione data dinoscitur, & Pauli perfecta auctoritas in p̄dicatione gentiū inuenitur: unde & magistrum se gentium uocat in fide & ueritate. Vnusquisq; enim pro uiribus suis & dispensationem sortitus est. Difficilius enim fuit eos qui longe a deo erant, ad fidem suam attrahere, & suadere quam proximos. hæc Ambrosius.

Cyrillus

Hieron. aduersus Iouinianum

Ad Galatas. ii.

Ambro.

Qđ Petro sic circūcisiōis & paulo p̄putii euāgelium creditū sit: vt vter q; vtrūq; facerꝫ nō sit prohibitus.

Et Hieronymus in eadem Pauli uerba scribens, sic ait: Occulta hic oritur quæstio. Quid igit Petrus si inuenisset aliquos ex gentibus non eos adducebat ad fidem. Et Paulus, Si ex circūcisione aliquos reperisset, nō eos ad Christi baptismū prouocabat? Quod ita soluit ut dicamus principale singulis in Iudæos & gētes fuisse mandatū, ut qui defendebant legem, haberent quem sequerentur. Qui legi gratiam præferebant, non deesset eis doctor, & primus. In cōmune uero hoc eos habuisse propositi, ut Christo ex cunctis gentibus ecclesiam cōgregarēt. Legimus. n. & a beato Petro gentilē baptizatū

Hieronymus

Petrus gentilē baptizat. Paulus in synagoga docet. Quā singuli fere apl'i regionem in sortē receperint. Hier. in epistola ad Marcellam.

fuisse Corneliū, & a Paulo in synogoga Iudęorū Christū sæpissime prædicatum. Et supra ostendimus Petrum in Iudæa prædicasse primum. Dein ꝙ Pontum/Galatiam/Cappadociam / Asiam/atq; Bithyniam legibus euangelicę prędicationis impleuerit. Et quanq̄ in India Thomas, in Illyrico Paulus, in Creta Titus, in Achaia Andreas, ut pulchre habet Hieronymus in epistola ad Marcellā, imo apostoli in toto orbe dispersi prędicarint euangelium, ita ut quidā Persas Indosq; penetrarint, & Ethiopia daret manus suas deo, & trans flumina Ethiopiæ inde Christo munera deferrentur, & ab insulis maris, ut est apud eūdē Hier. in Esa. c. II. Tū nō est res parua ꝙ Petrus uigintiquinq; annis Romæ p̄sedit, ibiq; Christū docuit. Quod & ex Ambrosio & Leone dicimus rē esse specialis mysterii. Qd' si Leonem suspectum habeas, sanctum Hilarium in prologo psalmorū ita loquētem audi: Romana lingua (inquit) media inter Hebræos Græcosq; collecta, quia his maxime tribus linguis sacramentum uoluntatis dei & beati regni expectatio p̄dicatur. Ex quo illud Pilati fuit, ut iis tribus linguis regem Iudæorum dn̄m Iesum Christum esse præscriberet. Nam quamuis multæ barbaræ gentes dei cognitione secundum apostolorū prędicationem & manentium hodie illic ecclesiarū fidē adeptæ sint. Tamen specialiter euangelica doctrina in Romani imperii (sub quo Hebræi & Græci cōtinent') sede cōsistit. hęc Hilarius. In Roma itaq; quę totius orbis quondā dn̄a fuit, quæ & ꝑpter eximiā uirtutē a scriptoribus urbs appellari solita fuit, Petrus uerbum dei prædicauit, ibiq; Egesyppo teste, uitā sacro martyrio finiuit: quasi ipse apostolorū. s. maior & honoratior illic uoluerit Christi fundare ecclesiam, quæ reliquarum esset principalis & domina, a qua tanquam matre aliqua per totam Europā multæ ecclesię quasi filiæ nascerentur. Et dein per totum terrarum orbē illius gratiæ dona atq; pręcepta diffundi possent atq; deberēt. Quod & factum, multis indicabo scripturis.

Hiero. in Esa. c. xi. Petrus annis. xxv. Romæ p̄sedit.

Hilarius ī ꝓlogo psalmorum.

Egesippus

LVTHERVS

Equitur idem Leo. Hunc (Petrum) enim in consortiū indiuiduę unitatis assumptū: id quod ipse erat, uoluit nominari dicendo: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. ut æterni templi ędificatio

mirabili munere gratiæ dei in Petri soliditate consisteret. Iterum per soliditatem Petri non fidem uniuersalis ecclesiæ, sed potestatē Romanæ ecclesiæ significat, & uerbū Christi sub persona propria non aūt ecclesiæ accipit dictum: ut clare ex sequentibus patet: ubi dicit: Verum hanc firmitatem Petri istius sanctissimam deo, ut diximus, ędificante constructā, unius uult impia p̄sumptione uiolare qsquis eius potestatē tentat infringere fauendo suis cupiditatibus, & id qd' accepit a ueteribus nō sequendo. Ecce seipsum exponit soliditatem Petri esse potestatē Romanæ ecclesiæ. Idem per secretissimam fidē spiritus & æternā iurisdictionis potestatē intelligēs, non sine uerbi euangelici iniuria. Non ergo infringit soliditatem Petri, qui sub legibus Romanæ ecclesiæ non uiuit, sed qui non id credit, quod Petrus confessus est.

FABER

Vgustinus in libro de moribus ecclesiæ catholicæ .c. 1. tradit quis possit interpretari scripturas. Et inter cętera docet scripturarum expositionem ab iis petendam esse, qui eorum doctores se esse profitentur, fieriq; posse, imo id semper accidere posse, ut multa indoctis uideatur absurda. Quæ cū a doctoribus exponuntur, eo laudanda uideātur altius, quo abiectius aspernanda uidebantur: & eo accipiant' aperta dulcius, quo clausa difficilius aperiebantur. Et in eodem libro .c. 2. pulchre probat naturæ ordinem ita se habere, ut quū aliquid discimus, rationē præcedat auctoritas. Quum itaq; in hoc euangelii loco uerbo iam ex multorum patrum & nouissime beatissimi Leonis auctoritate ostendimus quomodo hęc euangelii uerba/ac demū soliditas Petri debeat intelligi, nolo tibi nisi usq; ad aram imo sacris credere doctoribus, quos iam a mille annis ac ultra sancta credidit ac seruauit ecclesia. Qd' si tua dogmata post totidem annos illibata substiterint, forsan habebis qui tua probēt etiam usq; ad sanguinē. Nec moror etiam si pręsumpseris te secretioris scripturæ eū ac talem esse interpretem, cui sit merito credendum. Meminisse iuuabit neminē sibi oportere blandiri iuxta sententiam Hiero. aduersus Luciferianos: Si de scripturarum capitulis uideatur affirmare qd' dicit, cū & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo

Auguſt. Personaæ pariter & diuturnitatis rō seruanda

Vsq; ad aram

Hieronymus

consistant, sed intelligendo. Alioquin si literā sequimur, possumus & nos quoq; nouum dogma componere, ut asseramus in ecclesiam non recipiendos, qui calceati sunt, & duas tunicas habeant. Sed de iis alio in loco forsan cōmodius. Verba Leonis uera & clara sunt. Vnde cū nodum in scyrpo quęsieris, te nō syncerū interp̄tē ostēdis.

LVTHERVS

Rotestor autem ego q; decreta quidem eiusmodi non damno. Nihil enim nec saluti deperit, si tolero alicuius uiolentæ scripturæ interpretationem, modo uera & legitima intelligētia iuxta sit salua. Sed hoc adnitor, ut rē & fidem nostram constanti & solida intelligētia discamus firmare. Quamuis enim huiusmodi abusiones scripturæ ualeāt pro his, qui iam credunt, & tolerandæ sint, tamen oportet etiam, si cū cōtētiosis oriatur bellum, habere simplicem & germanum sensum uerborum Christi, qui stare in acie uictor possit, ne ecclesiam & omnes nos ludibrio exponamus.

FABER

Ossem optimo iure tuā taxare inconstantiam, te quoq; ex p̄prio ore iudicare. Siquidē displicuere tibi Behemi in disputatione lipsica, quādo cum Ioanne Eccio olim in theologia meo præceptore super primatu Petri disserebas, sed modico post tempore eos christianissime uiuere constantissime affirmasti. Reprobabas eos q; auctoritate p̄pria ab unitate nostra se separassent, etiam si ius diuinum pro illis staret: postea q; ita fecerint, maxime cōmendabas. Hic non uis damnare decreta, quæ tñ auctoritate propria Vulcano tradideras. Quis mi Luthere te rerum illarum iudicem cōstituit, dicito quæso? Nouimus anteq̄ Theognis nasceretur, in decretis quasdam esse paleas, quas ueluti zizania cū tritico patienter toleramus. Non latebat nos quæ essent iuste abrogata, quę quoq; seruanda fuerint, erant nobis, quorū certā sententiam intrepide sequi potuimus. Sunt in professione sacrarū literarum Origenes / Cyprianus / Lactantius. Scimus quæ sint in Origene cauēda docuit nos partim D. Hieronymus, maxime quæ

Satius fuisset com bustis paleis triticum ab incendio seruasse

Hierony.

libri περὶ ἀρχῶν habent. Docuit nos Augustinus quæ in Cypriano reprobāda sint. Docuerunt & alii Firmiani Lactantii errata q̄plurima. Sed nemo tam temerarius fuit, qui Lactantium etiā propter quinquaginta errata modo, si non excusationem ea merentur, obtulerit ad altare incensi. Q᷑ si Augustino permittitur, ut quædam in melius mutauerit, nonnulla retractarit, æqua ratione canonistis id permittendum erat. Sed forsan ea causa moueris, ut audio, quoniā & tua damnata sint omnia, quanq̄ non sint errore conspersa. Quid alii fecerint, meum non est referre iudicium. Nisi q̄ pie mihi persuadeo id non inconsulte & non sine causa urgentissima factum. Nouerunt illi Salustianū: Vbi mature consulueris, opus est facto. Tamen si Origenis sententia locum haberet, iustam forsan quærulandi causam accepisses. Siquidem Adamantius in homelia. 9. sup numeros sic scripsit. Si in bathyllis æreis quæ sunt figura scripturę diuinæ, hęretici alienum ignem imposuerint, hoc est sensum & intelligētiam alienam a deo, & ueritati contrariā, inducētes incēsum domino nō suaue, sed execrabile offerūt, quoties tale aliquid fuerit exortū. Ea quidē, quæ a ueritate aliena sunt, ab ecclesia dei penitus abstrudātur. Siqua autem etiā in ipsis hæreticoꝝ uerbis scripturæ diuinæ sensibus inueniuntur inserta, ne pariter cum illis, quę fidei & ueritati non sunt contraria, respuantur. Sanctificata enim sunt quę de scriptura diuina proferuntur, & deo oblata. Hæc tn̄ modo pręterco, ad alia sermonem uertens. Scis q̄ Hierony. in ecclesiast. c. 10. docuit ea tenenda, quę ab uno pastore sunt data, & a conciliō atq̄ consensu prolata sapientium. In illis inquit Hier. nihil facias, nihil tibi uēdices, maiorum sequere uestigia, a maiorū auctoritate nō discrepes. Quare impiissimum duxerim tā religiosas antiquoꝝ patrum sanctiones damnare. Nec parum miror ubi de ieiunio ac eucharistia passim in tuis libris disseris, te uerborū Hieronymi ad Lucinium, adeo esse oblitum, ut plane cōtrarium & scripseris atq̄ præceperis. Scis autem Hieronymū ita scripsisse de sabatho, Quid quæris, utrū ieiunandū sit, & de Eucharistia, an accipienda quottidie. Q᷑ Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ facere perhibētur. Scripsit quidam Hyppolitus uir disertissimus, & carptim diuersi auctores e uariis auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendū puto traditiones ecclesiasticas præsertim quæ fidei nō officiant, ita obseruandas, ut a maioribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudi-

August.

Lactantius

Salustius

Origenes

Hieronymus

A maiorū aucte nō cē exorbitañ.

Hieron.

Hyppolitus

nem aliorum contrario more subuerti. Atq; utinam omni tempore ieiunare possemus. Quod in actibus apostolo℞ diebus pentecostes & die dominico apostolum Paulum & cum eo credentes fecisse legimus. Idem eucharistiam quoq; absq; condẽnatione nostri & pungente conscientia semper accipere, & psalmistam audire dicentem, Gustate & uidete quoniam suauis est dominus. & cum eo canere, Eructauit cor meum uerbum bonum. Nec hoc dico ꝙ dominicis diebus ieiunandũ putẽ, & contextas sexaginta dieb9 ferias auferã, sed unaquæq; prouincia abundet in sensu suo, & præcepta maiorũ leges apostolicas arbitret. hæc Hiero. Iam tu hic uide mi Luthere quo labaris, quando nihil in ecclesia seruandum putas q̃ qd' expssa nouæ legis sanctione firmatũ ẽ. Ea ꝓpter in te etiã maxime miror, cur multa seruari præcipias, quæ tamen nonnisi antiqua obseruatione probare potes, quale est ritus celebrandi non solo uino sed & aqua mixta, & sexcẽta id genus sunt, quę nec tu reprobare uideris. Qd' si in hoc ab obseruatione totidẽ annis recepta non recedis, cur reliqua, quę tamen fidei nõ officiunt, sic uellicas, & quodã impetu tollis? Desine quæso per deum opt. max. miscere sacra prophanis. Qd' si omnino quiescere nolis, mensas numulariorũ, non mensam domini euertas. Qd' si contenderis canones aliquot pro tempore mutatos esse, proin reiiciẽdos cogitare debebas, & legem a deo traditam mutatam esse, quod & fractio tabularum per Mosem facta, pulchre signauit. Tamen in his nihil unq̃ inuenire potuisti, quod euangelii legem immutarit, aut articulis fidei contrarium esset. In ecclesia primitiua subortę fuere dissensiones, sicuti propter unũ & alterum uerbum orientalis & occidentalis ecclesię separatę fuerũt. Orta sunt schismata, subortæ sunt hęreses Arriano℞, & co℞, quo℞ meminit Augustinus in lib. de hæresibus ad quod uult deum. Sed quo pacto, quibus mediis quali patrum consensu damnata sint ex pontificio iure, quod tu nobis sustulisti, discere potuimus. Erat illic ordo tabernaculi, quem imperturbatum habere oportet. Qd si in his circa iudiciaria uel cerimonias forsan aliqua inter se cõtraria erant (ut asseris) certe propterea fides non periclitabatur, modo moralia salua essent, de quo aliâs tecũ. Sed demus. Fuerint hic quędã ubi & auctores humana passi fuerint, inter quos & Leonem hunc reponere uideris. Nunquid non uerum est quod August. habet in lib. de uera religione. c. 6. Ecclesia catholica per totum orbẽ ualide

Augu∫t.

Augustin. de uera religione. c. vi.

lateq;

lateq; diffusa,omnibus erratibus utit᷑ ad profectus suos,& ad eorũ correctionem,quum euigilare uoluerint. Vtitur enim gentibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinę suę, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ. Alios ergo mutat,alios excludit, alios relinquit,alios antecedit. Omnibus tñ gratiæ dei participandæ dat potestatem,siue illi informandi sint adhuc,siue reformandi, siue recolligendi,siue admittendi. hæc August. Et certe consultius erat in unum congerere quæ cauenda fuerãt,sicut de Origene & Lactãtio factum esse sciebas,q̃ pium cum impio perdere, & innocentem cũ nocente damnare. Sed forte uerum est, quod dicitur, Facilius est dãnare q̃ imitari. de his satis. Ad tua redeo. Decretum Leonis sacrę scripturæ nullam uiolẽtiam facit. quod enim ad soliditatem Petri attinet,hoc quoq; alii fecisse uident᷑,inter quos & Hier. unus est in Hiere. c. 16. Qđ si totidẽ sanctos patres sacrã uiolentasse scripturã, tuæ prudentiæ innixus ipse contenderis,tu uideto q̃ difficile fuerit contra totidem fortes Hercules in fide pugnare. Quũ tñ in protrito prouerbio sit: Ne Hercules quidem contra duos intrepide. Ego eos sequar,quos sancta probauit antiquitas.

Facili. est dãnare q̃ imitari

Hierony.

LVTHERVS

Eque enim cũ illis sentio,qui Ro. pontifices nõ errasse putant, & apud eos solos esse ueram scripturæ intelligentiam,quũ longe cõtrarium hic & multis aliis locis uideatur,homines fuerunt sicut & cæteri episcopi.

FABER

Este Hieronymo, magister apostolorum fuit spiritus sanctus,& non sine grandi mysterio,secundum Augu. apostolis spiritum sanctum esse datum. Euangelium habet. Poterant tamen ii peccare, & labi, ut est apud Hiero. in. 1. c. ad Galatas. Potuerunt & errare, citra tñ iniuriam ueritatis,qđ ex multis locis probare possemus,quãq̃ & excusationem habeant maxime in citandis testimoniis non modo prophetarum,

Qui scripturas interpretari habeat

Hiero.

sed & apocryphorum. Qd' si hoc apostolis contingere potuit, quorum a Seraphim in omnem terram prædicatio porrecta est, & quorum sonus mūdi limites penetrauit. Vti Hieronymus ad Damasum scripsit. Et quorū doctrina fluxit, ut ros, ut est apud eundem Hieronymum in Micheæ. c. 5. Certe ni mirum si quandoq; Pontifices errarint. Illi forte non semper merentur, ut sint theodidacti, quales apostolos fuisse Hier. ad Paulinū scribit. Et certe scripturarum liber septem sigillis signatus est, quē non oēs aperire possunt, nisi ille reserauerit, qui habet Dauid clauē, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Et eunuchi sunt multi Esaiam nō intelligentes, qui Philippi institutione egent, sed omnes excusationem merentur, si errauerint absq; incōmodo euangelii, & ipsi fatenť sese nihil posse, neq; debere contra articulos fidei, contra apostolū, cōtra quatuor concilia sc; Nicenū/Constantinopolitanum/Ephesinum & Chalcedonen̄. Et expressum est papam posse simoniā cōmittere, hæreticum fieri, posse errare, quāquā etiā habeat omnia iura in scrinio pectoris sui, de qbus multa passim apd' Cācellariū Parrhisien̄. Sed hoc dono magnæ gratiæ Ro. sedi accessisse credo, quod, ut est apud Cyprianum & Hier. Romæ nulla primo cœpit hæresis pullulare. Nec minus id mirandum fuerit, q Cyprianus Hier. Aug. & alii scripturaꝝ uerā intelligentiam semper ad arbitriū pontificis Romani tanq̄ ad portum tutissimum destinarint, illucq; confugerint Athanasius/Hilarius/ac alii sanctissimi patres. Et iuste nemo negare poterit Romam semper uiros habuisse doctissimos, ex quorum iudicio sæpe fidei ueritatem didicimus. Sed quia canonistam ago, licet immeritum & meaꝝ partium esse credo statuta canonū (tñ usq; ad aram) tueri. Vnde ad causas, quas te mouisse dicis, ut decretorum libros igne combureres, mihi festinandum puto. Siquidem hæc dum scriberem, dono cuiusdam amici, incidit in manus meas tuus iste libellus, ubi causas tuæ combustionis assignas. Certe grandia pollicebantur tui sectatores, gloriabantur se eo sæculo natos, quo tu uiueres, qui nequitiam pontificii iuris solus fueris assecutus. Sed certe parturiere montes, natus est ridiculus mus. Nempe si nihil in canonibus erat iusta reprehensione dignum, q̄ qd' a te dānatum uideo, nō erat tanta tragœdia mouenda, imo nec ad seditionē tumultuariā totus cōmouēdus orbis. Obiter itaq; percurram q̄ taxāda putasti. Nō erubescis frater in Iesu selecte rudi ac

Hier. ad Damasū
Hiero. in Mich. c.
Hiero. ad Paulinū
Actuum
Io. Gerson.
Cyprianus
Hiero.
August.
Talis cōgratulatio fuit Philippi Macedonum regis Alexādro nato tpibus Aristotelis: vt est apud Gellium in noctibus atticis

inerti popello re uera pusillo gregi suggerere scriptum in .c. solitæ de maior.& obe. papam ac suos ad dei præcepta non esse astrictos, nec oportere illos dei mandatis subdi uel obedire. Mi Luthere cur hoc dicere audes? Legi iterum legi, ac iterũ relegi. At qđ Innocẽtio tertio huius capituli solitæ auctori impingis, nullibi deprehendi. Qđ si nõ illic inueniat̃, tuaꝗ partiũ erit, ꝙ interim in te rediẽs, cogites, an nõ iniuriã maximã tãto pontifici feceris? Quid ad hæc laici olim dicent? ubi intellexerint te nõ uera dixisse, timeo in te reiectu ri sint, qđ in Cleonẽ dictũ ẽ, Cõciliũ plenũ esse mẽdaci Atraphaxi. Male sonabat in laicoꝝ auribus, quũ audirẽt pontificem legi diuinæ non esse subiectum. Tu hanc sententiam inculcabas auribus illoꝝ. Fecere propterea tumultus. Et quem illoꝝ auctorẽ dicemus, alium q̃ te? qui uere rerum istaꝝ αὐτώπτης extas. Sed pergo. Dicis illic etiã cõtineri non esse p̃ceptum, imo consilium sancti Petri christianos oẽs regibus subditos esse debere. Iteꝝ ad te sermonẽ uerto. Quid hic continetur aliud q̃ ꝙ Innocentius papa Constantino imperatori uerum illius Petri dicti tradit intellectum. Qđ si hanc interpretationem probare non uelis, ad Paulum tuum imo etiã meũ properemus. Quid putas hoc est ac sibi uult, quod idẽ ad Ephe.c.5. scribit? Subiecti inuicẽ in timore Christi. Quid ẽst, subiecti inuicẽ? Nũquid ita intelligis, ut imperator sit subdit9 seruo, ẽps p̃sbytero, pater filio, dñs seruo, minime gentium. Nam mox in.c.6. eiusdem epistolæ subditur. Serui obedite dominis carnalibus cũ timore & tremore & simplicitate cordis uestri, sicut Christo. Et ad Titum.2. Nunquid non seruos dominis suis subditos esse præcepit. Rectũ igitur ac uerum intelligentiæ spiritum optemus. Hunc non ex te (prohiberis.n. subti Codicis, ne quis in sua causa) sed patribus antiquis, ubi sunt decursus aquaꝝ imo ueritatis limpidissimi fontes mutuabim9. Ibi.n. cõmunis usus aquaꝝ est, & hoꝝ ẽ uera sentẽtia maxime ꝙ Paulus hic mutuam charitatem stabilire uoluit. Quod & in alio loco ad Gal.5. exprimit. Per charitatẽ, inqt, seruite inuicẽ, hoc præstitit ipse. Vnde ait: Quum essem liber omnibus, meipsum seruum feci, ut omnes lucrifacerem. Et propterea Hieronymus in epistolam ad Galatas.c.5. ait. Per dilectionem oportet minoribus seruire maiores. Quia qui uult esse maior, erit omnium seruus. Et Paulus licet plus omnibus laborarit, tamen se oibus sanctis infimum esse dicebat. Et ergo eos qui erant in Epheso/in Corintho/in

Ad Eph.v.
Ad Eph.vi.
Ad Titum.ii.
Ad Galatas.v.
Hiero.

Thessalonica, uel qui in toto orbe crediderant, iuxta uerbũ Hier. in eplám ad Galat. c. 3. de aplica dignit. non cadebat, imo oibus, qui se ppter Christũ infimos esse cupiebãt, apls infimior erat, & idcirco maior. Omnibus. n. inquit illis plus laboraui. nõ aũt ego sed gratia dei, quæ mecũ est. Propter quã humilitatẽ dũ omnium sanctoꝝ est infimus, data est ei gratia hæc in gẽtibus, ut euãgelizaret inuestigabiles diuitias Christi, & doceret dispensatione mysterii abscõditi a sæculis in deo, qui uniuersa creauit. Qđ si plus tibi euãgelica placuerint, nũquid non saluator quoq; formã serui accepit, ut seruiret discipulis suis, & pedes eoꝝ lauit, nec interim, ut infra clare pbabimus, ius magistratꝰ atq; dominii amisit. Vnde Ioañ. 13. Christus ad discipulos ait: Vos uocatis me magister & dñe, & benedicitis, sum etenim &c. Sed ad Petrũ & Paulũ redeo. Hiero. sic ait: Hoc interest inter gentium principes & christianoꝝ: q illi dominant subditis: nos seruimus, & in eo maiores sumus, si minimi oim fuerimus. Sed & hoc qđ ait in timore Christi sic accipiẽdũ ẽ, ut ipsa subiectio nõ ppter hominũ gloriã, sed pp timorem Christi fiat, dũ illũ timemus offendere. hæc Hier. Vnde idẽ Hiero. in Ezechielem. c. 45. Verbũ Ezechielis quo principes iniquitatẽ & rapinas intermittere iubet, ẽt nostris principibꝰ, inqt, poterit coaptari. Qui in morẽ Pharaonis & Aegyptioꝝ, opprimunt filios Israel per potentiã, nec meminerũt scriptũ, Ducem te constituerũt, ne eleueris, sed unus inter eos quasi unus ex ipsis. Et illud qđ in euangelio κατὰ λοῦκαν dñs loquitur. Si dixerit seruus ille in corde suo, Morat dñs meus uenire, & cœperit pcutere seruos & ancillas, comedere, & bibere, & inebriari, uenit dñs serui illius in die qua nõ putat, & hora qua nescit, & diuidit eũ & partẽ eius ponet cũ infidelibꝰ. Discipulos quoq; suos in euãgelio scdm Matth. his pceptis erudit. Scitis q principes gẽtiũ dominãt eoꝝ: & qui maiores sunt, potestatẽ exercẽt in eos. Non sic erit inter uos. Sed q uoluerit esse primus, sit omniũ seruus, sicut filius hoĩs nõ uenit ministrari, sed ministrare, & dare animã suã redẽptionem pro pluribus. Multa sunt, si uoluero de sacris scripturis reuoluere, ubi maiorũ superbia coercetur, & ad humilitatem omnes domini uoce prouocantur, dicentis: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Ita ad uerbum Hieronymus, unde & sanum intellectum habes eorum omnium, quæ tibi commemoraui. & eo tendo, q propter hæc euangelii uerba nondum sit subditus liber a iugo prin-

Ioannis. xiii.

Hieronymus

cipis,nec deniq; mulier ab obediētia uiri. Quid ergo hic aliud præcipitur q̃ q; arrogantia/ambitio/& uanæ gloriolæ titillatio in christiano pectore locum non haberet,& recte. Non .n. ignorabat dñs qui omnia nouit, quantum peccatum esset ambitio/principatusq; cupido,quam ut fulgur de cœlo cecidisse uiderat. Siquidem ex hac multa mala oriūtur,Basilius,inquit, Sectæ uidelicet,contentiones/obtrectationes/maledicta/inuidiæ,unde ꝓhibuit ambitionē potius q̃ magistratum. Quare & interea non est ille pulcherrimus iurisdictionum ordo turbandus. Conuenit quoq; mulieres uiris suis subditas esse,filios obedire parētibus, ac e contra iuxta mutuū officiū & ne patres prouocēt ad iracundiā, domini quoq; remittāt minas, ac necessaria ministrent, ita ut maiores etiā minoribus subiiciant. Suo tamen officio iuxta uerum intellectum Hieron. Nunquid nō is intellectus, quē in .c. solitæ ita reiicis/explodis/atq; exibilas,pulchre cum Paulo quadrat,imo cū ipso euāgelio. Sed subodoro quo tendas,eo quidem ut demum ex testimonio Petri hanc millenariā ecclesiasticā libertatem a clericorū ordine ui quadā adimere uelis, ita ut nos in sortem domini receptos, in utraq; Germania / Gallia Hispania/Anglia/Vngaria/Portugalia/ac aliis regnis laicis subiectos esse oportere uelis, sicut miserrime sub Bohemoꝝ tyrannide clericoꝝ illa sanctissima cohors, auctoribus Io. Huss, & Hierony. Vicleff,coniecta est. Sed non sinit dominus perire christos suos. Pergo,ne e sinu modestiæ Fabrū excidisse glorieris, dicas quid sibi Petrus (cuius uerba torquere uideris) hoc sibi uelit. in eodē capite mox addit, Serui subditi estote in omni timore dñis. Et in sequenti capite, Mulieres subditæ sint uiris suis. Et in .c. 5. Pascite qui in uobis est gregem dei. Nunquid nō seipsum declarat,quod & Paulus fecit. Sed dic mihi,quis nos fecit esse seruos laicoꝝ? & interrogare si liceat,quis te nobis constituit hunc iudicem, iudicem inq̃ inhumanum & inofficiosum, qui post totidē sæcula sanctū hunc sacerdotalē ordinē in hoc pistrinum imo in hos cōpedes coniicere uelis, ut Pharaoni seruiamus in durissimis opibus lateris ac luti. Suspicantur certe de te plurimi. Ex animo gauderes, si nobis etiā paleæ nō darent? Quis te talem quæso creauit episcopum,ut sine delectu & absq; discrimine tales nobis ordinares presbyteros. Parce quæso parce Fabro tuo sacerdotum iniurias forte uehementius quam par sit, uindicanti. Incautus erupisti. Dixisti quæ uolebas. Iam

Bohemorum seu Hussitaꝝ tyrānis

Petrus

audire oportet,quæ forte non uis. Sed demum quid te facere con-
ueniat,forsan ambigis & quæris. Audi ergo amicum non ollarem
sed necessarium. Monitus meliora sequaris,cane palinodiã,desine
torquere scripturas,maiorum sequere uestigia,ne hunc ordinem ta
bernaculi totidem annis nobis comparatum in posterum ita con-
Origenes
turbes. Nunq̃ ex animo tuo decidat hoc Origenis uerbũ in Lucã
homelia.20.cũ ait: Quid loquar de parẽtibus & filiis,si Iesus filius
dei subiicitur Ioseph & Mariæ,ego nõ subiiciar episcopo? qui mihi
a deo ordinatus est pater. Non subiiciar p̃sbytero,qui mihi domini
dignatione præpositus est. Videat ergo unusquisq; q̃ sæpe melio-
ribus p̃positus sit inferior,& nonnunq̃ accidat,ut ille qui subiectus
est,melior sit eo,qui sibi prępositus esse uidetur. Qd' quum intelle-
xerit dignitate sublimior, non eleuabitur superbia ex eo q̃ maior
est,sed sciat ita sibi meliorem esse subiectũ, quõ & Iesus subiectus
sit Ioseph. Vides modo non iampridem in ueneratione magna ex-
titisse hũc sanctum sacerdotalem & episcopalem chorum. Nimirũ
si potestas ea soli cõparetur. Sed quia & illud ultimum cũ nausea
Tertius articulus ex.c. solitę rescinditur
suscipis. Vnde ad tertium uenio articulum,ubi tam indignum esse
iudicas in.c.solitæ pontificalem auctoritatẽ soli,& regalẽ potestatẽ
Lunæ comparatam esse. Dic quæso mi Luthere an non sit hæc sat
Chryso iii.lib. de digni.sacerd.c.i.
cõmoda cõparatio. Audi Chrysost.in.3.lib.de dignitate sacerdotali
.c.1.loquentem,qui sic ait: Nunc sacerdotio proposito quod tanto
spacio antecellit imperiũ, quãto inter se animæ natura & corporis
differt. Heus tu Martine quid dicis ad hæc? Non modo lex,ut est
.C. de sacrosanct.eccle.l.sancimus,non philosophia Aristotelis,sed
L.Sancimus.C.de sacrosan.eccl.
ipsissimum euangelium me docuit, quantum anima differat a cor
pore,utpote tanq̃ imortale a mortali, incorruptibile a corruptibili,
& fere uelut infinitum a finito. Sed & Ambrosius quid dicat audi
Ambrosius
in lib.de digni. sacer.c.2. Honor,inquit,fratres & sublimitas epis-
copalis nullis poterit comparationibus adequari, si regum fulgori
cõpares & principũ diademati,lõge erit inferius,q̃ si plũbi metallũ
ad auri fulgorem compares. Quippe cũ uideas regum colla & prin
cipum submitti genubus sacerdotum,& exosculatas eorũ dexteras,
orationibus eorũ credant se communiri. hæc Ambrosius. Vides hic
cõparationem de Sole & Luna ex Ambrosii sententia non esse suffi
Chryso in.iii. lib. de dig.sacerd.c.v.
cientem. Sed & iterum Chrysostomum audi in dicto.3.libro.c.5.
Habent quidem & mundi principes uinciendi aliquam potestatẽ,

sed qua in solis corporibus licet. Hoc autem uinculum, quod sacerdotibus cōmissum est, ipsam contingit animam, transitq; cœlos, ut ea quæ operati fuerint sacerdotes deorsum, deus cōfirmet in cœlis, sententiāq; seruorum dominus ipse corroboret. Quid ergo reliqui est, si ois ei commissa est potestas cœlorum? Quorūcūq; enim dimiseritis peccata, dimittētur, & quorūcūq; tenueritis, tenebuntur. Quæ potest inueniri maior potestas? Omne iudicium dedit pater filio. Ad hoc uideo a filio totū sacerdotibus esse cōmissum, ac sicuti iam translati in cœlum, & humanam transcendentes naturam, atq; a nostris infirmitatibus liberati, in tantum euecti sunt principatum. Nam si imperator alicui subditorum honorē impartiatur eiusmodi, ut quos uoluerit in uincula contrudat, laxetq; quos uoluerit. Dignus inuidia & conspicuus ab omnibus æstimatur hic, qui a deo acceperit tāto maiorem iis quę diximus potestatē, quantū est cœlū terra preciosius: & quanto preciosior est anima q̄ corpus. Ita ne modico affectus honore credetur, ut aliqui etiam suspicentur posse hanc artem ab illis quibus fuerat cōmissa cōtemni. hæc Chrysost. Vides iam celsitudinem ac eminentiam sacerdotalis dignitatis, & quantum sacerdos differt a laico. Nec mireris, cum & inter sacerdotes olim differētia fuerit. Audiamus in hac parte Hierony. ex lib. 2. aduersus Iouinia. ubi sic habet. Quare reliqui sacerdotes lineis tm̄ utuntur uestibus, & nō habēt indumētū auro/hiacinto/cocco/purpura/bissoq; cōtextū. inferioris gradus leuitę & sacerdotes plaustra & boues accipiūt, maioris ordinis gestāt archana dn̄i humeris suis. Sed d̄ his aƺ tecū In .c. significasti de electione quartum dicis dep̄hendi errorem, ac asseris illic contineri papā ac illius sedē non esse obstrictū christianis cōciliis atq; statutis. Vidi ipse caplm̄ illud a Paschale papa ante .700. annos editum, & re uera non spinosum aliquem sophistam, sed spiritum tanto pontifice dignum redolet. Eos enim hæreticos reprobat, qui dicunt omne iusiurandum in euāgelio prohibitum a domino, contra quos pugnauit Hieronymus, pugnauit Augusti. Nec ea displicent, quæ sunt apud Alanum in .2. lib. contra Hæresiarchas. Verū est qd' idē Paschalis per quandā parenthesim adiecit dicens: Aiunt in conciliis statutum nō inueniri, quasi Romanę ecclesiæ legem concilia ulla præfixerint, cum omnia concilia per Romanæ ecclesię auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis cōsensu conciliorum pontifex non sit astrictus. Poteris

Hieronymus

Rēspōsio ad quartam obiectionem ex .c. significasti de electio.

Paschalis

Alanus .ii. lib. contra Heresiarch.

Speculator

hæc uidere apud Speculatorem ti• de dispensationibus•Et partim
supra docuimus, quibus & qualibus cōciliorum decretis pontifex

Quū expediat de ele•lib•vi•

subiectus fuerit• Iura itaq; iuribus cōcordādo, ueritas ipsa pateret,
non ita simpliciter dicendum erat• Qd' si contra delicatum hunc
stomachum tuū iura pugnabant,aut fortasse nauseabas super cibo

Gerson

isto uilissimo,cur non consulebas Ioannem Gerson inter theologos
non infimæ notæ de auferibilitate papæ ab ecclesia,de concilio ge-
nerali,de potestate ecclesiastica, plerisq; aliis locis,& uidere potuisses
quo pacto capitulum significasti foret intelligendum•

Ad quintam ob- iectionem

Sed quintum errorem eū esse dicis, q papa in suo pectore habeat
potestatem plenariā super omnia iura• dicis hæc in procemio sexti
contineri• Certe sat diligēter hoc procemiū ipse relegi,tñ ita scriptū

•c•i• de constitut•

nō reperio• At in•c•1• de constitutio• eodem libro sic scriptum esse
legit• Quomodo Romanus pontifex omnia iura censeatur habere
in scrinio pectoris sui•Hic nodum in scirpo quæris• Si hoc in pon

Honorius & Theodosius

tifice testimonium detestaris, cur non calamū figis in Honoriū &
Theodosiū imperatores? qui dudum eadem uerba scripserunt• At
nō licebat pōtifici de canonibus hoc dicere, qd' dudū imperatores

Bonifacius•viii•

dixere de legibus•Qd' si Bonifacium•viii•male dixisse contenderis,
peccauerūt & imperatores•At quid opus est multis? Nemo est,qui
utriusq; textus uerba iuste unq̄ damnarit•Et canonistæ,inter quos

Philippus Frācus

Philippus Francus est unus post glos•in•c•præterea•23•dis• dicunt
papam habere omnia iura in scrinio pectoris sui p̄sumptiue, seu p
interpretationem•Nec mirum,cum iuxta uulgatissimas leges sub
titulo•ff•&•C• de legibus,Eius est interpretari,cuius est condere•
Sequitur ex eo iuxta tui animi sententiam papam hanc potestatē
habere,ut omnia concilia destruat/mutet/ac statuat• Corruit ante-
cedens igitur consequentia,subsistere nō pōt•Nec•n•laudamus eū

Hiero•

qui ędificata destruit,& destructa ędificat,ut Hiero• uerbis utar in
apolog•aduersus Iouin•q si pontifex Romanus id fecerit, quod ex
plenitudine potestatis consensu conciliorum facere potest,nemo iuste

Math•

conqueritur• Et ad calumniatorem dicere potest quod Matthæi
trigesimo scriptum legitur: Amice non facio tibi iniuriam•
Septimum,quod ex canonibus tollendum esse putas, est capitulū

Ad septimū articulum responsio•

significasti, ubi credis papam ab episcopis nullum exigere debere
iusiurandum•Miror quid hic tibi in mentem uenerit, si capita iu-
ramēti istius unq̄ recte uidisses,nunq̄ tam honestæ rei reclamares•

Tamē in alio loco plenius illa tractabimus. Sed qđ adiicis, Gratis accepistis, gratis date, huc nō pertinebat. Scimus q̄uo pro spiritualibus carnalia metere possimus. Nec ignoramus Petrū nō refutasse sumptus, ut est apud Ambrosiū in priori epistola ad Corinth. c. 9. Et infra monstrabimus de oblationibus in ecclesia primitiua. De collectis apud Paulū, quæ fiebant una sabbati, ex multis epistolis Pauli. & de clericoꝝ possessionibus cessantibus collectis, ex Chrys. in Matth. homel. 86. Et iurare pont. res est quę a nostris maioribus ita longo tempore fuit obseruata horum, imo nostram frāgere fidē, omnia turbare euertere quoq;, non erit honestum. Quanquam nolim tueri ullam uel tyrannidem/uel executionem indebitam. Pergis ad capitulū si papa dist. 40. Certe si damnare uolebas textū Bonifacii papæ & martyris, cur non glosam textus eiusdem adiiciebas, & labori parcere potueras? Nec id sanctus Bonifacius martyr ita affirmat, sicuti tu uulgo ꝓponis. Addo q̄ nec in eo papā laudat, sed reprahēdit acerrime. Potuisses nisi ἐριφιαὸς esses, ex glosa, ex Archidiacono, & cardinale Alexandrino uidere quid in hac re tibi sentiendum esset. Nemo est, qui dubitarit unq̄ papā iudicari posse ab eo, cui se subiecerit, imo si uel per confessionem de crimine simoniæ conuictus fuerit, si sit incorrigibilis, labatᶜ in hæresim, aut oīno scādalizet ecclesiam. Certe non modo accusari, sed & iudicari pōt. Hoc ita factum esse testantur multa concilia. Et quid sub Eugenii quarti & alioꝝ pontificū tēporibus factum fuerit, uidere debebas. Sed forte maluisti Bonifacii papę & martyris textū imo & Anacleti papæ parem dānare sententiam, q̄ uerum intellectū a canonistis receptum populo proponere. Non hic contra canonistas, in quos tam dire sæuis, sed in sanctos martyres uirosq; doctissimos, utpote Bonifacium & Anacletum hanc te iniuriam conieciſſe credas. Nec opus erat mi Luthere tam satyrica exclamatione populus ille christianus ad seditionem nescio quā excitandus. Appendicem addis ex eodem textu, ubi sic Bonifacius martyr ait, Pro cuius perpetuo statu uniuersitas fidelium tāto instantius orat, quanto suam salutē post deum ex illius incolumitate animaduertit perpensius pēdere. Quid si hic uniuersitatem fidelium pro perpetuo statu fidei orare dicerem. Sed ut tuis uotis obtemperem, uniuersalis ecclesiæ caput in terris est papa. Quanquam hic negare nolim Christū esse caput ecclesię, sicut & deus caput est Christi. Is & quū sit eiusdem Christi

Ambrosius

Ad septimū articulum responsio

Cardinalis Alexandrinus

Ad nonum articulum

uicarius ac successor Petri pro illius statu, ut sit semper incolumis, oramus, & digne quidem, ne capite nostro languescente, reliqua membra torpescant. Et uerum est quod magna salus ecclesiæ ex illius incolumitate pendet. An oblitus es quod quum Petrus seruabatur in carcere, oratio f.ebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo. Decimum articulū iustissime dānandū credis in.c. Cuncta.9.q.3. ubi Gelasius papa sic habet. Cuncta per mundum nouit ecclesia quod sacrosancta Ro. ecclesia fas de omnibus habeat iudicādi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illā de qualibet mūdi parte appellandum est. ab illa aūt nemo appellare permissus. Hæc uerba nescio an potuerūt tantum causare, ut iuste decreta dānaris. In Niceno concilio consensū patrum admissum est, ut grauati sedē prouocarent Ro. cur hanc libertatem totidem annis præscriptam tu conaris euertere. Sed quomodo iudicare & iudicari possit pontifex Ro. partim supra ostendimus. Sed quod hic iterum redis ad id quo papam non præsidentem, sed subiectū facias, citans ex Petro Paulo/actis apostolorum/& euangelio scripturas, quibus persuadere, imo tantum efficere conaris, ut papa sit cum tota sua cohorte sub potestate laicorum, & in sūma, ut nos ex libertate in parem seruitutē, quam Bohemi habent, quasi ad breues Gyaros exportes/releges/ac dānes. Oportet igitur ut excutiamus hos locos, quos pro te facere putas. Sumamus euangelium, cuius te alterū post Paulū pr͞conem uulgus clamitat. Dixit Iesus ad discipulos, Scitis quia principes gentium dominantur eorum. & qui maiores sunt, potestatē exercēt in eos. Nō ita erit inter uos. Sed quicūque uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus. Cur hæc dixit dn͞s? Certe ut est apud Orige. in Matth. homel. 12. Quoniam duo fratres super cæteros apostolos sibi gloriā præripere uoluerunt, indignātibus cæteris, in occasionē accipiens Iesus regulam iustitiæ fidelibus ponit. Quomodo quis apud deum potest obtinere primatum, principes gētium nō cōtēti tantum regere suos subiectos, uiolenter eis dominari nitunt. Inter uos autem, qui estis mei, non erūt hæc. Ne forte qui uidentur habere aliquem in ecclesia principatum, dominentur fratribus suis, uel potestatē exerceant. Quoniā sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in uoluntate. spiritualia autem non in necessitate sed uoluntate. Sic & qui principes spiritales principatus eorum in subiectione dilectorum debet esse positus, non in timore corporali. Sed

Actuum. xii.

Nicenum Cōciliū

Matth. xx.

Orig. in Matth.

Qualem statione discipulos habere uoluerit Christus

& qui uoluerit apud patrem meum maior esse cōparatione fratrū suorū cæterorū: efficiatur minister eorū, quibus uult esse maior. hæc Orig. Vides hic a Christo tantum detestari tyrannidē/ambitionē & arrogantiam, sed non tolli primatum nec principatum ecclesiæ. Siquidē dominus noster uolebat esse uerus humilitatis magister. ut Hier. ad Antonium de modestia scribit. Quare non tantū hanc uirtutem uerbo, sed & exemplo docuit. Eapropter & discipulorum pedes lauit, traditorem osculo excipit, Samaritanū non despicit, Mariam ad pedes sedentem non dedignatur, & ab inferis resurgēs primū mulierculis apparuit, ne etiam discipuli quasi efflati, collū erigerent, ipsis de dignitate disceptantibus. Vnum appræhendit e paruulis dicens: Quicunq; uestrū non fuerit cōuersus sicut infans, non potest intrare in regnum cœlorū. Quicunq; autē humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorū. Et Matth. 20. Quicunq; uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et qui uoluerit inter uos primus esse, sit uester seruus. Et Marci. 10. pariter eadē inuenit̄ snia. Et Lucæ. 9. Qui minor est inter uos oēs, hic maior est. Tñ hęc non ita intelligi debēt, ut inter discipulos Christi nō esset aliquis maior siue præpositus. Sed adhortari uolebat atq; docere præsidentes humilitatis uiam. Qđ & Hilari9 in explanatione psal. 118. confirmat dicens. Quum inter se apostoli opinionibus ac studiis dissiderent, sibiq; singuli principatum humana cōtentione præsumerent, dum p̄stantiorem se cæteris unusquisq; esse aut optat aut poscit dominus meriti huius ac nominis præmium. Vnde petendum esset ostendens, ait, Qui uult esse ex uobis maior, fiat oim minimus. Omnis enim qui se humiliauerit, exaltabitur: & qui se exaltauerit, humiliabitur. In humilitate sc; docuit omnia fidei nomina & præmia cōtineri. Vides ergo quid per hoc Christus docere uoluerit. humilitatem uidelicet, tollere etiam uoluit, ambitionē & arrogantiam. Nec absre id factum esse puto, quum & ciuiles leges quales sunt sub titulo ad. l. Iuliam de ambitu. Hoc uicium ambitionis exibilant. Gloriosos Ergo Thrasones ac gloriæ præcupidos noluit habere Christus. Prohibuit etiam hic arrogantiā, qđ exp̄sse testatur Chrysost. in Matth. homel. 66. Arrogans autem est is atq; superbus, qui maiorem se cęteris arbitratur, & neminē se esse dignū affirmat. Quis autem sit ambitiosus, & qualis permittat̄ ambitio, pulchre nobis ostēdit Guilielmus Budeus in annotationibus legis

Hieronymus

Matth. xviii.

Matth. xx.

Marci. x.

Hilarius

Ad. l. Iuliam de ambi.

Chrysost.

Quis arrogans

Quis ambitiosus

Guilielmus Bude.

Chrysost. si bene. ff. de usuris. Ad filios Zebedei redeuntes, inuenio Chryso
qui hos duos fratres sup hac ambitione pulchre excusat, quomodo
adhuc fuerint imperfecti, nescientes mysterium crucis. Et addit q
tantum uoluerint primatum concessus impetrare, & praeponi se cae
teris pterquã Petro. Huic enim dixerat. Ego dabo tibi claues regni
coelo. &c. Iustam et habent ex Chrysost. excusationem super con
tentione inter eos facta. Nã postq̃ pro Petro soluta fuit didrachma,
Matthaei.xvii. molestae tulerunt discipuli duo aduersus decem. Primum enim eri-
pere concessum nitebantur. & decem duobus inuidentes, indigna-
bantur. Sed hoc erat ante aduẽtum spiritus sancti. Sed post resur-
rectionẽ, teste eodẽ Chrys. ipse Ioãnes primis honoribus Petro cedit
Chrysost. tam concionanti, tam mirabilia facienti, ut actus apostolo testat.
Nec latere patitur Petri uirtutes, sed confessionem, quã silentibus
caeteris magna edidit uoce Ioãnes. Et ingressum eius in monumẽtũ
non tacet, caeterisq; in oibus sibi tunc anteponit. De Iacob pariter
Chrysostomus ostẽdit quomodo non longo tẽpore postea uixerit.
Et in summa quanq̃ humano more Ioannes & Iacobus de praefe-
ctura solliciti fuerint, tamen nec ante nec post resurrectionem id,
quod antea Petro donatũ erat, ṗripere uolebãt, imo nec id Christus
facere uoluit, sed tyrannidem/ambitionem/arrogantiamq; damna-
uit, imo ad humilitatẽ illos promouit. Animo enim arroganti quid
Cyrillus aequabit, inquit Cyrillus in .9. libro super Ioannẽ. Sed q haec mea
sit uera sententia, q. ṗlationem inter apostolos minime sustulerit,
ex Orig. Chrysost. Hilario in lib. ad Constantinum imperatorem,
Hierony. Cyrillo/ & Aug. certissime constat, imo hoc ipsum euan-
gelium, cuius & supra meminimus, nobis ostẽdit. Nam Ioãnis. 13.
Ioannis.xiii. licet dixerit dominus, Si ego laui pedes uestros dñs & magister, &
uos debetis alter alterius lauare pedes, exemplum dedi uobis &c.
tamẽ antea dixerat, Vos uocatis me magister & dñe, & benedicitis,
sum etenim, nõ simpliciter dixit, Vt ego feci uobis, sic & uos facere
Cyrillus debetis. Sed ut Cyrillus inquit, Dignitatem & gloriam suam prius
exposuit, ut hac re gloriae cupidos reprimeret. & hoc expressit, qd
natura erat. erat autem natura magister. Nempe omnis sapientia
est a dño, & omnis intellectus per eum, & omni rationali creaturae
tam coelesti q̃ terrestri uim inserit intelligẽdi. Est & natura dñs, ob
Octauianus cuius praesentiam forsan Octauianus, ut est apud Tranquillum,
Matthaeus se dñm uocari non permisit. Qd si filius hominis, qui Matth. 20.
Non mini-

non ministrari,sed ministrare uenit • magistratus atq; dñi non est oblitus,imo de se laudauit,ut est apud Aug•in euang•Ioan•trac•58• Nimirum si discipuli ad humilitatis exemplũ hortati fuerint,tñ & Petro plationis iura salua manerẽt•Quicqd ergo dicit̃ de contẽtiõe inter discipulos facta referendũ est ad hoc humilitatis exemplũ•Et eã ob rem forsan pontifex Ro• seruũ seruo℞ dei se scribit & uocat, qđ primo oium Gregoriũ Magnũ fecisse lego,& reliquos ep̃os f̃res uocat,ut Petro & Paulo,quos citas,iam prima facie satisfiat,ac tibi respõdeã• Et certe id facere cõgruẽtissime cõuenit,eo q̃ uniuersitatis cõditorem legimus formã accepisse seruilẽ, ut nos sanguine suo liberos redderet • Et filius hominis uenit,nõ ut ministraret̃ illi,sed ut ministraret,qđ ne docere tm̃ uerbo uideret̃,monstrauit exẽplo, assumpto quippe lintheo accinxit se,& aqua peluim replens, discipulo℞ pedes lauit•Non est itaq; impiũ credere,inqt Hier•in ep̃lam ad Titũ•c•1• cũ, qui formã serui assumpserat,hæc fecisse,quæ serui sunt,ut paternæ uolũtati seruisse dicat̃,cũ seruis suis ipse seruierit• Hęc aũt seruitus in Christo sicuti charitatis erat, p quã nobis inuicem seruire p̃cipimur•Ita & pontifex Ro•recte pascendo,nobis etiã quasi uermiculis humi serpẽtib9 seruire tenet̃•Proin uera est Tirii Maximi s̃nia in serm•20•dicẽtis , Populi dux multo℞ dño℞ seruus• Quare &Orig•i Matth•hom•13•Qui principatũ desyderat,ait,ecclesiæ, debet fieri omniũ seruus in humilitate seruili,ut obsequat̃ omnibus in his,quæ pertinent ad salutẽ• Sed quid q̃ scripturæ , quas citas,non solũ ad eos,qui sunt infimæ fecis,& quasi Sardi uenales, sed ad principes/reges/imo ipsum imperatorem totius mũdi dominum iuxta•l•deprecatio•ff•ad legem Rhodiam de iactu referendæ sunt,sicut & hoc,Alter alterius onera portate,quoniam estis inuicẽ membra• Per hoc tamen nunquã recte subinferes ut subsit uasallo dominus , seruo patronus , incolæ præfectus seu præses , agricolæ rex uel imperator , nisi nõ modo leges & imperiũ sed & oẽs titulos de iurisdictione sonãtes tollere, imo politias omneis euertere uelis• Sed qd opus est multis? aut oportebit te simul omnes imperatores reges/principes/ac pręsidentes dãnare,aut locos,quos citas,rectius exponere,Sed ualde periculosum fuerit tot principũ,quo℞ fauores ãxie qdẽ aucuparis, animas in tartareas undas post totidẽ b̃nfacta detrudere• Sed timeo mi Luthere satis superlucratum esse credas, modo iugulent̃ pontifices,trucident̃ ep̃i,subiiciat̃ clerus•Nescis ãt

Aug•

Hiero•

Tirius Maximus

Orig•

•l•deprecatio•ff•ad Rho•de iact•

Dauid psal. ii. q̄ primū hæc prophetia cōpleta fuerit, Astiterūt reges terræ, & principes cōuenerunt in unū aduersus dn̄m & aduersum Christū eius. Iam reges cœpisse seruire dn̄o, & tūc reges sese cognouisse, imo professos se indignos esse, ut pontificū causas iudicarēt. Potuisses hoc

Conciliū Nicenū ex Niceno cōcilio, ex Hilario & Ambro. ac multis aliis dep̄hēdere,
Cōstātinus ip̄ator sed audi an̄ Aug. quędā Cōstātini imp̄atoris p̄conia. Lact. Firmian9
Lactantius in p̄œmio suarū insti. primū Ro. principū fuisse Constan. testat̄, qui repudiatis erroribus, maiestatē dei singularis ac ueri & cognouerit & honorauerit. Sicuti quoq; erga pios pater fuit indulgētissimus, sic aduersus impios iudex fuerit rectissim9. Sed audi qd fecerit in cōcilio apud Niceā Bithynię urbē a sanctis patrib9 celebrato, q̄n in eiusdē cōuentu ep̄i se inuicem accusantes, libellos imperatori suū arbitriū exposcētes, obtulerunt. Cōstātinus se iudicās indignū, libellos cōbussit, ac iudicare renuit. Hic est ille princeps, sub cuius imperio iā Christū reges adorare cœperūt. Et p̄culdubio si uixisset is in ecclesia primitiua, nunq̄ a laicis de reb9 ep̄or̄ fuisset iudicatū. Habes itaq; nos non in cētenaria p̄scriptione, sed mille ac ducētos annos & ultra hanc gratiā adeptos. Quanq̄ & in hac re nostra conditio sit longe deterior ac inferior, q̄ eor̄, q sacerdotes ac leuitæ fuerunt in ueteri testamento. Ii etenim, ut in deutero. habet̄, nō paruā iudicādi potestatem habebāt. Sed iā satis superq; tuis obiectionib9 responsum esse putarim. Certe contra tuas interp̄tationes oēs theologorum cunei pugnant tam uelites q̄ cataphracti. Contra te sunt historici/iureconsulti. Et solū tumultuariā plebē habes tibi adst̄ipulantem. Sed ad undecimū uenio, ubi ex. 25. q. 1. laicis inculcas scriptum esse Ro. sedē uim dare iuribus, ac q̄ nullis papa sit subditus iuribus. Miror mi Luthere, qui sanctulus diceris, & religiosulus haberi cupis, cur non uereris hic pontificibus tantā facere iniuriā? Nescis esse scriptum. Princeps legibus solutus est. l. princeps. ff. de legibus dixit hoc Vlpianus. Quid si & idē dixisset pontifex, sed nō dixit maxime q̄tū ad euāgelicā legē attinet, imo si undiq; p̄curreris sacros hos canones, p̄culdubio inuenies pontifices hoc seruare qd̄ scriptū est in. l. digna uox. C. eodē, ubi Theodosius & Valētin9 sic dicūt. Digna uox ē maiestate regnātis legibus alligatū se principē p̄fiteri. Sed hāc iniuriā tūc recte uindicauero, si ex eodē loco oſ̄dero te nō uera dixisse. Audiat ergo pusill9 grex qd Vrban9, qd Zosim9 qd Marcell9, qd Hormisda pōtifices in eodē loco tradiderint. Dicit

Respōsio ad. xi. articulum

. l. princeps. ff. de legibus.

Vrbanus papa

illic Vrbanus. Sunt quidam dicentes Ro. pontifici semper licuisse nouas condere leges, quod & nos non solum non negamus, sed etiã ualde affirmamus. Sciẽdũ uero summopere est, & quia inde nouas leges condere oportet, unde euãgelistæ aliquid & prophetę nequaq̃ dixerũt. Vbi uero aperte dominus uel eius apostoli & eos sequẽtes sancti patres sentẽtionaliter aliquid diffinierunt ibi non nouã legẽ Romanus pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, usq; ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli & prophetæ destruere (quod absit) niteretur, non sententiã dare, sed magis errare conuinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper domini ecclesiam cõtra luporũ insidias optime custodierũt. Zosimus ita scribit. Contra statuta patrum cõdere aliquid uel mutare, nec huius quidẽ sedis potest auctoritas. apud nos enim inconuulsis radicibus uiuit antiqtas, cui decreta patrũ sanxere reuerẽtiã. Marcellus sic habet. Omne qđ irrẽphẽsibile est, catholica defendit ecclesia. & infra. Iniustum iudiciũ & diffinitio iniusta, regio metu uel iussu a iudicibus ordinata non ualet nequaq̃ contra euangelicã uel ꝓpheticã, uel aplicã doctrinã cõstitutionẽue coꝝ siue sanctoꝝ ꝑatrũ actũ fuerit, stabit. & qđ ab infidelibꝰ uel hereticis factũ fuerit, oĩno cassabit. Et Hormisda sequit ibidẽ dicẽs. Prima salus est recte fidei regulam custodire, & a constitutis patrũ nullatenus deuiare. Si hæc Luthere populo ꝑdicares, trãquillã pacẽ in ecclesia faceres, nõ ita turbares ac misceres sacra ꝓphanis. Quid olim dicẽt tui, ubi sese intellexerint a te ꝑnitiose seductos. clamabit unusquisq; Erraui sicut ouis q̃ periit. quære seruũ tuũ, quia mãdata tua nõ sum oblitꝰ. Duodecimum erratũ esse dicis ubi Ro. sedem petrã hãc esse dicis. de qua Matth. 16. dictũ sit. Cũ tñ solus Christus sit petra, miror mi Luthere ubi id in dist. 19. hoc esse scriptũ inueneris. forsan citabis mihi textũ Leonis, illi supra responsum est. Ego nunq̃ dixi, nec inuenitur in iure sedem Ro. esse simpliciter petrã, qualẽ Christus appellare solemus. Sed hoc abnegare non potes ex Orig. petram esse oẽm, q sit imitator Christi. Ex Ambro. petrã esse actũ nostrũ, petrã esse mẽtẽ nostrã. Ex Aug. petrã esse ecclesiã. Ex Orig. Hier. Ambr. Aug. Leo. ꝓbare possumus Petrũ dici petrã, & q; cũ Christo petræ nomen cõmune habeat. Tu ergo qũo dicis solũ Christũ dici petrã. Quãq̃ & ego cũ Paulo sentiam, ueram petram esse Christum. Sed ne tot sanctos patres Cretenses mendaces faciamus, placet & Petro

Vbi Papa nouas leges condere habeat

Zozimus.

Marcellus

Hormisda

Ad duodecimum articulũ responsio Matth. xvi.

nomen hoc petræ, qđ & nec Paulus facere prohibuit. Et sicut lux
Ioannis.i. mundi dicuntur apostoli, quanq̃ Christus uera sit lux, quæ totum
mundum illuminat, ita & de petra quo ad Christum & Petrum.
Tredecimum errorem esse dicis, claues dumtaxat Petro traditas.
ostẽsum est supra claues esse Christi, claues esse ecclesiæ, claues esse
sacerdotũ. Sed Petro principaliter & primo datas ante cæteros apo
stolos non uno dumtaxat loco, sed sanctorum patrum sententiis
ostendimus. Vide ad hoc Ambro. Hiero. & de hac re primo oium
Hilar. Pictauiẽsis Hilarium Pictauiensem in ps. 131. & ps. 57. & omnino in lib. 6. de
trinit. cuius mentem tamen inferius plenius accipies. Certe si hæc
tuæ cateruæ proposuisses, pontificium ius non tanq̃ chrysippeam
dialecticam iudicasses. Dein asseris in. c. translato de constitution.
Ad articulũ .xiiii. quẽdam errorem maximum cõtineri, quasi sacerdotium Christi sit
translatum in Petrum. Certe textus est August. quem sumpsit ex
August. c. 7. ad Hebr. qđ tu imaginaris, textus non habet, sed una glosella
super uerbo translato. Possem eam tenere uel non, sicuti liberũ est
mihi multas negare glosellas. Sed uide quo se retulerit ista glosella
refert se ad textũ sanctissimi Anacleti in. c. nouo di. 21. ubi sic dicit,
In nouo testamento post Christum dominum a Petro sacerdotalis
cœpit ordo, quia ipsi primo põtificatus in ecclesia Christi datus est
domino dicente ad eum, Tu es Petrus & super hanc petram &c. Et
Anacletus in. c. in nouo dist. xxi. uerum est q̃ hic dixit Anacletus super trãslatione sacerdotii. Super
sacerdotio Aaron pugnauerunt hic nonnulli cum tuis, sed satis in-
docte ac infeliciter. Cyrillo credẽdũ esse puto, qui pulcherrime pro
bat tabernaculum Mosi fuisse figuram ecclesiæ, & q̃ sacerdotium
Hebræorũ erat figura nostri sacerdotii, super qua re ab illo speciales
sunt æditi libri. sed nos infra tangemus. Modo satis sit monstrare
quomodo sacerdotiũ Christi sit in æternũ. Possem longo id exequi
Lactantius. ordine ex Lactantii. 4. li. inst. ca. 14. Sed hic dũtaxat ne longus sim,
Athanasius Alexã drinus aut Theophilactus dum breuis esse laboro, quid in hac re sentiendum sit, ex Athanasio
p̃triarcha Alexãdrino accipe, In æternum est, quia quottidie offert
uel imperpetuum offert per dei ministros oblatio, Christum dñm
& pontificem habens & sacrificium, qui seipsum ob gratiam sancti
ficat/frangit/& tribuit. Quotienscũq; id fiet, mors dñi annũciabit.
hęc Ath. Sed forte huic dicto nõ credes, cũ docere soleas eucharistię
sacramẽtũ nõ esse sacrificiũ aut oblationẽ &c. uti tua captiuitas Ba-
bylonica habet. Vt igit ista firmemus, audi qđ os uere aureũ dicat.

Chrysostomus inq̄ in.2.epistola ad Timoth.c.1. Sacra ista oblatio sit, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quāq; sacerdotes modo quoq; conficiunt. nihil habet ista q̄ illa minus. cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antea sacrauerat. Quemadmodum enim uerba quæ locutus est Christus eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadem est, eademq; baptismi ratio est, adeo omnia in fide consistūt. Cornelium spiritus repēte repleuit, quia prius ipse alacritatem uoluntatis ostēderat. Et hoc igitur Christi corpus & illud est. Qui aūt hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christū esse, qui nūc etiam adest, atq; operatur. hæc Chrysost. Habet eandem sententiā D. Ambrosius in pluribus locis & maxime in.4.in.5. & in.6. libro de sacramentis. Habet hoc. D. Aurelius August. cuius cōmunis est usus eucharistiam dicere sacrificium seu oblationem. Et non parui momenti res est, quod habet Ambrosius in dicto libro.4.c.5.&.6. & sancta hoc tenet uniuersalis ecclesia, q in sacro canone missæ sacerdos orat dicens: Hanc enim oblationem ascriptam. Et post consecrationem iterum dicit: Offerimus tibi hanc imaculatam hostiā rationabilem incruentam hostiam/hunc panem sanctū/& calicem uitæ æternæ, & petimus & precamur, ut hanc oblationem suscipias in sublime altare tuum. Ex quo quidem Ambrosio habes hæc sacri canonis uerba ante mille ac centum annos in usu ecclesiæ fuisse. Addo q hæc eadem uerba in missa græce scripta reperiuntur, qua & iādiu Græci utuntur ac usi fuerunt, testātibus hæc uetustissimis codicibus. Sic enim illi a mille ac trecētis annis inter cętera sequētibus uerbis celebrarunt, ac sic in hanc horam celebrare solent. ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοί σου κύριε καὶ ὁ λαός σου οὗτος ὁ ἅγιος μεμνημένοι αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μακαρίου πάθους αὐτοῦ. ἔτι τῆς ἐκ τοῦ ᾅδου ἀναστάσεως. καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐνδόξου ἀναβάσεως προσφέρομεν τῇ μεγαλοσύνῃ ἐκ τῶν σῶν δωρεῶν καὶ χαρίτων. θυσίαν καθαρωτάτην θυσίαν ἁγίαν, θυσίαν ἄχραντον, ἄρτον ἅγιον ζωῆς αἰωνίου, καὶ ποτήριον σωτηρίου διηνεκῶς. Hæc omnia cōtra te pugnant, tua reprobant ac inuertunt. Et ita inuertunt, ut tui nō parum miserear, qui non modo cum tuo sæculo pugnas, qd' tamen Erasmus etiam periculosissimum esse scribit, imo fere ab omnium sanctorum patrū scripturis/rationibus, & a millenario usu ecclesiæ

Chrysost.

Obtulit se Christ. patri semel hostiā uiuam, offerē p sacerdotes quottidie eadem, nihilq; habet ista q̄ illa min.

Ambro.
August.

Erasmus

dissentis. Sed ut te fortius stringam, audi quid cõtra tuam assertionem Hireneus in.4.libro capite.32.scribit. ad uerbum hunc tibi in medium proferam: Eum, inquit, qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit dicens, Hoc est corpus meũ. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam ecclesia ab aplis accipiens, in uniuerso mũdo offert deo. hæc Hireneus, nõ Thomas non Ockam/Ricardus/aut Scotus, sed doctor uicinus temporum apostolorum. Et tu post totidem sæcula ueniens, nouã & inauditã spargendo doctrinam non sine grandi animarum periculo totiusq; mundi tumultu perturbas ac inuertis omnia. Sed uerbo sc; testamenti forte deciperis, de quo longe aliud sentiendum erat, q̃ tu sentire uideris. Eges hic non modo pceptore iurecõsulto, qui ex titulis .C. de testa. ff. de inoff. testa. te doceat, sed & theologo hic opus est. Nam & si testamentum dicat, quo defertur bonorum hæreditas, iuxta ea quæ sunt apud Ambrosium de Cain & Abel lib.1.c.7. quo & diuinum dicitur testamentum, quoniam sanguine dedicatũ est uetus in typo nouum in ueritate, quo & diuinæ gratiæ pignus tenemus, Quia sic deus dilexit mundum, ut unigenitum filium suũ pro omnibus daret. Sed & hoc notandum est, inquit Hieronymus in Hiere.c.11.q; uerbum בְּרִית aquila & symachus semper pactũ septuaginta & Theodotion testamentum interpretati sunt. Vnde idem Hiero. in Malachiam.c.2. sic habet. Per Leui Aaron & uobis sacerdotii gloriam cõdonaui, ut esset pactũ meum siue testamentũ cũ Leui, & æterno mihi sacerdotio ministraret. Vbi בְּרִית uerbũ hebraicum aquila, συνθήκην pactũ interpretatur. Septuaginta semp διαθήκην testamentum. Et in plerisq; scripturæ locis testamentum non uoluntatem defunctorum sonare, sed pactum uiuentium, competentissimum est. Et de ea re iterũ idẽ Hiero. in Zachariam.c.9. sic habet. Tu quoq; in sanguine testamenti siue pacti tui emisisti uinctos tuos de lacu in quo non est aqua. quod ita intelligitur. In sanguine passionis tuæ eos, qui in carcere tenebant inferni, in quo nõ est ulla misericordia, tua clementia liberasti. Deniq; postq̃ resurrexisti, his, qui peccatis Adam, siue, ut quidam uolunt, erroris inoliti, ac mortis uinculo tenebantur, resurrexerũt cum eo, & apparuerũt in sancta ciuitate. De hoc sanguine testamenti & ipse indicans futuram passionem, ad discipulos loquebat, Accipite & bibite ex hoc

Hireneus in libro contra hære.

Lutherus in uerbo testamẽti deceptus

Ambro.

Hierony.

Hierony.

oēs.hic eſt enim calix noui teſtamenti in ſanguine meo. hęc Hier.
Qđ ſi epiſtolā Pauli ad Hebręos de teſtamento loquentē obieceris,
audi Hieron.in Hieremiam.c.31.ita loquentem.Ecce dies ueniunt
dicit dominus, & feriam ſiue diſponā domui Iſrael & domui Iuda
pactum ſiue teſtamētum nouum &c. Hoc teſtimonio Paulus ſiue
quis alius ſcripſit epiſtolā, uſus eſt ad Hebræos.omneſq; deinceps
eccleſiaſtici uiri in primo ſaluatoris aduentu dicunt uniuerſa com
pleta,& nouum teſtamentum hoc eſt euangelium ſucceſſiſſe ueteri
teſtamento,a quo legem literæ lege ſpiritus cōmutatam, ut omnia
quoq; ſacrificia & circūciſio ſpiritualiter complerentur.Qđ autem
pro teſtamēto ponimus,hebraicæ ueritatis eſt. Vides adhuc pactū
dici teſtamentū poſſe,& eſſe,qđ cum ita ſit,nō ſcio an iuſtā cauſam
habueris hoc ſacramentum ita teſtamentum uocare,ut non eſſet ēt
ſacrificium,quum tamen dudum ante tempora Ambro. quottidie Ambro.
dixerit eccleſia & Græca & Latina imo Aſiana,Offerimus tibi hāc
inuiolatam hoſtiam,rationabilem hoſtiam,incruentam hoſtiam,
hunc panem,& calicem uitæ æternæ,& petimus ac precamur, ut
hanc oblationem ſuſcipias in ſublime altare tuum &c. Et Cypria. Cypria.
in.2.libro epiſtolarū.2.epiſtola. Quotienſcunq; calicem in cōmemo
rationem domini & paſſionis eius offerimus,id quod conſtat dn̄m
feciſſe,facimus. Et Hierony. in Sopho.c.3. id aſſeuerare uidetur.
Origenes quoq; ſuper leui.homel.5. expreſſe habet Chriſtum eam Hiero. Orig.
eſſe hoſtiā,quæ pro peccatis offeratur,quæ & dici mereatur ſancta
ſanctorum. Ea propter obſecro impoſterum ſic hanc euchariſtiam
tractes ac uenerare,ne nomen a primitiua eccleſia uſq; in ætatem
noſtram religioſe celebratū,perdidiſſe uideatur.Non ſolus ſapias,
ſed maiorum imitare prudētiam. In fine diſceptationis noſtræ hęc
& his ſimilia contra captiuitatem tuā uere babylonicam adducere
ſtatui.Iam ad Athanaſium rediens,Chriſti ſacerdotium in æternū Athanaſius
eſſe dicere poſſumus,qđ ſub hoc ſacramento ſit nobiſcum perman
ſurus uſq; in conſumationem ſæculi ſacerdos quidem & ſacrificiū.
Aut ut Auguſtinus habet in.17. de ciuita. dei.c.17. Tu es ſacerdos Auguſt.
ſecundum ordinem Melchiſedech,ex eo ꝙ nuſq̄ iā eſt ſacerdotium
& ſacrificium ſecundum ordinem Aaron. Et ubiq; offertur ſub ſa-
cerdote Chriſto, quod protulit Melchiſedech, quando benedixit
Abraam.de quo ſacerdotio plura idem Auguſt.in lib.quęſtionum
uet.& noui teſt.q.c.14. Illud ſacerdotium quantum ad executionē

pertinet, poſt Chriſtum imo a Chriſto uenit ad Petrum tanquam
Ad.xv. articulum reſponſio — archierea, quicquid tum uel dicas uel imagineris. Taxas dein in .15. tuo articulo in.c.ideo permittĕte.25.q.1.qđ ſcriptum inueneris.
Et hic ſcriptum eſſe dicis papam poſſe condere leges in catholica
Ad Galat.v. — eccleſia, cui ſentĕtiæ Paulus aduerſeť ad Galat.5.dicens, Libertate nos Chriſtus liberauit. Scripſiſti nonnihil de libertate chriſtiana, ſed re uera nec dictum Pauli/nec tua chriſtiana libertas huc pertinebat, qua pontifici poteſtatĕ condendi leges p̄riperes. Scio ſcriptū
Ioannis.viii. — Ioannis.8. Veritas liberabit uos. & iterum. Si filius uos liberabit, tunc uere liberi eritis. Sed quid proprie eſt liberare aliud q̄ ſaluum
Auguſt. — facere? hoc ſecundum Auguſt. in euangelio Ioannis tractatu .41. Planius enim greco q̄ latino cognoſcitur. nempe ſic græcum habet
Pſal.lxxxvii. — καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Et re uera, hic nos liberauit, qui eſt
Auguſt. Paulus — inter mortuos liber. Sed quomodo dicit Auguſt. Nos ſerui eramus cupiditatis, liberati ſerui erimus charitatis, quod & Paulus docet
Origenes — ad Galat.5. ſic dicens, Vos in libertatem uocati eſtis fratres tantum ne libertatem in occaſionem carni. Et Origenes de hac libertate ſer
Qualem ſumus p Chriſtū libertatem adepti — monem faciens in epiſtolam ad Ro.c.7. dicit, Vbi Chriſtus nobis mortuus eſt, & nos cū ipſo mortui ſumus. peccato liberi ſumus per ipſum a lege peccati, in qua detinebamur, ut poſſumus iam ſeruire legi dei. ſeruire autem in nouitate ſpiritus, non in uetuſtate literæ. Nō enim iccirco nos Chriſtus abſtraxit a lege peccati, ut uetuſtati legis ſeruiamus. i. ut circūciſionĕ recipiamus, & ſabbata uel cætera quæ uetuſtas legis literę continet, ſed ut legem dei in ſpiritus noui
.ii. Corinth. iii. — tate ſeruemus. i. ex omnibus, quæ in ea ſcripta ſunt, ſpiritalem ſenſum ſpiritu donante capiamus. Sicut & idĕ apoſtolus in aliis dicit quia uelamen poſitum eſt in facie Moyſi. Quum autem conuerſus fuerit, quis ad dominū auferetur uelamen. dn̄s deus enim ſpiritus
Origenes. — eſt. ubi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Et idĕ in Matth. homel. .7. Filii terræ liberi non ſunt. quoniam omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Liberi autem ſunt, qui manent in uerbis Ieſu, & propter hoc cognouerūt ueritatĕ, & ueritas liberauit eos a ſeruitute
Auguſt. — peccati. Hanc libertatem Auguſtinus in Ioan. tract.112. dicit per ſanationem auriculę ipſius Malchi figuratam, ubi & ſeruitus erat, & eſt ſecū libertas. Sed propterea non dicat chriſtianus, inquit Aug. Liber ſum, in libertatĕ uocatus ſum, non ſum ſeruus, ſed redĕptus ſum, & ipſa redĕptione liber effectus ſum, faciam quod uolo, nemo

prohibeat me a uoluntate mea, si liber sum. Sed si ista uoluntate peccatū facis, seruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum, sed utere ad non peccandum. Erit enim uoluntas tua libera, si fuerit pia. eris liber, si seruus fueris, liber peccati, seruus iustitiæ, dicente apostolo. Cū serui essetis peccati, liberi eratis iustitię, nunc autē liberati a peccato, serui facti deo. Habetis fructū uestrū in sanctificationem, finem uero ad uitam æternam. Qd' si cupias antiquiorem de hac re loquentem audire, en quid Hireneus in. 4. lib. contra hæreticos. c. 31. scribit. Præcepta, quæ in seruitutem & in signum data sunt illis, circūcinxit nouo libertatis testamento. quæ autem naturalia & liberalia & cōmunia omniū, auxit & dilatauit, sine inuidia largiter donans hominibus, per adoptionē patrē scire deum, & diligere eum ex toto corde, & sine aduersatione sequi eius uerbum, non tantum abstinentes a malis operationibus, sed & iam a concupiscentiis eorū. Auxit & iam timorē. filios enim plus timere q̄ seruos & maiorem dilectionem habere in patrem. Et propter hoc ait dominns. Omnem sermonem ociosum, quem locuti fuerint homines, reddēt pro eo rationem in die iudicii. Et qui uiderit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio, ut sciamus non solum factorū reddendam rationē deo, ut serui, sed etiam sermonū & cogitationum, tanquam qui & libertatis potestatē acceperimus, in qua magis probatur homo, si reuertatur, ut timeat & diligat eū. Et propter hoc Petrus ait, non uelamentum malitiæ habere nos libertatem, sed ad propitiationem & manifestationē fidei. hęc Hire. — Libertate abutens seruus efficitur — Paulus da Ro. vi. — Hireneus

A quibus nō longe absunt, quæ scripsit sanctus Antiochus Grecus in lib. de pceptis dñi nostri Iesu Christi, quæ iam præterire uolo, ad Vulgarium ueniēs. En Vulgarius in epistolam ad Gala. sic habet. Nō ut legi deseruiamus, a Christo sumus uocati, sed ut a legalibus seruitutis iugo liberi simus. Dein ne quis existimet, quia libertate utimur, licere nobis omnia ad nutum facere, castigat id dictum, & inquit. Nequaquam sumus huiusmodi libertatem adepti, perinde ac occasionem nacti ad carnis concupiscentias. Quippe qui non eā ob causam sumus a legis iugo soluti, ut in præceps feramur, sed ut seruitute summota, recti & gradu composito, tamq̄ bene formati & instructi nos incedamus. Non enim ut legem pręuaricemur, licēter iam & libere agimus, sed, ut ultra quā lege cautum sit, pueharmur. — Antiochus Grecus — Vulgarius eps

Hiero. Origenes

Et Hiero. cum huius dicti uerum nobis daret intellectum ex .10. stromatum Orig. cū sancto conuenit, Athanasio in summa prohibemur facere qd' placuerit & uolūtas suggesserit. Eapropter Orig. in homelia .11. super numeros recte locutus uisus est mihi dicens. Christus nos redemit de maledicto legis, non nos redemit de maledicto mādati, nec de maledicto testimonii, nec de maledicto iudiciorum, sed de maledicto legis, ne subiecti essemus circūcisioni carnis, nec obseruationi sabbatorum, aliisq; horum similibus. Neq; per hanc libertatem, quā tu citas ex Paulo, principes illi christiani prohibentur facere leges, cōdere statuta reipub. christianæ cōgruētia. Ad quid enim dixisset dn̄s, Qui uos audit, me audit. Et cur toties Paulus p̄cepisset filios obedire parentibus, seruos obedire dominis, subditos obedire prępositis, sicut est ad Ephe. Collocen̄, & Hebręos, imo ad Titū scribēs, ait. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse. Quid qd apostoli p̄ceperūt aliqua, uelut acta illorum per Lucam Prochorum ac alios descripta testantur. Praecepta dedit & Paulus. Nunquid arguendi sunt treceti decem & octo episcopi in Nicena synodo congregati, qui multa statuta dedere. aut dānabis centū & quinquaginta patres sub Constantinopolitano, & ducētos patres sub Ephesino, et sexcētos & triginta patres sub Calcedonēsi concilio, qui certe nobis post hanc liberationem, quam consecuti sumus in Christo, multa statuta fecerunt, re uera impiū hoc esset. Ne ergo apostolos, ne tot sanctos patres, imo ne infinitos christianos principes damnemus, alium intellectum & uerū illius paulinę sententiæ quærere oportet. Et eū quidē, quē post reliquos Erasmus in annotationibus in Matth. c. 11. habet. Quum igitur tuus corruerit intellectus, certe dabis uicarium Christi condere posse statuta. Sed mi Luthere de te multi multa loquunt. & aliquādo uiri boni rationē tui nominis dare conati sunt. Credidere quidā te Lutherū λουτρον quod est lauacrū, esse uocatum. Fuere nonnulli, qui te Lutherū alytron, qd Erasmus in annotationibus in Matth. c. 20. p̄tiū significar dicit, quo redimunt captiui aut serui appellatū esse dixerūt. Et ego in principio causę tuę sępe asserui te Lutherū esse dictū alytrosi, quam Athanasius aut Vulgariæ episcopus perfectam liberationē significare docuit. Sperabamus. n. ex te redēptionem Israel, sed certe spe bona frustrati, nisi mutaueris animum, coniicies nos in libertatem, ne dicam licentiā peccandi. Tibi non parū cōdoleo,

In Nicena synodo cccxviii. epi, i Cōstātinopolitāo. cl. in Ephesina. cc. in Calcedon̄. cccccc xxx. patres cōgregati fuerunt.

Erasmus

qui non paruam peccandi populo christiano indulgentiam præbes. Sed qui te iudicat ac iudicabit, dominus est. Vide quot bona opera ieiuniorum & orationū te auctore neglecta sint. Sed hoc pœnitendum est, quod tot monachi religionis habitum abiiciunt. Nūquid non memores esse conueniebat. Vouete & reddite deo uota uestra. Sed de his alias tecum.

Circa sedecimum errorem contendis, nescio qua tyrannide pontificem abuti uerbo Quodcunque ligaueris. Nullum hic citas locum. Vnde cum illis sentio, quos super hæc uerba scripsisse supra monstraui. Qđ si textum expresseris, & tibi respondere non grauabor. Ad articulū. xvi. responsio

Decimumseptimū errorem hunc esse dicis, quo papa mandauerit sub excōmunicationis pœna certis diebus abstinēdum a carnibus ouis/atque butyro, cum huiusce rei potestatem nullā habeat. Cuius errati nullum textum assignas, forsan eam ob rem, quia nullū inuenire poteras. Scio scriptum esse de carniū esu subti. de consec. dist. 5. & in codē. c. denique dist. 4. sed excōmunicationem nullā inuenio. Id sane deprehenditur, quod Leo papa. 4. cui recte simplicem illā & a Christo laudatam prudentiam adscribimus super esu carnium uetustissimam & nō improbandā traditionem cōmemorat. Hanc ante septingētos annos obseruauit ecclesia. Ab hac diuturna obseruatione non tam facile recedendū puto. Scis quid Hiero. ad Pamachium & Octa. scribit. Illā senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Habemus hanc abstinentiam non tam ex præcepto pontificis q̄ ex diutissima cōsuetudine sanctæ matris ecclesiæ. Ecclesiam igitur hic non pontificem dānas. Et in te miror, qui carnis castigationem ac mortificationem non indiligēter doces, & tam propense laudas, quam & ego tecum laudo & probo, imo cū Paulo id facio. Qđ non es memor q̄ recte conducat & a carnibus quandoque abstinere christianū hominem. Docuere nos Galenus uir doctissimus Diogenes Epicurus quantum petulantiæ carniū esus promoueat. Scis carnē facere nitidum & pinguem, & bene curata cute, imo Epicuri de grege porcum. Nec mirū fuerit, si christiani a carnibus abstineant. Sub Saturno enim in aureo sæculo, sicut Dicearchus habet, nemo carnes comedit. Sicut & in primis post diluuium a Noe carnes comestas esse legimus. Nisi forte uelis cum Strabone e sedecimo libro dicere ex superstitione ortam esse carnium abstinētiam. Carnibus Cyrus Persarum rex abstinuit, & mira fuit Lacedæmoniorum frugalitas.

Responsio ad articulum. xvii.

A carnibus abstinere consilium est non præceptum

Hiero.

Lutherus ecclesiā nō pōtificē dānat

Galenus

Dicearchus

Strabo

Cyrus

Lacedæmonii

Aegyptiorum sacerdotes
Esseni
Iosephus
Magi

Nolo hic dicere de sacerdotibus Aegyptiorũ, qui etiam ouum pro carnibus uitauere. Et scis Essenos Iudaeos, teste Iosepho, semper carnibus abstinuisse. Ea etiã aetate, qua Pigmalion in oriẽte regnabat, carniũ esus non erat. Fuerunt & apud Persas magi doctissimi, qui excepta farina & olere nihil amplius in cibũ sumebant. Et possem

Gymnosophistae

tibi recẽsere multa de Gymnosophistis/Samaneis/Iouis prophetis, qui a carnibus abstinuere. Et scis in templo Eleusinae tertiũ pceptũ esse carnibus non uescendũ. Cur ita factum esse putas, quia carniũ

Hieronymus
Hilarion

esus/& potus uini/uentrisq; saturitas seminarium libidinis est, ut Hiero. inquit in .2. li. aduersus Iouinianũ. Vnde sanctus Hilarion eremita cõtra libidinem carnis ad corpus ait. Ego aselle faciam, ut nõ calcitres, nec te ordeo alam sed paleis. fame te conficiã & siti &c.

Hieronymus

Illam etiam obseruãtiam ante tẽpora Hieron. diu fuisse firmissime credo, qd' & partim ex cõmẽtariis in epistolam ad Gala. depręhendere possumus. Qd' si ieiunium qd' ab apostolis praesumimus institutum, seruare iubemur, ni mirum si iuxta consilium Ambrosii a

Ambrosius

carnibus & quibusdam aliis abstineamus. Non q; creator & dñs

Hierony.

intestinorum nostrorum rugitu & inanitate uentris pulmonisq; delectetur ardore. Sed q; aliter pudicitia tuta non est, ut scribit Hiero. ad Eustochium. Quid q; bonum est huiusmodi uinum nõ bibere, & carnem nõ manducare, ita ut sit caro sicut uter in pruina. Hanc igitur constitutionem si alicubi inuenisses, non eam facile dãnare, sed probare debebas. Sed non tam fortis est illa consuetudo, quin etiam tẽpore quadragesimali propter inopiam annonae carnes comedere possumus, imo infirmis, qui quocunq; tempore aegrotant, non ex nundinatione quadã, ut tu alibi dicis, sed iuris permissione

Innocentius

conceditur. Ita Innocentius tertius scriptum reliquit in .c. consiliũ de obseru. ieiu. Immerito igitur hoc papae impingis, qd' scriptũ esse non inuenit, imo indigne id reprobari puto, qd' totidem annorum obseruatiõe fulcit. Nec tibi persuadeas sicuti uelle uideris, ieiunia & uota res esse iampridem a Romanis pontificibus excogitatas.

Hieronymus

Nam & Hiero. ad Sabinã scribit moris fuisse in Aegypti & Siriae monasteriis, ut tam uirgo q̃ uidua, quae se deo uouerint, & saeculo renunciantes omnes delicias saeculi, conculcarint crinem monasteriorum matribus offerant desecãdum, & multa id genus sunt alia, quę tu pontifici Romano putas impingenda. Sed forte habes, quo tua defendas. q; nolis ullum hominem super caeterum aliquid statuere

tuere poſſe, quod & conſtantiſſime dicis ac aſſeris, ſuper quo paucis tibi reſpondeo. Si homo ſupra hominem nihil ſtatuere poteſt, cur in primo apoſtolorum concilio decretū factum eſt, ut qui ſunt in Antiochia / Syria/& Cilicia, contaminationibus ſimulacrorum & ſanguine & ſuffocato abſtineāt? Cur tot leges ponit apoſtolus de conſtituendis ep̄is,de uiduis,& uelandis fœminarū capitibus? Cur ordinauit ne fidelis coniux ab infideli diſcedat,niſi deſeratur? Cur dicere non ueretur cæterum,ego dico,non dominus? Cur fornicantem Corinthium Sathanæ tradit? An non apoſtoli homines fuerunt? & Paulus homo fuit,dicens cum Barnaba ad eos, qui erant in Licaonia. Nos mortales ſumus ſimiles uobis homines. Voluit tamen uas electionis ſua cuſtodiri mādata. Sed quia ſereniſſimus atq; inuictiſſimus princeps & dominus Henricus Angliæ & Franciæ huius nominis rex octauus ſup ea re non modo ſancte ac docte ſcripſit atq; feliciter, imo hanc tuam erroris mōſtroſiſſimam hydrā gladio ſacræ ſcripturę quaſi aliqua claua Herculis proſtrauit,& ita ut me legentem non modo maieſtas illa dicendi,quę illi peculiaris eſt, ſed & grauiſſimæ ſententiæ reddiderint plane ſtupidū ac attonitum. Et re uera iſta ſi non contemptim legeris, fieri non poteſt ſi tibi ſuperſit aliqua ſcintilla religionis, in hac re ſententiam mutabis,immo oues alioquin erroneas, tua recantatione ad caules ueræ paſcuæ reduces. Diſcas itaq; illū imitari,qui iā in toto terrarū orbe inter ſereniſſimos doctiſſimus,& iter doctiſſimos ſereniſſimus perpetua laude cātatur. de quo & olim id qđ de Aenea Maro cecinit, Anglia illa, cui ſoli philoſophantem regē cōtigiſſe uidemus cātabit

Actuum.xviii. — *Laus ſereniſſimi ac inuictiſſimi Regis Angliæ*

Rex erat Henricus nobis,quo iuſtior alter
Nec pietate fuit,nec bello maior, & armis. *Virg.I. Aeneidos*

Nec id imerito fiet. Siquidem altera manu uirgam paſtoris,altera uero ſceptrum regium geſtat. At quid opus eſt uerbis,ubi res ipſa loquitur? *Ad.xviii. articulū*

Sed ꝙ iniuſtiſſime pontificem facere contendis, qui ſacerdotibus ne ducāt uxores,phibuerit. hoc opus hic labor eſt. Mallem hic aliorum audire iudiciū,q̄ mea imprudēter in mediū afferre. Sed cū ita fieri cōueniat,ac tuæ ſcripturæ exigat ordo,hāc rē p̄terire nō poſſū. Scis mi Luthere diu dubitatū a Theophraſto,ut eſt apđ. A. Gelliū an ne ſapienti ſit uxor ducēda. Sat ualide in utrāq; partē pugnatū eſt. Nēpe Bias rogatus a quodā deberet ne uxorē ducere,an uitā uiuere cęlibē,inq̄t,aut pulchrā duces,aut deformē. ſi pulchrā habebis

Theophraſtus *A.Gellius* *Bias* *An ſapienti ſit ducenda vxor*

communem,ſin turpem,habebis pœnam • neutrum autem bonũ•
Eſt igitur non ducenda uxor• Inuenti ſunt,qui reſponſum hoc con
uerterint,ac ἀντιστρέφον ideſt reciprocũ eſſe uoluerũt,dicentes•Si
formoſam duxeris, non habebis pœnam , ſin deformem , non ha/
A. Gellius in noctibus atticis
bebis communem•Ducenda eſt igitur uxor• Credit A•Gellius lib•
quinto cap•6•hic ſeſe medium inueniſſe,dum formam , quam ipſe
uocat ſtatam,excogitarit• Sed Theophraſtus homo gentilis in lib•
Theophraſtus
de nuptiis prudentiſſime diſcuſſit per coniugium impediri ſtudia
philoſophiæ, nec poſſe quenquam libris & uxori pariter inſeruire•
Multa eſſe,quæ matronarum uſibus neceſſaria ſint,precioſę ueſtes
aurum/gemmæ/ſumptus/ancillę/ſuppellex uaria/lecticæ/& eſſeda
deaurata•Dein per noctes totas garrulæ quęſtiones•Illa ornata pro
cedit in publicum•illa honoratur ab omnibus• ego in conuentu fœ
minarum miſella deſpicior • Cur aſpiciebas uicinam ? quid cum
ancillula loquebaris? de foro ueniens,quid attuliſti? Non amicum
habere poſſumus,non ſodalem•alterius amorem ſuum odium ſuſ/
picatur• Si doctiſſimus præceptor in qualibet urbe fuerit,non uxo
rem relinquere,nec cum ſarcina ire poſſumus•Pauperem alere diſ/
cile eſt,diuitem ferre tormentum • Adde quoniam nulla eſt uxoris
electio,ſed qualiſcunq; obuenerit,habenda • Si iracunda,ſi fatua,ſi
deformis,ſi ſuperba,ſi fœtida • Quocunq; uicio eſt, poſt nuptias di/
ſcimus•Equus/aſinus/bos/canis/& uiliſſima mãcipia/ueſtes quoq;
& lebetes/ſedile ligneum/calix/& urceolus fictilis probantur prius
& emuntur• ſola uxor non oſtenditur,ne ante diſpliceat,quam du/
catur•Attendenda eſt ſemper illius facies & pulchritudo laudãda,
ne ſi alteram aſpexeris , ſe exiſtimet diſplicere • Vocanda domina,
celebrandus natalis eius,iurandum per ſalutem ipſius,ut ſit ſuper/
ſtes optandum , honoranda nutrix eius & gerula/ſeruus/patrinus
& alumnus / & formoſus aſſecla / & procurator calamiſtratus / &
longam ſecuramq; libidinem exactus ſpado • ſub quibus nomini/
bus adulteri deliteſcunt quoſcunq; illa dilexerit • Ingratis amandi
ſi totam domum commiſeris,ſeruiendum eſt • Si aliquid tuo arbi/
trio reſeruaueris , fidem ſibi haberi non putabit, ſed in odium uer/
tetur , ac iurgia , & niſi cito conſulueris , parabit uenena• Anus &
aruſpices / hariolos / & inſtitores gemmarum/ſericarumq; ueſtium
ſi intromiſeris , periculum pudicitiæ eſt • ſi prohibueris , ſuſpi/
tionis iniuria • Verum quid prodeſt etiam diligens cuſtodia?

quum uxor impudica seruari nō possit, pudica non debeat. Inuida
enim custos castitatis necessitas. & illa uere pudica cēsenda est, cui
licuit peccare, si uoluit. Pulchra cito adamatur. fœda facile concu-
piscit. Difficile custoditur quod plures amant. Molestum est possi-
dere quod nemo habere dignatur. Minore tamen miseria deformis
habetur q̄ formosa seruatur. Nihil tutum est, in quod totius populi
uota suspirant. Alius forma, alius ingenio, alius facetiis, alius liber-
tate solicitat. Aliquo modo uel aliquādo expugnatur quod undiq;
incessitur. Plutarchus multa ad rem in libro de præceptis connu- Plutarchus
bialib9, quę omitto, ne lasciuis gaudere uidear. Hypponactes duos Hypponactes
dixit uxoris dulcissimos dies, nuptiarum uidelicet & mortis. Hoc
Iudæi pulchra inuentione exprimūt genesis. 23. ubi Abraam defle-
bat uxorem Saram mortuam. Verbum autem scilicet ולבכתה qd
fletum illum significat per כ quasi literam minusculam exprimūt
dicentes hanc כ esse literam de minimo alphabeto, quod nonnisi
semel per totam bibliam inuenitur. Et hinc tradūt uxoris mortem
non nimium sed mediocriter esse dolendam, sicuti fecerit Abraam
uxore Sara defuncta. Et de uxore loquens Philemon, immortale Philemon
malum uxorem dixit. Theodectes coniugium simile senectuti. Theodectes
utrumq; enim assequi cupimus. assecuti tandem dolemus atq; an- Hesiodus
gimur. Hesiodus. Quisquis confidit mulieri, frondibus hæret. Li- Libanius
banius sophista nobilissimus quendam effingit, qui sese aliquando
coram iudicibus accusauit. & cur supplicio dignus extremo foret,
causam subiunxit, qui sibi permiserit uxorem dare. Et Cicero Cicero
rogatus ab Hirtio, ut post repudium Terentiæ sororem eius duce-
ret uxorem, omnino facere supersedit dicens non posse se uxori &
philosophiæ pariter operā dare. De Xantippe Socratis uxore nota Vxorum in viros
est iurgiorum historia, & hæc quomodo philosophum pientissimū molestiæ
imunda pfuderit aqua. Omitto q uiris strennuis quādoq; impudi-
cissimæ contingere solent uxores. Nolo hic dicere de Lelio Scylla
Gneo Pompeio/Marco Catone cēsorio. Et matrimonii non est par-
ua molestia. q, ut est apud Terentium, omnes socrus oderunt nu- Terentius
rus. Herodotus scribit q mulier cum ueste deponat & uerecundiā. Herodotus
hoc in impudētibus non honestis matronis uerū esse credo. Noster
comicus fortunatum putat, qui nunquā uxorem duxerit. Epicu- Epicurus
rus uoluptatis assertor raro dicit sapienti ineunda coniugia, quia
multa incommoda admixta sunt nuptiis. Ridicule Chrysippus Chrysippus

Valerius ducendam uxorem sapienti præcipit ne Iouem Gamelium & Ge-
nethlium uiolet. Et fertur Valerium Ruffino scripsisse. Optima
fœmina, quæ rarior est phœnice, amari nõ potest sine amaritudine
metus & solicitudinis/& frequentis infortunii. Credit & fere nullã
esse Lucretiam, nullam esse Penelopen, nullam Sabinam. Et legit
Iupiter Iouem post Europam mugire coactum. Nolo hic de Phœbi amore
Leucothoes infatuato narrare. Et Phoroneus Græcorum rex iam
Phoroneus moriturus ait Licetio fratri suo. Ad summã felicitatem nihil mihi
Sulpitius deesset, si uxor mihi semp defuisset. Sensit Sulpitius ubi se calceus
Cato Vticensis premebat, qui uxore nobili & casta diuertit. Et Cato Vticensis. Si
absq; fœmina posset esse mundus, conuersatio nostra non posset
absq; diis esse. Nouit is q flos Veneris rosa, quia sub eius purpura
Metellus multi latent aculei. Metellus Mario respondit, quum eius filiam
dote diuitem, forma nobilem, genere claram, fama felicem ducere
noluit, malo meus esse q̃ suus. Cui Marius. imo ipsa tua erit. Ait ille
Immo uirum oportet uxoris esse. Logicum est enim. Talia erunt
Aristoteles subiecta, qualia permiserint prædicata. Et Aristoteles peripateticorum
facile princeps alienissimum modum habendi dixit habere uxorẽ.
Quum enim quis habet, habetur. Vulgatissima est Demosthenis
Demosthenes cũ Layde historia, qua magno precio emere pœnitere prohibemur.
Non parua sunt illius iugi pericula. Docet hoc Liuia. hoc Lucilia.
Liuia Liuia uirum suum interfecit, quem nimis oderat. Lucilia, quem
Lucilia nimis amauit. illa sponte miscuit aconitum. hæc decepta furorem
pro amoris poculo. Itidem Herculi contigisse fabulæ tradũt. Hæc
Hercules recitare pudor prohiberet, nisi diuũ Hieronymum ac alios similia
imo maiorem partem scripsisse uiderem. Nec tamen propterea nar
Ioannis.ii. ro, quasi matrimonii encomion ignorem. Scio nuptiis interfuisse
Christum, imo rerum opifex omnium illud instituit, & post dilu-
Matthæi.xix. uium, ut crescerent & multiplicarentur, imperauit. In euangelica
Marci.x. lege patrem & matrem relinqui iussit, modo quisquam adhæreat
uxori. Et ipse licet e uirgine nasci uoluerit, placuit tamen etiam ut
Lucæ.i. hæc esset desponsata uiro cui nomen Ioseph. Nemo ergo putet q
cõiugia damnem. Scio enim hanc opinionem tanq̃ hæreticam in
cõcilio Gangrensi reprobatã. Et uetus lex hoc honoris matrimonio
dedit, ut qui spõsam duxisset, eodẽ anno nõ cogeret in bellũ exire.
Iustinus Et Licurgus, ut est apud Iustinũ, hãc legẽ post se reliqt, ut qui uxo-
rem non ducerent, ii æstate arcerent a ludis & spectaculis, hyeme

uero nudi forū circuirent, prospicientes se iusta pati, ꝙ legibus nō obtemperassent. Hęc pleraq; alia in laudem matrimonii sonant. Ea propter & matrimoniū maxime laudo. At sicut inter philosophos quæsitum ac acerrime disputatum est an sapienti ducēda sit uxor, ita hic non absre discutiendum est an sacerdoti liceat habere uxorem. Optarim audire hic quendam Salomonem, qui longa didicit experientia quid uxor, quid mulier. Breuis est quæstio, solutio tñ difficillima. Nolim hic aliud dicere q̄ sancta seruat ecclia. Auribus lupum tenere is recte dicetur, quisquis hic certū decideri. O quot uespas, quot uespertiliones, quot cyniphes brucos, scarabeos atq; crabrones is excitauerit, qui sacerdotibus uxores non esse permittēdas asseuerauerit. Tota fornicatoꝝ familia cōmouebit. Et ingenue fateor facilius quis deos expugnauerit q̄ hoc genus hominum dicaculum persuaserit atq; conuicerit. Scio mi Luthere hac re una te multorum hominum fauores & aucupatum & lucratū esse. Unde camarinam non mediocrem is mouerit quotusquisq; in aduersum pugnarit. Nec me latet ꝙ habes tuæ blandulæ sententiæ propugnatores acerrimos. Panormitanus enim, cui tota canonistarum turba non parum tribuit, in. c. cū olim de clericis coniugatis, dudū consuluit sacerdotibus dandas uxores, forte quia Siculus erat, placuit illi mos eorum, qui in Calabria uicini sibi fuerunt. Fuerunt & alii, quorum nomina tacere non sine ratione uolo, qui & illud idem affirmant. Eapropter certi aliquid hic diffinire periculosum est. Id unum tueri uolo ꝙ tibi non licet licentiam dare presbyteris ut ducant uxores, & ꝙ tam inuidiose hic omnem culpam, siqua hic fuerit, in Ro. pontificem reiicis. Hoc itaq; mihi uindicādum puto. Id aūt recte fecero, si quid concilia, quid sancti patres, quid demū pontifices in hac re sanxerint/statuerint/ac ordinarint, ex ordine recenseam. In canonibus, quos ferunt esse apostolorū, ita scriptum inuenio canone. 17. Siquis post baptisma secūdis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse nec episcopus nec presbyter / aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deseruiunt.

An sacerdoti liceat habere vxorem

In Ancirano cōcilio pr̄es ita statuerūt. Diaconi quocq; cū ordinant̃, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt uelle se coniugio copulari, quia sic manere non possint, hi si postmodum uxores duxerint, in ministerio manent, propterea ꝙ ep̄us licentiā dederit.

Conciliū Ancyranum canone. ix.

Quicũq; sane tacuerũt,& susceperunt manus impositionē, professi cõtinētiã,& postea nuptiis obligati sũt,a ministerio cessar̃ debebũt

Conciliũ Carthaginēsecanone.vii. In concilio Carthaginensi Faustinus episcopus ecclesiæ Potētianæ prouinciæ Picini legatus Ro.ecclesiæ dixit. Placet ut episcopi/presbyteri/& diaconi,uel qui sacramēta cõtrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineãt.Ab uniuersis episcopis dictum est,Placet, ut in omnibus & ab oibus pudicitia custodiat̃, q altari inseruiunt.

Aliud cõciliũ Carthagiñ cano. xx v. In alio concilio Carthaginensi Aurelius episcopus dixit. Addimus fratres charissimi præterea quũ de quorundam clericoꝝ lectorum erga uxores proprias in continentia refert̃,placuit quod in diuersis conciliis firmatum est. Subdiaconi qui sacra mysteria cõtrectant, & diaconi & presbyteri,sed & episcopi sedm priora statuta etiam se ab uxoribus abstineant,ut tanq̃ non habentes uideantur esse. Qd' nisi fecerint,ab ecclesiastico remoueant̃ officio.Cęteros aũt clericos ad hoc nõ cogi,nisi maturiori ętate,ab uniuerso cõcilio dictũ ē.Quę uřa sctitas sãxit,& iuste moderata & sctã & deo placita cõfirmam9.

Ahpricanũ conciliũ canone.xxxvii In sancto Aphricano concilio ita scriptum inuenio. Præterea quũ de quorundam clericorum,quis erga uxores proprias in continētia refert̃,placuit episcopos & presbyteros & diaconos secundũ priora etiam ab uxoribus continere,qd nisi fecerint,ab ecclesiestico remoueantur officio.Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscuiusq; ecclesiæ consuetudinem obseruari debere.

Synod9 Cæsariēñ canone primo In synodo Cęsariensi.Presbyter,qui uxorem duxerit,ab ordine suo illum deponi debere statuimus. Qd' si fornicarius fuerit,uel adulterium cõmiserit,extra ecclesiam abiiciatur, & pœnitentiam agat.

Conciliũ Valeñ. In Valētiniano cõcilio celebrato apud ecclesiã Valētinã sub tpibus Gratiani & Valentiniani dr̃ digamos ordinari clericos non posse.

Cõciliũ Agatheñ. canone nouo In concilio Agathensi celebrato sub Alarico rege sic legit̃. Placuit si diaconi aut presbyteri coniugati ad thorum uxorum suaꝝ redire uoluerint,papę Innocentii uel Siricii episcopi auctoritas cõseruet̃. Qd' si ad aliquos formula illa ecclesiastica uitę pariter & disciplinę a Siricio epō ad prouincias probabitur nõ peruenisse his ignoratio nis uenia remittetur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere. & ita gradus suos,in quibus inuenti fuerant,sic retineant &c.

Cõciliũ Gerũdeñ canone septimo In concilio Gerundensi celebrato tempore Theodorici sic pcipit̃. De his,qui sine uxoribus ordinantur, & familias ac domos habēt, habito secum pro uitæ conseruatione fratrum testimonio,non per

quamcunq; fœminei sexus personam eius substantiæ gubernent, nō per puerum aut amicum suam domū debeāt ordinare. Si uero matrem in domo habuerint aut sororem, secūdum priorū canonū statuta per eorum personas eius debent contrectari substantiæ.

In concilio Valentino sic legitur. Placuit diaconos uel integri uel casti sint, & continentes uitæ, etiam si uxores habeāt, in ministerio constituantur, ita tamen ut siqui etiam ante interdictum, qd' per per plures nostros episcopos constitutum est, incontinenter cū uxoribus suis uixerint, presbyteri honore non cumulētur. Siquis uero ex presbyteris ante interdictum filios suscipiat, de presbyterio ad episcopatum non admittatur.

Valentinum Concilium

In Meldensi concilio constitutum est neminem ad sacrum ordinē admittendum, nisi aut sit uirgo aut probatæ castitatis, & qui usq; ad subdiaconatum unicam & uirginem uxorem habuerit.

Cōciliū Meldēse

In Toletano cōcilio quinto statuit. Quando presbyteri & diaconi per parrochias constituunt, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste & pure uiuant sub timore dei.

Concilium Toletanum.v.

In cōcilio Toletano sc̄do ad diaconatū accessuri, cōtinētiā ꝓfiteāt.

Toletanum concilium.ii.

In concilio Arelatensi tertio sancitū est non oportere assumi aliquē ad sacerdotium in coniugii uinculo cōstitutum, nisi fuerit cōmissa conuersio. Et in eodem concilio quarto prohibentur diaconi coniugati ordinari, nisi prius conuersionis proposito professi fuerint. Dein et in eodem concilio quarto prohibentur diaconi coniugati ordinari, nisi prius conuersionis proposito cōfessi fuerint castitatē. Et fere idem cōstitutū est in Anchiritana synodo, in concilio Neocæsariensi. Presbyter si uxorē duxerit, ab ordine deponitur. Ex his & aliis habes mi frater Martine hic nō esse solius pōtificis negotiū atq; decretum. Non ergo in solū Romanū pontificem, sed hæc sanctissima concilia clamandum erat. Nec tu unius sed multoꝶ pontificum sententiam damnas, non centum annorum etiam, sed multorum sæculoꝶ consuetudinē reprobas. Ego inter pontifices primū fuisse reperio Calixtum papam decimumseptimum, qui ita statuit Presbyteris/diaconis/& subdiaconis/& monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicimus. Contracta quoq; matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere iuxta sacrorum canonum diffinitionē iudicamus. hæc Calixtus papa & martyr. Super hac re & Siricius

Arelatēse cōciliū

Anchiritana synodus

Cōcilium Neocæsariense

Calixt. statuit circiter annū a Christo nato. ccxviii.

Siricius

anno Christi trecentesimo nono parem fecit ordinationem ◆

Tripti[t]a historia

Qd' si mihi obieceris Pafnutiũ confessorem, qui, ut est in tripartita historia, licet nuptiaꝶ esset inexpertus, in Nicena synodo his contradixit, qui statuere uoluerunt ut episcopi/presbyteri/diaconi/subdiaconi cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent, hanc quoq; sententiam synodus ipsa laudarit, facile respondere possem ◆ Nam in hoc cõcilio noluerunt, imo nec potuerũt patres omnia necessaria ordinare, satis erat eo tẽpore contra Arriũ eos præualuisse ◆ Tamen omissa per Osium Cordubeñ & alios, in aliis fuerũt ordinata cõciliis◆ Et licet oriẽtalis & occidẽtalis ecclesiæ in hac re sicut in plerisq; aliis dissenserint, tñ ita uerissimẽ scripturæ testanť obseruatũ esse, ut licet in oriẽtali ecclesia qui prius uirgines in uxores habebant, in sacerdotes ordinari potuerint◆ tñ quotquot ad sacros superiores ordines promoti fuerũt, etiã in oriẽtali ecclesia de nouo contrahere non potuerunt ◆ Ita Græci sacerdotes adhuc in Creta/Rhodo/Corcyra/Chio/Cypro/Peloponesso/insulis Cycladibus/Athenis/Lacedæmone/Thebis / Corintho / Constantinopoli/ Adrianopoli/Calabria, imo tota Græcia, etiam sub Turca degentes seruant, ut quisquis fuerit in sacerdotem ordinatus, nõ audeat nec possit ducere uxorem ◆ tamen antea uxorem habens, non tenetur eam dimittere, siquidem canonem habent ita sonantem

Etiam oriẽtalis ecclesiæ sacerdotes vxores ducere prohibiti sunt

ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἀφιέτω προφάσει εὐλαβείας· ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω·

Ex canonib⁹ apostolorũ a Clemẽte collectis

Episcopus/aut presbyter/aut diaconus suam uxorem non dimittat causa deuotionis◆ Si autem dimiserit, excõmunicetur ◆ perseuerans autem priuetur ◆ Sed heus tu mi Martine qua auctoritate scribere ac in totum orbem diuulgare ausus es, ut monachi & sacerdotes in tuam conscientiam etiam proprias concubinas in uxores ducant, contra canones ac constitutiones ueteres, ac tam orientalem q̃ occidentalem ecclesiã, quũ tamen sic sonet canon. ὁ χήραν λαμβάνων, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ ◆

Ex canonib⁹ apostolorum

Viduam ducens, aut expulsam, aut meretricẽ, aut seruã uel histrionem, non potest esse episcopus, aut p̃sbyter, aut diaconus, uel omnino de numero sacerdotali ◆ Quot centena millia hũc canonem & in hanc horam Græci seruant, & hi, qui in Asia uiuunt Chaldæi strictissime obseruant ◆ Siquidem in Asia ultra circulum æquino-

ctialem,& non longe a fluuiis, quos populi illic degentes appellāt ጊዮን ዓባ: Geon & Nilo christiani sunt maximæ multitudinis olim a sancto Thoma apostolo ad fidem cōuersi, qui & patriarchā habent, cuius nomen semper ጸሎተ ዮ Berotozivvan, secundum nostram prolationem prete Iohan, qui & ንጉሥ Nogus dicitur, sub se multos archiepiscopos & episcopos habet. Quorum regia ac primaria ciuitas est አክሱም: Achosum. Hi circa presbyterorum coniugia hoc habent, q ordinari uolens in presbyterum, quem ipsi appellant ቀሲስ: kaiosi, necesse est, ut non habuerit nec habeat uiduā, aut scortum, sed uirginem in uxorem, quanq etiam sine uxore ordinari possit, id quoq maxime laudant. In subdiaconum ordinatus nunquam poterit amplius contrahere. Qd si in sacerdotio manens uxorem mori contingat, necesse est hunc abstinere perpetuo, & appellatur ፈላሲ Falasi. Qd si sacerdos moritur, mox in arctum monasterium fœmina recluditur, ibiq cum reliquis uirginibus deo dicatis, quarum in uno monasterio multa centena degere dicunt, caste uiuit. & ex illo in mūdum redire nunquam permittitur, & lingua eorum tunc dicitur መነኮ Maomeno. Ita retulere mihi fratres illi, qui Romam uenerūt de prouinciis istis Asiaticis amore principis apostolorum Petri, quem & maiorum suorum & in primis patriarchę Ioannis testimonio reliquis præfuisse apostolis constātissime dicūt atq fatentur. Illi quoq, dum me referente audirent quid in hac re noui statuisses, tuam sententiam tanquam cōstitutionibus aplicis omnino contrariā satis mirari non potuerunt, Te quoq propterea magnum ፈላሳ falasa, hoc est hæreticum esse dixerunt. Et iuxta patriæ morem ነደደ nadada idest flamma dignum asseruerunt. En iam orientales. Audi nunc quid septētrionales in ea re seruent. Moscouitæ illi, qui toti paulini sunt, sacerdoti nonnisi unam & uirginē uxorem habere permittunt. Ea si moritur, non licet illi aliā quamdiu uiuit, in uxorem habere unquam. Hi licet quasi efferi sint, & homines admodum siluestres, tamen hūc ordinem a Paulo se accepisse, imo quasdā epistolas manu Pauli scriptas sese habere gloriātur. Et re uera uerbum apostoli de unius uxoris epō sic debet intelligi. Tu uero concubinas & passim prostitutas admittis cōtra Grecos/barbaros/& Latinos. Hunc etiam morem inter Grecos nō iampridem cœptum esse testatur liber Nicetæ monachi Græci de nuptiis sacerdotum. Hebræi quoq contra te pugnare solēt ex lege.

Latine gene..ii.dr Geon, hebraice גיחן

De Moscouitis

Nicetas monach.

Leui.x. [.]midē non ignorant Leui.21.ſcriptum de ſacerdote magno,quem כהן גדול appellant,ſcortum & uile proſtibulum non ducet uxorem,nec eam , quæ repudiata eſt a marito,quia conſecratus eſt deo ſuo,panes propoſitionis offert. Sit ergo ſanctus,quia & ego ſanct9 ſum dñs , qui ſanctifico uos . hæc de magno ſacerdote . De minori uero en Ezechie.44.ſic dicit. Vinum non bibat omnis ſacerdos qñ

Ezechiel ingreſſurus eſt atrium interius.& uiduam & repudiatam non accipient uxores , ſed uirgines de ſemine domus Iſrael.ſed & uiduam, quæ fuerit uidua a ſacerdote accipient . Et tu Luthere uide quid dicas quādo menianum & triobolare ſcortum admittis etiam illi , qui antea in ſacerdotem fuerit ordinatus. Non es memor q etiam

Thalmudiſtæ ut Hebræi thalmudiſtæ habent , Noe ac Sem/Ham/& Iaphet in arca non cum uxoribus, ſed ſeorſum habitabant . Ita enim textus expreſſe innuere uidetur, bis ibi dicens . Ingreſſus eſt Noe & Sem & Ham & Iaphet filii eius & uxor illius & uxores filiorum eius. & quare? quia noluit illos dominus in archa cohabitare , per quos tñ iterum uoluit multiplicare terrā. Nimirum ſi is ſeorſum habitare debet,qui manna de cœlo cottidie ſuis cōtrectat manibus. Et nolo hic dicere de maledictione Ham canis & colūbæ,de quibus ſapien

Numeri.xii. tes illoꝝ,ſed & ad duodenū caput numeroꝝ te prouoco,ubi ſcriptū inuenies. Locuta eſt Maria & Aaron contra Moſem propter uxorē eius Ethiopiſſam,& dixerunt. Num per ſolum Moſem locutus eſt dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? Dic mihi cur Maria & Aaron locuti fuerint contra Moſen propter Ethiopiſſam? Nōne erat filia Iethro,qui ſeptem nomina habuit , & ex qua genuit duos filios Gerſon & Heleazar. Sed quid fecerat Moſes q frater & ſoror contra eum locuti fuerunt? Certe id fecit,q hanc ad tempus repudiauerat.& quare,quia uolebat loqui cum domino. Et loquebatur illi deus.eapropter ut digne audiret dominū, uxorem a ſe ad tēpus amouit. Et quia cauſa iuſta erat,quæ & placebat domino,ſubmurmurante Maria cum fratre,iratus eſt dominus ualde. Et ſtatim locutus eſt dñs ad eum & ad Aaron & Mariam dicens . Egredimini uos tantum tres ad tabernaculū fœderis &c. Qđ ſi hoc fecit Moſes ſub uelamine patribus loquens,nimirum ſi ſacerdos abſtineat,qui

ii.Regum.xxi. dominū lucis cottidie conſecrat. Et notiſſima eſt hiſtoria regum.2. de ſacerdote Achimelech,qui Dauidi & pueris eius noluit dare panem ſanctificatum ſeu panem propoſitionum, niſi cōtinuiſſent ab

heri & nudiustertius a mulieribus. Ea omnia icciro recésere uolui ut ex umbra ueritatem agnosceres. Dein nõ parum in te miror, cur in quodam tuo libello ad principes Germaniæ ac aliis per te libris editis liberam facultatem contrahendi matrimoniũ etiam in concubinatu stertentibus admittis. Quũ hæc tua indulgentia, ne dicã licentia, non tam sit contra Romanos pontifices ante mille annos, nec solum contra concilia & occidentalem ecclesiam, imo & contra decreta, consensum quoq; & approbationẽ orientalis ecclesię, ueluti paulo ante intellexisti. Addo q̃ contra canones apostolorum, quos a beato Clemente collectos uetustissimi libri & græce / & latine scripti testantur. Vides quo te ducat irreligiosa pietas. Et credo si unquam tu mahumeticam legem alioquin impudentissimam legisses, hãc opinionẽ nunq̃ imbuisses. In Alchorano etenim circiter annũ dñi nr̃i Iesu Christi sexcẽtesimũ facto, in capitulo de muliere inuenisses per plura de castis mulieribus atq; pudicis, de uirginib9 etiam continere uolentibus. Et q̃ solis castis & honeste uiuentibus non impudicis nec raptis pręmia debeãtur. Taceo de saracenitate, quæ lingua illorum animi puritas dicitur, sicut est in eodẽ Alchorano.c.9. Et nisi te insigni quadã iniuria afficerem, ingenue dicere possem in hac & multis rebus te mahumeticis sectatoribus esse impuriorem, ne dicam peiorem. Siquidem illi purgatoriũ esse credũt, tu uero tollere uideris. uiros mulieribus præesse dicunt, tu æquales reddis. In capitibus eiusdẽ Alchorani decimas solui iubent, tu uero tollis. De iuramentis ac uotis ita statuit Mahumethus, ut illa omnino seruare uelit, tu uero periuros & sacerdotes & monachos etiam impune causas. Et mille sunt illius genera, ut de beata uirgine ac aliis tibi ac tuis assertionibus contraria, quæ si uelim tibi recensere possem, in quibus Sergius monachus ac Nestorianus excõmunicatus Mahumethi pręceptores hõnestiora suo discipulo suggesserũt, quam tu nobis in ecclesia sancta quandoq; tradideris. Et sic uelim nolim, fateri cogor, q̃ in multis maior est Alchorani puritas / religio ac pietas, q̃ noua tua ac tuorum doceat christiana libertas. Sed ad sacerdotum nuptias redeo. Qđ si tua sẽtẽtia firma censeri deberet, in cõmunem nostrum Paulum peccare oportet. Paulus bigamum omnino prohibet, tu incaute illum admittis. Huius rationem deo auspicante nos infra dabimus. Fuere nonnulli, qui obiecere mihi scriptum in genesi, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, &

Lex Mahumetica Alchoranus

Genesis

maledicta sterilis,quę non parit semen in Israel. Nubebant omnes & nubebantur . & derelictis parentibus,fiebant una caro,quibus laconismo illo respondeo,matrimonio repleri terrã,celibatu cœlũ. Inde forte factum est,ut fuerit Abraam trigamus,& Iacob quadrigamus scilicet Lyæ/Rachel/Bale/& Selphe. Tunc.n. erat replẽda terra,nunc cœlum. Unde Hierony. aduersus Heluidium. Quando uox illa pertonuit, Tempus breuiatum est . Reliquum est, ut qui habent uxores,sic sint,quasi non habeant, adhærentes dño,unus cum eo efficimur spiritus. Et quare? quia qui sine uxore est,cogitat ea,quæ dei sunt,quomodo placeat deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt huius mundi,quomodo placeat uxori. Et diuisa est mulier & uirgo,quæ non est nupta,cogitat quę sunt dei,ut sit sancta spiritu & corpore. Nam quæ nupta est,cogitat quæ sunt mũdi,quomodo placeat uiro. Quid oblatras? quid oppugnas? uas electionis hæc loquitur . hæc Hierony. Non sentis hic,aut subodoras,cur deo dicatis non liceat habere uxores. Qđ si proposuerint mihi nonnulli Salomonem, quibus ante respondi , q̃ obiicere potuerint. licet enim multas habuerit,uxores/multas concubinas . & adulescentulaꝝ nõ erat numerus;ex eo qđ de illo dicitur in cãticis canticorum. Sexaginta sunt reginæ & octoginta concubinę/& adolescentulæ , quaꝝ non est numerus . Et regum libro.3. scribitur ꝙ septingentas habuerit uxores/& trecentas concubinas , & alias innumerabiles . Sed finem audiant,si uitam adeo impense probant. Deprauatũ est cor illius a domino,& in idololatrã abiit . Attamen anteq̃ plures haberet uxores,& carnis uitiis laberetur,in principio regni & adolescentiæ extruit domino templum . Et in prouerbiis testat̃ . Sicut in ligno uermis,ita perdit uirum suũ uxor malefica . Et iterum . Melius est,inquit,uiuere in terra deserta , q̃ cum uxore litigiosa & iracunda . Et alibi. Stillicidia eiiciunt hominem in die hyemali đ domo sua. Similiter & mulier maledica de ꝓpria domo. Et protrita est parabola Salomonis per tria,moueri terram,quartũ aũt sufferre non posse,utpote si seruus regnet,& stultus si saturetur panibus,odiosa uxor si habeat bonũ uirũ, & ancilla si eiiciat dominam suam. Sed & fuere nonnulli , qui mihi obiecerunt apostolos, ꝙ & illi uxores habuerint , quas & circumduxerint . Super qua re ego inuenio diuersas diuersorum opiniones. Scribit Ambrosius in epistolam ad Corinthios .2.c.11. omnes apostolos exceptis Ioãne & Paulo

Hiero.

Paulus.i. Cor.vii.

Salomon

Cantica canticoꝝ

Regum.iii.c.xi.

Prouerbioꝝ

An apostoli uxores habuerint

Ambrosius

Paulo uxores habuisse. Sed Hiero. in. i. li. aduersus Iouinia. scribit ꝓterq̃ de aplo Petro nõ esse manifeste relatũ de aliis aplis ꝙ uxores habuerint. Et cũ de uno scriptum sit, & de cæteris tacitũ, intelligere debeamus sine uxoribus eos fuisse. Dionysium et Areopagitã legimus, ut pulchre recitat Chrys. in. 3. li. dialogoꝝ de dign. sacer. uxorẽ habuisse, de quo & sunt acta aploꝝ. Sed apli etiam, si recepta fuerit Ambrosii sñia, nõ inueniunt alias duxisse uxores q̃ ante habuerint. Quid ꝙ fideli scripturaꝝ testimonio habemus, & cõcilia & pontifices, imo doctores ecclesię ex aplicis canonibus, quos in quatuor gręcis & qnq latinis exẽplaribus ĩueni hoc recepisse, ut in sacris maioribus ordinibus cõstituti, nõ ducant uxores. Possem hic tibi multa recẽsere, quę sunt in libello de singularitate clericoꝝ, quẽ Cypriani esse aliqui dixerũt. Sed & diui Aurelii Augu. iã uerba accipe. Is in li. q̃st. ue. & no. test. q. 127. sic ait. Sed forte dicat, si licet, & bonũ est nubere, cur sacerdotibus uxores non licet habere. i. ut ordinatis iã non licet cõuenire? Quis nesciat unumquodq; suam legem habere? Est enim qđ omnino generaliter omnibus non liceat. Est item qđ aliis licet, & aliis non licet. & est ꝙ aliquando licet, aliquando non licet. fornicari omnibus semper non licet. negotiari aliquãdo licet, aliquando non licet. Anteq̃ ecclesiasticus sit, licet ei iam negotiari, facto iam non licet. Et christiano cũ uxore sua conuenire aliquãdo licet, aliquando uero nõ licet. Propter dies enim processionis aliqñ nõ licet cõuenire, quia etiã a laicis abstinendũ est, ut facilius impetrari possit, qđ postulat. Vnde aplus ex cõsensu ait. Abstinẽdũ ad tps, ut uacet orõni. Nã scdm legẽ in ieiunio cedi & iurgari nõ licet, postea licet, qa reuerẽtia debet dei cãis. nũqđ oẽ qđ ãte cęteros licet, ante impatorem licet, quãto magis in dei causis. ac per hoc antistitẽ eius puriorẽ cæteris esse oportet. Ipsius. n. personã habere uidet. est enim uicarius eius, ut qđ cęteris licet, illi nõ liceat, qa necesse habet cottidie Christi uicẽ agere, aut orare ꝓ pplo, aut offerre, aut tingere. Et solũ huic cõcubitus nõ licet, uerũetiã ministro eius, qa ipe mundior debet esse, qa sancta sunt, quæ ministrat. Nã sicut ad cõparationem lucernæ tenebræ non tñ obscuræ sed etiã sordidæ sunt. ad cõparationem aũt stellaꝝ lucerna caligo est, ad solis cõparationem stellæ nebulosæ sunt. Ad dei aũt claritatẽ sol nox est, ita quæ ad nos licita & munda sunt, ad dei aũt dignitatẽ illicita, & quasi imunda sunt. Quamq̃ enim bona sunt dei, tamen personæ non competunt.

Hiero.

Chrysost.

August.

Nunquid tunica mediocris hominis quamuis munda, imperatori tñ sordida & illicita est. similiter & saxonicia senatori. Ac per hoc antistites dei puriores esse debent, q̄ cæteri, quia & Christi habent personã, & ministros dei mũdiores oportet esse. Nemo enim imperatori ministrat, nisi uestimẽtis claris & mundis indut9. Deus aũt quia natura clarissimus est, ministros eius natura magis q̄ uestib9 mundos oportet esse. hæc Aug. Sed dicis, ut audio, cur me grauat homo, quo nõ grauor a dño. En in euãgelio nihil de his habes, quæ sunt in actis apostoloꝝ ab aplis decreta. Tamẽ uoluit etiã dñs illos audiri, dicens. Qui uos audit, me audit. Et spiritus sanctus docebit uos omnia, & suggeret uobis omnia. Putas autẽ q̄ primum mortui fuerũt apl̃i, successores illoꝝ nihil unq̄ statuere potuerũt. Faceres presbyteros, qui etiã bene p̄sunt. Demum q̄uis mirica humiliores, imo Iudæis deteriores. id breuius ostendã. Ecce in sabbato Iudæis

Exodi non licebat accendere ignẽ. ita exo. 35. סֹפְרִין uero p̄cipientibus ne quis candelam attingat, nõ est qui transgredi mandatũ audeat.

Neemiæ Neemiæ. 2. prohibet̃, ne quis sabbato emat, aut uendat. סֹפְרִין Visum fuit nõ indignũ fore, ne & in sabbato quis pecunias manu cõtrectet. Id in hanc horã & Hebræi obseruãt. Leui. 18. prohibent̃ uarii in contrahendo matrimonio casus, tñ ultra illos & ab eisdem

Leui סֹפְרִין alii prohibiti fuerant, qualis est prohibitio inter auum & proneptem. Et multa sunt illius generis præcepta, quæ Iudæorum sapientes (etiam post sexcenta & tredecim mandata a dño tradita) statuerũt, quæ & populus humiliter suscepit. Nimirum si a tantis patribus in totidem cõciliis tam salubriter & honeste instituta seruemus, & maxime ut se iuxta uerbum Pauli probet homo. & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Hic tu, qui paulinum te esse gloriaris, uide quando omnem ordinem ita conturbas, an non adhuc fiet Pauli uerbum. Quicunq; manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo inter uos multi & infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Sed de his alias tecum. Vbi ex Græcis etiam primitiuæ ecclesiæ, quorum nec nomina in hãc horã, & si polihystorem agere uidearis, audisti, tibi monstrabimus, q̄ toto cœlo erraris circa materiã sacrosanctę cõmunionis. Ad tua redeo. Vides & audis ꝙ Græci Paulũ ita intelligãt. Siqs uirginẽ ante habuerit q̄ sacerdos fiat, i sacerdotẽ ordinari põt. Ea mortua etiã apud Calabros/Chaldæos/Græcos/Moscouitas in

perpetuum nō licet illi aliam ducere uxorem • Considerans autem occidētalis ecclesia inter cætera q̄ fieri possit in breui hāc imatura morte perire, uoluit domino reddi uotum omnino sanctū atq; perfectum, imo uoluit uirginem sanctam exhiberi Christo • Et hodie quū statutum sit, semel omnibus mori, & pallida mors æquo pede pulsat pauperū tabernas/regūq; turres, ut uersibus utar horatianis• Si etiam tibi uel alteri liceret unam & uirginem ducere uxorem, nunquid non fieri posset, ut moreretur anteq̄ esset caro mortificata• & sic nō minus post q̄ ante cōnubia urereris & ausa nondū ablata esset• te uero alteri copulare nō posses, neq; auderes, nisi cōtra Paulū & omnes illius interpretes tam Græcos q̄ Latinos/orientalem/& occidentalem ecclesiam, imo contra canones apostolorum/& totidē sancta concilia facere uelis • Sanctius est ergo te, quum uita breuis sit, hoc quantulumcūq; temporis, quod breue & momētaneum est, cum Paulo stimulum carnis cū gratia dñi sufferre, q̄ in tot sanctos patres/tam religiosa concilia temere peccare • Quid q̄ meo iudicio alioquin, ut uerum fatear, tenui ecclesia prudētissime instituit neminem in sacerdotē admitti, nisi qui sponte & libere castitatis uotū emittat• Qđ si continere non possit, anteq̄ se Nazareum faciat, coniugio copuletur, & cogitet ea, quę sunt uxoris, & expectet prophetā sibi dicentē• Vxor tua sicut uitis abundans, & filii tui sicut nouellæ oliuarū in circuitu mensæ tuæ • Sinat autem patrū decreta illibata• Et quia ad sacerdotium prouehunť non pueri/non adolescētes, nō ii, qbus lacte Pauli adhuc opus est, sed illi, qui sunt ętatis pfectæ, & qui cū Paulo dicere possunt• Dum eram paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus• Quando aūt factus sum uir, euacuaui quę paruuli erant, qui iā sciant reprobare malū, & eligere bonum• Vnde nulla fiet eis iniuria, si ad id arctenť, quod dum sacerdotio fungi uolebāt, libere ac sponte promiserunt • Vulgatissima quidem regula est• Volenti non fit iniuria• Et hi non paruuli sunt, sed uiri perfecti • Sunt & illi eunuchi, de quibus dñs Matthæi •19• Qui se castrauerunt propter regnum cœlorū, hos licet pbet & laudet dñs, tñ tu, qui te magistrum insipientium & ducem cœcorū esse confidis, hos gloriosos eunuchos ab ecclesia tollis• Vide quo pacto & quantū aberres• Satius ergo fuisset, & rem deo gratiorē forte fecisses, si uel monitis uel scripturis a concubinario sacerdote cōcubinā abegisses, quo dignius & sanctius potuisset ingredi sācta

sanctorum,& hic orare pro populo,ac laudē dño dicere labiis puris ac corde perfecto. Sed te natū ad id uideo,ut popularia dicas,quo multos tibi brucos in patronos uēdices. Nec tibi curæ est,quę odia, quas dissensiones, quos tumultus moueas,ita etiā ut iā te auctore sit nec hospes ab hospite tutus,nec socer a genero,nurus a socru,fra

Ouidius

trum ꝙ gratia rara est. Qd' quantum lex christiana abhorreat,ac de testetur,in alio loco tibi monstrare statui. Id unū iam dicere cogor, Pulchre hic ponis ceruicalia sub capita eorum,qui stertunt utrisq; naribus, & dormiunt in utrāq; aurem,sciens quamdifficile sit imo periculosum mihi ac mei similibus contra blādientem hanc tuam scribere opinionē. Nec uelim ut credas adeo thracēsis ingenii sim, ꝙ cogitare non ualeam,ꝙ hic si in tua uerba iurarem,possem ego si uelim mihi ꝑuenire rancores. Sed malo incidere in manus hominū q̄ transgredi fines,quos statuerūt patres nostri,ne olim finiū regū-dorū aut de terminis motis contra me agere possent,imo ne uidear ꝓpriæ inniti prudētię. Sed si dices. Quid ad illud Pauli,qui scribēs ad Titū,iubet eū in ꝑsbyterū esse cōstituendū,qui sit unius uxoris uir. Et priori epistola ad Timo. Oportere episcopum esse irrepræ-

Paulus

hēsibilem unius uxoris uirum. Hunc nodū Gordii,si tibi soluero, rem iam in tuto esse firmissime credam. Occurrit ergo Athanasius

Theophilactus

aut Theophilactus,qui super epistolā ad Timoth. sic ait. Si is,qui uxorem duxerit, quæ mundi sunt, meditatur. episcopum uero nil deceat mūdanis rebus intentū. quo pacto dicit hunc unius uxoris uirū esse oportere. Nōnulli asserūt a muliere abesse epm iniūxisse. quod fieri si nequeat,habere hūc unicam sic præcepisse, perinde ac si nullam haberet, hoc est nihil illi addictum esse ob uenereas uolu ptates,cum aliter sentiat, nec necessarium ducat, ut uxori copulet episcopus. Quo enim pacto hoc interdixisset,qui ita inquit. Volo autem oēs esse atq; ego sum? Sed quia illud tēpus huiusmodi rem exigebat ꝓpterea,si duxerit uxorem eps,unius sit, nō multaꝝ mari tus,uel unius uxoris uirū dici, ut qui ad eam eꝑatus ꝓuehendi, sit dignitatem,non multas habuerit uxores,sed unam. Qd eo dicit,ne Iudæos ea in re sectarentur,quibus ut plurimos filios procrearēt,& ut plures haberēt uxores permittebatur. Pleriq; inconsideratius tñ affirmant de ecclesia hoc dixisse aplm tanq̄ enixe ꝓhibeat ab ecclia ad ecclesiā transeundū,qd' esse adulterium dictitant. hęc Theoph.

Chrysost.

Et in hanc sententiā alludit Chrysost. addens quosdā sic intelligere

ut scilicet ad episcopatum is assumat, qui unius uxoris fuerit uir. Quanquam hic credant aliqui Chrysost. esse periclitatum. Ego tñ uidens Græcos Theodoritum/Cyrillum/magnum Eusebium/Isidorum/Photium/Sebastianum/Apollinarium/Diodorũ/Eutimiũ monachum/ac uetustissima Grçcoꝝ cõmentaria in epistolas Pauli inuenio, q̃ a tuo & tuorum intellectu in hoc & aliis locis omnino dissideant. Id etiam (ut spero) totus intelliget orbis, nisi resipiscas. Nec solum hic Greci, sed & Latini, ut uides, tuæ opinioni contrarii sunt, qualis Augustinus/Hieron. ac alii, & forte Paulus in ecclesia primitiua hoc ideo diffiniuit. non quasi non liceat absq; uxore epm fieri, sed eius rei modum constituens. Iudæis quippe licitum erat ẽt secundo matrimonio iungi, & itidẽ duas simul habere uxores. De hac re lõge profusius ac doctius scribit Hieronymus in epla ad Oceanum, ubi discussit. Num repetens matrimonium a baptismo possit fieri sacerdos. Cur aũt id factum sit, & cur hodie fieri nõ permittatur, sanctũ audi Ambro. in epistolã ad Timoth. ita scribentẽ. Veteribus iccirco hoc concessum est leuitis & sacerdotibus uxores ad usum habere, quia multum tempus otio uacabant a ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia leuitarum. Et unusquisq; certo tẽpore seruiebat diuinis cerimoniis secundũ institutum Dauid. Hic enim uigintiquatuor classes constituit sacerdotum, ut uicibus deseruirent. Vnde Abia octauam classem habuit, cuius uice Zacharias fungebatur sacerdotio. sicut continetur in paralipomenon. Ita ut tempore, quo non illos contingebat deseruire altari, domorum suarum agerent curam. Vbi autẽ tempus iminebat ministerii, purificati aliquantis diebus accedebãt ad tẽplũ offerre deo. Nunc aũt septẽ diaconos esse optet, aliquãtos p̃sbyteros, ut bini sint per ecclesias, & unus in ciuitate episcopus, ac p hoc oẽs a cõuẽtu fœminç abstinere debere. Quia necesse est eos cottidie in ecclesia p̃sto esse, nec habere dilationẽ, ut post cõuentum purificent, sicut ueteres. Omni. n. hebdomada offerẽdũ est, ẽt si nõ cottidie peregrinis incolis tñ uel bis in hebdomada. Et non desunt qui ꝓpe cottidie baptizent ægri. Nam ueteribus ideo cõcessum est qa multo tpe in tẽplo nõ uidebant, sed erãt priuati. Si. n. plebis hominib9 orõnis cã ad tp̃s se abstinere p̃cipit, ut uacẽt orõni, q̃tomagis leuitis aut sacerdotib9, quos die noctuq; ꝑ plebe sibi cõmissa optet orare. Mũdiores ergo debẽt esse cçteris, qa actores dei sũt. hçc Am.

Chrysost.
Theodoritus
Cyrillus
Eusebius
Photius
Sebastianus
Apollinarius
Diodorus
Eutimius

Hieronymus

Ambrosius

Sed & Hieron. in epistolam ad Titum sic habet. Si laicis imperat ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de ipso sentiendum est, qui cottidie pro suis populiq; peccatis illibatas deo oblaturus est uictimas? Relegamus regum libros, & inueniemus

.ii. Regum .i. sacerdotē Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi prius interrogaret utrum mundi essent pueri a muliere, non utiq; aliena sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius uacasse ab opere coniugali, nequaquā panes, quos prius negauerat, cōcessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quātū inter umbram & corpora, inter imaginem & ueritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quę per exemplaria præfigurabantur. Quomodo itaq; mansuetudo/patientia/sobrietas/moderatio/abstinentia lucri/hospitalitas quoq; & benignitas pręcipue debent esse in episcopo, & inter cunctos laicos eminētia. Sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, ut non solum ab opere immundo se abstineat, sed etiam a iactu oculi & cogitationis errore mens Christi corpus effectura sit

Hieron. libera. hæc Hieron. Et idem Hieronymus in alio loco dicit. Quid est magis, orare, an corpus Christi accipere? Vtiq; accipere corpus Christi, si per coitum, quod minus est, impeditur, multo magis qđ maius est. Diximus in eodē uolumine panes propositionis ex lege nō potuisse comedere, nisi se triduo mūdos a mulierib9 respōdisset. Non utiq; a meretricibus, qđ damnabatur a lege, sed ab uxoribus, quibus legitime iungebantur. Populus quoq; quando accepturus erat legem in monte Sina, tribus diebus iussus est ab uxoribus abstinere. Scio Romæ hāc cōsuetudinē esse, ut fideles semper Christi corpus accipiāt. nec rephendo, nec probo. unusquisq; secum in suo sensu abundat. sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die

Persius post coitum cōmunicant. & iuxta Persium uentrem flumine purgant. hæc Hiero. Vides quid in hac re uisum sit barbato illi nostro Hieronymo ante mille & centum ac plures annos. Et tu iam nescio

Laicis ante cōmunionem quoq; abstinendum. Elibertanū concilium. quam legem nouam instituis. Et quia laicos cōmunicare uolentes, ab uxoribus abstinere dico, forte dubitabis id ubi scriptum inuenerim. Dico itaq; hoc de laicis præceptum seu concilium ex concilio Elibertano desumptum, ubi dicitur. Omnis homo ante sacram cōmunionem a propria uxore abstinere debet tribus aut quatuor aut octo diebus. Nec hoc castitatis pceptum ab Ethnicoꝝ obseruatione

est alienū. Quippe, ut est apud Hier. ad Gerōtiam de monogamia Hiero.
Hierophāta. Apud Athenas euiratur, & æterna debilitate fit cast9.
Flamen unius uxoris ad sacerdotium admittitur. Flaminea quoq;
unius mariti eligitur uxor. Ad Tauri Aegyptii sacra semel marit9
assumitᵉ. Vt omittā uirgines Vestæ & Apollinis Iunonisq; Achiuę
& Dianæ ac Mineruæ, quæ perpetua uirginitate sacerdotii marcescunt
Stringam breuiter reginam Carthaginis, quæ magis ardere
uoluit, q̄ Hiarbæ regi nubere. & Hasdrubalis uxorem, quæ appræhensis
utraq; manu liberis, in subiectum se præcipitauit incendiū,
ne pudicitiæ damna sentiret. Et Lucretiam, quæ amissa gloria castitatis,
noluit pollutæ conscientiæ superuiuere. Et sexcēta sunt illius
genera de uestalibus illis uirginibus apud Gētiles, de Nonnis apud
Aegyptios. Quæ omnia, si recensere uelim, dies me deficeret. Ad
apostolorum uxores redeo. Licet Petrus uxorē habuerit, habuerint
forsan & alii, tamen successu tēporis in ecclesia dei multa iustissime
fuerunt imutata, quod in alio loco ex Ambro. probabimus ex epl'a
ad Eph. c. 4. Et id satis pulchre nobis ostendit Erasmus in epistola
præfatoria secundi tomi operum Hieronymi. Nec unq̄ crediderim
hanc ordinationem, quæ tanto tempore durauit, reiiciendam fore.
Leo nempe confidenter Siciliæ scribit episcopis dicens. Spiritus sapientiæ
& intellectus ita ap'los & totius ecclesiæ ita erudiuit magistros,
ut in christiana obseruantia nihil inordinatum, nihil pateretᵉ
esse confusum. Et re uera si onera matrimonii dumtaxat ex Paulo
dein officium sacerdotale hinc inde contulerimus, iustissimam ordinationem
sanctoꝝ patrum dicere oportet. Scripsit in hæc uerba
Paulus. De uirginibus præceptum domini non habeo consilium,
aūt do tanquā misericordiam consecutus a domino, ut sim fidelis.
Existimo autem hoc bonum esse propter instantem necessitatem,
quoniam bonū est homini sic esse. Alligatus es uxori, noli quęrere
solutionem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit
uirgo, nō peccauit. tribulationem tñ carnis habebunt huiusmodi.
Ego aūt uobis parco. hoc itaq; dico fratres tempus breue. Reliquū
est, ut qui habent uxores, tanq̄ non habentes sint. Et qui flent, tanq̄
non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emūt,
tanq̄ non possidentes, & qui utuntur hoc mundo tanq̄ non utantᵉ.
Præterit enim figura huius mundi. uolo aūt uos sine sollicitudine
esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo

placeat deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est in his quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta & uirgo cogitat quæ domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ aũt nupta est, cogitat quæ sunt mũdi, quomodo placeat uiro. Porro hoc ad utilitatem uestram dico, non ut laqueũ uobis iniiciã, sed ad id, qđ honestum est, & q̃ facultatẽ præbeat sine impedimẽto dominum obsecrandi. Et quis est, qui sic uti præscribit Paulus cum uxore uersetur. Des nobis hominẽ & laudabimus eũ. Nec mireris iterum si nõ quiuis passim & sine delectu in sacerdotem admittiť. Siquidem si apostolus eam dũtaxat uiduam eligi iubet, quę fuerit

I. Ad Timoth. v. unius uiri uxor, in operibus bonis testimoniũ habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctoꝝ pedes lauit, si tribulationem patienti subministrauit, si omne opus bonũ subsecuta est, & quid eã facere conueniat, expressit magister gentiũ dicens. Quę uere uidua est & desolata, speret in deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die. nimirum si ecclesia ordinarit sacerdotẽ cœlibem debere ducere uitam. Tu enim uides hic eã dũtaxat ẽt deligẽdam esse, quæ unius uiri uxor fuerit. Cur id exigit in muliere, quam

I. Cor. xiiii. tamen in ecclesia (loquẽte sacerdote uel ꝓpheta) tacere iussit. Vnde sic per eundem scriptum legimus. Mulieres in ecclesiis taceant. nõ enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Siqđ autem uolunt dicere, domi uiros suos interrogent. Turpe enim est

I. ad Timoth. ii. mulieri in ecclesia loqui. Et iterum ad Timoth. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. docere autem mulieri non permitto, neq̃ dominari in uirũ, sed esse in silentio. Qđ si p̃dicare nõ potest, neq̃ debet, imo sacrosancta corporis & sanguinis domini mysteria tractare non solet. nisi tu, quum in euangelio non prohibeatur etiã ex mulieribus sacerdotes facere uelis, & tñ dumtaxat propter orationes unius tantum debet esse uiri uxor. quid in sacerdote celebrante fiet? An putas propterea bigama prohibeať, q̃ secũdo matrimonio

Theophilactus coniuncta peccarit minime? Sed ut Theophilactus ait, ut in ea castitatis & continentiæ argumentum habeat apostolus. Sic & idem Theophilactus in epistolã ad Titum ait. Propterea unius uxoris uirum episcopum eligit Paulus, ut hæreticis matrimonium & coniugium criminãtibus, os obduraret, admittit ad episcopale munus etiam uxoratum. Vt aũt incontinẽtes & luxuriosos castiget, uelim unius, inquit, sit uir uxoris episcopus, & iure quidẽ. Nam qui erga

primam & unicam nulla sit charitate affectus, quo pacto poterit ecclesiæ pfici. Et quũ necesse sit, ut culpa uacet episcopus? Bigamus sane binis uxoribus usus, nequaq̃ erit non criminandus. Tametsi ex humanis legibus nil forsan crimini uideatur obnoxius. Et uetustissima cõmẽtaria Græcorũ siue sint Theodori/Theodoriti/Photii, siue alterius sic habent. Non hac lege sanxit q̄ cœlibẽ & sine uxore esse oporteat epũm. Verum si, inquit, e uiuis excedat uxor, secũdã ne ducat. Vtq; unius consuetudinem habeat, nempe legitime & ad pontificatum uocatus ita se gerat, ut habens uxorẽ, perinde sit atq; nõ habens. Quamuis sint qui de ecclesia hoc aplũm dixisse uelint, ne uidelicet de alia ad aliam quisq̃ transferatur, q̄ adulterium sit talis translatio. Et eadem cõmentaria in Titum sic habent. Ipsam inquit, legitimã solã norit. & subdit. Hæreticos coniugiũ detestantes/criminantesq; confutat. ea re ipsis os obstruendo, q̄ possint etiã uxorati episcopi officio fungi, & illi præesse. Secundam tñ uxorem qui duxit eum tanq̃ minime repræhẽsione carentẽ, ab epãtu arcet. Vides iam cur de uidua/de episcopo quoq; prohibuerit etiã secũda matrimonia, ut uidelicet castitatis testimonium habeant. Et ut ad priora redeam, si uidua propter mundas obsecrationes unius uiri dumtaxat uxor fuisse debet, nimirũ si omnino debet abstinere eps, q ad offerẽda munera & hostias constituit, teste Paulo ad Hebræos 8. Illius quoq; labia custodiunt scientiam, & angeli nomen habere meretur, cui soli urna aurea cõmissa est, ut manna cõtrectet. Mosis legem interpretetur, ac uirgam Aaron in manu florentẽ ac fructus germinantẽ gestat. Qd si iratus est dominus contra Osan indignatione maxima eo q̄ extendit manum suam ad arcam, & eapropter mortuus est. Nimirum si probet se sacerdos, dum uerã arcam imo ipsum manna de cœlo contrectet, ne sibi iudiciũ manducet, & fiat reus corporis & sanguinis dñi. Et non abs re Petrus ait. Viri cohabitantes secundũ scientiã, quasi infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem, tanq̃ cohæredibus gratiæ, ut non impediant orationes uestræ. Et Paulus huius rei rationẽ habens, post uirginitatis doctrinam ait. Hoc ad uestram utilitatẽ dico, non ut laqueũ uobis iniiciam, sed ad id, quod honestum est, & q̄ facultatem pbeat sine impedimento dñum obsecrandi, impedimentum orationis sanctæ sæpe mulier est, quod nemo ignorat. Nec frustra dicit Paulus de coniugibus. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tps

Cõmentaria græca sup Pauli uerbũ

ut uacetis orationi.i. ad Cor.7. Ut itaq; sacerdos sine impedimẽto oret,ac offerat dona & sacrificia pro peccatis,ac ut cum Mose puras manus extendere seu leuare possit ad dominũ, iussit hunc ecclesia uitã ducere cœlibem. Nec indigna res est. Nam etiã in lib. Deute. c.23. dicitur. Si fuerit inter uos homo,qui nocturno fuerit pollutus semine,egrediatur extra castra,& non reuertetur priusq̃ ad uesperã lauetur aqua,& post solis occasum regredietur in castra. Hic collegerunt Hebræi,ut quisquis noctis tempore pollutionem, quod cũ uenia dixerim,habuerit,mane non audebat orare, uel ingredi templum, nisi se lauisset aqua. nec deniq; usq; ad uesperam illi redire licuit. Qd' si hoc subuecteri lege erat,& sic in figura qdẽ & in umbra

Ioannis.vi. quando manducauerunt patres manna,& mortui sunt. Nimirum impuritas maior exigit᷑ in luce & ueritate, ubi iam manna de cœlo suscepimus uerum panem quidem uitæ,quem siquis acceperit, nõ morieť in æternũ. Et qa ipse etiã est ea aqua,de quamet dñs apud fontem Iacob mulieri Samaritanæ dicit. Qui biberit ex aqua, quã

Ioannis.iiii. dabo,nõ sitiet in æternum. Et aqua,quam ego dabo,fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternã. Hanc aũt aquam non de Marath, sed dulcissimã,non per cannale putridũ sed limpidissimũ & plane aureũ ducere decet. Sed forte mihi sacerdotũ concubinatus obiicis, ad id ego respondeo. Non ignoro concubinatum seu fornicationẽ esse graue peccatum,& tale ut Hebræi concubinatum non parum detestati fuerint. Nam dicitur deuteronomii uigesimotertio

לא תהיה קדשה בבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל

Non erit meretrix de filiab9 Israel, nec scortator de filiis Israel,ubi קדשה meretrix dicitur,alias uero פילגש concubina.nam פלג .i. media,& אשה mulier diciť, quasi cõcubina sit scortatoris media mulier. Tamen in tam sacrosancti mysterii honorẽ atq; reuerentiã credo melius esse ut non ducãt uxores p̃sbyteri. Deum enim ipsum cottidie manducamus non cibum quemcũq;. Qd' si Iudæi stantes & calciamenta in manibus gestantes & baculos, cum festinatione comedebant. Et nos multo magis debemus esse solertes,ne propter coniugii angores & calamitates non possimus intueri faciem dñi. Et Socrates cum sua Xantippe nos docuit quam graue sit seruire duobus dominis. Ego quoq; uix uideo semper temporalia curãs, ac desyderia carnis perficiens, quomodo digne possit ministrare mẽsę domini. Sed horrendum est illud,qd' non parua pœna proponitur

indigne sumentibus. Considera, inquit, Chrisost. quantū aduersus proditorem indignaris contra eos qui crucifixerūt. Itaq; considera ne tu quoq; sis reus corporis & sanguinis Christi. Cogitandum est ergo quali mensa fruimur, quod angeli uidentes horrescunt. Hoc nos pascimur, huic unimur, & facti sumus unum Christi corpus & una caro. Non igitur simus lupi agnum manducantes. Hic est, qui cœlum ut pellem expandit, terrā super stabilitatem suā posuit, finibus suis mare conclusit, qui stellaꝝ solus numerat multitudinē illius sunt cœli cœlorum, qui prophetas misit, & angelos, cui nihil æquale, qui est agnus sine macula, speculū sine ruga. Et hic memoriam fecit mirabiliū suorum misericors & miserator dominus escā dedit timentibus se. Escam quidē inquā angeloꝝ panē. Et sicut de cœlo panē psalmista concinnat, quem nullus Iudas/nullus Simon potest digne accipere, sed solus illo conuiuio dignus est, qui uenit indutus ueste nuptiali. alioquin proiiciēd9 in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Quare non quæ circa nos sed sursum sunt, quærere oportet. Vnde iteꝝ Chrys. Cogita qui sacrificii participes ueteris erant, quanta utebantur continentia. Quid non faciebant? quid non agebant? semper expiabantur. Tu uero petēs sacrificiū, quod horrent angeli. temporum circulis rem diffinis. Et quomodo Christi assistes tribunali scelestis manibus & labiis ipm corpus impetens. Et fætēte quidē ore tuo regē osculari ne eligeres, regem uero cœloꝝ fætenti anima deosculāris. Quare hoc factū est cōtumelia. Dic mihi īmundis ne manibus ad sacrificiū ne eligeres accedere? Non ipse puto, sed nec oīno malles accedere, q̄ manibus illotis. Ita in paruo quidem es tam reuerēs sordidam autem habēs animam, accedis & audes tangere. Qđ si rex Babylonius ex captiuitate deligēs adolescētes pulchros specie & decoros aspectu sūpsit, multomagis & nos sanctæ mensæ assistētes, regiæ speciei pulchros esse decet, aureum animæ mundum habentes, uestem puram, calceamenta regia, decorum animæ uultum, aureum ipsius ornatum esse indutos cingulum ueritatis. Siquis uero pannis indutus sordidus squallens, regalem uelit mensam petere, uideatq; quanta patiet. Eunuchos itaq; regi decet assistere eunuchos dico mente candidos nullam habentes maculam, mente sublimes, hilarē habētes animę oculum & acute uidentem/uolubilem/& uelocem, non autem somnolentum non supinum, multa plenum libertate, ab impudentia Chrysost.

remotum, & preconia uigilãtem sanum & austerũ nimis & tristẽ, neq; diffusum & lubricũ. Exigere uidet̃ ex castimonia uitæ sancta ecclesia non solũ eunuchos, sed & Hessenos, de quibus tres grauissimi auctores scripserũt, scilicet Solinus/Plinius/& Iosephus. Plini9 sic habet. Hesseni gẽs sola & in toto orbe præ cæteris mira, sine ulla fœmina, omni Venere abdicata, ita per sæculoꝝ millia incredibile dictu gens æterna est, in qua nemo nascitur. Infra hos Engadda oppidum fuit. Solinus de mirabilibus mundi. Hesseni qui præditi memorabili disciplina recesserunt a ritu gentium uniuersaꝝ, maiestatis, ut reor, prouidentia ad hũc morẽ destinati, nullæ ibi fœminę Venere se penitus abdicauerunt, pecuniã nesciunt, palmis uictitãt. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. locus ipse addictus pudicitiæ est, ad quem plurimi licet undiq; gentium properent, nullus admittit̃, nisi quem castitatis fides & innocentię meritũ prosequat̃. Nam qui reus est uel leuis culpæ, q̃uis summa ope adipisci ingressum uelit, diuinitus submouet̃. Ita per imensum spaciũ sæculoꝝ incredibile dictũ æterna gens est cessantibus puerperiis. Iosephus autem in libro de bello iudaico secundo sic habet. Hesseni gente Iudæi, inter se mutuo amore coniunctissimi, & qui præter cæteros uoluptatem quidem solent quasi maleficia uitare, continentiam uero seruare, neq; cupiditati succumbere, uirtutẽ maximam ducere. Itaq; nuptias quidem fastidiunt, alienos uero filios dum adhuc molles sunt, erudiunt traditos procognatis habentes, suis moribus diligẽter instituunt. Voce cibum sacerdos anteuenit, neq; quemq̃ gustare fas est, nisi prius deo celebret̃ oratio. Post finẽ quoq; prandii uota repetunt. summum studium ueterum scriptis adhibent. Sectæ suæ studiosis nõ statim cum eis una collectio per annũ integrũ extrinsecus cõmoranti cuiq; eundem uictus ordinẽ tribuunt. Cum uero processu tempoꝝ experimentum continentiæ dedit. Accedit etiam ad cõmunem cibum & purioribus ob castificationem scilicet aquis participant, neq; tamen in cõiuictum assumitur. Post ostensionẽ quippe continẽtię duobus annis aliis mores eius probantur. Quumq; dignus apparuerit, tunc demum in consortium assumitur. Prius uero q̃ incipiat cõmunem habere cibum, magnis execratiõibus abiurat se primũ quidem colere deum, neq; aliquid de mysteriis publicare, nihil se de dogmatibus q̃ ipsi susceperunt, tradere. Et ueneratio quoq;, inquit Iosephus, apud eos

post deũ

Plinius.v.lib.rerũ naturalium

Solinus.c.lxiiii.

Iosephus in.ii.li. d̃ bello iudai.c.ii.

post deũ magna legiferi est, ut siqs blasphemauerit, morte damnet. Et idem Iosephus in libro antiquitatũ Iudęis philosophię tres erãt etiam inde ab initio in institutis patriis derelictæ, Essenorũ, Saduceorum, tertia, qua philosophantur, qui dicebant Pharisæi. Esseni sunt super quatuor milia hominum numero, uxores non ducunt. Vides iam q etiam Hesseni illi, qui sancta religione cæteros pstare conati sunt, non lubricũ, sed uitæ continentis uirũ in suam uiuẽdi consuetudinẽ receperunt. Et tñ satis incaute nescio quos & quales nobis uelis ordinare sacerdotes. Nonne legisti leuitici. 21. dicentem dñm. Loquere ad Aaron Homo de semine tuo paterfamilias q habuerit maculam, non offeret panes deo suo, nec accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit, si claudus, si paruo/uel grandi/uel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habẽs in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, uel herniosus. omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes deo suo. uescetur tamen panib9, qui offeruntur in sanctuario, ita dumtaxat, ut intra uelum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet & contaminare non debet sanctuarium meum, ego dominus, qui sanctifico eos. Hæc tu nec ad literam, nec allegoriam curas, qui recipis unumquẽq sine discrimine. Proh pudor & nephas, qui docere audes q uiginti rurales ex se unũ eligere possint, qui absq omni ordinatiõe, absq omni sacra unctiõe cõficere possit. Docuit ne Paulus illa? Nunquid nõ Timotheus anteq admitteret ordinare presbyteros prius gratiam obtinuit per manuum impositionem? Nunquid nõ id de Tito credes? Nõ itaq in Creta alter alterũ, sed Titus ibi relictus constituit psbyteros p ciuitates, sicut illi disposuerat Paulus? Dic si ita agere cõueniat, ubi manebũt ea, quę in epõ, quę in pbro, q in diacono exigit aplš? Sed tu sacerdotes non alios eligis, q quos & q̃les elegit Hieroboã, d quo in regn. li. sic scribit. Fecit Hieroboã duos uitulos aureos, & dixit pplo. Nolite ultra ascẽdere in Hierusalẽ, ecce dii tui Israel q te eduxerũt de terra Aegypti, posuitq unũ in Bethel, & alterũ in Dan. & ut dignũ haberet uas illud opculũ seqt. Et fecit phana in excelsis, & sacerdotes de extremis ppli, q nõ erant de filiis Leui. Sed finẽ audi. Post hęc uerba nõ est reuersus Hieroboã de uia sua pessima, sed ecõtrario fecit. De nouissimis pplis sacerdotes excelsorũ, quicũq uolebat, implebat manũ suã, & fiebat sacer

Antiqtatum libro .xviii. c. v.

.I. Timoth. iiii.

Ad Titum. i.

.iii. reg. xii.

.iii. reg. xiii.

dos excelsoꝝ. Et pp hãc cãm peccauit domus Hieroboã, & euersa, & deleta de superficie terrę. Tales tu nobis dare uelles sacerdotes. Sed nõ sic impii, nõ sic. Ad priora redeo. Paulus ad Timotheũ & Titũ scribẽs, exigit epm filios habentẽ subditos cũ omni castitate. Vidẽs aũt ecclia multis epis, licet non oibus, contingere filios Heli, qui & nescirẽt officiũ sacerdotũ, & dormirẽt cũ mulieribus ad ostiũ tabernaculi. Vnde iudicio meo iteꝝ sanctissime ac religiose prauidit, ne oporteret toties trãsgredi mandatũ Pauli, & maxime cũ essent filii forte nõ casti, & nõ contingerẽt oibus tales filię, quales habuit Philippus Euãgelista quatuor. s. uirgines pphetantes, actuũ. 21. Proin & ut quietiores ac mũdiores essent p̄sbyteri, pręcepit/ac ordinauit, ne cõiugali thoro essent alligati. Et forte nõ ignorauit ecclia Paulũ matrimonii angores & curas tribulationem appellasse. Et certũ est cõnubia pro uinculis ẽsse. & qui illis subduntur, nullã sui potestatẽ habẽt. Eapropter, ut liber esset sacerdos, ac libere posset seruire deo, coniugiũ illi prohibetᷣ. Testãtur & oẽs quotquot triduano cõiugio alligati fuere, Iuuenalem uere cecinisse, qui ait in septima satyra.

·i. reg. ii.

Nulla fere causa est, in qua non fœmina litem
Mouerit. Et iterum
Semper habet lites, alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.
Tunc grauis illa uiro, tunc orba tygride peior,
Tunc simulat gemitus occulti conscia facti.
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus semper lacrimis, semperq; paratis
In statione sua. Et in exodo docemur uxoribus tria deberi, cibũ scilicet/uestes/& horam. Quid per horam iuxta linguę sanctæ puritatẽ debeat intelligi, ac quoad ociosos operarios/nautas studiosos/& muliones, hora uxoria quo modo diuidi possit/ac debeat, a Talmutistis ipse perquiras. Nolo. n. recẽsere tibi, ne forte obscœnis uidear gaudere sermonibus. Nec etiã hic te credere uelim hac opinione, ꝙ pertinaciter asseuerẽ p̄sbyteroꝝ filios nil boni unq̃ ecclię fecisse, quandoquidẽ nõ ignoro Basiliũ seniorẽ epm inter reliquos tres habuisse filios Basiliũ/Gregoriũ/& Petrũ, quot & quãta bona ab his ecclesia susceperit, nõ est loci p̄sentis lõge lateq; referre, tñ notissimũ est Basiliũ fuisse Cęsareę, Petrũ, Sebastę, & Gregoriũ Nissę epos, qui bene salubriterq; rexerint Christi ecclias. Et forte si super-

Exodi. xxi. iuxta hebraicã ueritatẽ vide de hora, vbi nos nuptias habemus

Basilius senior

Basilius minor
Petr᷒ Sebastę eps
Gregorius Nissæ eps

uixiſſet Adeodatus Auguſtini filius, quum anno quintodecimo alios multos graues & doctos uiros præueniebat, non modicum fructum ab eo ſuſcepiſſet eccleſia. Sed & Grægorius Naxianzenus in monodia ita ſcribit Baſilium ſeniorem in matrimonio ita uixiſſe ut nihil propterea ad perfectam uirtutem/ac philoſophiam conſequendam per eum impeditum fuerit, & in ſtatu cõiugali uitam ac ritum ſeruauit ſacerdotalem. Ex quo tria hæc caſtitas/ſacerdotium & matrimonium, quæ diuerſa ſolẽt uitæ genera cõſtituere, nequaq̃ in hoc pugnãtia fuere, aut ullo modo uirtuti offecerũt, eamq; pene ſolus eſt felicitatem aſſecutus, quã patres optare ſolẽt. Vides quale fuit Baſilii ſenioris coniugiũ. Sed iã quãdo multorꝝ corda frigure ueluti criſtallus, putas tanta gratia uiuãt, aut uiuere poſſint oẽs, ut ita uxores habeant. Qui habet aures audiendi, audiat, & qui põt capere, capiat. Melius itaq; fuerit abſtinere, modo deuotio augeatur. Nec moueor, ſi tu ueneris ad euangelium, & propoſueris mihi Zachariam Eliſabeth/Petrum & ſocrum eius. Nam iſti inter eos, qui ab initio legi ſeruierunt, numerandi ſunt. Neq; enim euangelium eſt ante crucem, quod ſanguine & paſſione ipſius dedicatur. Vnde Petrus ac cæteri apoſtoli, etiam ſi uxores habuerint. Tamen, ut eſt apud Hieronymum .i. libro aduerſus Iouinianum, eas dumtaxat, quas eo tẽpore acceperant, quo euangeliũ neſciebant, qui aſſumpti poſtea in apoſtolatum, relinquunt officium coniugale. Sic & temporibus noſtris recte fit, ut ad ſacerdotium uocatus, ex inſtitutione eccleſiæ ſponte cœlibatum uoueat, ac coniugio renunciet. Nec propterea eccleſiam calumniari oportet, quaſi iam hoc iam aliud inſtituerit, ſiue id factum ſit pro temporum ratione/ac prouintiarum uarietate. Scis geneſis primo dixiſſe dominum. Ecce dedi uobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & uniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementẽ generis ſui, ut ſint uobis in eſcã, & cunctis animãtibus terræ &c. Hic de carne nihil habes. Tamen geneſis .8. dicit. Omnes piſces maris manui ueſtræ traditi ſunt, & omne quod mouetur, & uiuit, erit uobis in cibum. Quaſi olera uirentia tradidi uobis omnia, excepto ꝙ carnem cum ſanguine non comedetis. Ex eo etiã uidetur dominus admiſiſſe carnes porcinas. Sub Moſe tamen leui. undecimo legis. Quicquid ruminat, & habet ungulam, ſed non diuidit eam ſicut camelus &c. non comedetis illud, & inter immunda reputabitur. Et ſus cum ungulã diuidat,

Aug. li. ix. cõfeſſ. cap. vi.

Greg. Naziãzen.

Hiero.

Geneſis .i.

Leui. ii.

nō ruminat,hoꝝ carnibus nec uesce mini, nec cadauera cōtingetis
Geñ.xxviii. quia immunda sunt uobis. Vis aliud? En quando genesis.28. Iacob
uiderat in somnis scalam,& angelos dei ascēdētes per eam. Surgēs
mane tulit lapidem,quē supposuerat capiti suo, & erexit in titulū,
fundens oleū desuper,appellauitq; nomen illius urbis Bethel. In eo
nō peccauit Iacob erigendo lapidem,tñ hoc in Deutero. postea fieri
Deutero. prohibetur a dño. Vides ergo pro temporum ratione quædā etiā ab
eo mutata,qui solus stabilis est,dans cuncta moueri, qui solus etiā
dicit. Ego sum deus,& non mutor. Nec id est contra eū,cuius uer-
bum permanet in æternū,uti pulchre declarat August.22.lib.cōtra
Faustum.c.77. Nimirum si circa sacerdotū nuptias aliqua uariata
fuerunt. Qd',ut magis probem. En circūcisus est dominus,neq; cir-
cumcisionem effugere uolebat. Vnde euāgelium postq̄ consumati
sunt dies octo,ut circūcideretur puer,uocatū est nomen eius Iesus.
Post resurrectionē tamen legimus ad Gala.5. Ecce ego Paulus dico
Ad Galat. uobis, quoniam si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit.
Quod igitur hic mutatum est, hoc & de matrimonio sacerdotum
mutari potuit. Sed forte pontificibus & conciliis sanctis in hac re
nihil putas tribuendū,cū & ipsi sint homines. En tanta fuit semper
prophetaꝝ ac sacerdotū potestas, ut legē dñi interptari potuerint.
Et quędam etiam de lege prohibita fecerunt sine peccato. Sed forte
qui Thomam Dydimum in Thesēū habes,ista non credes. Probo
Deute.xii. itaq; Deutero.12. prohibet dominus, ne erigatur altare, nisi ubi sit
.iii.Regum.xviii. arca fœderis. Tamen Helias.3.regum.18.legitur erexisse in monte
Carmelo. Et Samuel licet templum esset in Sylo.1.regū.7.tñ erexit
lapidem,dum essent in Masphat. Et scis quid potuerint in lege,qui
Sanhedrim dicti fuerūt. Sed & Deuter.17.legitur. Venies ad sacer-
dotes leuitici generis,& ad iudicem,qui fuerit illo tēpore, quæresq;
ab eis,qui iudicabunt tibi dici ueritatem,& facies quodcunq; dixe-
rint,qui præsunt loco,quem elegerit dominus,& docuerint te iuxta
legem eius. sequerisq; sententiam eorum,nec declinabis ad dex-
teram,neq; ad sinistram. Quid est nec declinare ad dextram, neq;
ad sinistram, dicito quæso? Certe secundum Hebræos hoc est
Si sacerdos præceperit aliqua,quæ etiam sinistra uideantur,tamen
ab illorum statuto cedere non licet. Sed forte hæc abolita esse di-
Ma.xxv. ces. En hoc reuocatur a domino dicente. Super cathedram Moy-
si sederunt Scribæ / & Pharisæi, quæ dicunt,facite &c. Et alibi. Si

ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus / & publicanus. Et
iterũ. Qui uos audit,me audit,& qui uos spernit, me spernit,& cũ
qui me misit. Sicut ergo apl̃is aliqua statuere licuit,quæ nec a dño
pcepta fuerũt,sicut est actuũ.15. Et passim id in epl̃is Pauli legitur.
Ita ecclesia aliqua statuere & ordinare potuit,quæ aploꝝ tẽporibus
minime fuerunt.ea confundere,ac auctoritate propria infringere,
nec tibi nec similibus tibi unq̃ licuit,in perpetuumq; nunq̃ licebit.
Ordinauit aũt ecclesia cælibatum hunc, uti uides non in uno loco
dumtaxat.& re uera quod Calistus/qđ Syricius/Alexander .3. In/ C alixtus
nocentius.3. Honorius.3. Super hac re statuerunt proculdubio nõ Syricius
nisi urgẽtissimis ex causis. Et ut sancta ac illibata essent ministeria Alexander
sacerdotum,statuerunt/ac ordinarunt. Cogites si deberent in bene/ Athanasius
ficiis,quæ collectaꝝ loco successerunt,uel uxores/uel filii/siue nepo
tes ex testamẽto uel ab intestato succedere,q̃ confusum chaos olim
experiri oporteret. Sed si iterum replicaueris te potestatem habere
mulierem circumducendi, sicut & cæteri apostoli & fratres dñi, &
Cephas. Respõdeo q̃ fœminæ utiq; locupletiores sequebãtur apo/
stolos,illisq; necessaria subministrabant, sicut & dño fecisse ueritas
euangelica testat᷑.& uacuos cuiusuis curis reddebant,ut pdicationi
dumtaxat intenderent. An aũt uxores fuerint, consule Græcos,qui
tibi monstrabunt an hic dum quærit apostolus , μὴ οὐκ ἔχομεν .i.Corinth.ix.
ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ
οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου καὶ κηφᾶς. per γυναῖκα possis intelligere uxorem.
Et licet apud Sophoclem γύναι quandoq; pro uxore, plurimum
tñ pro muliere accipitur. hic uero loquitur Paulus de sorore mu/
liere,non uxore. Noli itaq; mi Luthere nobis toties uarias ac pere/
grinas afferre uiuendi formas,nec contra totidem sæculoꝝ obserua/
tiones solus pugnes. Admitte quæso & in alios non te solum per/
uenisse spiritum dei. Qđ si olim patres christiani orbis synodum,
quam œcomenicam uocamus,celebrarint, forte Pafnutii illius ex
Niceno concilio repetet᷑ historia. Interim tu religiosos tuos ad mo/
nasteria reducas. Et tu iugum,quod in adolescentia subieras,quod
& auctoritatis tuę inter populares causa maxima fuit,deserer᷑ noli.
Scis enim Lucæ.9.dominum dixisse. Nemo mittens manum suã
ad aratrum,& aspiciens retro,aptus est regno dei. Memento quoq;
quomodo religio munda & immaculata apud deum & patrem Ex cãonica Iac.
hæc sit,immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

Ad.xix.responsio Subdis decimumnonum errorem eum esse, q̃ papa Nicolaus uel tertius uel quart9 in antichristico,ut dicis decreto,dixerit Christū beato Petro æternæ uitę clauigero terreni simul ac cœlestis imperii iura cōmisisse. Cum tamen omnes norunt Christum fugisse regnū terrestre. Quanquam Luthere hic locum non assignes,credo tamē hunc textū esse in.c.omnes.22.distin.ubi de hac re Nicolaus papa

Nicolaus Mediolanensibus scribit. Is quoq; textus absq; ullius hæreseos incursu,quam recte defendi potest. Quid si quispiam hæc ex Matth. 16.capite defenderet. Tñ hic non morabimur. Nempe necesse est, ut quæ alibi ad hæc Nicolai scripta leguntur, silentio non transea mus. Sunt qui hoc uerbum Lucæ.22. Ecce gladii duo,hic ad Petri potestatem referant. Ego autem nō ignoro iuxta sententiā Ambrosii

Ambrosius gladios hic esse testimonia ueteris & noui testamenti. Sunt qui hoc uerbum. Matth.25.Conuerte gladiū tuum in uaginam &c.pariter huc referre uelint, quasi non sine mysterio dictū sit. Conuerte,nō piice. Ego aūt ita Ro.pontificem terreni imperii potestatē habere dico,quoniam Carolus a Leone tertio pontifice Romanum cœpit imperium. Quanq̃ nostra tempestate id multis modis tentauerit,

Leo.iii.Carolū imperatorem fecit ut Carolus ille noster imperator a Leone pontificatū tolleret. Impe rator iurat papę,& causæ subsunt de iure,ppter quas papa deponit imperatorem. Sunt & causæ,in quibus a sæculari iudice prouocat ad papā. Accedit etenim in subsidium ecclesiastica iurisdictio. Et hæc omnia ab octingentis annis citraq; obseruata fuerunt. Serua

Vtraq; iurisdictione apd sacerdotes olī; pstitisse docet uerunt hoc Ludouici/Othones/ac alii principes Germaniæ. Quæ cum ita sint,imperii iura papa habere dicitur. Quanquā imperator uero usu Romanum habet imperium. Nec mirum si papa quasdā pleno iure prouincias habeat. Samuel enim rexit populum Israel.

Genesis.ix. Exodi.xxxii. Numeri.xxv. Melchisedech sacerdos in ęternū rex fuit in Salem. Moses & Aaron in sacerdotibus eius principatum habebant in Israel. Et qd' longe mi9 est,mādauit Moses interficere fratres suos idololatras. Et Phi nees filius Eleazari sacerdotis,& ipse sacerdos arrepto gladio ingre ssus est post uirum Israelitam,qui intrauerat ad scortum Madiani tem,uidente Mose & omniū turba filio℞, & perfodit Madianitem hunc Zambri dictum,& mulierem in locis genitalibus. Et dedit illi dominus pactum sacerdotii sempiterni. Samuel etiā minister

.i.regū.xv. dei Agag regē pinguissimū in frusta concidit. Et Helias prophera

.iii.regum.xxviii. occidit pphetas Baal & duos quinquagenarios Ezechię. Mathatias

etiam filius Ioannis sacerdos dei occidit Iudæum super aram san-ctificantem. Et Petrus auriculam Malcho amputauit, imo, ut est actuum. 5. Petrus geminum fecit homicidium Ananię & Saphirę. Paulus obcæcauit Elymam magũ, actuũ. 14. Vides itaq; sacerdotes utriusq; legis supremam iurisdictionis speciem exercuisse, neq; peccasse. Quod eapropter dictum esse uelim, ut quæ de gladio scripta sunt, etiã alio sensu posse intelligi cogites. nec semper gladii usum damnasse homines, alioqui, ut infra monstrabimus, damnabimus multos. Sed ꝗ Christũ adducis, qui, ut est Ioannis. 6. cũ uidissent quia uenerant ut raperẽt eum, & facerent regem, fugit in montem. Scis ex Chrysost. Cyril. ac August. quid hic dicendum fuerit. Qui enim rex erat, non oportuit, ut rex fieret. Regnum dabat aliis, rex regũm erat, ac dominus dominãtium. In primo natiuitatis tẽpore quærebant eum magi sciscitãtes. Vbi est qui natus est rex Iudęoꝝ? Tribus linguis rex fuit inscriptus. Docuit nos orare, Adueniat regnum tuũ. Dicit. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ &c. Et ad Pilatum. Regnum meum non est de hoc mundo. Non ergo fugit regnum, ut propterea reges terrenos ad imitationem sui esse noluerit, alioqui christianos reges quæso quomodo saluabis? Fugit ergo, quia secundum August. tempus præuenire uolebant. Fugit quia regnum suum non erat de hoc mundo. Venit enim nõ formã regis sed serui accipiens. Vnde ad Philippenses secũdo. Semetipsũ exinaniuit, formam serui accipiens. Non tamen per id maiestatem regiam spreuit, neq; damnauit. Siquidem in die palmarum rex ille uenit, uxta prophetiã sedens super pullũ asinæ. Et uerus Salemon ille erat, cum regio diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis. Per hanc itaq; auctoritatẽ, quã ex euangelio citasti, nihil aliud probare poteris ꝙ ambitionem & arrogantiã, & reliqua id genus uitia detestatũ fuisse dñm. Alioq dãnabis regẽ Romanoꝝ utriusq; Hispanię/utriusq; Britãniæ/Galliæ/Portugalliæ/Vngarię, qui reges uel nascunt, uel eligunt. nec fugiunt, uel abdicant regna Christi exemplo, neq; id facere tenẽtur. Sed iam cur pontifex Ro. cur episcopi/& reliquus clericoꝝ ordo possessiones habere possint, & cur discessum sit a primo usu apostolorum, tu qui theologus es, uidere poteras in Chrysostomo super Matth. homel. 86. cuius sentẽtiam infra trademus. De clauibus autem, ut multa dicam, non erit necessarium. Siquidem supra declaratum est quomodo claues sint

iiii. regũ. i.
i. Macha. ii.
Actuũ. v.
Actuũ. xiiii.
Apoca. xix.
Matth. ii.
Matth. vi.
Matth.
August.
Volentes Christũ regẽ facere Iudæi, cur fugerit.
Chrysost.

Christi/Petri/ecclesiæ/ac sacerdotũ, credo iã satis superq̃ defensam Nicolai sententiam. Infra tamen tibi ex Hilario,diuina fauẽte clementia, plenius ostendam Petro datam cœlestis ac terreni imperii potestatem. Interim patientiam habe. Per omnia tamen hic nollẽ talis uel esse,uel haberi,qui principatum uelim tueri tyranni,cum hunc qdem a deo exosum haberi certo certius habeã. Iam ad Constantini donationem pergo. Hic quisquis uerbum dixerit,uel scripserit,inter saxum & sacrum hærere optimo iure dicetur. Quando quidem inter se iurisperiti, multis iam retroactis sæculis acerrime pugnarunt,non sine maiestate quærentes an donatio facta ecclesiç Romanæ per Constantinum ualuerit. Super qua re Dinus/Innocẽtius/Bartolus/Baldus/Speculator Io. Andreç / Paulus de Castro Panormitanus/Alexander de Imola multa hinc inde scripserunt, quorũ pars quædam reperitur apud Bartolum & Baldum in prima constitutione digestorũ. Horũ sententias recensere longissimũ foret, hi cũ ea de re locuti fuerũt. Non eo cõtendũt, quasi donatio facta nõ sit,sed modo an ualuerit,nec ne,quçrũt. Fuere nõnulli dicentes impatori Cõstãtino hoc nõ licuisse,cũ augere deberet,nõ iminuere. Argumento. l. cum de indebito. ff. de probationibus, & actus illius successori præiudicare non debeat, nec possit argumento. l. digna uox. C. de legibus. Sed sunt qui illis & aliis argumentis pulchre respondeant. Tu uero cum dicis hanc donationem ementitam ac fictam esse,forsan Laurentium Vallam imitaris.Cuius sententiam iurisprudẽtum potissima pars nunq̃ probauit,neq̃ recepit. Habuit is cõiecturas, q̃bus sua firmaret,& forsan tu putas esse uerissimas. Vallæ uiro elegantissimo respondere difficile est, tua eluere periculosum. tñ tacere non possum,siquid hic paribus coniecturis possim afferre,quod tuam opinionem eluerit. Sed anteq̃ tecũ/aut cũ Valla manum conseram, id præmittere lubet,qđ super hac & aliis rebus Pugnauere nonnulli contra Laurentium Vallam,& tunc se trium phasse crediderunt, quando hũc uirum alioquin elegantem acrem censorem/mordaculum/superciliosum/procacem/rephensorem/rabulam/& quendam cornupetam/uirulentum/maledicum & petulantem calamo auctorem fuisse clamarunt atq̃ reclamarunt. Cum his in hoc loco nolim quicquam habere cõmune. Siquidem horũ uestigiis inhærere nõ uidetur admodum esse in christiano homine probandum. Scio eum hominẽ utriusq̃ linguæ fuisse doctissimũ,

Donatio ecclesiæ per Constantinũ facta

Bartolus
Baldus

.l. Quũ indebito
.l. Digna vox

Laurentius Valla

qui & studiosis omnibus non parum in meliori dicēdi genere profuerit. Hunc ergo uirulentia aliqua taxare uel suggillare non est in animo. Tantū aliis inter ueteres historicos uersantibus ansam cogitandi præbere uolo. Et ne diutius hæream, en donationē eapropter nisi male memorem, Valla ementitam esse putat, q͏̄ de Constantini baptismo non nisi fictitia quædam habeantur. Illi diuū Ambrosiū obiiciendum puto, qui, ut est de obitu Theodosii imperatoris, præsente Honorio asserit Constantino baptismatis gratiam in ultimis constituto contigisse. Et q͏̄ primus imperatoꝝ crediderit & post se hæreditatem fidei principibus dereliquit. Magni meriti locum reperit, cuius temporib9 completū est illud propheticum. In illo die erit, quod super frenum est, sanctum domino omnipotēti. Et idem Ambrosius hic non parum de Helena matre narrauit. Huic uero episcopo certe plurimū tribuendum puto, siquidem is cum imperatoribus conuersatus est, horū negotia tractauit, hoꝝ legatus ipse fuit, & non longe post Constantinum uixit. A Constantino etenim usq͏̄ ad Theodosii tēpus imperatores forsan nōnisi septem uel octo fuerunt. A tempore uero Constantini usq͏̄ ad id tempus, quo Valla uixit, sexaginta uel septuaginta interuenerunt. Quare non dubitarim notiorem historiam Ambrosio fuisse, q̄ Vallæ. Ruit itaq͏̄ totū quod hic Valla de baptismo proponit. Sed q͏̄ eam donationē etiā propterea ementitam esse contendit, q͏̄ Eutropius illius nec uerbo meminerit, quasi dum Eutropius ea de re nihil scripserit, mera sit fabula. Cui respondendum ita credo. Christus uisus est plus quam quingentis fratribus, ut est in ep̄la priori ad Corynth. 15. tamen id apud euangelistas non legitur. Ergo mentitur Paulus, aut historia euangelii non erit sufficiēs. absit utrūꝗ. Sed quia hic de Romanis rebus agimus, unde ad historias Romanas uenio. Certissimum est Romam orbis reginam captam ab Alarico Gothorum rege, anno post eam conditam millesimo centesimo sexagesimoquarto. seriem tamen huius rei nec ueteres nec recentes historici tradiderūt, solo excepto Procopio, ita apud Ioānem baptistam Egnatium Venetū, eapropter alios non reiiciemus. Et multa sunt ab aliis scripta, quæ certe non scripsit Eutropius. Quid q͏̄d apud Pōponiū Lætū scriptū inuenitur, q͏̄ postq̄ Constantinus urbem nouam condiderat, ac immortali deo rite sacra persoluit, post conditā urbem Mariæ uirgini quæ sola est deipara, consecrauit. Meminit idem Lætus superasse

Ambrosius

Paulus

Roma a Gothoꝝ rege capta

Ioannes Baptista Egnatius Venet⁹

Maxentiũ auspitio fulgidæ crucis eademq; felicitate sæpius Licinium superauit. Scribit & idem Lætus Constantinum noluisse decernere de causis episcoporum, quoq; etiam, quãtum ego recordor, non meminit Eutropius. Sed nunquid Pomponio Læto nihil credemus? quum tamen in ueterum historiis perquirendis uir fuerit non admodum indiligens. Is quoq; Pomponius de baptismo Constantini sic ait. Constantinus fidei christianæ plurimum fauerat, mirumq; est, cũ deuotissimus fuerit, lauacrum renascentis uitæ in extremũ uitæ suæ tempus distulerit, ut existimo, uolens id in Iordane contra Persas efficere. Nescio an referat a quo sit ille baptizatus. Vetustissima monumenta Romæ, quæ traditione maiorum testantur Constantinum a Siluestro pontifice Ro. lepra mũdatũ, ab eo quoq; sacri baptismatis intinctionem accepisse. Sed ꝙ Valla hoc argumentum sat efficax esse uult, quo post Constantini tempora pontifices urbem Ro. minime gubernasse testantur historię. Hic ego malitiam tempoꝝ considerandam puto. Siquidẽ Arriana hæresis tẽpore Iulii papæ ac ante inualuit.

A Constãte papa Iulius multas passus est insidias

A Constante quoq; Constantini filio papa Iulius multa tulit incommoda, imo decennali exilio damnatus est. Venit inde Liberius papa, qui & cum multis catholicis episcopis urbe pulsus est, & ab Arrianis in exilium triennale actus.

Liberius papa ab Arrianis in exiliũ actus

Et Constantius uehemẽtissimam persecutionem in catholicos commouit, adeo ut etiam in ecclesiis presbyteri & clerici passim trucidarentur.

Constãtius imperator sæuus in sacerdotes

Successit inde Felix papa, & is persuasione Vrsacii & Valentis a sede deiicitur, imo interficitur, martyrioq; coronatur.

Felix papa martyrio coronatur

De hoc rerum tumultu multa apud Hilariũ, & nõ pauca apud Hiero. Et quis pontifex sub tãta Arrianæ factionis tyrãnide subsistere potuit? Quid nõ Arriana hæresis interturbauit? Nunqd non eiecit Athanasium, expulit Hilarium? imo totum commouit orbem. Non mirum si Constantini donationem interturbauit.

Hilarius libro de synodis

Sed ad Eutropium redeamus. Testatur is inter Constantinum & Constantium fratres bellũ fuisse, & ꝙ apud Aquileiam Constantinus ille iunior succubuerit. De Constãtio legitur ꝙ multis uitiis fuerit irretitus. Et eodẽ Eutropio teste, Romæ tumultus fuit Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium uindicante, qui sæuis exordiis exitium dignum nactus est. Vigesimo enim atq; octauo die a Maxẽtianis ducibus opp̃ssus, pœnas dedit. Caput eius pilo per urbem circumlatum est, grauissimæ proscrip-

Eutropius

Constãtius a Maxentianis occidit

tiones/& nobiliũ cędes fuerunt. Et nõ multopost Maxentius apud Mursam profligatus, acie est, ac pene captus. Ingentes Ro. imperii uires ea dimicatione consumptę sunt. Et scribit idẽ Eutropius Romanum imperium dubia calamitate nutasse eo tempore, quo Constantius Iulianũ misit ad Gallias. De Iuliano scribit idẽ Eutropius quomodo & ipse expeditioni aduersus Parthos interfuerit, & ꝙ is Iulianus nimius religionis christianæ insectator fuerit. Sub Iouiano pter consuetudinem imperii Ro. mutati sunt fines. & nonnulla illi9 pars tradita est, modo pacẽ haberet. Et Sextus Aurelius Victor testatur in nullo fere bello nunq̃ adeo Ro. uires esse consumptas, totiusq; imperii fortunas pessundatas, sicuti sub cõflictu Constãtii atq; Maxentii. Et Paulus diaconus de Valente scribit quomodo ab Eudoxo Arrianę hæreseos epo sit baptizatus. & ꝙ is Valens legem dederit, ut monachi militarent. nolentes, per tribunos & milites fustibus iussit interfici, quoꝝ innumeram multitudinem per uastas Aegypti solitudines diffusam constat, præcipue quæ apud Nitriã martyrii cõsecuta est palmã, ac per singulas ubiq; prouintias aduersus catholicas ecclesias, & recte fidei populos diuersa sunt illata incommoda. & ꝙ is Valens demũ sera peccati pœnitẽtia stimulatus, episcopos cęterosq; sanctos reuocari de exiliis imperauit. Vide qualis fuerit cõmotio mundi. Taceo hic de incursu Gothoꝝ, de Arrianorum dogmatibus. Sed & hoc forte pteréundum non est, ꝙ Gratianus fret9 Christi potẽtia, nostroꝝ antecessoꝝ utpote Alemanoꝝ triginta milia apud Argentariam (qđ alii Argentoracum uocant) interfecit. Vbi & idẽ Paulus diaconus testat̃ in .11. reꝝ Romanarũ libro, ꝙ usq; ad idem tempus tota Italia Arrianæ perfidiæ morbo turbata sit. Hanc Ambrosius, hanc Martinus Turonẽ episcopus paululum sedare cœperunt. Sed & hic de Alanis/Hunnis multa dicere possemus. Sub Theodosio fere pax nulla fuit. quãq̃ is diuo Ambro. pulchre fuit obsecutus, ut est apud Paulum .12. libro. Sed sub Archadio, qui rexit in oriente, & Honorio, qui rexit in occidẽte Radagasus Gothorum rex totam repẽtino impetu inuadit Italiã. Et cõstat in eius populo plusquam ducenta millia Gothoꝝ fuisse. Hic barbarus erat & Scyta, qui omnem humani generis sanguinẽ diis suis propinare deuouerat, inuadit ilico Romã, pauor infinitus fit, paganorum in urbe concursus, declamat̃ a cunctis. Se hæc ideo ppeti, qđ neglecta fuerint, magnoꝝ sacra deorum magnis quęrelis

Iulianus
Iouianus
Sextus Aurelius Victor
Paulus diaconus
Monachi vt militent per Valentē compulsi
Gratianus
Paulus diaconus
Theodosius
Paulus
Archadius
Honorius
Radagasus Gotorum rex

ubiq; egere. Et continuo de repetendis sacris celebrandisq; tractat. Fere in tota urbe blasphemiae ad nomen Christi tanq̃ lues aliqua probris ingrauantur. Quid q̃ ab Alarico & Gothis cuncta per quę ierant, igni ferroq; uastantur, urbem capiunt, deuastant, incendũt. Capta itaq; Roma est millesimo centesimo sexagesimoquarto suae conditionis anno. Et quanq̃ ab urbe Gothi tertia die discessissent, at mox cũ rege Athaulpho Romam redeunt, siquid residui fuit, more locustarum eradunt, & auferunt. Possem hic multa de comite Stilico Vvandalorũ/Alemanis/Sueuis/Burgundionibus/Eucherio recitare, quae huic rei non male conuenirent. sed pergo. Sub Theodosio iuniore Gensericus pene totã Aphricam ferro/flãma/rapinis crudelissime deuastauit. catholicam insuper fidem Arriana impietate subuertit. Sed hoc turbine beatissimus August. Hypponensis eps perrexit ad Christum. Eodem tempore Bonifacius ab Aphrica ad Italiam p urbem rediit, accepta magistri militum dignitate. Et Gẽsericus in Aphrica multos episcopos iure suarũ basilicarũ priuauit, & ex ciuitatibus pepulit. Idẽ Gensericus Carthaginenses inuadit, ecclesias spoliauit, sacra uasa rapuit, loca diuini cultus sua esse iussit habitacula. Et adeo religioni is īfestus erat, ut nõ posset agnosci hominibus magis an deo bellum intulisset. Sub his fere diebus ita terribili terremotu Roma cõcussa est, ut plurimae eius aedes/ędificiaq; corruerint. Sub Martiano & Valẽtiniano iuniore nemo nõ nouit Attilae historiam. Is Attila Concordiam/atq; Patauium solo coequauit. Exinde per uniuersas Venetiae urbes hoc est Vincentiã Veronam/Brixiam/Bergomũ/seu reliquas, resistente nullo. Hunni bacchantur, Mediolanum/Ticinumq; pari sorte diripiunt, ab igne tamen abstinentes & ferro. Deinde Aemiliae ciuitatibus similiter expoliatis, nouissime loco quo Mincius fluuius in Padum cõfluit, castrametati sunt. Vbi Attila consistens dũ utrum Romam adiret an desisteret, animo fluctuaret, non urbi, cui infestus erat, consulẽs, sed Alarici exẽplũ pauẽs, qui capta a se urbe, nõ diutius superuixit. Quid q̃ mortuo Valentiniano continuo aduectis ex Aphrica nauibus adest Gensericus cum ualidissimo suae gentis exercitu, fultus insuper praesidio Maurorum, quum adhuc Romanae ecclesiae beatissimus Leo ageret pontificatum. Percussis itaq; Romanis tã terribili nuncio, nobilibusq; simul ac popularibus ex urbe fugientibus, urbem omni p̄sidio uacuã, Gensericus obtinuit, occurrẽte sibi ante

Theodosi⁹ iunior

August. Hypponensis eps morit

Gensericus hominibus pariter ac deo bella mouere simili ordine paratus

Terremotu Rõa concutitur

Martianus & Valentinianus

Attila

Hunni

Gensericus

portam

portam eodem sanctissimo Leone episcopo. Cuius supplicatio ita eum deo adiuuante leuauit, ut quia omnia potestati eius essent tradita, ad quatuordecim interim dies, secura/& libera scrutatione, omnibus opibus suis Roma uacuata est, multaq; millia captiuorum prout cuiq; ætate/an arte placuerunt, cum regina Eudoxia quæ Gensericum ad hoc facinus inuitauerat, duabusq; eius filiabus Carthaginem adductæ sunt.

Leonis supplicatione Roma ab incendio seruatur

Sub Leone Augusto Ricimer patritius prosapia Gothus manu ualida ad urbem contendit, atq; apud Anienis pontem castra posuit. Diuisa est Roma, & quidam fauebant Antemio, quidam uero Ricimeris perfidiam sequebantur. Interim Billimer Galliarum rector Antemio ferre præsidium cupiens, Romam properauit. Is cum Ricimere apud pontem Adriani prælium commisit, & mox Ricimer urbem inuasit. Et propter famis/morbiq; penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, insuper etiã grauissime deprędata est. Sub Augustulo Romanorum imperium apud Romam toto orbe terrarum uenerabilis & augustalis illa sublimitas, quę ab Augusto illo quondam Octauiano erecta est, periit. Odoacer seruulus nonne in fuga Romam properauit. Et cessante Romanæ urbis imperio, sub Anastasio magna Romæ dissensio facta est. Et anno domini quatrocentesimo nonagesimo secundo pontifici bellum infertur. Multæ cædes & homicidia in medio urbis fiunt. Sed in tantis tumultibus quid facere potuerit pontifex tantis uiribus longe impar, quomodo donationem Constantini manutenere potuit, tu ipse cogitato. Sed dices. Quid interim tamen Romani egere pontifices? En Symachus papa, ut est in actis Romanorũ, dissensione quottidiana suborta, subsidia ministrare non destitit. Hormisda papa, qui Symacho successerat, direxit Ephodium Ticinensem episcopum aliosq; Constantinopolim legatos, quatenus Anastasium ad ecclesiæ reduceret gremium. Duas enim naturas in Christo cum Euthice hæresiarcha denegauit. De quo & legitur quomodo magnam legatis fecerit iniuriam, proculdubio se uindicaturus contra pontificem, si potuisset.

Ricimer

Billimer

Vrbis venerabile imperium periit.
Odoacer

Quis inter tot bella, cædes, hæreses ac oĩum aduersitatum turbines Cõstãtini donationẽ quiete seruare po tuisset.

Symachus papa
Hormisda papa

Sub Iustiniano quæ facta sint, commemorare nolo pro pontifice tamen hæc & alia huiusce generis non parum faciunt. At ut ad Constãtinum redeam, quid opus est uerbis? Non solum ex Eutropio/& Orosio, sed & Augustino notissimũ est, Constantinum sedẽ

Iustinianus

imperialem mutasse, ac nouam urbem condidisse. Interim dum in Constãtinopoli manserũt imperatores, pontifices in urbe degebãt. Quanq̃ nõ ignorem quomodo sub Mauritio Augusto ac aliis, papa Pelagius ac alii non parũ fuerint perpessi. Tamen sub imperatore Phoca Magnus ille Gregorius melius habere cœpit. Hæc recẽsere propterea uolui, ut dum malitiam temporum quisquis in animo euoluat, non mireẽ, si pauca de pontificis temporali potestate apud historias esse comperiat. Tamen donationis factæ non etiã paruũ est argumentũ, q̃ corona illa põtificia est donatus pontifex. Addo q̃ si nihil iuris in imperiũ pontifex habebat, cur Leo pontifex scitu Romani populi cleriq̃ rogatu, ut est apud Egnatium Carolum ob egregia in christianum nomen & Ro. sedem merita Romanorum imperatorem primus appellat, inuictũq̃ cũ Pipino filio Augustũ consecrat. Anno ex quo in Italia imperari desitum, post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostrę octingentesimo. Et quia Constantinum christianissimus ille noster Cicero Lactantius Firmianus primum Romanorum principum patrem indulgẽtissimum appellat, & q̃ primum repudiatis erroribus, maiestatẽ dei singularis & ueri & cognouerit, & honorauerit. Et, ut est apud Pomponiũ Lætum. M. Flauius Valerius Constantinus Maximus Pius Felix semper Augustus Constãtii Pii filius dici meruit. Inter quæ deniq̃ cognomenta ac epitheta solus in toto imperio populi Romani cognomen induit maximi, quod antea non nisi duo inter tot duces ab rebus gestis non accepere, et Magni dicti Alexander Macedo, & Gne. Pompeius. Vnde pie firmissimeq̃ credo quicquid de illo uel dictum, uel scriptum fuerit, quod ad conseruandã religionem pertinet, id factum non ementitum esse. Nam in professo est, Constantinum religioni christianæ deditissimum fuisse. Huiusce rei Hieronymus aduersus Vigilantium fidele testimoniũ præbet. Nam sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei Constantinopolim transtulit. Et ego ut supra ostendi, rẽ nõ sine diuino mysterio fuisse credo. q̃ cũ Alaricus Romanã urbẽ uicisset, edictũ fecit, ut quicũq̃ in templa diuorum confugerent, præcipue Petri & Pauli, iis nulla uis inferreẽ. Nunquid non hæc summi dei auspicio a rege alioquin barbaro peracta credes. Quod enim ad me pertinet, ingenue dico, sicuti uix absq̃ diuina dispositione fieri poterat, ut secundo bello punico Roma perstiterit. Siquidem ut Lucii

Phoca
Gregorius papa

Carolus Francorum rex

Lactãtius Firmianus Cicero christianissimus

Titulus Constan Magni

Alexan. Magnus
Gn. Pompeius

Hieron.

Lucius Florus

Flori uerbis utar, dubium non erat, quin illum diem ultimum habitura fuerit Roma, quintumq; intra diem Hannibal epulari in Capitolio, ac uictoria uti potuisset, frui maluit, imo deusurbi parcere uoluit. quod & sub tam barbaro rege fecit, ne tota euerteretur, neque uestigia tam præclaræ urbis omnia perirent. Relicta itaq; Roma, Campaniam / Tarentumq; peragrauit. Sed ad priora, unde digressi sumus, redeo. Nostros maiores nunquam ego crediderim tam stupidos, imo tam prodigos fuisse, ut facile dederint / atq; permiserint totidē sæculis urbem Romanam in manu stare pontificum, si non id se iure debere cognouissent.

Sed forsan Luthere militibus Christi ciuitates nullas admittis. Considerare debebas quod est apud diuum nostrū Hieronymum, quod tamen in primis probat uetus instrumentum quadraginta octo ciuitates ad habitandum leuitis & sacerdotibus in terra promissionis esse concessas. Quod uidere licet apud eundem Hieronymum ad Fabiolam de ueste sacerdotali. Non fuit hęc magna terra? Siquidem a Dan usq; Bersabee uix centum sexaginta millium in longum spacio tenditur, & dicere latitudinem terræ repromissionis pudebat Hieronymum, quando scripsit ad Dardanum. Et respectu Asiæ / Europæ / & Africæ uel regnorum / atque prouinciarum terra repromissionis paruissima fuit. Attamen sacerdotes atq; leuitæ tot ciuitates habebant. Erant in ueteri lege quottidie octomillia leuitæ alendi. Taceo de sacerdotibus. Et iam mirum non fuerit cessantibus ecclesiæ primitiuæ collectis, ut in cultu diuino perpetuo maneant, qui altari seruiunt, si ciuitates habeant, tamen ita possideant, quasi non habentes. Ita subditis præsint, ut laudem mereantur a domino, non ut tyrannidem exerceant, aut uiduas, aut pupillos opprimant. Sed ut sint in eorum numero, de quibus in psalmo dicitur. Beati qui faciunt iudicium / & iustitiam in omni tempore. Et ex redditibus quomodo uiuere possint, imo φ illis necessaria debeantur, Paulus docet dicens. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico. An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi. Non alligabis os boui trituranti. Nunquid etiam de bobus est cura deo? An propter nos utique hæc dicit? Nam propter nos utiq; scripta sunt.

Iosue. xxi.

Hierony.

Octo milia leuitę ī lege dñi cottidie alebantur

.i. ad Corinth. ix

Quoniam debet in spe qui arat, arare. & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia uestra metamus. Sed uno tantum euangelii eulogio tua probas, quo etiam scribis, ac dicis ob eam rem Constantini donationem esse cassandam, quia Matthæi sexto scriptum sit. Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra. Si ita ruditer intellexeris, certe Sixtum hunc felicem & pium pontificem damnabis, qui post se thesauros reliquit, quos Laurentius dispersit, deditq; pauperibus. Aut si nec id feceris, Pauli doctrinam damnabis. Is.n.doctor gentiũ in altera epistola ad Corinthios .c.12. ait. Non debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. Quomodo dabis ergo, ut simul stent & euangelium & Paulina sententia? Aut quomodo saluabis collectas, quæ sunt passim in epistolis Pauli? Scio ego non esse thesaurizandum super terram, ubi erugo & tinea exterminant, & ubi effodiunt fures, & furantur. Nihil enim in terra firmum, nihil stabile, nihil tutum, nihil fidele, quod & in meis declamationibus miseriæ humanæ ostendi. Sed hic conuenit uerbum diuinæ scripturæ sane intelligi. Perdite siquidem ipsi tunc thesaurizamus, quum fodimus sensus cum diuitiis in terra, aut recondimus cor cum pecunia (teste Origene) At uice uersa ii recte thesaurizant, quotquot deũ dilexerunt. Sic thesaurizauit Abraam per hospitalitatem, Iob per egenorum miserationem, Samuel per iusta iudicia. Sed ad rem nostram. Quanquam omnia, quæ mũdi sunt, contemnere debeamus, omnis quoq; solicitudo in crastinum prohibita sit, tamen id recte intelligi debet. Nam licet magister orbis solicitudinem omnium rerum interdixerit, tamen adhuc euãgelii dicit historia. Discipuli eius abierunt in ciuitatem, ut cibos emerent, Ioannis.4. Nec Magdalenam/Ioannam uxorem Chuze procuratoris Herodis, Susannam/ac alias mulieres multas a se Christus reiecit, quando ministrabant ei de facultatibus suis. In euãgelio Ioãnis quoq; legit̃. Post bucecllam introiuit in eũ Sathanas, & dicit ei Iesus. Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentium, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, ꝙ dixisset ei Iesus, eme ea, quæ opus sunt ad diem festum, aut egenis, ut aliquid daret. Et in eodẽ euangelio .c.13. legitur. Fur erat, & loculos habebat, ac ea, quæ mittebantur, portabat. Et Paulus omnium terrenorum contẽptor, sic tamen gu-

Sixtus
Laurentius
Paulus
Matthæi.vi.
Lucæ.xii.
Origenes
Ioannis.xiii.

bernauit ea, quæ præsenti uitæ erant necessaria, ut etiam de uiduis præceperit dicens. Siquis fidelis habet uiduas, sufficienter tribuat illis, ut non grauetur ecclesia, quo ueris uiduis sufficere possit. Diuitias ergo possidere ita prohibemur, ut non speremus in incerto diuitiarum, sed deo uiuo, ut est ad Timotheum. Interim tamen etiā oportet episcopum esse hospitalem domum suam bene regentem. Siquis enim domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ diligentiam habebit? Quod si episcopum hospitalem esse oportet, necesse est ut habeat unde iura hospitalitatis exercere possit. Et sic eum de crastino curare necesse est. Sed hic non luxum ac delitias huius mundi, sed hospitalitatem euangelicam uolo, quam præscribit dominus dicens. Quum facis prandium/aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neque cognatos, neq; uicinos, neque diuites, ne forte & ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed quum facis conuiuiū, uoca pauperes/debiles/claudos/& cœcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur autem tibi in resurrectione iustorum. Propter hos pauperes alendos, infideles propulsandos, hæreticos supprimendos, ac demum literatos intertenendos, credo donationem Constantini/ac aliorum regum/principum/atq; christifidelium in Romanam ac alias ecclesias ualuisse, ac ualere perpetuo. Nec eapropter, nisi meliora docueris, iustam in dei sacerdotes calumniandi causam habes. Quanquam & hic ex literatorum omnium persona conquæri cogar.

.i.ad Timoth.v.

.i.ad Timoth.iii.

Lucæ.xvi.

Nosse uolunt omnes, mercedem soluere nemo. (Horatius)

Et in plerisq; rebus tragœdiæ mouentur, quum nemo aut saltim pauci Mecœnates fidos præstare uelint. Quum tamen non abs re Martialis Flacco cecinit dicens.

Sint Mecœnates, non deerunt Flacce Marones. (Martialis)

Nolo hic durius dicere quicquam, ne quum te immodestiæ arguam, ipse reprobus efficiar.

Vicesimumprimum articulum aggredior. Tuæ turbæ proponis scripsisse papam sese Romani imperii esse hæredem. id grauissime fers, & sic ais scriptum in Clementina pastoral. de sent. & re. iudi. Vidi hunc textum, sed eius ista sunt uerba. Nos ex superioritate quam ad imperium non est dubium nos habere, qua ex potestate inquam, uacante imperio, imperatori succedimus, &c. Hic se pontifex non dixit hæredem. Nunqam enim, ut credo, legitur

Responsio ad articulum.xxi.

ꝙ pontifex aliquã partẽ illius hæreditatis iacentis fuerit adeptus. Sed quomodo succedit, certe Glosa ibidem & Zabarella docent. Siquidem uacante imperio, siquis iustitiam consequi non potest, põtificem adit. putas in eo, dum pontifex iustitiam fecerit, peccet? nequaꝗ̃. Nam beati qui faciũt iudicium & iustitiam in omni tpe. Ad Timoth.6. Sectare iustitiam. Et ex canonica Ioannis, Qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Et psal.34. Exultent & lætentur qui uolũt iustitiam. Hieremiæ.22. Facite iudicium & iustitiam. Et in psalmo Recte iudicate filii hominũ. Sed quid hic opus est multis? Vacãte imperio per obitum Maximiliani pientissimi simul ac clementiss. principis uidimus an papa successerit hæres, necne. Et Magni Caroli bulla, quam auream uocant, Clementinæ uerum præbet intellectũ, a qua Leonem.X.fe.re.nec transuerso digito recessisse credo. Minus recte pontificem dicere contendis, quũ ait uim ui repellere licere. Quum in euangelio Matth.5. scriptum sit. Ei, qui uult tecũ in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & palliũ. Scio scriptum esse in.c. significasti de homicidio, & in.c.3. de sent. excom. Quomodo uim ui repellere omnes leges & omnia iura permittãt. Sed additur ꝙ hoc fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ non ad uindicandum, sed ad iniuriam propulsandam. Et quid hic peccãt canones. Docuere nos leges uim ui repellere posse.l.1.§.uim ui.ff.de ui & ui armata.l.scientiã.§.qui cum aliter.ff.ad.l.Aquiliã. Nunꝗd hoc est contra ius naturale. Serpẽs totũ corpus pro capite obiicit persequẽti. Ita apud August. in lib. questionũ super Matth. quest.18. Et hoc est ꝙ dñs discipulis dicit. Estote prudentes sicut serpentes. Aut nescis quod est apud Plutarchum. Brasida cum in caricis murem compræhendisset, morsus eum dimisit. Deinde ad astantes ait. Nihil est tã paruũ, ꝙ si ausit inuadentibus repugnare, nõ se incolume seruet. Id ẽt in uermiculis reliquis ac aliis animãtibus fieri uidemus. Sed & canones inculpatę tutelæ normã seruãt, quæ nec est euangelicæ legi contraria, de qua &.l.1.C.unde ui. Sed quia & illud obiicis. Siquis te percusserit in dextrã maxillam tuã, pbe illi & alterã. & ei, qui uult tecũ in iudicio contendere, & tunicã tuã tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunqꝫ te angariauerit mille passus, uade cum illo & alia duo. Has euangelicas sententias nõ ad uiuum exigere sermonem oportet, imo nec ad solam literã capiẽda sunt oia, quæ in euangelio scripta leguntur. Est etenim & in euan-

Cardinalis Zabarella
Ita in.c.licet de foro compet.
Paulus
.i.Ioannis.ii.
Psal.Hieremias
Ad.xxii.articulũ
.l.i.§.vim vi.ff.de vi & vi armata
August.
Plutarchus
.l.i.C.vnde vi
Ma.v.
Euangelica verba no sẽp in eo quẽ faciunt, sensu accipienda sunt

gelio litera, quæ occidit. nec solũ in ueteri testamẽto occidens litera deprehenditur. Si enim secundum literam sequaris, hoc ipsum qđ dictum est. Nisi mãducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum. occidit hæc litera inquit Cyrillus in. 7. super leui. Vis tibi & aliam de euangelio proferam literam, quæ occidit? Qui non habet, inquit dominus, gladium, uendat tunicam, & emat gladiũ. Ecce & hæc litera euangelii, sed occidit. Si uero spiritaliter eam suscipias, non occidit, sed est in ea spiritus uiuificans. Et ideo siue in lege, siue in euangeliis, quæ dicuntur, spiritaliter suscipe, quia spiritalis diiudicat omnia, ipse uero a nemine diiudicatur, quotquot hoc fecerint spiritalia scripturarum & uirtutem earum interius datã intelligunt, & suscipiũt, habẽt in se animas/& spiritus prophetarum, ipsi quasi regio uiuentium prophetarũ effecti. Qui autem illa non capiunt, neq; requirunt, sed simplicem narrationem, et historiam rei solum attendunt, corpora prophetarum colunt, in literis posita & in libris, quasi in quibusdam sepulcris, quales fuerunt & Pharisei, qui recte Pharisæi sunt appellati. i. præcisi, qui spiritalia prophetarum & corporali historia præciderunt, quasi animã prophetarum expellentes a corpore, & occidẽtes ipsos prophetas, & exanimes facientes, quasi nihil spiritale habentes. Sed ad rem nostram de gladio uenio. Si hoc euangelii uerbũ, qđ' est Matth. 26. Omnes qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. ita capiatur ad uerbũ, quid ut ibidem Erasmus, ait, faciemus iudici/magistratui gladium portanti? quid imperatori, qui solenni ritu gladiũ accipit a Christi uicario? Oportet igitur hic summã spectare. Nunquid oĩbus pceptũ est, ut Hiero. in. 2. lib. scribit aduersus Iouinia. ne duas habeant tunicas, ne cibos in pera, æs in zona, uirgam in manu, calciamentũ in pedibus, ut uendant uniuersa quæ possident, dẽtq; pauperibus, & sequantur Iesum? Sed his utiq;, qui uolunt esse perfecti, alioquin a Ioanne Baptista aliud pręcipitur militibus, aliud publicanis. Dñs autem dicit ad eum in euangelio, qui se iactauerat legis uniuersa cõplesse. Si uis pfectus esse, uade & uende oĩa quę habes, & da paupibus, & ueni, sequere me. Ne graue onus nolenti uideretẽ iponere, in ppria audiẽtis uolũtate dimittit, dicẽs. Si uis perfectus esse &c. Sed quum hic in euangelii materiã incidimus, sine quæso Fabrum super utroq; testamento contra tuas assertiones tecum fabulari. Videris prope accedere Marcioni & Manicheo, qui, ut est apud

Cyrillus

Orig. in Mattheũ homil. xxvi.

Erasmus

Hieronymus

Hieronymus Hieronymum in ecclesiasten capite undecimo ueterem legem sper nendo dilaniabant, solum euāgelium suscipientes, dicendo, uetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. Quod & ego fateor, tamen

Quō noua facta sint omnia

cum moderamine aliquo, scilicet noua facta esse omnia. Siquidem pro lege/est euangelium, pro Hierusalem/cœlū, pro templo/uelū, quod intimum erat, pro circūcisione/baptismus, pro māna/Christi purissimū corpus, pro aqua/domini sanguis, pro baculo uel Moysi uel Aaron/crux ipsa, pro agno/dei filius, & huiusmodi reliqua. Tñ adhuc firmissime stabit, quod in spiritu prædixit dominus dicens. Dabo uobis pluuiam temporaneam/& serotinam, uetus scilicet testamentum & nouum, ut Hieronymus in ecclesiasten interpretat̃, & utroq; uos imbre irrigabo. Vnde admonemur, ut sic legamus legem ueterem, ne euangelium contēnamus. sic quęramus spiritualē in ueteri instrumento intelligentiam, ne in euāgelistis & apostolis hoc tantū putemus sonare, quod dicitur. Felix igitur est qui utrūq;

Ezech. i.

in unum sociauerit, & quasi unum corpus effecerit. Vnde Ezechiel rotam uidit in rota duorum scilicet iuncturam testamentoꝝ, quod

Hierony.

& indicat, teste Hiero. in Ezech. c. i. Scala Iacob, & forceps Esaiæ, & gladius bis acutus. Quare præcipitur ut in utrūq; instrumentū pari ueneratione credamus. Siquidem Iudæi dederunt partes septem credentes sabbatum, sed non dederunt octo, resurrectionem. s. diei dominici denegantes. Sed & hæc omnia sic intelligi uelim, ut

Euangelii promissiones

non ignorem ex apostolo euangelium melioribus promissionibus sancitum esse. Non enim terræ bona/uel solis decorem/uel liberoꝝ promittit multitudinem, sed cœleste imperium iis pollicetur, qui quæ iubet euangeliū hæc exequuntur. Et euangelia quattuor sunt recte præuisa secundum Hierony. in his quatuor Ezechielis animalibus, quæ spirant, et intelligunt. Tamen adhuc ne erremus, aliosq; in errores præcipitemus, & hoc pensandum est maxime q; quatuor sunt qualitates, de quibus sancta contexuntur euangelia, præcepta scilicet/mandata/testimonia/& exempla. In præceptis iustitia, in mādatis charitas, in testimoniis fides, in exemplis pfectio

Præcepta

consistit, ut sint hæc præcepta. Tunc Iesus præcepit discipulis suis duodecim. In uiam gentiū ne abieritis, & reliqua, hoc est diuertere

Mandata

a malo. Mandata autem sunt hæc, quibus dicitur. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem. hoc est facere hominem & cha

Testimonia

ritatem implere. Testimonia sunt, quę in ore duoꝝ uel trium testiū

ſunt,ut eſt illud. Ioannes teſtimoniũ perhibet de me. Et ipſa opera quæ ego facio,teſtimonium perhibent de me, & ego teſtimonium perhibeo ueritati. Exempla ſunt,quibus Ieſum imitantur dicẽtem. Diſcite a me,quia mitis ſum &c. hęc Hiero. In ꝓlogo ſuper Marcũ Et ſicut in euangelio ſunt hæc quatuor,ita & in ueteri lege. quę oīa eapropter cõmemorare placuit, ꝙ tu euangelium, non ut antiqui doctores,ſed pro tuo captu imo tuo nutu interꝑtari conaris, quaſi & tam ſanctis uiris,qui te multis ſæculis & doctrina/& uitæ ſancti monia, ac quod maximum eſt,ſpiritu lenitatis ꝑuenerunt, non ſit datus ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Exue ergo hanc tuam opi nionem, qua putas nihil eſſe recipiendum,niſi qđ tu pro tuo ſenſu ac libito interpreteris. Pręuenere ſpiritum tuum in interpretandis euãgeliis ac Pauli epiſtolis Ioannes Theſſalonicẽſis/Theophilus Planudas/Theophilactus/Origenes/Chryſoſtomus/ Baſilius/Hie ronymus/Ambro. Auguſt. Grego. ac alii quamplures,qui omnes in euangelia ſcribentes,uerbum domini longe aliter interpretanť, ꝙ tu tradere uolueris. Illos audiemus,& te cũ tuis obſoletis opinio nibus,niſi reſipueris,deſeremus. Sed iterum ad id redeo, unde di greſſi ſumus,& maxime ad defenſionis materiam. Exempla

Auguſtinus lib. i. de libero arbitrio. c. 4. ſic ait. Si homicidium eſt hominem occidere, poteſt tamen occidere aliquando ſine peccato. Nam & miles hoſtem, & iudex uel miniſter eius nocentem, & cui forte inuito atq; imprudenti telum manu fugit, non mihi uidenť peccare,quũ hominem occidunt. Idem quoq; Auguſt. in lib. quęſt. uet. & no. teſt. q. 104. pulchre declarat,cur Chriſtus iuſſerit parari gladios,prohibuerit tamen occidi, ubi expreſſe dicit nulli licere,ex cepto iudice,gladio quenq̃ occidere. An putas Paulus reges ac prin cipes in eo damnarit,quum ad Romanos ita ſcribat. Dei miniſter eſt uindex in iram ei qui malum operatur. Quum itaq;, ut Theo philactus illic ſcribit,laudibus princeps uirtutem extulerit,dei uo luntatem exequitur, quum gladio utitur,dei miniſter eſt. Quum uero uindex fuerit,uirtutis nequitiam inſectatur. Pleriq; enim nõ dei magis q̃ principis formidine ducti, ſeſe ad uirtutem exercent. Præſul itaq; ille,quũ animaduertit improbos ob uirtutis uindictã, dei miniſterio fungitur. Hinc etiam eũdẽ Vulgariæ ep̃m credo nõ erraſſe,quum dicat tria eſſe belloꝝ genera. Primum quũ barbaros impugnamus. Secũdum, qđ ex priuata quadam inimicitia nobis Auguſt. Ad Romanos Theophilactus

infertur. Tertium, quod intestinum est, a uitiis aduersum nos excitare. Barbaricum illud imperatorum industria sedat. Quibus bellantibus, a nobis uotis / precibus præstanda est opera &c. Sed ad Augustinum redeo, qui Augustinus hanc sententiam domini per te contra pontifices allegatam interpretatur in.22.lib. contra Faustũ

Manichæi

.c.79. sic dicens. Certe Manichęi coguntur fateri uirtutem illã patientiæ, quam docet dñs dicens. Siquis te percusserit in maxillam tuam dexteram, præbe illi & sinistram, posse esse in præparatione cordis, etiam si non exhibeãt gestu corporis & expressione uerborum. Quandoquidem apostolus palma percussus, potius deum rogauit, ut iniurioso homini in futuro sęculo parceretur. In pręsenti autem illa iniuria non inulta relinqueretur, qui uel pbuit ferienti alterã partem, aut, ut iterum feriret, admonuit. Tenebat certe interius dilectionis affectum, & exterius requirebat correctionis exemplum. Siue hoc uerum sit, siue confictum, cur nolunt credere tali animo famulum dei Moysen idoli fabricatores / & adoratores gladio prostrauisse, cũ & in eius uerbis satis appareat ita huiusmodi peccato eum ueniam deprecatum, ut nisi impetraret, deleri uellet de libro dei. Et quid idẽ ignotus homo palma pcussus. Et deus ex Aegypti seruitute liberãs, per diuisum mare traiiciẽs, fluctibus persequẽtes inimicos operiens, idolo sibi prælato derelictus ac contemptus. Si autem pœnas ipsas comparemus, quid idem ferre interim & a feris trucidari / atq; laniari. Quandoquidem iudices publicis legibus seruientes, maioris criminis reos bestiis subiici, q̃ gladio pcuti iubere. hæc August. Nec uideo si quisquam sese defenderit, patientię gradus excedat. Scis Chrysostomũ tres gradus perfectionis docuisse.

Chrysost. patiẽtiæ gradus docet.

Primus gradus est nequaq̃ priorem ad lædendũ uenire. Secundus ut non amplius referat, q̃ qd' a lædente sustinuit. & hic gradus cũ inculpatæ tutelæ moderamine quadrat. Circa hoc moderamen, & illa quidem tria dicuntur. Primum ut si armis inferatur uiolentia, & armis repellatur. si sine armis, simili modo repellatur. ut. ff. de ui & ui armata. l. 3. §. cum igitur. Sed quæ de iure ciuili armorum appellatione ueniant, habentur. ff. e. l. 3. §. in præsenti. Secundum ut incontinenti, flagrante adhuc maleficio. alioquin uiolentus inuasor appellatur, ut. ff. eo. d. l. 3. §. cum igitur. Tertium ut ad defensionem non ad ultionem uel uindictam, ut. ff. ad. l. Aquiliam. l. scientiã. §. qui cum aliter, quod semper præsumitur. s. fieri ad defensionem, si

Ad moderamẽ inculpatæ tutelæ qd requiratur

incontinenti fiat,secundũ Iasonem,ut.ff.ad.l.aqui.l.si ex plagis.§. tabernarius. Hæc si non ex omni parte quadrant,non tamen tam longe ab institutis euangelicis dissonare uidentur. Sed quid opus est multis? Secundum August.is gladio utitur,qui nulla potestate præditus,uel nulla occasione coactus,gladium recipit. Et quando Matthæi.5.docemur alteram præbere maxillam.nec ita ad uiuum debet intelligi,uelut ipse imaginaris. Nam & ipse dominus alapa percussus,nõ ait,Ecce altera maxilla.sed ait.Si male dixi,exprobra de malo.si autẽ bene,quid me cædis? Et apostolus Paulus hæc satis nouerat. Ipse cum esset alapa percussus ante pontificem,nõ ait,Percute maxillam alteram. Sed percutiat te dominus paries dealbate. & tu sedes iudicare me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Pulchre ergo contendit toties in hac re pro teste citatus D.Aure.August.in lib.de mendacio ad Consentium.c.15. In hisce requiri dumtaxat cor paratum. Male ergo hoc euangelii uerbum te adaptasse credo.Immo quod est de pallio & tunica,nec huc pertinebat. Si .n. ita intellexeris,res demũ eo uenirent, q; nulli palliũ aut tunica remaneret. Et tanta est malitia multorum,ut hominem totidem passus angariare auderẽt. Qd' demum patientem in mare prosilire,ac iam triduanum iactum experiri oporteret. Hesychius tamen ac Ioannes Antiochenus Græci auctores, dum olim in lucẽ æditi fuerint,quod in breui futurũ spero,te ac sectatores tuos recte docebunt, quomodo hæc & alia domini uerba debeant ac possint intelligi. Et tu tanto comitatu nuper ueniens, Vvormatiam etiam sub saluoconductu nos partim erudiisti uim ui repelli posse. & q; euangelici uerbi sit intellectus longe alius,propter quod inexcusabilis es qui iudicas. In quo enim alterũ iudicas,te ipsum cõdẽnas. Eadem enim agis,qui iudicas,requiescis in lege.& gloriaris in deo, & nosti uoluntatem eius, & probas utiliora instructus per legem. Confidis te ipsum esse ducem cæcorũ, lumen eoꝝ, qui in tenebris sunt,eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & ueritatis in lege. Qui ergo alium doces,te ipm̃ non doces.qui prędicas non furandum,furaris.qui dicis non mœchandum,mœcharis.qui abominaris idola,sacrilegium facis. qui in lege gloriaris per præuaricationem legis,deum inhonoras. Sed forte mori uis non ut martyr,sed ut confessor. tamen sic te propria uoce condemnas. Sequere dñm, noli iudicare,& non iudicaberis.

Iason

Augustinus

Matthæus

Ioan.xv.

Hesychius

Io. Antiochenus

Sed qđ in.23.articulo duo taxāda credis. Primo ꝙ secūdū canones subditi superiori obedire non tenea̅tur. Secundo ꝙ pontifici liceat destituere reges. Primum nullibi in iure reperiri posse puto, scilicet ꝙ subditi uero domino parere uel obedire non teneantur. Id me legisse memini, ꝙ subditi non tenent̄ obedire uiolēto, hoc est intruso domino. Ita Florianus in.l.seruitutes.ff. de seruitutibus, & Inno.c. in literis de rest. spolia. Nec subditi tenentur obedire iniusto praecepto superioris. Ita doct. in.c. proposuit de concess. praeben. Immo est tanta canonū honestas, ut apertissime dicant non esse obediēdū papae praecepto, si sapit haeresim. Et in hoc iuris pontificii decreta cum utroq; testamento rectissime conueniunt. Nunquid nō recte dixit Petrus ac alii apostoli ad principē sacerdotum. Obedire oportet deo magis, q̄ hominibus. & non immerito laudantur hi pueri, de quibus apud Danielem, & in Machabeoꝝ libro elegerūt magis mori, q̄ cibis coinquinari immundis, & noluerunt infringere legē dei sanctam, quoniam rex Antiochus iniustum dederat praeceptū. Sed ꝙ pontifici potestatem destituendi regem adimis, hic nescio quo tendas. Apud Inno.c. finali de sup. negli. praela. ita scriptū esse legitur. Nota causas iustas dandi curatorem regibus, si nesciūt suū regimen defendere, uel in eo iustitiam & pacem seruare, & maxime religiosis personis/sacris locis/& pauperibus. et etiā, quod plus est, si nesciunt perdita recuperare. Et idem, quod diximus in regibus, seruandū est in ducibus/comitibus/& aliis, qui habent iurisdictionem super alios. Aliis autem priuatis non datur curator, nisi sint furiosi uel prodigi. C. de cur. fur. &c. Et ulterius sequitur. Est hoc ordinarium, ꝙ curatorem regibus & similibus personis petant subditi, & superior dare tenetur. Et in.c. licet de uoto & uoti. redempt. Inno.3. iustissimam causam habuit, quo regem Vngariae censuris ad id compelleret, ut patris uoluntatem exequeretur. Postremum ꝙ si id non fecerit, textus habet. Si dictus rex sine prole decederet in regno Vngariae, sciret minorem fratrem instituendum. Hic tū aliud nihil noui statuitur, immo id legibus antiquis erat admissū. Sed responde quaeso, an non christianae reipub. id quandoq; plurimum prodesset, si pontifex Romanus regem aut principem apertā haeresim nutrientem, uel regno uel ducatu priuare posset? Scis quę mala fecerit ecclesiae Constantius Arrianae fautor haereseos, ac Iulianus christiani iugulator exercitus. Nolo hic recēsere eos, quos lōgo

ordine

Vero dn̄o obediē dum esse oīa iura suadent

.l. seruitutes .ff. de seruit.

Innocentius

Actuum.v.

Danielis.i.

.i. Macha.i.

Innocentius

Curator qn̄ regibus ducibus ac reliquis iurisdictionē habentibus dari possit

Innocentius.iii.

Iure qđ sibi competebat ordine geniturae ꝑuaricādū

.ii. C. de fideicō.

ordine retexit Hiero. scribens ad Heliodorum de regno Apuliæ, q ecclesiæ feudum esse dicitur. De Romandiola ac reliquis ecclesiæ prouinciis, quas Romana ecclesia uel a Pipino/uel Ludouico/uel Rodulpho fert obtinuisse, causa est plane regalis atq; magnifica, in qua pauperé philosophū nō cōuenit afferre iudicium. Nouerūt heroes illi christiani modos, qbus ēt tacētib9 nobis, regna diuidere possint ac debeāt. Interim nos cū Diogene discamus oleribg uesci. Vicesimūquartum errorē esse putas, quomodo Pōtifex a iuramēto absoluat &c. Dudum nouimus ex pontificio iure papam nō posse nisi in certis casibus tollere iusiurandum. Iuramentū aūt qd' cōtra bonos mores esset, quis diceret obligare? .l. q; eis. & ibi Bartho. C. d nuptiis. c. non est obligatorium de re iu. in. 6. Adde. Indigna res esset, si iuramētū metu/uel minis extortū quēpiam ligaret, iuxta. c. si uero. c. cum contingat de iureiu. Dein iuramētum super peccato mortali cōmittēdo, nunq̄ dixeris ligare iuxta. c. 2. de pact. in. 6. imo quodcūq; iuramentū, quod ad illicita tēdit, utroq; iure nō obligat. Et credo iuramentū qd' pietatis opus excludit, nō ualere. l. nulli m. ff. de obsequiis. Iuramentū de non parendo superiori non obligat Bartho. in. l. finali. ff. ad municipa. Omitto hic de iuramento cōtra propriā testādi uoluntatē, contra imperatorē, & aliis quibusdā iuramenti speciebus. Qd si omnino ita contēderis seruāda esse pmissa, cū D. Ambrosio dico & sentio. Siquis inhonestū promiserit, tollerabilius est pmissum nō facere, q̄ facere qd' turpe sit. Eapropter Herodes saltatrici prēmium turpiter promisit. Crudeliter soluit turpe, q regnū pro saltatione pmittit. crudele q mors pphetæ pro iurisiurādi religione donat. Ex iudicū libro multa cōsiderat Ambro. quæ Iepte princeps pmisit incaute. Et in Isaac habemus exēplū gen. 22. p quo arietem deus statuit imolari sibi. Non semper igit pmissa soluenda oīa sunt. Deniq; ipse dñs frequenter suā mutat sententiā, sicut scriptura indicat. Nam & in eo libro, qui inscribit Numeri, pposuerat percutere morte & perdere populū. sed postea rogatus a Mose, reconciliatus est populo suo. Et iterū ad Mosen & Aaron ait. Diuidite uos de medio synagogæ, & cōsumabo eos simul. Quibus discedentibus a cætu Dathan & Abiron atq; Chore, subito impios terra prupto soluta hiatu absorbuit. Precellētius & antiquius istud exēplū d filia Iepte q̄ illud qd memorabile habet apd philosophos de duob9 Pythagoreis. quo; alter cū tyrāno Dionysio capitis snia

Hiero.

Ad. xxiiii. articulū responsio

Bartholus

Quæ iuramēta ligant

Bartholus

Ambro. in offi.

Matth. xiiii

Iudicum. xi.

Deuterono. xi.

Pythagoreorum

quorundam arcta amicitia ac idubitata fides

dānatus eſſet,p̄ſcripto mortis die popoſcit ut domū ꝑgēdi ei daret̃, quo cōmendaret ſuos·at ne reuertēdi nutaret̃ fides, uadem mortis obtulit,ea conditione,ut ſi ipſe deforet,ad conſtitutū diem uas eius ſibi pro eo moriendum agnoſceret· nec qualitatem ſponſionis, qui offerebatur,recuſauit,conſtantiq; animo diem necis præſtolabatur· Itaq; alter ſe nō ſubtraxit,alter ad diem repedauit·quod eo fuit uſq; mirabile,ut tyrānus eos ſibi in amicitiam aſciſceret, quoꝝ urgebat periculū·hæc Ambro· Ex his & aliis,ſi intra te redieris,habes pontificem in nullo iuramēto abſoluere poſſe,neq; debere,niſi ubi legitimam cauſam habet,quā etiā gentiles illi Romani nō reſpuiſſent· Sed quum tam acer es cenſor pontificii iuris,cur non intra te redis, qui religioſis duplici iuramento obſtrictis,licentiam das ut ducant uxores,qui tamen uolentes renunciarūt matrimonio· Et antea ut plurimum ſacerdotes non id fecerunt ex ignorantia/ui / uel aliquo metu inducti,ſed iam quando plenæ ætatis erant·Non enim in ſacerdotes ordinantur, niſi uigeſimumquintum annum attigerint·

Cle·ii· de ætate & qualita·ordi·

Et quia ſponte uadunt ac libere tria uota iureiurando promittunt· Quare tu periuros illos facis? oblitus domini dicentis Matthæi·5· dictum eſt antiquis·Non periurabis·Reddes autem domino iuramenta tua·& Vouete & reddite uota ueſtra·Et eccleſiaſtici·5·c·Qđ cunq; uoueris,redde· multoq; melius eſt non uouere,q̄ poſt uotum promiſſa nō reddere·Et numeri·5·Siquis uirorum uotum domino uouerit,aut ſe conſtrinxerit iuramento, non faciet irritum uerbum ſuū,ſed omne quod promiſit,implebit· Et miror cur nō recorderis librorum,quos Chryſoſto· aduerſus uituperatores uitæ monaſticæ cōſcripſit·Annō times ex Paulo te quouis infideli deteriorem fieri? Ex Paulo inq̄ dicēte·Siquis autem ſuorum & maxime domeſticoꝝ prouidentiam nō gerit,fidem abnegauit, & eſt infideli deterior·

Eccleſiaſtici·v·

Numeri·xxx·

Ad articulū· xxv·

Sed qđ ad·25· articulū ſcribis papā etiā ea tollere uota, quæ facta ſint dño·Magna eſt in hac re iuris prudentia· Votum qđ in prima baptiſmatis tinctione facere ſolemus,nullus tollit pontificū·licētiā peccādi dare nō poteſt,quę legē euangelicā attinēt,& ipſe papa cotidie ſeruare iubet·Qđ ſiquis ſub indebito tēpore & forſan puerilibus annis uotū aliqđ emiſerit incaute,nō ſolū pōtificis decreto,ſed cōſtantiſſima tua & ꝓpria aſſertione (niſi tui libelli mentiant̃) nō aſtringit̃·Et nunq̄ ego depħēdi uotū eſſe cōmutatū,niſi neceſſitate cogēte,aut aliqua honeſta utilitate ſuadēte·Qđ ſiqui ſint,qui papā

In quibus uotis diſponerē habeat papa·

super continentiæ uoto disponere posse arbitrentur, sicut est apud Innocentium in.c.cum ad monasterium de statu monach. Ego id sentio uota esse reddenda domino, sicut nos pulchre docuit Augu. in suo speculo, in libro etiā de bono uiduitatis, nec pontificem cōtinentiæ uotum facile unq̄ rupisse inuenies. Ex apostolo forsan hoc sciēs, q sic damnationem haberent, quoniam primā fidem irritam fecerunt. De qua re pulchre apud August. de adulterinis coniugiis ad Pollentiū li.i.c.24. Et quāq̄ diuersa uota in scripturis referant, Anna quidē uouit deo fructum uentris sui, & Samuelem consecrauit in tēplo. Alius quodcunq; sibi post uictoriā redeūti occurrisset, uouit deo, & occurrente filia, uota lacrimāda persoluit. Alii uitulos & arietes, aut domos, & alia hmōi ratione carētia uota offerūt deo. Sed hoc solum uotum qđ Nazareus facit, præ cæteris & potissimū gratum est deo. Est autē Nazarei uotū, quo semetipsum uouit deo. Contra hoc uotum, quod est super omne, non credo dispensauerit pontifex ullus. Temeraria autē quorūdā uota, quale fecerat Iepte, tollere, nemo iuste damnabit. Sic & apud iurisconsultos illius testamentum reiicitur, qui post mortē ossa sua proiici uolebat in mare. Quid si quispiam id uoueat, quod impossibile fuerit? Nunquid nō ab hac promissione iuste liberabitur? Nemo enim ad impossibile obligat, uelut utriusq; iuris probat auctoritas. Sed in hoc tibi consentio, & non tam tibi q̄ diuo Hieronymo. Graue est multitudini onus ultra uires suscipere, dicente Salomone. Laqueus est uiri cito quid de suis sanctificare. Cū enim uotū fecerit, surrepit pœnitētia. Et quicunq; aliquid uouerit, & nō impleuerit, uoti reus est. Melius est ergo non promittere, q̄ promittere, & non facere. Anna obtulit Samuelem, qui in æterna sanctitate permansit. Et Manue obtulit Samson filium. sed sanctificationem capillorū eius Dalidæ libido turpauit. Deniq; dominus recessit ab eo, & cæcitate damnatus est. Nisi q postea crescentibus capillis, pristinum robur accepit. Et ut summam rei habeas, sicuti non omnia uota in ueteri testamēto seruabant, ita quoq; uota in lege nr̄a rationabiliter mutari, uel relaxari possunt. Mulier .n. ut est in numeris, quæ uouerit, & se cōstrinxerit iuramēto, si est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, & cognouerit pater uotū, qđ pollicita est, & iurauit, ope cōplebit. Sin aūt statim ut audierit, cōtradixerit pr̄, & uota/& iuramēta eius, irrita erūt. Nec obnoxia tenebit sponsioni, eo q cōtradixerit pr̄. si maritū

Innocentius
August.
Votū continentiæ
August.
.i.regum.i.
Iudicum.xi.
De hoc voto pulchre apud Orige. sup numeros. homelia.xxv.
In.ff.& vi.
Hierony. in Ezechielem.c.xliiii.
Salomon

habuerit,& uouerit aliquid,& semel de ore eius uerbum egrediens, animam eius obligauerit iuramento,quo die audierit uir,& non cõtradixerit uoti,rea erit,reddetq; quodcũq; promiserit &c. Vides hic aliqua uota potuisse irritari impune etiã. Non ergo mirũ fuerit in lege,si circa uota aliqua legitimis causis urgẽtibus dispẽset põtifex.

Ad.xxvi. articulũ responsio

Alexander.iii.

Vicesimumsextum errorem scriptũ laicis inculcas,dicens subti.de uoto & uo.redemp.inueniri papã supra deũ esse. Nescio an ipse sis oculatior q̃ ego. Forsan acrisia laboro. Nihil enim usq; tale sub titulo de uo.& uo.redem. inuenio. Primus textus Alexãdri .3. re uera honestissima statuit, ut in uotis cõmutandis ab eius qui præsidet, pendeat arbitrio,ut consideret diligentius qualitatẽ personæ & causam cõmutationis,an ex infirmitate/seu affluentia diuitiarũ,an alia causa probabili peregrinatio/an recompẽsatio melior fuerit, & dño magis accepta. & secundum hoc debet exinde dispensare. Et Inno. adeo uota soluenda statuit,ut dictum prophetæ ps.75. imo hoc euãgelii dictum. Nemo mittens manũ ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno dei. Citarit & re uera ex hoc titulo nunquã recte in duces alicubi inueniri papam esse supra deum. Quare aperi os tuũ & decerne quod iustum est, & a tumultu custodi claustra oris tui.

Quid in votis cõmutandis sit considerandum

Psal.

Lucæ.ix.

Ad.xxvii.articulũ responsio

Nunq̃ persuadebis,ut credam ab aliquo pontifice uel dictum, uel scriptum,In matrimonio constitutum deo seruire non posse. Quo quasi coniugiũ per id quisquã dãnauerit. Ego quicquid tu dixeris, infra mõstrabo propter hunc errorem ante mille annos a pontifice propter ea synodum indictam ac celebratam. Et quis tam insanus esset Orestes,qui hoc diceret? Vnde & si tempore Gangrensis concilii inuenti sint hæretici quidam nuptiarũ accusatores, docẽtes q; nullus in coniugali positus gradu, spem haberet apud dominum. Vnde quoq; factũ est, ut multæ mulieres seductæ,relictis propriis uiris,& uiri uxoribus destituti, quum iam continere non possent, adulterium commiserunt. hi tamen iusto iudicio patrum damnati fuerunt. Addo q; hic contra te inuenio pontifices mirum immodũ laudasse coniugia. Et Innocentius pulcherrime probat nuptiarum copulam,quia dei mandato perficitur non posse dici peccatum. & q; matrimoniũ sit cõstitutũ a deo,ut est Matth.19. Sed q; uiduas ac uirgines deo dicatas a lege thori in iure ꝓhiberi cõperimus, nõ est decretũ solius põtificis. Sed hac de re statutũ est in .3. Carthaginẽsi cõcilio,in cõcilio Toletano.4.i cõcilio Martini,i cõcilio Triburiẽsi

Gangrẽse cõciliũ

Matthæus

Carthaginẽs.

Toletanum

Martini

Triburiense

in cōcilio Aurelicū, in cōcilio Chalcedonēn̄, in synodo Anchiritana. Aurel. cōciliū Chalcedonēn. Anchiritanum
Et tu nō legisti quę de uelādis uirginib9 ecclię primitiuæ doctores
tradidere nobis, maxime Tertullianus, qui pulcherrimū super hac
re edidit librum. Et q̄ pontifices sanctiq; patres statuerunt hoc, &
ecclesiæ doctoribus mirū imodum placuit. Proculdubio nouerunt
illi pontifices quid August. in lib. de bono coniugali scripserit, no- August.
uerunt, & q̄ dure repræhendantur hi, qui matrimonio detrahunt,
ut est in libro de sancta uirginitate. c. 17. Et multi sunt textus in de-
creto ex iam dictis Augustini libris desumpti, qui profecto multis
preconiis coniugia laudant. Qđ si quidam prohibētur a sacris su-
scipiendis ordinibus, hoc fit ne priora uota sint cassa. & aut ne biga
mus contra uerbum apostoli ministret ad aras. Vtcūq; tamen pul-
chrum est digito mōstrare & dicier, hic est. Nunq̄ id in iure scriptū Persius
inuenies? quare te hāc rem effinxisse dico. Proponis dein misero
popello papam suas leges facere euangelio pares. Memini scripsisse
Gregoriū. c. erit aūt. 15. dist. Sicut sancti euāgelii quatuor libros, sic
quatuor concilia suscipere, & uenerari me fateor. Loquitur autem
de Niceno, Constātinopolitano, Ephesino & Chalcedonēsi cōciliis.
Hoc Gregorii dictum non tam horrendum esse existimo, quemad
modum & tu tibi persuades. Fuere in his patrum conuentibus uiri
optimi totius fidei lucernæ, quibus diuus Gregorius ex pietate nō
paruam tribuit auctoritatem. Sed qđ asseris per omnia papā suas
leges euangelio pares facere, certū non habeo, nec inuenio q̄ ullibi
fecerit, aut statuerit quicq̄ euangelio contrariū. Tamen si quid sta-
tuit, quod euāgelicæ traditioni non cōtraluctabat̄, dic qui tam na-
sutus es, ubi prohibeat illi Christus. q̄ si itidem ecclesia fecit, calū-
niari nō potes, neq; debebis. Qđ nos dicimus, ex euāgelio habem9.
Qđ tu prohibes, super harenam ædificatū est. Sed hoc in alio loco
cōmodius. Hic proponis qđ inueniri non potest, q̄ si iterū digito
certum locum monstraueris, qđ Persio teste sat pulchrum fuerit ēt
respondere non grauabimur. Sed adhuc duo supersunt articuli, Ad postremos duos articulos
quos in unū redigam, & maxime circa sacræ scripturæ auctoritatē
& interpretationem. Nunq̄ inuenies ex Romano pontifice quenq̄
illis contradixisse, quę diuus Aure. August. toto libro de christiana Augustinus
doctrina post se scripta reliq̄t. Et tu uelis nolis fateri cogeris q̄ pon
tifices Hieronymi & reliquorꝫ patrū scripta sic exosculant̄, ut apđ
hos grādē iniuriā is fecerit, q̄ cōtra nitat̄. Testat̄ hoc Gelasi9 papa, Gelasius

testantur & alii. Et unde fieri putas ꝙ euangeliū Thadei/Thomæ Barnabæ/Bartholomei/Andreę/Nicodemi,& alii quāplurimi libri pro apocriphis habeantur. Nunquid non sancti patres & maxime Romani pontifices iusto iudicio non receperunt? Diu Rom. fides apostolo prædicante laudata est. Nec ueritus est dicere Cyprianus ac ingenue profiteri,ꝙ ad Romanos perfidia non possit habere accessum. Quid ꝙ teste eodē Cypria. Romana ecclesia ecclesiæ catholicę matrix/ac radix dici meretur? Et Hiero. hāc domum esse dicit. Quicunq; extra eam agnum comederit, prophanus sit. imo siquis in hac arca non fuerit,peribit,regnante diluuio. Et idem Hieron. inquit. Siquis cathedræ Petri iūgitur,meus est. Sed in te nō parū miror,ꝙ in præluso ria assertione tuorum articulorum sanctis patribus tam parum tribuis. & ꝙ solo tuo sensu credis interp̄tari posse scripturam. Si nihil obscuri,nihil ambigui diuina scriptura habet, cur Origenes,cur Cyprianus in tot errores labuntur? Cur tot hæreses pullularunt & exortę sunt? Cur oriens & occidens propter unū & alterum uerbum a sese recesserunt? Cur tanta dissensio patrum super Arriana hæresi,propter quam etiam eiecti sunt episcopi non pauci? Si clara erant omnia,quid toties celebrata concilia? Si cuilibet licuerit suo sensu iudicare,nihil erit,qd' Nicena synodus hæresim damnauit Arrianam. Reuocabitur Eunomii.Macedonii error in Constantinopolitano concilio damnatus. Reuiuiscet impietas Nestorii, Ephesi damnata, & Euthichetis/& Dioscori prauitas, in Chalcedonensi cōcilio detecta, iterum totū turbabit orbem. Comburemus opera Tertulliani/Hirenei/ac aliorum,qui de hæresibus disseruere non pauca. Sed non sic impii,non sic. Id inconcusse seruemus,quod est apud August. 15. de ciui. dei. c. 25. ꝙ scripturas has seruemus tanq̄ canonicas,quas nobis sancti patres dederūt, quę & ad nos certissima & notissima successione uenerunt. Sicuti discipulis euntibus in Emaus dominus oculos aperuit, ut intelligerēt scripturas, Ita proculdubio sanctissimi patres hanc a domino gratiam meruerunt,ut potuerint intelligere scripturam. Alioquin si a mille & pluribus annis ecclesia errasset,ubi stabit, Spiritus sanctus docebit uos,& suggeret omnia. Et iterum. Vobiscum sum usq; ad consumationem sæculi. Et quanq̄ id uerum sit,qd ex apostolo citas,si alii reuelatum fuerit,prior taceat. & fieri posse,ut puer aliquis reuelationem habeat, quam alius perfectæ ætatis non mereatur. Vnde

Ad hoc est textus Gelasii in decretis .c. sācta Romana
Cyprianus
Hieron.
Psal.
August.

Chriſtus laudis confeſſione dicit·Confiteor tibi domine pater cœli
& terræ, quoniam abſcondiſti hęc a ſapientibus, & reuelaſti ea par-
uulis · Scio & moris eſſe ſapientum, ut dictis aliquando minorum Propriæ prudẽtiæ
auſcultent·Vnde audiuit Moſes ſocerum multo inferiorem, & ſub non eſſe cõfidẽdũ
limior & ſapientior redditus eſt · Sed nunq̃ ego crediderim ueram
ſcripturę reuelationem totidem ſanctis patribus eſſe negatam, imo
reuelante ſpiritu ſancto, hunc theſaurum in agro abſconditũ dudũ
effoderint· Scis quid Salomon dixerit·Ne inniteris tuæ prudẽtiæ.
Innititur autem ſuæ prudentiæ, qui ea quæ ſibi agenda uel dicẽda Hiero. puerb.iii.
uidentur, patrum decretis proponit·Et iterũ·Ne ſis ſapiens apud te Salomon
ipſum· Eſt autem ſapiens in ſemetipſo, iterũ declarãte Hieronymo
qui in illis, quæ ex patrum magiſterio potuit recte cognoſcere ſeſe
præ cæteris quaſi doctior extollit·Et Eſaiæ·5·dicit· Ve qui ſapiẽtes Eſaię.v.
eſtis in oculis ueſtris, & corã uobiſmet ipſis prudẽtes·Paulus quoq;
ad Galat·6· Siquis exiſtimat ſe eſſe aliquid, cum nihil ſit, ſeipſum Paulus ad Galatas
ſeducit·Et ad Corinth·Qui ſe exiſtimat ſtare, uideat ne cadat·Malo Ad Timoti.ii.
ergo millenariis aſſẽtire auctorib9, q̃ doctrinis uariis & peregrinis
abduci · Et ſupra oſtendi non facile diſcrepandũ a concilio ac con-
ſenſu patrum· Id me pulchre docet Hiero·Paulinæ ſcribens, poſtq̃
ſacrę ſcripturæ libros commemorauit, humiliter ait, Non ſum tam Hieronymus
petulans & hebes, ut hoc me noſſe pollicear, & eorũ fructus capere,
quorum radices in cœlo ſunt · Sed uelle fateor ſedenti me proferor
magiſtrum renuẽs, comitem ſpondeo·Sed & antea citaui illud So-
craticum · Hoc unum ſcio, q, neſcio hũc Hieronymum ac reliquos Socrates
patres ita ſcripturas fuiſſe ſcrutatos credo, ut ante multos annos in
cellam uinariam ſecretioris intelligentiæ, imo intra interius atriũ
ac ſancta ſanctorũ ingredi meruerint· Hos doctrinam ſanctam lo-
cutos, ac docuiſſe firmiſſime credã·Sed q, tu noua dogmata tradis,
quibus multos prurientes auribus aucuparis, non eſt quo mouear·
Nempe ut Hiero·aduerſus Lucifer·habet·Simplices animæ facile
decipiuntur·Addo q, uulgi iudicium ſeditioſum & promiſcuũ eſt·
Vnde idem Hierony·ad Nepotianum ſcribit · Caue ne hominum Hieron.
rumuſculos aucuperis, ne offenſam dei populorũ laude cõuoces · Si
adhuc (inquit apoſtolus) hominibus placerem, Chriſti ſeruus non Paulus
eſſem·Deſiit placere hominibus, & ſeruus factus eſt Chriſti·Et idẽ
in eadem epiſtola nihil tam facile q̃ uilem plebeculam/& indoctũ
quenq; linguæ uolubilitate decipere, qui quicquid non intelligit,

Cicero plus miratur. M. Tullius in oratione pro Quinto Gallo de fauore uulgi pulcherrima tradit, quae breuitatis causa omitto. Sed ad hoc

Naum sat congrue illud Naum aptari potest, Congregare ut brucus, multiplicare ut locusta, plures fecisti negotiationes tuas, q̄ stellae sint

Vulgi gloria cui similis coeli. brucus expāsus est, & euolauit. custodes tui quasi locustę locustarum, q̄ cōsidūt in sepibus in die frigoris, sol ortus est, & auolauerūt, & nō est cognitus locus eorum ubi fuerint. Et recte ad hoc Hieremiae

Hieremiae. xxvi. uerba dicūtur. Dixerunt enim principes & omnis populus ad sacerdotes & prophetas. Non est uiro huic iudicium mortis, quia in

Hieronymus nomine dn̄i dei nostri locutus est ad nos. Hierony. ait. Cito uulgus indoctum accepta ratione mutat sententiam, Et alibi. Populi fauor stultus est iudex. Proin Hieronymus populi multitudinem bruco cōparat, qui totus est deditus terrae, sententiae leuitate huc atq; illuc discurrit, & ad sublimiora auolare non potest. Meminit & mixticii attelabi. Et re uera bruchi atq; mixticii pulchra est cōparatio. Mix-

Mixticii qui sint ticios eos esse credit, qui uidentur sibi iuxta opinionem suam aliqua sequi dogmata ueritatis, & in eo meliores esse brucho, q bruchus nihil aliud faciat nisi semper in terra sit, & absq; alis cibo & uento seruiat. Attelabus autem saltem modicas assumit alas. & quum in altum uolare non possit, tamen de terra exilire nitatur, & tandem perueniens in locustā, uolitat quidē, sed non est perpetuus uolatus eius. deficientibus enim pēniculis, & contractis frigore, etiā locusta considet. & considet non in frugifera arbore, sed in sepe, sentibus uirgultis contexta, imo in maceria fortuitu hinc inde lapide composita. Vide ne tu bruchorum & mixticiorū olim primus auctor esse dicaris. Ego itaq; singillatim obiter tuis respondere calumniis uolui. Breuius id facere forte potuissem, tamen id non admittebat tuorum stropha uerborum. Vtcūq; tamen nisi sim quouis caeco caecior. Haec est summa totius tuę tragoediae, ut pontificem non tātū e sede deiicias, sed & iugules & sacerdotes ipsos dei ministros, nō tantum

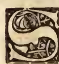
Phalaris in aeneū bouem mugientem uelut alter Phalaris reiicias, sed ut lanientur, & miserrime trucidentur, ac cōfodiātur. Et miror sub quo praeceptore hoc ipse didiceris, qui pontificem Romanum appelles Antichristum, Iudam quēdam tyrannum, Luciferum, ac ipsissimū Sathanam toties uoces. Non te hoc Christus docuit. Nec est haec quidem Paulina modestia. Non legisti quod scriptum est leui. 20.

Leui. de sacerdote etiam minori, ubi nos habemus. Sit ergo sanctus, quia

ego sanctus sum,habet קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה sanctus sit tibi,hoc est,hunc pro sancto uenerare. Id Iudæi ita obseruant,ut apud mensam sacerdos primus sedeat,superiorem locũ obtineat,& in summa cæteros omnes præcedat. Tu uero nobis sacerdotem in infimum & sordidissimũ locum,quasi in latrinam aliquam reiicis atq; retrudis. Sed & hanc tuam horreo sententiam,qua omnes ẽpos omnes presbyteros idololatras uocas. Si nos hęreticos dixisses,mã-sissemus forsan in fide,aut aberrãtes facile cum prodigo filio reuer-teremur. Sed q; nos idolorũ cultores tam libere proclamas,hoc est quo merito dolemus. Possemus hic multa cõtra te in mediũ affer-re,sed Galileus es,& loquela tua te manifestum facit. Quale uas es, tale sonum p̃bes. Vt non corruat qđ sapiẽs ille grauis ait. Homines & uasa pari modo probantur. At ne scurrarum aut blatteronũ officia agere,ac tuam immodestiam imitari uideamur,missa facio. Velim tamen interea consideres q; pontificibus & sacerdotibus nõ solum apud christianos, sed etiam tam apud Gentiles q̃ apud Iudæos,tã ingens honor & tanta reuerẽtia fuerit exhibita. Siquidẽ in Meroe,
uti Strabo lib. 17. testatur,olim primum ordinem sacerdotes obti- Strabo
nebant. qui tantam auctoritatem etiam habebant,ut nõnunquam misso nuncio, mortem regi imperarent, & pro eo alium faciebant.
Quin & idem Strabo memorię prodidit,q; regem Ponticorum tẽpore Strabo l.b.xii.
diebus festis,qui Dianę sacri erant,sacerdos Comanorum diadema regium gestarit,& secundum regem honori sit habitus. Comena autem
urbs imperio eius suberat cum sacris seruis,qui & Hierodoli dice- Hierodoli
bantur,imo non pauciores sex millibus,in quos omnimodam pote statem habebat,præterquam uendendi. Vides,ut sæpe probaui, apud Gentiles pontificum ac sacerdotum genus in magna uenera-tione fuisse. Et cur tu sacerdotiũ hoc sacrosanctũ uellicas,inuisum reddis,deiicis,& aspernaris? Nunquid non dñs ac Paulus ponti-fices in honore habuerunt? An tu maior es Paulo,qui pontificem etiam iniuriantem honorauit mirifice? Caue caue ergo sic ordinare pontifices,ac sacerdotes,ut quilibet prophanus sacrũ dñi cõtrectet. Sed in libro meo de sacris temere nõ inuulgãdis in breui intelliges quam indigne & hanc rem perpetraris,atq; docueris. Sic itaq; mi-nutula hęc,ut semel finiã contra tua afferre placuit,non q; aliquid me effecisse credam. Minima sunt etenim,& elementaria, quæ in aduersum dixi. Sed ut haberes quendam scarabeum,qui hanc in-

iuriam quã impudẽti calamo iuri pontificio impingis, uindicaret. Redeo unde digressus sum in libello tuo, in quo non modo cathedram Petri, imo & Romanũ pontificem insequeris. Ita subinfers

LVTHERVS

SEcundus est. Leo quartus dist.20.c.de libellis dicens. Quam ob causam luculentius & magna uoce pronunciare non timeo, quia qui illa, quæ diximus sanctorum patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, siue sit eps, siue clericus, siue laicus, non indifferenter recipere conuincitur, nec catholicam/nec apostolicam fidem/nec quatuor euangelia, ut licet, & efficaciter ad effectum suum retinere, uel credere probat. Vere nimis nihil times mi Leo, pnunciare audẽs humana statuta euãgeliis æquare. & audacter satis affirmas, iis nõ seruatis, nec fidem catholicam seruari, si de contemptoribus iis, qui sub te sunt, diceres, recte diceres. nunc contra quod mores & fidem traditiones, cum euangelio, uerbum hominum, cum uerbo dei confundis. Nonne homo es? Quis ferat, ut euangelium & fidẽ seruare non puteť, qui sub statutis illis nõ fuerit? Tu cũ tuis serua statuta & canones. Illis, q sunt in oriẽte, alia sunt statuta, sed idẽ euãgeliũ.

FABER

Ad Galatas.1.

NEmo unquã dubitauit euangelium non esse quibusuis scripturis pręferendum. Vnde ad Gala.1. Licet nos aut angelus de coelo euangelizet uobis aliud, pręterq̃ quod euãgelizamus uobis, anathema sit, de quo.1.Pe.1.uere dicit, Verbum dñi manet in æternum. & alibi. Coelum & terra trãsibunt, uerba autem mea non præteribũt. Ab hoc euangelio cum Augustino lib.3.contra Academicos.c.20. dico non licet discedere nobis. Non enim auctoritas reperiť ualentior. imo lex ipsa ad comparationem euangelicę puritatis immunditia nominať. Qď pulchre nobis ostendit Hieron. in Esaiæ.c.64. Et, ut Hirenei uerbis utar, in.3.lib.c.8. Sicut quatuor sunt regiones mundi, in quo sumus, ita quatuor principales spiritus. & deseminata est ecclesia super omnẽ

Hireneus

terram. Columna autem & firmamentum ecclesię est euangelium.

spiritus uitæ consequens est quattuor habere iam columnas undiq; flantes incorruptibilitatem,& uiuificātes homines. hæc Hireneus. Et euangelii tanta maiestas est, Hierony. teste in Ezech. c. i. q; in eo nihil est, qđ non luceat, & splēdore suo illuminet, ut etiā quæ parua putant & uilia, spiritus sancti fulgeant maiestate. Sed quid peccaret ecclesia, si quædā decreta statueret perinde ut euangelia seruari? Scis quid scriptum sit ad Galat. i. Notum facio fratres euangeliū, quod euangelizatum est a me, quia non est secundum hominem. neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Nunquid non ibi Hieronymū uidisti loquētem eos esse deos, qui tradunt dei euangeliū, & non hominis, & qui loquuntur ex spiritu sancto? Qđ si patres in spiritu sancto cōgregati quædā statuerunt, seruanda perpetuo crederem. dicerem quoq; eos nō ab homine, sed reuelatiōe spiritus sancti statuisse. & qui temere contraluctaret, is nec catholicam fidem, nec sancta quattuor euangelia credere probaretur. Qđ enim statuissent, ex eo qđ dicitur. Si duo aut tres fuerint in nomine meo congregati, ego in medio illorū ero. ex spiritusancto statuisse credendū est. Et non esset hoc statutū ipsorum patrum dumtaxat, sed & dei. Sic Paulus suum alibi dicit euangelium. Sed idem alias appellat euangelium dei & euangeliū Iesu Christi dei uelut auctoris Christi. q; is primus prædicauerit auctor & ipse. Pauli uero qui muneris huius functionem a Christo delegatam susceperit. Quēadmodum idem & cæteris apostolis prædicandi/baptizandiq; uices mādauit, ut irent in orbem uniuersum & prædicarent euangelium omni creaturæ, baptizantes in nomine patris & filii & spiritus sancti, &c. Qđ si quodā rancore permotus hic Leonem quartum perinde ut Leonem primum humana passū assueuerit, audi quo tendam. Credis hic absq; discrimine & sine iudicio Leonem esse locutū? Tuam doctrinā secutus, antecedentia atq; sequentia uidere oportet. Sed præcedūt illa. De libellis, inquit Leo & cōmētariis aliorum non conuenit aliquos iudicare, & sanctorū conciliorum canones relinquere, uel decretalium regulas, quę habent apud nos, simul cum canonibus, quibus in omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis. i. apostolorum Nicenorum/Anchiritanorum/Neocæsariensium/Gangrensium/Sardicensium/Africanensium/Carthaginensium, & cum illis regulæ prçsulum Romanorum Siluestri/Ciricii Innocentii/Zosimi/Cœlestini/Leonis/Hilarii/Hormisdæ/ & Gre-

Hierony.

Ad Galatas. i.

Hieronymus

gorii iunioris. Isti omnino sunt & per quos episcopi simul & clerici iudicanť. Nanq̧ si tale emerserit/uel cōtigerit inusitatum negotiū, qď minime possit per istos finiri, tūc illoꝝ quoꝝ meministis, dictā Hieron. Augu. Isydo. uel cęteroꝝ similiter sanctoꝝ doctoꝝ similiū scripta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda, uel ad apostolicam sedem referatur. De talibus hęc uerba prius ponere debebas, & dedisset forte dominus spiritū sapientiæ & intellectus. Sed quid hic Leonem quartū accusas, Platinam consule, & Leonē hunc fuisse uirum inuenies probum/doctum/& sanctum, qui etiā miraculis claruit. Is quas scripturas, quæ decreta, quos canones iusserit imitari, tota non manca illius textus series expressit, & nō tam finis spectandus q̄ caput. Nec reiiciendum puto, si quod in euangelio non tam clare depręhenditur, imo in dubiū uersum fuerit, ac in cōciliis decisum, aut a sacris doctoribus definitum, citetur. Hoc Hieronymum de Nicena synodo, Ioannem Damascenū de synodo Chalcedonensi ac reliquos doctores de reliquis conciliis fecisse notissimum est. Addo cōmunem obseruationem ecclesiæ, ac cōmunē theologoꝝ scholam, quæ sacrorum concilioꝝ canones, ac quorūdā patrum scripta inconcusse seruare solent. Addo, qď dicit August. Euangelium non crederem, nisi &c.

Platina

Hierony.
Damascenus

LVTHERVS

Ertius dist. 21. c. Clero, Quod capitulum ego nunquam credo ab aliquo Romano pontifice constitutum. Sed uidetur Isydori cōmentum esse, qui metropolim mensuram ciuitatis, & accolitum ceroforariū, aliosq̧ gradus egregia inscitia describit, & inuenit tamen auctoritatem. Pontifex inquit, princeps sacerdotum est, uel esse dicitur, quia uia sequentiū. Ipse enim summus sacerdos, ipse pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit sacerdotes/& leuitas, ipse ordines ecclesiasticos disponit, ipse qď unusquisq̧ facere debet, disponit. Antea aūt pontifices & reges erant. Nam maiorum hæc consuetudo fuit, ut rex esset sacerdos & pontifex. unde & pontifices Romani imperatores appellantur.

Vnc textũ Isidori esse nõ nego, non illius Isidori, cuius toties meminit Hiero. ad Pamachiũ scribens aduersus errores Ioãnis Hierosolymitani, sed illius Isidori forsan est textus, quem Hispalensem episcopũ fuisse legimus, qui & de summo bono librum quoq; etymologiarum scripsisse perhibetur. Textus ille, quem citas, ponit in lib. 7. etymolo. c. 12. Scio & errorem boni illius uiri, quem in uerbo Metropolis, & in uerbo Accolitus, reliquis quoq; cõmisit. Sed nunquid non apud Maronẽ legisti. Dicite Pierides, nõ omnia possumus omnes. & apud Hora. Nihil est ex omni parte beatum. Fac misericordiam cum proximo tuo, ne iuxta parabolam euangelicam in carcerem te mittat is, qui tecũ misericordiam fecit. In quattuor annis quoties tuam mutasti sententiam? Cur contraria toties dixisti? Et iam plusq̃ in trecentis ego, qui sum infimæ notæ, & qui humi serpo, a te dissentire cogor. Ego inq̃ qui me spectaculum & tibi ac tuis momis, prædicẽte mihi spiritu, futurum uideo, q᷑ si tu magister in Israel ac theodidactus primarius toties errasse depræhenderis, non mirũ fuerit, si Isidorus errarit. Quare ad mãticam Persii seu potius ad festucam euangelii remittendus es. Sed ad pontifices uenio. Scis eos, ut T. Liuius habet in. 10. a Numa Pompilio primo creatos. Creauit enim is Martium Martii filium, & dicti fuere pontifices, teste Plutarcho, quoniam deos colunt potentiæ illorum ac omnium dominos. Alii uero inquiunt nomẽ effictũ esse ad potẽtum profligationem, tanq̃ iubente legum latore, sacerdotes obire potentia sacra. Si uero quid maioris impedimenti fuerit, crimini ille haud opponẽte. Alii uero plurimi, qđ in hominibus rideri solet, maxime autumant, atq; cõfirmant, ut nihil aliud pontifices q̃ a pontibus faciundis esse uocitatos. aut, ut placuit. Q. Mutio Sceuolę, a posse & facere. Varro uero a ponte & facio potius appellatos putat, eo q᷑ ab iis primum pons Sublitius factus, & sępe restitutus esse perhibetur. Et ut Fenestellę de Ro. magistratibus uerbis utar, fuerunt ab initio quatuor pont. Postq̃ uero Maximoq; quotũcũq; hominũ partem plebs tribunitiis rogationibus obtinuit, ad sacerdotia quoq; sacra, sanctosq; penates patere sibi aditũ uoluit. quatuor alios ex plebe pontifices creari placuit. M. Valerio & Q. Apuleio coss. Omnib9 unus pfectus fuerat

Hierony.
Virgilius
Horatius
T. Liuius
Plutarchus
Vnde sũmi sacerdotes põtifices sint appellati
Varro
Fenestella
M. Valerius
Q. Apuleius

a Numa Pompilio isq; pontifex maximus appellabat᷑. Qđ si apud Romanos gẽtiles is pontifex max. dicebat᷑, cur in sancto sacerdotio põtificem hunc maximũ dici/uocariq; nõ pmittis: cũ tñ sit supmus & summus ecclesiæ pastor. Nunquid nõ & Aaron in uet. lege pontifex dictus est, & maximus, atq; supremus. Et Iudei sacerdotẽ suũ כהן גדול magnum sacerdotem uocãt. Et tu licet hunc pontificem Satanam/Antichristũq; uoces, Iudæi tamen maiori hunc dignanẽ appellare uocabulo. Vocant enim hũc אפיפיור, hoc est Papã. Sed forsan hoc tibi displicet, qđ Isidorus habet, Pontifices et dictos esse reges: et q; pontifices Romani dicti fuerũt imperatores. Nunquid non Numa Pompilius rex erat᷑ quem aiũt unũ & primũ ex pontificibus extitisse, teste Plutarcho. & Cæsarem pontificatũ petentem eodẽ Plutarcho auctore, cũ mater ad fores lacrimis prosequeretur, eam cõplexatus, dixisse fert᷑. Mater hodie aut põtificem/aut exulẽ tuũ uidebis filiũ. Et apud Maro. 3. Aene. Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos. dicit᷑. Vbi Seruius scribit apud maiores regẽ/& sacerdotẽ/& pontificẽ fuisse. sicq; hodie imparatores põtifices dicimus. In ueteri quoq; lege de Ramathann legit᷑, & interpretatur duo excelsa. & hæc duo excelsa duę intelliguntur tribus, regalis uidelicet/& sacerdotalis. Et olim Melchisedech, quẽ Hiero. aduersus Iouin. Sadoch uocat, rex fuit Salem, fuitq; sacerdos, & in similitudinem eius Christum & regẽ & põtificem dicere solemus, qui & uere sacerdos est magnus, ut pbat Hier. in Zach. c. 3. Quum supmus sit pastor, ut habet Orig. imo, ut est apud Paulũ, Christus assistens pontifex &c. Et habemus pontificẽ, qui possit cõpati infirmitatibus hominũ. Non igit᷑ qđ Isidorus scribit tã licẽter ex canonibus, quos tu, cũ tibi sit ἰλιγγιον στῶμα, canes uocas, delẽdũ erat.

Liuius in .x. libro primæ decados

Plutarchus

Maro

Seruius

Hieron.

Orig.

LVTHERVS

Vnc diuinatorem contemptũ pteriissem cũ erroribus suis, nisi uiderem hinc sumi hodie a nõnullis, q; papam imperatorẽ maximũ pontificẽ iactãt. Ideo nõ inter canones, sed inter canes hũc deputo. Et ne id sine iudicio faciã, opponã ei cõtraria decreta, quæ simul sententiã nr̃am iuuabũt. Dicitur enim dist. 99. c. primo. Primę sedis episcopus non appellet᷑ princeps sacerdotum, ul᷑ summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi,

sed tantum primæ sedis episcopus.& sequitur. Vniuersalis autem nec etiam Romanus pontifex appelletur.
Hic ego in iudicium uoco ipsos canones & canonistas. Doceāt me quæso,quid hic dicam. Iste canon probatus est. Sed uide quanto maiora crimina cōmittant in summum pontificem,quam ego unq̄ ausus essem cogitare. Primo non solum frigidos asserit,sed & negat/& prohibet,ac damnat eos canones & canonistas, quia Ro. pontificem principem /caput/summum/maximumq; appellant. Deinde primatum ei auferens,penitus cū reliquis primarum sediū episcopis/& patriarchis æquat. Vbi sunt ergo,qui me noua posuisse garriūt?quia frigidissima decreta dixi superiora.& credo modo inique. Nam hic canon concilii Aphricani eo plus illis præferendus est,quo longius ab ambitione recedat, & euāgelicam modestiā sapit.Qui ergo me hæreticum accusant, obsecro parcāt saltem huic canoni,si mihi nolunt parcere. Ego omnia admisi quæcunq; Romano pontifici hodie tribuuntur. rem non nego.facto non contradico.sed de iure eius disputo & sentio,q; non iure diuino sed decretis hominum talia tribuātur. Quid amplius faciendum mihi est? Et non solum debeo factum confiteri, sed etiam mendaciis & corruptionibus scripturæ idem stabilire?absit. Igitur damnet quantum uolūt. hic habeo canonem,qui damnat Romanum pontificē uniuersalem pontificem uocari. Quod ego tamen nunquam damnaui. Sed addamus plura.

FABER

CRedis hic te uelut alterū Herculem / Antæum uicisse, nec in posterum Romanum pontificem summū principem/caput maximū appellari posse. Sed mi Luthere legisti ne unquā Erasmi nostri dedicatoriam epistolam noui testamenti ad Leonem. eius uerba sunt hæc. Leoni decimo pontifici omnibus modis summo, Erasmus Roterodamus theologorum infimus. hæc salutationis uerba sunt. Cæterum sic exorditur. Inter tot egregia decora Leo decime pontifex maxime. Credis hic Erasmum errasse? Sed quid si ex ore tuo proprio te iudicarem? Nunquid non resolutiones tuas Leoni decimo dedicasti? Hunc ita salutas.Beatissimo patri Leoni decimo pontifici maximo Erasmus

Lutherus Frater Martinus Lutherus Augustinianus æternā salutem. Cæteꝝ in eadem epistola tu Romanum pontificem beatissimum ac summum plus semel uocas. Qd' si tu,qui agis Aristarchū sæculi nostri tātis nominibus pontificem appellas,cur hoc tu inquo culpandus es,tam uehementer explodis. Qd' si forsan hanc mutationē dixeris dextrę excelsi,te forsan quoq; pœnituisse clames.responde. An nō a multis sęculis ad pontificē is scribēdi modus fuerit' sæpe oñdimus atq; probauimus Petrum uocari principem & caput apostolorum.

Gregorius Immo Gregorius ille Magnus Petrum in canticis ac in pastorali uocat summum pastorem. Qd' si hoc Petro conueniebat & cæteris illius successoribus, ergo reliquis episcopis forte cōuenire poterit,

Platina & hoc Petrus post se partim reliqt. Nam in uita Petri Platina scribit Petrum Clemētem epūm consecrasse, eiq; cathedram & ecclesiā dei cōmendasse his uerbis. Eandem ego tibi potestatem ligandi & soluēdi trado,quā mihi Christus reliquit. Et sicut Petrus summus fuit apostoloꝝ, ita & Romanum pontificem summum dicere pos-

Hieronymus sumus. quanq̄ Hieronymus in p̄fatione quatuor euange. scribens Damasum summum sacerdotem,non summum pontificem uocet. Et aduersus Lucifer.dum de episcopis loquit',ita subinfert. Ecclesię salus in summi sacerdotis dignitate pendet. Et quanq̄ Erasmus in

Erasmus scholiis epłę ad Innocentium sępius dicta notarit pontificem apud ueteres non appellari summum sed Romanum, tamen non dedignatur idē Romanū summum uocare in annotationibus .2. epłæ ad Cor. imo ad Leonem scribit, ut audis,modis omnibus summo. Et sic Leui.21. Pontifex dicit' magnus. Cur uero maximus uocet',

Papa beatissimus dicit' non abs re supra docuimus. Sed q beatissimus dicitur,nō est nouū uocabulū. Sic enim scribit Hierony. ad Damasum,August. ad Bonifacium.

Erasmus Et Erasmus in institutione principis christiani mirum in modum probat morem,quo Romanū pontificem sanctissimi titulo honorant. Dum enim hoc audit,assidue cōmonetur quid ab illo p̄stari oporteat, & quid in illo sit pulcherrimum, non si ditissimus sit,

Epi Galliarum aut latissime imperet, sed si sanctimonia præcellat. Et Galliarum episcopi Rauennius/Rusticus/Venerius/ ac alii sic scribunt, Domino uere sancto merito in Christo beatissimo/ & apostolico honore uenerando papæ Leoni. & sequitur. Perlata ad nos epistola beatitudinis uestræ,quā ad orientem pro catholica fidei assertione

Epi Aegyptioꝝ misistis &c. Et Aegyptioꝝ episcopi ita scripserunt,Domino sancto

& apostolici culminis uenerando Marco sanctæ Romanæ & apostolicæ sedis atq; uniuersalis ecclesiæ papæ, Athanasius & uniuersi Aegyptiorum episcopi &c. Scripta sunt hæc circiter annū domini .356. Et Orientales episcopi sic scribunt ad Iulium papam, Dño beatissimo & honorabili patri Iulio apostolicę sedis uenerabili epō, Eusebius/Theoginus/Theodorus/ & Berinthus una cum reliquis fratribus & coepiscopis nostris in Antiochia cōstitutis. Et sic Athanasius cum suis episcopis iterum scribit, Domino beatissimo & honorabili sancto patri Liberio papæ, Athanasius & uniuersi Aegyptiorum episcopi in unum synodice apud Alexandriam congregati. Et iterum. Domino ter beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis apostolicæ urbis Romæ papæ, uniuersi Aegyptiorum Thebaidum/& Libyorum episcopi in sancta Alexandrina synodo congregati. Sed & Hilarius in .6. de trinitate sic ait. Tu ipse beatissime papa media in ecclesia & in cōsessu frequenter eos, qui talia introducunt, tenuisti. Et iterum idem Hilarius libro de synodis. Dominis & beatissimis fratribus & episcopis prouinciæ Germanię primæ/Germaniæ secundæ, & primæ Belgicæ/& Belgicæ secundæ, & Lugdunensi primæ/Lugdunensi secundæ, & prouinciæ Aquitaniæ, & prouinciæ Nouæ Populanæ, & ex Narbonensi plebibus & clericis Tolossanis/& Britāniaȝ episcopis, Hilarius seruus Christi in deo & dño nostro salutē. Et synodus habita in ciuitate Arelato temporibus Constantini imperatoris, eo tēpore quo etiam Nicenū concilium habitum est, sic ad Siluestrum sese insinuat, Domino & sanctissimo Siluestro episcopo, cœtus episcopoȝ, qui adunati fuerāt in oppido Arelateñ. quid decreuerimus cōmuni concilio, charitati tuę significamus, ut omnes sciant, quid futurum obseruare debeāt. Et apud Augustinum in epistola liminari super diuersis quæstionibus ad Simplicianum, Domino beatissimo inenarrabiliter syncerissima charitate amplectendo patri Simpliciano, Augustinus in domino salutem. Sed quis erat Simplicianus? certe, eodem Augusteste, fuit ecclesiæ Mediolanensis antistes, qui beatissimo successit Ambrosio. Et hunc Augustinus beatissimum uocat. Vides itaq; ex iis omnibus beatissimus/sanctissimus & alia id genus epitheta nō esse unius anni, imo nec unius sæculi. Vixerūt etenim Marcus Iulius/Liberius/ac Felix secundus lōge ante annū ab orbe redēptō quadringentesimū. Et in antiquissimo libello gręco inueni quō

Orientales epī

Hilarius

Synod⁹ Arelateñ

Augustinus

ueteres illi Græci ſcripſerint ad papam Romanum/patriarchas archiepiſcopos/& epiſcopos. Et inueni archiepiſcopum Conſtantinopolitanum in uſu habuiſſe, ut patriarchę ſcripſerit, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ. & alii patriarchæ ſcripſerint illi, παναγιωτάτῳ. Metropolitæ, τῷ πανιερωτάτῳ καὶ τῷ τιμιωτάτῳ. Et e græco in latinum ad Alexandriæ patriarcham ita ſupraſcriptio ſonat, Sanctiſſimo domino papæ & patriarchæ Alexādriæ/ & totius Aegypti Penthapolis/Libyæ/& Aethiopiæ patri ſemper deſideratiſſimo καὶ συλλειτουργῷ i.cōminiſtro. Ad Antiochię patriarchā ita ſcribebat, Sanctiſſimo domino patriarchæ magnæ Antiochiæ / & Orientis. Et ad Hieroſolymorum patriarcham, Sanctiſſimo domino noſtro patriarchæ Hieroſolymorum ſanctæ Sion/Syrię/Arabiæ, citra Iordanem Chananeæ / Galilææ / & totius Paleſtinæ in ſancto ſpiritu deſideratiſſimo / ac comminiſtro. Patriarchæ uero Tornobon ſic ſcriptum eſt, Sanctiſſimo patriarchæ Tornobon / & Vulgariæ in ſancto ſpiritu dilectiſſimo. Archiepiſcopo uero, Beatiſſimo archiepiſcopo primę Archadiæ/& Bulgariæ in ſācto ſpiritu dilectiſſimo. Patriarchæ uero Conſtantinopolitano ab aliis ſcriptum reperio, τῷ παναγιωτάτῳ dn̄o archiepiſcopo Cōſtātinopoleos nouæ Romę & uniuerſali patriarchæ in ſpiritu ſancto diuiniſſimo & deſideratiſſimo. Et in libris, quos Kyrphiloteus patriarcha Conſtantinopolitanus edidit, inſcriptio eſt, Sanctiſſimi &c. Metropolitæ uero, τῷ πανιερωτάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ archiepiſcopo omniū ſacratiſſimo ſanctiſſimo/& diuiniſſimo. Hæc ea, propter recenſere libuit, ut uideres tu non eſſe nouū hiſce epithetis Romanū decorare pontificem. Quum & alii, quibus poteſtas longe minor erat, p̄coniis lōge maioribus uſi fuerint. Vtinā has terras atq; prouincias ab impiis infidelium manibus eripere poſſemus, & patriarchas hoſce nouos antiquorum ueſtigia imitantes, non minoribus epithetis decorare uellemus, etiā ſi rumperentur Ilia Codro. Sed ꝙ citas ex Africano concilio prohiberi primę ſedis epiſcopū non appellari debere principem ſacerdotū, uel ſummū ſacerdotē, aut aliquod eiuſmodi &c. Miror cur hęc Aphricani concilii uerba in Romanum pontificem referas. Potuiſſes ex gloſella uniuerbia uidere, de quã ſede loqueretur cōcilium Aphricanum. & quid habet? primę, inquit, patriarchalis. Et in hac diſt. 99. potiſſimum Gratianus agit, quē gradū primates in eccleſia obtineāt, an in aliquo a patriarchis differant. quam obe-

Kyrphiloteus Patriarcha Conſtantinopolitanus

dientiam archiepiscopi eis debeat. Unde post Annitii textum mox sequitur.c.primę. Et hoc pro prima parte prohibet, ne primus princeps sacerdotū, uel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi dicat. Per id tamen non prohibetur pontifex Romanus dici summus sacerdos. Alioquin in cōcilium Aphricanum Hieron. ac alii q̄plures non parum deliquissent. Sed an uniuersalis dici possit Romanus pontifex, post textum Pelagii uidebimus. Nempe subinfers.

LUTHERUS

Bidem Pelagius omnibus episcopis scribit in hūc modum. Nullus patriarcharum uniuersitatis uocabulo unq̄ utatur. quia si unus patriarcha uniuersalis dicit, patriarcharum nomen cęteris derogatur. Sed absit hoc a fidelibus, hoc sibi uelle quēpiā arripere, unde fratrū suorū honorē minuere ex quātulacūq; parte uideat. Quapropter charitas uestra neminem unq̄ etiam in epistolis suis uniuersalem appellet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem infert indebitum. Vides q; honoris fraterni minutio sit, si unus omnibus præferatur, etiam Romano pontifice auctore. Pelagius

Ibidē. D. Gregorius eulogio patriarchæ Alexandrino. Ecce in præfatione epistolę, quā ad me ipsum, quia prohibui, direxistis superbę appellationis uerbum uniuersalem papam me dicens, imprimere curastis. Qd' peto mihi dulcissima sanctitas uestra ultra nō faciat, quia uobis subtrahitur, qd' alteri, plus q̄ ratio exigit præbetur. Nec honorem esse deputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus nanq; est honor uniuersalis ecclesiæ. meus honor est fratrum meorum solidus uigor. Tunc ergo honoratus sum, cū singulis, quibus debitus honor est, non negat. Si enim uniuersalē papam uestra sanctitas me dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur uniuersum. Sed absit hoc. Recedant uerba, quæ ueritatem euertūt & charitatem. Obsecro quid hic dicemus? An adhuc pecco, q; frigidissima decreta uocaui aliquorū Romanorū pontificum forte cōfictorū nominum? qui ista secutus debueram appellare uerba ueritatem inflantia, & leuem & uanā facietia, & charitatē uulnerātia. Quid si ego ista dixissem, uidelicet non modo inefficacia, sed etiam inimica ueritati, & contraria charitati. Gregorius

Vnc ueritatem eruemus, quum primam illorũ textuũ causam didicerimus. Hanc autem certissime nobis tradunt historiæ, ꝙ quum tẽporibus Pelagii/atq; Magni Gregorii Ioãnes Cõstãtinopolitanus episcopus, habita Græcorum synodo, seipsum œcomenicum & uniuersalem patriarchã creasset, monuissetq; Gregoriũ Mauritius imperator, ut Ioãni tanꝗ œcomenico obtẽperaret, Respondit homo constantis ingenii, Et fidei potestatem ligandi & soluẽdi Petro traditã, eiusq; successoribus, non episcopis Constantinopolitanis. proinde desineret iram dei in se concitare, dum seditiones studiose nimium in eius ecclesia moueret. Vt igitur sanctus ille uir Constantinopolitani episcopi impudentissimam arrogantiam uincere posset, eadem, quæ citas, scripsisse præsumitur. Qđ si ulli episcopo nomen hoc conuenire potuit, rectissime Petro ac illius successori cõueniebat. οἰκουμενικόν, œcomenicon. n. ab οἰκουμένη œcomeni greco, quã Hiero. ad Cypria. thebel hebraice, & latine orbem terrarum dicit. Quum ergo totius ecclesiæ, quam & idem Hieron. in Esa. c. 13. pariter œcomeni uocat, curam habeat Ro. põtifex, imo Petro iuxta Chrysost. uerbũ totius orbis terraꝝ cura cõmendata sit, fueritq; præsul ecclesiæ, certe œcomenicus dici potest episcopus. Nec hoc est contrarium Pelagii/uel Gregorii sententiæ. Nam nõ dicitur œcomenicus episcopus ꝓprie, qualis patriarcha dici uolebat Ioannes ille Constantinopolitanus. Nec parum refert, ꝙ ante Gregorium (ut supra monstratum est) Athanasius ac reliqui Aegyptioꝝ epi Marcum uniuersalis ecclesię papam appellãt, & se Marcus uniuersalis ecclĩæ epm̃ uocauit. Gregorium autem Marcus ille præcessit fere ducẽtis ac quinquaginta annis. Et Gregorius nunꝗ Petrum primũ fuisse pastorem diceret, nisi hoc illi conuenire intellexisset. Cyprianus etiam non grauatur Romanam ecclesiam dicere principalem. Immo ꝙ Romana fides matrix & radix ecclesiæ catholicæ sit, uti supra ostensum est. Addo ꝙ ex Gregorii uerbis titulus ille ampullosus dũtaxat corrigit. Non enim cõuenit epos esse superbos, ut dominẽt in cleros, & opprimãt eos, qui sibi subiecti sunt. Nec laudari merentur, si fuerint superciliosi. Reprobat proinde. D. Hieronymus eos episcopos, qui uelut aliqua sublimi specula constituti, uix dignantur uidere mortales,

Ioãnes Cõstantinopolitanus epus œcomenicũ se in synodo creauit

Hieron.

Hierony.

Cyprianus

Hierony.

Hierony.

& alloqui cõseruos suos. Quare iubet eos discere ab aplo, errantes & insipientes Galatas fratres uocari. Episcopos humiles esse debere tota scriptura diuina testat. Vnde ecclesiastici.3. Quanto maiores, tanto magis te humilia, & in conspectu dñi inuenies gratiam. Et Ecclesiastici.32. Ducẽ te constituerunt. ne eleueris. sed esto inter eos quasi unus ex illis. Et quanquã olim episcopi & presbyteri unum fuerint (quod & pulchre monstrauit Hieronymus) tñ alia dignitas episcopi, alia psbyteri, Qđ tamen alibi profusius monstrare statui. Addo q episcopi memores esse debent qđ scribit Hieronymus ad Nepotia. Episcopi sacerdotes se esse nouerint, non dños. honorent clericos quasi clericos, ut & ipis a clericis quasi epis honor deferat. Quod si fecerint, Paulum imitantur dicentem. Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus uocari apostolus. Ad hanc igit humilitatem amplexandam forte Pelagius/ac Gregorius hortant. Alioquin toto coelo errasse dicemus Anastasiũ ac alios Aegyptiorũ episcopos, imo sacrorum conciliorum subscriptiones non paucae inutiles essent, & prorsus euanidae. Tamen haec infra paulo profusius eluemus. Sat fuerit hic unam coniecturam dixisse.

Et in Ezechielem .c.xxxiiii.

Ecclesiastici

Hieronymus

.i.Corinth.xv.

LVTHERVS

His adde. Et scias ferme epistolas. B. Gregorii in regestis suis, quibus ad imperatorem Constãtinopolitanum & patriarcham eiusdem acerrime idem prosequitur, protestans oblatum fuisse a cõcilio Chalcedonen Romano pontifici hunc primatum, attamen a nullo assumptum. Qđ si dixerunt Canonistae nonnulli esse hęc abrogata, uel consuetudinem desiisse, gratias ago. hoc uolui. Sequitur ergo q non uerbis euangelicis & iure diuino iste primatus sit, sed iure hominum & usu hoc admitto. hoc confiteor. Alioquin si iure diuino staret, nunq̃ debuit nõ esse & fuisse, & peccassent mortaliter hic Pelagi9 ac Gregorius, sic cassantes ius diuinum, & euangelium deprauantes. Quãdo ergo iura humana sic enim asserunt, ut per uerbum euangelii conetur probare. nonne necesse est ut frigidissime/& inefficacissime/& uiolentissime id faciunt? sicut uidemus in praedictis. & nunc ecce amplius uideamus.

Nicena synodus grauatos ad apostolicã sedẽ appellare iubet

Icas tu quicquid uelis. In Gangrensi, aut secundum quosdam Nicena synodo ordinatũ est, q̃ omnes episcopi, qui in quibusdam grauioribus pulsantur, uel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellant sedem, atq; ad eam quasi ad matrẽ confugiant. Et Iulius papa non secundus sed primus sic scribit ad orientales episcopos. Dudum a sanctis apostolis/successoribusq; eorũ in p̃fatis antiquis statutis decretum fuerat, quæ hactenus sancta & uniuersalis ap̃lica tenet ecclesia, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari, nec ep̃m damnari. quoniam sanctam Romanam ecclesiam primatem omnium ecclesiarum esse uoluerunt. Et sicut beatus Petrus apostolus primus fuit omnium apostolorum, ita & hæc ecclesia suo nomine consecrata, domino instituente, primas & caput sit cæterarum. Et ad eam quasi ad matrem atq; apicem oium maiores ecclesiæ causæ / & iudicia episcoporum recurrant, eiusq; iuxta terminum sumant sententiã. hæc Iulius. Et Bonifacius tertius post Gregorium pontifex Romanus a Phoca imperatore obtinuit, ut sedes beati Petri apostoli, quæ caput est omnium ecclesiaꝝ, ita & diceretur, & haberet ab omnibus. Quemquidem locũ ecclesia Constantinopolitana sibi uendicare conabatur. fauẽtibus interdũ malis principibus, affirmantibusq; eo loci primã sedem esse debere, ubi imperii caput esset. Affirmabant Romani pontifices urbem Romanam, unde Constantinopolim colonia deducta est. Caput imperii merito habendum esse. Quum etiam Græci ipsi literis suis principẽ suũ τῶν ῥωμαίων αὐτοκράτορα Romanoꝝ imperatorem uocent. Ipsiq; Constantinopolitani etiam ætate nostra Romæi nõ Græci uocentur. Omittoq; Petrus apostolus princeps successoribus suis pontificibus Romanis regni cœlorum claues / potestatẽq; a deo sibi concessam reliquerit, nõ Cõstãtinopoli, sed Romæ. Illud tantum dico multos principes, maxime uero Constantinum cõuocandæ synodi, ac dissoluendæ, confutandi/uel confirmandi ea, quę in synodis decreta erant, Romanæ sedi tantummodo concessisse. Merito igitur sedes Romana cæteris antefertur. cuius integritate & constantia cunctæ hęreses confutatæ sunt/& explosæ. Habes hic mi Luthere ante & post tempora magni Gregorii Romanam sedẽ

Iulius papa. I.

Bonifacius tertius

Verba sunt Platinæ in vita Bonifacii tertii

Petrus claues sibi cõmissas Romæ non Constantinopoli reliquit

primã fuisse • Tamen infra paulo profusius ea de re tecum cōmentabimur, ubi in alios Gregorii locos cōmode, & te duce inciderim⁹•

LVTHERVS

QVartus Anacletus•21• dist• in nouo inquit testamento post Christum dñm a Petro sacerdotalis cœpit ordo• Quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, domino dicente, Tu es Petrus &c• Hoc si intelligit q̃ sacerdotalis ordo cœpit a Petro in eccliã Latina potest utrūq; sustetari• Quemadmodum & •B•Cyprianus epistola•4• sedem Petri principalē, & unde sacerdotalis ordo cœperit, appellat • Aut sic cœpit, q̃ Petrus primus inter æquales apl̃os fuerit• Si autem intelligit q̃ a Ro• sede omnis ordo sacerdotalis primo & solū ueniat, ex dictis sacris patet q̃ sit erroneum• Nec hoc tunc Anacleti est decretum, sed ficti alicuius Anacleti palea•

FABER

REpeto hic quæ circa trāslationem sacerdotii dicta sūt, addēs quod est apud Hierō• in quæstionibus hebraicis in Genesi, ubi sic ait • Melchisedech rex Salem ꝑtulit panē & uinū, & ipse sacerdos dei excelsi & bñdicti &c• Aiunt hunc, inquit, Hiero• Sem filium Noe, & supputantes annos uitæ ipsius, ostendunt eum ad Isaac usq; uixisse, omnesq; primogenitos Noe, donec sacerdotio fungeretur Aaron, fuisse pontifices• Porro Salem rex Hierusalem dicitur, quę prius Salem appellabat• Melchisedech autem apostolus ad Hebręos sine patre & matre cōmemorans, ad Christum refert, & per Christū ad gentium ecclesiā• Omnis enim capitis gloria refertur ad membra, eo q̃ præputium habens Abraæ, benedixerit circūciso, & in Abraā Leui, & per Leui Aaron, de quo postea sacerdotium ecclesiæ habentis præputium, circumciso sacerdotio synagogæ • Qđ autem ait, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, mysterium nostrum in uerbo ordinis significatur • Nequaq̃ per Aaron irrationabilibus uictimis imolādis, sed oblato pane & uino corpore & sanguine dñi Iesu• Ex hoc Hierony• loco ordinem sacerdotii habes• primū caput

Hieronymus

Origo sacerdotii ac eiusdem ordo

illius in noua lege est Christus. Is anteq̄ Petrus unquā in latinam uenerit ecclesiam, Petro hoc condonauit, ut illi dixerit iuxta uerbū Anacleti, Tu es Petrus &c. Huic Anacleto uiro quidē sanctissimo nō fuisse fluxam fidem in re christiana credo. Nec fuit is pontifex ducentorū annorum, quem nonnulli tui sectatores ad damnandū procliui semper ex concilio Meldeñ, qđ est in. c. Nemo. 5. q. 1. in ex- cōmunicatione mortuum esse dixerūt. Sed pontifex fuit in ordine quintus, uir miræ eruditionis ac religionis christianæ cultor ualde syncerus. Textus etiam, cum sit euangelica farina conspersus, imo phrasis ipsa Anacletum redolet. nec palea est, sed triticum, senseris tu quicquid libuerit.

Anacletus

Conciliū Meldeñ

LVTHERVS

Quintus, Pelagius eadē dist. 21. Sācta Romana ecclesia catholica & apostolica (forte q̄ cęteras nec sanctas, nec catholicas reputat) nullis synodicis constitutis, cæteris ecclesiis prælata, sed euangelica uoce dn̄i & saluatoris nostri primatum obtinuit, Tu es inquit Petrus &c.

FABER

Suggillas hic interiecta parenthesi, q̄ Pelagius Ro. ec- clesiā sāctam catholicam & aplicam uocauerit, negare nō possum, nec uolo reliquas ecclesias posse uocari sān- ctas, sicut in apocalypsi Ioannes ad multas scribit eccle sias. Scio & catholicam esse, quæ uerum cultū retineat, ubi sit fons ueritatis, domicilium fidei, templum dei, Qđ siquis non intrauerit uel a quo, siquis exiuerit, a spe uitæ ac salutis æternæ alienus est. Docuit hoc Lactantius Firmianus in quarto lib. suarū institutionū . c. ulti. Similiter . D. Hierony. scripsit de fide Romana, quam & arcæ Noe comparauit, extra quam nullus omnino saluatur, unde & merito catholica uocatur. Et catholica ecclesia corpus est, sicut ostendit August. in libro contra Petiliani Donatistę epistolam. c. 2. Huius aūt suo respectu caput est Petrus, unde & Petri sedes catho tholica sedes dici meretur. Sicut specialis pręrogatiuæ dono regem Hispaniarum catholicum esse dicimus. immo ab ecclesia catholica uere christia-

Romana ecclesia sācta/catholica/ & apostolica uocaẗ

Lactan. Firmian.

Hierony.

August.

uere christianum hominem catholicum uocamus. Sicut & hunc morem obseruat Augustinus. Et inter multos hic unus est locus in .4.lib.de baptismo contra donatistas. Et forsan ob id catholica dici meretur, teste Marco pontifice sic ad Athanasium ac Aegyptiorū episcopos scribēte. Sancta Romana ecclesia, quæ semper imaculata mansit, & domino prouidente, &.B.apostolo Petro opem ferente, in futurū manebit sine ulla hæreticoꝝ insultatione firma & imobilis omni tempore persistens. Eapropter etiam licet Iacobus præsederit Hierosolymitanæ ecclesiæ, & Timotheus fuerit Ephesiorum episcopus, tamen hæc ecclesia Romana speciali prerogatiua apostolica dicitur, ex eo q̄ Petrus, ut Leo scribit Dioscoro ecclesiæ Alexādrinæ episcopo, Apostolicum a domino accepit principatum, & Romana ecclesia in eius permanet institutis. Addo ex eodem Leone q̄ Petrus primus fuerit in apostolica dignitate. Sic enim Augustinus scribit in.2.lib.contra literas Petiliani. Si omnes, inquit, per totum orbē tales essent quales uanissime criminaris, quid tibi fecit ecclesię Romanæ cathedra, in qua Petrus sedit, & in qua Anastasius sedit, uel ecclesiæ Hierosolymitanę, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica unitate connectimur, & a quibus nefario furore separastis. Quare appellas cathedram pestilentię cathedrā apostolicā? Si propter homines, quos putas legem loqui non facere, nunquid dominus Iesus Christus Pharisæis, de quibus ait. Dicunt enim & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant, illam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Mosi commēdauit, & illos seruare cathedrę honorem redarguit? Ait enim, In cathedra Moysi sedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim, & non faciunt. Hęc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram apostoloꝝ, cui non communicatis. Sed quid est aliud q̄ nescire, quid dicere, & tamen non posse nisi maledicere. Hæc non ex me sed Augustino in te retorquenda uideo. Et uenerabilis presbyter Beda in epistola præfatoria cantici Abakuc sic ait. Canticum prophetæ Abakuc, quod tibi exponi petisti dilectissima in Christo soror, sacramenta dominicæ passionis maxime pronunciat. Vnde & consuetudine sanctæ uniuersalis & apostolicæ ecclesiæ sexta sabathi, qua eadem passio completa est, solet in laudibus matutinis per singulas hebdomadas solemniter repeti. Sed quid opus est multis? Nonne supra

Marcus pont.
Cur Ro. ecclesia apostolica dicatur
Iacobus
Timotheus
Leo
Augustinus
Beda

ostendimus ante mille & ducentos annos Athanasium ac reliquos
Aegyptiorum/Thebaidum/& Libyorum episcopos, immo orien-
tales episcopos temporibus Marci/Iulii/atq; Liberii hanc Romanā
ecclesiam sanctam/apostolicamq; uocasse. & q in ea presidens iuste
Tertullianus uocetur uniuersalis ecclesiæ papa. Et Septimium Tertullianum
(quem Cyprianus suum magistrum esse dicebat) uide, & inuenies
passim de apostolicis ecclesiis nō pauca. Sed de his satis superq;. Id
unū adiicio. Credis mi Luthere tam sanctos patres in uentū uerba
fudisse, si non hunc primatum ex uoce dominica profluere intelle-
xissent: nunq̃ dignati fuissent tam sanctis titulis cathedrā decorare
Romanam. Qđ ergo licuit tantis uiris, tot sanctis patribus, cur tu
Pelagio id prohibes. Nec quod Pelagius habet, iis cōtrariatur, quæ
sub distinctione nonagesimanona continentur.

LVTHERVS

Rgo noua grāmatica, Tu es Petrus, significat, tu es pri-
mus. & tibi dabo claues, idest soli Ro. ecclesiæ, cæteris
nihil habentibus. Sed piget me omnia commemorare.
In summa, ut dixi, si his uerbis Christus Ro. ecclesiam
significauit. Quū Romana ecclesia uix uicesimo anno post ecclesię
primitiuæ originē nata sit, sequit̃ q ipsa primitiua nō fuerit ecclīa.
Et deinceps omnes qui claues ex Romana ecclesia non acceperint,
Christo inobedientes fuerint. Et ita sanctus Stephanus cū tot mil-
libus martyrū orientalis ecclesię damnati censebitur. Vt omittam
q si per uerbum Christi potestas Romana ecclesiæ intelligeret, ut
hic uult, & Christus super hanc petram ecclesiam suam ædificare
promittat. Sequitur q uniuersalis ecclesia nō super fidem, sed su-
per potestatem Romanæ ecclesiæ ædificata est, super quam tunc
ipsa Romana ædificata est: nō super petram suam potestatem, nec
super fidem. ergo super nihilum. Quis ferat hoc? Vides ergo quam
possum inuehi in istos hominum sensus, si uellem libere agere.
Nunc autem sufficit mihi ostendere q his decretis contra hostes
& incontentiones nihil effici potest. sunt enim languidissima/fri-
gidissima/& penitus ineptissima ad contentionem. Sat est q toleran
tur pro fraterna charitate, non etiam adorentur pro solida & ger-
mana ueritate.

Atiocinaris hic multa, quæ tamen omnia corruent, si extorta corruerit interpretatio. Asseris nouam esse grãmaticam, si, tu es Petrus, significaret, tu es primus. Et tibi dabo claues.i.soli Ro.ecclesię, cæteris ecclesiis nihil habentibus. Ad hæc dico Petrum primum apostolorũ, imo principem & caput fuisse compertissimũ est, etiã si rumpant ilia Codro. nec tamen opus fuerit sic dicere, Tu es Petrus.i.primus. quanquã id faciens non peccaret in spiritũ sanctum. Satis erit si hæc uerba Christi in personam Petri relata fuerint. Qđ autem in illius personam referantur, multorum patrum auctoritate roboratum est. Ad quos & Hilariũ Pictauiensem adiicio, qui in.6.lib.de trinitate hãc Petri confessionem fidem/beatitudinem/atq; sacerdotium in Petri personam refert. Excusat & Petrum sãctus simul & doctus ille epũs ꝙ dixerit Petrus ad dominum, Propitius sit tibi dominus, nõ erit istud. Nam ei pater quanq̃ reuelauerit confessionem hanc uere secretissimam, tamen non adhuc omne mysterium patefecit. Sed quia per domini sermonẽ quo Petro dicitur, Vade post me Satana, non enim sapis ea, quæ dei sunt, tua ualde corroboras. Vnde eo fortius hic mihi contra te pugnandũ uideo, hac tua siquidem opinione diluta, nr̃a melius fortiusq; subsistent. Et quia ostendi fieri posse ꝙ quis reuelationẽ a domino habeat unius, nec tamen rei alterius, ea quoq; per historias ueteris instrumẽti probaui. Vt igit̃ ex nouo testamento ista corroborem, aliqua non admodum, ut credo, aspernanda adducam. Eñ negare nõn potes qđ dicitur Lucæ.9.ad apostolos, Ponite uos in cordibus uestris sermones istos. Futurũ est ut filius hominis tradatur in manus hominum. At illi ignorabant uerbum istud, & erat cœlatum ante eos, ut non sentirent illud, & timebãt eũ interrogare de uerbo hoc. Dein legit̃ Lu.18. Erat uerbũ absconditũ ab eis. Et post resurrectionem adhuc legit̃ qũo aperuit illis sensum, ut intelligerẽt scripturas, & ea ꝑpter illis dicit, Sedete in ciuitate quoadusq; iduamini uirtute ex alto. Et in cœna nouissima et cõuiuio peracto dicit Thomas, Dñe nescimus quo uadis, & qũo possumus uiam scire. Dicitq; Philippus, Dñe ostẽde nobis patrem. Et Iudas nõ Iscariotis ait, Dñe qđ factũ est, quia manifestaturus es nobis teipsum nõ mõ. Immo discipuli, dicẽte dño, Modicũ & iã nõ

Hilarius

Lucæ.xviii.

Lucæ.xxiiii.

uidebitis me. Et dixerunt adinuicē, Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum, nescimus quid loquit. Et Ioan. 2. Quum resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius, qa hoc dicebat, & crediderūt scripturæ & sermonibus eius. Et Ioan. 12. Hæc non cognouerunt discipuli eius primū, sed qñ glorificat9 est Iesus, tūc recordati sunt, quia hęc erant scripta de eo, & specialiter ad Petrum ait dñs, Ioānis .13. Quod ego facio tu nescis modo, sciēs aūt postea. Et si sciuissent omnia, nō opus fuisset illis eā promissione, qua Ioannis. 14. ait Paracletus spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis oīa, quæ dixero uobis. Et Ioannis sedecimo. Adhuc multa habeo uobis dicere, sed nō potestis portare modo. Addo q̃ nec etiam post spiritus sancti missionem ipsi sciuerunt omnia. Nam in actis apostolicis. c. 1. sane intellexerunt unum ex uiris, qui cū illis cōgregati fuerāt, testē resurrectiōis fieri debere, nescierunt tñ quem elegerit dominus, unde duos statuerunt Ioseph scilicet & Mathiam, orantes & dicētes, Ostende quē elegeris ex his duob9. Et de Paulo legit actuū. 20. Vado in Hierusalem, quę in ea uentura sunt mihi, ignorans, nisi q̃ spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestat dicens. Quoniam uincula & tribulationes me manent. Vides etiam q̃ is qui raptus fuit in tertium coelum, qui & archana ea ac tanta uidit, q̃ etiam homini ea loqui non licuit, nesciebat id quod futurū erat in Hierusalem. Et ipse fatet ingenue

1. Corinth. 1. se non omnium actorum habere memoriam dicēs. Baptizaui Stephanæ domum, cæterum nescio si quem alium uestrum baptizauerim. Et Iudæus Apollo nomine Alexādrinus genere, uir eloquēs deuenit Ephesum, potens in scripturis docebat diligenter, tamen

Actuum. xviii. baptisma Ioannis tantum sciebat. Et qđ omnium maximum est,

Actuum. 1. quærentibus discipulis, Domine si in tempore hoc restitues regnū Israel? Dixit eis, Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quę pater posuit in potestate sua, sed accipietis uirtutē spiritus sācti &c. Sed adhuc forte nō credis nisi de ipso Petro nr̄a dicta cōfirmauero. En actuum. 10. Accepta uisione linthei magni, dū intra se hæsitaret Petrus quæ nam esset uisio, quam uidisset, ecce uiri qui missi erant a Cornelio inquirentes domū Simonis, astiterunt ad ianuam. & cū uocassent, interrogabāt si Simon, qui cognominaret Petrus, illic haberet hospitiū. Petro aūt cogitante de uisione, dixit spiritus ei, Ecce uiri tres quærunt te, surge itaq; & descende, & uade cum eis nihil

dubitans, quia ego misi illos • Descendens autem Petrus ad uiros, dixit • Ecce ego sum,quem quæritis•Quæ causa est, propter quam uenistis• Nunquid nō hic Simon etiam post acceptionem spiritus sancti uisionem habuit,quam non usquequaq; diu intellexit•Et nō ne spiritus ille reuelauit,quomodo tres uiri quærerent eum•nesciebat autem propter quā causam,& ad quid uenissent• Aliam historiam audi• Nunquid non de Petro ex carcere Herodis per angelū liberato scribit Lucas in hæc uerba• Exiens sequebatur eum,& nesciebat quia uerum esset,quod fiebat per angelū• Existimabat autē se uisum uidere•Et tādem in se reuersus dixit• Nunc scio uere quia misit dominus angelum suum &c• His omnibus nemini nō patet non esse mirādum,si cuiq; de re una non altera reuelatio fiat• Vnde excusationem Petrus meretur, si etiā post eam ac tantam reuelationem qua Iesum filium dei uiui profitebatur, nesciebat passionis mysterium • Sed qd' de clauibus addis,Sæpe auditum est claues esse Petri/ecclesię, & q; nos in Petro claues sacerdotes acceperimus omnes, teste beato Ambro• Non ergo sic interptari debebas, Tibi dabo claues •i• soli Ro• ecclesiæ,cæteris ecclesiis nihil habentibus • Non enim hæc pontificis intentio fuit • id solum uoluit q; Petrus ueluti caput & princeps claues habebat • Sed qd' de Stephano ac aliis adiūgis,locū habere non poterit• Scis apud August•in•22•li• cōtra Faustum•c•70•cōparationē esse• Sicut Moses post percussum Aegyptū factus est rector synagogæ,ita Petrus post peccatū factus est pastor ecclesiæ•hæc Augustinus habet• Sed quid dices ad hæc? Nunquid non Moses erat caput illius synagogæ quamprimum missus erat a domino, etiam si fuerit in Aegypto, in mari Rubro, immo in quacunq; mansione inter quadraginta duas mansiones • Ita & Petrus pastor fuit ecclesiæ,siue fuerit Hierosolymis/in Ioppe in Ponto / in Galatia / Bithynia / Cappadocia/cæterisq; confinibus Iudeę prouinciis,de quibus Eusebius in ecclesiastica historia lib•5• Et hoc est qd' quærimus • quod tamen apertissime negas, quando euāgelii uerbum nunquam ad personam Petri duxeris referendū• Nec tibi credo q; Romana ecclesia fuerit in primis post uiginti annos nata • Nam in sequentibus aliud intelliges,ubi etiam Stephanum excusabo, & ita, ut de illorum salute nihil dubitare debeas• Sed qui tam religiose / & recte sanctos ueneraris, cur & nō id tibi cordi est, q; tot sanctos patres etiam ecclesiæ primitiuæ, tot quoq;

(margin, beside "omnes, teste beato Ambro"): Ambrosius
(margin, beside "aliis adiūgis"): Augustinus
(margin, beside "Iudeę prouinciis"): Eusebius

sancta cōcilia refutas/exibilas/ac plane dedignaris/atq; contemnis. Sed scis ubi de te ꝑdixit dominus Lu. quartodecimo,nisi fallar,ubi comparationem dat de eo , qui uoluit ædificare turrim , ubi etiam quærit dominus dicens . Nonne prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt,si habeat ad perficiendum?ne postquā posuerit fundamentum,& non potuerit perficere,omnes qui uidēt,incipiāt illudere ei dicentes,Quia hic homo cœpit ædificare , & non potuit consumare . At quis rex iturus cōmittere bellum aduersum alium regem,non sedēs prius cogitat,si possit cum decem millibus occur/rere ei,qui cum uiginti millibus uenit ad se.Præsumis ergo tu totū mutare orbem,ac talem te geris,quasi in manu tua sint omnia con/silia domini,& sis solus pincerna magni Iouis. Sed certe non com/putasti sumptus, non potētiam aduersarioꝝ militum considerasti. Vnde iam omnia fere omnium principum mandata tibi illudunt, & parū abest,quin te oēs derideāt, dicentes,Hic homo cœpit ædifi care,& non potuit consumare, licet non in omnibus turrim Dauid sed Babylonicam,hoc est confusissimā ædificare uolueris . Siquidē ut tibi meum iudicium ingenue aperiam,si quosdā abusus,si quo/rundam uitia euangelico ordine taxasses,propugnatores habuisses acerrimos,nec ego tibi defuissem unq̄,licet in his me quendam pig meū fatear. At quia tu nō aliud in aream tritici tui ac boni seminis nisi infinita zizania superseminasti , quare non parum timeo sint uenturi aliqui radicantes zizania,simul quoq; triticum euellentes, & utraq; in fasciculos alligabūt ad comburendum. Nec mirabere, Tot enim sanctos habes,ubi singuli cū uidua illa euangelica apud iudicem clamāt, Vindica me de aduersario meo,ut non uideā quo possis sufferre iudicium.Clamitant aliqui cōcilium concilium, sed tu prudenter agis , qui nolis concilium. Nam olfecisti sat pulchre te dānatum esse,anteq̄ etiam pars media conuenisset. Hæc recitare uolui,ut & intra te rediens,cogites q̄ imprudenter ne dicam impu/dēter effutieris multa in sanctos patres/sanctaq; cōcilia. Et memor sis dicti Socratici. Melius est rē non incipere,q̄ a te cœpta turpiter desilire.Sed forsan expectas quomodo uelim saluare patres. En & hic meam sententiā tibi dare non grauabor. Nunquid non in alio loco intellexisti sexcēta & tredecim ꝑcepta Mosen dedisse populo? Sed putas illis annis quadraginta, quibus in deserto fuerint ea oīa peregerint,quæ antea præceperit illis dominus?certe minime,imo

ut Hebræi dicunt in Penthateuco, non inuenit quid fecerint duodecim tribus Israel, nisi in primo secūdo & quadragesimo egressionis anno. Addo q ad hæc maxime ceremonialia obligati minime fuerunt, nisi quādo uenerunt in terram lacte & melle manantem. Ex uerbo Deuter. 4. ubi dicit. Sic facietis ea in terra, quā possessuri estis, & obseruabitis &c. Sic & patres forte non erant obligati ad obedientiam sedis Romanæ, nisi quando Petrus exigebat. Et iam super euangelii uerbo declaratum fuerat ecclesiæ Romanę propter Petrū deberi primatum. Tunc enim omnes iam id sentire obligati fuerunt. Et non dubites, nisi mentiantur apostolica acta, dū adhuc Petrus cum reliquis Hierosolymis erat, uenerati sunt illum ueluti principem, illisq; ppositum. Sed & hic de Stephano/Iacobo/Ioāne ac illorū tēporibus ex Hippolyto Thebęo Græco primitiuæ ecclesię auctore in breui, concedente dn̄o, tibi ac reliquis tuis asseclis monstrare statui, quid te sentire oporteat. Interim patientiam habe.

Deuteron. i. notāt Hebræi

Deuterono. iiii.

Hippolytus Thebeus Gręcus & uetustissimus auctor

LVTHERVS

Ed nec hoc ferendum est, quod infert in his omnibus quanto gradus celsior, tanto maior auctoritas inuenit. In maioribus siquidem est regendi / iubēdiq; potestas, in minoribus obsequendi necessitas.

FABER

Ristissima est sententia, Quanto gradus altior, tanto casus grauior, qd' Cl. Claudianus ita expssit, Tolluntur in altum, ut lapsu grauiore cadant. Hieron. in Ezech. c. 44. Grandis dignitas sacerdotum, sed grandis ruina si peccant. Lætemur ad ascensum, sed timeamus ad lapsum. Non est tanti gaudii excelsa tenuisse, quanti meroris de sublimioribus corruisse. Neq; n. solū pro nostris delictis reddemus rōnem, sed p omni, quorū abutimur donis, & nequaquam sumus de eorū salute solliciti. Sed & hoc uerum est, quod habet ter beatissimus ille Leo in epistola ad Anastasium ep̄um Thessalonicen̄. Inter beatissimos apostolos in similitudinē honoris fuit quędam discretio potestatis. Et cum omnium par esset electio, uni tantum datum est, ut cæteris

Clau. Claudianus

Ezechiel

Ter beatiss. Leo

præemineret, hanc sentẽtiam non solum primus dicit Leo. Quanq̃ si primus dixisset, non uideret peccare. Sed ante eum circiter annũ domini .338. nec uno uerbo mutato scripsit Iulius ille primus, & nõ ad unum sed omnes orientales episcopos. Dices ne tu sanctos pontifices, qui in uinea domini Sabaoth, in uinea Sorek electa, imo in uinea Engaddi tam sanctam plantationem operati sunt, errasse? & maxime ii, quorum doctissima scripta tam diuturnus approbauit usus ecclesię. Sed dicas quid hoc sibi uelit, an orthodoxus mentiat in lib. aduersus Luciferia. ubi sic ait. Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet, Cui si non exors quædã & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Sed adhuc forte non credis. Dic mihi cur saluator pro se tñ & Petro didrachma soluerit? non etiam pro cæteris? Respondet tibi .D. Aurel. Augus. & inter cætera sic ait in lib. quæstio. uet. & noui testa. quęst. 75. Sicut in saluatore erant omnes causæ magisterii, ita & post saluatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit esse caput eorum, ut pastor esset gregis dominici. hæc August. Sed iam quæso responde, ubi hunc locũ retractet August. Et quia mea quadruplici testimonio probaui, non uideo quomodo iustam denegandi occasionem habeas. Scis enim in Deuter. imo in euangelio scriptum esse de testimonio duoꝝ uel trium, & in iure recipit in ore duorum uel trium stare omne uerbum. Et certe hic non triplicem funiculum, qui difficile rũpitur, sed quadruplum testimonium habes, quare credere debebis. Sed q̃ in sublimioribus sit maior potestas, hoc quis iuste negauerit? Nunquid non Paulus ait, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. & qui resistit potestati, dei ordinationi resistit? Qui autem resistunt ipsi, sibi dãnationem acquirunt. & subdit, Cui tributum/tributum, cui honorem/honorem. Et nonne quia uxores/filii/serui/subditi minores sunt. Vnde iuxta uerbum Pelagii illos manet obsequẽdi necessitas, aut in uanum præcipit apostolus quomodo uxores subiectæ esse debeant. & frustra dicit, Filii obedite parẽtibus uestris in domino, & serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore. Et cur duplicem honorem pollicetur presbyteris, qui bene p̃sunt? & maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Et nũquid non idem Paulus stans ante summum sacerdotem, cognouit principatum actuũ. 23. Sed principis officium imo priuilegiũ nunquid non est, ut cæteris

Iulius primus

Hierony.

August.

Deuteron. xvii.
Ioannes. viii.

c. Relatũ. i. & test.

Ad Romañ. xiii.

Ad Eph. v.

Ad Eph. vi.

Ad Thessa. v.

leges præscribat• Aut mentitur titulus• ff.& C.de legibus• Non est ergo hic qd' rideas, aut calumnieris • Discas itaq; deo dare quæ dei sunt, & Cæsari, quæ Cæsaris sunt• hoc fac, & uiues•

LVTHERVS

Vide ut necessitatem omnibus imponit, & sibi soli cōtra charitatis officium libertatem arrogat• sed pessima con sequētia• Non enim mox maior auctoritas est, ubi gradus celsior est • Petrus enim primus apostolorum fuit• Sed nullam maiorem auctoritatē habuit unq̃• imo contra• apostoli in Petrum habuerūt auctoritatem, ut actuum•8• scribit', q̃ apostoli miserunt Petrum & Ioannē, qui tūc primores inter apostolos erāt, & tamen missi sunt ab aplis tanq̃ maioribus ad Samariæ fideles • Labitur ergo Pelagius hoc loco satis aperte• quanq̃ ego credo hos & similes canones nihil pter nomen de Ro• pontificibus habere, esse autem cōpositos ab eorum officialibus & scribis in theologia parū doctis• Ideo nihil euangelicum, nihil ecclesiasticum spirant, sed humanum affectum carnem & sanguinem•

Apostoli a Ioanne missi

Actuum .viii.

Cyrillus Ierusalem.

FABER

Possem hic longo ordine tecum disputare, sicut diuus fecit Aureli9 in•2• libro de trinitate•c•5• ubi sic scribit'• Maior est qui mittit, q̃ qui mittit'• Forsan & inde tuum suxisti fundamentū• Et non inamœna disputatio foret super his euāgelii uerbis, Sicut misit me uiuens pater• & si abiero, mittam• Et ad Galatas•4• Cum uenit plenitudo tēporis, misit deus filium suum factum sub lege• Meus cibus est ut faciam uoluntatē eius qui misit me• Ioannis•4• Qui misit me uerax est• Io•8• Si abiero mittam eū, Ioānis•16• Esa•48• Nunc dominus misit me & spiritus eius, & a me ipso non ueni• Et maxime sicut est in•c•7• eiusdem lib• Et difficilis est quæstio, an quia legitur spiritū sanctū esse missum, propterea sit minor patre• Sed hęc modo prętereo forsan cōmodius alibi tractaturus • Scimus q; apostolus græce latine missus dicit'• hebraice uero sonat Silas, ut habet Hiero• in epistolā ad Galat•c•1• Sed apostolorū genera sunt quatuor, qd' non solum Hieronymus

Augustinus

Ioannis•vi•

Ioannis•xvi•

Paulus

Ioannis•iiii•

Ioannis•viii•

Esaias

Hieronymus

Augustinus

Quatuor genera apostolorum

sed & Augustinus. In dialogo etenim ad Orosium quæst. 65. sic ait.
Apostolus interpretatur missus. apostolorum quattuor genera sũt,
A deo non per hominẽ, a deo sed per hominem, per hominem tãtũ,
et ex se. A deo etenim missus est Moses. A deo & per hominẽ Iesus
Naue. per hominem tãtum, sicut nostris temporibus multi fauore
uulgi in sacerdotiũ subrogati sunt. ex se autẽ, sicut sunt ipsi pseudo

Apostoli a domino missi
Math. x.

prophetæ. Apostolos omnes propric numq̃ a se uel inter se, sed a dño
missos esse dico. Vnde Matth. 10. ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρό
βατα ἐν μέσῳ λύκων. Ecce ego mitto uos sicut oues in medio lupo

Ioannis. xx.

rum. Et Ioan. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto uos. & hæc cum
dixisset, insufflauit & dixit eis, Accipite spiritum sanctum. Quæ
missio, quæ etiã insufflatio tã potens & efficax erat, ut etiam Tho
mas, qui dicitur Didimus, qui non erat cum discipulis, quãdo hoc
fecit Iesus, etiã illius ꝓmissionis ac spiritus particeps factus fuerit.

Cyrillus
Numeri. xi.

Ita pulchre probat Cyrillus in. 12. lib. super Ioannẽ, & dicit, Iussit
deus quondam Mosi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit
autem de spiritu qui erat in Mose ablaturum, se atq; impositurum
in illis. Quum uero duo Heldad/ & Madad de septuaginta seniorũ
numero in synagoga remãsissent, ac spiritus illis omnibus septua
ginta imissus fuisset, prophetarũt quidẽ qui erant cũ Mose. prophe
tabant et illi duo qui aberant. Iosue uero mysterii uirtutem igno
rans, ac secundum Dathan & Abiron facere illos putans, rogabat
Mosen ut Heldad & Madad a prophetãdo uetaret. Tunc diuinus
ille uir operationem spiritus intelligens, respõdit. Quid æmularis?
Quis tribuat ut omnis populus ꝓphetet, & det eis dñs spiritũ suũ?
Vides quomodo rationẽ Iosue Moses reiecit. Vtinam enim inquit
uniuerso populo spiritus daret, qd' tempore suo tamen futurũ est.

Testatur & idem Ambrosius in epistola ad Galatas

Missio ergo illa Petri ac Ioannis nõ tam a discipulis q̃ & a Christo
cœpit exordium. Et Hierony. in catalogo scriptorũ ecclesiæ scribit
quomodo Iacobus, qui appellat frater domini cognomẽto Iustus,
post passionẽ domini statim ab apostolis Hierosolymorũ episcopus
fuerit ordinatus. Sed nunquid non æquales erant apostoli modo
quem sæpe ostendimus? tamen apostoli Iacobũ ordinauerũt epm.
Nec tamen Andreas/ Philippus / aut Bartholomæus poterant illo
dici maiores. Sicut & hic licet Petrus ac Ioãnes missi fuerint in Sa

Mittẽs non semp maior est eo qui mittitur

mariam, non tñ per id reliqui discipuli facti sunt Petro maiores,
qd' tua uult ratio. Hoc enim apostolicũ munus, hoc est missionis

officium non tam a reliquis collegis & fratribus, quam ab ipſo dño
datum erat, imo non erant illic omnes diſcipuli. nam erant omnes
diſperſi per regiones Iudææ & Samariæ. Nec ibi fuit Philippus.
Prædicabat enim Chriſtum in ciuitate Samariæ, ſed reliqua apo-
ſtolorum turba miſit eoſdē. Et neſcio an ſemper is qui mittit, maior
ſit eo qui mittit. Qđ forſan ex Lucę.19.c. probare poſſem, ubi ciues
miſerunt legationem poſt illum. Sicut etiam non ſemper eſt maior
qui dat, uel manumittit. Nempe in iure uſitatiſſimum eſt ꝙ patro
nus ſerui poteſt manumittere ſeruum. Et laicus patronus cottidie
beneficium confert, cuius capax ipſe non eſt. Ita mirum non fuerit — Petrus inter aplos primus
ſi cæteri apoſtoli miſerunt Petrum ac Ioannem. miſerunt quidem,
tamen maiores dici non poterāt. Sed quid opus eſt multis? Quanq̄
(ut eſt apud .D. Hierony. in Eſa.c.23.) omnes apoſtolos crateres — Hieronymus
plenos uitalibus aquis dicere poſſumus. de quib9 in pſalmo dicit, — Pſalmo.lxvii.
Benedicite deum de fontibus Iſrael. In quibus crateribus miſcuit
ſapientia uinum ſuum, Poſſumus etiam illos dicere cum Chryſoſt. — Chryſoſt.
in ſer. de pentecoſt. piſcatores/uinitores/pugnatores. Sed & res eſt
nō ſine myſterio, ꝙ Cephas/Iacobus/& Ioannes dicuntur eccleſiæ
colūnæ, ut eſt apud Paulum ad Galatas. Et Petrus ſupremus dicit — Ad Galatas.ii.
paſtor apud Auguſt. dicitur & pręſul eccleſiæ apud Chryſoſtomū. — Aug. Petrus ſupremus paſtor.
Et accepiſti ex Origene, ꝙ nequaq̄ Ioannes ſit Petro præferendus.
Et Theophilactus in epiſtolam ad Corinth. Quem hucuſq; nunq̄ — Chryſ. Petrus præſul eccleſiæ
introduxi, Petrum cæteris dicit præſtantiorem. Sed forte noſtra — Theophilactus
legentes illi non credent, niſi hunc auctorē non obſcurū intelligāt.
En is Theophilactus Vulgariæ fuit epiſcopus, qui & egregia com
mentaria in quatuor euāgeliſtas ſcripſit, quæ Romæ in bibliotheca
Vaticana ſecretiori habentur. Hic etiam in Pauli epiſtolas cōmen-
taria ſcripſit, quæ tranſtulit Chriſtophorus de perſona Romanus
& prior ſanctę Balbinę in urbe, anno a Chriſto nato milleſimo qua-
dringēteſimo ſexageſimo nono, ſub pōtificatu Pauli. & ſunt primo
Romæ tempore Xiſti impreſſa, tamen ſub falſo titulo, quaſi ſint
Athanaſii Alexandrini, qua re multi decepti fuerunt. quod & mihi
contigiſſe ingenue fateor. Nec meum etiam emendaſſem errorem,
niſi dum ex Græcis & Latinis codicibus hinc inde collatis, aliud
inueniſſem. Licet ſemper dubitarim ꝑpterea ꝙ Baſilius ac Niſſe-
nus atq; Gregorius in his citati fuerunt. Error itaq; fuit & extat
inſignis, quo pro Theophilacto Athanaſium per Germaniam/Ita-

liam/Galliam/ac reliquas partes orbis iā plus quam quinguaginta annis fere oēs legimus. Hęc quasi per parēthesim dicta esse uelim, ad priora ueniēs. Et accedit ad haec q̄ Petrus/& Iacobus/& Ioānes non solum erant honoratiores in apostolis, sicut est apud August. in.2.c.epistolæ ad Galatas, imo Petri & Iacobi pręcedit auctoritas, ut est apud Hiero. in Amos.c.9. Sed quid opus est multis? Missio hic nihil probare potest. Nam necesse non erat eos mittere, quibus antea dixerat dñs, Euntes in mundū p̄dicate uniuersę creaturę &c. nec etiam prohibitus est Petrus mittere discipulos. Si enim id erat in potestate Pauli, ut scriberet ad Philippen̄ dicens, Spero autem cito me mittere Timotheum ad uos. & ad Timotheū scribens, ait, Tychicū misi Ephesum. Qđ si id Paulo licuit & scribere & facere, an non illud & Petro licuit? Qđ Petrū fecisse etiā antiqua monumenta & fidedignæ historię testantur. Sed adhuc forte non credis quod dico. En erāt in ecclesia quę erat Antiochiæ prophetæ & doctores, in q̄bus Barnabas/& Simon, qui uocabat̄ Niger, & Lucius Cyrenensis/& Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collectaneus, & Saulus. Ministrantibus aūt illis domino, & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabā in opus quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes/& orantes/imponentesq̄ eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi a spiritu sancto, abierūt Seleutiam. Quis prohibet iam id dicere de Petro & Ioāne quod hic dicitur de Paulo & Barnaba? maximę q̄ fuerint segregati ab apostolis, & missi a spiritu sancto. Qđ si nec adhuc tibi placuerit quod assero, en id quo mittuntur Petrus & Ioannes honoris est maximi. Nam Philippus licet fecerit plurima signa (Multi enim qui habebant spiritus immundos, clamantes uoce magna exibant. multi etiam paralitici & claudi curati sunt) tū nondum acceperūt spiritum sanctum. Vnde quum audissent apostoli quia Samaria recepisset uerbum dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannē. Miserūt inq̄ ueluti fieri solet quādoq̄ ut cōsiliariis regis uel principis cuiuspiam utile uideat̄, ut nō unus ex illis, sed rex ipse cū alio quopiam digniori uadat/atq̄ negotium peragat. Quod certe epistolę M. T. Ciceronis ad P. Lentulum proconsulem, qui Ciliciam & Cyprum regebat, aperte comprobare uidētur. Sed quia non cum Romano sed quasi cum Montano Romanorum ōsore, imo cū theologo mihi negotium est, unde ad sacram umbram sacræ scripturæ confugio. Nonne

August.
Hieronymus

Ad Philippen̄.ii.
.ii.ad Timo.iiii.

Actuum.xiii.

Actuum.viii.

M.T.Cicero

Nonne de Rubenitis/Gadditis/& dimidia tribu Manasse legisti? quid egerint Iosue.21.scilicet illis redeũtibus in tabernacula sua,cũ uenissent ad tumulos Iordanis in terra Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod quum audissent filii Israel, & ad eos certi nuncii detulissent ædificasse filios Ruben/& Gad/& dimidiam tribum Manasse altare in terra Chanaan super Iordanis tumulos,conuenerunt omnes in Sylo,ut ostẽderent & dimicarent contra eos. Interim tamen miserunt ad illos in terrã Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis/& decem principes cum eo singulos de singulis tribubus. Dic mihi quis hic misit? Nunquid non populi? & quem, nunquid non Phinees? qui fuit sacerdos magnus in lege filius Eleazari filii Aaron, & ille fuit maximus ac dignior in populo, Quod Hebræi licet ex multis probent, tamen & hoc probant ex morte Iepte Iudicum duodecimo, uidelicet ꝙ sacerdos magnus fuerit quocunq; principe uel iudice maior & dignior (licet tu sacerdotes quibusuis nautis/cauponibus mulionibus/stabulariis/& galeotis leuiores facias, non existens memor ꝙ spiritus sanctus posuit eos regere ecclesiam dei, nisi mentiatur tuba dei Paulus magister gentiũ) sic est, quum apostoli legunt̃ misisse Petrum ac Ioannem. Sed de his alš. Satis est me comprobasse modo ꝙ inferiores sæpe misere maiores, sicut hic populi miserunt Eleazari filium / ac decem principes de singulis tribubus, & de Phinees primo Paralipomenon nono, Phinees fuit dux eorum coram domino. Ita & hic forte factũ esse creditur. Interim tamen ius prælationis non cadit in Petro. Iosue.xxi.

LVTHERVS

SExtus. Nicolaus papa eadem distinctione .c. Inferior uolens robustissime probare ꝙ inferior non potest absoluere superiorem, intelligit autem Constantinopolitanam ecclesiam inferiorẽ. Nam hęc multoꝝ canonũ causa fuit. Pro isto primatu inducit illud Esaiæ.14. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea, aut exaltabit̃ serra cõtra eũ qui trahit eã? His inquit ex diuina scriptura cõmemoratis, sole clarius exhibuimus nõ posse queq̃ qui minoris auctoritatis est, eũ

qui maioris potestatis est iudiciis suis adiicere. Quis non miretur? Adeo iste auctor sub nomine papæ scripruras tractat, apposite deũ facit ex papa. cęteros epos nõ fratres/nõ hoĩes saltẽ, sed instrumenta facit, hoc est nimirum sole clarius exhibere idẽ tenebras effundere.

FABER

Vere nonnulli, qui hanc Nicolai similitudinẽ ex Esaia citatam non tam recte quadrare dixerunt, assignantes hãc causam. Quoniam Esaię uerba res inanimatas exprimerent, quas ad uiuentia non cõueniret referri. Ego prorsus contrariam dico sententiam, fretus auctoritate Hieron. qui in Esaia. c. 10. scribẽs, in primis hæc Esaiæ uerba in regem Assyriorũ scripta credit. Quicquid enim Assyrio dicitur, ad hæreticorũ superbiam, & ad diabolum referri posse putat. Nempe securis & serra/& uirga in scripturis appellatur, eo ꝙ per illum infructuosæ arbores succidantur, & diuidatur/atq; serretur incredulorum duritia, & percutiantur uirga, qui non recipiunt disciplinam. Hæretici quoq;, ut idẽ Hieronymus ait, quorum os in cœlum ponitur, & lingua eorũ pertransit in terram, sensu, quem adeo in bonam partem acceperũt, abutuntur in contrarium atq; peruersum, ut loquantur contra eũ, a quo conditi sunt, & linguæ ministerium, quo laudandus est dñs, uertant in blasphemiam. Et Ioathan in uertice montis Galisini, ut est Iudicum. 9. fecit loquentem oliuam/loquentem uitem, & demũ hoc totũ fabulas quasdam & figmenta uel Lucianica/uel Aesopea redolet. Sed quid? Ad euangelica propero. Dicitur Christus Leo, uocatur & multis aliis nominibus. Sed hæc ex omni parte conuenire probat Gregorius Nazianzenus diui Hieronymi præceptor. Ostendit & hoc per multa capita Augustinus. 16. lib. cõtra Faustũ. Qđ si Hieronymo licuit talem facere comparationem, & frequentissimum est illud inter sacræ scripturæ doctores. Nõ ergo peccauit Nicolaus, potissimum quia nõ potest inferior absoluere superiorẽ. Receptissima. n. est apud iurecõsultos ista sententia, ꝙ par imparẽ non habet imperiũ. longe minus inferior habet iudicare superiorẽ. Et scripsit hoc Iulius papa ad orientales episcopos, ꝙ nullo modo maior a minori possit iudicari. Sed qđ? Inter hęc capita, quę statuit synodus hæc sancta Nicena accedentibus capitibus, quæ pronun-

Hierony.

Iudicum. ix.

Gregorius Naziãzenus

Iulius papa

ciauit Osius Cordubensis episcopus. Illud idē habetur qd' Nicolaus scripsit, quem & errasse credis. Nec tamen se deum facit, imo papa se dumtaxat Christi uicarium ac successorem Petri agnoscit. Nec abnegat alios episcopos dici fratres, uelut ipse imaginaris, imo ut in alio loco me referente habes, se seruum seruorum dei appellat. Desine ergo calumniari.

LVTHERVS

Einde in fine Ro. ecclesiam matrem uocat omnium ecclesiarum, in quo mirum est, cuius filiæ & discipulæ fuerunt ecclesiæ Iudææ. de quibus Paulus ad Galatas dicit. Eram ignotus ecclesiis Iudeę. Et quæ ecclesia fuerit, quam Paulus uastabat. Siquidem Ro. ecclesia tunc erat in lūbis patris sui Petri, qui Hierosolymis erat. Quid quæso Hierosolymitana ecclesia didicit a Romana? Cur mentitur Paulus Ro. 15. Ro. xv. Pauperes sanctos in Iudæa iuste accipere collectam a Romanis & aliis gentibus, q; spiritualium illorum participes facti essent. Quo uero apostolus Hierosolymitanam ecclesiam matrem/matricem/radicem signat omniū plane ecclesiaꝝ totius orbis etiam Romanę, quod & uerum est. Quis enim potest negare ecclesiam gentium posteriorem esse ecclesiæ Iudæorum, & ex hac illam natam? quum tot in locis hoc de gentibus prophetæ pdixerint. Quū enim in actibus discipuli dispersi solis Iudæis prædicasse uerbum, & de gentiū salute stupuisse leguntur. Et Paulus Ro. 15. Iudæoꝝ ministrū fuisse Christum, & gētes misericordiā cōsecutos ad ruinā Iudæoꝝ doceat. Sed & Christus Ioannis. 4. Salus, inquit, ex Iudæis. Modeste itaq; dixisset matrē ecclesiaꝝ, sed matrē oīm ecclesiaꝝ hyperbole ē nimia.

FABER

Em tibi hyperbolen hic esse, quā Hebræi בּוּקְמָא dicūt, quo Nicolaus Ro. ecclesiam uocat omniū matrem. At nōdū erat reiiciendū. In geographia Ptolomæi reperit id a qbusdā hyperbolice dictū, qd est de distātia Garamantū & Aethiopū. Et apud alios graues auctores multi sūt sermones hypbolici, imo teste Cyrillo, hypbolice dictū est, cū Ioānes inqt. Ptolomeus in libr. Geogra. Cyrillus

Sũt alia multa, quæ fecit Iesus, quę si scribantᵗ p singula, nec ipsum arbitror mundũ capere posse libros, qui essent scribẽdi. Nec quisq̃ absurdũ putet in diuinis libris hiperboles esse. huius generis sunt illa. Facilius est camelum per foramen acus ptransire, quã diuitem intrare regnum cœlorum, quum nihil aliud intelligi uellet, q̃ esse difficillimum, ut diues obtẽperet euangelicæ doctrinæ. Item apud Lucam, ubi parabola iubet ad conuiuium adhiberi debiles/cœcos & claudos, nihil aliud significatᵗ q̃ abiectos & calamitosos esse subleuandos beneficio gratuito. Et certissimum est apud Hieronymũ

Hieronymus in Ioelem. c. 2. hic esse hyperbolen, quando dicitᵗ. A facie istiusmodi locustarum terra fluctuare uideatur. Deniq; præ multitudine locustarum obtexentium cœlum, Sol & Luna conuertentᵗ in tenebras, & stellæ retrahent lumen suum. Et aperta erat hyperbole, qua dicebatur Deutero. 9. Audi Israel, tu transgredieris hodie Iordanem, ut

Origenes Genesis. xlix. possideas ciuitates ingentes ad cœlum usq; muratas. Origenes indicat hyperbolen esse, quod in Genesi scriptum legimus. Lauit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum. Quis enim abluit uestes suas in uino? Verum his uerbis nil aliud intelligi uoluit quam insignem & exuberantem agni fertilitatem. Idem hy-

Paulus ad Ro. i. perbolen esse putat, quod Paulus scripsit, Romanorum fidem prædicatam in uniuerso mundo, quum multis esset ignota regionibus. Et Hieronymus parem hyperbolen esse credit, quũ Paulus

Paul. ad Gal. c. iiii. ita scribit ad Galatas. c. 4. In ptincipio dilexistis, ut si fieri potuisset, eruissetis uobis oculos, & mihi ut omnium uestrum luminibus plus cernerẽ, dedissetis. Optabatis uos quidẽ cœcos esse per ineffa-

Auguſt. bilem in me charitatem. D. Augustinus in epistola ad Publicolam, quæ inter cæteras numero censetur centesima quinquagesima quarta putat in illis uerbis Christi, quibus prohibet in totum ne

Math. v. iuremus neq; per cœlum / neq; per terrã/neq; per aliud quicquam, hyperbolen esse. Plus enim dixit quam sensit, quo uehementius pterreret a piurio. Qđ si in his aliisq; scripturę locis nõ reprobatᵗ hyperbole, quid peccarem etiam, si hanc uelim tueri hyperbolen? nolo tamen, ne contra uerbum apostoli uidear esse litigiosus in re sacra/atq; diuina. Et iã plus cordi est, ac enumerare placet. Ecclesia

Marcus. Cur ecclesia Ro. omniũ aliaꝝ mater esse dicatur Romana pro sano intellectu cur mater dicatur ecclesiarũ, Marcus scribit ad Athanasiũ & Aegyptioꝝ episcopos sic dicẽs. Hæc sancta & aplica mater omniũ ecclesiaꝝ Christi ecclesia, quæ per oĩpotẽtis

dei gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunq̃ errasse probat, nec hæreticorum nouitatibus deprauata succubuit. Sed ut in exordio normam fidei christianę percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus illibata fide sine tenus manet, sed'm ipsius dñi saluatoris diuinam pollicitationem, qui suorum discipulorum principi in suis fatus est euangeliis, Petre, inquiens, ecce Satan expetiuit, ut cribraret uos, sicut qui cribrat triticum. ego autem pro te, rogaui, ut non deficiat fides tua. & tu aliquãdo conuersus confirma fratres tuos. Immo Ro. ecclesia prima esse dicitur, q; in ea præsedit Petrus. Cui dominus iuxta uerbum Ambrosii principatum dedit ecclesiæ. Qui, sed'm Chrysostomũ, præsul fuit ecclesiæ. Et ad uerbum Aug. totius ecclesiæ tenuit principatum. Hæc & alia de Petro dicta, si conferre uolueris, longe maiorem habet hyperbolen, q̃ q; a Nicolao dictum est. Et licet Hierosolymitana ecclesia prima fuerit, at quia quamdiu uixerunt illic apostoli, Petrus princeps & caput erat. Et nunquid nõ potissimam illius ecclesiæ partem lucratus est Petrus. Siquidem qui tot millia hominum uno sermone conuertit. Sed q; Hierosolymitanam ecclesiam matrem esse probas ex Paulo, q; spiritualium participes facti sunt gentiles, non ignoro completã esse prophetiam de Sion. Exibit lex & uerbum domini de Hierusalem. Sed per id nõ simpliciter mater. i. superior dicetur. Qd si Paulum obieceris q; Hierusalem sit mater omnium nostrum, dico id uerũ esse. At prius dixerat Paulus de illa Hierusalem, quæ sursum sit. De ea commentaria Hieronymi loquuntur, & alii. Et expresse Hieronymus hoc habet in epistolam ad Ephesios. c. 4. Item Augustin9 inquit in lib. de cathezizandis rudibus. c. 21. Sicut Hierusalem significat ciuitatem societatemq; sanctorum, ita Babilonia significat societatem / ciuitatemq; iniquorum. Sed uideamus an aliquid ex euangelio pro illo primatu possimus habere. Legitur in euangelio dixisse dominum. Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Et idem paucis uerbis mutatis inuenitur in Luca. Præsciuit itaq; dominus olim quid futurum esset illi ciuitati, unde illi primatum date non promisit. Addo q; res non sine mysterio est, q; legitur Christum non in, sed extra Hierusalem ascẽdisse in coelum, illicq; discipulos

Ambro.
Chrysost.
August.
Hierosolymitana eccl'ia prima quõ
Actuum
Esaiæ.ii.
Ad Galat.iiii.
Hieron.in ep'lam ad Ephesios
August.
Matth.xxiii.

Math. ult. ad prædicandum misisse. Unde Matthæi ultimo. Undecim discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Iesus, Et uidentes eum adorauerunt eum. quidam autem dubitauerunt. Et accedens Iesus locutus est eis dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete oẽs gentes baptizantes

Lucæ ult. eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Lucę ult. Eduxit eos foras in Bethaniam. & eleuatis manib9 suis benedixit eis. Et factũ

Actuum. i. est dũ benediceret illis, recessit ab eis, & ferebat̃ in cœlũ. Actuum primo. Quum uidẽtibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorũ, reuersi sunt Hierosolymam. Quum itaq; ciuitas pacis seu ciuitas uisionis pacẽ habere, imo ueritatem uidere noluit. Unde

Hier. ad Mar. lvi. educti sunt discipuli extra ciuitatem, quasi non illic, sed alibi matrẽ ecclesiarum fundare uoluerit. Deniq; Iosephus, qui uernaculus est scriptor Iudęorum, asseruit illo tẽpore, quo crucifixus est dominus, ex adytis tẽpli uirtutũ cœlestiũ erupisse uoces dicentium, Transmigremus ex his sedibus. Nec opus fuerit ut per omnia cõueniat,

Hier. in epistolã ad Eph. c. v. cum dicimus ecclesiam Ro. matrem esse omniũ ecclesiaꝶ. Siquidẽ notissima est allegoria post Paulum per Adam intelligi Christum, & per Euam ecclesiam. Quomodo de Adam & uxore eius omne hominum nascitur genus, sic de Christo & ecclesia omnis credentium multitudo generata est, quæ unum ecclesiæ corpus effecta, rursum

Ioannis. x. in latere Christi ponitur, & costę locum replet, & unum uiri corpus

Cyprianus efficitur. Ipso dño in euangelio postulãte, Pater da, ut quomodo ego & tu unum sumus, sic & ipsi in nobis unum sint. Et apertum est Cypriani testimoniũ, Petri cathedrã atq; ecclesiam esse principalẽ, unde unitas sacerdotalis exorta est. Sed q̃ ecclesia Iudæoꝶ primo fundata legitur, & Iudæis primo prædicatum euangelium, res est alterius mysterii. Cur enim putas Christum in Galilæam esse profectum, nisi ut sibi ex gentibus sponsam sumpturus ecclesiam, filii

Ad Romanos. xi. Israel primam benedictionem haberent? Illis enim credita erant eloquia dei / & promissio / & legislatio / & confectio testamenti. Uerũ illi credere noluerunt ad Iacob minorem populum benedictionem esse translatam, innuit. neq; tamen minorem filium penitus fuisse despectum, quia cum subintrauerit plenitudo gẽtium, tunc omnis Israel saluus fiet. Primo Iudæis erat prędicandum, sicut & apostoli primum in synagogis dominum nunciabant. Sed quia non recepere salutem, conuersi sunt ad gẽtes. Unde actuum. 28. Notum sit

uobis, quia gentibus missum est hoc salutare dei, & ipsi audierunt. Venerat lux in mundũ, & magis Iudaei dilexerunt tenebras. Vnde ut est apud Hierony. in Esa. c. 60. Lumen quod super Hierusalem ortum fuerat, per apostolos dominus transmiserat ad gẽtes. Vnde Actuũ. 1. Eritis mihi testes in Hierusalem & in omni Iudaea & Samaria usq; ad ultimum terrae. Per haec tamen nemo subinfert Hierosolymitanam ecclesiã fuisse superiorẽ. Sed quid opus est uerbis, inquit Petrarcha, cum res ipsa testat? Petrus totius ecclesiae tenuit principatũ, iuxta uerbum Theophili/Augustini/& alioꝝ. Nimirũ si sedes illius principatũ obtineat. Sed ꝙ contendis ea ꝓpter Hierosolymitanam ecclesiam primatũ habere debere, ex eo ꝙ hic primo coeperint ꝑdicare discipuli. Dic ergo an non eadem ratione Capharnaum primatum habere deberet, ex eo ꝙ Matthaei. 4. legitur. Iesus secessit in Galileam, & relicta ciuitate Nazareth, uenit & inhabitauit ciuitatẽ Capharnaum maritimã in finibus Zabulon & Neptalim, ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetã. Terra Zabulon / & terra Neptalim / uia maris trans Iordanem Galilaeae / gentium populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnã, & sedẽtibus in regione umbrę mortis, lux orta est eis. Exinde coepit Iesus praedicare & dicere, Poenitentiã agite, appropinquabit enim regnum coelorum. Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilaeae. Et hoc idem habet apud Marcum dicentẽ, Venit Iesus in Galilęã, praedicans euangelium regni dei, & dicens &c. Et Lucas sic habet. Regressus est Iesus in uirtute spiritus in Galilaeam, & fama exiit ꝑ uniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur coram omnibus. Qđ si primum miraculum uelis & Chanã primatum habere dices. Nam in Chana Galilaeae fecit initium signorum, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Sed nec id factum est, sed ea ecclesia primatum consensu patrum obtinuit, in qua Petrus apostolorum princeps & imperator totius orbis dominus praesedit/atq; regnauit. Et hoc etiã forte mysterium est, ꝙ omnia יְרוּשָׁלַם Hierusalaim in biblia hebrea scribũtur sine, iod finali, & perinde יְרוּשָׁלַיִם Hierusalaim, praeter quinq; quę scripta sunt integra, ratio est, quia dispersę sunt gentes, & destructa est ciuitas.

Hieronymus
Actuum. i.
F. Petrarcha
Math. iiii.
Marcus
Lucas

Eptimus. Nicolaus iterum dist.22.c.Omnes. De quo textu nescio quid dicam. Nam prope corrigo meã propositionem, & dico Ro. ecclesiam esse superiorem. probatur ex deliramentis cuiusdam ineptissimę paleæ nomine Ro. pont. ecclesiã Christi illudẽtis. Audi quæso per Christũ quid hic dicat. Omnes inquit siue patriarcharum / siue cuiuslibet apicem, siue metropoles primatus, aut episcopatuum cathedras, uel ecclesiarum cuiuscunq; ordinis dignitatem instituit Ro. ecclesia. Illam uero ipse solus fundauit, & supra fidei petram mox nascẽtis erexit, qui beato Petro æternæ uitæ clauigero terreni simul & cœlestis imperii iura cõmisit. Rogo te lector de Ro. põtificibus & ipsa Ro. ecclesia tot millibus martyrum in cœlo & terra fulgente alia quæ potes sentias, modo propitius sit tibi Christus, ne hoc decretũ credas editum ab ullo Ro. pontifice saltem sciente primum uerbo. Christi solam Ro. ecclesiam fundatam garrit. Hic impius quisquis est Ro. nominis ementitor. Cæteras autem (sequitur) nõ Christus sed Ro. ecclesia fundauit, quia Ro. ecclesiam supra fidei petram erexit, Supra quam petram quæso alias ecclesias erexit, an supra harenam? Non credunt idem Ro. ecclesia & aliæ ecclesiæ? Non sũt ipsæ etiam ecclesiæ? Si sunt ecclesia Christi, cur tu impiissimo ore resistis Christo dicenti, Super hanc petram ædificabo ecclesiã meã, Non etiam ecclesia Christi est? & Christus affirmat eã ædificandã supra petram fidei? Impio iã errore dicit ad ecclesiam Romanam pertinere, & non ad alias omnes. Te nunc appello lector ut iudices an hęc decreta modeste uel imodeste frigidissima dixerim, quæ uerius impiissima dicere debuissem, nõ q; Ro. pontificum sint, sed q; nomine eorum uulgentur, & per ipsa iam multis annis adulentur summis pontificibus, has insanias nihil curãtibus, quin & suauiter audientibus. Igitur euangelium, hoc interprete sic intelligemus / & locupletabimus. Ego supra fidei petram ecclesiam meam Romanam, Romana autem ædificabit supra suam sententiam ecclesias suas non meas, quia meam supra fidei petram ædificabo. Ecce nunc eant adulatores, & statuant nobis scripturę sanctæ interpretationem ad Ro. pontificis scribas pertinere. Dein uide quid sit in curia Romana iuristas dominari, & sine theologis ac sacris

literis de sola potestate & spiritus sancti præsentia præsumere, hoc est per solam potentiam scripturas tractare. Cęterum iuxta Augustini regulã, & Romanus & omnis pontifex cuiuslibet fidelis etiã iudicio maxime in materia fidei subiacet.

FABER

Diuus Augustinus in libro de doct. christ. c. 19. pulchre nobis ostendit quõ sit temperate docendum. detestatur & eos in lib. de ouibus. c. 8. qui pedibus suis aquã alioquin puram turbidam faciunt. Et tu mi Luthere hic si nos docere uolebas, modestius facere debuisses. Deliramenta/ineptissimas paleas/emẽtitã adulationem, & id genus fulmina emittis. Ea quum nõnulli in ore tuo frequentissima esse audirent, ausi sunt te hãc uocare ollam succensam, quã uiderit Hieremias. & maxime cum facies sit a facie Aquilonis. Sed dicis ad correctionẽ hæc dico, Credam tibi. sed id imoderate agis. nec ea propter laudem aut coronam habebis a dño. Non enim correctionis debitas leges obseruas. Siquidem ad correctionem plura exiguntur. Fit enim sæpe, ut Hilarius in Matth. canone. 5. ait, ut adsumamus nobis arguendi aliquas auctoritates sine ullo propriæ emendationis exemplo, & mendendæ charitatis alienæ iactantiam pferamus, ipsi in tenebris corrupti luminis constituti, quum difficile sit quẽquam præstare qđ exigat, & optimum sit exemplo potius docere q̃ dictis. Cura ergo proprie est adhibenda cœcitati, quia & natura rerum est non prius aliquem purgandæ de oculo fratris festucę idoneum effici posse doctorem quam de mentis suæ lumine trabem perfidiæ grauãtis eiecerit. Qđ si hęc erga proximum quemq; fiunt, quid putas erit erga pontificem non summũ, imo illo inferiorem? Hæc nõ dico ut mea sint, sed ut olim non tam gentilicię quam christianæ modestię memineris. Dic mihi quid cõmune christiana religio cũ tuis illis spurcissimis ledoriis & scommatibus habet? Tu si in aduersarium tuũ sępe luseris, ne obliuiscatur, quia salsamenta uendiderat, aut tu memineris qñ se ille brachio emungebat, ueluti est apud Macrobium in. 7. quid ptinebit ad rem, an ad destructionẽ, an ad ædificationẽ? Dicent optimi quiq; satis hic esse loquẽtiæ, sapientię parũ. Brasidę igitur modestia, cuius Thucidides nõ sine laudis pconio meminit,

August. Hieremiæ. i. Hilarius Macrobius Thucidides

duxetim utendum esse. Sed imoderatum ingenium in quemcunq;
Apulcius — prorucrit, modũ no habet, ut est apud Apuleium de dogmate Pla-
tonis. Ideo aut semper ei deest aliqd, aut redũdat. Qd' si nec adhuc
obtemperaris/aut acquieueris, imo ita libuerit. Vide quam iniuste
hanc satyram in Nicolaum papam moueris. Scribit Nicolaus de
Romana loquens ecclesia, q̈ hanc ipse solus fundauerit, qui beato
Petro æternæ uitæ clauigero terreni simul & cœlestis imperii iura
cõmiserit. Hic subinfers hisce uerbis tantum intelligi, quasi domi
nus alias non fundauerit ecclesias, qd' tamen ex Nicolai sententia
extorquere non potes. An non simile est quod Deuteronemii. 32.
Deutero. xxxii. — dicitur? Dominus solus dux eius fuit. Nunquid hic dominũ pro-
hibemus ducem fuisse apostolorum? Et simile est, quod psalmo. 135.
dicit. Fecit magna mirabilia solus. Nunquid ex illa sentẽtia, Solus
Christus Romanam fũdauit ecclesiam. Sequitur ergo. Alias eccle-
sias Christus minime fundauit. Forsan si ita dixisset Nicolaus, Solã
Ro. eccle. fundauit dñs, ergo nõ alias fundauit ecclesias, staret qd'
dicis, Nec hic necesse fuerit, ut ex theologico fõte hic aquã haurias
quum non sit grammaticus quisq̃, qui non ista intelligat. Sed qd'
addis in fine Ro. pontificem etiam cuiuslibet fidelis iudicio sub-
iacere, satis durum uidetur. Noluit Constantinus episcoporum
Constantinus — causas iudicare. Sunt & sanctorum patrum sanctiones, in quibus
est pulcherrimus ordo de iudicãdis presbyteris atq; episcopis. Has
infringere impiissimum esset, Sed illa forsan tanquam frigida con-
temnis. Scis non absq; causa scriptũ esse Lucæ. 12. dixisse dominũ.
Lucæ. xii. — Homo quis me constituit iudicem? Qd' si & hoc euangelii uerbũ
in alium traxeris intellectum, scis in epistola ad Timotheum ita
.i. Timoth. v. — scriptum. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi
sub duobus aut tribus testibus. Qd' si Timotheo soli non licuit ac-
cusationem aduersus presbyteros recipere, cur cuilibet christiano
liceret Romanum iudicare pontificem? ut quis recte iudicet, non
parua exigitur prudẽtia. Vnde Esa. 1. Quærite iudicium. Vbi scdm
Esaiæ. i. Hierony. Salomon — Hieronymum, non est omnium recte iudicare, sed eorum, qui pru-
dentes sunt. Et Salomon in uisione per somnium hoc a deo postu-
lauit, ut accepta sapientia, iuste populũ iudicaret. Vulgus hoc rude
quomodo iudicabit, quod nunq̃ didicit? Nunquid non uerum est,
Omnis qui nõ didicerit iustitiam, super terrã ueritatem nõ faciet?
Discenda ergo est iustitia, & magistrorum terenda sunt limina

Adeo hoc iudicium uulgare contemnendum esse credit Hierony. ut etiam ad Pamachium scribens, primam monachi uirtutem esse putarit, uulgi contĕnere iudicia. Nolo hic dicere de trabe & festuca in euangelio. Id unum addo, aliena iudicare, ne sutor ultra crepidā periculosum est. Sed breuiter apertissima contra te stat Hilarii/ac Ambrosii sententia, scilicet ꝙ in materia fidei nullus laicoꝝ etiam si fuerit imperator possit iudicare. De eo ꝙ iura cœlestis ac terreni imperii habeat Petrus, ex Hilario probabimus.

Hierony.

In materia fidei qs iudicari habeat

LVTHERVS

Am illud q̄ euangelice dictum est, ꝙ cœlestis imperii & terreni iura Petro cōmisit. Obsecro non est hæc res omnibus lacrimis digna, ꝙ hæc non modo legere, sed etiam credere pro oraculis spiritus sancti urgeamur, ut ignem minent, si cōtra quid mutiamus? Atq; ita fit, ut hęc maiore timore & religione amplectamur, quā ullū uel aliud fidei uel moꝝ præceptum diuinum, ubi ignem nemo minatur, quin glorificant, & adhuc bonum statum ecclesiæ somniamus, nec Antichristum in medio templi agnoscimus. Igitur uox ista blasphemia est impiissima, ꝙ Petrus iura cœlestis imperii teneat, cū solū ministerii uerbi teneat in terra. Christus solus est dn̄s cœli & terrę. Deinde imperiū & terrenum Christus docuit & Petrus contemnere hic non solum non habere, sed etiam iura eius in manu Petri constituit. Hinc secutum est malum, ꝙ adulatores Ro. pontificem in utroq; regno dominum cōstituūt, qđ nec Christo quidem datum est, qui suum regnum negat ex hoc mūdo esse. Mirum autem ꝙ Petrus Nerone principem passus est nō modo in Roma, sed etiam in sua cruce, qui potuit ei iura terreni imperii auferre. aut certe friuolum & impurū est, successorem Petri hoc præsumere, quod in Petro non fuisse cernitur. Pereant ergo arrogantissima uocabula ista imperii cœlestis & terreni imperii. Soli hæc deo conueniunt. Ministro ecclesiæ & sacerdoti Christi seruo modestiora tribuātur. Sequitur eadē palea. Non ergo quælibet terrena sententia, sed illud uerbum, quo constructum est cœlum/& terra, per quod deniq; omnia condita sunt elementa, Ro. fundauit ecclesiam. Vide monstra. Aut hæc de sola Romana ecclesia dicuntur. Et sequitur omnes alias ecclesias esse

terrena sententia statutas & sine uerbo dei, sine quo nihil factũ est. Et sic omnes aliæ ecclesiæ sunt nihil, aut simul etiã de aliis ecclesiis intelligendum est, esse scilicet eas per uerbum dei, q̃ omnia cõdidit statutas. Et sequitur hinc nihil singulare de Ro. ecclesia dici, nisi inanem pompam syllabarum & ita decretistam hunc aut intelligibili impietate negare cæteras ecclesias una cũ Christo, aut seipsum sua inscitia manifestissime irridere.

FABER

Ota tua eo tendit oratio, ut Petrus dici nõ possit habere iura terreni simul & cœlestis imperii. Dic mihi Luthere an non pontifex possit excõmunicare? certe iudicio meo hoc facere potest. Fecit hoc Paulus, qui Corinthium peccantem tradidit Sathanæ in interitũ carnis. Potuit hoc facere Petrus. Et tempore Cypriani Stephanus hoc fecit Ro. sedis episcopus. Ita est apud August. de unico baptismo contra Petilia. c.14. Sed & excõmunicare ius quoddam est & quidem temporale, quanq̃ & spirituale etiam dicatur, & ad ecclesiasticum spectat principatum, ut est apud Origenem in Matth. Et propterea idẽ homel. .2. super lib. Iudicum sic ait, Non solum per apostolos suos deus tradidit delinquẽtes in manus inimicorũ, sed & per eos qui ecclesiæ præsident. & potestatem habent non solum soluendi sed & ligandi traduntur peccatores in interitum carnis, quum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et (ut mihi uidetur) dupliciter traduntur etiã nũc homines de ecclesia in potestatem Zabuli, uno modo quo superius diximus, quum delictũ eius manifestum sit ecclesiæ, & per sacerdotes de ecclesia pellitur, ut notatus ab oibus erubescat, cõuersio eueniat illi, q̃ sequitur ut spiritus saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi. Hæc Sathanæ traditio nunquid non quoddã ius terrestris imperii dicitur? aut si malueris, nunquid non ob certa crimina quis a cõmunionis cõsortio eiicitur, sicut est apud Ambro. in psalmo. 118. sermo. 8. & nonnisi ad tempus admittit. & hoc recte fit ex ecclesiastico principatu, ea fiunt equidẽ super terram. Repræhenduntur tamẽ hi, qui dumtaxat mortuis sepulturam negant, ut est apud Ambro. in lib. de Thobia. Taceo q̃ excommunicationem ferant, quæ non nisi rarissime etiam in gradiẽtes super terrã, ferẽda est. sicut

.1. Corinth. v.
Stephanus August.
Origenes
Homines Satanę tradunt̃ dupliciter
Ambro.
Ambro.

est,sicut est apud Origenem in Matthæum homelia.12. Sed nunquid non Petri potestas, quę est in ligando/& soluendo, super terrā exercetur?, ita sonante euangelio. & quod Petrus operatur in terra, Christus confirmat in cœlo. Non ergo tam grande peccatum committitur, si Petrus dicit habere iura utriusq; imperii. Sed & simile dixit Hilarius in psalmo.131. ubi sic ait. Sed ante hanc requiem & apostoli eligunt, & soluēdi ac ligādi & in terra/& in cœlo ius sortiuntur, & potestatem aduersus uirtutem omnē aduersariam sumūt. & templum dei sunt. & ipsi ex lege uenientes, dignum deo Iacob tabernaculum sunt reperti. Et idem in Matthæum canone.16. sic ait. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni adytus traduntur: cuius terrestre iudicium/præiudicata auctoritas sit in cœlo, ut quæ in terris ligata sunt, aut soluta, statuti eiusdem cōditionem obtineant & in cœlo. Dic tu mihi an hic Hilarius gallico suo cothurno damnetur, qui scribit aperte esse terrestre iudicium? Et tu mihi responde, cur dixerit ille, terrestre iudicium? An non ob eam rationem, quam supra signaui? Sed eo forte dūtaxat pergis, q; sub Cæsare sit Pontifex, sub Rege sit episcopus, sub principe sacerdos. Ad hæc audi Ignatium a mille quadringentis annis ita ad Philadelphienses loquentem principibus, Subditi estote Cæsari, milites principibus, dyaconi presbyteris, ut sacrorum administratoribus. Presbyteri uero & dyaconi atq; omnis clerus simul cum omni populo & militibus atq; principibus, sed & Cæsares obediant episcopo, episcopus uero Christo. Hæc sancta Ignatii anima in episcopalis dignitatis honorem dicere non ueretur. Et tu quomodo dicis pontificem iudicandum ab omnibus, & q; laicorum etiā in materia fidei debeat expectare sententiam? Sed & iterum audi quid scribat idem Ignatius ad Smyrneñ. scriptum est. Honora fili deum. Ego autem dico, Honorate quidem deum & auctorem omnium & dominum, episcopum autem tanquam principem sacerdotum/& imaginē dei ferētem, principatum quidē secūdū deum, sacerdotiū uero scdm Christū. Et post hūc etiā honorare oportet regē. Nemo enim potior est deo, neq; similis ei, neq; epō in ecclia honorabilior sacerdotiū deo gerēti p mūdi salute. neq; regi qs similis ē in exercitu, pacem & beneuolentiā oībus principibus cogitāti. Qui.n.honorat epm, honorabitur a deo. & qui inhonorauerit eum, a deo inhonorabitur. Si enim quis cōtra regem insurgens, damnatione dignus est,

Verba Chrysost.

Hilarius

Ignatius

Ignati9 Smyrneñ

quomodo ultionē euadere poterit, qui præter epm aliquid egerit?
hæc Ignatius non iampridem natus, ſed Ioãnis illius, qui recubuit
ſupra pectus domini, diſcipulus, qui & olim ꝑ fide Chriſti Romæ
pugnauit ad beſtias. Sed quid multis moror? Quomodo Petrus
acceperit iura cœleſtis ac terreni imperii, Chriſtus declarat dicens,
Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris ſuper ter-
ram, erit ligatum & in cœlis. & quodcunq; ſolueris ſuper terrā erit
ſolutum & in cœlis. Si claues itaq; habet regni cœlorum, nūquid
Chryſoſtomus non ius habet regni cœleſtis? Qd ſi hoc ipſe operat' in terris, dicēte
Chryſoſt., deus confirmat in cœlis. Nunquid non utriuſq; imperii
iura habere dicetur? Nec quiſquam contra dixit unq̄ dñi eſſe terrā
& plenitudinem eius orbis terrarum, & uniuerſi qui habitāt in ea.
Tamen in his quæ ad munus ſoluendi ligandiq; pertinēt, uicarius
Chriſti agit, quod & iam in locis pluribus oſtendi. Sed ac dis.

LVTHERVS

QVod ſi de conſtitutione eccleſiarum iuxta dignitatis
gradus loquitur, non iuxta ſubſtantiam, patet ex præ-
dictis, q̄ peruerſe hoc uerbū Chriſti de fide totius eccle-
ſiæ uniuerſalis torqueat ad poteſtatem unius hominis.
Chriſtus eccleſiam ſuam ſuper petrā ædificare ſe dicit. hic uero nō,
ſed dumtaxat Romanam, hoc eſt cæteras eccleſias nihil facere, &
Chriſtum negare. Porro ſi cæteræ eccleſiæ ſunt terrena ſentētia ſta-
tutæ, & hanc ſententiam Romanæ eccleſiæ eſſe dixit, ſuo ore ſe
damnat, ſuam ſententiam eſſe terrenam non diuinam dicens. Et
ubi manet ꝙ uocem Petri tanq̄ diuinam nō terrenam audiſſe opor-
tet? Porro quis conſtituit eccleſiam Hieroſolymitanam, antequam
Romana eſſet? An non Petrus uerbo dei Ro. eccleſiam conſtituit.
Verum ſi de dignitatis cōſtitutione loquit', nō de ſubſtantia eccleſiæ,
tūc arguo ſic. Ro. eccleſia eſt diuino uerbo aliis ſuperior cōſtituta.
Ergo neceſſe erit ut eodem uerbo cæteræ eccleſiæ ſint ei inferiores
ſtatutę, quia nō poteſt ſtatui ſuperior, niſi ſint quibus ſuperior ſta-
tui poſſit. Vbi ergo eſt qd' ſupradixit, Inferiores cæteraꝝ eccleſiaꝝ
ordines a Ro. eccleſia inſtitui nō uerbo diuino, quo uult ſola cōſti-
tui ipſa? Nam qūo Chriſtus potuit ſtatui dñs, niſi ſimul gentes
& termini terræ ſubiicerētur, & mons Sion, cui Rex præficeretur.

Adde his, siquis dicat. Si Romana ecclesia diuino uerbo fundatur super omnes, oportet ergo & eas certas nominari, quę uerbo diuino subiiciantur. Age. Esto ergo hæc sententia diuina, Romana ecclesia est aliis superior. Dic ubi scriptum sit eius corollariũ, Ecclesia Mediolanensis est eius inferior, aut alia? Si nulla nominat, nulla subesse debet, præcepto saltem diuino. Quid hic melius dici potest q̃ ꝙ uerbum Christi nec de superioritate / nec inferioritate ecclesiarũ intelligi possit, sed de sola eadem inuictaq; fide & potestate omniũ ecclesiarum ęqualiter. Vides ne quid sit sacras literas pro humano affectu & sine timore dei tractare? Sequitur. Illius certe priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. Vide quæ corollaria inferat. Verbum Christi de fide ad potestatis significationem detortũ priuilegium fit Ro. ecclesiæ in uerbo, quod cõmuniter omnibus ecclesiis conuenit, quia Christus dicit, Super hanc petrã ædificabo ecclesiã meã. Meam inquit. Si ecclesia quælibet est ecclesia Christi, ipsa certe ædificata est super eandem petram, & nullum est ulli priuilegium. Si non est ecclesia Christi, & sola Romana est ecclesia, priuilegium non stat. quia nulla est ecclesia, cui Ro. superior esse possit. Item dico pronomen meum, aut significat solã Ro. ecclesiã, aut omnem ecclesiam. si solam, non habet priuilegium.

FABER

PRobatum est multis argumentis ac auctoritatibus Petro creditas oues. Sicut & olim dixit ad Dauid dñs, אַתָּה תִרְעֶה אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל Tu pasce populum meum Israel. Ostẽdi deniq; Petrum fuisse caput apostolorum ex Cyrillo/ex Augustino, imo græcis ac latinis id euidentissime patet. Et sunt qui asserunt Hieronymũ scripsisse quomodo Porphyrius etiã uocauerit Petrum principem apostolorum, cuius tamen in pręsentiarum ego non memini. Tamen certum est ꝙ hoc Petrus obtinuit, non ex se, ita ut sese ille præfecerit, sed fideli testimonio domini factum est istud. Non ergo humana sed diuina sententia cæteris p̃latus est Petrus. Hanc sancti patres in synodo Nicena cõsiderantes ordinarũt absq; Ro. pontificis snia nullũ conciliũ celebrari debere, q̃dq; ad hũc tãq̃ ad superiorẽ fuerit appellãdũ. Sed tu dic, Cur pro primatu pugnarunt olim Antiochena & Ro. de p̃matu ↄtẽderũt

Romana & Antiochena ecclesia. item Romana & Cõstātinopolitāa

Antiochena doctos habuit viros

Eusebius Ignatius

A Marco Alexandrina ecclesia, quę & doctis viris clāruit

Leo

Ro. ecclesia ꝑlata oibus, cum caput aploꝝ in ea præsederit.

ecclesiæ? certe quia in utraq; præsedit Petrus. Quanq̃ Romana & Constātinopolitana ecclesia pariter inter se & diutissime super primatu pugnarint. At Constantinopolitanus episcopus potissimum propterea primus esse uoluit, quia secum resideret imperator totius orbis dominus. Sed Antiochena ecclesia iustiores causas habebat, tum propter Petrum, tum q; huic & sancti & doctissimi uiri præfuerunt Lucas/Ignatius/Theophilus/Serapio/Babila/Lucianus Euagrius/Ioannes/Eustachius. De quibus omnibus passim diuus Hierony. Ignatius etiā, qui secundus fuit illius ecclesiæ episcopus, teste Eusebio in tertio ecclesiæ hist. libro. c. 22. ad Antiochenses scribens, hortatur ut memores sint beatissimi Enodii pastoris, qui sit illius primus ab aplis antistes ordinatus. Et quanq̃ Alexandrina ecclesia fuerit a sancto Marco gubernata, & suæ prerogatiuæ causas habuerit non mediocres. Siquidem & ipsa a discipulo Petri instituta, uiros sanctos atq; doctissimos habuit Panthenum/Clementē Origenem/Dionysium Origenis auditorem/Machionem/Presbyterum Pierium dictum/Iuniorem Origenē/Athanasium/Didimū Maximum &c. Sed quid de utraq; putas esse factum ecclesia? certe consensu atq; iudicio patrum non Antiochena, sed Romana præponitur ecclesia. Et Alexandrina ecclesia Romanæ se gaudet esse participem. Et ego nunq̃ crediderim si totidem sanctissimi uiri nō intellexissent Petro non terrena sed diuina sententia deberi primatum, nunq̃ passi fuissent Antiochenā uel Alexādrinā ecclīā decreto patrum aliquando subdi. Monstrauit hoc sat pulchre Leo ille sanctissimus scribens ad Maximum Antiochenum episcopum. Et cū ita in Leonis nomen incidimus, si perspexerimus epistolas, quas scripsit ad episcopos Constantinopolitanos Flauianum/Anachorium, immo ad presbyteros Constantinopolitanos/ad Dioscorum episcopum Alexandrinum/ad synodum Chalcedonēn. ad synodū Ephesinam/Iulianum episcopum Choensem Palestinos, Galliarū episcopos per Cāpaniam, Nicetam, & Ianuarium epos Aquilegiēn. episcopos per Siciliam/& Italiam/ac Germaniam/& Gallias Viennensem/Arelatensem/Narbonēn, imo ad episcopos intra Thraciā & Hispaniam. Et sic totius orbis terraꝝ epos facile cōiectare possumus quid sibi uoluerit, imo in oibus his scriptis euāgelii uerbū/& Nicenæ synodi quōo decretū obiecerit. Sed ad tua sermonē uerto. Sic Ro. dicimus esse primā ecclesiā, ꝑpterea q; in ea ꝑsederit is qui

pcipuus princeps & caput fuit apostolorum, primus ecclesiæ psul & pastor, cui totus dñi grex imo totus orbis terrarum cõmendatus fuit. Et fuit is Petrus uelut alter Moses, de quo Exodi. 18. & Numeri. 11. legitur dominum dedisse de spiritu, qui erat in Mose septuaginta uiris ab illo in adiutorium suum electis, per quod significatur potestas regiminis a summo ecclesiæ præsidente, iuxta Dionysii sententiam, in alios deriuanda. Hoc intellexerunt procul dubio sanctissimi patres, unde primatum hunc in Petro ac eius ecclesia tollere noluerunt. Scis denique scriptum esse apud Ambrosium in priorem epistolam ad Corinthios. c. 12 Sicut idolorum imago in ministris eius est ordinem suum habens per singulos gradus, totum tamen hominis est. Ita & in lege dominica gradus Charismatum sunt officiis ecclesiæ. non utique meritis humanis indulti, sed ut membra ad ædificationem ecclesiæ pertinentia, quæ per se & in se habent gloriam, sicut est etiam in humanis officiis. Scholæ enim sunt, quæ positis in se, dant dignitatem, ut loci honor hominem faciat gloriosum, non propria laus. hæc Ambrosius. Non ergo tuum enthimematicum subsistet argumẽtum, quod de superiori ac inferiori finxisti. Nam non solum Mediolana ecclesia fuit inferior, sed & aliæ post Nicenam synodum fuerunt inferiores. Hoc recognouerunt orientales & Aegyptiorum ecclesiæ, agnouit Cyprianus, nõ negauit Hilarius, & suo refugio sanctus testatur Athanasius. Quid quod sanctus Hieronymus ad cathedram Petri tanquam ad sacram confugit anchoram, etiã prope Antiochiam habitans, ut est in epistola ad Damasum papam. Non ergo sic de superiori & inferiori acuto quasi paralogismo argumentari oportet. Nam ecclesiæ per partes diuisæ fuerunt, testante hoc etiam Gregorio Nazianzeno in monodia, imo creduntur per apostolos esse diuisę, ut infra ex Hireneo episcopo primitiuę ecclesiæ intelliges. Quare non est necesse in rebus tãta antiquitate firmatis, spinosis & per omnia captiosis uti paralogismis. Qđ si damnationem Stephani ac aliorum obieceris, mihi responde quid hoc sit, Deute. 4. ait Moses. Scitis quod docuerim pcepta atque iustitias, sicut mãdauit mihi dñs deus meus. sic facietis ea in terra, quã possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hic Hebræi cũ Latinis concordi sententia dicũt, Quomodo Israelitę non fuerint obligati ad multa præcepta, nisi quando uenerunt in terrã pmissionis, tũc .n. primo obligati fuerũt ut facerẽt quicqd

Exodi. xviii.
Numeri. xi.
Petr⁹ alter Moses
Dionysius
Ambro.
Cyprianus
Athanasius
Hieronymus
G. Nazianzenus
Hireneus

præcepit eis dominus. Ita & de Petro ac illius successore dicemus, quamprimum & quando promulgatum fuit in orbem, quid esset Petrus, quo in ordine locandus. imo quando ecclesiarum fuit facta diuisio, iam omnes ligati fuerũt ea seruare, quæ promulgata ac statuta fuerant. Quod si contempsissent aliqui, non Petrum/non successorem illius dumtaxat spreuissent, sed & contempsissent deum Israel, sicuti legitur in Regnorum libro .1. de Samuele. Sed quid opus est uerbis? Tu in omnibus fere actis apostolicis deprehendes Petrum se talẽ gessisse, qualem principem inter senatores reliquos sese gerere optime conueniebat. Nec mirum fuerit aliquem ab eo qui uia est, inter apostolos reliquis fuisse præpositum. Quum tamẽ his qui adhuc sub lege & in umbra uiuebant, dixerit dñs Deutero. 17. Si difficile & ambiguũ apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem/causam & causam/lepram & non leprã & iudicium intra portas uideris uerba uariari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dñs deus tuus, uenies\q ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui illo tempore fuerit, quæres\q ab eis qui iudicabunt tibi iudicii ueritatem. Et facies quodcũ\q dixerint, qui præsunt loco quem elegerit dominus &c.

LVTHERVS

Equitur iterum corollarium tali themate dignũ, unde non est dubium, quia quisquis cuilibet ecclesię ius suũ detrahit, iniustitiam facit. Qui autem Ro. ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum (uide hiatũ istum stentoreum) auferre conatur, hic ꝓcul dubio in hæresim labitur. Ecclesia Romana non habet ius, sed priuilegium, quod? quod est supra petram fidei ædificata. Hoc enim solius Romanæ ecclesię est, isto auctore. Deinde petram fidei intelligit prælationem hanc primatus terreni. Nam hæc duo perpetuo confundit hæc palea. Obsecro quanta patientia ista est, tolerare primum, sicut dixi. Si petra fidem signat, eadem est omnium ecclesiarum, nulla reliquo priuilegio. Si autem non omnium est, eadem sola erit ecclesia Romana non habens, cui præferatur. Secundo, si petra fidei dignitatem significat. Iam sibi ipsi contradicit in eodẽ uerbo, uerbum\q Christi adulterat, fidei significationem in potesta

tis significationem subuertẽs,& spiritum in carnem, Christum ad mundum trahens. Non ergo est hæreticus qui negat hoc priuilegium Ro. ecclesiæ. Sed ille deprauator est uerbi dei, qui per fidei petram intelligit priuilegium potentiæ temporalis.

FABER

Abhorres hoc dictum, quo is in hęresim labi dicitur, qui Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omniũ ecclesiarum capite traditum auferre conatur. Minus horrebis, si hæreticũ tanq̃ Leonem ex unguibus agnoueris. Scis autem ab August. dictum. 16. lib. de ciui. dei. c. 2. hæreticorum genus esse callidum non spiritu sapientiæ, sed spiritu uersipellis astutiæ, quo solent hæreticorum feruere præcordia, & pacẽ turbare sanctorum. Vnde figurant per Cham medium Noe filiũ, qui callidus interpretatur. Vnde & Ambro. in euangelio Lucæ scribens, hæreticis uulpes comparat. Vulpes enim plenum fraudis est animal, foueã parans, & in fouea semper latere desiderans. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circũ uentionibus suis alios decipere conantur. Iacob domum habitat, hæreticus in fouea est, ut fraudulenta uulpis gallinæ illi euangelicę dolum semper intendat hoc animal, neq; mansuescit unq̃. Vnde & apostolus ait, Hæreticum post unam correptionem deuita, neq; ullius usui est, aut cibo utile. Non enim de hoc dixit Christus, Meus cibus est, ut faciam uoluntatem patris mei, qui in cœlis est, quin etiam eas a fructibus suis relegat dicens. Capite nobis uulpes pusillas extermi nantes uineas, hoc est q; minorem uineam non maiorem exterminent. Et ideo Samson ad caudas eorum faces ligauit, & dimisit in messes alienigenatum, eo q; hęretici fructus incendere conant alienos latratibus magis sonoris q̃ uocibus excitati. Qui enim uerbũ negat, nec uocem habet, ad præsens ore liberi. Sed in futurum finẽ iam uincti caudæ facibus significantes sui finis incendium. Nec mirum est illos hęreticos scilicet uocari uulpeculas uineam domini demolientes. Nam & Herodi uersipelli dicebat. Ite & dicite uulpi huic. Et pseudo prophetæ uulpibus comparantur, referẽte Hiero. in Ezech. c. 2. Quin & in lamia quæ est in lamentationibus Hiere. possunt hæretici accipi, qui humanam quidem faciem, sed beluina

Augus.
Ambro. in euãg. Luc. lib. vii. c. ix.
Ad Titum. iii.
Ioannis. iiii.
Canticorum. ii.
Iudicum. xv.

per impietatem corda gestant. Hi tunc mammam nudant, quãdo errorem suum libere prędicant. Nam, ut est apud eundem Hiero. in Esaiam. c. 19. in eo se lucrum putant consequi, si alios decipiant, & ipsi perditi, cæteros perdant. Plerũq; enim in multitudine sectatorum cõfidunt, ut habet itez idem Hieron. in eundem prophetã .c. 22. & hoc mira quadam astutia fingunt & faciunt. Quapropter uulpibus comparatione accõmoda comparantur. Quin etiã lupis comparantur. Bestiæ nempe sunt quæ insidiantur ouilibus circa pastorales uersantur casas, habitacula domorum intrare nõ audẽt, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ouiũ guttur inuadunt, ut cito strangulent feræ rapaces, iidemq; natura corporis rigidiores, ut se facile non possint inflectere impetu quodã suo feruntur, & ideo sæpe luduntur. Tũ præterea siquem priores hominem uiderint, uocem eius quadam naturæ ui ferunt eripere. Si autem homo prius eos uiderit exagitari, memorantur. Nonne lupis istis hęretici comparãdi sunt, qui insidiant ouilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore q̃ diurno. Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi scænæ nebulis interpretationis obducere, & quantum in ipsis est, fuscare conantur, explorãt pastoris absentiam. Et ideo pastores ecclesiarum uel necare, uel in exiliũ agere contendunt, quia præsentibus pastoribus oues Christi incursare non possunt. Spoliare ergo gregem domini & diripere conantur, qui corporea quadam mentis intentione duri ac rigidi nequaq̃ solent a suo errore deflectere. Et ideo Apostolus ait, Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est. Nec satis est illos in uulpes ac lupos abiisse. Sed & multicolores sunt, & adeo ut eos agnoscere difficillimum sit. Vnde Hierony. in Esaiã. c. 15. eos pardis comparat, quorũ in Hieremia uarietates / & maculæ non mutantur, unde ex fructibus illorum cognoscimus illos, in euãgelio dicente domino. Sed forte mirabitur aliquis dicens, Qui sunt fructus illorum? dico ergo primo, sunt impudentissimi omnium. Vnde Hieronymus in Ecclesiasten. c. 8. Omnis hæreticus & falsum dogma defendens, impudenti uultu est, & odietur, imo semper fœnum habet in cornu, superbi sunt, ut pulchre idem Hiero. in Abdiam habet. Vnde gẽs eodem iterum Hierony. teste in Esaiam. c. 19. uocatur excelsa, ꝑpter superbiam, qui solent regi suo uel Pharaoni dicere, Filii sumus sa-

Hæretici lupis cõparantur

Naturales insidiæ luporum

Ex fructibus eorũ cognoscũtur hęretici. pardis enim similes ex colore agnosci nequeunt

Hieron.

Hieron.

pientum, qui ab initio doctrinam nobis apostolicam tradiderunt.
Filii sumus regum antiquorum, qui appellantur reges philosophorum,
& habemus scientiam scripturarum iunctam sapientiæ sæculari.
Secūdo quod hæretici prima uictoria est patere quę tegebant occulta.
Ita Hierony. in Abdiam.c.1. Vnde cum admiratione dicitur. Quō Hieronymus
perscrutatus est Esau. Sed & hæc certissima est coniectura, siquādo
hæretici insectentur ecclesiasticos. Hanc cōiecturam infallibilem
Hieronymus habet ac indicat nō in uno dumtaxat loco in Abdiā Gigātes ac glorio
Amos cæterosq; prophetas. Vnde gigantes dicuntur qui gaudent si Thrasones dicū
in errore suo. & tunc maxime glorianē quādo ecclesiæ contumeliā tur q in errore suo
fecerint, ut est apud Hierony. in Esaiam.c.13. Et forsan ob id Nico- gloriantur Hierónymus
laus papa hunc in hæresim labi dixit, qui priuilegium Ro. ecclesiæ Nicolaus papa
auferre conetur. Horum insectatio mirabilis est, ita ut citius crocodili
pietatem, ac Hiene astutiam deprehenderis. Siquidem August.
in Ioannē tract.97. sic ait. Omnes hęretici qui se christianos uocari August.
uolunt, audacias figmētorum suorum, quas maxime exhorret sensus
humanus, hac occasione euangelicæ sententiæ colorare conantur,
ubi dominus ait. Adhuc multa habeo uobis dicere, sed nō potestis
portare modo, quasi hæc ipsa sint, quæ discipuli tunc portare non
poterant, & ea docuerit spiritus sanctus, quę palam docere atq; prę-
dicare, quantalibet feratur audacia, spiritus erubescit immundus. Hæreticum veris
Vnde Ignatius. Sunt quidam uaniloqui / & mentis seductores nō falsa / melli vene
christiani, sed Christum mercantes, seductione circūferentes nomē cōmiscer oportet
Christi, & cauponantes uerbum euangelii, & uenenum erroris cō- Ignatius
miscentes dulci blandimento, sicut puro melli uirus admiscentes,
ut qui biberit illius potus sensuales illecebras, dulcedine captus,
inobseruanter morti abdicatur. Nec illa sententia Nicolai tam ab
Ignatii dissidet sententia. Sed audi quid ad hæc Cyprianus dicat.
Neq; aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, q̄ inde Cyprianus
quod sacerdoti dei non obtemperatur. nec unus in ecclesia ad tempus
sacerdos / & ad tempus iudex uice Christi cogitatur, cui secundum
mysteria diuina obtemperaret fraternitas uniuersa. Nemo aduer-
sum sacerdotum collegium quicq̄ moueret. Nemo post diuinum
iudicium post populi suffragium post episcoporum cōsensum iudicē
se non iam episcopi sed dei faceret. Nemo dissidio unitatis Christi
ecclesiā scinderet. Nemo sibi placens ac timens, seorsum foris nouā
hæresim conderet. Hæresis etiam, teste Ambrosio, uelut quædam Ambrosius

hydra fabulaꝝ uulnerib9 suis creuit, & dū sępe recidiť, pullulauit• igni debita, incēdioq; peritura, aut uelut quædam mōstruosi scylla portenti, in uarias formas distincta perfidiæ uelut supernæ uacuū christianæ sectæ nomen obtendit• Sed quos in illo impietatis suæ freto miseros inter naufragia fidei repererit fluctuantes, belluinis succincta prodigiis tetri dogmatis sæuo dente dilacerat• cuius speluncam cæcis latebris inhorrentem/omnemq; eius uiciniam cęruleis canibus inter perfidiæ saxa resonantem clausa quodammodo aure prætererire debemus• Scriptū est enim• Sepi aures tuas spinis• & alibi• Videte malos operarios• Et iterum• Hæreticum post primā correptionem deuita &c• hæc Ambrosius libro•I•de fide•c•quarto• Et in alio loco• Hæreticus Coraci comparatur apud Cyprianū in epistola ad Nouatianum hæreticū• Addo ꝙ is hęreticus dici potest iuxta uerbum August•in lib• de utilitate credendi ad honoratum, qui alicuius temporalis cōmodi, & maximæ gloriæ / principatusq; sui causa falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequiť• Qđ si hoc uerum est, cum hęreticum recte dicemus, qui Ro• ecclesię primatū totidem annis cōparatum auferre conať• Et forsan eapter Aug• contra Petilianū/contra Cœlestium ac alios quosdā ita excanduit• Nec pōtifex ille Nicolaus hic tam de terreno q̄ cœlesti iure Petro tradito debet intelligi• Hoc siquidem turbare aut diripere impiissimum duxerim• Nec opus fuit ꝓpterea, uti senserūt aliqui Ariani, hoc est Martiales tuę sectæ professores nouam synodum cōuocare, innixus cōsilio•D• Aur• August•in lib•4• contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium•c•ult• quasi nulla hęresis aliquādo nisi synodi congregatione damnata sit• Quum potius rarissimæ inueniantur propter quas damnandas necessitas talis extiterit, multo quoq; sint atq; incomparabiliter plures• quæ ubi extiterūt, illic improbari damnariq; meruerunt, atq; inde per cæteras terras euitādæ innotescere potuerunt• Quid ꝙ idem in•2• libro contra secundam Gaudentii epistolam, hoc hominum genus per imperatoriam curā corrigi debere ait• Ad Niniuitarum nempe regis curam pertinebat deum placare• Et rex Nabuchodonosor q̄uis propheta non fuerit, eos tamen qui blasphemarent deū Sydrach/Misach/& Abdenago religiosa sęueritate coercuit• Ita & quandoq; reges & principes terrarum structis hæresibus obuiare debebunt• His enim propheta dicit• Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram•

Ecclesiast•xxviii•
Ad Philippen•iii•
Ambro•
Cyprianus
August•
Vide Augusti• in libro devnico baptismate contra Petilianū c•xvi•
August•
August•
Dan•iii•
Psalmo•ii•

Seruite dño in timore &c. Hæc ob oculos tuos si ueluti speculum posueris, iam intelliges quid sit in tēplo Apollinis. γνῶθι σεαυτόν.

LVTHERVS

Vod autem in fine Ambrosium adducit, qui se matrem ecclesiaꝝ asserit sequi Ro. Vtinam & ipse idē faceret, quum Ambrosio ecclesia Romana mater est, sed non omnium ecclesiarum. Nam & Metropolis quęlibet est mater ecclesiarum iuxta patrum statuta. Deinde Romana ecclesia nunq̄ uerbis Christi has cōtumelias fecit, quas hęc palea facit. Sed per petram fidem intelligit, non tyrannidis ambitionem.

FABER

Anc ecclesiam matrem esse supra ostensum est. Sed quid sanctus Ambrosius de ea sentiat in .5. lib. de sacramentis .c.1. scriptum extitit: huius uerba sunt hæc. Audistis lectionem, succinctus est sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerii a summo est sacerdote. Succinctus inq̄ sacerdos sūmus, pedes tibi lauit. Quid istud mysterium audisti, utiq; quia dominus cū lauisset discipulis aliis pedes, uenit ad Petrum. Et ait illi Petrus, Tu mihi lauas pedes? Habes hoc & alibi. Venit ad Ioannem. & ait illi Ioannes, Ego a te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Ego sum peccator, & tu uenis ad me peccatorem, ut tua quasi peccata deponas, qui peccatum nō feceris. Vide omnem iustitiam, uide humilitatem, uide gratiā, uide sanctificationem. Nisi lauero, inquit, tibi pedes, non habebis mecū partem. Non ignoramus q; ecclesia Romana hāc consuetudinē nō habeat, cuius typū in oībus sequimur & formā. Hęc Ambro. Sed qui Thomam incredulum agis, uide octauā epistolam quarti lib. quam scripsit Cyprianus ad Cornelium pontificem Romanum. & ita scriptum inuenies. Quidam mentes nōnunq̄ animos sermonibus suis turbant, dum aliter quædā q̄ se habet ueritas, nunciant. Nos enim singulis nauigantibus ne cum scandalo ullo nauigarēt, rationem reddidisse nos scimus, & hortatos esse ut ecclesię catholicę matricem & radicem agnoscerēt ac tenerent. Sed quoniam latius

Ambrosius.

Ioannis.xiii.

Cyprianus.

fusa est nostra prouincia, habet etiã Numidiam & Mauritaniam sibi cohærẽtes, ne in urbe schisma factũ absentium animos incerta opinione confunderet, placuit ut per episcopos, retenta a nobis rei ueritate, ad comprobandam ordinationem tuam facta auctoritate maiore, tum demũ scrupulo omni de singulorũ pectoribus excusso, per omnes omnino in prouincia ista positos literæ fierẽt, sicut fiũt, ut te uniuersi collegæ nostri & cõicationem tuã.i.catholicæ ecclesię unitatẽ pariter & charitatẽ probarẽt firmiter, & tenerent. Qđ diuinitus euenisse, & consiliũ nostrũ ꝓuidenter processisse gaudemus. Sic enim nunc episcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertissima luce & manifestissima & firmissima est confirmatione fundata, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos inde literas fecerunt, & ex relatione ac testimoniis coepiscoporum Pompeii & Stephani/& Caldonii/ac Fortunati ordinationis tuę, & origo necessaria, & ratio iuxta, & gloriosa innocentia ab omnibus nosceretur. Hęc Cyprianꝰ, quę tu ꝓ tua a deo data gratia met cõsiderare uelis.

LVTHERVS

Anacletus

Ctauus, ut finem faciamus horũ deplorandorũ interptũ scripturæ diuinæ, est iterum Anacletus eadem dist.c. Sacrosancta. Sic enim ausus est, quisqs fuerit iste barbariss. notarius etiam tanto pontifici tribuere tantam inscitiam & temeritatem, Sacrosancta Romana ecclesia. quasi aliæ non sacrosanctæ sint, etiam si eadem fide/uerbo/sacramẽto/spiritus prorsusqꝫ eadem sanctitate sanctificentur. Non ab aplis sed ab ipso dño & saluatore primatum obtinuit, sicut beato Petro dicit, Tu es Petrus, & super hanc petrã &c. Si aliquis gentilium sic exponi uerba Christi audiret, quando christianus fieret? Igitur & hic primatum intelligit, Tu es Petrus, seu per hanc Petram. Eligant autẽ ut iterum eadem repetam, utrũ uoluerint, petra hoc loco aut significat fidẽ spiritus, aut primatũ exterius. Vtrũqꝫ enim simul nequit significare. Si fidem, iam omnes ecclesiæ super eam sunt ædificatę, quia Christus dicit, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. Ergo cuicunqꝫ conuenit dici a Christo, Ecclesia mea. ad candẽ pertinet petra & Petrus, super quam ædificatur. Ita nihil proprium Romana ecclesia habet, sed omnia sunt cõmunia, quia ubi eadem fides,

fides,eadem quoq; potestas clauium. Fidei enim & Petro datæ sunt claues,ut patet. Si potestate iam iterũ omnes sunt ęquales ecclesiæ, quia cuicunq; dicitur a Christo, Ecclesia mea, simul dicitur, Aedificabo te super petrã.i.potestatẽ. Quare quælibet ecclesia hoc uerbo erit omnium prima, quia habet eandem petram, qua Ro. ecclesia gloriatur se esse primam. Ita quoquo uertas te, semper occurrit & resistit tibi Christus,dum ecclesiam suã supra petram ædificat, nec sinit ulli particulari ecclesiæ hãc petrã appropriari, ideo nec Petrũ. Vides ergo ꝙ unicum hoc pronomen meã tanꝙ cristallus cœlestis omnes has decretales infrigidat, ut ante faciem frigoris eius nulla sustinere possit, dum cõmunem petram/cõmunem potestatem cõmunes claues/cõmunem Petrum/& oĩa facit. Ita iure diuino quicquid habet Ro. ecclesia,habet quęlibet ecclesia, quantũlibet parua sit,quia ad oẽs dicit. Et Paulus.1.Cor.3. Omnia uestra siue Paulus, siue Apollo, siue Cephe, siue mũdus, oĩa uestra, uos aũt Christi.

FABER

PLurimis antiquorum patrum auctoritatibus probaui hæc uerba, Tu es Petrus, in personã Petri posse referri. sed adhuc forte nõ credis. Iam alium audi, quem huc usq; non inuenies citatum. Est autem Fulgentius Afer ille Ruspeñ epus doctor millenarius, qui scribens ad Trasmũdum regem, in.3.lib. sic habet Christus discipulos interrogat dicens, Quẽ dicũt homines esse filium hominis? Cũ illi opinionẽ uulgi ꝑtinus indicarent, tunc proprie ab eis qualitas ueræ fidei expetitur, ut erroris humani falsitas auferat. Hæc est igit dñi interrogatio cõsecuta. Vos aũt quẽ me esse dicitis? me utiq; filium hominis? Ibi iã Petrus aplus reuelationis diuinæ firmamento subnixus, generalis salutis confessus est sacramentum, Tu es Christus filius dei uiui. Quid est hoc? Quantũ ad ignaros congruit interrogationi responsio. Petrus enim de filio hois interrogat, & ipse filiũ dei cõfitet. Nunqd interrogantem Iesum unus audiuit, aut ipse ueritatẽ in confessione non tenuit? Absit quõ error hois ore laudari poterat ueritatis. Sed uere Christus fuerit, hoc interrogãs dixit. Et ꝙ uere Christus fuerit, hoc ex ore Petri cõfitẽtis audiuit. Filius.n.hois Christus dei uiui filius fuit. Nec imerito diuina uoce ꝓmeruit beatitudinẽ, qui ꝓpria uoce

Tu es Petrus

Fulgentius

fidei protulit ueritatem. Propter hoc audit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus, qui in coelis est. Et ipse Christus dei se utiq; iam confessus est filium cum a patre suo, qui est in coelis, Petro asseruit reuelatum.

Augustinus

Et Augustinus hæc euangelii uerba tractans in psalmo. 54. dein in psalmo. 59. expresse tenet hęc omnia, Tu es Petrus, ad Petrum dicta ac ad Petri personam referri posse. Quare satis mirari non possum, cur impugnes & nolis ad Petrum hæc esse dicta? Quid qđ idem August. scribens in psalmo. 118. (quem locum & tu citasti) testatur per hæc uerba, Tibi dabo claues &c. Petrũ in discipulis obtinuisse primatum. Vnde mihi non erit absurdum, si id asseuerauero, quod toties repetit & firmat August. Hoc itaq;, quod hic habet Anacletus de primatu, non soli Anacleto, sed & Augustino/ac reliquis sacræ scripturæ doctoribus adscribitur. Et, ni male uideam, non paruam ei facis iniuriam, quẽ barbarissimũ notarium uocas. Habitus est hic textus, ut sit Anacleti, ultra mille & quadringentos annos. Nec ea ppter ecclesię reliquæ sanctę non sunt, etiã si Romanam ecclesiam sacrosanctam cum Anacleto dixerimus. Siquidem in. 3. lib. Esdræ. c. 7. & 8. dicitur de sacrosanctis operibus & uasis, tamen per id non prohibentur & alia opera, imo & alia uasa, quæ non commemorantur in epistola regis Artaxersis uocari sacrosancta. Ita & hic & si aliæ ecclesiæ sanctæ dici possent, tamen hãc Romanam ueluti caput & matrem sacrosanctam uocamus. Sed quomodo primatũ obtinuerit, iterum ac iteꝝ ostensum est. Nec gentilium quisquam hãc rationem horreret. Siquis dixerit ecce rex aut princeps in hac ciuitate, quę alioqui totius regni/uel prouincię domina fuisset, sedẽ sibi elegit, an nõ responderet huic ciuitati proin primatum deberi? certe hoc decerct. Et ita factum non dubites de Memphite sed in Chaldæos, aut Nopide in Aegypto, Axumo in India, & Susa ciuitate, quæ fuit exordium regni Asueri in Media, Damaso/in Syria, Babel/in Assyria, Raba/in Amon, Ar/in Moab, Samaria sub decem tribubus inter Philistinos cum Gaza. Et hodie quando Turcarum rex sedem suam Constantinopolim posuit, illi infideles Constantinopolim tanquam primam sedem habere decreuerint. Ita & de Constantino factum esse non dubites, qui a Roma ueteri Bizantium concedens, nouam Romam Bizantium & a se Constantinopolim denominauit. Ita de Petro dicere possumus, quum ille esset

princeps apostolorum,& Romæ, quæ fuit domina orbis, totidem annis prçsedit,uitāq; illic martyrio finiuit,optimo iure huic ecclesiç debebatur primatus. At qd' postea subinfers de fide ac potestate, Respondeo ꝙ omnes ecclesiæ sunt supra fidem ædificatæ,Petro tñ & non alteri dixit dominus, Pro te rogaui Petre,ut non deficiat fides tua.& tu aliquādo conuersus confirma fratres tuos.Sed quādo subinfers.Ecce iniquæ ecclesiæ dicitur, Aedificabo ecclesiam meā. Ergo quælibet habet çqualem potestatem. Dic mihi an nō domini sit terra & plenitudo eius. an non dominus numerarit gentes, & dominetur populis? Sed nunquid non populum Israelem suū esse dicebat,& ita suū,quia non fecit taliter omni nationi,nec fuit natio quæ haberet deos sic appropinquantes. Huic deniq; & non alteri dicitur Exodi.19.Mea est omnis terra,& uos eritis mihi in regnum sacerdotale.Et Leui.16.Vos eritis mihi populus. Etiā & Deuter.7. ac.26.Elegit te dominus,ut sis ei populus peculiaris. Et Deute.33. Beatus es tu Israel.Quis similis tui populi,qui saluaris in domino. Et psalmo.32.Populus quem elegit,in hæreditatem sibi. Hunc populum etiā per prophetas suū sçpe dicebat.Vnde Esaiæ.1.Populus meus non intellexit.Esaiæ.3.Popule meus,qui te beatū dicunt &c. Esa.32.Sedebit populus meus in pulchritudine.Hiere.2. Populus meus oblitus est mei.Micheæ.6.Popule meus qd feci tibi.Tamen etiam erat dominus aliorum.alioquin non recte diceretur Macha. lib.2.Tu domine uniuersoꝝ &c.Illi autem quia erant electi,gloriantes in spiritu prophetæ dicentes,Nos populus tuus & oues pascuæ tuç.Quare ipsi dicti fuerunt populi sui uel eius (ne peccem in Vallam)ita & ecclesiç licet omnes sint domini,tamen ecclesia Petri plus dicitur esse dñi,quam quçuis altera.Licet enim dixerit dominus ad omnes apostolos, Vos amici mei estis &c. tamen soli Petro dictum est, Tu es Petrus,& super hāc petram çdificabo ecclesiam meam.Soli Petro dictum est,Pasce oues meas. Et iterum, Rogaui pro te Petre,ut non deficiat fides tua.Sed quid opus est multis?res ipsa probat me recte sentire. Vbi enim sunt ecclesiæ Aegypti/Alexandriæ/Penthapolis/Libyæ/sanctæ Sion/Antiochiæ/Syriæ/Chananeæ/Galilææ/Palestinæ/Constantinopolis/Laodiciæ/Phrygiæ Ephesi/ Smyrnæ/ Pergami/ Thiatyræ/Sardis/Philadelphiæ/ Astalonis/Cæsaræ/Nazareth/Tyberiadis/Tripolis/Gibibet/ Tharsis/ Edesse/ Nicopolis/ Hierico/ Scitopolis/Ieropolis/

Psalmo.xxi.

Exodi.xix.

Esaie.I.

Enumerant ecclesiæ quæ olim sub fide christiana fuerunt

Adrassonis/Bersabeæ/Thabor/Sarreptæ/Beriti/Bosciæ/Nilonis/Calcedonis/Nicomediæ/Thessaloniæ/Athenarum/Selonæ/Betsaidæ,& in summa ubi sunt centumquinquagintatres ecclesiæ cathedrales patriarchę Antiocheni? ubi decem nouem episcopatus Cæsareæ,nouem Libyæ, Arabiæ trigintaquinq;, Rectoriæ decem nouem,Bosciæ octo, Ieropolis septem,Apamnæ,septem,Larcię Armeniæ,undecim Damasci? Sic dic ubi tot suffraganei archiepiscoporum Hierosolymitani/Tireñ/Nazareni/Tarsensis/Edesseni/Apariensis/Conzeñ/Cōstātinopolitani/Nicosieñ/Irachieñ/Pariensis Aquisiceñ/Varisieñ/Madiceñ/Macreñ/Philippeñ/Setreñ/Larisseñ Neopateñ/Thebani/Corinth.Patraceñ/Cambalieñ/Selonę. Sed & in cuius manu sunt Tiron/& Acchon/Gazarinum/& Varon Gericum/Ebron/& alia quæ templariorum erāt,de quibus toties in decretalibus mentio fit. Sed & in Aphrica/Numidia/& Mauritania, ubi sunt illæ episcopales sedes,ex quibus Cyprianus tot sanctos patres in unum collegit,quæ & totidem conciliorum, quæ Carthaginensia/& Aphricana uocamus,auctores fuerunt. Dic mihi ubi sūt ecclesiæ a Ioanne cæterisq; apostolis olim ad fidem conuersæ? nōne fera pessima deuorauit eas? aut saltem maiorem partem illa℞,quæ olim erant sub patriarcha Antiocheno/Alexandrino/& Constantinopolitano. Sed quotquot sine contradictione Petri sedem agnouerunt,illi ueniente diluuio saluati sunt. Sic mansere ac manent in hodiernam diem Germania/Hispania/Gallia/Portugallia/Scotia Apulia/Vngaria/Anglia/Hybernia/Dacia/Sicilia/Aragonia/& alia regna, quæ sub nauicula Petri multas huius mundi procellas a pluribus retroactis sæculis transiere. Nec ista miteris,omnia,quę dixi. Nempe si consideres q; Iacob habuerit duodecim filios, & benedixit singulis benedictionibus suis, tñ pulchra fuit benedictio, qua dicitur. Iuda te laudabunt fratres tui. Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum adorabunt te filii patris tui. Non auferet sceptrū de Iuda,& dux de fęmore eius,donec ueniat qui mittendus est. Sic pulchra similiter fuit benedictio, qua Ioannis ultimo dicit ad omnes. Accipite spiritum sanctum, cui dimiseritis peccata &c. Tamen & hęc specialis bñdictio oīum pulcherrima fuit,qua Petro dicit, Pasce oues meas. Hic enim Petrum principē & caput totius apostolici senatus creauit. illius principatus Romana sedes particeps facta est. Vnde elegit eam præ participibus suis.

Oppida & castra templariorum

Genesis.xlix.

Sset sane ridiculum, q̃ omnium ecclesiarum idem est baptismus, eadem eucharistia, eadem confirmatio, idem uerbum dei, idem sacerdotium, eadem pœnitētię unctionis/matrimonii/& omnia sacramenta, eadē fides spes/charitas/gratia/mors/uita/gloria. & una hæc temporalis potētia uni tributa esset per uerbum dei, quod cōmune est omnibus.

FABER

Vm hęc scriberes Martine in dño charissime, credidisti cum sacra ecclesia non unū dūtaxat uel tria, sed septem esse sacramenta. & re uera melius eo tempore sentiebas q̃ captiuitas babylonica postea docuerit. Siquidē nunq̃ id defensare poteris, quod ibi conaris. Nam & si multa illic de sacramentis expendas, ego tamen tibi credam quæcunq; hic numeraueris, utpote baptisma/eucharistiam/confirmationem/unctionē & matrimoniū esse sacramenta. Hic te habebo ueluti alterū Pythagoram, quoties mihi fuerit obiectum ordinationem non esse sacramentum, matrimonium non esse sacramentum, unctionem nō esse sacramentum. Dicam te hic dixisse contrarium. & sat fuerit mihi quasi Pythagoreo discipulo, illis si respondeā, αὐτὸς ἔφα, Ipse dixit. Nec iustum fuerit in hac re pœnitere. Nam semel emissum uolat irreuocabile uerbum. Et a Socrate uelut apollinis oraculo recte ꝓditum est, melius esse rē non incipere, q̃ turpiter a cœptis resilire. Quanq̃ difficile non fuerit hæc inter sacramenta reponi, etiam si tu sententiam mutare didiceris. Sed ea res dum toties contraria dicis, ac destructa ædificas, & denuo ædificata destruis, non parum tuā auctoritatem minuit, ea quasi in aliquo Socratis speculo tibi proponam, ut olim uisites speciem tuam, & cum euangelico cœco olim clames, Dñe ut uideā. Certe negare nō potes ab initio causę tuę dicebas indulgētias esse aliqd. & iuxta cōclusionē tuā asserebas has dūtaxat soluere canonicas pœnas, quas statuissent pōtifices ac patres antiqui, in tua captiuitate. Et alibi dicis īdulgētias ꝓrsus nihil esse, imo ad uerbū sic ais. Indulgētię nihil aliud sunt, q̃ meræ adulatorū Romanorū imposturæ, q̄bus fides dei/& pecunię hoīum perdunt.

Lutherus in captiuitate Babylonica quot ponat esse sacramenta

Pythagoras

Socrates

Dicebas itaq; canonicas pœnas per indulgentias posse remitti. Et postea scribis nec pontificem/nec episcopos/imo nec concilia in hominem quicquam statuere posse. Hic ponis septem sacramenta in captiuitate tua. sic inquis. Neganda sunt septē sacramēta, & tantū tria pro tempore ponenda. Quanq̄ ex usu scripturæ loquendo, non nisi unum sit sacramētum. Admiseras, & posuisti liberum arbitriū. iam dicis liberum arbitrium nihil esse contra utriusq; testamenti apertissima testimonia. Et sic peior es omnibus Manicheis/Pelagianis/ac Cœlestinis. Detestabaris Bohemos, q ab ecclesia recessissent, iam scribis in hæc uerba. Non sunt heretici neq; schismatici Bohemi & Græci, quia euangeliis nituntur. Sed uos Romani estis heretici & impii schismatici, quasi nō uenerit spiritus sanctus in cōcilia contra eos habita, quorum tu, ne tuæ modestiæ obliuiscaris, impiissima aliqua dicis & scribis. Volebas te ac tua iudicio Ro. pontificis submitti, iam nec pontificem audire uis. Appellabas auguste non sine maiestate aliqua ad futuꝝ concilium, cui te totum submiseras. huius decreto ex omni parte stare uolebas, sed non solū tibi fatalia labūtur, imo tu renuncias omni conciliorꝝ decreto, quū nō uerearis dicere concilia esse humana decreta sibi contraria proin aspernāda. Et iam nō in uno libello dumtaxat pontificem pro modesto spiritu tuo Sathanam/Luciferū/& Antichristum uocas. Clamabas pro celebrando cōcilio, iam omnia concilia damnas/reiicis, & impiissima uocas. Laudabas Nicenum concilium tanq̄ omnium sacratissimū, nunc per omnia illi contraria scribis/ac dicis. Siquidem nō prohiberes eum uenire ad clerū, qui semetipsum excidit contra canonē. i. Baptizatum gentilem in clero refutare non uideris, contra secundū canonem. Cohabitationem episcopi cum muliere non curas, contra tertium canonem. Rides episcoporum ordinationem, quum Metropolitano nihil tribuas, contra quartū canonē. Episcopum aliis superiorem negas, contra quintum canonem. Romanæ ecclesiæ suburbanarum etiam ecclesiarum sollicitudinem adimis, contra sextum canonem. Metropolitani potestatem cæteris præstare diffiteris, cōtra septimum & octauum canonem. Ordinationem ludis, contra nonum canonem. Episcopos p̄sbyteros ęquales facis, contra decimū canonem prohibētem ne in una ciuitate duo sint episcopi, quum tamen in una ciuitate bene possunt esse unus episcopus/& multi presbyteri. Ordinem ad sacerdotium promouendi nō curas,

contra undecimumum. Pœnitentiam septem aut tredecim annis ab his, qui lapsi fuerunt, irrides, contra duodecimum canonem. & dispensationem episcoporum tollis, contra eundem canonem, qm̄ in septem & tredecim annis cum pœnitente dispensari potest. Et simile circa tredecimum statutū cōmittis. Inter laicos & sacerdotes dyaconos & presbyteros nullam differentiam habes, cōtra quartū decimum & ultimum canonem. Triennalem pœnitentiam cathecuminorum ridere uideris, contra decimumquintum canonem. Ecclesias omnes pares in potestate, & nullam maiorem facis, cōtra decimūsextum canonem. Sacerdotes absq; ordinatione episcopali facis, contra decimūseptimū. Et ut finem faciam, credo nec ultimū uigesimum uidelicet canonem admitteres, qui fuit ante Nicenum concilium, de obseruatione pascæ, quum de obseruatione pascæ in biblia parum reperiatur. Vide ergo q̄ pulchre primitiuam serues ecclesiam, qui inter uiginti canones tam sacrati concilii in decem & octo pecces, aperte forsan etiā peccaturus in reliquos, si dūtaxat adhuc Paulianistæ/aut Fotiniani superessent. Non negasti eucharistiam dici sacrificium? Iam contra Hireneum/Hieronymū/Ambrosiū/Chrysostomū/ & alios dicis impiissimus abusus est missam dici opus bonum & sacrificium. Celebrasti missas priuatas, & iam libellum scribis de abroganda missa priuata. Honorabas episcopos & uenerabaris sacerdotes, iam dicis non esse dubium uniuersos sacerdotes & monachos cū episcopis & omnibus suis maioribus esse idololatras, in statu periculosissimo agentes ob missæ ignorantiam abusionem/& irrisionem. Liturgiam pro mortuis sacrā fecisti, nūc uero dicere non uereris manifestum & impium errorē esse missam pro peccatis / pro satisfactionibns / aut quibuscunq; necessitatibus suis, aut aliorum offerre/seu applicare, imo addis q̄ scandalum sit, missam credi sacrificium, qd' offertur deo, contra Hireneum Chrysostomum/Ambro. Hierony. imo contra totam ecclesiam per totū orbem diffusam. Docuisti baptizari in nomine patris/& filii/& spiritus sancti, nunc ais, quocūq; modo tradatur baptismus, modo nō in nomine hominis, sed in nomine domini, uere saluū faciat, cōtra euangelium/ac canonem apostolorum. Circa sacerdotes & episcopos non reprobasti, & ad illos pertinere, Qui uos audit, me audit. Nūc ita subinfers hæc uerba, Qui uos audit, me audit, qui uos spernit, me spernit, dumtaxat apostolis euntibus prædicari euangelium

referri debeant, contra Hireneum/Tertulianum/Cyprianum/Hilarium/Chrysostomum/Hieronymũ/Augustinũ/ Ambrosium, imo fere contra euangelium. Nam in Luca habetur q̃ haec uerba non ad apostolos sed ad septuagintaduos discipulos dixerit. Cuius rei miror quomodo fueris oblitus. & sic oblitus fueris, q̃ etiã qui Paulinus es, non attenderis Paulum Thessalonicẽ ita scripsisse. Qui haec spernit, non hominem spernit, sed deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. Et is Paulus non fuit de illis, qui audierunt Christũ dicentẽ, Qui uos audit, me audit. Immo Christus Ioan. 16. frustra secundum te dixit, Alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in ęternũ, spiritũ quidẽ ueritatis. In decalogo tuo uota uouenda doces, in captiuitate uero cũ desiderio optas oĩa uota religionis peregrinationum/ac quorũcunq; operum tolli. Sacerdotem dixisti ministrũ esse domini talem, qui potestate clauiũ confitentem absoluat, iam dicis q̃ Christus Matth. 16. Quodcunq; ligaueris. & in. 18. Quodcunq; ligaueritis. & Ioan. ult. Quorũ remiseritis peccata, nihil de potestate, sed de fide omnia agat. Docuisti in decalogo quae circunstantiae peccata grauent, in captiuitate iam doces in confitendis peccatis apud Christianos unã esse dumtaxat circũstantiam, quae sit peccasse fratrem. Nulla enim persona fraternitati christianę comparanda sit. Nec aliquid aliud faciat obseruatio locorum/temporum/personarum. & siqua alia est inflatura superstitiosa, quam ut magnificet ea, quę nihil sunt in iniuriã eoꝝ, quae oĩa sunt. Et sic secũdm te non peccarunt illi, qui grauius domũ orõnis speluncã latronũ fecerũt. Neq; peccarũt hi, qui sacerdotem interfecerũt inter tẽplum & altare. Nec fornicatio illius Corinthii Sathanae traditi maior est, quam alterius. Aut Ioannes praecursor domini frustra dixit Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Hic sacramentum cõfirmationem dicis, in captiuitate miraris quid tamen illis in mentem uenerit, ut sacramentum confirmationis fecerint ex impositione manuum. Doces ueteris legis praecepta non esse tenenda, & in captiuitate approbas gradus ex Leuitico in matrimonio prohibitos. Dicis nos non teneri ad alia, quam quae in noua sunt lege praecepta. & incaute matrimonium inter aliquos arctissimo uinculo constrictos, admittis. Leges olim non damnasti, iam imprudentissime scribis te scire nullam rempublicam legibus feliciter administrari. quasi omnes omnium Romanorum conatus

frustra fuerint. Ordinem sacramentum hic aperte dicis, in captiui
uitate tua sic tuorum uerborum obliuiscetis, ut dicas. Sacramētum
ordinis ecclesia Christi ignorat, inuentumq; est ab ecclesia papæ. &
iteꝝ. Sacramentum ordinis pulcherrima machina est ad stabiliēda
portenta, quę hactenus facta sunt, & adhuc fiunt in ecclesia. & iteꝝ
nisi fallor, si ordinis sacramentum ruat & cōmentum aliquādo, uix
ipse subsistet papatus. Et sic cum Ethio hęretico, cuius Augustinus
meminit, episcopos & presbyteros pares imo nullos facis. Nec tibi
sunt uicarii, sed uaccarii dei, ut tuis ac tuorum uerbis utar. Factus
es per manus episcopoꝝ sacerdos, & iam nos sacerdotes Bethauen,
imo idola uocas, quasi spurcissima simus idola Molech, uel Baal,
aut Beelphegor, ita ut Cham exemplo omnia pudēda patrū tuoꝝ
reueles. Extremā unctionē hic sacramentū affirmas, in captiuitate
tua dicere non formidas, Si uspiam deliratum fuerit, in extrema
unctione præcipue deliratū est. Papam beatissimum uocas in epi
stola dedicatoria resolutionum tuarum, in libro contra Ambrosiū
Catharinum conclusum esse dicis papā esse Antichristū, & Romā
esse laruam maloꝝ, & ꝙ papa sit minister diaboli, eiusq; ecclesia sit
synagoga Sathanæ. Pœnitentiam pro Hieronymi intellectu prędi
casti, iam dicis non esse pœnitentiam post naufragium secundam
tabulam contra toties a Hieronymo repetitā sententiam. Allegoriā
in Paulo ad Galatas/ac in pluribus aliis scripturæ locis non repro
basti, ad Ambrosium scribēs dicis. Non permitto ut scripturæ plu
res q̄ unum sensum tribuas, & solo literali sensu pugnandum esse
iterum ais, qui & unicus sit per totam scripturam. Sic ergo nobis Ezechielis.i.
deum ex electro/ac quasi statuā immobilem, imo Christum ouem
balantem & quadrupedem facis. Sic quoq; præputia cordis nunq̄ Deuteronomii
erant Israelitis circūcidenda, iuxta uerbum Deuteronomii.11. Sic
lacrimantibus oculis amare fleuit dominus, Esaiæ.22. imo plorans
plorabit iuxta uisionem Hieremiæ.13. Et forte hebraicam fabulam
patieris, quod dominus cottidie per horam quoties templi Hiero
solymitani recordatus fuerit, ingrediatur cameram cœli secretiorē,
quam Talmudistæ מִסְתָּרִים uocāt, ne ab angelis contristatus esse
uideatur. Aut forte deum uelut hominem risibilem facies, ex eo qd'
dicat propheta. Qui habitat in cœlis, irridebit eos. Aut tu es solus Super hoc uerbo
ille, qui audeat interpretari lūbos dei, de quibus in Ezechiele.c.1. Ezechiel. Talmu
In prima facie tuę sectę laudabas olim episcopos, illorūq; iura salua diste scribere non
audent

esse uolebas, iam in libello contra missam priuatã episcopos credis apostolos Antichristi. Quando Vittenbergæ professorem agebas, placuere tibi gymnasia, nunc ubi in academia locum non habes, dicis gymnasia pro tua diuina modestia esse Sodomam atq; Gomorram. Et quod impudentius est, ut sacerdotem Beelphegor sacrificantem agas, dicis esse lupanaria, quasi Christus reprobauerit discentium scholas, & non legerit Esaiam in synagoga. Acerrime sępe pro sacerdotio pugnasti, iam in hanc uenis insaniam, ut dicas nullum esse in nouo testamento sacerdotium, nisi quod humanis mendaciis sit per Sathanam creatum. & eapropter nos surdas imagines uocas. Vis per omnia primitiuam sequi ecclesiã, qui prius ecclesiã tanto studio tuebaris. Montani errores euitasti, iam cum illo, ut est apud Eusebium, uniuersam blasphemas ecclesiam, & nihil reuerẽtiæ illi defers, nunc tu concludis non nisi die dominica semel esse celebrandum & cõmunicandum, quum tamen in primitiua ecclesia cottidie cõmunicarent. Iubes misceri uinum cum aqua in consecratione & recte, quum tamen scripturam de aqua nullã habeas. Dicis primitiuam ecclesiam esse imitandam, tamen tu ac tui non uenditis possessiones, & ponitis ad pedes discipulorũ. Et qđ maius est, non ieiunatis, imo ieiunium luditis, obliti q̃ Antiochię prophetis ministrantibus ac ieiunantibus dixit illis spiritus sanctus, & q̃ per singulas ecclesias cũ renuoationibus cõstituerent p̃sbyteros. Sed & confessionem auricularem ab initio probasti maxime, nunc
·i. Corinth. xi· uero damnas, & ita refutas, ut etiam qui uelint cõmunicare mensę domini, non sit necesse q̃ & confiteantur, modo dormiant multi & sint imbecilles non pauci, iuxta prophetiam Pauli, & quasi in actis apostolicis non uenerint multi credentium confitentes & annunciantes actus suos. & tu forte scis soluere eum, cuius uincula nescis. Sed & ab initio rei siue tragœdiæ tuæ nihil dictum esse putabas, nisi quod erat ex Cypria. Hieron. Ambro. August. ac aliis firmatũ, ab illisq; transuerso etiã digito discedere grande nefas esse putabas, iam tanta tibi accessit auctoritas, ut quendam Pythagoram agas. tuisq; discipulis sat fuerit audire, Ipse dixit. Et quasi tu sis ille uel Gorgias Leontinus/uel Hermagoras, qui posita sella possis quasi ex tripode de omnibus reddere rationem. Immo quasi non sit alius propheta, cui reuelauerit dominus uerbum suum contra prophetiã sanctissimi Pauli. Et annus me deficeret, si tuas recãtationes/anti-

logias / & contra pugnantia recenſere uelim , adeo manca & con/
fuſa eſt lex tua chryſippea. Sed ſcio uulneri huic adhibere malag/
ma. Finge te per trigintaſex millia annorꝝ Platonis abfuiſſe, & redi Magnus annus Platonis
iam quaſi denuo renatus, Vel reuertere cum filio prodigo a porcis
illis atqꝫ comeſtis ſiliquis. Patrem enim habes Adrianum põtificẽ
omnium clemẽtiſſimum. Pete gratiam, & dabit tibi primam ſtolã,
dabit annulum euangelicum & calceamenta in pedes tuos. Quod
ſi nec mihi tam fido conſultori obtemperare uolueris, imo tua dog
mata perinde ut Apollinis oracula, ſeu ſibyllina reſponſa haberi ſta
tueris, uide quomodo tamen tuã legem, ubi nec caput cum cauda
conuenit, ſeruare poſſimus. Eſt longe monſtroſior, quã hæc fœtura
quam pręſcribit Horatius pueris iam uerſus ludere uolentibus. Si
tu Aaron quendam agere uolebas, nunquid non congruebat ut in
rationali iudicii האורים ואת התומים doctrinam & ueritatem
haberes. Aut Thobiam ſaltem ageres, qui uiã ueritatis nõ deſeruit.
Sed quia tuum regnum in ſe diuiſum eſt, putas ne non deſolabitꝰ?
Aut non audiſti Salomonem dicentem, Doctrina ſua noſcitur uir.
Et iterum. Labium ueritatis firmum erit in perpetuum. Eapropter
repræhendit dominus eos, qui Ioannem quærebant quaſi arundi/
nem uento agitatam. Et tu re uera illa arundo es, quæ omni uento
doctrinæ blandulæ potiſſimum agitaris. Tu es ille, qui crebro mu
taris ut Luna, licet in una re uiſus es mihi omniũ conſtantiſſimus,
ꝙ in libris tuis nihil unq̃ contra laicorum mores ſcripſiſti, ſed ſem/
per uibraſti gladium in eos, qui rei eccleſiaſticæ præſunt, quaſi non
ſit in aliis ulla macula, nec ullam rugam habeant. Tu ergo diſcas
ut finem faciam, ſcribere cũ illo iuuene tertio cuſtode regis Darii,
& pone ſub ceruical, quomodo ſuper omnia uincat ueritas. Vincet
autem ſi non contraria tibi ac ſcriprurae loqueris. Siquidem perpe/
tuo ſtabit, qđ Hieronymus in prologo Ioſue dicit. Nõ poteſt uerũ
eſſe, quod diſſonat. Sed ad hæc hiſtoriã audi. Legitur in ſcripturis
Hebręorum quomodo ſub ſecundo templo Hebræi librum Salo/
monis, quem ipſi קהלת appellant, nos uero eccleſiaſten dicimus,
damnare, & igni tradi uoluerũt. Huius rei duas rationes habebãt,
Prima ꝙ uideretur Salomon cõtradixiſſe patri ſuo Dauid. Is enim
in pſ̃. 3. de beato uiro dixit, Ab auditione mala nõ timebit. in ꝓuer.
uero ſcriptum eſſet, Beatus homo qui ſemp eſt pauidus. Dein non
ſatis erat illi contradixiſſe patri, ſed & ſibimet contrarius eſſet, eo ꝙ

Ecclesiastes.4.dixisset, Laudaui magis mortuos q̄ uiuētes. & tamen in eodem lib. c.9. p̄dicasset, Melior est canis uiuus, Leone mortuo. Et nisi exorsus fuisset Ecclesiasten in uanitate uanitatū, ac clausisset librum dicens, Deum time, & mandata eius obserua, ac postremo nisi sanum utriusq; dicti intellectum alii dedissent, proculdubio abiissent illius libri in spōgiam, aut igne cremati fuissent, maxime Ecclesiastes. Sed tibi quid putas olim continget? qui non solum patribus tuis, hoc est sanctis illis doctoribus, imo & tibi contrarius es totus. Male ergo tuam turrim armasti, desunt illi propugnacula, mille clypei/& armatura fortium. de quibus in canticis canticorū. Et si iudicare mihi liceat, timeo super harenam fundamēta ieceris. Et descendente pluuia, incursantibus fluminibus, ac flātibus uētis, peritura sint omnia. Consultius itaq; egisses, si sacra nunq̄ contigisses. Sed ut ad priora reuertar, qualis erat iactura fidei ac sacrę scripturæ propter unitatem pacis/ac indiuiduę cōmunionis, quę est inter maritum & uxorem, etiam si matrimoniū permiseris esse sacramentum. Sed & qđ de pœnitentia dicis, tantum abest a traditionibus patrum, & potissimum Augustini doctrinis, quantum distat Ganges a Gadibus, & cœlū a terra. Ordinationem hic non repetā, quippe ex euangelio & Paulo tibi probaui per hanc ordinationem dari gratiam, proin esse sacramentum. Qđ si te maiorem credideris diuo Aurelio nostra firmanti, ipse uideris. Addo quæ sunt apud

Ambrosius

Ambrosium in libro de dignit. sacerdotali. c. 5. Et iam scholasticos si non ex condicto agerē, aduolare uideres sturnatim atq; gregatim cū suis cornutis syllogismis. Qđ si Dionysium citaueris, qui sacramenta enumerans, tantū sex posuerit, certe hac Herculis claua me nunq̄ prosternes. Nam si ita argumentari licuerit, tantum duo superesrūt sacramēta, aut, ut reprobet Ambrosius, necesse est. Nunqđ

Ambrosius

non Ambro. libros scripsit de sacramētis. Sed uide an illic etiā tua oīa sacramēta tractarit. Nunqđ admittes scđm Ambro. pœnitētiā esse sacramentum? minime terrarum. Itidem & ego de Dionysio si dicerem, qđ periculi imineret. At qđ ad fidē attinet, plurimum tibi

Cyprianus
Augustinus

cōsentio, tñ, ut totus inhæream iis, quæ sunt apud Cypria. 4. libro epistolarum epi. 7. quæ scribitur ad Magnum. Sed de extrema unctione id sentiam, quod habet Augustinus in. 2. lib. de infirmorum uisitatione. c. 4. et in libro de rectitudine catholicæ obseruationis mihi in litera. E. Tamen de his oibus olim commodius. Ad tua

redeo.

redeo. Scio hæc esse oia oium ecclesiarum cõia. Sed ppterea nõ aufert platio, qd ut tibi demonstrẽ, pono iã. Si Ro. põtifex deiiciat de sede ueluti senes deiiciunt a ponte, pcipitet in imũ, supsint soli epi, supsint & psbyteri, putas ne cũ sit unus deus/una fides/unũ baptisma, imo cõia sũt sacraměta, an liceat psbyteris facere, qd solis dat epis nequaq, ut infra pbabimus. Non. n. põt pbri sacerdotes ordinare, nõ possunt chrisma conficere. Hoc pbat Hiero. illud pbat Ambro. Hieron. Ambro.
Addo qd Cãcellarius Parrhisieñ dicere nõ uerct. Si nõ esset eps aut sacerdos aliqs, in toto terrarum orbe nõ posset cõsecrare quisq christianus, nisi noua data lege, uel alia reuelatione facta a dño. Vides igit q hoc tuũ argm nihil pbat, & ad nihilũ ualet, nisi q mittat foras. Sed & in hac parte plurimũ condoleo tibi, q toties contraria dicis. Cancellarius

LVTHERVS

Qvare ubicũq prædicat uerbũ dei, & credit, ibi est uera fides, petra ista imobilis. ubi ãt fides, ibi ecclia, ubi ecclia ibi spõsa Xpi, ubi spõsa Xpi, ibi oia q sunt spõsi. Ita fides oia secũ habet, quę ad fidẽ sequunt, claues/sacraměta/potestatem/& oia alia.

FABER

Vera sunt partim quæ hic dicis, tñ per hoc nõ erit a te tollẽdus ille ecclĩasticus ordo. Audi quid dicat Dionysius de cœlesti hierarchia. Nõne diuinus pontificum ordo primus quidẽ est, deinde ordinationũ sublimissimus. Dionysius
Itẽ idẽ etenim in ipsum perficit & implet ois nostræ hierarchiæ dispositio. Vt enim oẽm hierarchiã uideamus in Iesu cõsumatam, sic unãquãq in propriũ diuinũ summũ sacerdotẽ. Ipsa aũt hierarchici ordinis uirtus in oibus locat sacris uniuersitatibus, & per oẽs diuinos ordines operat propriæ hierarchiæ mysteria. Discrete aũt hinc ultra cęteros ordines in suã operationem diuina lex distribuit diuiniores sacrificationes. Hæ ãt sunt perfectrices uirtutis diuinæ imagines cõsumãtes oia diuinissima symbola, & oẽs sacras dispositiones, & si. n. a sacerdotib9 pficiũt quędã honorabiliũ symbolorum. Sed certe aliqñ sacrã theogenisiã sacerdos opabit sine diuinissimo unguento. Neq diuinę cõmunionis pficiet mysteria, nisi diuinissi- In hierarchiis ordo

mo altari cõmunicatiõis suppositiuis symbolis. Sed neq; ipse sacerdos erit, nisi a hierarchicis cõsumationibus in hoc sortitus. hęc Dionysius. Admitto ergo q̃ ubi sit fides, ibi sit petra, ubi petra, ibi ecclesia, ubi ecclesia, ibi sponsa Christi, ubi sponsa Christi, ibi omnia quę sunt sponsi. Tamen adhuc stabit illud, qđ post Christũ Petrus dicebat petra principalior, q̃ ullus alius christifidelis. Sed an sic fides oĩa secũ habeat, ut non oporteat etiam aliquid operari ueluti ipse in multis testaris locis, in breui tibi ostẽdã.

LVTHERVS

QVæro etiam si soli Petro sunt claues datæ, & non uniuersali ecclesiæ? Cur non uocant claues Petri? cur non uocãtur claues ecc'liæ Ro.? Cur ipsemet pontifex in suis literis uocat eas claues sanctę matris ecclesię? Aut enim hæc uox communis totius ecclesiæ iniuriam facit Ro. ecclesiæ in suo priuilegio sibi soli attrahẽtes claues, aut Ro. eccl'ia schisma quęrit, dicens, Ego sum Cephe. & toti ecclesię rapit rẽ, quã ipsamet cõfitet cõmunẽ. Patet ergo testimonio oĩm publico nõ Petro sed eccl'iæ esse claues traditas, non Romanæ sed uniuersali, & cuilibet. Pręter hęc uide q̃ recte per petrã ĩtelligãt ptãtẽ. Nã potestas esse nõ potest nisi eccl'ia sit prior fundata, quæ capiat potestatem. q̃uo ecclesia sup potestatem idest prius ædificat super posterius? Deniq; potestatẽ nõ per petram, sed per claues Christus intelligit, quas eccl'ię sup petram. i. fidẽ prius ædificatæ tradit, ut clare textus ordo ꝓbat. Vides ergo q̃ ambitio excæcat oculos mẽtis, ut clauiũ potestate nõ cõtẽta, etiã ex petra fidei, quæ est ecclesiæ substantia, potestatem faciat.

FABER

SExcentis fere locis docui Petro/ecclesiæ/atq; sacerdotibus datas esse claues. Hos iterum cõmemorare lõgum foret. Sed ne pugnem quasi aerem uerberans, August. induco, quem in hoc loco me citasse non memini in lib. de tpe Barbarico. c. 12. sic ait. Fili tu meus es, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. Tu meus es, & oĩa mea tua sunt. Tibi dabo claues regni cœloꝝ. Apud te Petre sũt claues regni dignare iam ad cõuiuiũ intrare. Oportebat hæc fieri, quoniã frater

August.

tuus latro mortuus erat,& reuixit,perierat,& inuētus est.Si Petrus anteq̃ Christus p̄ oibus crucifigeretur,regni cœloꝝ claues accepit, q̄a illuc introiuit latro ille iā nō reus, nisi p latus qđ apuit Iudęus. Et nunc ueniāt oēs,qui amant paradisum locū quietis, locū securitatis,locū perpetuę felicitatis,locū in quo non pertimescas,barbarū nō habebis inimicum.uenite oēs,intrate oēs,est qua possitis intrare patet latus. Quis nō uideret hic August. iteꝝ nō negare claues esse datas Petro?Sed q̃uo fateat̄ se uti clauib9 ecclesię solius,ēt mōstrare possem ex uerbo dñi dicentis, Sermonē,quē audistis,non est meus, sed eius,qui misit me,patris,nisi timerem me hic oportere in p̄fundiorem tecum inire disputationem. Sed q̄ prius potestatem, dederit,nō mireris, quia & Moses pariter legem dedit antequā essent ingressi p̄missionis terrā,nisi mētiat̄ qđ metipse dicit Deuter.1.Ita nō miꝝ fuerit etiā si Petro claues dederit anteq̃ in cruce dixerit cōsumata esse omnia. At q̄ Ro. pontifex utat̄ clauibus,cū īs quoties & q̄n absoluit,ait.Auctoritate ap̄lo ꝝ Petri & Pauli te absoluo. Vā hic erras in facto.

LVTHERVS

QVod autem hic Anacletus Ro. sedem primā uocat, & Alexandrinā secundam, & Antiochenā tertiā, seipsum iteꝝ redarguit non solū q̄a iste ordo iādiu mutatus est, uerūetiā q̄ sequit̄ hinc aut Alexan. esse iure diuino secūdā,& Antiochenā tertiā.Aut nec Ro.primā,q̄a eodē iure oportet esse primā,quo secūdā & tertiā. At manifestū est q̄ secūdā & tertiā suo iure ordinat. Roma ergo & seipsam suo iure primam ordinat.

FABER

IN putas q̄n Israelitæ captiui erant septuaginta annis in Babilone,ea p̄pter tota corruerit lex,minime q̄a tunc Talmud maxima pars excogitata legit̄,licet nō scripta usq̄ ad tempora secundi templi.Sic per id q̄ ordo ecclesiarum iamdiu mutatus sit, eapropter non corruet primatus ille Romanæ sedis.Certissimum est q̄ Antiochena ecclesia metropolis fuit in oriente. De Thessalonicensi ecclesia, quale priuilegium habuerit, & maxime q̄ illic sederit uicarius Romani pontificis

Antiochia metropolis in oriente

Licet ecclesiarum ordo mutatus sit, at disputantes de eis, loquimur nõ quales nunc, sed quales fuerunt.

iamdiu intellexisti. Sed & nemo ignorat q̃ fuerũt etiã in Aegypto & in Palestinæ locis, sicut & in Asia reliquorum metropoles, quæ licet in perfidorum manus uenerint, & iam diu fuerit ordo mutatus, tñ nihil uel parum refert. siquidem commemorant illas historiæ non quales modo sunt, sed quales erãt in ordine, & quales iterum fieri possent. Sed nunquid nõ apocalypsim legimus? quanq̃ sedes ecclesiarum quas uidit Ioannes, & quarum meminit August. 20. li. de ciuitate dei c. 9. mutatæ sint. Ascalon in Phenicia nunquid non episcopũ habebat, qui & dici poterat episcopus Ascaloneñ ad uocabulum Strabonis, uel Ascalonita iuxta Annii Viterbieñ uerbum. De Constantinopoli notissimum est a tempore Phocæ, qualis fuerit in ordine. Et quanq̃ in Turcæ diram tyrannidem uenerit, attamen de ea disputantes loquimur, non qualis est, sed qualis erat. Sed iã ad caput libri me uerto. Habes hanc propositionem, Romanam ecclesiam aliis ecclesiis fuisse superiorem, probatur ex frigidissimis decretis Ro. pont. contra quæ sunt textus diuinæ scripturæ historiæ approbatæ mille centumq; annorum, & decretum cõcilii Niceni omniũ sacratissimi. Sed quando semel probas in Niceno concilio statutũ siue prohibitum esse, ne Ro. pontifex sedem Romanam primam faciat. Iactabas te id facturum. Descendi ut uiderem an opere compleueris, sed nondum fecisti, imo contrarium ego probaui, maxime q̃ in Niceno concilio sit ordinatum, nullam synodum absq; consensu Ro. pontificis conuocari debere, & q̃ ad hunc appelletur. Et alia multa sunt, quæ huic Ro. sedi conueniunt. Et quanq̃ aliquid attuleris ex ecc̃liastica historia, tñ illuc uenientes, habebis, quo tibi respondeam. Ecclesiastica enim Ruffini historia tm̃ uiginti statuta Niceni cõcilii exprimit. Ego aũt tibi mõstrabo capita illius Niceni concilii esse plura. Sed qd' ad Romanam/Antiochenã/ac Alexandrinã ptinet ecc̃lias, in breui audies ab Hireneo, q fuit nõ lõge post Petrũ & Paulũ. Quid circa ecc̃liarum regimina fuit ordinatũ, paulisp ibi morare.

August.

Strabo

Annius Viterbieñ

Ruffinus

Hireneus

LVTHERVS

Rrat etiam in historia q̃ Ignatium scribit constitutũ a Petro epm̃ Antiochiæ sibi successorem, cũ in ecc̃liastica historia pateat Enodiũ Petro, & Enodio Ignatiũ successisse, ideo non est credibile huius canonis auctorẽ esse Anacletum.

Vdio hic quendam acerrime pugnare contra te, quasi Anacleto nulla salus fuerit, nisi diceret plus Anacleto q̄ ecclesiasticæ historiæ tribuendum. Ego aūt in primis ita respondeo id Antiochię forsan contigisse, qđ Romę cōtigit, ut certissima nobis tradit historia. Petrus.n.ita monētibus amicis ad declinandam inuidiam & iram Neronis, uia Appia ab urbe descēdens, ad primū lapidem, ut Egesyppus loquitur, Christo fit obuiam, quem quidem adorans, rogat, Domine quo uenis? Tū Christus, Romam iterum crucifigi. Extat sacellum eodem loco ubi hęc habita sunt uerba. Tum Petrus de martyrio suiipsius dictum existimans, qđ in se Christus passurus uideretur, ad urbem rediit, ac statim Clementem episcopum consecrat, eiq; cathedrā & ecclesiā dei cōmendat his uerbis, Tibi eandē potestatē soluēdi atq; ligandi trado, quam mihi Christus reliquit, spretis ac contēptis rebus omnibus tum corporis tum fortunæ, oratione & prędicatione hominū saluti, ut pastorem decet, consulere uolens &c. Et quanq̄ hoc Petrus post se reliquerit testamentū, imo & Clementem cōsecrauerit epm, huncq; successorem futurum elegerit. Non tamen Clemens, sed Linus, cuius meminit Paulus in epla ad Timoth. illi successit, teste Eusebio in chronicis. Immo, ut Hier. habet in suo catalogo, Clemēs quartus post Petrū Romæ fuit eps. Siquidē secūdus Linus fuit & tertius Anacletus. Tāetsi pleriq; Latinorum secundū post Petrū epm putēt fuisse Clementē, tñ ēt Hireneus, qui uixit tpe Victoris, dicit Linū.2.& Clementem.4.fuisse Ro. pontificem. Sed cū tā exqsitus & rigidus es historiarum interps, qd dicis ad hęc? Hier. ait Anacletū.3. & Clemētē.4.post Petrū fuisse epos. Sed habet ecclastica historia q; in urbe Roma.12. Anacletus ānis exactis, sacerdotii sedē Clemēti tradidit, ut tertius ab hoc Clemēs. Ita in.3.lib.c.14.scribit Eusebius. Qđ si adhuc nō credideris, audi qd eadē habeat historia in.5.li.c.6. Fundata, inquit, & ędificata eccla beati apli, Lino officiū epatus iniungūt. Cuius Lini Paulus in epla ad Timo. meminit. Huic autē succedit Anacletus, post quem tertio loco epatum suscepit Clemēs. Platina uero & fere oēs chronographi Bergamēsis, & alii Anacleto qntū & Clemēti quartū locū assignāt. Vides igit q; i una re in uno successiōis ordine Hiero. ecclastica historia/atq; chronographi in-

Historia Egesippi

Clemens eps

Paulus ad Timot.
Eusebius

Hireneus

Quis in epatu successit Petro

Platina
Bergamensis

ter se oino dissentiunt. Sed ad Anacletum uenio. Scripsit is in hæc uerba quo Petrus Antiochię Ignatiũ epm cõstituerit. Quid differũt hæc uerba ab aliis, ubi dicitur Petrus Clementem epm consecrasse, licet non immediate successerit Clemens, ut iam primum ostensum est. Quanq̃ Hieron. etiã nõ nominet Enodium, attamen dicit quomodo Ignatius Antiochenæ ecclesiæ tertius post Petrum apostolum fuerit episcopus. Etiam Ignatius in epistola ad Antiochẽ sic ait. Memẽtote beatissimi Enodii pastoris uestri, q primus uobis ab apostolis antistes ordinatus est. Et hoc proculdubio nouit Anacletus. Nam sub eo tempore, quo uixit Anacletus, Traianus tertiã persecutionem in christianos concessit. Et sanctus ille Ignatius captus & damnatus ad bestias Romam trahitur, ut pulchre tradit Hiero. Et quid opus est multis loquitᵉ de Ignatio Anacletus. Sed nõne meminit & Ignatius Anacleti, qui in epistola ad Trallianos pulchre scribit quomodo .S. Stephanus ministrauerit beatissimo Iacobo, & Timotheus, & Linus, & Anacletus, & Clemẽs Petro. Sed adhuc unum addo. Si tantum ecclesiasticæ fidis historiæ, uide quo cum aliis cõueniat, quæ Euaristum quartũ dicit Romanum fuisse episcopum, quum secundum alios fuerit sextus. Sed & quum tuũ Tetragonum ita in plano proiectũ habere uelis. Dic mihi an peccauerit Hiero. qui in uita Egesyppi Anicetum decimũ ponit epm, quũ in alio ordine sit duodecimus. Nolim tñ hic contra pugnare, quin Enodius primus fuerit Antiochẽ eps. Nam nisi id facerem, non tam contra ecclesiasticam historiã peccarem, q̃ contra Hieron. ac ipsum Ignatium. Sed hoc tantum tueor, q̃ recte dixit Anacletus quomodo Petrus Ignatium instituerit episcopum. Et certe fieri potuit, & factum credo, ut Enodio defuncto, Petrus, qui tunc uixerit, Ignatium Antiochenũ instituerit episcopum. A tempore enim Tibe. Claudii, cuius anno secũdo Petrus Romam uenit, uel potius ab ultimo anno Neronis, hoc est .14. quo Petrus affixus cruci, martyrio coronatus est, si numerauerimus annos, fieri potuit, ut inter hos .25. annos Enodius primus Antiochiæ episcopus mortuus sit, quo mortuo, & Petrus instituit Ignatiũ, qui in primis sub Traiani temporibus fuit damnatus ad bestias. Sed q̃ tu Anacleti uerba inuertis, nõ parum miror. Dixerat Anacletus quomodo Petrus apud Antiochiam Ignatium episcopum instituerit, & tu mox inuertis, quasi dixerit Ignatium constitutum a Petro episcopum Antiochię

Ignatius

Traianus

Tiberi. Claudius

successorem imediatum. Quid si dixisset de pcessore & pdecessore, quorum apud canonistas non modica differentia est? Sed nec horũ meminit, imo nec de successore dicit. Sed demus tibi dixerit Anacletus hoc, contra quam quæso grãmaticę regulam peccauit? Putas apud nullũ reperiri historicum, q ille mereatur dici successor, qui interueniente alio succedat. Sed, ut mea probentur, en tibi recito uerba Hieron. in lib. aduersus Iouin. ubi sic ait. Ad hos & Clemẽs successor apl̃i Petri, cuius Paulus apostolus meminit, scribit ep̃las omnemq; pene sermonem suum de uirginitate/puritate contexuit. hæc Hieron. Vides iam plene quod dixi confirmatum esse, potissimum q is, qui non uenit immediate, etiam successor dici poterit. Monitus ergo meliora sequaris.

Glosa in. c. i. de renuncia. lib. vi. cũ similibus

Etiam is nõ incongrue successor dici poterit, qui alio interueniente succedit

LVTHERVS

Iam audi iterũ securum affirmatorem idem temerariũ. Inter beatos apostolos inquit quædã fuit discretio potestatis. Et licet omnes apostoli essent petræ, tamen cõcessum est a domino. Et ipsi inter se uoluerũt idipsum, ut reliquis apostolis oĩbus preesset. Obsecro quæ fuit ista discretio potestatis? Nunquid Petrus ordinauit apostolos? Nunquid misit apostolos? Nunquid cõfirmauit eos? Vbi legisti belua q a domino concessum est Petro homini discretam potestatem, ab aliis quãdo hoc ipsi uoluerunt.

FABER

Nunquam te Danielem alterũ a Christo tandem nobis missum credidissem, quanq̃ tui scripserint ac testati fuerint, nisi uelut alter Daniel Anacletum hic bestiam/uel beluam uidisses. Dic mihi mi Daniel an sit hæc bestia grandis quasi leena, quæ alas habet aquilæ? an bestia similis urso, cui sint tres ordines in ore & in dẽtibus eius? an quasi pardus, cuius quatuor sunt capita? Sed forsan quartam Danielis bestiã esse dices, quę sit terribilis/mirabilis/& fortis nimis, quę dẽtes ferreos habeat, & cornua decem? Sed certe talis dici non meruit Anacletus, potissimum, quum id etiam dixerit/ac scripserit, quod olim Iulius episco-

Lutherus cur Danies a suis uocetur Daniel. vii.

Iulius

pus,& Leo pōtifices Ro.dixerint. Repeto qđ habet & ipse Hiero. & ex Chrysost. dum ad Cephe uocabulum uenerimus, aliquid ad id ostendemus. Addo qđ Leo rotundis uerbis habet ꝙ in similitudinem honoris fuerit discretio potestatis. Sic ergo sãctos pōtifices tres habes in ordine, qui unam sententiam proferunt, & nec uno uerbo mutato. Sed ꝙ omnibus præfuerit, habet Hilarius. Et expresse dicit Chrysostomus, approbat Hieronymus, non contra dicit Augustinus. Sed & Cyprianum audi, cuius uerba sunt hæc in tertio tractatu de simplicitate prælatorum. Loquitur dominus ad Petrum. Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam. & portæ inferoꝝ non uincent eam. Tibi dabo claues regni cœloꝝ. Et quę ligaueris super terram &c. Et idem post resurrectionem suam dicit, Pasce oues meas. Et quamuis apostolis omnib⁹ post resurrectionem tribuat & dicat, Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Accipite spiritum sanctum, si cui remiseritis peccata, remittentur illi, & cui tenueritis tenebunť. Tamen ut unitatẽ manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem, sua auctoritate disposuit. Hoc erant utiq; & cæteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis. sed exordiũ ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Dices ne tot pontifices, imo totidẽ sanctos uiros fuisse mentitos? Non repetam id quod habet Origenes in Matthæum, qui prorsus non audet Ioannem Petro præferre. Quis enim hoc faceret, inquit, quasi dicat, quis nisi mentis inops. Sed caducum habes argumẽtum, quo quęris ubi legerit hæc belua ꝙ Petrus ordinauerit apostolos, miserit eos, confirmauerit eos. Ostendi superius quomodo supremus ille pastor discipulos elegerit, unde ego elegi uos, miserit eos. Vnde sicut misit me pater &c. Et confirmauit eos. Quare non erat necesse de nouo illos eligere/mittere/uel confirmare. Sed ne me solum hominem loquentem habeas, audi quid dicat Chrysostomus in Ioannem homelia octuagesimaseptima. Siquis percōtaretur quomodo Iacobus sedem Hierosolymis acceperit, responderem hunc totius orbis magistrum præposuisse. Tu pro tuo solerti ingenio interpretare hic Chrysostomum, & uide an nō hic ille tibi recte respōdeat. Discretionem potestatis in alio loco tibi plenius ostendam.

Leo

Hilarius
Chrysost.
Hierony.
Cyprianus

Q̃do reliqui apl'i parem habeant cũ Petro potestatem

Origenes

Chrysostomus

Vin hic signa, Duplex est primatus honoris/& potestatis. Qd' Petrus primus fuit in ordine, nemo negat. Nã & inter cardinales/episcopos/sacerdotes/doctores/principes etiam si nullus alteri subiectus est, tamen necesse est in conuentu primo loco unum sedere, quũ tamen nihil habeat præcipere illis, ita Petrum fatemur principem apostolorum/primum ecclesiæ mẽbrum/caput collegii apostolici, & alia quę de eo sancti patres dixerunt. Ita uidemus Ro. pontifices semper honoratos, ut successores, & primo loco habitos. Et i hoc loco recte & laudabiliter actum est, & agitur, agendũq; est sine quærela. Alter aũt primatus potestatis nunq̃ fuit Petro datus, qa quilibet apostolorum sine auctoritate Petri prædicauit euangelium, episcopos & presbyteros ordinauit in locis suis. Omnes a solo Christo sunt ęqualiter missi, & immediate hunc primatum isti honestissimi canones ambiunt, & uerbis dei abutuntur in hanc tyrãnidem stabiliendam. Nolunt enim ullum episcopum in toto mundo fieri, nisi pallium & auctoritatẽ Romani pontificis habeat. Et ubi Petrus se non extulit super apostolos, ibi unus apostoli successor longe minor suo pdecessore. sicut apostolus apostolo non contentus honoris primatu, omniũ apostolorum successoribus uult dominari in potestate & uiolentia. Hanc rationem inuictam oppono omnibus, qui Ro. pontifici adulantur super totius mundi dominio, & expecto cum fiducia quidnã cõtra possint mouere/aut gãnire, Qua simul fretus, tanq̃ certissima & omnibus notissima ueritate cum fiducia proclamo, q decreta quęcũq; aliter statuunt, non modo frigidissima sunt, sed etiam contraria diuinæ scripturæ/euãgelio/& actibus/& epistolis apostolorum, in qbus tam crebre / tam aperte apostolorum æqualis & in mundo diuersa cõmissa prouincia describitur, ut ego nõ possim satis admirari esse potuisse unq̃ tam temerarios adulatores, qui contra hæc fulmina scripturæ fumum suum terrenum leuare auderent, hoc successori Petri episcopo arrogantes, qd' nec apostolo Petro prædecessori unq̃ permissum est. Nec tamen mirarer si id solum arrogarent, nec quererer, sed qd' huic arrogantiæ repugnantes scripturas maluerint corrumpere, q̃ repugnãtibus temporalem hunc potestatis primatũ cedere

Istinctionem hic habes de primatu honoris & potestatis antea a Leone dictam, ab aliis quoq; receptam, licet peruerse inducas. Cum aliis enim dicere debebas in similitudinem honoris etiam esse similitudinem potestatis. Sed ne gloriari possis, hāc adductā rationē ut dicis inuictā, & ne uelut alter Gorgias Leōtinus uidearis, tibi respondere statui. In primis quando Petrum primū in ordine fuisse dicis, id nemo negat. Possem quidem in aduersum pugnare, si hic uocationis ordinem putes, sed nolo, ut sim breuior. Hoc tamen dico Simonem Petrum non solum in uocationis ordine fuisse primum, sed ut Cyrillus inquit, Petrus fuit ordine maior. Et hoc est, qd habet Origenes in Matth. q; oportuerit aliquid maius habere Petrum. Sed quid est Petrū ordine maiorē esse? & quid est Petrū habere aliquid maius? Certe hoc est quod habet Orig. reliquos apostolos non esse in tanta perfectione. Nunquid non hæc primatū potestatis important? & non est Origenis reiicienda cogitatio, qua ex demādato euāgelico Petrum potestatem ligandi/soluēdiq; non in uno cœlo dumtaxat, sed in omnibus cœlis habere tradidit. Reliqui uero tantum in uno cœlo habeant. Sunt ne hæc uerba honoris tantum, quæ apud iureconsultos non pariunt actionem? Sed dic quæso an non sint in ecclesia quinq; ordines, episcoporum/presbyterorum/diaconorū/fidelium/& cathecuminorū? certe dices hic me uera dixisse, imo nō ego id dico, sed hæc dicit diuus Hierony. in Esaiam. c. 19. Sed nunquid cathecuminum æquabis p̄sbytero/siue episcopo? minime id facere poteris. Nam oportebit te imitari Mosen, qui separauit sacerdotes a populo. Et postea ipse dominus Mosen nubem intrare præcepit. Et Ambrosius ad illud exclamat. Vides diuisiones nihil in sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil cōmune cum studio atq; usu & moribus inconditæ multitudinis, et licet baptismus sacerdotes efficiat. Sed hoc sacerdotium laicale sacerdotium dicitur. ita ut laici perpetuo absq; noua ordinatione sint, ac maneant laici, quos Hebræi Goim uocāt. Ita respondet orthodoxus aduersus Luciferianos circa principium. Et licet Hieronymus scribēs in ep̄lam ad Titum. c. 1. contendat ex scripturarum sententia episcopum & presbyterum esse unū, audi tamen. S. Ambrosiū ita dicentem. Post

Petrū etiā potestatis primatū habuisse inter ap̄los.

Cyrillus

Origenes homel. vi. in Matth.

In ecclesia quinq; ordines

Hierony.

Ambro. i. lib. epi. epistola. vi.

Verba Hierony.

Ambrosius

episcopum diaconatus ordinem subiecit. Quare? nisi quia episcopi & psbyteri una ordinatio est, uterq; enim sacerdos est, sed episcopus primus est, ut omnis episcopus presbyter sit, non tñ omnis psbyter episcopus. Hic enim episcopus est, qui inter psbyteros primus est. Deniq; Timotheum psbyterum ordinatũ significat. Sed quia ante se alterum non habebat, episcopus erat. Vnde & quẽadmodũ epm ordinet, ostendit. Neq; .n. fas erat, aut licebat, ut inferior ordinaret maiorem. Nemo enim tribuit, quod non accepit. Sed & Hierony. ad Euagriũ scribẽs, tolerare non potest, ut psbyteros atq; dyaconos aequemus. Et D. Aur. Augustinus in lib. quęst. ue. & no. test. q. 101. prorsus admittere nõ potest, q̃ leuitę sacerdotibus, & dyaconi presbyteris coequentur, dicens multũ distare inter dyaconum & sacerdotem. Liber approbat, quem dicimus Actus apostolorum. Quum enim ex Samaria credidissent Philippo pdicanti dyacono ab apostolis ordinato. Miserunt, inquit, ad Petrum & Ioãnem, ut uenirẽt & iis qui crederent, darent spiritum sanctum per manus impositionem. Sed inscii credo scripturaꝝ aut imemores legis hoc defendũt. Recordari ergo debet, qui ista putat assert̃da, quid leuitis acciderit cum taliter saperent. Quum enim nihil inter sacerdotes & leuitas interesse pręsumerent, deo iudice, hiatu terrę absorpti sunt Chore & consentientes ei, & ducentos quinquaginta uiros torrens ignis simul consumpsit. Et Osias rex cum opus sacerdotale praesumeret, lepra perfusus est, ut hoc utiq; exẽplo &c. Sed & episcopi atq; presbyteri alia dignitas est, sicut mittentis ac missi, teste Hierony. in epistola ad Pamachiũ aduersum Ioannem Hierosolymitanum. Ex quibus omnibus liquet alterum altero ordine esse maiorem, & ita maiorẽ ut non solum honore sit maior, sed & potestate ad hoc totis uiribus laborarũt Ignatius/Cyprianus/Hieron. August. ac reliqua sanctoꝝ turma, ut laici atq; dyaconi subsint presbyteris, psbyteri uero subsint episcopis, etiam si olim episcopi atq; presbyteri unum fuerint, sed & nomen hoc habet episcopi. Cur enim quis nomen meret epi, nisi superintẽdat, & illius tanta est dignitas, ut sit regi praeferẽdus? teste Hierony. ad Heliodo. & illi Cęsar obtemperare debeat. Sed & epi potestatem habẽt cõstituẽdi psbyteros per urbes singulas. Aut mentitus est Paulus ad Timoth. ita scribens. Constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui. Sed nunquid presbytero sic ordinato parem cum Tito/uel Paulo potestatem attribues? Qd'

Hierony.
August. q. 101.
Numeri. xvi.
.ii. Paralipo. xxvi.
Hieronymus
Paulus
.i. Timoth. iii.

si hic presbyteros contẽderis episcopos, audi quid iam dicat Hiero. Postq̃ unusquisq; eos quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Sed & non solũ inter presbyteros unus electus cæteris superpositus est, imo nec omnes æquales fuerũt epi non modo honore, sed & potestate. Dicas an non fuit in Palestina metropolis Cæsarea, & totius orientis Antiochia. Et ut Hierony. ait de nominibus regionũ locoꝝ Hebraicoꝝ Hierusalẽ metropolis quondam totius Iudææ fuit, quæ ab Aelio Adriano Cæsare, q̃ eam a Tito destructam restaurauerit, Aelia cognominata est, & Tyanã olim fuisse primæ Cappadociæ metropolim, cuius episcopus ad se Cæsarienses præsules trahere uolebat. Nazianzenus Hieronymi præceptor in lib. de monodia testatur. Sed & circa annum ab orbe redempto nonagesimum apud Eusebium legimus Hermachoram archiepiscopũ fuisse Aquilegieñ. De reliquis archiepiscopis modo prætereo. Sed dic mihi Luthere cur fuerint electi archiepiscopi? nunquid ut tantum præessent? sicuti fingis. certe eapropter Metropolitani fuerũt, q̃ presbyteroꝝ ac episcopoꝝ causas iudicabant, ad eos quoq; tanq̃ ad superiores causæ referebanť. Hoc docent historiæ, & hoꝝ meminit Hieron. ad Pamach. Sed forte iã antiquiorem petis historiam, & quæ tẽporibus apostolicis propius accedat. Nec id tibi denegare uolo. & mihi sufficiat unicum Hierony. testimonium, cuius uerba subscribam. Ait is q̃ postea unus putans ex presbyteris unus electus est, qui cæteris præponereť in schismatis remedium factum est, ne unusquisq; ad se trahẽs Christi ecclesiam rũperet. Nam & Alexãdriæ a Marco euangelista usq; ad Heraclam & Dionysium episcopos presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant. Quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut dyaconi eligant de se quem industrium nouerint, & archidyaconũ uocent. Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat? Hæc Hierony. Habes hic duo uel tria. primo q̃ a Marco euãgelista usq; ad Heraclam & Dionysium episcopos p̃sbyteri unum ex se electũ in excelsiori gradu collocatũ eligebãt. Et unde putas hoc didicisse Marcũ? Credo ego quidem a Petro. Ad hæc diuum audi Aurelium contra inobedientes, imo & contra potestatum turbatores, in li. quęst. uet. & no. testa.

Metropolitãos habere non est noua inuentio
Eusebius

Augustinus.q.cx.

& no. test. sic ait. Ordinem ab apostolo Petro ceptũ, & usq; ad hoc tempus per traducem succedentium episcoporum seruatum perturbant ordinem sibi sine origine uendicantes, hoc est corpus sine capite profitentes. Vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentię appellare. Nec ideo impune erit, quia sub dei nomine hoc agũt. Cõstat enim suas illas causas sub dei nomine agere. Non enim zelo dei hoc agunt, sed sibi locum uolentes defendere. hæc August. An Hierony. mentitus est, qui hanc ordinationem exorditur a Marco. Vel an errat August. qui hunc ordinem sumit a Petro. Stabit ergo inconcusse sententia, quã alibi habet August. q ea quæ cõmuniter seruant in ecclesia, ita sint a sanctis patribus, imo ab ipsis apostolis ordinata/uel constituta, etiã si in euangeliis aut aliis apostolis scripta non sint. Alioquin quomodo quadragesimale ieiunium sustinebimus. Non enim id habes in nouo testamento mandatum, sed ut Hiero. inquit. Nos quadragesimã secundum traditionem apostolorum ieiunamus, nec quadragesima iãpridem est instituta. imo de ea Origenes in Leui. homelia. 10. sic habet. Habemus quadragesimæ dies ieiuniis consecratos. habemus quartum & sextum septimanæ dies, quibus solenniter celebramus. Est certe libertas christiana per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed uirtute. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis? Quomodo scientiæ & sapientiæ student? Nonne per continentiam uentris & gutturis? Qũo quis seipsum castrat propter regnũ cœlorum, nisi ciborum affluentiam resecet? nisi abstinentia utaris ministra? Hæc ergo christianis ieiunandi ratio est. Ita ad uerbum Orige. Et post hunc Cyrillus in Leui. lib. 10. sic ait. Et multa alia ab ecclesia seruãtur, quæ tamen in agiographis scripta non sunt. Et multa cõmemorat Hireneus ille proximus temporum apostolicorum in. 3. lib. contra hæreticos. Dein aperte Orig. in epistolam ad Ro. c. 6. docet ecclesiam ab apłis hanc suscepisse traditionẽ, qua paruulis baptisma det. Volẽte quoq; dño ex Hyppolito Thebęo/Niceta/Nicephora/& aliis pulchre olim intelliges q̃ ignarus sis historiarum primitiuæ ecclesiæ. Et certe nõ parũ miror q nõ & id obseruandũ statuas, qd in actibus apłorum legit, ucs q qũ dñi nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recẽs in credẽtibus fides, ut cũ Hiero. ad Demetriadem loquar, uẽdebãt oẽs possessiões suas, & pretia eorum ad apłorum deferebant pedes, ut ostenderẽt pecunias

Vbi sine ordine sacerdotum illic cathedra pestilentiæ

August. li. I. aduersus quest. Ianuarii c. i.

Hieronymus

Origenes

Cyrillus

Hireneus

Origenes

Hippolytus Thebæus

Niceta

Nicephora

esse calcandas, dabaturq; singulis, prout cuiq; opus erat. Sed ad Hieron. redeo. is habet. Episcopum uelut imperatorem constitui. Sed imperatorem elige talem, qualem habet Onosander, uel qualē habēt iura ciuilia. Si fueris imitatus Onosandrum, nunq̄ exercitū æquabis imperatori. At ne more hæreticorum auctoritate propria dicere uidear, Aurelium ad hæc audi Augustinum. Imperator ut imperator appareat, ordinatur obsequio militari, nō tamen melior nec par est exercitus imperatori. Qd' si imperatorem secundum legem acceperis, dabis illi ius condendi leges, ius iubendi, uetandiq; purgandi prouincias a malis hominibus, animaduertēdi in delinquentes, ac cætera id genus faciendi. Sed non in uno loco dūtaxat tradit Hieronymus unum etiam inter apostolos esse reliquis præpositum, ut schismatis tollatur occasio. Ita in memorata epistola ad Euagrium, in epistola ad Titum, & quampluribus aliis locis, imo idem Hieronymus in .i. lib. aduersus Iouinianum sic habet. Dicis super petram fundat ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant, & ex æquo super eos ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. An mi Luthere credis q̄ non præuiderit Christus etiam tēpore apostolorū hæreses. Quot schismata putas fuisse usq; ad mortem Ioannis euangelistæ? qui primum mortuus est temporibus Traiani. Vixit enim post Christi passionē annos .68. Nūc ergo ad apostolorum tempora paulo propius ueniamus. Apostolis adhuc in sæculo superstitibus, apud Iudæā Christi sanguine recēti fantasma domini corpus asserebatur. Galatas ad obseruationem legis traductos Apostolus iterum parturit. Corinthios resurrectionem carnis non credentes, pluribus argumentis ad uerum iter trahere conat. Tunc Simon magus, & Menander discipulus eius, dei se asseruere uirtutes. Tunc Basilides summum deum Abraxas cum trecentis sexagintaquinq; æditionibus cōmentatus est. Tunc Nicolaus qui unus de septē dyaconis fuit, die noctuq; nuptias faciēs obscœnas, & auditu quoq; horrēdos coit⁹ soniauit. Taceo de Iudaismi hæreticis qui ante aduentū Christi legem traditā dissiparūt. Qd' Dositheus Samaritanorum princeps, p̄phetas repudiauit, q̄ Sadducæi ex illius radice nascētes, ēt resurrectionē carnis negauerūt, q̄ Pharisæi a Iudæis diuisi, p̄pter quasdā obseruationes superfluas, nomen quoq; a

Onosander de optimo imperatore

August. quest. uet. & no. test. q. ci.

.l. illicitas. ff. d off. præs.

Hieron.

Ioānes post Christi passionē vixit annos .lxv.

Hęreses multę statim post Christi mortē pullularunt

Dositheus

dissidio susceperunt, ꝙ Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo. Ad eos uenio hæreticos, qui euangelia laniauerunt, Saturnum quendam/& Ophitas/& Choitam/& Capocratem/& Corinthum/& huius successorem Hebionem/& cæteras pestes, quorum plurimi, uiuente adhuc Ioanne apostolo, eruperunt. Sed in hisce schismatibus ac hæresibus quid præpositum habere oporteat, dic quæso. Respondet tibi Hieron. ꝙ necesse sit ꝙ illi detur super alios eminēs potestas. Hic perpēde quid dicat Hiero. Non dicit ꝙ inter hæc schismata sat fuerit aliquem p̄sidere honoris causa. Sed ꝙ huic detur quędā eminens potestas. Hanc potestatem eminentem inter apostolos habuit Petrus. Sed adhuc forte incredulus es. Neqꝫ credes, nisi cum Thoma digitos imiseris in latus dñi. Scis esse scriptū Quotquot possessores agrorum/aut domoꝝ erant uendentes, afferebant pretia eorum quæ uendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Vir autem quidam nomine Ananias cum Sapphira uxore sua uendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia uxore sua. & afferens partem quandam, ad pedes apostolorum posuit. Dixit aūt Petrus ad Ananiam. Cur tentauit Sathanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi, manebat, & uenundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed deo. Audiēs autem Ananias hæc uerba cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt. Surgētes autem iuuenes amouerunt eum, & afferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spacium, & uxor ipsius nesciens qd' factum fuerat, introiuit. Dixit autem ei Petrus. Dic mihi mulier si tanti agrum uendidistis. At illa dixit, etiam tanti. Petrus autem ad eam. Quid utiqꝫ conuenit uobis tentare spiritum domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt uirum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Habes in hac apostolorum historia Ananiam, conscia uxore, quandam partem ad pedes omniū apostolorum posuisse. Sed tamen unus scilicet Petrus damnauit Ananiam, dānauit & Sapphiram uxorem. Non dices ergo Petrū eminentē habuisse potestatem? De qua sententia Hieron. aduersus Vigilantiū legi ait syncerius Chananæi Petri seueritatē Ananiā & apli Sapphirā trucidātis. Et idē ad Hedibiā, Ananias & Sapphira meruere sniam, qa sua timide reseruarūt. Sed & aliā audi historiā.

Vt schismata vitē ē nō honoris sed etiā ptātis honore unum cæteris præfulgere.

Hieronymus

Actuum. iiii.

Hieronymus

Actuum. viii.

Quum uidiſſet Simon quia per impoſitionem manus apoſtolorũ daretur ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam dicens, Date & mihi hanc poteſtatem, ut cuicunq; impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum. Petrus autem dixit ad eum. Pecunia tua ſit tecum in perditionem, quoniam donum dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Nõ eſt enim tibi pars neq; ſors in ſermone iſto. Cor enim tuum non eſt rectum coram deo. Pœnitentiam itaq; age ab hac nequitia tua, & roga deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis/& obligatione iniqtatis uideo te eſſe. Dic mihi an talem ab aliis apoſtolis habeas ſententiã? Simon non uni Petro ſed apoſtolis pecuniam obtulit dicens, Date mihi hãc poteſtatem. Sed tu dic an non fuerint Ananias & Simon de cætu diſcipulorũ? hos tamen ſolus Petrus damnauit atq; corripuit. Et alia multa ſũt, quæ dixit & fecit Petrus, quorũ & mentionem ſupra fecimus, quę non tam prærogatiuam honoris q̃ & poteſtatis probant. Taceo hic de Nicolaitis, de quibus agitur in Apocalypſi. c. 2. Nec mirum tibi uideatur, ꝙ in hoc apoſtolorum choro, quem Hiero. uocat uere honorabilem deo dilectum, ex quo ſalus uenit cunctorum hominum atq; populorũ. Quoad fieri potuit ęterna ſapiẽtia patris hũc ſtatuit ordinem, quem in angelorũ choro uel in angelica hierarchia nouit ab æterno. Sed qualis inter angelos ſit præfectura, hic non dicam ex Ricardo/uel Bonauẽtura, imo nec ex Dionyſio de diui. noibus, (quanq̃ ſi uelim, id facere poſſem) ſed ex doctore gentium, qui raptus in paradiſum, didicit hic eſſe principatum/poteſtatẽ/uirtutẽ/ & dominationẽ. Credit Hiero. eum ex Hebræis hæc nomina quatuor didiciſſe. Et quid per illa uoluit? certe ꝙ intelligamus in cœleſtibus eſſe principatus / poteſtates / dominationes/ atq; uirtutes/& cætera miniſtrorum uocabula; quæ nec nos poſſimus nominare. Si autem ſunt principatus, inquit Hiero. & poteſtates/& uirtutes/ & dominationes, neceſſe eſt ut ſubiectos habeant, & timentes & ſeruientes ſibi, & eos qui ſua fortitudine roborentur. Quæ diſtributiones officiorum non ſolum in præſentiarum, ſed etiam in futuro ſæculo erunt. & per ſingulos profectus/& honores / & aſcẽſiones/& deſcenſiones, uel creſcat aliquis, uel decreſcat, & ſub alia atq; alia poteſtate uirtute/principatu/& dñatione fiat. Qd' ſi inter hos mille miriades angelorũ, de qb9 in pſ propheta regi9 ait. Currus dei decẽ millibus multiplex millia lętãtiũ, dñs in eis. Talis eſt pfectura quã

Apocalypſis

Hier. in Eſa. c. xliii

Ricardus. Bonauẽtura. Dionyſius

Ad Ephe. i.

Ordinẽ in ãgelica Hierarchia ponit Hieronymus

Pſalmo. lxvii.

nūc ipsi audiuimus. Nimirum si in apostolorum ac discipulorum choro talis fuerit ordo, ut præsidentem haberent, cui & cæteri obedirent. Ex reuelatione Danielis etiam habetur q̄ quanq̄ omnes sint administratorii spiritus, tamen prouinciis singulis sui præficiunt angeli. Propter quod & legitur angelos recessuros ex teplo Hierusalem claris uocib9 dixisse, Migremus ex his sedibus. Sed putas ne q̄n sedebunt super duodecim thronos apostoli, de quibus Matthæi 19. iudicantes duodecim tribus Israel non quodam prælationis ordine sessuri sint? An frustra dixit dn̄s. Data est mihi potestas in cœlo & in terra? Proin uera est sētētia Hieronymi, q̄ omnes apostoli & apostolici uiri sint dati pastores iuxta cor domini. Qui pauerunt credentium multitudinem nō in iudaicis cerimoniis, sed in sciētia Christi atq; doctrina. qui non in arca domini, quæ custos fuit legis Mosaicæ, sed in euangelica prædicatione fiduciam habuerunt. nō cum errantibus Nazaræis sacrificia, sed spiritualem cultum sectati sunt. Inter hos pastores Petrus primus pastor dicitur, ut est apud August. in epistola ad Gal. imo totius pastor ecclesiæ dicitur, ut est apud eundem August. 22. lib. cōtra Faustum. c. 70. & ad hūc totius ecclesiæ cura pertinuit. Si pares erāt omnes in hoc pastorali officio, cur Petrus dicitur primus, & Paulus posterior pastor? & semper hic ex græco uocabulo ποιμὴν ueritatem euangelicam repetitā habere uolo. Sed & apud Gregoriū in canticis & pastorali non propterea primus pastor uocat̄, q̄ sit prim9 in uocatiōe, sed q̄a ordine maior. Quum ergo apostoli pastores fuerint, ut supa docuimus, & pulchre tradit Hiero. in Hiere. 23. c. Nunquid non dignum erat, ut pastor esset aliquis superior, ut siquando inter pastores iurgia fierent, sicut in Genesi contigisse legimus, hęc ille sua auctoritate dirimeret, atq; sopiret. Notissimum est q̄ apostoli sint custodes murorum Hierusalem, de quibus Esa. ait. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes tota die, & tota nocte perpetuo non tacebunt. Sed putas non dignum fuerit q̄ inter custodes illos aliquis fuerit maior atq; superior? quum tamen inter triginta octo millia leuitarum semper aliqui præpositi fuerunt. Dicuntur apostoli doctores. Sed quid hoc sibi uult, quod, ut est apud Augustinum, sicut in Christo fuerunt omnes causæ magisterii, ita & in beato Petro apostolo post saluatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit caput esse eorum, ut pastor esset gregis dominici. Hæc

Danielis. xi.
Ex Iosepho historico
Hiero. in Daniel. c. vii.
Hiero. in Hiere. c. iii.
Apl̄i pastores
August.
Gregorius
Hieronymus
Genesis
Apl̄i custodes murorū Hierusalem
Esaiæ. xxii.
Hiero. Esa. lxii.
August.
Apostoli doctores

non sunt mea, sed ab Augustino toties repetita. An dices saluatorem in discipulos nullam auctoritatem habuisse? Qd' si hoc magisterio Christi tribueris, tribues & forte aliquali ratione Petro. Qd' si non feceris, turbabis omnia, quæ de instituenda adolescentia
Quintilianus
tradit Quintilianus. Destrues nobis non solum scholas peripatheticorum/stoicorum/academicorum, sed oẽs oium professionum etiã sacratissimam euangelii scholam. Et si in synagoga Iudæoꝝ archisynagogus erat, non fuerit mirum in hac schola si etiam quispiam
Architecti dicunẽ apostoli
primarius ac princeps fuerit. Apostoli dicũtur architecti ecclesiæ. Sed nunquid inter architectos non pones ꝓpositũ aliquem? negare non poteris necessarium in cõstructione domus haberi præpositũ,
Victruuius
Georgius Valla
nisi Babylonem extruere uelis. Qd' lz ex Victruuio de architectura ex Georgio Valla / ac demũ ex Dyodoro Siculo de terdenis cẽtenis millibus opificibus ac architectis, quos Semiramis in extructione Babylonis habebat, multis possemus probare argumentis, Tamen cum theologo negotium habens, præposituram architectoꝝ theo-
.iii.Reg.v.
logice probo.3.Reg.5.ita scribitur. Fuerunt Salomoni septuaginta millia latomoꝝ in monte absq; præpositis, qui ꝑerãt singulis operibus numero trium millium & trecentoꝝ præcipientium populo, & iis, qui faciebant opus. Hisce prępositis ius erat ꝓcipiendi. Ita Gen.
Genesis
39. Quanq̃ in domo cui pręerat Ioseph, fuerit multa familia, tamen Ioseph præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, & uniuersa, quę ei credita fuerant. Sed ad architectos redeo. Putas ne
.i.Cor..iii.
sapiẽs ille architectus, de quo Paulus ad Corin. architectos post se reliquerit absq; ordine, uel absq; magistratu. Addo ad hęc q; præpositorum etiam officium est non modo præsidere, sed auctoritatem
.ii.Cor.xi.
exercere. Quod olim expertus est Paulus, qui scribit. Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, & per fenestram in sporta demissus sum ꝑ murum, & sic effugi manus eius. Prædixerat illis etiam dominus
Matthæus
Matthæi.24. Surrecturos multos pseudo prophetas & seductores
Marci.xiii.
Actuum.xiii.
multos, imo exsurrecturos pseudo Christos, ut est Mar.13. Et factũ est illud. Vnde Act.13. Quum perambulassent uniuersam insulam usq; ad Paphum, inuenerunt quendã uirum magum pseudo prophetam Iudęum, cui nomen erat Barien. & ad Gala. submittebanẽ pseudo apostoli. Et de pseudo apostolis sæpe conquęritur Paulus.
.ii.Petri.ii.
Pseudo prophetæ
Sed &.2.Petri.2.sic dicit. Fuerunt uero & pseudo prophetæ in po-

pulo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, deum negant, superducētes sibi celerem perditionem. & multi sequētur eorū luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur; & in auaritia fictis uerbis uobis negotiabūtur. Illos pseudo prophetas, quos Hiero. Luciferi satellites uocat, Hos pseudo apostolos, quos Paulus uocat operarios subdolos trāsfigurātes se in apostolos Christi, Collegiū apostolorū, uel qduis aliud quō damnare potuit, nisi præsidenti data fuerit aliqua pcipua potestas? Et ad hoc hodie dicunt electi episcopi ad tollenda schismata. & hoc quoties hęretici uel schismatici caput erexerint, necesse est ut cōtra hos hoīes, quos Hiero. in Amos. c. 1. uocat Ammonitas quædam superior exurgat potestas. Nam hos Ammonitas, qui se parant, deceptam multitudinem ab ecclesia dei, & rudes animas, quæ nuper Christi concepere sermonem, abrumpunt & diuidunt, quis ferre posset? maxime cum dominus cōminet se muros Rabbe idest multitudinis in die ululatus, & belli cōmotionis, & turbinis incensurum, & regem eorum auctorem schismatis ire captiuum, & principes ecclesiæ iugo colla submittere. ut id fieri possit, non simplex præsidentia exigitur, sed re uera superior quædam potestas. Et ob id ingenue Hieronymus Petrum fatetur caput inter apostolos constitutum. Hoc & tacite nobis ostendit Aur. Augustinus. 13. lib. contra Faustum. c. 12. quū differit illud Hiere. 17. Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cū iudicio. Perdix enim cōtentiosum animal notū est quanta auiditate ipsius contentionis currat in laqueū. Non enim disputare amāt hæretici. Sed quoquo modo separare impudentissima puicacia, ut cōgregēt, sicut hic dixit, quæ nō pepererunt. Christianos enim quos maxime Christi nomine seducunt, iam per ipsius Christi euangelium natos inueniunt, & faciunt illas diuitias suas non sane cum iudicio, sed cum temeritate inconsiderato. Non enim intelligūt ibi esse ueram & salubrem & quodāmodo germanam atq; radicalem Christianā societatem. Vnde istos separauerunt, quos ad suas diuitias congregarunt. Et quia de talibus dicit apostolus. Sicut enim Ioannes & Mambres restiterūt Mosi, sic & isti resistūt ueritati, homines mēte corrupti, reprobi circa fidem. Sed ultra non proficient. Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Sequitur & hic propheta & dicit de perdice, qui congregauit, quæ

Hier. i Esa. c. xiiii.
.ii. Cor. xi.
.ii. Cor. xi.
Ita Hiero. in eplā ad Titum
Hierony.
Amos. i.
Aur. Augustinus

non peperit, in dimidio dierum eius derelinquet eum, & in nouissimis suis erit insipiens .i. qui primo tanq̃ per pollicitationem / & ostentationem excellentis sapientię seducebat, erit insipiens, quum apparebit, quia dementia eius nota erit omnibus. hęc Augustinus. Et hic quod de Petro & reliquis dicimus apostolis, hoc de successoribus illius quoad damnandos & confutandos hæreticos, dicere possumus. Et tibi ueteres reuoluenti historias sexcenties occurret, hæreticos a Romanis episcopis potissimum esse dãnatos. Ita Leo secundus anathematizauit Macharium Antiochenum episcopum una cum sectatoribus uolentibus unam tantum in Christo uoluntatem fuisse, contra quos Agathon Vnicus cõcilium sub Constantino celebrauerat. Ita Cœlestinus non solum per se sed & per Cyrillum Nestorium, & Nestorianos damnauit. Illum enim Cyrillũ Cœlestinus non solum uicarium & p̃sidentem fecerat in Ephesina synodo, tempore Theodosii & Valentiniani, sed & illi per orientẽ excõmunicandi potestatem dedit. Qđ si par fuit omnium ep̃orum potestas, putas ne hoc permisissent Orientis episcopi? Sed & hac opinione tua, nisi te prouocarem ad iram, dicerem te omnibus hæreticis & Nicolaitarum / & Ebionitarum / & Valentinianorum esse peiorem. Siquidem non inuenies ex centenis hæreticis aliquem præter unum, qui non fuerit ingenue fassus non solum concilium sed & pontifices potestatem habere superiorem. Et si mille annos historiarum percurreris, nõ inuenies aliquem excommunicationem ita uilipendisse, deiecisse, ac aspernatum fuisse, ueluti ipse facis, imo utplurimũ inuenies, quoties illis anathema uel Niceni / uel alterius sacri concilii propositum fuit, iam toto corde tremebant. Eapropter & multi ad ueræ fidei pascua redierunt, ne excõmunicationis grauem sententiam eos ferre oporteret. Ita Gregorius patriarcha Constãtinopolitanus Agathoni cessit. Ita cesserũt multi in Ariminensi concilio. Ita orientales, quod maius est, pascha celebrare cœperunt iuxta formã Ro. ecclesiæ, licet aliud docuerit Ioannes Euangelista in Asia. Sed tu cum tuis potestatem sublimiorem spernendo fugis, ac misere in censura stertis / atq; sordescis, quod pauci hæreticorum fecere. Tñ procedo. Apostolos pincernis comparandos Ioãnes ille Chrysostomus asseruit. At de pincernis quid dices? Nunquid eos dũtaxat honoris prærogatiuam habere dices? Quod forsan diceret Biberii / Caldii / Merones / Epicuri de grege porci semper ad pocula

Leo

Agathon Vnicus

De Cyrillo

Cyrillus excõmunicauit in Oriente

Orientales cedũt ep̃o Romano

Apostoli pīcernę

Lauticiorũ nomina

Leontini amphoræ pendentes Sybaritæ Syracusani? Sed non sic impii non sic. Siquidem in Genesi narrauit prior præpositus pincernarum somnium suum. Et iterum succedentibus prosperis præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui. Et in Asueri conuiuio sic rex statuerat præponēs mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisq; quod uellet. Et licet illic fuerit Asuerus, tñ ut monarchiam rectam haberet, ex more regio semper ei aderant primi & proximi Charsena & Sethar &c. Sed quid credis an illi pincernæ tantum præsederint, & ad nutum uniuscuiusq; fuerint elargiti quicquid usq; petitum fuerit? minime. Sed illa forsan umbratilia dices, eo q; sint ueteris testamenti historiæ. Festinemus igit ad res gestas in lege noua. Nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. illic erat spōsus. illic & Architriclinus erat. & ipse Iesus, qui dicit eis, Haurite & ferte Architriclino. & tulerunt. Vt autē gustauit Architriclinus aquam uinum factam, & non sciebat unde esset. Ministri autem sciebāt, qui hauserāt aquam. Vocat spōsum Architriclinus, & dicit ei. Omnis homo primū bonū uinum ponit. & cū inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est. Tu autem seruasti bonū uinum usq; adhuc. Habes hic inter pincernas fuisse præpositum atq; magistrum. Nunquid ille magister par erat reliquis? nec ius habuit imperandi? Sed & Architriclinus cur dicatur, uidere potes apud Erasmum in Annotationibus in Ioānem. Græca etenim uox est, & significat eum, qui præfectus est operando conuiuio. Triclinium locus tribus constratus lectis ad discumbendum. Habebant apostoli hoc onus iniunctum, ut inuitarēt ad cœnam paratam, de qua Lucæ quartodecimo. Habebant & hoc officium, ut propinarent ac nunciarent conuiuium pinguium, conuiuium uindemiæ pinguiū medullatorum. Vindemiæ defecatæ, ut est apud Esaiam, fuerunt omnes pincernæ, sed magistrum, immo Architriclinum habebant, Et is Petrus erat primus pastor & pontifex. Qd' autem hic per Architriclinum non simplicem quemq; hominem, sed pontificem intelligere possimus, firmat Cyrillus ille noster. S. patriarcha Alexandrinus, qui sic ait. Miratur tam optimū uinum Architriclinus, Quia pontificum quisq;, quibus saluatoris domus cōmittit, huius mysterii ratione stupescit, cui primum uinum afferri Christus imperauit. Quia ut ait Paulus, Laborantem agricolam oportet primū fruges degustare. Hoc autem unusquisq; per seipsum intelligat.

Genesis.xl.
Hester.i.
Ioannes.ii.
Architriclinus
Erasmus
Lucæ.xiiii.
Esa.xxv.
Cyrillus

Vides & hic pontificem architriclinum dici, quem uere introduxit rex in cellam uinariam, ut est in căticis. Et hic est ille pontifex, cui ex mysterio superhumeralis credita sunt uniuersa legis mysteria,

Hieronymus

ueluti Hiero. habet scribens ad Fabiolam de ueste sacerdotali. Sed quid facere debet ille Architriclinus? aut quid fecit Petrus? inter pincernas reliquos curare debet, ne caupones misceant uino aquā,

Esaiæ.i.

contra uerbum Esaiæ, hoc est ut hæretici euangelicam ueritatem

Hiero. Esa. c. i.

nō corrūpant praua intelligentia. Ii nempe sunt caupones pessimi facientes de uino aquam, cum econtrario dominus noster aquas in uinum uerterit. Et tale uinū mirer architriclinus, quale & regina Sabba in Salomonis mirata est conuiuio, pincernas eius & ministros uini sua uoce collaudans. Sed & Ecclesiastes ministeria uini atq; cōuiuii sui mystico sermone describit. Petrum igitur sicut pri-

Aug. vii. lib. cōtra Donatistas de baptismo. c. xx. Marci. iiii.

mum & beatissimum apostolorum cum Augustino dicimus, ita & Petrum reliquorū pincernarum dicimus esse præpositum. Possem hic nonnihil tractare super euangelica uocatione, qua Christus dixit ad Simonem, qui uocat Petrus, & Andream fratrē eius. Venite post me & faciam uos fieri piscatores hominum. Et quomodo post insufflationem, ac potestatem ligandi/soluendiq; apostolis traditā, quando simul erāt Simon Petrus/& Thomas, qui dicit Didymus, & Nathanael, qui erat a Chana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscari. Dicūt ei, Venimus & nos tecū. Et exierūt & uenerunt in nauim. Et Lucę. 5. Cur Simoni Petro ad genua Iesu procidēti sit dictum, Noli timere;

Aug. lib. ii. de cōsensu euāg. c. xvii. Hierony.

ex hoc iam homines eris capiēs. Tamen ut breuior sim, de hac piscatione hic nihil dicam, potius ad August. ac alios iam te remitto. Sed & nemo nō nouit apostolos dici fontes. Vnde Hieronym9 ad Fabiolam sic scribit. Nō dubiū quin de duodecim apostolis sermo sit, de quorū fontibus deriuatæ aquę totius mundi siccitatem rigāt. Iuxta has aquas septuaginta creuerunt palmæ, quas & ipsas secūdi ordinis intelligimus pceptores. Luca euangelista testāte, duodecim fuisse apostolos/& septuaginta discipulos minoris gradus, quos & binos ante se dominus pręmittebat. De quibus & Paulus refert q apparuerit dominus primum undecim, deinde apostolis omnib9, alios uolens intelligi primos, alios secundos Christi discipulos. hęc Hierony. Vides ubiq; maiores & minores innui. Sed & domus quæ est ecclesia dei uiuentis, uenatores/ uiatores/architectos/ædi-

ficatores/agricolas/pastores/athletas / & milites habet, teste Basilio Magno. Nonne dignum est inter illos aliquem praeponi. Omitto quae Damascenus in.4.libro de orthodoxa fide.c.16.de aplis habet. Et quia Hieronymus testatur super montes euãgelium pdicari .i. super apostolos,de quibus scriptum est, Appropinquate montibus aeternis,& quorum doctrina illuminatio dei est. Et in psalmo dicit Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis. Vnde exurgendum ac abeundum est mihi cum Maria in Montana cum festinatione. Veniam saliens in montibus,sed non in montibus Gelboe,ubi nec ros,nec pluuia,ubi interfecti sunt inclyti Israel, nec qui sicut cera fluxerunt a facie domini. Sed ueniam ad eos montes,ubi requieuit arca,imo ad eos montes,qui tacti non fumigarunt. Sed qui sunt ii montes? Certe apostoli ii sunt montes,quales fuerunt Synai,mons dei Oreb/mons Thabor. Et quanquã apostoli omnes montes dicti fuerũt, tamen super unum montiũ Christus fundauit ecclesiam.& quis est ille mons? certe Petrus. Ita scripsisse Hierony. plus semel docuimus. Et ob id forte prę cęteris nomẽ petrae promeruit,de quo tamen infra dicemus. Sed quid opus est foliato agere responso? Apostoli duodecim lapides pretiosi dicuntur. duodecim fontes in Helim uinitores / aratores / agricolae/notarii saluatoris. Sed quot quot de similitudinibus hisce leguntur scripsisse unq̃ Petro primatum non tantum honoris, sed & potestatis tribuunt. Ad haec audi Bedam in Abacuc scribentem. Daniel uidit excisum lapidem sine manibus, idest Christum absq; uirili opere procreatum, qui regna mũdi cõterens,sui gloria nominis orbem impleuit uniuersum. Qui uidelicet mons recte umbrosus uocatur & condensus. habẽs multa ligna fructifera.i.multos uiros sanctos.& uirtutum pomis onustos. Qui & nostrae mentis esuriem gustu suae suauissimae doctrinae erudiant, & nostra fragilitate ne aestu tribulationum a uirore internae dilectionis arescat,praesidio suae intercessionis obũbrent. Cui figurę congruit q apostolus Petrus arbor utiq; huius montis eximia non solum fructu doctrinae reficit esurientes & sitientes iustitiam,uerũ etiam membra sui corporis saluat languentes. Verum nunc satis ea enim quae hic fuerunt neglecta inferius, ad satietatem usq; resarcientur. Sed quia tu callido quasi sumine fateris oportere in uno concilio aliquem esse praesidentem,ne confusio fiat,id te dicere con ueniebat. Sed dic cur in conciliis oecomenicis semper praesederit

Damascenus
Hier. in Esa.c. lii.
Lucae.i.
Canti.ii.
.ii.Regum.i.
Psalmo.xcvi.
Gen.ii.
Psalmo.ciii.
Apostoli montes
Hiero. in Ezech. .c.xii.
Haec omnia apud Hier. i Esa.c.lxii.
Hiero. in Matth.
Beda in Abacuc
Hiero. i ps. cvili. sup hunc versum Montes exultabũt in conspectu dñi apostolos pmõtes intelligi fatetur.
Petrus arbor eximia

Ro. pontifex, aut illius legatus, non patriarcha Constantinopolitanus, non Antiochenus, nõ Alexãdrinus, non Hierosolymitanus. Ita actum est in synodo ducentorum & trigintanouem episcoporũ sub Agathone papa, & imperatore Constantino. Cuius rei etiã meminit Nicetas monachus Græcus scribens de azimis sabbatis & nuptiis sacerdotum. Ita factum est in Constantinopolitana quinta synodo contra Theodorum. Sic in Epheso ducenti patres sub Coelestino & Theodosio. & centum ac quinquaginta patres tempore Gratiani Damasum cognouerũt, cõtra Macedonium, & Eudoxiũ. Patres sexcenti ac triginta in Chalcedonensi concilio. Ita Romanũ agnouerũt pontificem Leonem, ut hunc ter beatissimum acclamarent, imo omnem rem ad illius confirmationem direxerunt, de quo plura apud Facundum Hermanẽsem epm. Quid dicam de secũda Nicena synodo, quæ celebrata fuit tempore Constantini & Hirenis matris octauo calendas Octobris, indictione undecima, in qua præsedit Petrus archipsbyter Ro. ecclesię sancti Petri, ac alius Petrus abbas uenerabilis monasterii sancti Sabbæ Romæ sanctissimi, ac religiosissimi Adriani catholicæ & apostolicæ ecclesiæ Ro. legati, ubi fuerũt Parrhasius archiepiscopus Constãtinopolitanus, Ioannes & Thomas Tyrii, Ioannes Ephesius, episcopi Nicomedię Calcedonis, Cretæ, Ponti, Sardiniæ, Pirrichiæ, Nicepolis, Seleuciæ Syracusæ, Milleti, Chii, Trallæ, Magnesiæ, & sic trecenti & quinquaginta episcopi. tamen primã potestatem semper habuit uterq; Petrus, imo semper in praxibus illoꝝ prima subscriptio est, Petrus qui erat uicetenens Adriani Romani pontificis. Ita testantur hypomnimata eiusdem sacrosancti concilii, quę adhuc integra persistũt & græce & latine, quæ olim contra eos, qui imagines tollunt sanctorum, pugnabunt acerrime. Et non indignum iudicas, ut qđ ibi decreuere trecẽti & quinquaginta episcopi, te solo & unico auctore, diruatur. Sed de prima synodo, quam & tu sacratissimam & recte uocas, in Nicea Bythiniæ metropoli sub trecẽtesimodecimooctauo anno a trecẽtis & decem octo epĩs, teste Nicephora, celebrato, notissima est historia Siluestri papę. Et, ut antiquiora dicam, uetustissimæ & ad adhuc nec tibi nec tuis cognitæ ac uisæ historiæ tradunt Victorem Romanum pontificem non lõge post apostolorum tempora celebrasse concilium in Alexandria Palestinæ cum Narcisco epõ Hierusalem, & Theophilo Cæsareæ, ac Hireneo Lugduneñ, & firmari

Nicetas Græcus

Hermanensis eps

Nicephorus archiepiscopus Constãtinopolitanus.

firmari fecit pascha celebrari debere die dominico a quartadecima luna Martii usq; ad uigesimam primam Aprilis, licet Orientales omnino contrarium antea senserint. In his ac aliis sacrosanctis conciliis patres illi non solum honoris causa præsidentem habuere pontificem Romanum, sed & illi potestatem eam ac tantam dedere, ut ipse conuocaret concilium, præponeret causas, prima uota dederit, primo se subscripserit, primum anathema pronuntiarit, consessum & locum indixerit, & alia nõ solum honoris sed & potestatis signa peregerit. Nec dubites si Cõstãtinopolitanus episcopus hunc honorem habere potuisset, Nicephoras patriarcha Constantinopolitanus chronographus ea scripsisset. At licet etiam is patriarcha quintam synodum Cõstãtinopolitanam descripserit, nihil tamen uspiam quid tale deprehendo. Nec dubito in concilio quod celebratum fuit Antiochiæ temporibus apostolorum, sicuti testantur acta secundi Niceni concilii, Petrus primas ibidem partes habuit. Sed quid opus est multis? ordines ecclesiarum negare non potes. Sed hos fecerunt apostoli, nisi Hieronymus/Cyprianus/Tertullianus/Anacletus/Leo, imo Hireneus Lugduneñ Photini episcopus, qui fuit discipulus discipuli Ioannis euãgelistæ hoc est Polycarpi, mentiantur. Et qualis erat diuisio, certe talis, ut essent presbyteri episcopi/archiepiscopi/& patriarchæ. Qđ si pares in potestate erãt, cur princeps uel primarius episcoporum dicitur archiepiscopus? si idem erat presbyter quod patriarcha, cur patrum princeps patriarcha græce dicitur? tollemus hoc nomen non solum ex Suida, sed omnibus auctoribus græcis. Vanum est ergo mi Luthere quod hic somnias, primatui uidelicet honoris non respondere primatum potestatis, quum omnis ratio/omnes historiæ contrarium asseuerent. Et ego iam in transcursu & quasi obiter consensum fere duorum millium episcoporum contra te in testes statui/atq; produxi. Venis itaq; haurire aquam, sed reportas uasa tua uacua, iuxta uerbum prophetæ. At quid iam te facere conuenit, sine stare sanctorum imagines, iuxta decretum secundi Niceni concilii. permittas episcopum superiorem esse p̃sbytero, iuxta canones primi Niceni concilii. uenerare reginam cœli, ueluti genitricem domini, secundum synodum Ephesinam. sinas illam perpetuam uirginem, ne in Heluidii labyrinthum labaris incaute. celebrato pascha, etiam si in euangelio solennitatem illius minime celebrandum inuenias;

EE

iuxta decretum in Alexandria Palestinę factum. Et sic adimplebis legem Christi, quia ut cum Augustino contra Faustum libro tertiodecimo capitulo quinto dicam, Nostrorum porro librorum auctoritas tot gentium consensione per successiones apostolorum episcoporum/cōciliorumq; roborata uobis aduersa est, uestrorum aūt nulla est. Nec moueor q dicis illa/ścōcilia errasse. Nam nisi aliter monstraueris, tibi nō credam. Qđ si error fidem adimit, ita q errāti parum credendum fuerit, iam tibi toties erranti nihil credemus. Sed alibi de conciliorum erroribus non pauca.

Augustinus

LVTHERVS

Ddo ad hæc q nec in hoc recte & euangelice fit a Romanis pontificibus, q episcopos e Ro. ecclesia propagatos.i.ecclesiam Latinam sic administrant, ut soli ipsi ordinent & confirment episcopos omnes. In hoc enim non Christo, sed sibi ecclesias Christi uidentur arrogare, quum apostoli Pauli exemplo deberent aliis cōmittere constitutionem episcoporum uidelicet archiepiscopis & uicinis. Deberent ergo illos deo cōmittere, & nequaquam negare, ut pro nouo episcopo ad urbem mitterent. Habet enim speciem non leuem auaritiæ/& tyrannidis, quæ dominentur fidei eorum, quod Paulus noluit sibi usurpare in Corinthiis. Sufficeret enim semel episcopum dedisse, & deinceps eos gratiæ dei cōmendatos propagationi propriæ eos relinquere, aut solummodo curam gerere, ne a fide denegarēt. Sicut apostolus in Galatis monstrauit exemplum. Nunc uidemus prætextu huius beneficii & primatus omnium episcopatus & sacerdotia in uoraginem Romanæ auaritiæ rapi, tot symoniæ impudentissime monstris hoc uno operculo tectis.

FABER

Hierony. ad Paulinam de institutione monachorum

IRCA Episcoporum ordinationem uariam obseruationem fuisse legitur. Primo omnium Christus ordinauit episcopos, & fuerunt apostoli. Vnde episcopi sūt successores apostolorum. Apostoli ius habebāt, ut alios ordinarent aplos & epos. Ita Paulus in multis urbibus peragratis,

reuertensq; Hierosolymam, a Petro/Iacoboq; / & Ioanne apostolus ordinatᵉ. Sic scribit Hieronymus in catalogo, & illic in uita Pauli Ita Paulus Timotheum ordinauit Ephesiorum / & Titũ episcopũ Cretę. Ita apostoli Iacobum, qui appellatur frater domini, episcopũ Hierosolymorum, cui in episcopatu successit Simon Chananæus cognomento Iudas. Ita Barnabas Cyprius cum Paulo gentiũ apl's est ordinatus. Sic Ioannes apostolus Polycarpũ ordinauit Smyrnę episcopum. Sic proculdubio Petrus Enodium in Antiochia ordinauit episcopum. Sed postquam in Nicena synodo patres sancti conuenerunt, ordinatum est ita, ut is eligeretur in episcopum, quem clerus & populus cõmunis ille ad id dignum iudicaret, hunc quoq; consecrarent in episcopum episcopi uiciniores. quod & hodie fieri solet. Ita actũ esse cum sanctissimo uiro Gregorio / Nissene / plerisq; aliis inuenio. Sed sancti patres illi uiderunt multos ambire episcopalem dignitatẽ, cognouerũt deniq; quid ad episcopũ pertineret. Vnde aliter composita res est. Siquidem scripserat Paulus ad Timotheum. Oportet episcopum irrepręhensibilem esse unius uxoris uirum / sobrium / ornatum / prudentem / pudicum / hospitalem / doctorem, non uinolentum / non percussorem / sed modestum, non litigiosum / non cupidum, sed suę domui bene prępositum, filios habẽtem subditos cum omni castitate. Siquis autem domui suę bene prǽesse nequit, quomodo ecclesię dei diligentiam habebit? non Neophitũ ne in superbiã elatus, incidat in iudiciũ diaboli. Oportet aũt illum testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Et ad Titum. Oportet ẽpum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem, non superbũ non iracundum / non uinolentum / non percussorem / non turpis lucri cupidũ, sed hospitalem / benignum / sobrium / iustum / sanctum continentem amplectentem eam, quæ secundum fidem est, fidelem doctrinam ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Præuidentes itaq; sancti patres a præponendo episcopo multa exigi, quæ hic scripsit Paulus, & maxime ꝙ natura sit prudens, docilis moribus / tẽperatus / uita cast9 / sobrius / puigil / humilis affabilis / misericors / literatus, in lege domini instructus, in scripturarum sensibus cautus, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, ac ante omnia ꝙ possit esse fidei defensor. hæc inuenire hoc opus hic labor est. ista tractare / perquirere superiori conueniunt, qualem

Ambro. in epistolã .i. ad Cor. c. xii. Caput i ecclia apostolos posuit: quia legati Christi sunt hic idem dicit ap'lo p quo legatiõe fũgimur istud Petro ap'lo sic dicente: Inter cætera de Iuda ẽpatum eius accipiat alter &c.

Pauli ad Timo. iii. Epi conditiones

Paulus ad Titum

Ro· pontificem agnouimus· nec unius anni consuetudo est· Nam Anacletum id statuisse, ac ita obseruatū esse legimus, ne episcopus a paucioribus, quam tribus episcopis ordinaretur· Et Ro· pontificē hoc ius ante mille annos habuisse, cōpertissimum est· Imo, ut supra ostensum est, Leo episcopo Thessalonicen̄ de confirmandis ep̄is, hāc formam tradidit· Vnde ait quum de electione tractabitur, ille omnibus p̄ponatur, quem cleri plebisq; consensus cōcorditer postulauerit, ita ut si in aliam forte personam partium se uota diuiserint, metropolitani iudicio is alteri præferatur, qui maioribus & studiis iuuatur & meritis, tantum ut nullus inuitis & non petentibus ordinetur, ne ciuitas episcopum non optatum contemnat, aut oderit, & fiat minus religiosa q̄ cōuenit, cui non licuerit habere quem uoluit· De persona autem consecrandi episcopi, & de cleri plebisq; cōsensu Metropolitanus episcopus ad fraternitatē tuam referat· qd'q; in prouincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoq; affirmet auctoritas, quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debet afferre, ne gregibus domini diu desit cura pastoris· Metropolitano uero defuncto, quū in eius locū alius fuerit subrogādus, prouinciales episcopi ad ciuitatem Metropolitanam conuenire debebunt, ut omnium clericorum atq; oium ciuium uoluntate discussa, ex presbyteris eiusdem ecclesiæ/ uel ex dyaconibus optimus eligatur, de cuius nomine ad tuam notitiam prouinciales referant sacerdotes, impleturi uota poscentium· siquid ipsis placuit, tibi quoq; placuisse cognouerint· Sicut· N· iustas electiones multis dilationibus uolunt fatigari, ita nihil permittimus te ignorāte præsumi· Et apud Hieronymum/ Eusebium/ Sozomenum/ ac reliquos Græcos ac Latinos historicos auctores legimus sub Arriano tumultu plurimos episcopos e propriis sedib9 eiectos· Et abiecto Machario Antiocheno episcopo, surrogatus est Theophanius abbas· Et notissima historia est, Eusebium Nicomediensem Constantinopoleos episcopatum inuasisse, ubi præsedit sanctissimus Alexander, & Eusebius præsulatum Constantinopolitanum tyrannice obtinuit· De his quæ in Nicomedia/ ac Nicea/ ac post in Antiochia peracta sint, silentio pertranseo· Quid dicam de Athanasio uiro illo sanctissimo? contra quem toti Arriani coniurarunt· Inter hos tumultus etiam ius aliquod habebat pontifex ille Romanus· Nam Eusebius Constantinopolitanus eiusq; con/

Leo
Forma cōfirmādi episcopos

Hieron.

sortes calumnias in Athanasium factas, Romam destinarunt. qui etiam ipsos Romam uenire præcepit, & uenerabilem Athanasium ad iudicium euocauit. Et mira est tragœdia Homousianorum & Arrianorum hisce tyrannicis electionibus, quia uix fieri posset ut semper uicini episcopi de causis recte cognoscerēt. Quare i Niceno cōcilio statutum ac ordinatum est, ut episcopoꝝ causæ iudicētur ab Ro. pontifice. De qua re paulo uberius infra dicemus. Qd' & tranquillitati episcoporum ac cathedraꝝ plurimū conuenire credo, ut sit quispiam superior, qui electionem & causas disquirat epoꝝ. Sed nemo hic putet ꝙ tyrānicam exactionē tueri uelim. Semper enim Simonem magum illum Samaritanum odi. Giezitas quoq; simul oēs de redemptione pallii Ioannis Andreæ respōdeat, qui se Romæ multa uidisse gloriatur in lib. quem Prouinciale uocant. De hoc nō pauca sunt in decreto sub dist. 100. Sed & Romæ hoc dico, qd' scribit Hierony. in. 2. lib. aduersus Iouinianū, Roma urbs patēs, urbs orbis domina, urbs apostoli uoce laudata, interpretare uocabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos. Serua ꝙ diceris uirtus te excelsam faciat, non uoluptas humilē. Maledictionem quā tibi saluator in Apocalypsi cōminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatū est. Squallet Capitolium. Templa Iouis & cerimoniæ conciderunt. Cur uocabulum eius & uitia apud te uigeant? Adhuc sub regibus & adhuc sub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam, quam sub consulibus Epicuri luxuriam susceperūt. Ad priora uenio. Circūferuntur concordata, quæ principum uocant. ea inter pontificē ac principes cādide seruari, ne utriq; fluxa fides esset, forte non foret inutile, aut tam inhonestum. Ego quidem inuenio pontifices Romanos / epōs / & archiepōs constituisse & confirmasse longe ante mille annos. Taceo hic de diuersis legatis, quos in diuersis conciliis semper habuerunt Romani pontifices, maxime quando illi non interfuerunt. Et si non fuissent Romani pontifices Antiocheno / Cæsariensi / Constantinopolitano / ac Alexandrino maiores, credo uix toties ad occidentē Athanasius ex Aegypto fugisset. Sed quid putas (ut me totum in hac re aperiam) Romanum episcopum legimus a pluribus sæculis Archiepiscopos / Episcopos / Abbates / & reliquos certos prælatos confirmasse Germaniæ

Epōrum causæ a Ro. pōt. iudicādæ

Giezitæ

De pallio

In aditiōe speculi lib. de auctoritate & usu pallii

Hieronymus

Roma vnde

Iouinianus vnde

Concordata principum

Hiſpaniæ/Galliæ/Portugalliæ/Apuliæ/Vngariæ/Noruoegiæ/Britanniæ/Poloniæ/Bohemiæ/Daciæ/Scotiæ/Aragoniæ/ Cathaloniæ/ Granatæ/Aquitaniæ/Romandiolæ/Lombardiæ/ Gotiæ / Tuſciæ/ Picardiæ/Sclauoniæ/Corſicæ/Campaniæ/Cretæ/Suetiæ/Burgũdię Calabriæ/Sardiniæ/Sabaudię/Sicilię/Achaiæ/Dalmatiæ/Caſtellæ Rhodi/Chii/Ruſciæ/Liuoniæ/Syriæ/Lothringiæ/Iſtriæ/ac aliorũ regnorum & prouintiarꝝ. Et licet totidem reges & principes totidẽ ſæculis obedientiam Romano fecerint pontifici, tñ tu omnia conaris euertere. Tu graue ſaxum Syſiphi uoluis, ſed uide ne olim in lapidem te impegiſſe dicamus. Tu nimis emũgis. Siquidem ut ῥώμη gręce, teſte Suida, ἰσχύς eſt. ita Romanus pontifex ῥωμάλιος ἐστι. Sed ſine mi Luthere hic me iocari tecum in fine eorũ, quæ obiicis Simoniæ mentionem facis, quam uti non dubito in eo conſiſtere putas, ꝙ pecunię pro beneficiis aut dentur/aut recipiantur. Si hoc ſenſeris, certe & hic te erraſſe credo. Quandoquidem ex hiſtoria Simonis id probare non potes. Simon enim, ut eſt actuum. 8. nõ beneficia, ſed ſpiritum ſanctum emere uolebat. Vnde Lucas ait. Quum uidiſſet Simon quia per impoſitionem manus apoſtolorꝝ darẽ ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam dicens, Date & mihi poteſtatem hanc, ut cuicũꝗ impoſuero manus, accipiat ſpiritũ ſanctum. Vides hic nihil de epiſcopatu/altari/ſiue beneficio, ſed ſolo ſpiritu ſancto ac dono dei petitũ. Non ergo ſcdm te peccat, aut ſimoniã cõmittit, qui pecuniam pro beneficio dederit, quum nihil credere uelis, niſi quod ex omni parte in lege fundetur aut quadret ubiꝗ. Romani ergo ſecundũ te non peccarent dantes uel recipientes pro beneficiis pecunias. Sed hac de re aliorum eſto iudicium. Satis eſt hic oſtendiſſe a millibus annis Ro. pontificem alios confirmaſſe epiſcopos.

LVTHERVS

SEquitur & Cephas. i. caput & principium teneret apoſtolatus, uel hic locus oſtẽdit magno affectu poteſtatis ꝗ ueritatis ſtudio hũc primatum quęſitum. Quomodo enim tot falſis argumentis uterentur, ſi ſemel & ſolidã haberent cauſam? Multis autem eget mendacium, ut uerum appareat. Itaꝗ tam inſcius eſt iſte ſcęnicus/& poeticus Anacletus, ut Cepham caput interpretetẽ, contra euidentiſſimum & apoſtolicum te

stimonium Ioannis apli,qui dicit Ioan.2. Intuitus eum Iesus dixit Tu uocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus. Pudet me q̃ sup hoc errore crassissimo tantum negotiũ struitur,in quo simul indiligentes se fuisse euangelii lectores. Ideo non mirum, quod & falsos intellectores ostẽdunt. Melius Leo supra petram soliditatem intelligens uocabulum Cephæ,bene nouit. At hic nec euangelium,nec canones recte intelligit. Est autem Cephe, teste Hieronymo,syrum uocabulum significãs soliditatem,quam Græcus petrum uel petrã idest saxum uel rupem firmam transtulit. At noster hic nugator cephalen pro cepha accepit, & tamen inter sacros canones uel primus habetur.

FABER

Hic contra te mi Luthere uix hiscere audeo,qui adeo fremis,ut etiam Anacletum inscium/scęnicum/nugatorẽ/atq; poeticũ uoces. Mirum est q̃ non & hunc Beroticũ appelles. sed forsan iratior q̃ consideratior hoc dicis. At sine uideamus aliqua de Cepha. Hierony. in Hebraicis nominibus tractans de his,quæ sunt in Ioan. sic ait. Cephas Petrus syrum est. Et iterum in epistola ad Corint. Cephas Petrus Syrum est. Et iterũ ad Corint. Cephas Petrus Syrum est. Habemus itaq; iam quid sit Cephas. Sed Luthere dic ex Hierony. quid sit Petrus. Est ergo Cephas Petrus. Sed quid est Petrus? Ecce uno & eodem libro utpote in lib. de nominibus Hebraicis scribens Hiero. de iis, quæ sunt in Luca,respondet & dicit. Petrus est agnoscẽs. deinde ad acta apostolorum,Petrus idest dissoluens. Et ad Galatas inquit, Petrus idest discalcians. An & hic Hierony. dices inscium/& nugatorem/& scęnicum hominem, qui Petrum fecerit agnoscentem/dissoluẽtem/& discalciãtem. An hic Hieronimus in Petri uocabulo plus peccauit, quã Anacletus in Cepha. Sed dic quomodo hic Hieronymus cum Augustino conueniat,qui petrum a petra dictũ esse contendit. Sed & quid q̃ apud Hieronymũ πέτρος in græco saxum est. Et Petrus per eundem pro soliditate accipitur. Tu qui tam nasutus es, iam compara quod dixerint illi,quum iam Petrum agnoscentem/dissoluentem/discalciantem/saxum/soliditatemq; significare, nemo negare pōt. Quis scit an Cephas itidẽ in Syro significat. Nã Cephas

Hieron.
Cephas idẽ Petr.

Petrus.i.agnoscẽs
Petrus.i.dissoluẽs
Petr.i.discalciãs

Petrus a petra Aug. in euãg. Io. tract. vii.

etiam,ut ipse testatur, Syrum uocabulum est,& significat id,quod
Nicolaus Cusanus Petrus. Quid quod Nicolaus Cusanus Germaniæ lumen ac decus
Cephas etiam caput esse dixit. Et fere idem Rabanus habet in.4.
libro de uniuerso. Et forte non tantum hic oberrauit Anacletus ꝑ
κιφαλὴ Cephas,intelligens quantũ Rheticius Augustudinensis eps,
qui quõdam a Constantinopolitano imperatore sub Siluestro epo,
ob causam Montensium Romam missus est. qui & in cõmentariis
Hiero. super cantica canticorum,teste Hieronymo ad Marcellam,aurum
ophan significare scripsit. quia Cephas in euãgelio idem Petrus sit
appellatus. Sed dem tibi q hic Anacletus in Syrorum dictionario
errarit,& κιφαλὴ quid sit ex Græco lexico nõ intellexerit,propterea
tot cõuitiis post mille & quadringẽtos annos non erat lacessendus.
Sed si potes,responde an non uerum sit quod Hierony. in Abacuc
prophetam capite.2.scribit,ubi Paulum ingenue fatetur ad Roma
nos abusum testimonio septuaginta citans illud prophetæ , Iustus
ex fide uiuit.Sed excusationẽ eo meretur q ipse Romanis scribebat,
qui tunc scripturas Hebraicas nesciebant,nec erat ei cura de uerbis
quum sensus esset in tuto, & damnum ex eo præsens disputatio nõ
habebat. An non credis ex errore scriptorum id contigisse,qd legi-
mus in uno euãgelista dominum nostrum hora sexta crucifixum &
quũ tamen rursus in Matth. scribatur hunc hora tertia crucifixũ.
Sicut & errorem esse fatetur Hierony.in ps.77.ubi pro Asaph legi-
mus Esaiam. Et antea monstrauimus quod & pmonuit idẽ Hiero.
in epistolam ad Ephe.c.5.apostolos & euangelistas non eisdem uer
bis usos in testamenti ueteris exemplis, quibus in propriis uolumi
nibus continentur.Siquidem testimonium istud, quod Paulus ad
Ephesios ex Genesi citat.Propter hoc relinquet homo patrẽ & ma-
trem suam,& adhærebit uxori suæ . & erunt duo in carnem unam.
Apostolus pro eo qd habetur ἕνεκεν τούτου,propter hoc posuit ἀντὶ
τούτου. Omitto de pronominibus ablatis.Qd si hoc fecerunt apo-
stoli,fecerũt euangelistæ.Nimirum si labitur errore Anacletus modo,
si error censeri debet,attamen excusatur eo q Hierony. scribit pri-
mitiuam ecclesiam de imperitis congregatã fuisse gentibus, & ma-
xime iis,qui forsan Syrum nesciebãt . Sed q in uocabulis tralatisque
Aquila sententiis Aquila/Theodotion/Symachus & primo omniũ septua
Theodotion ginta peccarint, non in uno loco dumtaxat Hieronymus ostendit.
Symachus
Hieronymus Exemplo sit in primis de alma uetere dissensione.de qua re abunde

idem Hieronymus in Esaiæ ·c·7 ·&t in prophetas scribens, hisce rebus resonāt omnia cōmentaria· Tamen sanctus ille uir alioquin non parum habens de cholera, nunquam eos propterea scęnicos & nugatores uocauit· Siquidem non ignorauit ꝙ in iis excusationem merentur omnes quotquot olim in Hebræa lingua lapsi fuerunt, & maxime eo tempore quo Christi fides cœpta est prædicari in terris, ꝙ forsan eo tēpore in detestationem iudaismi pauci studuerunt linguæ hebrææ· aut forsan habentes bibliam, non habuerunt illam punctatā· licet & forsan fecerunt sicut septuaginta, non reddentes literam literæ, nec uerbum uerbo, sed in plerisq; sentētiam reddere uoluerunt· In una ergo dictione si Anacletus etiam errauit, non erat adeo insaniendum· Nam etiam in lingua Latina primarii & optimi oratores aliquando lapsi fuerunt, sicuti castigationes Hermolai Barbari, annotationes & miscellanea Politiani, & multa multorum opera testantur· Et forte si tuos locos Hebræos in psalterio tuo ad unguem excutere uellemus, uix repræhensionem effugeres etiam in his, ubi ex fratre Felice te felicissimum esse putasti· Addo ꝙ nuper quidam ex tuis sectatoribus in odium sedis Romanæ egregie lapsus est, qui uerbum Matthæi sedecimo, Tu es Petrus, interpretari uolens, quædam plane ridicula de Petro protulit· Hęc autem non ex latino, sed hebræo Matthæi euangelio sese accepisse iactitabat, quasi ipse euangelium Matthæi ex India cū Pantenone ad Demetrium Alexandrinum attulerit· aut a Nazaręis qui in Bersabeæ Berosa urbe Syriæ descripserit· aut forsan ex bibliotheca Cæsariensi contra uoluntatem Pamphili martyris obtinuerit· Errauit autem insigniter in eo ꝙ Petrum a dictione Hebræa פֶּטֶר uenisse dicebat, uolens nescio quam stultam apertionem inducere· Vtcūq; tamen sicuti Petrus tria significare potuit, imo potius tria uel quatuor significat, ita forsan apud Syros cepha significauit· Quanquā non desunt qui credant Petrum fuisse filium cuiusdam Cephæ ex familia dicti κίφα, & ad id alluserit dominus, cum Cepham appellans· quod an uere subsistat, ignoro· Et rabbi Nathan Romanus auctor, qui inter Hebræos antiquissimus fuit, dictionarium composuit Chaldaicum, quod Aruch dicitur· i· ordo, hic ponit ꝙ Cepha inter dictiones Chaldaicas numeranda sit, inter cætera dicens, כֵּפָּא בַּרְדָא פֵּרוּשׁ אֶבֶן בָּרָד ·i· Cepha grando expositio/lapis grādo Vide quæ de Cepha multifarie dicantur· Sed ad eos qui familiæ

nomen esse putarunt, id faceret, q̃ forte apud Hebræos erat id, q̃d apud Romanos, ubi Cicerones a ciceribus, Fabii a fabis, Pisones a pisis, & Lentuli a lentibus serendis nomen meruerunt. Sed quid opus est multis? oportet in his q̃nq̃ ætates & conditiones tempor̃ aduertere. Nemo negat aut negar̃ põt septuagita græce & hebraice fuisse doctissimos. Sed nonne in psalmo.64. ubi Hebræi legunt, לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן. Ipsi græce fecerunt, σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ θεὸς ἐν σιων. Vnde nos legimus, Te decet hymnus deus in Sion. Credit & recte in primis post tot secula Angelus Politianus in prima centuria Miscellaneor̃.c.78. Tibi silentium laus deus in Sion, esse legendum. Et multa sunt illius genera, in quibus nos patientiã habere oportet. Sed uis ut ingenue dicã quid sæpe cogitarim? certe fere omnibus, qui in ecclesia primitiua uixerunt, uidetur impingendum q̃ non solum erant non syriace docti, imo nec ad perfectũ Hebræi. Nam in uocabulis multi errores cõmissi fuerunt, qui nec in hanc horam sublati sunt omnes. Vnde legimus Abinadab pro Ahinadab, Achitob pro Abitob, Beniamin pro Meniamin, Beri ꝓ heri, Anan pro Ana, Bersabe pro Bethsabe, Delbora pro Debbora, Chanaan pro Maon, Cherubin pro Cherub, Damascenus pro Daranascenus, Ethan pro Ethnan, Hus pro Iehus, Iolel pro Iololel, Iechonias pro Chonias, Iesus pro Iesaias, Iobad pro Iob, Obed pro Oded. & toties Sunamitis legimus & canimus oẽs pro Sulamitis. Et ut ad testamentum nouum ueniam, nemo est fere qui non legat Acheldemach pro Hahaldema, & Geraseni pro Gadareni, Iason pro Mnason, Ioseph pro Ioses, Iulia ꝓ Iunia. Et nescio in actis apostolicis melius esset ꝓ Mitylene Melita. Et infinita sũt illius generis Hebræa, in quibus siquis calumniator esse uelit, nos errare diceret. Taceo q̃ Interpres primus qui bibliam nobis latinam reddidit, sæpe ר legit pro ד, ut in psalmo.18. ubi legimus, Ab alienis parce seruis tuis, quã est זָרִים debebat esse זֵדִים idest superbis. Et in psalmo.4. ubi legimus, Filii hominum usq̃ quo graui corde ut quid diligitis uanitatem, sunt duo egregii errores. legitur enim beth pro caph, & duo uerba legit interpres pro uno. Et canticor̃.1. tres insignes errores admisit interpres, uti mihi uidet̃. Quæ omnia si recẽsere uelim, dies me deficeret. Hęc tamen omnia sustinuimus, & longe ante tempora Hieronymi forsan illa erant. Siquidem Cypriani/Hirenei/Tertulliani ac aliorum libri testãtur bibliam iam

iii.Reg.iiii.
i.Para.viii.
ii.Para.xxxi.
Genesis.xlvi.
Genesis.xlvi.
ii.Reg.xi.&.xii.
Iudicum.x.
ii.Regum.xxii.
i.Para.xviii.
i.Para.iiii.
i.Para.viii.
i.Para.iiii.
Hierem.xxii.
i.Para.iii.
Genesis.xlvi.
ii.Para.xv.
Cant.vi.
Lucæ.viii.
Actuum.xxi.

diu ante tempora Hieronymi Latinam fuisse. Et ut ad Anacletum demum reuertar, re uera multis ex causis Anacletus excusationem meretur. Siquidem Cephas non græcum, qd' Anacleti tempore uigebat plurimum, sed tā hebręum, q̄ syrum erat. Scire uero Syrum difficultatis est maximæ. qd' certe nobis indicat historia in quarto Regum, ubi Eliachim/& Solna/& Ioha dixerunt ad eum, quem miserat rex Assyrios: דַּבֶּר נָא אֶל עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית idest precamur, ut loquaris nobis seruis tuis Syriace. Siquidem intelligimus hanc linguam, & non loquaris nobis iudaice audienti populo qui est super murum. Addo q̄ multa est uarietas scripturæ hebreæ in exprimendo petram. Siquidem aliquando dicitur סֶלַע, ut in psalmo centesimo quadragesimo, Iuncti sunt petræ iudices eorum נִשְׁמְטוּ בִידֵי סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם aliquando צוּר, ut psalmo. 77. הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם, Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ. Aliqñ כֵּיפָא, ut Hieremiæ. 4. בָּאוּ בֶּעָבִים וּבַכֵּפִים Ingressi sunt ardua & in rupes. Et sicuti uariarunt Hebræi, ita Chaldæi/uel Indiani de quibus supra fecerunt, qui aliquādo petram Chuhoho, aliquando aliis nominibus appellāt. Attamen Cephas etiam petros esse dicūt, Sed & hoc notandum est duplex esse targum, scilicet Chaldæum/Babylonicum/& Hierosolymiticum, primum super quinq; libros Mosi fecit Vncalas, secundum uero Ionathan Akilles. hæc in pluribus differunt, sicut in hac dictione. siquidem סַלָּא hebraice dicit̄ saxum, & Vncalas semper dicit טִנְרָא Ionathan uero כֵּיפָא. Vnde & nobis dum est in psalmo; Statuit supra petram &c. ibi hebraice est סַלָּא & est in Targum כֵּיפָא. Sic ps̄. 77. Eduxit aquas de petra, ibi hebræum Sela; Targum kepha. Sic Esaiæ. 42. Quare hic potius tibi considerandum erit, cur Petrus hoc uocabulo uocetur a domino, rationem Cyrillus dicit. Respicit, inquit, ut deum decet, qui corda & renes scrutatur/uidetq;, qui nihil ignorat ad quantam & fidem & uirtutem discipulus peruenturus sit. & antequam aliquid de eo quæsiuisset, tam ipsum q̄ patrem eius nomine appellat. Et hac re discipulum instruit eum esse, qui cūcta etiam antequam fiant, nouit. Nec Simon iam fore nomen sibi, sed Petrus, prædicit uocabulo ipso cōmode significans, q̄ in eo tanquam petra lapideq; firmissimo suam esset ecclesiam ædificaturus. sed forte Cyrilli sententiam, quam contra te militantem audis, nauseas. Audi arietem

Duplex Targum

Cyrillus

Chryſoſt.

muros tuos fortius quatientem. Chryſoſtomus in Ioan. homel. 18 ſic ait. Animaduertendum autem q̃ non omnia quę euentura erãt, ei, hoc primo congreſſu prędixit. Non enim appellauit eum Petrũ, non dixit ſuper eam petram ædificaturum eccleſiam, ſed dixit, Tu uocaberis Cephas. Illud enim maioris erat & poteſtatis & auctoritatis.

Cephas nomẽ poteſtatis & auctoritatis

Ea enim Chriſtus nũc continuit humilius, a principio loquitur. Quũ uero diuinitatẽ ſuã monſtrauit, maiora narrauit, inquiẽs, Et ego dico tibi tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiã meã. Tu iam pro tua induſtria hic expende Chryſoſt. uerba, quid hoc ſibi uelit, Tu uocaberis Cephas, illud maioris erat & poteſtatis necnõ etiam auctoritatis. Et res eſt non parui momenti Petro mutari nomen. Nam quoties ſcriptura nomen alicui mutat, grande aliquid præ ſe ferre uidetur. Vnde Abraam pro qualitate prioris & conſequenter conditionem ſortitus eſt nominis. Sicut Hierony. in

Hieronymus

Eſaiam ſcribit. c. 63. Iacob quoq; ut appellaretur Iſrael, multo ad id labore peruenit. Ita & de Simone, cui dicit dominus, Tu uocaberis Cephas, conſiderare oportet magni aliquid hic uoluiſſe dominum. & potius nominis erat conſideranda imitatio, q̃ lapſus unius Anacleti. Et quia κιφας a ſaxo, uel Petrus a petra quaſi impoſitio nominis dicitur, putas id fruſtra factum fuerit? An non mihi perſuadere poſſem hic itidem de nomine Petri contigiſſe, quod & 1. Para. uigeſimoſecũdo de Salomone p̄dicit. Filius qui naſcit tibi, erit uir quietiſſimus, faciam eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum. & ob hanc cauſam pacificus uocabitur, & pacem dabo in Iſrael cunctis diebus eius, & Abraam. Nunquid non Abraam dicitur, quia futurus eſſet pater multarum gentium. Sic Petrus ſi dicitur a ſaxo uel petra, aut ergo quia in omnibus cõſtanter ſtabat, ac intrepide, & ſic eum petram dictũ eſſe tu ipſe negas. Quanquã & hic tibi partim aduerſer. aut a petra dicitur, quia ſuper illum dñs uoluit ædificare eccleſiam. Quod ſi nec illud admiſeris, redde mihi rationem tu, qui omniſcius es, cur Petrus a petra nomen habuit? An non pari myſterio, quo deus quibuſdam nondum natis, infelicia & inauſpicata nomina dedit. quibuſdã uero natis noia non ſine cauſa mutauit. Sic & Simoni filio Iona nomẽ dedit, quod in Syro Kepha, & alĩs Petrus dicitur. Sed hic tu quia negare non potes, quũ ipſe fateris q̃ Petrus fuerit & ſit caput apoſtolorũ, quum quis caput in ſcriptura conſtituitur. Nunquid non propterea caput dicitur,

q̃ ſit

ꝙ sit cæteris & honore & potestate superior? Sed negabis forsan, si non ex aperto ostendam illud quod dico. En Deutero. 28. dicitur. Constituet te dominus deus tuus in caput & nõ in caudam, & eris semper supra & non subter. Nunquid non hebraice ראש & septuaginta posuerunt εἰς κεφαλὴν. An forte putas psalmo. 17. propterea scriptum sit, Constitues me in caput gentium, quasi subesse nõ præesse debuerit. An frustra legimus Lucæ. 20. de lapide, quem reprobauerunt ædificantes, quomodo sit factus in caput anguli. Et ad Ephesios. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam. An nõ hic ubiꝗ sic caput intelligimus, quasi superiorem etiã in potestate prędominãtem? Ita re uera Petrus caput est & pastor talis, cui similiter ueluti Dauid dicitur, Tu pasces populum meum Israel, & eris princeps super eum. 1. Paralipo. 11. Qd' si caput est & princeps iuxta mentem omnium, cur illius principatum euertis? Putas nõ ęqualis cura domino fuit de Christianis, qualis de Israelitis? quibus suos principes dedit. Vnde legit' ꝙ de filiis Caath Vriel princeps fuit, & fratres eius ducenti, uiginti de filiis Merari. Asaia princeps & fratres eius ducenti triginta. De filiis Gerson Iohel princeps, & fratres eius centum triginta. De filiis Elisapham Semeus princeps, & fratres eius ducenti. De filiis Hebron Elihel princeps, & fratres eius octuaginta. Et nunquid non super omni tribu iuxta ueritatẽ hebraicam Iudas princeps erat? Sed tu licet istæc sane intelligas, tamen audire non uis, & magis est cordi, ut ex ראש capite mutata aleph in uau, et רוש uenenum facias. Sed iam satis est, Mali culices ranæꝗ palustres auertere somnum. Hora. in sa.

LVTHERVS

SEquitur. Et non solum in nouo testamento est constitutum, sed etiam in ueteri fuit, sicut scriptũ est. Moses & Aaron in sacerdotibus. i. primi inter eos fuerunt. Quid audio? quam non frustra hos canones legõ, quã egregie dico scripturas intelligere. primum quia unum solum summum sacerdotẽ in ueteri lege noui. nunc didici duos fuisse primos.

Secundo etiam grammaticam nouam uide in sacerdotibus eius. Idem est ꝙ primi inter eos fuerunt, cum hucusq; hoc uersu psalmi intellexerim nihil aliud dici, quam Mosen & Aaron sacerdotes, uel de numero sacerdotum fuisse, sicut Samuel inter inuocantes nomẽ eius, nihil de primitate uel cogitans.

FABER

Aug. super Leuit.

Parum abest herbam tibi porrigerem, nisi contra te / & Origenem / & diuum Aurelium Augustinum aperto Marte pugnantes agnoscerem. Sed forte non credis. Audias ergo quid Augustinus habet in tertio libro quæstionum super Leuiticum q̃one uigesimatertia. huius uerba sunt hæc. Quum uideretur ab Aaron cœpisse summum sacerdotium, quid putamus fuisse Mosen. Si ergo sacerdos non fuerit, quomodo per illum omnia illa gerebãtur? Si autem fuit, quomodo summum sacerdotium ab eius fratre cœpisse diffinimus. Quanq̃ etiam psalmus ille ubi dictum est, Moses & Aaron in sacerdotibus eius, auferat dubitationem ꝙ sacerdos fuerit & Moses, uestem tamẽ illam sacerdotalem, quæ magnum continet sacramentum, Aaron iubetur excipere, & successores eius summi sacerdotes. In Exodo Antequam omnino aliquid de sanctificandis & quodammodo ordinandis sacerdotibus præcipiatur, Cum Mose ascendente in montem iubentur non ascendere sacerdotes, quos intelligere alios non possumus, nisi filios Aaron, non quia iam erãt, sed quia futuri erãt. hoc eos iam tunc scriptura appellauit per anticipationem, sicut sunt pleraq; talium locutionum. Nam & filius Nauæ Iesus appellatus, quum longe postea hoc nomen ei scriptura narret impositũ. Ambo ergo summi sacerdotes erant Moses & Aaron. an potius Moses, Aaron uero sub illo? An ipse summus propter uestem pontificalem, ille uero propter excellentius ministerium. Nam & principio ei dicitur. Ipse tibi quæ ad populum, tu illi quæ ad deum. Quæritur etiam, post mortem Mosis quis ungebat successorem summi sacerdotis, qui succedere nisi defuncto non utiq; poterat? an quia iam unctus erat inter secundos sacerdotes. Idem quippe

Prolepsis in scriptura frequẽs cuius mentio est crebra apud Ciceronẽ de natura deorum. Moses & Aaron summi sacerdotes ambo

oleum fuit, quo & summus, & quo secundi ungebantur. Vestem tantum sumebat ille pontifex, quo eius sumitas appareret. Et si ita est, utrum ipse sumebat? an eum alius induebat? Sicut & post eius mortem Moses filium fratris sui. Si ergo ille ab eo uestiebatur, nunquid non poterat summus a secundo? praesertim quia talis erat uestis, ut eum ab alio indui necesse fuit. An sic induebatur prius, ut etiam postea? Non enim semel indutus non eam ponebat, aut cum posuisset, non eam resumebat. Fieri ergo fortasse poterat, ut secundi uestirent primum obsequendo non excellendo. Vnde autem apparebant, quisnam filiorum summo sacerdoti succedere deberet? Non enim primogenitum aut maiorē scriptura definiuit, nisi intelligamus aliquo diuino iudicio fieri solere, siue per prophetam, siue quolibet alio modo, quo consuli deus solet, q̄ ex contentione res peruenisse uideat, ut postea. Propterea fuerūt plures summi sacerdotes, quia contendentibus excellentioribus litis finiendę causa, pluribus honor ipse tribuebat. haec Augustinus. Habes hic Mosen & Aaron summos appellari sacerdotes. Non ergo tam Anacleti illius beatissimi uiri, quam Aurelii Augustini sententiam confundis. Ad haec non parū confert quod Gregorius Nazianzenus habet in oratione uere diuina, quam fecit pro Gregorio Nisseno. Age igitur, inquit, quis inter omnes legislatores illustrior? nonne Moses? Quis sacerdotum sanctior? nonne Aaron? ambo germani fratres. Non tam sanguine quam ueri dei cultura erat Moses a deo constitutus deus Pharaonis & Israelitici generis dux & legislator. qui solus & in nubes ingressus deo colloquebatur. Mysteriorum nouorum unicus inspector, & sacerdotum creandorum sacer princeps, & ueri tabernaculi celebrandorum sacrorum designator, in quo se habitare deus promiserat, quod ipse profecit deus non homo. Sacerdotes tamen ambo erant. Ait enim regius propheta. Moses & Aaron in sacerdotibus eius, Ecce princeps principum/sacerdos sacerdotum. Nihilominus utitur lingua ipsius Aaron. Et si ea quae ad deum referenda erant, Moses ipse praestaret, Aaron uero post illum proximus multa prae aliis dignitate in his quae dei culturam exigebant, & ceremonias sequebat. Ambo plagis cōcusserunt Aegyptū. Ambo mare intersecantes &c. Plura Greg. Nazianzenus in dicta oratione, quā habuit in laudē Greg. Nisseni, quā altero die electionis suę ad cōfirmandū ipsum superueniret. Sed adhuc forte nō credis,

Litis finiēdę causa plures sūmi sacerdotes dicti.

Greg. Nazianze.

Orige. sup Iosue homelia.xxv. antiquiorem tibi citabo auctorem & Origenem, Filii Leui, inquit, dicunt esse Caath, & Merari, & filii Caath fuerunt Amran. Moses & Aaron de Caath quidem plebis pars effecta est sacerdotalis, quae est Aaron & filii eius. Moses autē aut in sacerdotali ordine, inquit

Moses plusquam sacerdos Orige. aut siquid etiam plus a sacerdotali esse potest, habendus est. Alia uero ratio est de filiis eius, & sequit. Prima sors exiit Chaatis, & facta est filiis Aaron sacerdotis, qui erat in Leuiticis, cuius primā

Aaron Pontifex primus sorte exire decebat, cui oportebat primatum dari, nisi Aaron primo pontifici, primo in uitae meritis, primo in honoribus & uirtute, & sequitur. Caath accepit sortem primus in filios Leui a parte orietis cum illis tribubus, quae ipsae primatum omnium tenuerunt. Vide ergo, inquit Origenes, quomodo uniuersa conueniunt in quatuor partibus, certum est orientalem plagam nobiliorem uideri, in qua nobilior oium reliquiarum Iudę tribus habebat. Et filii Caath sacerdotis primā ducūt in primis & tribub9 & orbis partib9 sortem &c. Habes igit Mosen & Aaron dici summos ac primos, nisi subethico sono oppssus uidere nō uelis. Sed forte id times, qd' in. 12. Metaph.

Aristoteles scribit Aristo. quē tamen inuitus cito qd noluit entia male disponi oporteat, itaq; unū esse principem. Nam pluralitas principū stare non ualet. Possem hic ꝑ te citare, quae in .ff. habentur de Remo & Romulo. & illud poetae, Non bene conueniunt, nec una in sede morantur Maiestas & amor. Et alterius omnisq; potestas impatiēs cōsortis erit. At non est qd' timeas Moses & Aaron in sacerdotibus

Hieronymus eius exponit Hierony. Vnus legis, alter sacerdotii regulam tenet, tamen uterq; aduētum domini sacerdotali ꝑconio uel in legalibus tubis, uel in Vestis tintinabulis nunciauit. Sed quod subdis, Et Samuel inter eos q inuocāt nomē eius, nō est iterū quo timeas, quasi etiā hunc sacerdotē facere uelimus. Eapropter necesse est ut pariter paululum hic tecum in harenam descendam. Dices ne Samuelem sacerdotem, aut natū, aut factum, aut dices eum esse prophetam? Et aduerte quo tendam. Si sacerdos est natus, forsan erit ex semine Aaron. extra cuius progeniē constituit dominus deus non fieri sacerdotes. Nec alicui praeter filios eius concessum est, ut poneret in altare incensum. Qd' si dixeris sacerdotem illum factum esse, non natum, dic mihi, quum Chore non esset ex filiis Aaron, & uolu-

Numeri.xvi. isset super altare ponere incensum, hiatu terrae absumptus est

ii.Paral.xxvi. cum sociis suis. Ozias Rex quum non utiq; esset ex semine

Abraam,sed ex tribu Iuda,& præsumpsisset agere sacerdotium,stās ante altare percussus lepra in frōte est,& expirauit. Sed nec minus id dicere potes q Samuel non fuerit natus aut factus sacerdos, tñ uices egerit sacerdotis. Nam licet scriptum sit, Obtulit deo sacrificium Samuel.sed per id sacerdoté nec uicē sacerdotis egisse cognoscitur,ut pulchre probat Augustinus.Samuel quoq propheta fuit. & cum dicit fiant Moses & Aaron in sacerdotibus eius &c. dicit Augustinus, Quis nō aduertat ex hac distinctione diuisas esse personas dignitatum causa,ut Moses & Aaron sacerdotalem dignitaté adepti noscātur. Samuel uero inter prophetas deo dignus extitisse habeaé. Sed qd fecit Samuel? Samuel iudicauit filios Israel,leuita & adhuc puerulus succinctus erat Ephod. Alia ergo est ratio in Mose & Aaron ac Samuele. Nam Moses & Aaron sacerdotes fuere non infimi sed summi & primi. Aut tu mihi dicas, qui sub lege Mosi,non dico de lege naturæ ante hos fuerint primi aut summi. Samuel non erat sacerdos nec natus nec factus, sed cognouit uniuersa Israel a Dan usq Bersabee q fidelis Samuel ppheta esset dñi iudex is fuit,ut dixi. Et cum senuisset, posuit filios suos iudices sup Israel. Vides ergo qualem tu comparationem feceris. Sed quia de Aaron cœpta prosequeris, unde te prius loquentem audiam, dein Mosen per dies octo sacerdotem fuisse monstrabo.

In lib. quæst. vet. & no. test. q. xl vi.

i. Regum. iii.

LVTHERVS

Ertium documētum, q summus sacerdos ueteris legis fuerit figura Romani pontificis. Apostolus enim ad Hebræos me mirum imodum decepit cum uniuersis ecclesiæ doctoribus, docens non Romanū pontificem sed Christum solū fuisse per summum & unum pontificem significatum,ut hoc omittam q illis omnia in figura cōtigisse scimus. Et nouo testamento figuram denuo ille reuocat, ut sit similis figura utriusq testamenti nihil iam utrūq ab utraq differre. Vror ergo diuinas literas ab his porcis tam impudenter cōculcari,pſertim sub noie Ro. pōtificis & ecclesię Ro. Quid aūt hoc est? q duos primos sacerdotes i ueteri testam̄ēto statuit magno sui primat9 detrimēto. Imitare qd dicis,& si false stet similitudo, & da ét nūc duos primos. Vides ergo hos hoies eos fuisse,qui simplicitate fidei nſę abuti ausi

sunt statuere quicquid uel somniare potuerunt. In fine cõcludit & eadem dexteritate Romanã ecclesiam cardinem uocat, in quo oẽs ecclesię reguntur, domino disponente, & tandem sit finis hic. Nam ueteres canones quæ eadem spirant, horum nimiũ influxu infecti sic spirant.

FABER

Fertur hic quendam Heliam mire contra tuas assertiones hallucinatum esse. Cum illo hic nihil contra te mihi cõmune erit. Anteq̃ tamen hic tecum agam, Primo omnium libere & ingenue fateor cum euangelii tuba ad Colocen. 1. Christum in omnibus primatum tenere. Et quod ad propositum attinet, dominus Iesus iuxta dictum Origenis, sicut in pontificibus pontificũ princeps est, & sicut in pastoribus princeps pastorum est, ita & in presbyteris uel senioribus princeps presbyterorum putandus, & in episcopis princeps episcoporũ. Et omne q̃d cunq; honorabile nomen est primum in hoc principe esse credẽdũ est saluatore, quia ipse est caput omnium. Attamen & hoc uerũ est, q̧ per Mosem & Aaron recte intelligere possumus legem & sacerdotium/opera/& cultum dei, quorum alterum altero indiget. Ita Hieronymus ad Fabiolam de .42. mansionibus circa principium. Sed & hoc etiã uerum est quod idem scribit Hieron. ad Euagriũ, Vt sciamus, inquit traditiones apostolicas de ueteri testamento, q̧ Aaron & filii eius atq; leuitæ in templo fuerunt. Hoc sibi episcopi & presbyteri uẽdicant in ecclesia. Nunquid hic Hierony. peccauit in deum. Sed & si percurramus eiusdẽ scripta, quæ sunt ad Fabiolam de ueste sacerdotali. Iterum, ac iterum quę dicta sunt de Aaron & quæ sub illius uestitu mystica sunt, ad Christum ac ecclesiam duodecim apostolorum rectissime conferunt. Et in q̃plurimis locis quando Hieronymus de ordine ecclesiastico agit, totũ id ab ordine ueteris illius tabernaculi desumit. Vnde nimis absurdũ fuerit hãc figuram, Aaron filiorum ac leuitarum non solum ad Christum, (quanq̃ illi potissimũ, quæ de Aaron dicta sunt, cõuenire possunt) sed ad episcopos/sacerdotes/ad leuitas etiam in ecclesia ministrãtes referri. Qd' si ad episcoporum quempiam, quisquis is fuerit, pontificatus Aaron conferri poterit, quale erit inconueniens, ut seruetur

Christus primus
Orige. sup Iesum Naue homel. xvi.

Christus caput

Hieron.

ordo tabernaculi, stet hierarchia Christi, si pfecturã, quæ in Aaron erat, conuertamus in Petrum? Quum tñ Aaron non unius Christi tantum sed & reliquoꝝ episcoporum inferiorum figura fuerit. q̃q̃ præ oibus Christo id conuenit, qui solus uere sacerdos est magnus, qui potest dimittere peccata, qui pontifex est ille, qui non per sanguinem taurorum/& hircorum/ac uitulorum, sed per propriũ sanguinem semel introiuit in sancta sanctorum æterna redemptione inuẽta. Et antea citaui quomodo Cyrillus patriarcha Alexãdrinus pulchre probet tabernaculum Mosi fuisse figuram ecclesiæ. & dein re ipsa sacerdotium Hebræoꝝ fuerit figura nostri sacerdotii. Sed & quantũ ex Hermanẽsi episcopo licet elicere, Epiphanius ille Cypri episcopus in epła, quam misit ad Theodorum de sacerdotio Aaron scribẽs, assertioni quidem nostræ minime aduersatur. & nõ sine cã credo Hierony. fuerit animatus scribere. Aaron uetus sacerdotium noui figuram fuisse. Qđ si obieceris, cur ergo pontifici uirginem ducere non licet? supra partim ostendimus. Et ratio est, inquit Theophilactus, non mediocris, cur in ueteri lege licuerit sacerdotibus atq; leuitis ducere uxores, sed modo põtifici Romano imo sacerdotibus ista minus cõueniunt. De quibus oibus profusissime tradit Ambro. in epistolã. i. ad Timotheum. c. 3. Et si stabit sentẽtia Hieronymi, Apostoli postquam in apostolatum assumpti fuerunt, reliquerunt officium coniugale, ita ut etiam beatissimus Petrus apostolorum primus post apostolatum cõiugale reliquerit officiũ. Sed ad reliqua tua, quæ obiicis, respondere necessarium est. Licet Aaron fuerit figura futuri sacerdotii, nõ tñ opus erat, ut rei figuratę per omnia respondeat, nisi per omnia serpentem, quem exaltauit Moses in deserto, uelis æquiparare saluatori mũdi. Dein & si uenditio Ioseph uenditionem domini præfigurarit, tamen hic dũtaxat pro uiginti argẽteis, ille uero triginta uenditus est. Et licet imolatio Isaac mortem Christi pfigurauit, tamen Christus nõ habuit arietẽ, cornubus in uepribus hęrẽtẽ, nisi allegoriã capias. Et Melchisedech figura fuit domini secundum Paulum. Tamen non legitur per oĩa posse illi assimilari. Dein quanquã met dixerit dñs, sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit dominus in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Tamen uix uideo similitudinem illam per omnia quadrare. Nam in uentre cęti Ionas fuit uiuus, alś nõ orasset ad dominum deum suum de utero piscis.

Christus solus uere sacerdos magnus

Cyrillus

Facũdus Hermanensis epus

Epiphanius epus Cypri

Theophilactus

Ambrosius

Hieronymus

Matthæi. xii.

Exodi.vii.

Iudicum.xv.

Hieronymus

Aaron duos lapides in humerali gestat

Christus uero mortuus & sepultus est. Nec id solum in testamēto nouo sed ueteri inuenit. Nam Exodi.7. legitur ꝙ similiter fecerūt malefici sicut Moses. tamen certum est Mosen fecisse per manum domini, illos uero per artem magicam. Et Sanson postq̄ in segetes Philistinoꝝ trecentas uulpeculas immiserat, inter cætera ait, sicut fecerunt mihi, sic feci eis. Tamen non legitur Philistinos itidem & prorsus simile fecisse. Omitto hic de præcepto Leui.24. ubi dicitur, Sicut fecit, sic fiet ei. Satis est ergo impræsentiarum ostendisse non semper figuram seu & similitudinem ex omni parte respondere oportere. Sed ut ad tua redeam, Moses & Aaron fuerunt iustissimi iudices, alter legis, alter ministerii. Ita Hierony. in.2. libro contra Pelagianos. & ea propter etiā sacerdotes dici poterant. At quid erit necesse hic me tecū agere multis? nō solum oēs docti Hebræi sed & Penthateuci historiæ docuere per dies octo Mosen ante Aaren sacerdotem fuisse. qd' clare Exo.29. & Leui.8. dep̄henditur. Vnde Leui.9. sic legit. Facto autem octauo die uocauit Moses Aaron & filios eius ac maiores natu Israel, dixitq; ad Aaron &c. Et nunquid non duplici lege egemus? ecclesiastica/uel spirituali, ac alia, quam temporalem uocant, aut si ita uolueris ciuilem. primæ præest episcopus figuratus in Aaron. Iste enim est qui duos lapides gestat in superhumerali, qui significant literam & spiritum, in quibus continentur legis uniuersa mysteria. in dextra spiritus, in leua litera est. Temporali præest imperator. Et hi duo fratres ita se gerere debent, ut alter alterum adiuuet. ea propter forsan imperator ungitur. Qd' & sanctissimi patres diutissime obseruarunt. Præfertur itaq; Aaron Mosi, qa superior est. Sed forte ridebis si audieris sacerdotē legis honoratiorem principe fuisse. Audi ergo historiam, quæ est in numeris.c.27. Respondit Moses, Prouideat dominus deus spiritū omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire & intrare ante eos, & educere eos, uel introducere, ne sit populus domini, sicut oues absq; pastore. Dixitq; dominus ad Mosen, Tolle Iosue filium Nun uirū, in quo est spiritus dei, & pone manū tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis uidentibus, & partem gloriæ tuæ, & audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet dominum. Ad uerbū eius egredietur & ingredietur ipse & omnes filii Israel cum eo & cætera

multitudo. Vides nūc qd honoris Elea zar filius Aaron ac primus sacerdos habuerit præ Iosue, qui post mortem Mosis gubernauit populum. Quæ omnia ac alia multa, si æquo iudicio inter se collata fuerint, deprahendemus Anacletum non tam absurde de duobus qui fuere primi ac summi, & deinde uno dixisse pontifice.

LVTHERVS

NON possum autem obmittere quin aut decretalem ul unā adducam, ut appareat quid prosit ecclesias regere, & sacras scripturas non intelligere. Sunt enim & decretales q̄plurimæ frigidissimæ, hæ maxime quæ sunt in usu. Transeo illam de constitu. c. Translato, quam puto sic a me uindicatam antea, ut necesse nō sit recipere/assumere onus illud. c. Significasti de elect. ubi archiep. Panormitanus cum rege & regno Siciliæ iustissime miratur q̄ palliū accepturus exigeret iuramētū. Et ubi pulchra modestia contra hanc infelicissimam exactionem adduceret præceptum Christi & statuta conciliorum, talem accepit responsionem, & interpretationem scripturæ sanctæ a Paschale. Ro. pontifice. Mirentur, inquit, dominum nostrum Iesum Christum, qui cum omnium suorum curam Petro committeret, conditionem apposuit dicens. Si diligis me, pasce oues meas &c. Adeo procul si sunt papæ & Ro. Curiæ proceres unius huius episcopi interrogatione, ut quid responderent non inuenirent, donec spiritus domini eos hic rotaret, ubi omnibus ostenderent in lege domini nec uoluntatem/nec meditationem eis fuisse. Agam interim partes archiepi. Si exēplū Christi placet, & ualet apud te o Pascalis, cur nō imitaris? Cur tu quoq; non contentus quærere an diligat Christum. sine iuramento committis oues Christi. Cum placeat exemplum, cur non sufficit & conditio? An melior & sanctior est conditio iuramenti, q̄ amoris? An plura speras eum facturum, qui coactus iurat, q̄ qui sponte amat? Christus soluit Petrum a lege & coactione uoti & iuramenti, solā libertatis & societatis, solā libertatis & charitatis quærens. Ideo quærit fidem. Et tu libertatē tollens, lege iuramēti tegis. Vbi est exemplum Christi? ubi cōditionis similitudo? Est per unū diligere intelligēdū iuramēto. Nunqd Christus a Petro iuramētū exegit pro Romana ecclesia? Quid hoc ad oues Christi, q̄ tibi

iuratur, & ecclesiæ tuæ? tuæ sunt oues an Christi?

FABER

Pallii antiquissimi consuetudo

Atis superq; super hoc textu Paschalis respondimus. At ut nra paulo ualidius roboremus, ad id adiicimus ꝙ pallium quod datur archiepiscopis, institutum est non nouum iampridem natum, nec sub tempore Paschalis, qui uixit circa annum dñi. 822. inducta est pallii receptio. Sed res est, quia usi fuerunt Romani pontifices etiam dudum ante tempora Leonis secundi. Quod certe probant ea quæ scripsit Gregorius Magnus ad Maximum episcopum Salonitanum Græcum/Sebastianũ/Risinum. De pallio Anastasio patriarchæ Antiocheno misso. dein ad epos Dalmatiæ aduersus Ioannem Rauennæ epum, ad Virgiliũ episcopũ Arelatẽ, Brunichildem reginam Francoꝝ, Leandrum Hispaniaꝝ episcopum. quæ omnia in secundo/quarto & septimo registroꝝ Gregorii libris inuenies. Et Ioannes quintus pontifex Romanus ante octingẽtos annos librum scripsit de pallii dignitate. Ex quibus omnibus manifestum est usum pallii rem nõ esse nouam. Antiquissimam igitur consuetudinem infringis. Sed forte conditio tibi nõ placet, quæ nec Panormitano placuisse legit. Scis uero conditionem istam in sacra scriptura receptissimã. Vnde Exodi. 15. Si audieris uocem domini tui, & qd' rectum est, coram eo feceris & obedieris mãdatis eis, custodierisq; omnia præcepta illius, cunctum laborem, quem posui in Aegypto, non inducam super te. Exo. 19. Si audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiũ de cunctis populis. Deuter. 11. Si obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio uobis, ut diligatis dominũ deum uestrum, & seruiatis ei in toto corde uestro/& in tota anima uestra, dabit pluuiam terræ uestræ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum/& uinum/& oleum, frumentũq; ex agris ad pascenda iumenta, ut & ipsi comedatis ac saturemini. Deutero. 28. Si audieris uocem domini dei tui, ut facias atq; custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi, hodie faciet dominus deus tuus te excelsiorem cunctis gentibus, quę uersant in terra, uenięt q; super te uniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te. Si tu præcepta eius audieris, benedictus tu in ciuitate, & benedictus in

Greg. Magnus

Exodi

Nota conditionẽ nusq̃ nõ obuiam in sacris literis.

Exodi

Deutero.

Deuteron.

agro, benedictus fructus uentris tui, & fructus terrae tuae, fructusq; iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulę ouium tuarum. benedicta horrea tua, & benedictae reliquiae tuae. 1. Reg. 7. Si in toto corde uestro &c. 3. Regũ. 2. Si custodierint filii tui uias. Lucae. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare & trasplantare in mare, & obedient uobis. Et multa sunt illius generis, in quibus conditio adiecta est. Sed q̃d ad iuramentum attinet, unius rei tota est summa. Si Ro. pontifici subsũt archiepiscopi, subsint episcopi, sicut uere subiciunt, superest ut solitum ab illis iuramentum exigatur. Quid enim reipublicae christianae obest, ẽt si iurarint christianae fidei tutores se se futuros, haereses & schismata in ecclesia dei nõ admissuros, in honestis man datis apostolicę sedi obtẽperaturos. Quum tamen id faciant uasalli dominis, religiosi p̃latis, serui dominis, sacerdotes episcopis. & raro superior est, qui non exigat iuramentum ab inferiori. Quid q; lõgo usu didicit ecclesia multos episcopos quandoq; fuisse rebelles non solum pontifici, sed imperatoribus ac sacris cõciliis. Vnde pulchre Facundus Hermanensis episcopus recitat in eo quem scripsit libro ad Iustinianum imperatorem. Quomodo Gratianus Valẽtinianus & maior Theodosius ad Auxenium proconsulem Asiae de restitu endis ecclesiis ita scripserint. Soli illi habeant ecclesias, qui cõmuni cant Nectario episcopo Constantinopolitano & Timotheo Alexã drino / & Pelagio Laodiciae Orientalis / & Diodoro Tarsi / & totius concilii sub uicario Asię constituti, & Amphilochio episcopo Ironii & Optimio Antiochiae / & Pontico uero concilio Helladio episcopo Caesareae / & episcopo Melitinae / Otreio / & Gregorio Nisseno / & Terentio Scythiae / & Martyrio Marciopolitano. Qui uero & eandem fidem non honorant, ueluti haeretici ab ecclesiis excludãtur. Vides hic multos a fide & obediẽtia defecisse. at alibi de pluribus audies. Sed forsan non tam id quaeris q̃ exigis dilectionẽ in pontifice Ro. Scis quid saepe tibi responderim. Si non diligit pastor. & tu cõside rare debebas. Si uideris sacerdotem indignũ, non ob id ẽt calũniari sacerdotium debes. Nec enim calumnianda res est, ut inq̃t Chrys. & August. in secundo libro contra Petilianum sic habet. Si uelles imitari Paulum, intus esses falsorum fratrum tolerator, non foris Innocentium calumniator.

.i. Reg. vii.
.iii. Regum. ii.
Lucae. xvii.

Iuramentũ archie piscopoꝝ non est absurdum

Hermanẽsis epus

Chrysost.
Augustinus

T tu optime pater an Christum diligat, prorsus nihil curas. Sordet hæc tibi ut uilissima conditio. Tibi, ut fidelis sis, iuramento astringis. Adhuc stat interrogatio archiepiscopi, nõ satis fecisti. Adhuc quæritur quo iure hanc fidelitatem extorqueas. Tua responsio profundius te mergit & capit. Deinde cui quæso tu iuras fidelitatem. Cur facis & imponis alteri onus, quod digito non uis mouere? contra charitatem & legem naturæ.

FABER

Momus

Hieronymus

Nisi cessaris, olim te totus orbis Momum alterum clamabit, a quo Sandalia Veneris etiam tuta non sint. Semp' habes quod uellices. Eapropter qualis pessis iudicari Hierony. habet in uita sancti Hilarionis. Hanc uitam percurre, & teipsum uidebis. Quid hæc tua uellicatio prodest? nunquid ad ædificationem? Sed iuxta uerbũ sapientis. Nonne qui moderatur labia sua prudentissimus est? & qui profert contumeliã insipiens est, Prouer. 10. Sed & prohibitum in lege nosti, ne quis sit criminator, aut susurro in populo. Leui. 19. At dicito quæso cur in Exodo legitur, Non ascendes per gradus altare meum, ne reueletur turpitudo tua? Qd' si tu turpitudinem pontificis etiã usq; ad nates denudaueris, an ne duxeris imitandum Cham filium Noe patrem Chanaam, qui uidens uerenda patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foras. an rectius fecerint Sem & Iaphet, qui pallium imposuerunt humeris suis, & incedetes retrorsum operuerunt uerenda patris sui. facies eorum auersæ erant, & patris uirilia non uiderunt. Nunquid non iuste super impudentissimum Cham aut saltem filios suos grauissima seruitutis maledictio uenit? Sed ad Sem dicit. Benedictus dominus deus Sem. & ad Iaphet. Dilatet deus Iaphet. Nunquid legisti quid fecerit Anon? Inuenio ego. 2. Regum. 10. hunc omnium impudentissimum tulisse seruos Dauid rasisseq; dimidiam partem barbæ eorum. & præcidit uestes eorum medias usq; ad nates, & dimisit eos. Sed quale factũ hoc erat? certe grandis contumelia. Ita. 1. Parali. 19. scriptum est. Tu dispercam rẽ non mi-

Cham uerẽda patris nudata fribus nunciauit

Anon 2. Regum. x.

1. Parali. xix

non minorem facis, ubi ſemper peſſima quæcq; de pontifice dicis. Quanquam hic ſatis modeſte reſpectu aliorum locorum egeris. Sed & non parum miror, qui etiam linguæ ſanctæ hoc eſt Hebreæ quandoq; ſtudueris. An non didiceris unquam cur lingua tamen Hebræa ſancta dicatur? & eo maxime q nihil impudicum/laſciuũ aut turpe illic facile reperiatur. Quod licet multis tibi probare poſſim, tamen tribus dumtaxat locis oſtendam. Dic mihi cur Deuteronomii uigeſimo octauo legitur וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁכָּבֶנָּה extra uero יִשְׁגָּלֶנָּה quũ nos dicimus, uxorem accipias. & alius dormiet cum ea. Sed cur primo Regum. 5. intus legitur וַיַּךְ אֹתָם בַּעְפֹלִים extra uero בַּטְּחֹרִים Quum noſter interpres ait, Percuſſit in ſecretiori parte natium, & azotum & fines eius. Et quarto Regum decimooctauo cur legitur dicito quæſo intus לֶאֱכוֹל אֶת חוֹרֵיהֶם extra uero צוֹאָתָם Taceo de aliis, quæ tibi in mille locis oſtendere poſſem, quæ te ac tuos ſectatores, ſi diuini eſſe uelletis, docent, non ita oportere, neq; debere ſacra tractare, ſicuti uos impudentiſſime / & ſpurciſſime dialogos luditis, & quicquid in buccam uenit, turpiſſime euomere ſoletis, etiam in optimos quoſq;. Hic ergo ſcrutamini ſcripturas, & ad nos uenite non in gladio, non ut abundent ora malitiis, & ſedeatis aduerſus fratrem loquentes, nec ſint linguæ ueſtræ ſicut gladius acutus. Si placuit ut hic citares hoc euangelii uerbum, Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt in humeris hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere. Cur non & illud adiungis, quod ante hoc dixerat dominus, Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ / & phariſæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis, ſeruate & facite. ſecundum uero opera eorum nolite facere. dicunt enim & non faciunt. Vbi Chryſoſtomus in homelia ſeptuageſimatertia dicit. Ne quis dogmata negligat, neue in ſacerdotes inſurgat. Id ſummopere iubet, ſolum uerum etiam facit. Non enim a docendi gradu corruptos deiecit, ut nullam audientibus occaſionem inobedientiæ relinqueret, & maius illis iudicium præpararet. Sed ſcis quid fieri ſperemus in domino. Miſiſti ſuper nos Balaam ad maledicendum nobis. At conuertet proculdubio deus noſter maledictionem in benedictionem.

Chryſoſt.

.ii. Eſdre. xiii.

Einde adhuc quæstio etiam illa stat. Cur præcedentes pontifices non exegerunt iuramentum? Cur alii non præstiterunt? Unde noua ista exactio? Vis dicam? ex male fidei possessa potestate conscientia metuit, iustitia non suffragatur. Ideoq; quæritur ubiq; solatium/& firmamentum. Itaq; hodie pontificari non licet, nisi iuret Romano pontifici fidelitatem. Iurata autem fidelitate, mox dignus es pontificari, siue diligas, siue pascas. Has enim conditiones, Christus requirit? Quid de iis nostro sæculo? nec hoc curatur an sanctus, an doctusq; sit, an minus, solus sit seruus Ro. ecclesiæ. Non licet Christo libertatis magistro seruire, nisi prius tu facias iuramentum, fiasq; mancipium Romanæ curiæ.

FABER

Sciperis in q̄pluribus locis, qui credis multa in ecclesia seruari, quasi iāpridē a Ro. pontificibus nata. Et nobis ueteres recēsentibus historias, demum manifestū fit ea ante mille annos, imo in primitiua ecclesia fuisse. sicut est apud Sozomenum de consuetudine psallendi hymnos/de abstinentia carnis/ouorum/ac casei sub certis diebus. Sed ut ad tua ueniam, dic mihi ubi uel in euangelio/uel epistolis Pauli, seu reliquis scripturę locis hoc iuramētum, quod baptizandum facere oportet, inueneris. Velles aūt hoc etiam ab usu sanctæ matris ecclesiæ tolli, quum nullibi scriptum inuenias? Sed tu dic an non in Nitria fuerint fere quinque millia monachorum diuisis cellis habitantes? An non in Aegypto tria genera monachorum, Cœnobitæ/Anachoritæ/Romeboth? Sed qualis illorum status fuit, res secundū quosdā manebat integra. licet commigrandi/remigrādiq; quoquo uellent, potestas manebat, dulcissimum ac liberrimum otium ad studium ieiunia/psalmos/uigilias, aut suopte incitabantur animo, aut exemplis inuitabantur, non cogebantur hominum constitutiunculis, uestitus erat simplex. Nec is tamen præscriptus, sed suo cuiq; arbitrio sumptus, non qui prodigiosa nouitate faceret insignē, et digito notandum, sed qui simplicitatem Christianam præ

In Nitria. v. millia monachi

Hiero. ad Eustochium & custodia virginum

In Aegypto tria monachorū gña

Quales olim monachi

ſe ferret, uotorum nulla uincula. deniq; ſi quem forte ſui inſtituti pœnitētia cepiſſet, tota demum pœna erat inconſtantiæ nota. Sed mihi uiſum eſt rem aliter ſe habuiſſe. ꝙ licet olim ex Græcis tibi ac aliis, qui uitam monaſticam adeo ſpretam facitis, olim oſtendere uelim. Ad præſens tamen rogo uidere non dedigneris duas Hieronymi epiſtolas, quarum altera eſt in Suſannam uirginē a dyacono corruptam. altera uero eſt in Sabinianum dyaconum lapſum. Has amore Fabri quæſo perlegas, ac diligenter penſare non graueris, & inuenies Suſannam uirginitatem publice profeſſam, ante altare uelatam. & ſic caſtitatem uouiſſe, ut iam ſancto uelamine accepto, illi nubere non licuerit. Nam immortali iuncta erat uiro, unde adulterium committere non potuit, aut nec debuit. Sed & uide an illi a monaſterio in ſæculum redire licuerit. Eo ſolo tibi probatum eſſe uolo, ꝙ res non eſt noua, moniales caſtitatem uouere, quod in uidua Pauli & alibi agnoſcere potuiſſes. niſi ad id forte natus eſſes, qui poſt mille & ducentos annos uotum caſtitatis a religioſis ſanctimonialibus ſolus auferre audeas. Sed & dices ne ſanctos patres primitiuæ eccleſiæ erraſſe, ꝙ uotum caſtitatis monachis iniunxerint? Etiam ſi hoc uerum eſſet, quod tamen adhuc certum non habeo, ꝙ potuerint impune monachi renunciare caſtitati, ac redire in ſæculum. Tamen id ſi dicatur, facile non credo. Nempe inuenio ego ꝙ primi monachi Aegyptiorum lingua dicebantur Nonni, ideſt caſti, & nonne, ideſt caſte. ita apud Hieronymum. Et quomodo Nonni dici potuerunt, ſi caſte non uiuebant? Sed reſpōde ſi potes. Nonne dixit dominus Deuteronomii duodecimo. Quod præcipio tibi hoc tantum facito domino, nec addas quicquam, nec minuas. Dein licet antea ordinarit ſabbatum ſanctum eſſe, ut eſt in Exodo, tamen pro intellectu maiori / ac obſeruatione ſtrictiori eſt ſcriptum ſecundo Neemiæ tertiodecimo, quomodo Neemias etiam prohibuerit non ſolum non calcari torcularia in ſabbato, portare aceruas, & onerare ſuper aſinos uinum/ & uuas/ & ficus/ & omne onus, ſed etiā dum quieuiſſent portæ Hieruſalem in die ſabbati, & ipſi clauſiſſent ianuas, p̄cepit ut non aperirent eas uſq; poſt ſabbatum, immo & emere ac uendere prohibuit. Sed ut manifeſtius aliquid aliud dicam, ambulare in ſabbato non erat prohibitum. Sed & ambulare in ſabbato uetat Eſaias, ut eſt in eiuſdem libro capitulo quinquageſimo octauo. Vnde & in Euangelio

Monachi Aegyptioꝝ lingua Nonni hoc eſt caſti nūcupati forſan ab Ondeo Aegyptiorū, de quo in biblia Hebrea in Exodo

Exodus

Neemias

Eſaias

forte legis iter sabbati. Sed & Hieremiæ decimoseptimo scriptum habes. Custodite animas uestras, & nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Hierusalem. & nolite eiicere onera de domibus uestris in die sabbati. Vides ergo quomodo circa unum & idem præceptum scilicet sabbati Neemias Esaias / & Hieremias egerint. Ita & in aliis multis actum est, ubi ad generale præceptum aliqua speciatim explanata sunt, quæ & sapientes hebraice סְיָג uel גָּדֵר sepem uocarunt. Ita quum lex nostra euāgelica in pluribus generalissima sit. Vnde patres antiqui ex spiritu sancto ordinarūt aliqua statuta/regulas & ordinationes, sicuti fecit Basilius Magnus ac alii, quibus putabant uoluntatem domini peragi posse. Et hoc est, quod decretum/decretales ac alia sanctorum patrum concilia habent. Ita in uita monastica seruatur, quod dicit dominus. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia, & da pauperibus. Ita multa alia seruantur, quæ primam originem tamen habent ex euangelii fluētis. Non ergo ualet argumentum id in primitiua ecclesia, uel ēt post ducentos aut trecentos annos aliquid non esse statutum, uel prohibitū. Ergo quod posteri statuerūt, irritum erit. Meminit Ignatius missarum, quas suo tempore celebrarunt episcopi atq; presbyteri. A tempore Ignatii multa sunt addita, quorum partim meminit Ambrosius, & partim Augustinus. Nunquid ea propterea reiiciemus, q̃ a primis patribus aut triginta uel quadraginta Romanis pontificibus addita non sint? Et tu nescio quid contra confessionem auricularem mussites. quum tamen hæc fuerit longe ante tempora Cyrilli archiepiscopi Alexandrini, qui scribens septem gradus remissionum, inter reliqua uerba sic ait. Est & adhuc & septima licet dura & laboriosa per pœnitentiam & remissio peccatorum, quum lauat peccator lacrimis stratum suum, & fiunt ei lacrimæ suæ panes die ac nocte, quū non erubescit sacerdoti domini indicare peccatum, & quærere medicinam secundum eum qui ait. Dixi pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei, in quo impletur illud, quod Iacobus apostolus ait. Siquis autem infirmetur, uocet presbyteros ecclesiæ &c. hæc Cyrillus, Leuitici secundo. Placet ergo quod diuus Aurelius Augustinus habet in secundo libro ad inquisitiones Ianuarii ad mouendum pie & accēdendum diuinæ lectionis affectus uaria consuetudo est. Et hoc ab ecclesia

Missæ plura adiecta.

Cyrillus in. ii. lib. Leuitici.

Augusti.

reiici non debet. Qđ si dixeris, Nulli me praecepto subdam, nisi quod est in noua lege mandatum, nec mihi prohiberi permittam, quod non est in euangelio/uel Paulo prohibitum. En hic te paulo strictius urgebo. Dic mihi ubi sit prohibitum de lege, ne pater filiam suam accipiat uxorem? non quidem Leuitici .15. non in euãgelica lege, non in Paulinis institutis. Et tu in tua captiuitate seu lege Babylonica (nisi male uiderim) non prohibuisti. Credis autem peccasse patres, qui hoc matrimonium inter patrem & filiã interdixerint? minime terrarum. Sed dabis ne inter patrem & filiã non sit impedimentum perpetuum? At quando hic negotium canonistarum agitur, unde Theologũ respondere permittam. Theologum inquam doctum/& nõ poenitendum ipm sanctum Ambro. Huius uerba sunt haec. Non reperies prohibitum sermone legis, ne pater filiam suam accipiat uxorem. Nunquid ideo non licet, qa non est prohibitum? minime. Interdictum enim est naturae iure. Interdictum est lege, quę est in cordibus singulorum. Interdictum est inuiolabili praescriptione pietatis. Titulo necessitudinis quanta huiusmodi inuenias non esse interdicta lege per Mosen edita? & interdicta sunt quadam uoce naturę. Multaq; sunt, quę licet facere sed non expedit. Omnia enim licent, sed non omnia expediunt. omnia licent, sed non aedificant. Si ergo etiam ab iis nos reuocat Paulus, quae non aedificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo? & nõ ędificat discrepãtes pietatis ordine. & illa ipsa uetera, quae fuerunt duriora, temperata sunt per euangelium domini Iesu. Transierunt modo uetera, ecce facta sunt noua. haec Ambro. Vides hic tibi non licere omnia, quę tñ in lege scripta nõ sunt. nisi quendam Cynicum agere uelis, ut olim canat

Inter socraticos notissima turba cinedos.

Iam, qđ aliud est, addo, quod nec Ambrosius admittere uoluit, ut Paternus filio neptim ex filia copularet. Et licet haec olim ordinatã non fuerint, tamen dum ordinata sunt, contemni non debent. Ita licet de hoc iuramento non omnes pontifices Romani statuerint, per id tamen cassum non erit. Septingentis etenim & pluribus annis hoc iuramentum seruatum est. Nescio an iusta tibi sit causa, ut illi reclames, nisi uelis euertere/ac diruere omnia.

Leuitici

Ambro. viii. libro eplãx. eplã. lxvi.

Multa voce naturae phibita, quae tñ lex interdicit

Paulus

Vetera duriora p euãgeliũ tẽperata imo noua sunt facta

Ambro. Paterno nõ cõcessit quo filio neptẽ iungeret Iuramentum hoc ante .lxx. annos

Sed tu eo quo statuta patrũ adeo friuole & temerarie reiicis ac dãnas, uideris nos quibusuis Iudæis uelle facere deteriores, immo & inconstantiores. Siquidem Iudæi olim sub captiuitate Babylonica dedere præceptum, ne quis Hebræorum cum extraneo biberet, id longe post illius mortẽ etiã sublata causa seruarunt. Hoc & partim in daniele notat, qui regiũ uinum bibere recusabat. Hoc & nostri Germani Iudæi in hanc horã seruare uident. Sed & Rabi Gerson inter Hebræos una cum reliquis olim Moguntiæ ordinauit ac statuit ne Iudæi quamdiu inter Christianos manerent, duas ducerent uxores. Hoc non solum Germani, sed Hispani/Itali/ac omnes Hebræi susceperunt. Etiam ii seruare tenentur, qui ex Turkia quãdoq; ad christianas prouincias ueniunt. Sed nunquid non potuissent habere Iudæi plus quã unam uxorem? sicut est Deuter. 21. & Deut. 18. tamen ex causa hanc legis libertatem renunciant. Qđ si tanta est obedientia inter Hebræos, alioquin in hac parte suæ legis libertate uiuere potentes, mirũ ergo nõ fuerit, si etiam inter Christianos aliqua statuantur, quæ in dei honorem ac salutẽ nostram maxime tendũt. etiam si forsan aliud ex libertate, quã nobis Christus dedit, facere possemus: maxime dum ex captiuitate carnis sequatur uita animæ. Sed sic dum blandula & placentia, ut est in Esaia, prædicas & loqueris, tollendo ieiuniũ, remittẽdo uota, bona cassando opera, tollendo obedientiam, nullas gehenne flãmas cõminando, sed mox post luxuriam & delicias paradisum pandẽdo, & alia id genus permittis. Nonne hoc est, quod apud Hieronymum in Esaiam. c. 30. legitur, ubi dixerunt. Noli nobis uidere quod nolumus, noli nobis interdicere uiã Aegypti. nec quæ recta sunt pdices, sed loquere qđ nobis placet, ut pergamus in Aegyptũ, qđ cumulet pctã peccatis. Quid nobis ingeris, qđ non libenter audimus? Quid monstras uiã, per quam ingredi nolumus? Quid frequenter ingeminas auribus nostris? hæc dicit dñs sanctus Israel. Cesset a nobis ista prædicatio.

LVTHERVS

Satis est ab exemplo Christi didicisse quamlibet conditionem fratribus etiam iniquissimam imponere pro libito, ipsam uero Christi cõditionem ne syllaba quidẽ meminisse. Sed respondet adhuc semel Paschalis. Tuo

te iudicio pete si Christus cōditionem ibi posuit, ut dicis. Iam tuo ore diffinimus nullum esse Ro. pontificem, nisi diligat & pascat. Quia pactum & commissio conditionales, si conditio non stet, non ualet. Vt ergo enthimeme utar, archiepiscopus Panor. sine conditione iuramenti pstiti in facto non est episcopus. Ergo nec tu papa, nisi in facto primum praestes conditionem amoris/& pascuae. Quae si uera sunt, iam in sexcentis annis non habuimus papam. Nullus enim docuit nos uerbum dei. Nec sufficit q promittas te amaturū, quia tibi non sufficit promissio iuraturi. Sed sicut tu a fratre exigis conditionem in facto, ita nos in nomine Christi maiorem hoc conditionem egimus in facto, aut tua auctoritate papā negamus. Quid hic facies? Vides ergo q impatiēs scriptura sit corruptionis, q uanos ostendat eos, qui se maculant. noluit Paschalis uinci interrogatiōe, nec male egisse uideri. Et ignarus se ipsum toto pōtificatu indignū redarguit. Dumq; festucam fratris eruit, trabes suas nobis ostendit. Ista est pascua, q Romani omnia sibi inflectunt, omnibus omnia imponunt, oibus se subtrahunt, & quod atrocius est, nō ad Christū sed ad seipsos nos cogunt. Non exigunt conditionem, qua Christi libertatem promittamus, sed qua sibi seruitutē iuremus. Quae aūt maior miseria ecclesiae, q non amare, sed ui conglutinari pontifices non beneuolentia sed potestate imperare. subditos non amore, sed odio & timore coactos seruire. — Enthimeme

FABER

Ieronymus ad Ruffinum ita scribit. Cuius est humanitatis, cuiusue clemētiae insultare aliorum miseriis, & uulnera cunctis aliena mōstrare. Siccine te docuit ille Samarites seminecem ad stabulum reportare, oleum plagis infundere, mercedem stabulario polliceri? Si reuectam ouē repertam drachmam/prodigum filium legis esse susceptum, & tu ex totidem pontificibus nullum papam dicere fuisse uolebas, cur saltem inter cētum & uigintisex pontifices, qui fuerunt a tempore Bonifacii sexti, non quadam pietate ob patriae amorem, Gregoriū quintum natione saxonem papam fuisse permittis. Quid hic Saxo in te peccauit? Quid malefecit Ottoni imperatori? An in pontificibus etiā id tolles, quod Gregorius ille quintus ordinauit? Et quid — Hier. in epl'a cōtra Ruffinum. — Greg. v. Saxo

Septē imperii electores a Greg. v. ordinati

Egnatius

Lex Imperatoris eligendi

Germanus ordinauit ut essent septem electores imperii, Archieps Mogūtinus Germaniæ, Archiepiscopus Treuereñ Galliæ, Archiepiscopus Colonieñ Italiæ. Nonne ordinauit ut essent quatuor principes, Marchio Brādeburgeñ imperatoris post electionē camerarius, Comes Palatinus, qui dapes. Dux Saxoniæ, qui ensem fert. Regem Bohemiæ pincernam esse uoluit. Vnde ipse Egnatius hanc sanctionem his uerbis expressit. Imperatorum nullus hæreditariam dignitatem uendicato. Principes sex, sacri ordinis tres, prophani totidem eum deligunto. Ii, si discordes fuerint, Bohemiæ Regem coaptato. Sed mirum est ꝙ tu eo tēpore cum tua tragœdia Saxoniam turbas/atq; confundis, quo sunt ac uiuunt eiusdem nominis pontifex ac imperator, quorum conatibus Saxonia ad fidē cōuersa est. Tempore enim Adriani Romani pontificis, qui fuit compater Caroli Magni Saxoniam ad fidem perfecte conuersam, Carolus Magnus in primo libro contra eos qui tollebāt sanctorū imagines, ingenue testatur. Et tu iam nobis contigisti sub eo Adriano pontifice qui pater disciplinæ fuit Caroli nostri imperatoris. Et mirum est qui non priorum temporum memor sis, & a septingentis annis a Saxonibus creditam fidem non potius confirmes, q̄ ꝙ nouam religionem hucusq; nec a Græcis/nec a Latinis receptam plantare non erubescas. Et re uera tuæ religionis præcepta sunt mira, qui iam Vittenbergæ facis episcopos, quos olim sacerdotes dūtaxat simplices agnoscebamus. Miror quis sit illis infulas daturus. Hæc quasi obiter dicere lubuit, ad priora rediēs. Quid in te peccauit Clemēs. 2. Bābergeñ olim episcopus antea Syndegerus uocatus? Qd' si Leonē. x. ex albo ita delere decreueras, cur non a Leone. ix. abstinebas. Germanus is fuit, qui & anno dñi millesimo quadragesimo nono pontificatū iniit. Sed nunq̄ legisti sicuti Platina fuit censor malorū pontificum, ita bonorū fuit preco egregius. Sed quid ait is de Leone nono. Ad Leonem inquit redeo uirum certe pietate/innocentia/benignitate/gratia/hospitalitate adeo insignem, ut eius domus peregrinis/& pauperibus semper patuerit. Nam cum semel ante fores leprosum pauperem inuenisset, eūq; præ miseria collocari in lecto suo mādasset, apertis mane a ianitore foribus, nusq̄ pauper inuētus est. Christum pauperis nomine eo loci recubuisse creditū. In rebus propterea ad religionem pertinentibus, tanta diligentia & solertia usus est, ut & in concilio Vercellensi Berengarium hæreseos auctorē

Clemens. II. antea Bambergeñ eps

Leo. ix. German⁹

Platina

Leo. ix.

Conciliū Vercellense

Berengarius

damnauerit,& Constantinopolitanum imperatorem suis moni-tionibus impulerit sepulcrum domini Hierosolymis a Barbaris diruptum restituere. Vides quantam iniuriam Germanis hoc uno inferas,qui dicis nos in sexcentis annis non habuisse papam. Qđ si forsan Bonifacius.VIII.apud te nomen papæ nō meruerat, ex eo ꝙ in prouerbiū cesserit hūc intrasse ueluti uulpem,regnasse Leonē, & mortuū ueluti lupum. Boni tamen ac sanctissimi uiri Cœlestini quinti Bonifacii prædecessoris meminisse debueras,ad cuius coro-nationem interfuere ducenta millia hominū. Cuius si pontificatus tempora moresq́ perpēderis,nihil in hoc homine usq̄ inuenies, qđ non miram uitæ sanctimoniam præ se ferat. Nolo iā amplius alioꝝ pontificum reddere rationē,nisi me prouocaris. Supra tibi ostendi defunctis gratiā non prohiberi. Et ꝙ monachoꝝ sit prima conditio nihil de episcopoꝝ causis iudicare,nisi hoc dicto mentiatur Hiero-nymus. Qđ si omnino ita cōtenderis eos papas dumtaxat esse atq; uocari qui diligant,aut qui sint in charitate Christi perpetua. Vide quot annis ecclesiam pastore destituas. & idem argumentum quod contra Ro.papam affers,etiam contra reliquos episcopos atq; pres byteros locum habebit. Nam non solum Ro. pontificem papam sed & alios papas dictos fuisse legimus. Vñ Hiero.ad Aug.scribit. Sanctum & uenerabilem fratrē nostrum papam Alipium,ut meo obsequio salutes,obsecro. Tamen hic non sisto. Christus peruersū honorauit pontificem. Paulus percutere contra legem iubentem ueneratur. Etiam nō solum bonis sed & discolis obedire iubemur. Et alibi ostendi non mox charitate amissa perire prælationem.

Bonifa.viii.
Prouer.de Bonif.
Ioā.Andreæ.c.de renuncia.lib.vi.
Celestinus.v.
Monachi cōditio prima nihil de epi scoporum causis iudicare.
Hierony.
Nō solum Rom. Pont.dictus papa.

LVTHERVS

Sed sequitur digna applicatio similitudinis. Si cōscien-tiarum factor/& cognitor secretorum hac usus est, nec semel tantum,sed & secundo,& usq; ad contristationē. qua nos oportet similitudine tantam ecclesiæ prala-tionem imponere fratribus,quoꝝ conscientias non uidemus. Nec mirum certe,quia Petrus/Paulus/& alii apostoli non erant tam sol liciti tanta sollicitudine quanta nunc sunt Romani. Deinde quia cognouerunt forte conscientias illoꝝ,quos sacerdotes constituebāt. nec exemplum Christi adeo curauerunt. Nonne hoc est seipsum

uidere? Sed nec Christus, cuius oues sunt propriæ, licet pro eis se traderet, non tamen fuit tam sollicitus, ut iuramentum a Petro exigeret, sed uelut dormitans ad lectionem tantummodo rem sane leuissimam exigit. Quandoquidem nisi iuramentum Paschalis charitatis præponeret, sine dubio exemplo Christi contentus esset. ne se oportere magis sollicitum esse quęreretur, q̃ Christum ipsum. Vides enim, ut arguit minori Christus exegit, quanto magis nos quasi uero hoc aliquid ad rem pertineat, q͏̃ Christus conscientias nouit, Ro. pontifex non nouit, quum Christus exemplum p̃buerit in hoc omnibus imitandũ. Denique & nos non nouimus cõsciẽtias Ro. pontificis. Iuret ergo & nobis conditionem Christi saltem. Iterum quæro si ex ignorantia conscientiarum sola est causa exigendi iuramenti, cur non cogis ut iuret se recte iurasse, idque sine fine, cum in nullo iuramento cõsciẽtiam eius noscis recte ne iuret, an secus. Si autem ignorantia ista conscientiæ nõ mouet ad exactionẽ iuramenti, qua fronte ignorantiam conscientiarum pro causa adducis? Quę est ista mirabilis in uno homine super eodem homine patientia? & impatientia ignorantis conscientiæ?

FABER

Ignem gladio ne fodito

Hieron. cõ. Ruf.

HIc iterum contra te loqui uix audeo, non ignorans hoc Pythagoræ symbolũ. Ignem gladio ne fodias. hoc est iratum & tumidum animum, sicut interpretatur Hieronymus, uerbis maledicis ne lacessas. Sed & tacere uix possum. Et licet puer ego sim, tamen adhuc faciam olitoris officium, qui & quandoque est ualde oportuna locutus. Totum quod hic habes, qd' & in priori textu dixisti, conditionis est enthimema. Vnde constantissime inferendum putas. Si nõ dilexerit Petri successor, papa non sit. Possem hic ex iureconsultis differere, si uelim de triplici conditione post Baldum de conditione, si seruabis post Salicetum de discrimine conditionis & modi, post Alexandrum de Imola de pulchra materia uerborum conditionem importantium, post Bartholum & Baldum. Quæ omnia aptissime huic proposito conuenirent, sed cũ homine theologo theologice mihi balbutiendũ uideo, unde ista prætereo. Sed nunquid non mi Luthere Salomon rex fuit in Israel? Illius officium erat ambulare in uia dñi. Dixerat

Bal. in. l. i. §. Sin ãt. C. de caducis tol. Sal. in. l. fina. C. de nonnu pecu. Alex. in. l. impossibile de uer. obli. Bartho. in. l. i. ff. de co(n)di. & demon. B(a)ld. in rub. C. de i(n)sti. & substi. sub condict. fact.

enim dñs ad Dauid patrẽ illius. Si custodierint filii tui uias meas •iii•Regum•ii•
& ambulauerint coram me in ueritate, & in omni corde suo, & in
omni anima sua, non auferetur tibi uir de solio Israel• Sed quid fecit Salomon Rex? adamauit mulieres alienigenas multas, filiam •iii•Regum•ii•
quoq; Pharaonis/& Moabitidas/& Amonitidas/Idumęas/& Sidonias/& Cetheas, de gẽtibus super quibus dixit dñs filiis Israel, Non ingrediemini ad eas• neq; de illis ingrediẽtur ad uestras• Certissime enim auertent corda uestra, ut sequamini deos eorum• Iis itaq; copulatus est Salomon ardentissimo amore, fuerũtq; ei uxores reginę quasi septingentæ, & concubinę trecentæ• Et auerterunt mulieres cor eius• Quumq; iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, ut sequeretur deos alienos• nec erat cor eius perfectum coram domino deo suo, sicut cor Dauid patris eius• Sed colebat Salomon Asterthen deum Sydoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Amonitarũ• fecitq; Salomon quod non placuerat coram domino• & non adimpleuit ut sequeretur dominum, sicut Dauid pater eius• Et tunc ædificauit Salomon phanum Chamos Idolo Moab in mõte, qui erat contra Hierusalem, & Moloch idolo fluuiorum Amon• Atq; in hunc modum fecit uniuersis uxoribus suis alienigenis, quę adolebant thura, & imolabant diis• Et licet hęc Salomon fecerit, imo pactum cum domino initũ non custodierit, tamen non mox de throno regali ebore grandi auroq; fuluo uestitũ illum dominus deiecit• Nec Salomon mox dum hoc faceret, Regis nomen ac dignitatẽ amisit• Sed ita dixit dominus Salomoni• Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum/& præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnũ tuum, & dabo illud seruo tuo• Verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum de manu filii tui scindam illud• Nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum & Hierusalem, quam elegi• Vides q; non mox etiã ob tã grande idololatriæ peccatum Rex ille Salomon fuit a regno excussus, imo in sua megaloprepia, hoc est magnificentia diutius mansit• Ita & si Petri successor non dilexerit, nec in mandatis dei ambulauerit, propterea pontificatum nõ amittit, nisi tu in quosdã errores prius dãnatos cadere, aut quadã impietate gemitũ hũc per Ezech•xviii•
Ezechielem prænũciatum non modo pontifici, sed cuilibet peccãti pmissum, auferre uelis• Cogitar debebas duodecim esse horas diei•

Nihil hic dicam de Dauid peccante/ac de multis aliis • sit ille tibi unus ex mille • At cum tu putas sat esse,si absq; iuraměto cōmiserit oues•Iam tibi respōdebo postq̃ tua uerba ex ordine posita fuerint •

LVTHERVS

SI accepto iuramento tātam administrationem ei cedis, cur non,quod leuius erat,iuramentū cedis? An putas q; maior res sit iuramentum tibi præstitum,q̃ tantę ecclesiæ administratio? Ad hæc ignorata conscientia debuit te quam tutissimum facere ad imponendam prælationem,ut eo magis relinqueres iuramentum,quo minus conscientias nosti, ne forte ad periurium eum cogeres,gaudendum tibi fuit hanc tibi a Christo relictā libertatem,ut possis ei oues cōmittere,quorū corda non nosti•Nunc per iuramentum secreta exploras,aut in periculū fratrem adducis,quorū utrūq; grauissimum est•idq; sine causa• nec propter deum,sed propter fidelitatem Romanæ ecclesiæ • Demū si ignorantia est causa iuramenti,sequitur si scires conscientiā,male te exegisse iuramentum• At cum quisq; de quolibet debeat optima præsumere,& charitatis sit omnia credere,hæc ipsa fides tui fratris bonitate certior est omni scientia•q; etiam si scires,diu scire nō possis•credere autem semper possis •

FABER

Ecclesiastis.iiii.

NVnquam legisti Luthere in ecclesiaste scriptum,Funiculus triplex non cito rumpitur•Et sit tibi qđ in Christiana anima sit pater/filius/& spiritus sanctus,nō cito rumpetur ista sodalitas• Qđ autem non cito rumpitur

Hiero.

inquit ibi Hieron•tamen aliquando rumpitur• In Iuda enim apostolo triplex fuit iste funiculus • Sed quia post buccellam introiuit in eum Sathanas,funiculus iste diruptus est • hæc Hieronymus• Ita & in epō dicere possumus,sit licet Christi fidelis,constantem fidem habeat in corde,& ore confessionem faciat ad salutem • At facile contingere potest,ut ex apostolo fiat proditor • sicut & facile

Nusq̃ enim tuta fides

fieri potest,ut fiat e publicano discipulus,& ex latrone filius paradisi• Quid fecit Cœlestinus? qđ Pelagius? qđ Paulus Samosateñ? quem ẽt

in grām Nicena synodus recipere noluit. Pollicitus est multa Cœlestius, sed nō seruauit. Et nolens ac inuitus dicam, ꝙ Hierony. de Praga, licet hussiticos errores abiurauerit, ac sup hac re iusiurandū solēne pstiterit, fidem tamen fregit. Ita multos hæreticos periuros factos esse legimus. Sed hic dicito q curiosus es historiaꝝ scrutator, an nunq̄ in scriptura legeris, ꝙ archiepi/& epi desciuerunt nō solū a cōciliis sanctoꝝ patrū ab obediētia Ro. pōtificis, imo ab ipsa fide & in pniciosissimas hæreses plapsi sint? Sed & nunq̄ cogitasti cum epis fieri posse, qd' in Regnoꝝ lib. 3. c. 2. Legit' de Sem filio Gera, qui Dauidi maledixit maledictione pessima, quādo ibat ad castra, cui licet dixerit ac pceperit Salomon, Aedifica tibi domū in Hierusalem, & habita ibi, & non egredieris inde huc atq; illuc. Quacunq; die egressus fueris, & trāsieris torrentē Cedron, scito te interficiēdū, sanguis tuus erit super caput tuum. licet post hæc asperrima uerba Sem responderit. Bonus sermo, sicut locutus est dñs meus Rex, sic faciet seru9 tuus. tñ id nō diu seruauit, imo post tres annos, strauit asinum suum, & exiuit Hierusalem ad Achis regem in Geth. Ita & in nouo testamento sæpe talia cōtigisse legimus, uc; ꝙ aliqui certas abiurarūt hęreses, quas tñ postea iteꝝ fouer' cœperūt. Id de Achatio ac aliis ifra docebo. Nūc ad hāc rē omissis illis, quæ circa Onesymū Alexandrum/Galatas/ac alios peracta fuerunt, etiā tempore Pauli. saltem aliqua ex parte me redimā, aliquot cōmemorabo historias. Primo hanc, quæ est de Augustino/ac Felice Manichęo. Siquidem August. accepta charta scripsit hæc uerba. Augustinus eps ecclesiæ catholicę iam anathematizo Manichęū/& doctrinā eius/& spiritū, qui p eū tā execrabiles blasphemias locut9 est, qa spiritus seductor erat nō ueritatis, sed nephandi erroris. Et nūc anathematizo supradictū Manichęū/& spiritū erroris ipsius. Et cū candē chartā Felici dedisset, et ipse manu sua hęc uerba scripsit. Ego Felix, q Manichęo crediderā, nūc anathematizo eū/& doctrinā ipsi9/& spūʒ seductorē, q in illo fuit, qui dixit deū partē suā gēti tenebraꝝ ministrasse, & eā tā turpiter liberare, ut uirtutes suas trāsfiguraret in fœminas cōtra masculina, & ipas iteꝝ in masculos cōtra fœminina dęmonia. ita ut postea reliqæ suę partis cōfigat in æternū globo tenebraꝝ. Has oēs & cęteras Manichęi blasphemias anathematizo. Hoc anathema a Felice p Augustinū extortū, nū cōueniebat reip. an nō? certe subscriptionē ac abiurationē illā nemo bonus dānabit unq̄. Præcognouit

Constaň. concilī.

Achatius

August. Manichæorum ingenia, q̄ uersatilia essent. Quare ne Felix in pristinos laberetur errores, caute prouidit. Et hanc abdicationem nō soli cōscientiæ credidit, sed & scriptura firmauit. Quod & patres in secunda Nicena synodo fecisse legimus. Sic & nostris tēporibus quandoque factum fuisse perspectissimum est. & uerba Hieron. sunt ad Alipiū. Quicquid in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere confitetur. Et in aperto Hierony. habet q̄ inuidia & cōtumeliis clericorum Ro. ecclesiæ Tertullianus ad Montani dogmata delapsus est. Vtinam hodie nihil tale contingat. Sed hic quid tā diu imoramur? Neminem esse, credo, qui indigne ferat, etiam si episcopus electus, & iam confirmandus, hoc iuramentum fecerit, qd supra traditum est, ac seruat ecclesia Romana. At dudū subodoraui quo tēdas. ad qd nihil aliud dicam, q̄ illud Virgilianū

Hierony.

Virgilius

Frigidus o pueri fugite hic latet anguis in herba. Attamen illius caput hic contundere nolo.

LVTHERVS

VLtimo nunquid post iuramētum nosti eius cōscientiā? Cur ergo non toto tempore tibi iurat, qui toto tempore causas iuramenti tibi præstat. Hoc dixi ut uideremus quid sit uerbo dei nolle credere, & scripturas suo sensui aptare. Quomodo ego sperem apud Ro. pontifices esse ius interpretandæ scripturæ? qui tam manifeste scripturas in alieno sensu tractant? uel quid non obtineāt in terra Romani? Quid nō audeāt corū nomine adulatores? Si hæc persuasio eorum nos ceperit, & euerterit, non licere scilicet errorum dicta cum iudicio legere, & eis solis interpretandæ scripturæ iure concessa esse. tunc enim (ut Aug. uerbo abutar) uere sine periculo primatus huius in ecclesia ludit? Sed mirum si nō deo & nobis illudit? absit absit plus q̄ babylonica captiuitas.

FABER

DE cōscientia hic ex scholasticis multa axiomata possem adferre, at nō audeo. Paulinis ergo sentētiis utar. Quid hoc est apd' Paul. ad Ro. Gloria nr̄a hęc est testimoniū cōsciētiæ nostræ. Sed qd illo uult Paulus ad Titū scribēs. Habētes mysteriū fidei in cōsciētia pura. An nō cū illo cōueniet, quo scribit ad Titum, Oportet epm̄ esse tanq̄ dispensatorem ministeriorum dei.

Ad Romanos
Ad Titum

Quid putas exigitur? certe mysteriorum dispensatores, ut nos docuit in epistolam ad Corinth. Theophilactus. Haud temere debent dei sermonem omnibus impartiri. Sed tempus per eos & oportunum & modus seruandus, cum illum impartiunt. Quinetiam nec mysteria ipsa aperienda sunt cunctis. Non enim uel prudentis est uiri, uel recte credita dispensantis, passim illa & sine delectu omnibus patefacere. Hanc sententiam Greg. Nazianzenus pulchre tuetur in libello de Arrianis, quod non liceat semper & publice de deo contendere. Dein ad dispensationem dei exigitur ut sit fidelis, ita ut candida fide spiritualia ministret. De qua ministratione pulcherrima tradidit nobis Theophilus Antiochenae ecclesiae .7. post Petrum apostolum eps. Et sanctissime disserit Hierony. in .6. quaest. ubi Algasiae respondet super parabola euangelica, quae est de uillico iniquitatis. Sed & ad dispensatorem istum exigitur, ut ecclesiasticos redditus bene dispenset illius non ego sum auctor. Sed hanc dispensationis normam nobis tradit Origenes homel. 3. in Matth. Haec & alia sunt episcoporum officia, quae Ro. pontifices non quidem ex se, sed in primis ex Paulo didicerunt. Non enim absre Paulus inquit. Sic nos existimet homo ut ministros Christi/& dispensatores mysteriorum dei. Hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Quod si ulli fidelium dispensatoris nomen conuenire potest, episcopo in primis conueniet. Hoc dicere nos Paulus docuit, scribens ad Titum. Ut igitur sit memor episcopus officii sibi traditi, & ut hoc scribat in tabulam cordis sui, semperque fidei domesticus inueniatur illius conscientia, merito per iuramentum astringitur, ut semper habeat torsiones uentris. De quibus apud Esa. imo ut sit ille fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det in tempore tritici mensuram. Nec opus est semper iurare, quam diu uiuit. satis fuerit semel iurare, ac quamdiu uixerit, seruare. Ita in Exodi. c. 24. Venit Moses & narrauit plebi omnia uerba dni atque iudicia. respondit que cunctus populus una uoce, Omnia uerba dni, quae locutus est, faciemus. Et iterum, Omnia quae locutus est dns faciemus, & erimus obedientes. nihilominus tamen .4. Reg. 10. legitur, Pepigit Ioiada foedus inter deum & regem/& inter populum. ita et ut quilibet discat seruare legem, & in obedientia stare sui superioris iuramento, quasi foedere obstringitur. Hinc et eps iurans quemadmodum Petro fidem seruare tenetur, licet tu successori nihil tribuere uidearis, quasi uerus Moses non ordinarit antequam

Theophilactus

G. Nazianzenus

Theophilus

Hierony.

Origenes
Paulus

.i. Cor. iiii.
Ad Titum
Quis domesticus fidei
Hieron. in .i. q. ad Hedibiam
Hier. i Esa. c. xiii.
Lucae. xii.

Deutero.vlt

moreretur in terra Moab, nõ reliquerit post se Iosue, qui regeret in populo. An non id Ro. pontifici licet, quod olim facere licebat meretrici Raab ad eos qui missi fuerunt per Iosue in Hierico? quos iuramento obstrinxit, ut saluarent domum patris/& matris/fratrũ atq; sororum. Sed & de adultis baptizandis nonne semper uniuersalis seruauit ecclesia? ut etiam illos non solum propriæ conscientię relinquat, sed & quasdam abrenunciationes enumeret? An uelles ut nemo obedientiam domino feudi, in litem, aut de pace tenenda iuraret, sed quiuis relinqueretur propriæ conscientiæ? Quod licet maxime probarem, eo q nihil sit, quod tã recte Christianũ deceat, q̃ si illius sermo fuerit, est est, nõ non. At quia respublica forsan aliter & sine iuramento persistere commode non potest, unde melius ita uidetur, ut iuramentum exigatur in his, ubi de fide uacillante dubitandum fuerit. Sic Ephesina synodus iureiurando obstrinxit Nestorium anathematizare hęresim. Sic Hysichius ad fidem cum iuramento reuertitur. Et semper, Haymaro Remorum episcopo de synodis referente, redeũtes hæreticos ecclesia Romana suscepit. Nec opus est ut semper iuret episcopus. satis est hũc semel iurasse. conscientiam habet, quam mille testes uocare solemus. hæc semper uigilat, semper tortoris uicem gerit. Vnde Hierony. ad hanc rem pulchram sentẽtiam habet. Secunda inquit post naufragiũ tabula est, cum peccaueris erubescere, & non illi subiacere increpationi, quæ contra Hierusalem dicitur, Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Portat autem tormentũ suum, qui propria torquet conscientia, & in isto sæculo sustinet propria uoluntate cruciatum, ne æterna tormenta sustineat. Corrumpimusq; fratres nostros/uel sorores peccatis nostris, quãdo per nostra peccata ad maiora scelera prouocantur. Qđ dico ita fiet manifestius. Finge aliquem in sacerdotali culmine cõstitutum, non bene uiuere, & deturpare operibus dignitatem. Nonne imitatione uitiorum eius laicus corrumpitur. Nam & qui unum de minimis scandalizauerit, mola collo alligata præcipitetur in profundũ. Sorores quoq; Hierusalem Sodoma & Samaria iustificant, nõ quo per se iuste sint, sed ut diximus cõparatione peioꝝ. Ex his & aliis habes hãc captiuitatẽ nõ ẽẽ Babylonicã, nisi forsã ex Roma Babylonẽ feceris. qđ tũ nõ undequaq; admittis, maxime si Petrũ cõtẽdas nõ fuisse Romæ. Adde q ab his uerbis, quæ Paschalis hic habet, nõ dissimilis est huic negocio sẽtẽtia apđ

Iosue.ii.

Conscientia mille testes

Hiero. in Ezech. .c.xvi.lib.v.

In Esa.c.xiiii. De hac re Hiero. in Esa.c.xlvii.

Augustinum in libro de ouibus. Et utinam adeo sanctę scripturā tractares, ueluti pontifices Romani fecerunt, & non esset inter Germanos tanta tragœdia. Sed pergo. Aug. lib. de ouib. cap. ix.

LVTHERVS

SEquitur oppositorum dissolutio. Aiunt omne iusiurandū a domino in euāgelio esse prohibitum, nec ab apostolis post dominum, nec in cōciliis inueniri posse statutum. His ictibus insuperabilibus prostratus, quid dicat, audiamus. Quid est ergo quod dominus subsequenter ait, Quod amplius est, a malo est? Hoc enim amplius ut exigamus malum, nos illo permittente compellit. Quod Christus prohibet & negat, hic affirmat/& pręcipit. Christus dicit, Quod amplius est, a malo est. i. non debet fieri. Loquitur enim de pronitate iurandi, sine necessitate fratris, hoc est de libidine iurandi, sicut mulierum concupiscere prohibuit. qui tamen debitum coniugibus reddendum nō phibuit. Hic dicit, hoc amplius cogit nos. i. fieri omnino oportet. Sed audiam9 hoc malū, qđ null9 in uerbis euāgelii cogitauit unq̄.

FABER

HIlarius in explanatione Matthęi tractans hoc euāgelii uerbum, ait hic Christum superstitionem contumacię ueteris damnasse. Hieronymus credit dominum pessimam consuetudinem iurandi Iudęis reprobasse. addēs in fine q̄ euangelica ueritas non recipiat iuramentum, cum omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Augustinus in uariis locis hunc locum euangelicum uarie tractat. Sed tu dic ubi hic Paschalis qđ Christus prohibuit, affirmauerit? Nunquid non eos reprobat, qui aiunt omne iusiurandū a domino in euangelio prohibitum esse, & neminē ad iurādū admitti debere. Vtcūq̄ tñ certe istius dicti euāgelici sit sermo uester, est est, non non. Quod aūt abundantius est, a malo est. difficilis est intellectus. Hoc testatur Chrysostomus. 17. homel. super Matthęum, Cuius uerba si recte intuearis, cum Paschalis interpretatione sat bene cōueniunt. Sed hic quum sit sermo de malo, cuius cōtrarium est bonum, de quibus in psalmo. Declina

Hilarius
Hieron.
August.
Matthęi. v.
Chrysost.
Psalmo. xxxvi.

Malum
Bonum
Hieronymus

a malo, & fac bonũ &c. Vnde prius ostẽdere oportet quid sit malũ, quid ue bonum. Proprie malum dicitur, quod uitandum. bonum quod facere debemus. Ita Hieronymus in epistolam ad Galatas. Qđ si malum uitãdum est, & malum imo pessimum est ab unitate ecclesiæ recedere, hæreticos per Gog & Magog figuratos non compescere, ac alia id genus admittere. iuramentum itaq; ne ab unitate discedatur ecclesiæ, iuste exigitur, intellectus etiam illius euãgelici dicti cum pulchro theologorũ ænigmate cõuenit. Est autem ænigma hoc. Si iurauero benefacere, & non faciam, peccati reus sum. Et si iurauero malefacere, & non fecero, pariter peccati reus sum. Sed quomodo sphingis ænygma soluemus? Docet nos Origenes super Leuit. homel. 9. dicens. Malefacere, aduersari alicui est, & nõ indulgere ei, ut faciat quod uult. & nos uenientes ad deum, iuramus nos carnem castigaturos, & ei malefacere, atq; in seruitutem redigere. Illius autem uox est. non quod uolo ago, sed quod odi facio. Quod siquis ita iurauerit, & non fecerit, certe peccati reus est. Qđ siquis carni malefecerit, spiritui benefacit. propter quod cum Paulo bene dicere non potest. Cum infirmor potens sum. nec potest uni eorum benefieri, nisi alteri malefeceris. Hoc est quod ait dominus. Ego occidam, & uiuere faciam. Quid occidit deus? Carnem utiq;. & qđ uiuere facit? spiritum sine dubio. Et rursum ait. Percutiam, & ego sanabo. Quid percutit? carnem. Quid sanat? spiritũ, prorsus ut illa deficiat, iste proficiat, ut faciat aliquem mortificatum carne, uiuificatum spiritu. Et hic est ordo, quo aliquis iurat malefacere. & id seruare tenebitur. Et iterum quo quis benefacere iurat, & pariter seruare tenebitur tale iuramentum secđm Origenẽ. Hæc obiter dixisse uelim, ut ab hoc ænygmate obscuro iuramenti materiam disceres esse perplexam. proin Pascalem minus errasse. Sed hic quid dicã? fuit hoc iuramentum ante multos centenos annos. & non fit ex libidine iurandi, sed necessitate reipublicæ in suo ordine conseruandæ. Quare dum non sit peccatum, id fieri prohibere non uelis.

Aenygma theologicum
Origenes

LVTHERVS

Onne malum est, inquit, ab ecclesiæ unitate, & a sedis obedientia resilire? & contra canonum statuta prorumpere? q multi etiam post præstitum sacramentum pre-

sumpserunt. Ego putabamque hoc malum esset interpretaturus, nõ diligere Christum, non pascere oues. & horum sollicitudine exemplo Christi torqueri ad iuramenti exactionem. Verum hoc Christus a Petro requirat. Hodie curandum ne ab obedientia sedis apostolicę resiliant episcopi. Tunc ego, episcopus meus nondum quicquam illorum fecit. Vt quid ergo exigis iuramentum? An quod ignoras eũ non facturum. Cur nõ in omni præcepto dei exigis iuramentũ? Cur hic te non compellit malum? An non est malum a præceptis dei resilire, quin ecclesiam reples nonnisi iuramentis? Si autem in dei præceptis tam patiens es, ut te tot mala quæ in conspectu dominantur, etiam in domesticis tuis ad iuramentum nõ compellũt. in tuis præceptis mala nec præsentia, nec forte unq̃ futura te compellunt? Nonne perspicuum fit, quod amor sui, quo magis se se uenustat, magis seipsum prodit. Prorsus nulla reliqua ratio est. Quid si in tuis præceptis iuramenta exigas, pro dei cõmodo. Aut si hic nõ facis, non sine culpa ibi facis. Habes ergo, quod Ro. in euangelio intelligunt. q̃d est suspitio mala de fratribus bonis. Nam trãsgressiones mandatorum an malæ sint, alii uiderint oculus ambitionis & auaritiæ.

FABER

Ic mihi Luthere, Nunquid bonum sit ab ecclesiæ unitate, & a sedis apostolicæ obedientia resilire, & contra canonum statuta prorumpere. Ve tibi si hæc dixeris. Nam facies bonum malũ, imo nutries in sinu sorores peccatricis Hierusalem. Legisti ne unq̃ quæ sint sorores peccatricis Hierusalem? de quibus apud Origenem in Ezechielem. Si non legisti, uidere poteras in homel. 9. Sunt quidem schisma & hæresis. & harum fautores teste Hieron. sunt sacerdotes in Samaria. Sed & audi quid ibi dicat Orig. Vbi schismata, ibi hęreses, ibi dissẽsiones. Vbi autem uirtus, ibi singularitas, ibi unio. Ex quo omniũ credentium erat cor unum, & anima una. Et ut manifestius dicam, principium malorum omnium est multitudo. Principium autem bonorum coangustatio, & a turbis in singularitatem redactio, ut puta nos omnes, si saluãdi sumus ad unionem, ut perfecti efficiamur in eodem sensu/& in eadem sententia, & simus unum corpus & unus

Esaiæ. v.
Ezech. xvi.

Origenes

spiritus. Si uero tales simus, ut non nos unitas circumscribat, sed & de nobis dici possit. Ego quidem sum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cephe. & adhuc a malitia scindimur atq; diuidimur. Non sumus futuri. Vbi sunt illi, qui rediguntur in unionē? Nam & pater & filius unum sunt. Sed qui unum spiritum habent, in unionem

Saluator

coarctantur. Ait quippe saluator, Ego & pater unum sumus. ita & isti in nobis unum sint. Et in apostolo legitur, Donec occurramus omnes in uirum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis in unitatem Christi. Et rursum, Donec perueniamus omnes in unitatem corporis & spiritus Christi. Ex quo significatur ecclesia, quia uirtus ex plurimis unum faciat, & necesse sit nobis unum per eam fieri, & fugere multitudinē. hæc Origenes. Sed quid hic Origenē uoluisse putas? Certe crediderim uirum hunc magnum eo tendere, ut seruetur unitas ecclesiæ, ut ab hac nullus unq̄ recedat. Et uulgatissimus est locus Aug. in. 7. lib. de bapt. cōtra Donat. c. 49. & 50.

Augustinus

Quo pacto Cyprianus cōmēdauerit unitatē ecclesię. & q; habitātes in domo domini concordes ac unanimes esse debeant, loquente ps̄. 67. spiritu sancto & dicente. Deus qui inhabitare facis unanimes

Psalmo. lxvi.

in domo. & alibi. Ecce q̄ bonum & q̄iucundum habitare fratres in unum. Qd si qui litigiosi habitent in Hierusalem, cum Barraba seditionem facientes, nō ueri fratres dici merentur, sed falsi sunt fratres. de quibus toties conqueritur apostolus. Ex his & aliis scripturæ locis, nemo nisi mentis inops intelligere potest recte facere Romanū pontificem, si iuramento astrinxerit episcopum, ne ab ecclesiæ unitate recedat. Sed forsan id facile dares, si non esset sedis apostolicæ obediētia. Vnde hic tibi unum obiicio Cyprianum. Quid hoc sibi

Cyprianus

uult, q; sanctus ille martyr & Carthaginensis episcopus ante mille & trecentos ac septuaginta annos presbyteros atq; dyaconos tam pie fuit exhortatus, ut ecclesiæ catholicæ matricem & radicē agnoscerent / atq; tenerēt. Sed quid putas hoc sibi uelit, quod in epistola

.iiii. lib. eplarum epistola .viii.

ad Cornel. Ro. pontificem ita scribit. Sic nunc episcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertissima luce / & manifestissima / & firmissima est confirmatione fundata, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos literas inde fecerunt, & ex relatione ac testimoniis coepiscoporum Pompeii / Stephani / Caldonii ac Fortunati, ordinationis tuæ & origo necessaria / & iusta ratio / & gloriosa quoq; innocētia ab omnibus nosceretur. Quod ut simul cū cæteris quoq;

collegis nostris stabiliter, & firmiter administremus, atq; catholicæ ecclesiæ cōcorditer unanimitatem teneamus. Proficiat diuina protectio, ut dominus, qui sacerdotes sibi in ecclesia sua eligere & constituere dignatur. electos quoq; & constitutos sua uoluntate atq; opitulatione tueatur, gubernanter inspirans/subministrans, & ad improborum contumaciam frenandam, uigorem, & ad lapsorum fouendā pœnitentiam, lenitatem. hæc Cyprianus. Omitto hic quę erga Ro. ecclesiam a multis sæculis sancti & doctissimi uiri agnouerunt. Sed adhuc forte in canonum statuta stomacharis. Hic tibi historiā obiicio, quæ est apud Hiero. in dyalogo aduersus Lucifer. Nunquid mentitus est orthodoxus narrans sub Rege Constantio Eusebio / & Hyppatio coss. nomine unitatis & fidei infidelitatem esse scriptam? & eo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens seruo dei uidebat, q̄ unitatē seruari, & a totius mundi cōmunione non scindi. Erat autem eo tempore Valens Mursēn episcopus, qui ꝓfessus est se arrianū nō esse. is in ecclesia apud Ariminū, hoc est in Ariminēsi synodo, ubi tanta fuit multitudo episcoporum/& laicoꝝ, ut pene in prouerbium abierit. Nunquid non super certis articulis cū reliquis episcopis respondit, Anathema sit. Laudatur eapropter Valens, & ad cœlum laudibus tollitur. Non illic sola synodus Ariminensis, sed & Valens condemnauit. Sed quid factum? cicatrix male abducta incocto pure dirumpitur. Cœperunt etenim postea Valens/& Vrsatius iactitare se filium non creaturam negasse, sed similem cæteris creaturis. Tunc Vsiæ nomen abolet. Nicenæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & arrianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum. urgebant uenti fluctibus. latera tundebantur. nihil iam supererat spei. Huius tragœdiæ dic mihi quid fuit in causa? Nunqd non q. Valens sanctoꝝ patrum canones seruare nolebat. Qd' si seruasset, non totus esset cōmotus orbis. Ne quid ergo tale cōtingat, sanctissime prouisum est, ab episcopo hoc præstari iuramentum. At ut finem rei faciam, consecrando episcopo partim ex Carthaginensi concilio ita Romano pontificali testanti præponitur, an diuinæ scripturæ sensibus se accommodare uelit. ac quæ ex diuinis scripturis intellexerit plebem uerbis docere & exēplo. an traditiones orthodoxoꝝ patrum seruare an petro apostolo/ac illius ecclesiæ fidem & subiectionem pręstare, mores ꝓprios ab omni malo tēperare, ac ad omne bonū cōmutare,

Hierony.

Valēs Mursēn eps

caſtitatem/ſobrietatēq; cuſtodire,negociis diuinis intereſſe,terrena
fugere,humilitatem ſequi,pauperibus/& peregrinis miſericors eſſe
uelit. Cæterum ab eo interregantur articuli fidei,an illos ſeruare
proponat.Et poſtremo ut anathematizet omnem hęreſim extollen
tem ſe aduerſus ſanctam eccleſiam catholicam cōpellitur.An putas
in his peccet Ro. pontifex,dum iſta proponit? certe ut uerū fatear,
uix uideo te iuſte hic poſſe conqueri quicquam.& ſi dicere auderē,
faterer ingenue,ꝓpterea, ꝙ Græcis epiſcopis non tanta maturitate
hęc omnia fuere propoſita, eapropter forte Græciam ſub ditionem
ueniſſe Mahumeticam. De Bohemia/ac Thabaritis habitantibus
Aeneas Silui⁹ al's Pius.ii.
in ea,de quibus elegantem ſcripſit hiſtoriam Aeneas ille Siluius,
nihil hic dicam.Sed illa diſſenſio/imo hoc ſchiſma quot cędes/quot
homicidia/quot monaſteriorꝫ euerſiones cauſarit, ex quadam pul-
cherrima declamatione,quam in cōcilio Conſtantienſi fecit quidā
Leodienſis epiſcopus,pſente & audiente Ioāne Vvicleff, intelligere
potui. Hæc non e ſpecu Throphonii/uel ſomnio quodam Endi-
mionis dico,ſed experientia teſte loquor. Ad te redeo mi Luthere
unitatem eccleſiæ modis omnibus ſeruandā credo. Huius unitatis
Thalmutiſtæ Cabaliſtæ
ſunt tanta myſteria,ut etiam Talmutiſtæ/ac in primis Cabaliſtæ
non ſine cauſa credant ad opus ſecundæ diei non eſſe adiectum,Et
uidit deus ꝙ eſſet bonum.Quanq̄ ad reliquorum omnium dierum
opera id dictum ſit. Vnde & in arca Noe bina & bina introducunt
Geneſis.i. Geneſis.ii. Hiero. in Ezech. .c.xi.
īmūda. Sed res eſt nō ſine myſterio,ꝙ dominus paſſus eſt nequaq̄
ſub uno principe ſed ſub duobus Anna/& Caypha,ut religiōis Iu-
dęorum,teſte Hieron.ſciſſum monſtraret errorem.Hic non dicam
de tunica inconſutili,quam diu geſtauit dominus. Et ſublime/&
auguſtiſſimū eſt Chriſti uerbū, Ego & pr̄ unū ſumus, hoc ut unū
maneant,unū perſiſtant,& concordia ſtabilita ſit ſub uno principe
Romano iuramentū unitatis exigit. Sic inter epiſcopos concordia
ſeruatur.ꝙ ſi malignus ſit princeps,ſit familia triobolaris. aut etiā
Plautus
ſi ita uolueris,ſint ſerui trium literarum,ut eſt in Plauto. Tamen
ſupra ex Cypriano oſtendi ꝙ propterea unitas gregis diuidi non
Salluſtius
debeat.An non recte dixit Salluſtius.Concordia res paruę creſcūt.
diſcordia magnæ dilabuntur. Sinas ergo nobis,quoad fieri poteſt,
hanc unitatem,quam iurant epiſcopi,ſtabilem/& inconcuſſam. nō
tam proprio cōmodo q̄ publicæ utilitati hoc iuramentum inſeruit.
Noli ſacerdos eſſe Samariæ.Non eſt res noua,ſed multorꝫ annorꝫ.

Et caue ne diuisionem facias. Scis enim schisma nullatenus esse faciendum, quod Cypria. in.3.lib. ad Quirinum.c.86. ita probauit. Siquidem apud Salomonem in ecclesiaste ait. Scindēs ligna periclitabitur in eis, si exciderit ferrū. Et in Exodo. In domo una comedetis, non eiicietis de domo carnem foras. Item in psalmo.132. Ecce q̄ bonum & q̄ iucundū habitare fratres in unū. In euangelio κατὰ Matthæum. Qui non est mecum, aduersum me est. & qui mecum nō colligit, spargit. Itē in epistola Pauli ad Cor. Obsecro uos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, ut ipsum dicatis omnes. & non sint in uobis schismata. Sitis autem compositi in eodem sensu/ & in eadem sententia. Item in.ps.67. Dominus qui inhabitare facit unanimes in domo. Hæc ob oculos mentis tibi proponas, & non facias nobis schismata, sed sequere uestigia antiquorum tuorum, quibus etiam contigit spiritus dei.

LVTHERVS

Vnquid etiam pro fide Christi, pro obedientia dei, pro unitate fratrum? non. Sed hoc unum ecclesiæ bonum & necessarium est ut Roma secure dominetur, & cęterę omnes seruēt captiuitatē. Proinde Christiani in India adhuc magno malo laborāt. Ita suspitio pessima de optimis fratribus est causa exigendi iuramenti, quam tamen non habent in preceptis dei, in quibus præsumitur omnia seruari. Etiam hic unitatē ecclesiæ/fidem/& obedientiam Ro. ecclesiæ intelligit, non fidem/ spem/charitatem/sacramenta/uerbum/& cætera, quæ eadem sunt. Sed hoc singulare, quod nullæ ecclesiæ conuenire uolunt, nisi suæ, & tn̄ unitatem uocant. Sola Ro. ecclesia hoc habet hodie, uel summū bonum, & tamen cæteræ omnes in eo ipso conueniūt, qd' nō habēt, & fiunt unum in re non cōmuni sed singularissima, & uni homini tributa. Sic enim discēda sunt noua uocabula nostris temporibus in scripturis/& ecclesia dei, quanto rectius Cyprianus unitatē hāc charitatem intellexit. sicut & Christus rogauit Ioan.17. ut sint unū in nobis, sicut & nos unum sumus. Vnum inquit in nobis, non in ecclesia Romana.

Væ promittat ordinãdus episcopus, de quibus interrogetur, ad quid cõmoneatur, ex Pontificali Romano te docui. Vnde hic de errore conuinceris. Cæterum nõ ex suasoriis Senecæ, sed aliis non pœnitendis auctoribus, imo ueris historiis tibi probaui sæpe memoratũ licere iuramentũ, causam quoq; illius esse honestissimã, tuã interpretationem ꝓprio sensu, imo ꝓpria doces auctoritate. Sed nosti quid dixerit Heliseus, postq̃ minister nũciauit adesse equos/& currus/& robur, exercitus ait. Plures nobiscum sunt q̃ cũ illis. Et nosti quid in Paralipo. libro scriptum sit, quõ dixerit Ezechias. Viriliter agite & confortamini, nolite timere. ne paueatis regem Assyrioꝝ/& uniuersã multitudinẽ quæ est cũ eo. multo enim plures nobiscum sunt q̃ cum illo. Et hic pro iuramẽto pr̃stãdo in re, quæ est fidei, quotquot supra citauimus, nobiscum sunt. nobiscum est ecclesiæ antiquæ consuetudo nõ intra quadringẽtos sed ante plurimos annos nata. Sed & Ambro. huius iurisiurandi sacramentũ/ac uinculũ partim firmare uidet scribẽs in ps. 118. Super hæc uerba Dauid iuraui/& statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Et Hieron. in Hiere. iusiurãdum admittit modo tres comites habeat ueritatem/iudiciũ/atq; iustitiam. Vides hic mecũ esse mortuos. Possem hic si uelim in aciẽ uocar̃ uiuos. Anteſ gnanũ itaq; illoꝝ omniũ audi nostrũ Erasmum ita loquentem. In negotiis huius mũdi pro p̃diis/pro nummis iurare fortasse non sit ingenue christiani. Cæterum cũ agitur negotium Christi, tunc nõ sit nefas interponere iusiurãdũ. Neq; .n. Christus uetuit simpliciter iurare ut uulgus tamen iurabat. Noluit nos esse diuites, ut diuitũ uulgus tamen erat, & nũc fere est. noluit uocari rabbi, tñ uocabant, noluit appellari patres, ut uulgus hominũ omnẽ gloriam/omne subsidiũ collocans in parentibus &c. Vides ergo non modo mortuos sed & uiuos in hac re tibi aduersari. At q; Cyprianus hic unitatem intellexerit charitatem, respondere dedignor, non q; ignorem, quanquã sim quouis surdo hebetior, sed q; argumentum tuum tale est, quod & quiuis in triuio diluere potest. Nã nemo est qui nesciat quomõ sancta unitas & charitas sunt uicinæ/proximæ. Vnde deus charitas est, & qui manet in eo &c.

Ambro.

Hiero.

Cyprianus

LVTHerus

N fine ait. Aiunt in conciliis non inueniri statutum, quasi Romanæ ecclesiæ legem concilia ullam præfixerint, quum omnia concilia per Ro. ecclesię auctoritatẽ & facta sint/& robur acceperint. & in eorũ statutis pateter excipiatur Romani pontificis auctoritas. Quis hęc feret quęso? Nũquid Nicenum cõciliũ robur accepit? aut factũ est auctoritate Ro. ecclesię? Nunquid & multa alia per Aug. & olim Cyprianũ in Aphrica habita? Deniq; etiam si statuta exciperent Ro. pont. tamẽ ipse debet nolle excipi pro ædificatione ecclesię. Hic autem gloriat se nemini quicquam debere, ut & deus ei nihil debeat.

FABER

Vod ad conciliũ Nicenum attinet, supra ostendimus illud auctoritate Ro. pontificis celebratum, licet non defuerit Cõstãtini maiestas. Tñ accedẽte dño, rẽ paulo uberius infra absoluemus. Sed nunquid in tripartita historia inter uenationẽ tuã non ẽt hãc feram dephendisti? Qd' tpe Niceni cõcilii Iulius Ro. eps ppter senectutẽ defuit. erantq; pro eo psentes Vitus/& Vincentius presbyteri eiusdẽ ecclesiæ. In eo tamẽ pedẽ nõ figo. Palã tibi mõstrabo Siluestrũ pont. huius sacri cõcilii fuisse auctorẽ. Hoc pbatur ex literis Costantini imperatoris ad Cõstãtinopolitanũ epm directis, imo qd' in hoc textu rephẽdis, a uiro quẽ nemo sanctus dubitat, ante mille annos scriptũ esse digito, dũ ita exegeris, monstrabo. Sed nũquid, & hoc non legisti, q; Eusebius legationem misit ad Iulium Ro. epm, rogãs, ut contra Athanasiũ iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius, Eusebius nõ occurrit agnoscere. quia dũ paucũ tempus uixisset, & post conciliũ uita priuatus est. Quapropter Cõstãtinopolitanã rursus in ecclesiã Paulũ introduxerunt. Demũ qd de Aug. & Cypriano cõmemoras, miror cur feceris. Nescis quõ Aug. Cypria. ac alios pres in Carthaginenẽ cõcilio cõgregatos excuset? An ignoras q; qcqd statuerint, qcqd ordinauerint, in bñplacitũ pont. Ro. posuerũt? An nõ es memor duodecim eplaꝝ, quas Cypria. scripsit ad Ro. pont. uel forte oblit9 es nauigatiõis illius, quã ex Aphrica, uiuẽte adhuc Cypria. nõnulli

Siluester

De Eusebio

Auguſt. Cyprianus

Romã fecerũt. At ne tu mihi elabaris, audi qd dicat Hier. aduersus Lucifer. Conatus est, inqt beatus Cyprianus cõtritos lacus fugere, nec de aqua aliena bibere. & idcirco hęreticorũ baptisma rep̃bãs, ad Stephanum tunc Ro. urbis episcopũ, qui a beato Petro uigesimus sextus fuit. Super hoc Aphricanam synodum direxit. sed conatus eius frustra fuit. Sed & nunquam legisti Hipponẽsem episcopum agnoscere Romanũ pontificẽ celsiori residere fastigio? An nõ inter quęstiones ueteris & noui testamẽti Ro. ecclesiam caput esse fatet. Sed tu putas quũ epistolam Siluestri ad Constantinum, dein uitã beati Siluestri etiam a Gelasio approbatam, ac alia in Saxonia non uideris mox tibi cedẽdum/atq; credendum ueniat, in omni eo qd' asseris in hac re. Quare antiquiores historias cõsule, & inuenies q̃ in concilio Chalcedonensi pręfuerunt Paschasius Lucensis episcopus Bonifacius p̃sbyter. In sexta synodo fuerũt legati papę Theodorus & Gregorius presbyteri. In Ephesina synodo fuerũt a Leone desti/nati Iulius episcopus / Hilarius dyaconus / & Dulcicius notarius. Ad Sardiceñ concilium fuerunt per pont. Romanum missi Osius Cordubeñ/Fortunatianus Aquilegieñ/& Vincentius de Capua. In octaua synodo, ut finẽ faciam, pro parte sedis apostolicæ Romanæ missus est Donatus episcop9 Ostieñ ep̃s/Stephanus Ephesinus ep̃s, Marinus dyaconus. Et hi primi in omnibus erant. Inde dicitur oĩa cõcilia per Ro. ecclesiæ auctoritatem accepisse robur. Sed quod de Aphricanis conciliis asseris, mirum est te adeo incaute labi, qui non perpendas in Aphrica synodos fuisse particulares singulis annis et iuxta decreta patrum celebratas, ad quas Ro. pontificem mittere non erat necesse, maxime post statuta Niceni concilii. Sed & aliæ synodi siquid ordinarunt, ad pontificis Romani decretũ ac appro/bationem statuerunt. Quare hic lato cœlo erras, qui libros historia rum ut uideo, legisti minime.

Cyprianus

Per Hipponẽsem ep̃m hic. D. Aure. August. intellige

LVTHERVS

Go sane archiep̃o Panor. nõ tã duro & fragoso plenoq; cõtẽtionis & tumore respõdissem sermone quo furor, & odiũ suscitat, sed dixissem, sustine frater interim. res magna est, tua soli9 gr̃a hoc tã subito cessare, q̃ nos nõ statuimus. Sic. n. pax & cha ritas aleret. At ista decretalis merã sup̃biã/& p̃fractã fiduciã spirat,

Tinam in plerisq; aliis uisitares speciem tuam, ac considerares illud Apollinis, qđ e coelo cecidisse Iuuenalis ait • et alterum Salomonem, imo Socratem alterum te iudicare uellemus, ac aurea piscatorꝶ mensa te olim donare• Hic rem facis certe theologo dignā• Si ita te agnoueris, ueluti hæc anima, quæ est in canticis• Cubabis in meridie, pasces gregem dñi• Quod si nō feceris uagari incipies, post greges sodalium tuorꝶ & tibi dicetur• Egredere & abi post uestigia gregum tuorꝶ, & pasce hedos iuxta tabernacula pastorꝶ• Scis aūt hedos, ut est apud Orig• in cātica homel•2• esse inquietū aial ac uagū & peccatis deputatū• Proin recte facis, ꝙ hic furorē tuū agnoscis • Docuit hæc te Paulus doctor gētiū ac uas electiōis, sic scribēs ad Ephe• Omnis amaritudo & furor / & ira / & clamor / & blasphemia auferatᷣ a uobis cū oī malitia• Et in ps̄ dicitᷣ• Quiesce ab ira & dimitte furorē• Qđ si iustā cāni doloris ca obtexeris excusatione, ꝙ in Ecclesiaste scriptū sit, Melior est ira, ꝗ risus, qa in mœrore uult⁹ ēmēdabitᷣ cor• & melius ē audire increpationē sapiētis sup uirū audientē carmen stultorꝶ, cōsiderare debebas qd in eodē capite magnus ille cōcionator habet• mox enim sic ait, Ne festines in spū tuo, ut irascaris• Et antea dixerat• Melior ē patiens sup excelsum spiritu• Superius irā concesserat• hic patiētiā refrenat• Paulū itaq; ad Collocēn recte post se reliq̄sse credo, cū ait, Deponite uos oēm irā / & indignationem / & malitiā / & blasphemiā & turpē sermonē ex ore uestro• Et non est sine mysterio dictū in ps̄ Irascimini, & nolite peccare • Et nunꝗ excidendū est illud Architæ Tarētini, qđ & Hier• ad Saliuinā citat. Deniq; ad uillicū neglegētē Iā te uerberib⁹ cuocassem, nisi iratus forē. Sed heu uitiis sine nemo nasciᷣ• Optimus est q minimis urgeᷣ, uelut si egregio spectes isp̄sos corpe neruos•

Valerius Maxim⁹

Canticorꝶ.i.

Origenes

Ad Ephesios.iiii.

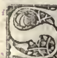
Ecclesiastes.vii.

Hieron.ad Saliui. de uiduita. seruan

Lactantius de ira dei

Horatius

LVTHERVS

Vnt præter hanc & aliæ quædā pͤsertim illa de maior• & obe•c•Solitæ, adeo sine theologia, ut me misereat ecclesię illius tantum traditionibus hominum occupatę, ut purissimum sensum euangelii uidere nō permittat• Sed abstineo hoc tempore • Sat habes ostendisse cur ego me sufficienter honorasse uidear Ro• pontificem, si eius decreta tolero, non aūt cōsensum tanꝗ solū & uerū secutus fuero, ne forte si plurib⁹ ea

examinē, existimet studio delectatiōis tāti uerticis dicta carpsisse. Nolo eam damnari.nolo etiam eis cogi cōtra scripturę ueritatem.

FABER

IN hoc capite displicuit,ut uidi,ꝙ ecclesiasticę dignitati tantum honoris ac laudis tribuitur, hanc rem imo sacerdotalis ordinis dignitatem ex Chrysost. & Ambro. satis superq; uindicatam credo. Sed adhuc audi duas historias. Valentinianus dum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc epi Hellesponti Bythinię, & quicūq; consubstantialem patrem/ac filium pdicabāt, legatū miserunt Hypatianum Heracliæ Perinchii præsulem, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is quum audisset imperatorem/& episcopoꝝ legationē intimasse, respondēs Valētinianus ait. Mihi quidem cū minimus de populo sim, fas nō est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubicūq; uoluerint. Quumq; hæc ita respondisset princeps, in Lampsacum cōuenerūt epi. hęc Sozomenus. Iam secundam historiam audi. Scis in Thessalonica ciuitate grādi Theodosium imperatorem tanta percitum ira, ut ob rem paruam occidi fecerit septem millia hominū. Cladem hanc magnā audiuit Ambro. Vnde cū Theodosius Mediolanum uenisset, per pontificē prohibetur a templo, & sermone satis acri corripitur. ad pœnitētiā uocatur. Et longa est illius pœnitentiæ historia. Siquidem pronus in pauimento iacebat, manibus capillos euulsit, lacrimarum guttis terrā aspersit. nec tñ ad sacerdotū interiora recipitur. Et inique non tulit, quādo audiuit purpuram imperatores non sacerdotes facere. Is magnus imperator Constantinopolim rediens, Nectareo epo Constātinopolitano præsuli sic inter cætera dixit. Vix potui discere quæ differētia sit inter imperatorē & sacerdotē. uix ueritatis inueni magistrū. hoc magnū Theodosii uerbū, Valentinianiq; respōsum imo sacerdotale culmen & ꝙ celso fastigio residerent sacerdotes, si tu (quod te maxime decebat) paulo intimius considerares, imo tractares honestius, nō esset, quo. c. Solitę tm̄ horreres, exploderes, & demū nos sacerdotes qbusuis canibus uiliores redderes. Sed timeo in te olim hęc faba cudat. Vbi didicisti ꝙ nos idololatras sacerdotes Bethauen & aliis horrendis ac inuidiosis nominibus appellas?

Theodosius septē millia hominum occidi iussit

Nectareus Constantinopolitanus episcopus

Sed non ideirco frater relinquēda est nobis ecclesiastica disciplina, aut sacerdotalis soluenda censura, quoniam conuitiis infestamur/ aut terroribus quatimur, cum occurrat & scriptura diuina dicens. Ille uero qui p̄sumit/& contumax est, uir sui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanq̄ infernus animam suā. Et iterum. Verba uiri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius in stercora erit/& in uermes. Hodie extollitur, & cras non inuenietur, quoniā cōuersus est in terram suam, & cogitatio eius peribit. Et iterum. Vidi impiū exaltatum, & extolli super cedros Libani, & trāsiui. & ecce nō erat, & quęsiui eum, & non est inuentus locus eius. Exaltatio, & inflatio & arrogans/& superba iactatio non de Christi magisterio, qui humilitatem docet, sed de Antichristi spiritu nascitur, cui exprobrat p̄ prophetam dn̄s, & dicit. Tu autem dixisti in animo tuo, In cœlum ascendam. super stellas dei ponam sedem meam. sedebo in monte alto super montes altos. In aquilonē ascendā super nubes, & similis ero altissimo. Et addit dicens. Tu uero ad inferos descendes in fundamenta terre. & qui uidebunt te, super te mirabuntur. Vnde & parem talibus pœnam scriptura diuina loco alio cōminat̄, & dicit. Dies enim dn̄i sabaoth super omnem iniuriosum/& superbum, & super omnem elatū & excelsum. De ore itaq; & de uerbis suis unusquisq; statim proditur, & utrum Christum in corde suo, an uero Antichristum habeat, loquendo detegitur. secundum qd' dominus in euangelio suo ait. Progenies uiperarum quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam? De abundantia enim cordis os emittit. Bonus homo de bono thesauro emittit bonum, & nequam homo de nequam thesauro emittit nequam. Vnde & diues ille peccator, qui de Lazaro in sinu Abrahę posito atq; in refrigerio constituto, implorat auxilium, cum in tormentis cruciabundus flāmæ cremantis ardoribus adurat̄, inter oēs corporis partes magis os eius & lingua dat pœnas, quia scilicet lingua sua & ore peccauerat. Nam quum scriptum sit, Neq; maledici regnum dei consequentur. Et iterum in euāgelio suo dn̄s dicit. Qui dixerit fratri suo fatue, qui dixerit racha reus erit gehennæ ignis. Quomodo possunt censuram dei ultoris euadere, qui talia ingerunt nō solum fratribus sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de dei dignatione conceditur, ut quisquis sacerdoti eius & ad tēpus hic iudicanti nō obtēperaret, statim necaret̄? In Deuteronomio dominus deus loquitur dicēs. Et homo quęcūq;

Esaiæ.v.
Abacuc.ii.
.i.Macha.ii.
Psalmo.xxxvi.
Esaiæ.xiiii.
Esaiæ.ii.
Matth.iii.
Lucæ.vi.
Idem.xvi.
Matthæi.v.
Deuter.xvii.

fecerit in superbia, ut nõ exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicũq; fuerit, in diebus illis morieť homo ille, & oĩs populus, cum aduertit

.i. Regum. viii. timebit, & non aget impie etiam nunc. Item ad Samuelem cum a

Lucæ. x. Iudæis sperneret, deus dicit. Non te spreuerunt, sed me spreuerũt. Et dominus quoq; in euangelio. Qui audit, inquit, uos, me audit, & eum, qui me misit. & qui reiicit uos, reiicit eum, qui me misit. Et cũ

Matthæi. viii. leprosum mundasset, uade, inquit, & demonstra te sacerdoti. Et cũ postea tempore passionis alapam accepisset a seruo sacerdotis, cũq;

Ioannis. xviii. ei dixisset, Sic respondes pontifici? Aduersus pontificem dominus cõtumeliose nihil dixit, nec quicq̃ de sacerdotis honore detraxit, sed innocentiã suã magis asserens & ostendẽs, Si male, inquit locutus,

Actuum. xxiii. sum, exprobra de malo. si aũt bene, quid me cedis? Item in actibus apostolorum. Postmodum beatus Paulus cum ei dictum esset. Sic insimulas in sacerdotem dei maledicendo? quamuis domino iam crucifixo sacrilegi/ & impii/ ac cruenti illi cepissent, nec iam quicq̃ de sacerdotali honore/ & auctoritate retinerent. tamen ipsum inane nomen & umbrã quandam sacerdotis cogitans, expauit. Nesciebã fratres inquit, quia põtifex est. Scriptum est enim. Principi plebis tuæ non maledices, cum hæc tanta ac talia & multa alia exempla p̃cedãt, q̃bus sacerdotalis auctoritas/ & potestas diuina dignatione firmať, quales putas esse eos, qui sacerdotũ hostes/ & contra ecclesiã catholicã rebelles, nec p̃monentis domini cõminatione, nec futuri iudicii ultione terrenť. Neq; aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, q̃ q; sacerdotibus dei non obtemperatur.

LVTHERVS

AD tertium. Ad rationes ubi illud primum tractandũ q; decreta quibus primatus ecclesiæ Romanæ probari a me diciť, dixi intra quadringẽtos annos nata, & cõtra hoc esse historias mille centum annorum.

FABER

MIror te tantæ lectionis imo tanti ingenii uirum nõ plurimum ueteri, ut asseras intra quadringentos annos in primis Ro. ecclesiã primã esse natam. Dic mihi queso ubi sint illi

canones, ubi illa decreta, qbus primatus ecclesię Ro. in primis post totidem annos fundatur? Non legisti in uita Simplicii pontificis, qui uixit circiter annum domini. 471. Platinam in hæc uerba scri- bentem. Romanam sedem esse primã omnium ecclesiaꝝ declarant Achatii epi Cõstãtinopolitani, & Timothei uiri doctissimi scripta, quibus rogatur Simplicius pontifex max. ut Petrum Alexandrinũ episcopum Euthicetes imitatorem hæreseos damnet. Qđ etiã factũ est hac conditione, tamen ut pœnitenti tempus adscriberet, in Con stantinopolitano concilio, qđ celebratũ est sub Theodosio piissimo imperatore, quo beatus Nectareus episcopus est ordinatus, centum & quinquaginta patres conuenerunt, & canones aliquot statuerũt, ubi in canone mihi in ordine secundo ita scriptum inuenio. Con stantinopolitanus eps habeat honoris primatum post Romanum episcopum, propterea ꝙ urbs ipsa sit iunior Roma. Et Sozomenus ita scribit, Athanasius relinquẽs Alexandriam, Romam profectus est. Contigit aũt eodem tempore etiã Paulum Constãtinopolitanũ pontificem illic una concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepiũq; Gasæ, qui dum Arrianis esset aduersus inscriptionem, passus ab his quasi subuertisset altare, damnatus est, pro quo Gazæarum ecclesia Quintiano cõmittitur. Lucianus autem Adriopolitis episcopus ob aliam accusationem ecclesia sua priuatus degebat in urbe Roma. Cognoscẽs ergo Ro. episcopus crimina singuloꝝ, & omnes Niceno concilio concordare, comperiens eos, in cõionem suscepit, tanq̃ oim curam gerens, propter sedis proprię dignitatem, singulisq; reddidit suas ecclesias, & oriẽtalibus scripsit episcopis, culpãs quia nõ recte tractassent uiros inculpabiles de suis ecclesiis expellentes, & consti tuta Niceni concilii minime conseruarint, quoꝝ paucos ad certam diem sibimet adesse pręcepit, ut coram eis ostenderet se iustũ super eos protulisse decretum, quod de cætero non se passurum intermi- natus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Sed mihi responde, quando credis Sardicense celebratum esse concilium? in quo fuerũt multi episcopi diuersaꝝ prouinciaꝝ ac ciuitatũ, in quo fuit Osius Cordubeñ, Gaudetius, ac alii. Nunqđ nõ ter aut quater Iulium Ro. epm tanq̃ superiorem recognouerunt? En ita statuerũt in tertio canone. Si aliquis episcopus iudicatus fuerit in aliqua cã, & putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renouetur, si uobis placet, sancti apostoli memoriam honoremus, ut scribatur

Platina

Constantinopolitanum cõciliũ qñ

Secundus canon

Sozomenus

Athanasius

Sardiceñ concilii tertius canon

ab iis, qui causam examinauerunt Iulio Romano epo. Et si iudicauerit renouandum esse iudicium, renouetur, & det iudices. Si autē probauerit talem causam esse ut non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ decreuerit, confirmata erunt, si hoc omnibus placet synodus respondit, Placet. Iam ad antiquiora tempora uenio, & maxime illius sanctissimi Niceni concilii. Anteq̄ tamē rem illam aggrediar, id præmittendum puto, qd' scripsit Hincmatus Remoꝝ archieps, q̄ in hoc Niceno concilio fuerint uiginti capitula potissime statuta ac confirmata. reliqua uero eiusdem cōcilii capita fuerint per Osiū Cordubeñ epm ex Romanis legibus mutuata. Ea in pdicta synodo recitata quidē fuisse ait, sed a sanctis patribus in hac Nicea Bythiniæ urbe congregatis. quanq̄ audita fuerint, non tamen æque cum aliis accepta. Postea uero sedis apostolicæ legati in supradicto Sardiceñ concilio recitata confirmauerūt. Inde factum est ut quidā dixerint septuaginta capitula esse Niceni concilii, quidam uiginti. Ego uero satis mirari non possum in hac re quid mouerit Ruffinum, q̄ is in epitome sua posuerit illius Niceni cōcilii dumtaxat uiginti capita, quum tamen in gestis antiquis cōpertissimum sit ac receptum fere ab omnibus fuisse uigintiseptem. Vnde post hæc uigintiseptem, ut in libris septingentorum libroꝝ inuenitur, mox adiiciuntur ea quæ legit Osius Cordubeñ ac Ianuarius Beneuentanus. Ita & Niceni & Sardicensis concilioꝝ patribus in Sardice cōgregatis sit ea cōnexio ut mox post Niceni concilii uicesimūseptimum canonem reponat uicesimus octauus canon, qui alioquin in Sardiceñ cōcilio primus esset. Et hoc est qd' Iulius ante mille ac ducentos annos scripsit ad Eusebium/Theogonium/Theodorū/Berinthum/ac cæteros orientales episcopos, plura q̄ uiginti cōmemorando statuta/siue capitula quoꝝ mentionē facit memoratus ille Hincmatus Remoꝝ archieps & doctor egregius. Sed quantū in psentiaꝝ satis fuerit in ecclesiastica historia p sexto canone Niceni cōcilii ita scriptū esse reperio, ut apud Alexandriā/uel in urbe Roma uetusta consuetudo seruet, ut uel ille Aegypti, uel hic suburbanarum ecclesiaꝝ sollicitudinem gerat. In aliis uetustissimis duobus quidē libris scriptum inuenio pro sexto canone in hæc uerba. Antiqua consuetudo seruetur per Aegyptum/Libyam/& Pentapolim, ita ut Alexandrinus eps harū omnium habeat potestatem, quia & urbis Romæ epo parilis mos est. Sed in tribus libris longe antiquioribus, quibus Niceni cōcilii

Ruffinus

gesta plenius scripta inuenio ꝓ decimo canone in hæc uerba dicit. Ecclesia Romana semper in omnibus habuit primatum. Teneat autem Aegyptus Libyæ, & Pentapolis, ita ut episcopus Alexādriæ harum omniū habeat potestatem. quoniam & Romano episcopo hæc est consuetudo. Tu iam uide Luthere quid dicas. Accipe ecclesiasticæ historiæ sextum uel alium canonem Niceni concilii, & te non recte sentire, clamabunt omnes. Vis ut ea cōfirmem? Tempus igitur sequens & præcedens tibi in mentem reuoco. In Sardicensi concilio, quod mox post Nicenum concilium habitum est, pro tricesimoprimo canone pulchre positū est, q̄ depositus episcopus pōt ad urbem Romanam appellare, & q̄ episcopus Romanus possit mittere presbyterū uti legatū, qui etiā episcopi causam examinet. Et in eiusdem concilii. 37. canone statutum est, quō grauati possunt ad episcopum abire Romanum. Sed forsan tempus expectas, qd' fuit ante Nicenum concilium. dabo hoc, nec tibi negabo. Attamen oportet ut tibi toti9 orbis christiani ecclesias in duas partes ordinē. Sunt itaq̃ aliquæ oriētales, & quædā occidētales. De occidētalibus cū ad Aphricā, & Europā uenero, tibi mōstrabo semper ecclesiam Romanam aphricanis & occidētalib9 fuisse superiorem. Eā forsan hucusq̃ cogitare noluisti. Iam de Oriētalibus dicā. Scis circa annū domini. 318. propter Arrium p̄sbyterum Alexandrinum in Nicea Bythiniæ urbe præsente Constantino. 318. patres ab oriētali, & occidentali parte congregatos. Congregati autem sunt per Cōstantinū imperatorem. tamen sollicitante Siluestro Romano episcopo, imo in primis Siluestro consentiente. Ita pulchre testatur epistola, quā scripsit Constantinus ad episcopū Constātinopolitanum. Et postq̃ hæc magna fides homousiana lecta fuit, primo omnium ita subscriptum inuenio. Victor & Vicentinus presbyteri Romani pro uenerabili uiro papa & episcopo nostro Siluestro subscripsimus, ita credentes, ut subscriptum est. Sequuntur post hos multorum nomina episcoporum, & maxime orientalium (Apud occidentales etenim hæc hæresis Arriana nondum adeo diuulgata erat) Et licet hęc nō paruam Ro. sedi tribuant auctoritatem, tamen ad uetustiorem historiam uenio. Scis quid de Victore decimoquinto Romanę urbis episcopo Eleutherii successore scribant historiæ? Dicunt nonnulli Victorem papā propter Pascæ celebrationē excōmunicare uoluisse episcopos in Asia residentes. Tradunt aliquæ, sicut est in tripartita

Canon Niceni cōcilii p eccl'iæ Ro. primatu

Tricesimus prim9 canon Sardicēsis concilii

Canon præfati cōcilii tricesimus septimus

Quando hæresis Arriana ortū habere cœperit

Constantinus

Siluester

Victor

historia. Et forsan uerius hæc fecisse Victoré, propterea ab Hireneo Lugduneñ episcopo Victore scriptū. Vnde Hiero. in uita Hirenei sic habet. Feruntur alię ad Victorem epm Romanum de quęstione pascæ epistolę, in quibus cōmonet eum non facile debere unitatem collegii scindere. Siquidem Victor multos Asiæ/& Orientis epos qui decimaquarta luna cum Iudęis pascha celebrabant, damnádos crediderat. in qua sententia ii, qui discrepabant ab illis, Victori nō dederunt manus. hęc Hieronymus. Sed quid dices ad hæc, Victor ille uixit sub tempore Seueri, ut Hiero. habet, imo sub tépore Helii Pettinacis. 19. imperatoris. & in pōtificem electus est anno dñi. 191. & longe hoc est cētum annos ante Nicenum concilium. tamen, ut audis, quosdā orientales excōicauit, episcopos. Vide ad hæc cādide lector tripartitam historiam lib. 9. c. 38. Et re uera, nisi peruersissime errem, si nō ex aplica scriptura/ac ex ecclesiastico ordine Victor sciuisset aliquam sibi potestatem in reliquos esse contraditam, nunq̄ episcopos in Asia excōmunicasset, aut saltem a cōmunione fideliū excludere tentasset. An putas ꝙ ignorauerit Egesippū sub Aniceto. XII. Ro. pōtifice uenisse Romam, ac illic perstitisse, quoad fuerit mortu9 Sother, 13. Et electus Eleutherius. 14. Et ĩs multa tétata fuerint, at Victor illis cedere nolebat. An putas ꝙ ignorauerit Victor quę contra illum scripserit Polycrates Ephesioꝝ epūs. cuius epistolę synodicę copiā nobis fecit Hiero. At Victor adhuc cedere nolebat/ imo contra quartodecumanos agens in Asia censurarum fulmina parauit. Et licet ex illis satis superq̄ probatum existimem ecclesiā Romanam longe ante quadringentos annos habuisse primatum, tamen ut tua etiam altera manu confundam, en hic contra te duos potentissimos testes citabo serenissimos quidem imperatores, Iustinianum uidelicet & Carolum Magnum. Iustinianus talem legem promulgauit. Sancimus iuxta sanctarum synodorū constitutiones sanctiss. antiquioris Romæ papam primum esse omniū sacerdotū. Beatissimum uero epm Constantinopoleos nouæ Romæ secūdum ordinem habere debere. Iam Carolum Magnum audi in primo libro quo agit contra eos, qui sacras iconas tollere/ac aspernari uolebant, is in capite sexto quando probat ꝙ sancta Romana / catholica/& apostolica ecclesia cæteris ecclesiis prælata prō causis fidei, quum quæstio surgit, oino sit consuléda, sic ait. In canonicis aūt scripturis ecclesiaꝝ catholicaꝝ q̄plurimū auctoritatem sequatur. inter quas

Hireneus Lugdunensis

Tépora Victoris Ro. pontificis

Egesippus

Sother

Eleutherius

Polycrates

Iustinianus

Carolus Magnus in lib. cōtra eos q tollunt imagines. c. vi.

ſane illæ ſint,quę apl̃icas ſedes habere & ep̃las accipere meruerunt•
Nam quum his cunctis per orbem conſtitutis ſedibus apoſtolica
generaliter præferatur ſedes, multo magis illa omnibus præferēda
eſt,quæ & iam cæteris apoſtolicis prælata eſt • Sicut igitur cæteris
diſcipulis apoſtoli,& apoſtolis omnibus Petrus eminet, ita nimirū
cæteris ſedibus apoſtolicæ/& apoſtolicis Romana eminere digno/
ſcitur•Hæc enim nullis ſynodicis conſtitutis cæteris eccleſiis p̄lata
eſt,ſed ipſius dñi auctoritate primatū tenet,dicentis, Tu es Petrus
& ſuper hanc petram &c• Et itez idem in officioꝝ celebratione ue/
nerandæ memorię genitoris noſtri illuſtriſſimi atq; excellentiſſimi
uiri Pipini regis cura/& induſtria ſiue aduentu in Gallias reuerēn/
diſſimi & ſanctiſſimi uiri Stephani Romanæ urbis antiſtitis eſt ei
etiam in pſallendi ordine copulata,& ut non eſſet diſpar ordo pſal/
lendi,quibus erat compar ardor credēdi•Et quæ unitę erant unius
ſanctæ legis ſacra lectione,eſſent & iam unitæ unius modolaminis
ueneranda traditione • Nec ſeiungeret officiorum uaria celebratio,
quas coniūxerat unicæ fidei pia deuotio•Quodquidē & nos cōlato
a nobis a deo Italiæ regno fecimus ſanctæ Ro• eccleſiæ faſtigium
ſublimare cupientes, & reuerendiſſimi papæ Adriani ſalutaribus
exhortationibus parere nitētes • & ſcilicet ut plures illius partis ec/
cleſiæ,quæ quondā apoſtolicæ ſedis traditionē in pſallendo ſuſci/
pere recuſabant ,nunc eam cum omni diligentia amplectantur, &
cui adhæſerant fidei munere,adhæreant quoq; pſallēdi ordine•Qd
non ſolum omnium Galliaꝝ prouinciæ & Germania / ſiue Italia •
Sed & iam Saxones/& quædam Aquilonalis plagæ gētes per nos
deo annuente,ad ueræ fidei rudimenta conuerſæ, facere noſcunt•
Et ita beati Petri ſedem in omnibus ſequi curāt,ſicut illō peruenire
quo ille clauicularius extat,deſyderant•ad quam beatitudinem per
uenire,& in ſanctæ eccleſiæ conſortio & unione ille nos faciat per/
ſeuerare, qui eccleſiam ſuam in Petro dignatus eſt fundare•& ipſo
interueniente, cuius cathedræ ſumus ſequaces regni cœloꝝ, cuius
ille clauiger factus eſt,mereamur effici cōpotes • Habes hic duos
potentiſſimos teſtes contra te,quaſi armata manu progredientes•
Iam quid dicent olim Saxones ab idololatria etiam ad ueræ fidei
unitatem ſub Carolo conuerſi? Vbi te intellexerint ad id ſudare,mo
liri quoq; ut ſub noſtro Carolo omnium maximo illos ab unitate
eccleſiæ poſt ſeptingentos annos abſcindas•

Rimo sciebam hæc offensura & manifestissime omniũ falsa uideri omnibus. Certum est enim esse decretis Romanorũ pontificum ante mille annos certatum pro hoc primatu.

FABER

Ihil, uel parum refert pro primatu certatum esse. Népe nisi nos historiæ fallant, fuere multa bella iniusta. Ita Chore cum suis complicibus surrexit aduersus Mosen. Sic Absolon contra Dauid currus/& equites instruxit; Sic Philistini contra Israelitas iniuste bellarunt. Omitto de bello Ammon/& Iephte Iudicũ.11. Et qđ maius est, Iosias in Hierusalem regnauit triginta& uno annis, fecitq; qđ erat rectũ in cõspectu dñi, & ambulauit in uiis Dauid pris sui. nõ declinauit neq; ad dexterã neq; ad sinistram, sicut est.2. Paralipo.34. Tamen egrediens contra Pharaonem regem Aegypti, qui q; claudicaret, Nechao dicebatur, unde iudicio dei uulneratus a sagitta demum interiit. Sic & de illa contentione, licet aliqui pro primatu pugnarint, tamen bellũ fuit iniustum. Quare considerate debebas, q; uerissime scriptum est, ac a mille annis receptum, q; prima sedes est Romana. Hanc apostoli Petrus atq; Paulus suo martyrio consecrarunt. An tibi iustũ uidet' q; Alexandrina sedes primatum habeat? An dices Petrum Marco, uel Marcum Petro fuisse maiorẽ? Tu asseris Petrum nullum discipulorum misisse. Ego autem cõtrariũ modis omnibus dico. Petrus enim Marcum ad Alexandriã misit. An putas q; pceptor discipulo in Aegypto residenti primatum dare uoluerit? Qui tamen Romã uenit, & illic.25. annis psedit/ac felici martyrio uitã clausit. Vnde Victor ille doctissimus Antiochiæ presbyter superMarcũ sanctissime scribens, sic exorditur, ubi in principio uitam Marci describit, fuit Romæ cum Petro, sicut in prima eius epistola scribens ait. Salutat uos ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus. Clemens sexto informationũ lib. hũc librũ Marci euãgelistę cõmẽdat, cui attestat' Ieropolites episcopus nomine Papias. Romæ uero Petrus creauit eum epm, & in Aegyptum transmisit. ibi ecclĩã Alexandriæ

Numeri.xvi. .ii.Regum.xv.

Victor presbyter Antiochiæ super Marcũ euãgelistã

Alexandriæ confirmauit • hæc Victor ille omnium doctissimus • Sed forte Hierosolymitanam putas• Nescis aũt ꝗ Iacobus a Petro Iacobo/& Ioanne fuerit Hierosolymorum episcopus ordinatus, ita ut hic Petrus primus tanquam caput nominetur•Sed ecclesię Hierosolymitanę primatum dare nõ potes alium,nisi cuiusdã honoris• Et ita statuerunt sanctissimi patres in tam sancto Niceno concilio, sicut etiam in ecclesiastica habes historia• Et forte nõ sine causa diu Hierosolymitana nõ meruit obtinere,ꝗ patriarcham haberet• Sed & tu dicas unde Valerius Eucharius Maternus/ac alii in Germaniam uenerunt? Aut quis cõuertit Nemetes/Treuerẽses/& cæteras Germaniæ prouincias? Putas omnes tam sero ad fidem conuersi fuerint,sicuti boni illi tui Saxones? quos iam ante diem a syncera religionẽ auertere conaris• Ad Ephesinam uenio sedem, ubi p̃sedit sanctus Ioannes euãgelista• Quanquam hic uixerit usq; ad tẽpora Traiani,ac omnes Asiæ fundarit/ac rexerit ecclesias,teste Hieron• & in primis mortuus fuerit in Epheso sexagesimooctauo anno post passionem domini, tamen suæ Ephesinæ ecclesiæ primatum nunq̃ uendicauit• Omitto quæ tibi de Egesippo Asiano obiicere possem• Sed forsan Antiochenã putas ecclesiam• Dic mihi cui9 auctoritate hoc asserere/aut dicere uelles? An non iustius Petrus in urbe,quæ orbis domina fuit,cathedram post totidem annos elegit, q̃ Antiochiæ / cui præfuit annos septem apostolus? Sed forsan omnes Orientales putas • Et hic scopum quæris ꝗ Orientales ecclesiæ Romanum pontificem agnoscere recusarint • Hic tibi dabo quod sub hac Arriana factione nonnulli fuerint,qui Romanum pontificem agnoscere noluerant• Vnde & Oriẽtales per ironiam Iulio propter Athanasium respondisse leguntur•pręter hunc nullum mihi monstrabis locum•Ego uero dum ita dabitur,solidis historiaꝝ locis tibi probabo Romanũ pontificem Orientales excommunicasse,deposuisse, normamq; uiuendi ac sanctiones illis communicasse•Qd' ꝗ fuerit illorum iudex,& ab orientalibus ad Romanam sedem fuerit appellatum • Tamen ut priora nostra plenius confirmem, adduco tibi Hugonem Etherianum Græcum, qui tempore Manuelis imperatoris Constãtinopolitani tres libros in Latinorum sententiam scripsit de processione spiritus sancti, ubi inter cætera Petrum Coripheum apostolorum fuisse,ac Romanæ sedis primatum probare uolens,sic ait•Quibus ex rebus liquido claret,ꝗ Petrum eiusq; suc

Hieronymus

Hugo Etherianus de processione spiritus sancti

KK

cessorem principem Christus & caput nõ modo Latinorum/Grę corum/Occidentis/ac septentrionis uniuersi, uerum Armeniorum Arabum/ Iudæorum / Madianitarum / Amalechitarum / & totius Orientis,& Meridiani climatis in perpetuum constituit. Ob quã rem occidui solis limites uniuersi Petri successorem extunc sibi dominum recognoscunt,& sub illo præsule diriguntur. quod omnem ab utero matris errantem facere oportunum est. Petrus enim magnus Christi apostolus in omnibus fere ciuitatibus Syriæ/Cappadociæ/Phrygiæ/Macedoniæ/Ellades/Epyri/Siciliæ/Italiæ/ Galliæ Hispaniæ/ac extremitatum episcopos ordinauit. Etenim Iacobus eius fauore Hierosolymorum thronum tenuit. Dein Enodium Antiochiæ, Tharsi Vrbanum, Epaphroditum Lyciæ, Figellum Ephesi, Smyrnæ Apellem, apud Philippis Olympam, Thessalonicæ Iasonem, Silam Corinthii, Patras Erodiana, Tauromenii Magnum ordinauit. Amplius autem in Niceæ / Nicomediæ / ac Thraciæ partibus / atq; occidentalium regionum similem apparatus est ordinem, & eadem factum iri suis successoribus commẽdauit. An non demum resipisces Luthere, qui toties tibi demonstro Petri/ac Illius ecclesiæ primatum? An hic inuenies non plures q̃ quadringentos annos? Prohibe ergo linguam tuam a malo,& fac bonitatem, inquire pacem,& persequere eam.

LVTHERVS

Go autem hoc expectaui q; Romana ecclesia nunquã fuit, nec est, nec erit unquã sup oẽs totius orbis ecclias licet super plurimas sit. Nec enim unquam super Grę ciæ/Aphricæ / Asiæ ecclesias, nec eorum episcopos confirmauit, sicut modo nostros confirmat, ut satis probant historiæ. Deinde sunt sine dubio Christiani in Oriente, cum Christi regnũ sit orbis terrarum, iuxta psalmum secundũ, & tamen episcopi eoꝝ non constituuntur e Roma. nec est necessarium.

CErte si quis Andabatarum more tecum pugnaret, nunq̃ sentiret/nec uideret quantum hic erres. Tu hic credis & asseris ecclesiam Romanam nunquam fuisse super Asiæ/Græciæ/& Aphricę ecclesias. Qd' ad Aphricanas attinet ecclesias, ante reliqua uidere necesse est. Primo itaq; omniũ nihil ex me, sed antiquissima scriptura quędã in cõtrariũ dicã. Scis Innocentium primũ Ro. fuisse pontificem, & ut historiæ tradunt, quadragesimũsecundum. Is ante mille & centum annos ita scribit ad Decentium Egubinum episcopũ. Quis nesciat aut non aduertat id quod a principe apostolorũ Petro, Romanę ecclesię traditum est, ac nũc usq; custoditur ab omnibus debere seruari, nec superinduci aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habet, aut aliunde accipere uideatur exemplũ? præsertim cum sit manifestum in oẽm Italiam/Galliam/Hispaniam/Aphricam/atq; Siciliam/uel insulas interiacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi uel eos quos uenerabilis episcopus Petrus/aut eius successores constituerũt sacerdotes, aut legant si in his prouinciis alius apostolorũ inuenit᷑, aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nunquam inueniunt, oportet eos hoc sequi, quod Romana ecclesia custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus studẽt, caput institutorum uideantur omittere, hæc Innocentius. Vides ergo modo quam incaute dixeris Romanam ecclesiam nunquam super Aphricę fuisse ecclesias. Et tempore Cypriani nonne Basilides Aphricanus per Romanum pontificem se restitui laborauit. Sed iterum responde, quid hoc sibi uult quod scribitur ad Innocẽtium papam urbis Romæ, quomodo patres in concilio Carthaginensi congregati nihil diffinire uoluerunt (quamquam permissione Niceni concilii id facere potuissent) nisi rem totam significarent Innocentio. Eapropter & pulcherrimam epistolam illi scripserunt. cuius epistolæ exordium est. Domino beatissimo & honoratissimo sancto fratri Innocentio papæ. Et finis est, Ora pro nobis domine beatissime papa. In eadem epistola sic scribunt. Pelagius epãlibus gestis, quę in oriẽte cõfecta dicunt᷑, ẽt si tuæ uenerationi iuste uisus fuerit absolutus, Error tñ ipse impietas quædam multos adsertores

De Andabatis

Innocentius

Ex concilio Carthaginensi

KK ii

habet per diuersa dispersos, etiã auctoritate apostolica anathematizanda est. Consideret enim sanctitas tua, & pastoralibus nobis cõpatiatur uisceribus. Vides iterum primatum pontificis Romani inter Aphricanos episcopos. Iam nulla uel locorũ/uel tẽporũ habita ratione tibi nonnulla referam, quæ sub diuersis Ro. pontificibus erga Græciæ/Asiæ/& Aphricæ ecclesias facta fuerũt. Iulius ante .1100. Orientales repræhendit episcopos, maxime uero Arrianos, q̃ sine iussu Romani pontificis. Antiochiæ concilium indixerant, quum id sine eius auctoritate fieri non possit, eo q̃ Romana eccl'ia cæteris præesset. Vnde Zosimus ad Carthaginense concilium Faustinum episcopum/duosq̃ urbis Romæ presbyteros misit, ut ostẽderet nil unquam publice agi debere sine consensu Romanæ ecclesiæ. Erat tẽpore Vigilii circiter annum domini .505. Cõstantinopolitanus quidã Antonius tñ hæreticus, quẽ Theodora Augusta oĩno restitui uoluit, ad id quoq̃ Vigilium cogere nitebatur. sed Vigilius facere recusauit. immo quanquam cæsus misere fuerit/ac inhumanissime tractatus, anteq̃ id faceret, mori elegit. Habet Eusebius de Dionysio episcopo Corinthiorũ, quomodo Sotheris episcopi Romani ac aliorũ statuta libenter custodire/& amplecti uelit. Et certe tradũt historiæ Niceni concilii patres nihil cõcludere uoluisse, nisi id Siluestro ep̃o urbis Romæ placeret. In eo quoq̃ Niceno concilio fuerũt Orosius Cordubensis episcopus Hispaniæ/ac Victor/& Vincentius presbyteri urbis Romæ, sicut in alio loco tibi recensui. Et notissima est epistola, quam Liberius ante .1100. annos scripsit Orientalibus orthodoxis episcopis, quæ non parum auctoritati præbet Romano pontifici. Nec parua res est, q̃ in quibusdam conciliis celebratis, & maxime in his ubi statutorũ recepta est auctoritas, semper p̃sederũt ep̃i Romani, aut illius legati. Vnde in Calcedonẽ ñ cõcilio p̃sederũt loco pontificis Romani Paschasius/& Lucẽsis ep̃i/Bonifacius presbyter. In concilio Ephesino Iulius ep̃s/Hilarius dyaconus/& Dulcicius notarius. In Sardicẽ ñ Osius Cordubẽ ñ/Fortunatianus Aquilegiensis/& Vincentius de capua. Et Sozomenus pulchre tradit, quare in Antiochena synodo propter senectutem absuerit Iulius Romanus episcopus, tamen pro eo præsentes fuerint Vitus/& Vincentius presbyteri eiusdem ecclesiæ. Nec hic dicam quæ Socrates habet, quando scribit de Sardicensi concilio. De Cœlestino quid dicam? Certum est hunc Ephesinæ præfuisse synodo. Sed

Platina ĩ vita Iulii

li. iiii. ecclesiasticæ historiæ

Platina in vita Zosimi

Platina in vita Vigilii

Eusebius lib. iiii. c. xxiii.

Liberius papa

Sozomenus

Socrates

Cœlestinus

& in hac magna congregatione Calcedonensi tempore sanctissimi Leonis episcopi in haec uerba subscriptionem inuenio. Paschasinus eps uicarius dñi mei beatissimi/atq; apostolicae uniuersalis ecclesiae papę urbis Romę Leonis synodo p̄sidēs statui/cōsensi/& subscripsi. Lucēsis eps ciuitatis ecclesię Austulanę uicarius dñi mei beatissimi apostolici uiri uicarii uniuersalis ecclesię papę urbis Romę Leonis in synodo graece lecta subscripsi. In Carthagineñ concilio sub gloriosissimis Honorio/& Theodosio congregati fuerunt. 217. episcopi ubi Faustinus eps plebis Potētianę prouinciae/Italiae/Piceni legatū egit ecclię Ro. Quid egerit, qd quoq; obtinuerit, infra mōstrabim9. Theodericus Damasum urbis Ro. epm laude dignum uirū mirabilem semper ornatum adserit. Is certa anathematis capita emisit, quo Sabellianos/Arrianos/Eunomianos/& Macedonianos anathematis uinculo subiecit. Et ut ita sētiret Paulinus eps in Macedonia Thessalonicae idē Damasio uoluit/atq; p̄cepit. Sed & in. 9. li. tripartitae historiae. c. 15. pulcherrima est epła eiusdē Damasi, quā scripsit ad Orientis epos, qua omnino uult ut Timotheū Apollinaris haeretici discipulum ex iudicio sedis apostolicae, p̄sente Petro Alexandrinae ciuitatis epo dānatum, habeāt, nec rursus causam dānationis quaerant. In hac etiam epistola Orientis episcopos filios uocat. Ex his & plerisq; aliis, quae tamen paulo profusius infra tractabimus, obiter id dictū esse uolo, q; longe ante mille annos pōtifex ille Ro. fuerit super Aphricae / Asiae / Graeciaeq; episcopos. Addo q; semper maior fuit ecclesię Ro. auctoritas, q̄ quarūcūq; aliarum ecclesiarū. quod eo maxime probat q; in hac tam grandi materia de rebaptizandis haereticis Asiani & Aphricani cesserūt opinioni atq; sententiae Ro. pōtificis. Ita scribit Dionysius ad Stephanum epm Ro. Omitto hic quae cōtigere sub Adriano secundo, cuius sentētiae subscripsit octaua synodus Constātinopolitana sub Basilio imperatore & Constantino. Sed adhuc illa adiicio, q; sedes illa Ro. in caeteras iudicandi potestatē habuit, ita ut ante mille annos Gelasius papa scripserit in haec uerba. Timotheus Alexādrinus/& Petrus Antiochenus/Petrus Paulus/& Ioannes/ac cęteri nō solū unus sed plures nomen sacerdotii p̄ferētes, sola sedis aplicae auctoritate deiecti sunt, cuius rei testis etiam ipse docet Achatius. Post hęc tu mihi respōde ubi sit Antiochia, ubi sit Alexādria/ac aliae nūc enumeratę ecclesię? Nonne ex Ptolemaeo / Strabone / Plinio/ac Dionysio discere potes

Subscriptiones in synodo Calcedonensi

Carthagineñ concilium

Paulinus Thessalonicensis

Tripartitahistoria

Dionysius

Gelasius

Ptolemaeus

Strabo

Plinius

Dionysius

illas partim in Asia, partim in Aphrica sitas esse. Forsan adhuc unū expectas, & id maxime qđ ad confirmationem attinet episcopalem.

De Dioscoro Alexandrino epō

Scis Dioscorum epm Alexandrinū apud Chalcedonam olim fuisse damnatū, cui Proterius Cathelinus in episcopatu successit. Habuit is Dioscorus sectatores duos Timotheum presbyterum, & Petrum

Martianus

dyaconū. Ii mortuo principe Martiano, collectis turbis hæreticorū

Proterius in bapdsterio occiditur

ueniunt Alexandriā, ac per eos sanctæ memoriæ Proterius in baptisterio occiditur, laniat, eiicitur, & funus incendit, cineresq; ipsius exparguntur in uentos. Hoc factum immo tam grande facinus

Leo imperator
Basiliscus
Zeno

Leo imperator ita detestatus est, ut fecerit hunc Timotheum hæreticum expelli, & alterū Timotheum in episcopum præfici. Is catholicus Timotheus tam diu quiete sedit, q̄diu imperator Leo uixit. Leone mortuo Basiliscus occupauit imperium, & per Timotheum hæreticum Timotheus catholicus eiicitur. Redit imperator Zeno ad regnum, Basiliscus opprimitur. Mittitur Alexandriam, ut pulso peruersore Timotheo damnato morte præuento, Petrus dyaconus a quodam hæretico Alexādrinus episcopus ordinatur, quem nihilominus deiici iussit imperator, & reduci Timotheum catholicū. Defuncto Timotheo epo, a catholicis Ioānes catholicus episcopus

Ioannes eps

ordinatur. Mittit Ioannes episcopus synodicam suam. Superuenit etiam Vrbanus sub adiuua cōtra Ioannē, sacra principis deferēdo,

Simplicius papa

ut ab episcopi illius papa Simplicius se confirmatione suspēderet. Sed & quia in eisdem sacris de restituendo Petro, quem ipse damnauerat, fecerat mentionem, hæc pars omnino est abnegata. Vnde uisus est imperator offensus. hæc sunt historiæ uerba. Nunc uero uidere oportet quo tēpore gesta sint hæc. Leo cessit imperio Orien

Leo cessit imperio

tali Zenoni genere Isaurico anno dñi. 476. Et papa Simplicius patria Tiburtus Hilarii successor eligitur anno. 462. Hæc non

Greg. Magnus

intra quadringentos annos facta sunt, sed plus q̄ mille anni interfluxerunt. Ex quibus habes etiam Romanos pontifices alios confirmasse episcopos. Sic Adrianus prim9 Tharasium archiepiscopū Constantinopolitanū cōfirmauit. Iam hic non dicam de confirmationibus episcoporum, quos Gregorius ille Magnus ante nongētos annos firmasse legitur. De quibus tamē mox aliquid adiiciam, ubi ad Gregorii. 9. & Bonifacii. 8. historiam uenero. Nunc uero de Christianis in Oriente quid uelis, aut quo tendas, nescio. Id unum tibi respondeo, q Indiani illi, quibus præest ille, quem nos Prete Iohan

uocare solemus, Petrũ apostolorũ Coripheũ fuisse ingenue fatent. Et, quod plus est, superiorem potestatem Ro. pontifici tribuunt. Hac etiã fiducia animatus, dum Syria christiana adhuc esset, sanctissimus ille Effrem Syrus, quem e Syro sermone quidã Ambro. latinũ fecit, in sermone de armatura monachi sic ait. Sinapis granũ leue prorsus ac rotundũ est, nullam habet scissuram, nullũ angulũ, sed ut diximus omnino rotundũ. cõtritũq; feruorem habet insignẽ. Hac fretus princeps apostolici ordinis Petrus, quũ filium dei uiui esse Christum Iesum confessus esset, claues regni coelestis accepit, potestatemq; coelestium terrenorũq; omnium adeptus est. Sed quo ad regnum prouinciasq; christiani imperii nõ sine mœrore dico me nõ ignorare q Aphricæ, quæ tertia pars mundi est, sunt prouinciẽ illæ Mauritania/Numidia/Marmarica/ Libya / Aethiopia/Mero. Dein, qđ secundæ partis, hoc est ipsius Asiæ regiones sunt illæ Bythinia/Lycia/Gallatia/Pamphilia/Cappadocia/ Armenia / Cilicia/ Sarmatia/Colchis/Iberia/Albania/Cyprus/Syria/ Palestina / Arabia Petrea/Mesopotamia/Arabia deserta/Babylonia/Assyria / Media/Susiana/Persis / Parthia / Carmonia / Arabia felix / Carmonia maior/Hircania/Margiana/Bactritania/Scythia ulterior / Scythia citerior/Serica/Aria/Aracosia/Gedrasia/India citerior/Syria Taprobana. quæ si cõparent ad nostras regiones, modica portio apparet. Et sic, ut est apud Platinam in uita Bonifacii. 5. tota Asia & Aphrica magnaq; pars Europæ Mahumetanis principibus est subiecta. Instant nunc Turci terra/mariq;, ut nos tanquam cuniculos ex his Europæ lateribus eruant, utcũq; tñ, istæ regiones & Asiẽ & Aphricẽ saltim quæ christianẽ fuerũt, olim Romanum agnouere pontificẽ. Quod ut iterũ plenius intelligas, uenerabilẽ ac deo sacrũ Prosperũ Reginum epm, qui fuit tempore Xisti tertii. Et sic ante mille & fere centum annos adduco, hic scribens contra librum Cassiani, qui protectio dei inscribitur, in fine ita subinfert. Parua sunt unius seminis gramina, & q latebat in radicib9 manifestatur in fructibus. Non ergo cũ istis noua acie dimicandũ est, nec quasi cõtra ignotos hostes specialia sunt ineunda certamina, tunc istorũ agmina fracta sunt. Tunc in superbiæ suẽ sociis ac principibus corruerunt, quãdo beatæ memoriæ Innocẽtius nephandi dogmatis capita apostolico mucrone percussit. Quãdo Pelagium ad proferendum in se suosq; sententiã Palestinorũ epõrũ synodo coarctauit. Quãdo Aphricanorũ

Effrem

Prosper Reginus episcopus

conciliorum decretis beatę recordationis papa Zosimus sententię suæ robur annexuit,& ad impiorum detruncationem gladio Petri dextras omniũ armauit antistitũ. Quando sanctæ memoriæ Bonifacius papa piissimorũ imperatorum catholica deuotiõe gaudebat, & contra inimicos gratiæ dei non solũ apostolicis,uerũetiam regiis utebatur edictis &c. Cœlestinus quoq; inquit. Idem Prosper Cœlestium totius Italiæ finibus iussit extrudi,adeo & prędecessorum suorũ statuta/& decreta synodalia inuiolabiliter seruanda censebat,ut q̃d semel meruerat abscindi,nequaq̃ admitteret retractari. Nec uero segniori cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit, quoniam quosdam inimicos gratiæ solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto Oceani exclusit. & ordinato Gothis epõ cũ Romanam insulam studet seruare catholicã. Fecit etiam Barbaram christianã. Per hunc uirum etiam Orientales ecclesiæ gemina peste purgatæ sunt. Quando Cyrillo Alexandrinę urbis antistiti gloriosissimo catholicę fidei defensori ad excidendã Nestorianã impietatem aplico auxiliatus est gladio. Vides iterum ex una Prosperi sancti sentẽtia põtifices Ro. in Asia/Aphrica/& Europa potestatẽ exercuisse pontificalem. Tu ergo perpende quid dixeris,affirmans Ro. ecclesiam nunq̃ fuisse super Græciæ/Aphricæ/& Asiæ ecclesias. Quid putas olim dicturi sunt Saxones illi tui, postquam intellexerint sese tuis figmentis tam egregie deceptos? Sed & quid dicent,ubi olim acceperint tuas opiniões toties illi Christianissimo regi Carolo Magno aduersari? quem oẽs historiæ testanť fuisse primum, qui Saxones ad fidem Christi conuerterit. Sed forte miraris in quibus te Carolo aduersari inuenerim. Ecce ante septingentos annos cõtra certos hęreticos imperator ille græce & latine doctissimus opus scripsit in quatuor libros partitum, cuius copiã Reuerẽdiss. ac oĩum pientiss. dñs Laurẽtius de Pucciis tt. sctõrũ quatuor Coronatorũ cardinalis ex innata ac mihi perpetuo miranda pietate, pro trãquillo reipub. christianæ statu ex Vaticana bibliotheca mihi fieri fecit. In eo itaq; opere Carolus ille Magnus quoties de Petro sermonẽ facit, eundẽ principem uocat aplorũ,aut pastorem ecclesiæ. Et quod maius est, quandoq; solidissimam hanc petram, super quã Christus fundarit ecclesiam. Et tu Saxonicæ fidei nouus plantator apertissima euangelii uerba negas in Petri personam posse referri. Carolus multis nominibus sui sæculi Adrianum Ro. pontificem ac illius sedem

Honorifica mẽtio Cardi. sanctorum quatuor

.i.lib. c.iiii. lib.iii. c.iii.vii.xii. iiii. li. c.iiii.&c.

ueneratur, extollit/& laudat. Tu uero secundus Saxonũ apostolus pro tua solita modestia sexcenties põtificem Satanã & Antichristũ uocas. Gloriabatur olim rex ille omniũ optimus sese ecclesiæ Ro. terras ab hostibus recuperasse. Tu uero obsequiũ te præstitisse deo putas, si non solum patrimonium Petri, sed & omnes omniũ ecclesiarum dotes in Pharaonis seruitutem subieceris. Placuit olim catholico illi principi per omnem Germaniam/ac Galliam Romanũ ritum & ordinem in psallendis diuinis officiis seruari. tu forte Battalogiam fugiens, non solũ nõ psallis, sed & psallẽtes rides. Præcepit ille diligens fidei plantator synodos uniuersales omnes recipi, quæ pro diuersis fidei siue religionis causis diuersis locis/siue tẽporibus a doctis/& catholicis uiris celebratæ fuerũt. tu uero cõcilia spernis atq; refutas, quasi solus sis homo missus a deo, qui possit ac debeat testimoniũ perhibere de lumine. Indignatiõe grauissima cõmotus est aduersus eos, qui in Memphite Aegyptiorum Nicea Bythiniæ/Cõstantinopoli/ac aliis Oriẽtis urbibus sanctorũ tollebãt imagines. Tui uero in hac re adeo horrenda admiserunt, ut etiam ea honoris causa cõmemorare nõ audeãm, neq; uelim. Docuit is pro defunctis spiritibus parentum & amicorũ deprecari dominum, ac etiam per missarũ solennia deo sacrificium offerre. Tu iam post totidẽ sæcula sacrosanctum illud mysterium corporis & sanguinis domini sacrificium posse uocari pertinacissime negas. Et ut ubiq; templum dñi uioles, spurcissimum de abrogãda missa priuata libellũ in publicũ edis. Iubet ille sancta loca ac sanctas aras ab episcopis consecrata uenerari debere. Tu uero diruis altaria, quasi sup illis sacrificemus deo Baal/aut idolo Moloch. Exorcismos salis/& aquæ ab antiqua consuetudine laudabat Carolus. Tu uero hæc omnia rides. Scribit ille beatum Petrum apostolum in urbe Ro. Simonem magum a Philippo dyacono baptizatum omnipotentis dei uirtute eiecisse. Tu Saxones illos dubitare causas, Petrus Romam uenerit, necne. Inter doctissimos nobilissimus rex liberum arbitrium esse aliquid sæpe testatur. Iam ut etiam in gallorũ ante mille annos reprobatos incidas errores constantissime dicis liberum arbitrium nihil esse. Inter nobilissimos doctissimus ille rex uirginitati cẽtesimũ fructũ ex euãgelio promittit. Tu uirginitatẽ adeo obscuras, ut ẽt barbatũ nostrum Hieronymum egregium uirginitatis preconem acerrimo scõmate non erubueris uellicare. Testat̃ Alcuinus Carolũ Magnũ

i.li.c.vi.

i.lib.c.ix.

ii.lib.c.xxiii.

lib.ii.c.xxi.

lib.iiii.c.xiii.

lib.iiii.c.xxi

lib.iii.c.ii.

Sanctus Prosper scripsit contra ca. Gallorũ asserẽtiũ liberũ arbitriũ nihil esse

Vide candide le-

ctor Lutheri libellum de uotis monasticis

coenobia ad numerum literarum alphabeti fundasse, ac copiose prædiis aliisque bonis dotasse. Tu uero nō solum monasteria non extruis, sed etiā solo æquare, aratro euertere, ac demū sale conspergere conaris. Vide nūc mi Luthere q̄ dissimilis sis Carolo Magno principi nūq̄ satis laudato. An non iustius Saxones illi tui in prima fide persisterent, quam te contra totidem secula pugnantem audire. Qd' si mihi credere nolueris, memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Sed ut tandem ad priora reuertar, responde si potes, quare defecit Achaia, ubi Andreas, Asia, ubi Ioannes, India, ubi Thomas, Persis, ubi Simon & Iudas, Aethiopia, ubi Mattheus, Hierosolyma, ubi Iacobus, Græcia, ubi Paulus, Phrygia, ubi Philippus: Sola imobilis perseuerat cathedra Petri, quam tu solus euertere conaris. Sed conatus tuus erit frustra. Non enim super harenam sed petram fuit ædificata. Credo itaque iam tibi iterum probasse Romanā ecclesiam super Græciæ, Aphricæ, & Asiæ fuisse ecclesias.

LVTHERVS

DEinde ab hoc tempore cœperunt multiplicari leges, & iura. Nam Gregorius nonus, Bonifacius octauus, Clemens quintus nisi cōsquamassent, & alias recisas, alias additas epl̄as scholis legendas, & docēdas tradidissent, sine dubio tot maria glosarum, & infelicissimū iuris studiū nō essent. Delituissent autem tam decreta, q̄ decretales magno ecclesiæ lucro & euangelii cōmodo intra areas Ro. pontificis. Nunc autem quæ sit facies ecclesiæ uigore istarum legum, satis plus uidemus. nec hæc satis. Augescunt indies huiusmodi libri.

FABER

Canones aplōrum

APostolorum canones quinquaginta fuisse, testatur Clemens. Quot in Niceno concilio facti sūt canones, supra ostensum est. In Ancyrano cōcilio. 24. canones reperio. In Neocæsariensi concilio. 14. regulæ positæ sunt. In Gangreñ concilio. 20. In Antiocheno concilio. 8. In concilio uero, qd erat apud Laodiceam Phrygiæ ubi conuenerunt patres ex Asia,

Ancyranū cōciliū
Neocæsariense cōcilium
Gangreñ cōciliū
Antiochenū concilium
Laodicenūcōciliū

canones·38·statuti sunt·Et a·150·epis,qui sub Theodosio in Cōstāti nopoli cōuenerūt·4·In Calcedonēsi cōcilio·27·regulæ·In Ephesina synodo ubi p̄ses fuit sanctæ memoriæ Cœlestinus Romanæ urbis ātistes cāones facti fuerūt numero·24· In Sardicēsi·21·In Carthagi nensi cōcilio sub Honorio/& Theodosio canones·33· In Aphricano concilio pariter nōnulla statuerunt · In Hipponeñ concilio quanq̄ fuerint illius breuiata statuta, tamen diffinitiones sanctorū patrū ita creuerunt, ut essent nō minus quam·25· Sed & Aquitani cōcilii statuta fuerūt etiam totidem, hoc est·25·Et totus me dies deficeret, si reliquorum cōciliorum utpote Arelateñ sub Martiano Augusto, Valentini sub Gratiano/& Valētiniano, Aretusini sub Theodosio minori, Elibertani sub Constantino imperatoribus statuta ac canones tibi uelim enumerare· Sed id p̄terire non possum,q̄ ante mille & plures annos pontifices illi Ro· sanctis patribus in Aphrica & Asia constitutis, multas leges seruandas esse statuerūt· Vnde Innocentius Victricio episcopo Rothomageñ misit normam ac regulā uiuendi in certo libro, quem idem Victricius quasi didascolicon, ut Innocentii uerbis utar, habere debebat. Erant in eodē lib·15·regulæ quas non solum in Rhothomageñ/sed & in uicinis regionibus insinuari/ac seruari p̄cepit· Et facta sunt hæc ante·1100·annos·Normā ecclesiasticam per sedecim capita dedisse Syricium urbis Romanę pontificem Hiemerio episcopo Terraconeñ certissimū est. Sed q̄d de Zosimo tibi dicam? qui circiter annum domini ·424· episcopo Salonitano quid agere debeat, iniūxit·& ita iniūxit, ut ita scripserit Ad te potissimum direximus scripta, quæ in omnium fratrum nostrorum facies ire notitiam non tantum eorum, qui in ea prouincia sunt, sed etiam qui uicinis dilectioni tuæ prouinciis adiunguntur· Sciet quisquis hęc postposita patrū & apostolicæ sedis auctoritate, neglexerit, a nobis districtius iudicandum · Itidem Zosimus facit erga presbyteros atq; dyaconos Rauennæ morātes· Et Cœlestinus qui uixit ante mille & centū annos, undecim regulas uiuēdi tradit episcopis per Vienneñ/& Narboneñ prouincias constitutis·Sed & idem Cœlestinus regulas aliquas tradit uniuersis ep̄is per Apuliā & Calabriam constitutis, ubi in finem sic adiicit·Quisquis conatus fuerit tentare prohibita, sententiæ censurā sedis apostolicæ minime defuturum sciat·Quę enim sola admonitionis auctoritate nō corrigimus, inq̄t, necesse est per sęueritatē cōgruētē regulis, uindicemus·

Concilium Sardiceñ, Carthagineñ, Aphricanū, Hipponeñ, Aquitanū

Innocētius ad Victriciū Episcopū Rhothomageñ

Siricius

Zosimus

Cœlestinus

De Gelasio, quem tu nō semel mire uellicas, hoc scriptum inuenio, q multa statuerit/ac ordinarit. Magnæ deniq; imo maximæ fuerit auctoritatis, quod aperte testatur epistola ad Anastasium imperatorem ratione reddita, cur sit dānatus Achatius. Et mira epistola est, quæ data fuit ad episcopos Orientis, ubi de Calendione uiro multa cōmemorat. Possem hic adducere, quæ Damasus habet ad Antiochenum episcopū. Sed & Leo ille beatus ad omnes ecclesias Orientales fidem misit de incarnatione seruandam. hanc quando acceperunt Orientales episcopi nō possum obmittere, quæ p tāta gratia rescripserint in hæc uerba. Respiciat conseruādo apostolatū uestrum misericors dñs ecclesiam suam toto orbe diffusam. Vobis enim ita inuigilātibus, & hi qui curā animæ suæ gerunt, solidiores in fide redduntur. & hi, qui paulo desides sunt, tanto ad sollicitudinem accenduntur exemplo. quod nos ante oculos semper habētes, non desinimus domino deo nr̄o gratias agere, ac pariter supplicare gratulantes, q tantæ sanctitatis/tantæ fidei/tantæq; doctrinæ apostolicæ sedi, unde religioni nostræ propitio Christo, fons/& origo manarit, antistitem dederit, petentes etiam ut datum concessumq; munus pontificiū in nostri lōgissima ad ædificationem ecclesiarū suarū ætate custodiat. Nos autem & si impares meritis, pari tamen fide, si quid (quod absit) tn̄ ecclesiam catholicam prophana infestatione tentetur, paratissimi sumus, cōfortante dño, cum beatitudine uestra pro ueritate fidei animas nostras ponere, & uitā hāc auctori salutis nostræ & largitori æternitatis impēdere. Et se subscripserunt .44. episcopi Orientales, ubi inter cæteras subscriptiones aliquæ sic habent. Rusticus episcopus apostolatum uestrum in dño uenerās, & ut digneris pro me orare, supplex rogo. Salutat Venerius te dñe in Christum reuerendissime. salutat Cōstantianus eps̄ beatitudinē uestram. Salutat Horus episcopus beatitudinem uestram in dño uenerās. Salutat Samnus eps̄, beatitudini uestræ me repræsento, & adorationibus apostolatus uestri memorem quæso. Iustus episcopus coronam uestram uenerandam salutat. Hæ & his similes subscriptiones leguntur ab iis sanctis patribus in Oriente constitutis factæ. Sed & Gelasius uniuersis episcopis multas ordinatiōes fecit de ordine monachorū/de locis basilicis/de baptizandis/de presbyteris/de dyaconibus/de ordinatione/de sacris uirginibus, dein quoq; de uiduis/de seruis sine dominorum uoluntate nō ordinādis

de nego-

Damasus papa
Leo papa

Subscriptiōes orientalium epōrum

Gelasius

de negotiis clericorum/de literatis & illiteratis / de his qui seipsos absciderunt, de his qui implicãtut criminibus, de his qui demonia uel similibus passionibus occupãtur, de sacris uirginibus/& his qui eis socia ntut, de uiduis nulla benedictione uelandis, de his qui ad alias ecclesias conuolant, de his qui prætio ordinantut, de locorum consecratione sanctorum, de fœminis quæ ministrare præsumunt, de episcopis scientibus uel ignorantibus, de redditibus ecclesiarũ. Et post consulatũ gloriosissimi Honorii/ac Constantii fuit congregatum conciliũ in ecclesia apostoloꝝ plebis Thelensis, in quo concilio per notariũ epistola pape Siricii lecta est, in qua canones non pauci traduntur epis per Aphricam constitutis. Sed & hic transeo quæ Leo scripsit ad Iuuenalem episcopum Hierosolymitanum/ad Flauianũ Constantinopolitanum/ad Anatholium Thessalonicẽ, ad Atichum ueteris Epyri metropolitanum / ad epos per Cãpaniã per Siciliam cõstitutos, imo ad Palestinos/ad Mauros, ac demũ ad synodũ, quæ fuit apud Ephesum. In quibus oĩbus certe sanctiones legũt. Nec est ꝑtereũda epistola Leonis ad pulcherrimã Augustã. Hæc omnia facta & scripta sunt longe ante mille annos. Hę & alię sanctoꝝ sanctiones/& auctoritates, quoniã in confusissimo fuerant ordine, nec, ut dicitur, caput ulla in parte cum cauda conueniebat. Quare si in unũ digesta sunt per Gregoriũ.9. cur quęso uituperas? An uituperabis Iustinianũ ĩperatorẽ in eo ꝙ olim cũ uidebat tãtã legum esse multitudinem, ꝙ libroꝝ fuerunt duo millia, uersuũ aũt tricies centena millia, in ordinẽ redegerit meliorẽ? An non putas in hisce canonibus pro tẽporũ uarietate quędã addẽda fuisse, cũ plura sint negotia q̃ uocabula, ut imperator ait. Sed quid in hoc peccauit Gregorius ille.9. qd'.3. lib. decretaliũ qd honestũ sit, quid imitãdũ, qdue fugiẽdũ sit clericis/ac monachis, ordinauerit. In.5. uero decre. lib. dic mihi an non recte statuerit qũo crimina puniri debeant? Si ꝑsidis officiũ est ꝓuincias a malis hoibus purgare, per.l. illicitas. ff. de offi. præsidis. Nimirum si Gregorius in unũ cõgessit, quæ circa crimina punienda sancti patres statuere. An non tibi uidetur non optime esse factũ, ut iuxta mensurę delictũ sit & puniendi modus? Quũ tñ in Deuter. scribat' ꝓ mẽsura peccati erit, & plagaꝝ modus? An nõ iniquũ uidet' innocentes dãnari? Sed forsan displicuere tibi quę sũt in.2. decre. lib. ubi de iudiciis/de foro cõpetẽti/de libelli oblatione/de litis contestatione/de testibus/iureiurando/ac aliis agit'.

Conciliũ Thelẽse

Leo

Iustinianus imperator

In pœmio. ff. uet.

LL

Certe si iudices illi saeculares de clericis ac eorum bonis/imo de uiduis atque pupillis oibus iudicare possent,forte decretorum liber prorsus esset inutilis. Sed qd hic nos faciemus? tu quicqd tentaueris,quotquot brucos excitaueris,nõ permittemus nos auelli ab eo priuilegio, qd sancti patres ante mille & ducentos annos de consensu imperatorũ regum/ac principum nobis gratiose dederũt. At ne uidear haec tñ ex Gregorii.9.decretalibus dicere,quorundã sanctorum patrũ statuta citabo. In uetustissimo quodam libro datũ est mihi uidere quandã

Epistola Clemẽtis ad Iacobum Hierosolymitanum

epłam Clemẽtis ad Iacobũ episcopũ Hierosolymitanũ, ubi Petrus post se reliquisse scribitur in haec uerba. Siqui ex patribus negotia habent inter se,apud cognitores saeculi nõ iudicent,sed apud psbyteros ecclesiae quicquid est dirimatur, & omnino obedient statutis eorum. Sed quia forsan hanc apocrypham iudicabis,unde ne ad nouã contentionem tecũ uenire oporteat, alia adducã.

Eusebius

Eusebius circiter annum dñi .509. instituit ne prophani(quos laicos uocant) epm in iudicium uocarent.

Siluester

Siluester quoque statuit,ne laicus clericũ corã iudice saeculari cõueniat.

Iulius

Iulius dein primus ordinauit ne sacerdos aliquis q̃ apud iudicẽ ecclesiasticũ causam dicat.

Caius

Caius denique papa anno domini .282. per omnia statuit ne laici sacris initiatos corã saeculari iudice conueniãt.

Gelasius

Et Gelasius papa scribẽs de anathematis uinculo,oino cõtẽdit,ut uel imperatores/uel reges de clericorum rebus atque negotiis,imo de rebus diuinis iudicare non praesumant. Qd si nec illa satisfacere uideant,ecce in Calcedonensi concilio pro nono

Nonus canõ Calcedonensis cõcilii

canone ita statuit. Siquis clericus aduersus clericũ habet negotiũ non deserat episcopum propriũ,nec ad saecularia pertrahat iudicia, sed prius actio uentilet apud epm propriũ,uel certe concilio eiusdẽ epi. Dein iterum siquis eps pdicat infamis,liberam habeat potestatẽ appellãdi ad beatissimũ epm Romae. & nec solũ de psonis clericorum ordinatum est,ut ad iudicium seculare minime trahantur,imo & de bonis ecclesiae. Eapropter pro.24.canone eiusdem Calcedonensis

.xxiiii. canõ eiusdem cõcilii

cõcilii scriptũ est,Quae semel dedicata sunt monasteria cõcilio eporum maneãt ppetuo monasteria. Et res quae ad ea pertinent,monasteriis reseruari debent. nec posse ea ultra fieri saecularia habitacula. Et in

Carthagineñ concilii.xxvi. canon

Carthaginensi concilio pro uigesimosexto canone item placuit ut rem ecclesiae nemo uendat. quod si redditus non habet,& aliqua magna necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati prouinciae prius,ut cum statuto numero episcoporum utrum faciendum sit,

arbitretur. Qd' si tanta urget ecclesiæ necessitas, ut non possit ante consulere, saltem uicinos testes conuocet episcopos. Curandum est ad cócilium oés referre suæ ecclíæ necessitates. Quod si non fecerit, reus deo & concilio uenditor honore amisso teneatur. Et in Nicena synodo, uel saltem Sardicensi, ut ad clericos redeam, omnino prohibetur clericis, ne ad comitatum redeant. Hic de uiduarum afflictione, ac de pupillorum molestiis nihil dicam. Vides ergo q̄ iniuste clericos in manus secularium cótra tot secula tradideris. Qd' si forsan illos in causa ꝓpria iudices, ac in ré suá legislatores fuisse contédas, id quoq̄ minime licere putaueris, cogitare debebas quáta emunitate Constantinus ille Magnus episcopos atq̄ presbyteros omnes gaudere uoluerit. Poteras illa uidere in primo Tripartitæ historiæ libro nono. Tépore Constantis, ut est in quarto libro eiusdem historiæ, scis ualidissime reclamatum, ne uel imperator uel quisquam alius in causa clerici iudicaret. Et Sozomenus de Valentiniano scribit, q̄ quando episcopi prouinciarum apud principem instarent, ut dumtaxat ecclesiasticæ rei interesset, respondit, Mihi quidé cú minimus de populo sim, fas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes, quibus hæc cura commissa est, apud semetipsos congregentur ubi uoluerint. Possem & alios christianissimos principes in mediú citare, quorum non paruus est numerus. C. de sacrosan. ec. de episc. & cleri. At in Colophonem præsentis nostri sermonis adiicio quotquot clericis priuilegia inconcusse seruarút, plerúq̄ felices exitus habuere. E cóuerso, qui clericos insectati sunt, mala morte ut plurimum perierunt. Hoc unius Iuliani monachi probat historia. Is cum factus esset imperator, teste Sozomeno, clericis omnia priuilegia, honores cósuetudinesq̄ subtraxit, & leges positas priores soluit, ipsosq̄ curiæ tradidit, simul & uirgines atq̄ uiduas, quæ ꝓ penuria inter clericos pascebátur, iussit exigi ea, quæ dudú a publico accepisse uidebant. (Constantinus enim imperator dispońes rem ecclesiarum unicuiq̄ ciuitati prospexit, ut clerus sufficientiæ emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit) Sed uis illius audire finem? & q̄ felix fuit illius exitus, inuenies quidé apud Socratem ita loquentem. Iulianus cú uniuersa deo dicata uasa & pallia ecclesiæ Antiochenæ collegisset, Et proiiciens hęc in terra, contumeliis, & iniuriis, & uoluit, super ea quoq̄ sedit, & cumulum auxit iniuriarum, moxq̄ uerenda eius & loca fæmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam

Sardicése cócilió

Constantinus Magnus

Sozomenus

Historia Iuliani monachi

Iuliani infelicissima mors

usq; peruenit putredinem, ut uermes crearet, medicis laborantibus nec ualentibus uincere passionem. Conficiebãtur enim omnimoda preciosa medicamina ex pinguibus uolatilibus, ut eoꝝ crassitudine corrupta & putrida membra linirẽtur. Hoc facto, uermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebullientes, uiuas serpebant in carnes. Et donec moreret, nõ fuit ab hac passiõe securus. Propter quod & Theodoricus narrat eũ iaculo uulneratum, & mox manũ sanguine suo compleuisse, & in aerem proiecisse, dicendo, Galilæe uicisti, & in corpe confessus est cũ blasphemia uictoriam. Et multa his similia, quę finem satis horrendum testantur, iis contigisse legimus, qui christos domini tetigerunt, ac in prophetis malignari nõ erubuerũt. Et re uera, nisi destiteris, maius piaculũ nobis afferes, q̃

Maximinus impe rator

fecerit nobis olim Maximinus imperator. Scis hũc tãta impietate commotum, ut sanctissimis epis/atq; cõfessoribus Pafnutio Aegyptiorum/Spiridioni Cypriorum episcopis oculos dextros euulserit, & sinistras suras inciderit. Nunquid & tu non tales facis nobis pꝛsbyteros aut saltem Arimaspos unoculos, aut claudicãtes Tirteos. Parce quęso si forsan tecum acerbius quam par fuerit, egi. Omnino si ita libuerit, inter Scythas/& Gethas/aut alios populos tibi mansionem eligito. Te nempe misera clericorum cohors pati nõ potest, sed ueluti alterum draconem Nomotheten leges sanguine scriptas ob crudelitatem tulisse olim pdicabũt. Desine itaq; saltem lacessere probos, q; si choraces in hac turma forte se misceant, non erunt ante tempus zizania euellẽda, ne & triticum cum lolio infelici perdat.

LVTHERVS

Roinde traditiones Romanas nunq̃ ita sensit mũdus, ut in annis istis quadringẽtis, ideo totum eoꝝ pondus/ & omnem uim Gregorio nono tribuendum existimo, per quæ uelut natæ sunt, & ortæ. Ab hinc enim usus eorum robur accepit, & inualuerũt ut legibus istis a traditionibus istis ita sunt omnia officia statuta ecclesiæ ordinationes in unum chaos confusa, inter istos quadringentos annos ut Babylone ipsa cõfusior sit hodierna ecclesia. Nemo in ordine suo incedit. quilibet sibi ex urbe legem emit, qua uiuat. Ille exemptus, iste priuilegiat9. ille familiaris, iste officialis, iste nescio quo titulo omnes libertatem

quilibet essendi/faciendi/audendi habet per has Romanas leges, nec Romae aliud curatur, quam ut hac ecclesiae summa calamitate roboretur potestas & dominatio sua in omni iudicio sola. & hunc ecclesiae occasum; siquando gemimus, si dolemus, si quaerulamur, haeretici sumus, irreuerentes in Ro. ecclesiam sumus, scandalosi/seditiosi/procaces sumus. quia uidelicet quaerulari nõ possumus, nisi Ro. pontificem, tum iuratã potestatem/imo tantas iniurias populi dei simul tangamus. Nam hic fons est aut seruandae/aut perdẽdae ecclesiae. Quum autem hodie omnia in Vrbe inquinatissima/& corruptissima, & agentibus impiissimis adulatoribus, de ipsis nihil liceat uel mutire, nisi ꝙ portenta laudet/iustificet/glorificet. Quid mirũ si sub uenerabili Ro. ecclesiae nomine tot mala inundauerint omnem ecclesiam pleno impetu & praecipiti, & cui nemo resistere possit, gurgite?

FABER

HIc Gregorio nono nescio quę mala impingas. Gregorius ille nonus non tam suas q̃ aliorum sententias in unum redegit. Nec illius sunt decretales omnes; sed hic sunt statuta Honorii/Alexandri/Lucii/Clemẽtis/Coelestini Gregorii/Paschalis/Vrbani/Eugenii/Gelasii. sunt ibi sanctorum patrum scripturae. Addo ꝙ ex Pictauiensi/Toletano/Aphricano Aureliensi/Lateranensi/Moguntino/Triburiensi/Parrhisiẽsi/Mattecinensi/Arelatensi/Sardicensi/Calcedonensi/& aliis conciliis illic statuta multa reperiuntur, putas ne totidem millia sanctorũ patrũ statuta ꝓpterea cõscripta sint, ut Cimeriis tenebris essent perpetuo dãnata, ac ꝙ nunq̃ ederentur in lucẽ? An putas ea uoluerint haberi ueluti symbola Pythagorae/aut cabalisticas traditiões, quas septuaginta seniores nunq̃ inuulgãdas putarũt? Res erat iustitiae, quae exigebat ut redderetur unicuiq;, quod suum erat, nisi mẽtita fuerit .l.1.ff.de iust.& iur. Quae si in Cartario/uel Archiuo pontificis perpetuo delituisset, quis per totum orbem christianum iustitiã facere potuisset? Re uera archiepiscopis/episcopis/& iudicibus qbusuis ecclesiasticis Gregorius nonus rem laude/ac tanto principe dignã mihi fecisse uidetur, ut ea, quae profusissima erant, in unum opus redigeret, quo uniformis esset ordo iustitiae. In quo ergo Gregoriũ

culpas? In hoc ego maxime probo non q; Decretales euangelio cõparem (Quis enim hoc faceret?) sed quo clericis/uiduis/atq; pupillis exactam possemus facere iustitiam. Scio per omnia euangelicã legem ita seruãdam, ut illi nulla scriptura possit præferri. Sit quoq; lex illa; in qua meditandum est die ac nocte. Nec ignoro eos iuste reprehendi, qui traditiones humanas legi diuinæ præponunt. Hos enim in euangelio increpat/& obiurgat dominus dicens. Reiecistis mandatum dei, ut traditionem uestram statuatis. Quare cõtra illos

Cyprianus

cum Cypriano ad Pompeium exclamo. Quæ est ista obstinatio, quæue præsumptio, humanam traditionem diuinæ dispositioni anteponere? nec animaduertere/idignari/& irasci deũ quoties diui na præcepta soluit, & præterit humana traditio. Sed & non ignoro etiam ea seruari debere, quæ tamen scripta nõ sunt uel in euãgelio,

Paulus

uel in apostolis/aut actis illorum. Hoc & mihi permittit Paulus in secunda epistola ad Thessalonicenses. c. 2. sic scribens. Fratres state & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epi stolam nostrã. Hinc sane perspicuũ est, ait Theophilactus, pleraq; Paulum sermone dũtaxat uiua uoce, non epistolis solum his tradidisse. Non enim secus illa atq; hæc fide sunt digna. Itaq; ecclesiæ traditionem dignam existimemus, cui præstanda sit fides, ut siquid ab ea sit traditũ, nihil ultra perquiras. Hęc tu quomodo seruaueris, iudicent alii. Tu inq̃, qui nihil recipis, nisi quod aperte sit scriptum in biblia, cuius contrarium omnino sentio. Quod enim apostolos instituisse docẽt historiæ/uel fidedigni auctores, minime negandũ aut aspernandum puto. Nunc ergo uide quid doceat diuinus Dionysius Areopagita sancti Pauli auditor/ac Hierothei discipulus in

Dionysius

lib. de ecclesiastica hierarchia. c. 7. sex sacramẽta ponit. quanquam

Epiphanius in tractatu de laude Eucharistiæ

sanctus Epiphanius etiam septimũ addiderit. Tu uero nõnisi tria, imo pro usu scripturæ nonnisi unum esse dicis. Docuit sanctus ille diuinorum mysteriorum scrutator sacro baptismo initiandus, qũo susceptorẽ quærere debeat. quomodo pontifex illi manũ imponat, ter baptizandus abrenũciet, toties crucis signo pontifex illum muniat, ter tingendus mergatur, ueste candida induat, unctione chrismatis signetur, ac demum in libro de ecclesiastica hierarchia. c. 2. Tradit etiã ab apostolis deriuatũ, ut oblati paruuli parẽtes puerũ alicui ex fidelibus tradant, quem præsul spondentem puerũ iuxta sanctam educaturum uitã, requirat, ut abrenunciationem proferat,

fidemq́ confiteatur; & hanc consuetudinem ait sanctos tradidisse apostolos. Tu uero nullam consuetudinem/aut cerimoniam talem recipis, nisi eã ex aperto bibliæ loco mõstrare ualeamus. Pontificũ ordinem sacratiorem esse primum/summum/& ultimum, in quo desinit & impleat sacerdotii nostri distinctio omnis, ingenue fatetur diuinus ille Pauli discipulus. Tu pro tua impudentissima licentia dicis summum pontificem orbis esse Satanam quendam & Antichristum. Docuit Dionysius ritum consecrandi præsulis/& sacerdotis/atq; ministri. Tu nos idola uncta uocas. Et q̃d peius est, absq; omni ordinatione sacerdotes facis. Super cœlestium rerũ indagator egregius inter homines angelos dicit esse sacerdotes. Tu nos idololatras uocas. Diuinarum rerum decentissimũ ordinem esse indicat Dionysius, ut prius hierarcha cõmunicet, dein mysteria distribuat, ac sua manu tradat. Et tu Vittenbergẽses tuos subditos pulchre doces/ac facis, ut iã pollutis manibus sacra domini contrectent. Petro primatum negas. & hunc scilicet Petrum Dionysius supremum decus & antiquissimum theologorũ columen in li. de diuinis nominibus appellat. Monachatum tẽpore apostolorũ in maximo honore fuisse tradidit egregius ille sanctæ religionis plantator, imo docet mysteriũ monasticæ cõsumationis ita perfici, ut monachũ sacerdos consignet crucis signo, ac tondeat trinas diuinę beatitudinis personas inclamans, exutumq́; ueste omni, aliam induat, & cum sanctis aliis qui astant uiris ipsum salutans, diuinorũ mysteriorũ principẽ efficiat. Tu uero monachatum non solum dãnas, sed tanq̃ apostata post sedecim etiam annos fugis, & alios facere id, iubes, uolens cum Esopica illa simea omnes tibi similes esse ac fieri. Reprẽhẽdit Demophilum monachum sæpe memoratus Dionysius, q̃ procidentem sacerdoti impium/atq; peccatorem cõtra disciplinæ ordinem, calce abiecisset/ac repulisset, quum ille uerecunde quod oportuit, fateretur se ad peccatorũ remedia quærenda uenisse, ubi sacra illa ex homologesis etiam apostolorum temporibus in usu fuisse depræhenditur. Tu uero non solũ confessionem confundis, sed uerba ad apostolos dicta de ligãdi soluendiq́; potestate sic torques, ut uelis ea dũtaxat de fide posse ac debere intelligi. Sanctorum canonizationem pulcherrimo ac religiosissimo ritu tẽporibus apostolorum fuisse tradit Dionysius in .7. capite hierarchiæ ecclesiasticæ. Tu uero sanctã illã consuetudinem in Romano illo pontifice oĩno rides/ac detestaris.

Lib. de ecclesiastica hierarchia .c. vii. parte .iii.

Lib. de ecclesiastica hierarchia .c. v.

De eccl'iastica hierarchia .c. v. pte. ii.

De eccl'iastica hierarchia .c. xii.

De eccl'iastica hierarch. c. iii. pte. iii.

De diuinis nominibus capite .ii.

Vide epistolã ad Caiũ monachũ

De eccl'iastica hierarch. c. vi. pte. ii.

Dionysius ad Demophilum de benignitate

Dio. de hierarch. ecclesiastica .c. vii.

Diony. de ecclesiastica hierar. c. vi. De ecclesiastica hierarchia. c. iii. pte. i. eodē lib. c. ii. pte. i. Actuum. xii.

Haec & multa alia ab eximio Paulo se didicisse fatetur toties repetitus Dionysius, quem & non semel suum praeceptorem agnoscit, maxime dum de coelestibus substantiis sacramenti quoq; cōmemoratione tractat. Quando deniq; functionem baptismatis absoluit. Huic re uera non est adhibenda fides mediocris. siquidem anteq̄ ut est in apostolicis actis, adhaerere coepit Paulo ignotū deum apd' Athenas praedicanti, uti nobis tradunt historiae, ac eiusdem scripta ad Apollophanem philosophum indicant, philosophus erat oium doctissimus. Et in Eliopoli Aegyptiorum secretiorem philosophiā didicisse praesumitur. At dein eodem lumine solis diuinae gratiae illustrato factus est supercoelestium secretio℞ longe doctior. Nec ad inuestiganda illa diuiniora defuerunt illi praeceptores cōmunes Paulus scilicet & Hierotheus. De Paulo magistro gētium, ut multa dicamus, non est necesse, quū Chrysostomū hac de re profusissime loquentem habeas. Hierotheum fuisse uirum & sanctum & doctū nemo ignorare poterit, qui Dionysium de diuinis nominibus saltē horaria lectione peruiderit. His itaq; ex causis sanctus ille Chrysostomus Dionysiū hunc nr̄m uolucrem coeli exclamat. Ceter℞ Maximus & Andreas Cretensis hunc magnum uirum & dei angelum appellāt. Quanto in honore fuerit apud Origenē, testatur idem Adamātius homelia quadam in euangelium Ioannis, In principio erat uerbū. Eusebius Caesariensis bis illius mentionem facit egregiam. quomō Gallorum fuerit apostolus, totus orbis agnoscit. Quis illi post ab Athenis recessum in ecclesia successerit, ex Eusebio coniectare licet. Taceo de suauissima ac oim dulcissima Dionysii ep̄la, quā scripsit ad Ioannem euangelistam, dum esset in insula Pathmo, quae fuit de cycladibus insulis una in Asia, ad quam Euāgelista ille sentētia Domitiani deportatus fuerat, ex qua deniq; a Nerua per Asiam demum demissus est liber. Et quia hic in tēpora Ioānis incidimus, unde uideamus an tua scripta cum discipulis Ioannis euangelistae conueniant, Polycarpum Ioannis apostoli discipulum audi in ep̄la ad Philippēn tam impense a diuo nostro Hierony. laudata. Scribit is in haec uerba. Subiecti estote presbyteris & dyaconis sicut deo & Christo, uirgines in casta conscienta ambulate. Unde notatur q̄ ēt tempore Ioannis euangelistae fuerunt aliquae quae castitatē ꝓfessae fuerunt. Inde legitur in Aethiopia Matthaeum apostolū Iphigeniā regis filiam sacro uelamine cōsecrasse dn̄o, sicut est in libro catalogi

De diuinis noib9 c. ii. parte. iiii.

Hier. in catalogo sancto℞ ecclesia.

Polycarpus discipulus Ioan. euan. in epistola ad Philippenses

sanctorum. Quare Ignatius ille sanctus Antiochenus post Petrum episcopus Polycarpi superioris discipulus in epla ad Antiochenses ex Philippis sic ait. Populus subditus sit presbyteris & dyaconis. uirgines agnoscant, cui se cōsecrauerunt. ac iterum inter uiduas & uirgines discrimen ponit ad Tarsenses Pauli ciues, dū scribit dicēs. Eas, quæ in uirginitate sunt, honorate sicut sacras Christi, uiduas pudicas, ut sacrarium dei ueneremini. Et tu uirgines deo dicatas re uera contra omnem ueritatem paulinam ex monasteriis diuersis trahere nō erubescis, imo dicis uirginitatē in scripturis nō laudari, quasi Cyprianus/Tertullianus/Hieronymus/Augustinus/ac alii tam cœci fuerint, ut in totidem de uirginitate libris non potuerint uidere quātis laudibus esset extollēda uirginitas. Et soli9 Ambrosii suffecissent tibi libri, quo ꝓhiberi potuisses, ne illa affirmares. Nō fuisti memor trium librorum Ambrosii de uirginibus, dein exhortationis ad uirgines, institutionis uirginum, ad uirginem deuotam, ad uirginem corruptam, de lapsu uirginis, in corruptorem uirginis ad uirginem corruptam? Vide quam strennue laborarit hic miles Christi Ambrosius, quo uirginitatem ornaret, & ut procederet uirgo tanq̄ spōsa de thalamo suo. Et tu nullam Teclam/nullā Agnetē recipis. Si non licuit Herodi habere uxorem fratris sui, quomodo licebit alicui habere sponsam Christi domini? Sed melius est inqs nubere, q̄ uri, respondeo, Et bonū est homini mulierem nō tangere. Eapropter dicit Apostolus, Non nuptis & uiduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego. Et ut ad comparatiuum ueniam, Qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit. & qui non iungit, melius facit. At dicis hic de præsenti uita. s.locutum fuisse Paulū. Cui ergo debetur fructus centesimus? nunquid hic, aut alibi. Et nōne expresse dicit de spadonibus, qui se castrarunt propter regnum cœlorum? Et si uirgo cogitat quę dei sunt, nonne ueluti Maria partem optimam elegit, quæ nō auferetur ab ea? Qđ si in benedictionibus in hac uita seminauit, cur non de benedictionibus metet? Quum tñ omnis homo quæcūq; seruerit, hæc & metet. An non angelica uita est in carne, præter carnem uiuere? & qui sic uiuūt, nec alibi nubēt, neq; nubent, sed erunt sicut angeli dei. Sed iā te fortius urgebo, ut orbis totus itelligat te torquere scripturas, dic cur Paulus ad Cor. dicat. Beatior erit, si permanserit secundum consilium meum. Vis ne aliquid apertius ex Paulo, qui hanc futuram beatiorem testat?

In principio libri de votis monasticis

.i.Corinth.vii.

Hierony.

Nonne consilium Pauli de uirginibus erat, & iam illam dicit olim futuram beatiorem. Si sic secundũ illius consilium perstiterit, uide nunc quam egregie constent tua cum Paulo. Sed & macte uirtute

Genesis. xxxiiii.

fac ut Dina filia Liæ nõ intus maneat, potius egrediatur foras quo Sichem filius Emor ui opprimat uirginem. Et sic adimplebis legẽ Christi. Nulla tibi sit uirgo prudens, quæ ardenti lampade sponso ueniente possit intrare ad nuptias, sed sint omnes stultæ uirgines.

Hierony.

Nonne in te quadrat quod Hieronymus in Vigilantium inuehit dicens. Proh nephas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant dyaconos, nisi prius duxerint uxores, nulli cœlebi credentes pudicitiam, imo ostẽdentes q̃ sancte uiuant, qui male de omnibus suspicantur. Et nisi prægnantes uxores uiderint clericorum / infantesq; de ulnis matrum uagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Oriẽtis ecclesiæ? quid Aegypti/& sedis apostolicæ? Quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes. aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit Dormitantius libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescẽtia plerũq; feruescit, suis hortatibus duplicans, imo extinguens coitu fœminarum, ut nihil sit quo distemus a porcis, quo differamus a brutis animantibus. Vide an non hæc Hieron. uerba in te recte reiicere possimus. Sed & hoc præterire non possum, laudi potius an uitio duces etiã temporibus apostolorum consenuisse uirgines? Nonne legis in apostolorum actibus Philippo euãgelistæ quatuor fuisse filias prophetissas? At quales mortuę sunt? Nonne inuenisti unq̃ quomodo Polycrates Ephesiorum episcopus temporum apostolicorum uicinus Victori scribit episcopo, duas ex his ueluti uirgines cõsenuisse, & unam ex illis spiritu sancto repletam mansisse in Epheso? Et in dyalogo Gaii & Proculi nonne de sepultura illarum in Ieropoli mentio fit? Et Philo Iudæus, quem tempore Petri sub imperatore Claudio Romę fuisse legimus, cuius uolumina e græco in latinum tempore Innocentii octaui traducta sunt, in libro de uita theorica mire cõmẽdat primitiuæ ecclesiæ monachos, & continentiam ueluti firmamentum reliquarum uirtutum posuerint, ac perpetuo in ea manendum probauerint. Hæc licet antiquissima sint, tamen adhuc forte non credis, nisi & aliũ testem omni exceptione maiorem adducam. Præstabo id, modo tuis uotis obtẽperem. Legisti ne unq̃ Paulũ ad Romanos

Eusebius. iii. libro . c. xxv.

Hierony. in catalogo

Quidã Lilius tpe Innocẽtii trãstulit oẽs libros Iudæi Philonis, quos cõmemorat. D. Hieron. & sũt Romæ in biblioteca Vaticana

ta scribentem. Salutate Hermam, & qui cum eis fratres sunt. Sed & non es memor quae olim Hieronymus scripsit de libro illius, qui Pastor dicebatur, q̃ suis tẽporibus apud quasdam Graeciae ecclesias publice legebatur, & q̃ esset utilis liber, ex quo licet apud Latinos pene ignotus fuerit, tamen multi de eo scriptorũ ueterũ usurparunt testimonia. Is liber Romae in Vaticano habet̃ diuisus per uisiones aliquas atq̃ mandata pastoris, in eo plurima de ieiunio/sacris uirginibus/poenitẽtia/ac aliis contra tuas assertiones inuenio. Videbis etiã illa ubi is auctor cum aliis olim editus fuerit. ex illo certo persuadeas tibi multa olim aduersatura. Iam ad Ignatium iterũ redeo. Quadragesimã obseruari debere ad Philippẽs scribit idẽ Ignatius, tu uero eam prorsus contẽnere uideris. Dominicam diem mirifice laudat ad Magnesianos/& Philippẽs. scribẽs, tu quod forte eã peceptã in noua lege non inuenis, uix tãdem admittes. Ordines sacros ẽporum/sacerdotum/atq̃ dyaconorũ differenter enumerat. Et tu ex quouis laico sacerdotẽ ordinas, imo absq̃ cõsecratione, sacerdotale officium facere permittis. Petrum ac Paulum Antiochiae fundasse ecclesiam, & dein utrunq̃ uenisse Romam, ac illic sacra praecepta dedisse. Demum Paulum gladio periisse, ac Petrum crucifixum ad Magnesianos/Romanos/ac Tarsenses scribit. Itidem & Melitonẽ Asianum Sardẽs episcopum tẽporibus apostolorũ uicinum fecisse cõstantissime crede. Iam & tu de Petro qua morte/& ubi mortuus fuerit, tot millia hominum contra totius orbis consensum dubitare facis. Episcopo obediri debere, siue sint presbyteri/seu dyaconi/siue laici, et sine illius cõsensu nihil fieri optere scribit ad Magnesianos Philadelphiẽs/& alios. Tu hanc sanctam obedientiam ubiq̃ confundis. Tempore Ignatii episcopos/presbyteros/dyaconos/subdyaconos/lectores/cantores/ostiarios/laborantes/exorcistas fuisse notatur ex eiusdem epistola ad Antiochenses. Tu haec oĩa euertis. Haec & his similia imo maiora obseruata fuerũt in Tralli Asiae/Smyrna Lyciae/Magnesia Aeoliae/Tarso Ciliciȩ/Philippis Macedoniae/Philadelphia Mysiae/Troia Propontidos/Antiochia Syriae/Ephe so/& Roma unius Ignatii testantur epistolȩ. Et tu ex Aquilone ueniens maior his omnibus esse cupis. Proh pudor & nephas, qui tantam seditionem facis in orbe ob rem tam pie/tam religiose ad nos cum successione temporũ manantem. Sed nunc & ad subsequentia primitiuȩ ecclẽe tempora uenio. En Cyprianum sanctũ martyrem tibi

propono. Hic passus est sub Valeriano/& Galeno in octaua psecu-
tione. Quomodo deniq; dicat super Petrum ædificatã ecclesiã, sępe
ostendi. Sacerdotem uero honorandũ, in locis q̃plurimis docet, imo
surgendum esse, quando eps/aut presbyter uenerit, inter salutaria
lib.iii.ad Quirinũ .lxxxviii.epla documenta reponit. Cum hæreticis non esse loquendũ, sanctissime
monet. Sacramentum Eucharistiæ sacrificiũ esse dicit. Et fœminã
Eodẽ lib. lxxviii. eplaꝝ li.ii.epla.iii sacra domini propriis manibus tangere uolentẽ, prohibitam grãdi
Sermone.v.de lapsis miraculo scribit, uirgines illarumq; statũ miris preconiis extollit.
Qui uos audit, me audit, non solum ad apostolos, sed & per hoc ad
Eodẽ serm. tra.ii. de habitu uirginũ oẽs præpositos, qui apostolis uicaria ordinatione succedunt, dictũ
li.iiii. eplaꝝ nona epistola esse fatetur. Inter epos/psbyteros/& dyaconos solennem differentiã
facit. Excõmunicationem spiritalem gladium esse, quo superbi &
Eplaꝝ li.iii. epla. .ix.ad Rogatianũ contumaces de ecclesia eiiciunt scribit ad Pomponium. Baptizari
debere in nomine patris/& filii/& spiritussãcti cõstãtissime tradit.
Eplaꝝ li.i.epla.xi. Dum de hæreticis baptizandis scribit ad Iubaianum, ecclesiasticas
Sermone de ablutione pedũ regulas repeti baptismum prohibuisse docet. Dein sacros ordines
libr. iii. epistolaꝝ epla.xvii. semel datos iteꝝ renouari, ac in dñicis uerbis nihil mutari debere
tradit. Exhomologesin hoc est confessionem fieri iubet a lapsis atq;
cathecuminis, necessitatis casum a cõmuni separat. Hęc omnia sũt
apud Cyprianum, quæ tamen ita perturbas/atq; confundis, ut ui-
deantur ab institutione tua multis milibus differre stadiis. Et sic
talem te præbes, quasi in te unum ac tua præcepta omnia sæcula
tam præterita quã futura pendere debeant. Sed & nunc de ieiunio
tecum agam. Miror cur tamen ieiuniũ dãnes, cum hæc tua opinio
sit aperte contra uerbum domini/præceptum Pauli/obseruantiam
apostolorum & totius ecclesiæ consuetudinẽ. Nonne in euangelio
Math.ix. sic legitur. Accesserunt ad Iesum discipuli Ioannis dicentes. Quare
nos & Pharisæi ieiunamus freq̃ter, discipuli aũt tui non ieiunãt?
Et ait illis Iesus. Nunquid possunt filii sponsi lugere quam diu cũ
Lucæ.v. illis est sponsus? Venient autem dies quum auferet ab eis sponsus,
& tunc ieiunabunt. Lucæ.5. Venient dies quum ablatus fuerit ab
illis sponsus, tunc ieiunabunt in diebus illis. Et Marci.2. Venient
dies, quum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabũt in illis diebus.
Iam dicito quęso, an fecerint apostoli, quod p̃dixerit illis dominus?
Re uera dubiũ non est. ea pręstiterunt, quę sciebant uoluisse dñm.
Et hoc est qđ habetur Actuum.13. Ministrantibus illis domino &
ieiunantibus, dixit illis spiritussanctus. Et Actuum.14. Quum con-
stituissent

ſtituiſſent illi ſup ſingulas eccl'ias p̄sbyteros,& oraſſēt cū ieiunatio-
nibus,cōmēdauerūt eos dño. An q Paulin9 es, fruſtra p̄cepit Paul9 .ii.Corinth.vi.
dicēs. In oībus exhibeamus nos ſicut dei miniſtros in mltā patiētia
in laboribus/in uigiliis/in ieiuniis? Aut fruſtra gloriat' humiliter ſe
plurima paſſū in fame/in ſiti/in ieiuniis multis? Aut uis nullū unq̄ .ii.Corinth.xi.
demoniū eiici poſſe p orōnē & ieiuniū? d quo Matth.17. An fruſtra
laborauit Anna p̄phetiſſa filia Samuel de tribu Aſſer ieiuniis & ob Lucæ.ii.
ſecrationibus ſeruiēs nocte & die. Taceo hic de ieiunio Moſi Heliç
& alioꝝ. Sed & putas ieiuniū p̄hibuiſſe dñm,qui in deſerto ieiunā Math.iiii.
uit.40.dieb9 & noctibus,cū tñ q̄tū ex humana fragilitate fieri pōt,
ſit nobis faciendū ſcdm exēplar,qđ nobis eſt mōſtratū in mōte. An
in uentū formā & modū ieiunādi p̄ſcribit dñs dicens. Cū ieiunatis
nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.exterminät.n.facies ſuas,ut pa-
reant hoībus ieiunantes. Amen dico uobis,receperūt mercedē ſuā.
Tu aūt cū ieiunas,unge caput tuū,& faciē tuā laua,ne uidearis ho
minibus ieiunās,ſed patri tuo,qui eſt in abſcōdito. & pater tuus,q
uidet in abſcōdito,reddet tibi. Qđ ſi ex ieiunio nihil nobis ſpetādū
fuerit,ut doces,duriorē deū in lege gratiæ ſentimus, quā Niniuitç
ſenſerint,q irā dei ut a ſeſe excuterēt,tale indixerūt ieiuniū, audito
p̄pheta,ut ēt hoīes/& iumēta/& boues/& pecora nec quicq̄ comede Ionæ.iii.
rent,imo nec ēt aquā biberent. Sed forte nō credis q. uiri Niniuitæ
ſurgēt in iudicio cū gñatione hac, & cōdēnabūt illā,qa pœnitentiā
egerūt in p̄dicatiōe Ionç. Et nō ſolū mirabiliter fraudati ſūt Iudith
Heſter/Dauid/Machabęi/tres pueri illi ſeruientes corā rege. Sed &
Io. Baptiſta p̄curſor dñi,cuius eſca fuit locuſtæ/& mel ſiluestre, imo
tot cētena milia monachoꝝ ēt in primitiua eccl'ia, q uitā arctiſſimā
duxerūt i Aegypto/Libya/Nitria/Paleſtina/Syria/& Arabia. Qua-
lis fuit Antonius,de quo legit' q illius eſca fuerit ſolus panis/ & ſal Tripartita hiſtoria
potus/aqua,prādii tēpus/ſolis occaſus. Frequēter.n.duos & ampli9 lib.i.c.xi.
dies ſine cibo manebat. Prçterea Paulū Antonii diſcipulū/Malchū
Hilarionem/Amonium/ac cçteros patres mira abſtinentia uiuētes.
At quid dices ad hoc. Ioannes,quem diligebat Ieſus, ueluti ſcribit
Clemens Alexandrinus cuidā adoleſcenti,qui factus fuerat dux la
tronum,crebris ieiuniis indulgentiam impetrauit a dño. Et ſcribit
Euſebius Cæſarienſis Mathiam ap'lm diligenter docuiſſe libidini
nihil concedendum,ſed ſemper aduerſus carnem pugnandum. Qđ
ſi hi nihil boni operati fuerint,aut illos opera bona ſecuta nō ſunt,
miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Et mirum in modum

fraudati sunt tot chiliades/& miriades sanctoꝝ. Sed adhuc forte a tam ualidis non mouebere exemplis, nisi Paulum nostrũ cõmunẽ
Ad Ro.viii. ꝑceptorẽ manifestius loquentem audias. Ad Paulũ itaq; magistrũ gentium redeo. Dic mihi cur Romanis scripserit in hæc uerba. Qui in carne sunt, deo placere nõ possunt. Et iteꝝ, Fr̃es debitores sumus
Ad Galatas.v. non carni, ut secundũ carnem uiuamus. Si enim secundũ carnem uixeritis, moriemini. Si ãt spũ facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Et ad Galatas. Spiritu ambulate, & desyderia carnis nõ perficietis. Sed & tu mihi responde, cur ad Corinth. gloriat̃ dicẽs. Castigo cor
.i.ad Cor.ix. pus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis ꝑdicauerim, ipse reprobus efficiar. Nunqd nõ sciebat eos esse Christi, qui carnẽ
Ad Galatas.v. suã crucifixerũt cũ uitiis & cõcupiscẽtiis? Et hoc forte est stigmata
Ad Galatas vi. dñi Iesu in corpore portare. An forte iudicio tuo mentitur Paulus
Ad Ro.xiiii. dicens. Bonum est non manducare carnes, & non bibere uinum, in
.i.Timoth.v. quo frater tuus offendit̃ &c. Aut frustra Timoth. scribit, ut se castũ custodiat, modico uino utat̃ propter stomachũ/& frequẽtes infir
Ad Philippeñ.iii. mitates? An plus hi deo placebunt, quorum deus uenter est. Et sic
Ad Hebræos.xi. fiunt inimici crucis Christi, quam illi qui circuierunt in melotis/in pellibus caprinis/egentes/angustiati/afflicti, in solitudinibus erran
.ii.Corinth.ii. tes, in mõtibus/& speluncis/& in cauernis terræ? Qd' si hæc in aliũ
.i.Petri.iiii. sensum traxeris, re uera uerbũ dei adulteras cõtra uerbũ ap̃li. Quid enim apertius dicere potuisset ꝑ mortificatione carnis, quã ea quæ modo audiuimus? An non illud idem princeps apl'oꝝ uoluit dicẽs. Christo in carne passo, & uos eadẽ cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit a peccatis, ut iam non desyderiis hominũ, sed uolũtate dei qd' reliquũ est, in carne uiuat temporis. Sufficit ei ꝑteritũ tẽpus ad uolũtatẽ gentiũ cõsumandã his, qui ambulauerũt in luxuriis/desyderiis/uinolentiis/cõmessationibus/potationibus/ebrietatibus. Mille sunt illius generis, quæ ab apl'is uerbo & exẽplo tradita sũt, ea reiicere nõ debem9, neq; licebit unq̃. Et iã uelim iterũ hęc ꝑmonuisse, si particulatim, ut aiũt, in euangeliis/ac cęteris apl'is essẽt oĩa declarata, supuacaneũ fuisset apl'os primũ celebrare cõciliũ ac ep̃lam cõdere ꝑ gẽtibus decretalẽ. frustra quoq; diceremꝰ sãctos p̃res i Nicẽa synodo/i Sardiceñ/Calcedoñ/aliisq; cõuenisse cõciliis. Qd' si scripturæ nulla fuit ambiguitas, cur tot habemus iterpretes? cur te interp̃tẽ antesignanũ qdã haberi uolunt? Dein scis qũo sit in euãg. dictũ, Qd tibi ñ uis, alteri ne feceris. An nõ lex ista gñalis m̃lta eget declaratiõe. & uos i theologica classe repositi, negar̃ nõ potestis

in his duobus pceptis pẽdere legem/atq; pphetas. Dilige dñm deũ tuũ, & pximũ tuũ ſicut te ipſum. Sed mihi dicas, ſi ſatis erat, cur ita multiplicas loqui? cur tot chiliades imo tot miriades nobis in lege dñi nihil uel parũ intelligẽtibus pponitis? nunqd nõ reſpõdere oportet ab hoc pcepto generali ad caſus indiuiduos ita deſtendere oporteт quaſi in iſagogis Porphyrii deſcẽdas ex genere ad ſpeciem. ac indiuidua, uel quaſi a ſẽſu cõi pertexeris ad iudiciũ particulare. nõ hic dicere audeo, qđ eſt apud utriuſq; philoſophiæ philoſophos de cognitiõe cõfuſa/atq; diſticta. Sed tu mihi rñde an ne errauerint Orientales/ac Occidẽtales epi/pſbyteri atq; doctores, qui poſt euangelium/poſt epſas Pauli formã atq; legem dederũt iuſtitię faciẽdę? An non probas Martianũ imperatorẽ, qui prſus epoȝ/ac ſacerdotũ iudicia firmat? Si non errarũt hi, nõ errauit Gregorius, qui hęc in unũ cõgeſſit. Sed nec nos tã ſtupidos eſſe arbitreris, ut ignoremus quo ordine/qua dignitate/imo quali iudicio decretales legere poſſimus. Scis quid ſcripſerit Socrates de Theophilo, qui libris Orige. abdicare nolebat. quanq̃ in aduerſus multos pugnantes habuerit, imo ppter Orig. libros dãnãdos in Calcedonia multi conuenerũt. Interrogabať idẽ Theophilus cur tñ libros Origenis amplecterer, & ita reſpondit, Origenis libri ſimiles ſunt prato uniuerſis floribus pleno. quicqd ergo in eis bonũ iuenero, hoc decerpo. ſi qđ uero mihi ſpinoſum occurrerit, hoc quaſi quo pũgor ebmitto. Ea pp ter & apđ Hiero. ita ſcriptũ legimus. Locutus ſum me ita Orig. legiſſe/uel legere, ut Apollinariũ/uel cæteros tractatores, quos in qbuſdã libris nõ recipit eccľia. nõ quo oĩa dicã eſſe dãnanda quę in eoȝ uoluminibus cõtinenť, ſed q quędã rephẽdẽda cõfitear. Verũ qa operis mei eſt & ſtudii multos legere, ut ex plurimis diuerſos flores carpã, non tã pbaturus oĩa, q̃ quę bona ſunt, electurus. Aſſumo multos in manus meas, ut a multis multa cognoſcã. Vides mõ quo pacto Theophilus/ac Hiero. Orig. ac cęteroȝ libros legerint. Qđ ſi in Origene pmittiť, cur in decretalib9 id fieri uetas? Si ita pceſſeris, nemo leget Platonẽ, cũ & in Platone ſint, quæ cauere oportet. nemo Lactantiũ Firmianũ leget, cum & in illo ſint, quę iuſte reiicias. Nunqd nõ Lactãtius in libris ſuis & maxime in epľis ad Demetrianũ ſpũſſancti negat ſuſtãtiã errore iudaico dicit cũ ad patrẽ referri, uel ad filiũ, & ſanctificationẽ utriuſq; perſonæ ſub eius nomine demõſtrari? Sed quis mihi interdicere poſſet, ut cũ Hiero. ad Pamachiũ/& Oceanũ

Martianus imperator

Iudicium de libris Origenis

De Orig. Theophili Alexandrini epi criſis

Hiero.

Plato

Lactantius

loquar, ne legam institutionum eius libros, quibus contra gentes scripsit fortissime. Qđ si nihil admiseris uel audire/uel uidere q̄ qđ euangeliũ spirat (qđ tamen omni scripturę prępondũ existimo) dic mihi quo demum philosophiam coniicias? nunquid in latrinã quam tamen totis uiribus studendam suadet. D. Aur. Augustinus Qđ si unius euangelii dumtaxat unum petis auditorium haberi, dic mihi quis nostros medebitur ægrotos, si nulli sunt medici, aut quis faciet iudiciũ/atq; iustitiã, si nemo duodecim tabulas/senatus consulta legerit? aut nemo Vlpiani/Caii/Sceuolæ/Modestini/Pomponii/Iuliani/Hermogenis/Labeonis/Marcelli/Massurii/Papiniani/Calistrati/Florẽtini/Pauli/Calixti/Necatii/Alphonii/Aphricani Triphonii/Proculi/Tertuliani/Neuiæ/Britii/Manilii / ac aliorum iurisprudẽtum leges adoriri debet. Qđ si ita senseris, cito inter duo fiet alterũ, aut præter theologos dãnabis fere oẽs, aut respublica tota corruet. Hæc dixisse uelim, non q̄ aulæ Ro. uitia probem, qui ex Luciano didicerim, q̄d eueniat his, qui mercede cõducti, in diuitũ familiis uiuũt. Et scio q̄ uitę aulicę sorores aut poti9 pedissequę sũt spes uana/fallacia turpis/seruitus laboriosa/labor ingens/cana senectus/contumelia/ac tandẽ omnis salutis ac fortunę desperatio. Sed ꝓpterea non uidenẽ mihi abolenda iura, q̄d oportunũ ac necessariũ uisum mihi fuerit in ep̄oꝝ cõsistoriis habere certã iudicãdi normã, ne q̄d hic iustum alibi uideat iniustũ. At tu id quęris, ut nos sacerdotes cõtra tot sęcula iudicio ciuiliũ legũ subiiciamur. Hoc cõsulat q̄sq̄s uelit. Ego nũq̄ accedã. Nunc ad te sermonem uerto. Legisti ne Cõstãtii imperatoris/& liberii Ro. põtificis dyalogũ? An nõ legisti q̄d hic Liberius Cõstãtio respondeat? Noli (inq̄t per ep̄os uindicare tuas inimicitias? Aut nũq̄ legisti dyalogũ Petiliani/atq; Augustini, ubi in. 2. lib. cõtra literas Petiliani. c. 8. sic ait. Verba legis dicitis, sed in quos dicatis, non attenditis. Qđ si diabolus uerba legis dicebat, tñ cui diceret nõ agnoscebat. Ille caput nostrum sursum ascensurũ, deorsum uolebat deiicere. nos aũt corpus eiusdẽ capitis, q̄d per totã terrã diffusũ est, ad exiguã partẽ uultis redire. Certe ipse paulo ante dixisti nos legẽ nosse, & legaliter loqui. Sed in Actibus erubescere Dicis q̄dẽ ista nihil ꝓbãs. Sed & si de aliq̄bus ꝓbares, de his cęteris nõ ꝓscriberes. Verũtamen si oẽs per totũ orbem tales essent, quales uanissime criminaris &c. Mutes itaq; sententiã, & nos de te mutare iudiciũ olim discemus. Iudicamus aũt te osorem/& isectatorẽ oim.

LVTHERVS

Enique eo deuenit legum Ro. studium & euangelii neglectus, ut necesse habuerint statuere in concilio nouissimo animam immortalem. Quid putas hoc decretum indicat?

FABER

Vnquid nõ contra Arrium presbyterum Alexandrinũ pugnauit ex omni latere euangeliũ? tamen homousion idest eiusdem cum patre substantiæ filiũ patris credere recusauit. & ut nobis historiæ tradunt, in primis patres illud in concilio Niceno firmissima sententia pronũciarunt. Huius symbolũ forsan sæpe legisti. Et licet anathemate fuerit ipsius Arrii damnata sententia, ac etiam per Constantinum imperatorem roborata, tamen sequentibus temporibus non semel sancti patres hanc Niceni concilii sanctionẽ firmarunt. Ita primus canon Antiocheni concilii testatur. Ita legitur factum in Ephesina synodo, imo fere nullum post hoc fuit celebratum concilium, quod non decreta concilii Niceni firmarit. Sed & non ignoras quid ad Flauianum Constantinopolitanum epm scripserit Leo papa contra Eutichetem & Nestorium. Huius epistolæ tãta fuit auctoritas, ut nobis historiæ tradunt, q Leo hanc supra sepulchrũ sancti Petri apostoli posuerit ieiuniis/& orationibus insistẽs dixit. Quicquid in hac epla erraui, tu cui ecclesiarum cura commissa est, emenda atque corrige. Et post dies. 40. orãti illi Petrus apparuit dicẽs, Legi & emẽdaui. Accipiẽs itaque epistolam Leo, inuenit eam manibus apostoli emendatam/& correctam, quã ad Flauianum epm Constantinopolitãum dirigere mox curauit. Sed quoties hãc putas esse firmatam ac repetitam nõ tam a Romano pontifice q̃ a sanctis patribus in sanctissimis conuentibus congregatis? Ita & de anima, si ita factum fuerit, putas ne nulla possit excusatione tueri? Non est contra cõsuetudinem patrũ rem antea diffinitam denuo firmare, siue damnare. At illius diffinitionis cã nõ erat, qd hi animã imortalẽ uel nescirẽt, uel dubitarent. Sed quia tu ipse scis a pluribus annis, p aris & focis in philosophorum palestra disputatũ fuerat an in Aristotelis uia anima hominis esset

Eplã ad Flauianũ Constantinopolitanum

mortalis/uel imortalis. Fuere nōnulli, qui imortalitatem animæ ex hoc dicto ꝓbare uolebant, quo princeps peripateticorꝫ ait separatˀ hoc ab hoc tāq̄ corruptibile ab incorruptibili. Fuere dein e diuerso aliqui proferentes contrarias ex Aristotele sententias. & hæc conflictatio adeo cōmunis erat, ut fere nullus in philosophia congressus fieret, quo nō hæc traherentur in dubium. Vnde ad abusionem illā: quam nemo bonus probauit, sic in Lateranensi concilio decretum fuit. Leo eps̄ seruus seruorum dei ad perpetuā rei memoriam sacro approbante concilio. Apostolici regiminis sollicitudo nos assidue pulsat, ut medendis animarum languoribus, quarꝫ nos ex alto omnipotens auctor curam habere uoluit, iis potissimum, quæ instantius fideles nūc urgere cernuntˀ, salutifero olei & uini medicamine ad instar Samaritani in euangelio sollicitam operam impēdamus, ne nobis illlud Hieremiæ obiiciatur. Nunquid Resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi. Quum itaqꝫ diebus nostris (quod dolēter ferim9) zizaniç seminator antiquus humani generis hostis antiquus nōnullos pnitiosissimos errores a fidelibus semp explosos in agro dn̄i superseminare & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, qđ uidelicet mortalis sit, aut unica in cūctis hominibus. Et nonnulli temere philosophantes, scd̄m saltem philosophiam uerum esse asseuerant. Contra huiusmodi pestem oportuna remedia adhibere cupiētes, hoc, sacro approbante cōcilio, dānamus ac reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium uertētes, cū illa nō solū per se & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone fe. re. Clementis. ꝑ prædecessoris nostri in generali Viennēsi cōcilio edito cōtinetˀ. Verum & imortalis, & pro corporū, quibus infunditˀ, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit, quod manifeste ostentat ex euāgelio, cum dominus ait. Animam autē occidere nō possunt. Et alibi. Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam ęternam custodit eam. Et cū æterna prçmia/& æterna supplicia pro merito uitæ iudicādis repromittit, alias incarnatio, & alia Christi misteria nobis minime ꝓfuissent, nec resurrectio expectāda foret, ac sācti & miserabiliores essent (iuxta apostolū) cunctis hominibus. Cūqꝫ uerū uero minime contradicat, omnem assertionem ueritati illuminatæ fidei cōtrariā omnino falsam esse diffinimus, & ut aliter dogmatizare non liceat,

Bulla sup imortalitate animæ cōtra quosdam philosophos

diſtrictius inhibemus. Omneſq; huiuſmodi aſſertionib9 inhærẽtes ueluti dãnatiſſimas hæreſes ſeminantes, per omnia ut deteſtabiles & abhominabiles hęreticos/& infideles catholicã fidẽ labefactãtes, uitandos/& puniendos fore decernimus. Inſuper oĩbus & ſingulis philoſophis in uniuerſitatib9 ſtudioꝝ generalium & alibi publice legentibus diſtricte præcipiendo, mandamus, ut cũ philoſophorũ principia/aut concluſiones, in quibus a recta fide deuiare noſcunt, auditoribus legerint/ſeu explanauerint, quale hoc de animę mortalitate, aut unitate, & mundi æternitate, ac alia huiuſmodi, teneant ueritatem religionis chriſtianæ omni conatu manifeſtam facere, & perſuadendo, pro poſſe docere, ac omni ſtudio hmõi philoſophorũ argumẽta, cum omnia ſolubilia exiſtant, pro uiribus excludere/atq; reſoluere. Hæc ſunt huius Lateranenſis concilii decreta. Sed quid hic depræhendes aliud q̃ abuſum in diſputantium area reprobatũ. Dic etiã nũquid non tibi cæteriſq; licuerit explodere queſtionem a grauibus etiam theologis ſæpe uerſatam, an Chriſtus poſuerit ſuppoſitari ſub ſpecie equina/uel aſinina? Et Luciani Icaromenippum nemo non laudauit, quo ſtultas philoſophoꝝ q̃ſtiones de dyametro terrę/de athomis/de diſtãtia terrę & Lunę/de duabus negationibus unam affirmationẽ faciẽtibus, & id genus tricas Siculis giris uaniores irriſit. Ita mirũ nõ fuerit, ſi ad exibilandã hanc uanã queſtionẽ etiam in Lateranenſi concilio patres propter imortalitatem animæ ita ſtatuerint, maxime ne de hac re nemo in poſterũ ita curioſe perquireret. Alioquin nunq̃ eos tam craſſi iudicii fuiſſe crediderim, ut imortalitatẽ animæ in dubiũ reuocarint, & illius ſeſſionis decretũ licet tibi diſpliceat, noſtro tñ Eraſmo, ſi diligenter queſieris, mirum in modũ placuiſſe iuenies, & maxime in ſcholiis eplę ad Euſtochiũ

Lucianus

LVTHERVS

Ta unuſquiſq; in ſenſu ſuo abundet. Mihi decretorum auctores ſunt Gregorius .9. Bonifacius .8. Clemens .5. & extrauagantium pontifices, q̃ his a gentibus in publicum ſparſa & præcepta ſunt, & omnia ſtabilita, quæ inſtar Gregorii/Auguſt. Hierony. Bernardi/& alioꝝ, uel in bibliothecis, uel in arcis pro cuiuſq; arbitrio conſulenda citra ullum periculum relicta fuiſſent, felicior eſſet eccleſia. Nunc uero q̃n ſummis

articulis fidei æquātur ab adulatoribus aūt & præferuntur fructū illarum habentes, ordinis ecclesiastici confusionem/conscientiarū horrēdas carnificinas/euangelii ignorantiam/sceleꝝ impientissimā licentiam/adulatoꝝ Romanēsium odiosissimam tyrannidē, donec id meruerint, ut sub uasto cœlo nō sit nomē odiosius/& graueolentius q̄ nomen Romanæ curiæ.

FABER

PAtellæ uitiorum nullum faciam operculum. Si ciuitas fidelis facta est meretrix, cū Esaia doleo. & forsā Esaias es, cui dictū est a domino. Dissolue colligationes tuas, aut synalagmata, idest cōmutationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. Fateor in beneficiorum prouisionibus tot clausulas/tot regulas & derogationes esse uanas atq; superfluas, ut nisi cassarit eas, ac e medio tollat ille, qui nup nobis solius dei prouidentia Romanus contigit episcopus. Non uideo res ecclesiarum demum subsistere posse. ex eo tamen speramus conuerti praua in directa, & aspera in uias planas. Interim tū mi Luthere adhuc stat, quod est apud Hieronymum. Plangite Babylonem, & accipite resinam correctionis eius. Sed nunquid Resina nō est in Galaad, aut medicus non est ibi? Resinam autem oportet esse rationabilem, ut est apud Origenem in Hiere. homelia. 2. ita ut malagma paremus cui nō desit oleum, quo sanetur misera ciuitas, & curata desinat esse quod fuerat. Rationabilem autem etiam eam dicimus esse, quæ procul est a tumultuaria siue sæuera correptione, de qua supra non nihil traditū est. Correptio autem ut placeat domino citra iniuriā detractionis fieri debet. Et hanc normam per multa capita tradit August. in lib. de cōflict. ui. & uir. Dem tibi itaq; qđ capere possis uulpes, imo iugulare, uineam domini exterminātes. Sis & Daniel, qui possis increpare seruos peccātes. Aut alter Amos pastor capraꝝ cui sit data libertas, ut in sacerdotum principes dicas quicquid in buccam uenerit. tamen modus seruandus erat, nec erat transiliēda statera. Vidisti forsan epistolam Maxentii/Ioannis serui dei ad monachos Scytaꝝ, ubi inter cætera sic ait. Qui quēlibet quasi errantē obiurgat, nec instruit quid sequatur, nō beneuolus doctor ostēdit, sed criminator inuidus denotatur. Vnde non est facile credendum

Esaias. lviii.

Hierem. viii.

hanc illius epistolam esse, cuius fertur nomine inscripta, pręsertim cū in ea nihil, uti diximus, rationis cōsequentiæ reperiatᵗ. Sed tota criminationibus/obtrectationibusq; uanis (quæ solent ex rancore aduersantis procedere animi) uideatur referta. hæc Maxentius. Sint itaq; nonnulli principes ueluti rugientes leones/iudices, sicut lupi Arabiæ, imanes, pphetæ/uesani uiri/infideles sacerdotes polluerint sanctum, iniuste egerint contra legem, ut est Sopho. 3. Tamen receptissima Hieronymi sententia est. Presbyteri mali, qui Susannam uiolare cupierūt, cęteros pŕsbyteros, qui bene uixerint, nō condēnēt. Et mali principes, quos describit sermo propheticus nō sunt bonis principibus contumeliæ. Memineris Nazianzeni in Monodia dicentis, facilius esse quæ cōsistunt dissoluere, q̄ iā collapsa restituere atq; aptare. Qd si te prouocatum a litigiosis esse dixeris, tibi Hiero. ad Titum respondeat dicens, Si sumus filii pacis, ut uelimus super nos pacem requiescere, & accessimus ad Hierusalem cœlestem, quę ex pace nomen accepit cum his qui oderunt. Et quantum in nobis est, cum omnibus hominibus pacati simus, nō solum cū modestis sed etiam cum rixosis.

Sopho.
Hierony.
Nazianzenus

LVTHERVS

EX his credo intelligi me nōn fuisse tā crassæ ignorātiæ ut nescirem longe ante quadringentos annos decreta Ro. pōtificis nata. Alioquin quomodo certos quadringentos annos & nō plus aut minus potuissem recitare, quomodo iudicare, q; esset frigidissima, qūo historias allegare, qūo textum scripturæ contrarium asserere, nisi diligentissime omnia prouidissem/& contulissem.

FABER

VTinam peruidisses omnia, & longe ante quadringētos annos non paruam ecclesiæ auctoritatem Roma. didicisses. Discere poteras, qui Augustinianus es, ex unico libro Augustini de unico baptismo cōtra Peti. c. 14. Cū tempore Cypriani Stephanus Ro. eps nō solū non rebaptizauit hęreticos, uerum etiam hoc facientes, uel ut fieret decernentes, excō-

August.

municādos esse cēsebat. Quæ res una cū aliis multis ueritati nostræ ualidum est argumentū.

LVTHERVS

X his indiciis uolui nasuto lectori satisfactum, ut me non sine causa posuisse cognosceret. nec ignorantia sed industria sic locutum fuisse. Simul ꝙ insidiose & adulatoriæ propositioni Eccii per omnia par referre uolui. Qui cum asseruisset ante tēpora Siluestri Ro. ecclesiam fuisse aliis superiorē. Et ego persuasissimū haberem Ecciū nō esse adeo impudentem ut publice mentiret, nec tam ignarū historiarū, ut hęc uera crederet, insidias suspicatus sum, ut qui more sophistarū & lubricitates istorū protheorū probe callerem, qui si uolent, falsum faciēt uerū, & uerū mutent in falsum. cū interim in aliis eum loquendi rigorē exigāt, ut nec uerba dei tuta corā eis sint. proinde uolui animosiorē ante diem triumphabūdum reddere, sicut ipse me formidabundū usus est facere.

FABER

Paulus Hierony. Triusq; hoc est Eccii ac tuas uices sæpe indolui. Sciebā esse scriptum ad Galatas. Si inuicem mordetis & remordetis, uidete ne ab inuicē consumamini, qđ Pauli dictū Hiero. simpliciter accipiendū credit, Ne detrahamus inuicē, ne maledicto nos putemus ulcisci, ne contristati contristari cupiamus. Et similes bestiarū mordere pariter & remordere, ut post sequatur interitus atq; consumptio. Sed uter alteri causam, aut primam latrandi ansam dederit, aliorū esto iudicium. Vtcūq; tamē

Gelasius iuxta Gelasii sententiam rerū principia sunt perquirenda. Vtrunq; ut præceptorem ueneror. Tu me cartis nō parum, Eccius me uiua

Quintilianus uoce docuit. Et ex Quintiliano didici quid utriq; debeam. Sed heus

Paulus tu Luthere cur Ecciū hic mētiri dicis. forsan hoc ex Paulo didicisti, qui Cretenses semper mēdaces ex Epimenidis oraculo facit. Aut ex Petro forsan didicisti, qui prędixit futuros magistros, qui in errore conuersati, libertatem illis promittētes, quum ipsi sint serui corruptionis. quibus melius erat non cognoscere uiam iustitiæ, ꝙ post

agnitionem retrorsum conuerti ab eo, qđ illius traditũ est mãdato. At de his alis, ad ecclesiã Ro. uenio, & qđ ad illã in pñtiarũ ptinet. Libere hoc dico, hoc fetio, qđ sãcta synodus Nicena decreuit. Videris quidẽ esse nõ solum contra concilia, sed & demum imperatores Iustinianũ/ Theodosium / Constãtinum/ Valẽtinianum/ Carolum Magnus, q tibi cõtraria ante multa saecula pfessi sunt. Dein lãgues hic circa quaestiones/ & pugnas uerborũ, ex quibus secundũ Paulũ oriuntur inuidiae/ contẽtiones/ blasphemiae/ suspitiones malae/ confutationes hominũ mẽte corruptorũ, dũmodo circa Petri ac ecclesiae Ro. primatum quaeris an sit de iure diuino, nec ne. & ignoro haec quaestio an rei conueniat. Docuit Paul. inanes quaestiones & quae rei non conueniunt, imo quae non aedificant, & quae maxime lites generant, omnino uitandas. Et rectissime scripsit Constantinus imperator ad Alexandrum/ & Arriũ. Huiusmodi quaestiones quae nõ cuiusdam legis necessitate proponũtur inutilis uacationis tempus exquirũt. Et licet causa cuiuspiam naturalis exercitii fiant, tamen debemus ea intra sensum claudere, & nõ prompte in publica & cõciliabula deportare, nec oim auribus inconsulte cõmittere. Quãtus enim est unusquisq hominũ, ut possit ita magnarũ rerum & ualde difficiliũ uirtutes ad perfectum inspicere, aut interpretari digne. Idem constantinus iterum ad episcopos in Tyriorũ urbe collectos scribens omnino quęstiones iurgiosas secari suadet ac iubet ita concludens. Vos qui sancta mysteria diuinae clementię perferre uidemini, decet custodire, ne talia agatis, quae ad contentionem & odia pertinere noscuntur, et ut absolute dicam, quae ad humani generis tendere uidentur interitum. An tu haec seruaris, intra te cogitato. Quaestionem itaq rixosam/ captiosam/ & plane tumultuariã habes super primatu Petri, an sit de iure diuino. Et interim, quod dolẽdũ est maxime, dũ haec in utrãq partem disputas, pessima quaeq satis imprudẽter, ne dicã impudenter, de pontifice dicis. nec modo pontificem taxas, sed & nec parcis epis reliquisq in sacris ministeriis quottidie uersantibus. Vide mi Luthere qualẽ hic theologũ agerẽ, si prima facie uelim inuestigare an imperium, an etiã monachatus sit de iure diuino. Et anteq̃ finẽ rei darẽ, multa effutirẽ inepte, licet nihil hic forte super monachatu curares, ita testante tuo libello de uotis monasticis oium arrogãtissimo. Haec missa facio. Videamus an aliqua sit eorũ canonũ auctoritas, quibus primatus ecclesiae Ro.

De quaestione captiosa.

Cõstãtin. ad Alexandrũ & Arriũ

fundari uidetur. Primo omniũ itaq; præmitto, quod in .56. canone Carthagineñ cocilii cũ Bifacinis epifcopis habetur. Ibi deciditur ut ꝑter fcripturas canonicas nihil in ecclefia legatur fub nomine diuinarum fcripturarum. Sunt aũt canonicæ fcripturæ noui teftamẽti euangelioꝝ libri quatuor, Actus apoftoloꝝ liber unus, Pauli apłi epiftolæ .13. eiufdem ad Hebræos, una Apocalypfis Ioannis. Et in hoc cõcilio quanq̃ fic definitũ inueniam, tñ in fynodo fecundum Laodiciam Phrygiæ pacatione in .56. regula pro canonicis libris etiam haberi inuenio. Epiftolas catholicas Iacobi unã, Petri primã & fecundam, Iudæ unam, Ioãnis duas. Ex his fcripturis canonicis maxime ex euangelioꝝ libris primatũ Petri firmatum effe dico, & maxime ex euangelio Matthæi ac Ioannis. Qđ fi euãgelium omni careret interprete, a quouis etiã ignauo diceret. Matthæi fedecimo de Petri perfona intelligendum, citraq; fic de iure diuino. Sic ergo a Petri primatu, qui eft de iure diuino primatum ecclefiæ Romanæ accepimus. Sed ꝙ Ro. fedis mentio in euangelio aliquo facta fit, minime contendo. At hoc dico, qđ habet Maxentius ad Hormifdã fcribens, Qđ chriftiana fides canonicis libris/& fynodalibus difciplinis/ac patrũ regularibus conftitutis, ftabili & incõcuffo tramite limitari debet, eapropter idem Maxentius anathematizat omnem fenfum Pelagii/& Cœleftii, & omniũ, qui his fimilia fapiunt, fufcipientes omnia, quæ in diuerfis locis cõtra ipfos acta funt, & fcripta a præfulibus apoftolicæ fedis .i. Innocẽtio/Bonifacio/Zofimo/Cœleftino/& Leone, Athico etiam Conftantinopolitano, & Auguftino etiã Aphricanæ prouinciæ epiftolis. Et non grauat fancta fynodus orthodoxoꝝ epifcopoꝝ in Conftantinopoli congregatorũ fcribere Damafo papæ/ac reliquis fanctis epifcopis in hæc uerba. Nos perfecutiones/fiue tribulationes/fiue minas impiales/ fiue crudelitates iudicum / fiue alias quaflibet tentationes hæreticoꝝ libenter fuftinuimus pro euangelica fide, quæ in Nicea Bythiniæ a .318. patribus roborata dignofcitur. quæ fi uera funt, ficut nemo negare poterit hæc quæ Nicena fynodus de primatu Ro. ftatuit ecclefiæ. Certe firma feruari debebunt. Et egregie nos docet Origenes in Matth. fcribens homel .19. ubi uerbum hoc tractat euangelicum quotidiã dicentiũ. Ecce hic Chriftus, ecce illic. ecce in folitudine, nolite exire, ecce in domibus nolite credere. & inter cætera fic ait. Quoties canonicas proferunt fcripturas, in quibus omnis chriftianus confentit & credit,

Carthaginẽfe concilium

Synodus fecundũ Laodiciã Phrygiæ pacatione

Maxentius

Conftantinopolitana fynodus

Nicea Bythiniæ urbs

Origenes

& credit, uidenť dicere. Ecce in domibus est uerbū ueritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quēadmodū per successionē ecclesiæ tradiderunt nobis. hęc Orig. Et Hieron. hancce fidē se seruaturū ait, quam suxit ab ubere materno. Proinde licet idē Hiero. doctissimus fuerit omniū, quos ea ætas habebat, noluit tñ aliud in hypostasibus etiā diuinis asserere, q̄ qđ iuberet Damasus Ro. sedis eps, Vide epistolam, & me uera dixisse reperies, & August. Propterea forsan auctoritati ecclesiæ tantum tribuit. Qđ ad me attinet, nihil saluti meæ minuet, etiā si pastores in mercenarios, ac oues in lupos abeant, efficianť Neuri/siue Thanephii. Id .n. cū Origene dicam Pastores ecclesiaꝝ nisi ille pastor uenerit per se, bene gregē seruare non poterunt. Infirma est eoꝝ custodia, nisi Christus cū eis pauerit atq; seruauerit. Dudum siquidē in aplo lectū est. Dei cooperatores sumus. Pastor bonus qui imitatur pastorem bonum, cooperator est dei/& Christi. Et propterea pastor bonus est, q habet secū pastorem optimū cōpascētē sibi. Quæ Origenis sententia, si uera est, si pastor est malus, imo pessimus in iusto dei examine, ppterea reddet rationem, & reddet illi dominus secundum opera sua. Qui bene egerit, ibit in uitā æternā. qui uero male, in ignē æternū. Tamen interim neminē suo iure spoliādū duco, & eo potissimū q̄ a sanctis pr̄ibus per totidem sæcula cōparatum est. Addo ad hæc non esse necesse, ut ex biblia probētur oīa. Siquidem & ueritati extra bibliam modo ab ecclesia recepta sit ex August. sententia non parū debemus. Hoc totus probat Aug. liber de ecclesiasticis dogmatibus. Et hac de re ppriū est caput eiusdē August. in li. de assūptione Marię uirginis. Siquidem de Melchisedech sacerdotis dei excelsi iustitia, scriptura nihil loquiť. Nihil habemus de Heliæ & Enoch uita felici. Quanq̄ raptos eos scriptura testeť. Et de assūptione beatæ uirginis scriptura nihil cōmemorat, nisi qđ quęrēdū ē ratione, qđ cōueniat ueritati, fiatq; ipsa ueritas auctoritas, sine qua nec est, nec ualet auctoritas. Et multa ac ppemodū infinita sunt illius genera, quę tñ in ecclesia cassari nō debēt. At q̄ te semper q̄tū ex alto cōceditur, ad primitiuā ecclīā imo tpa aplica ppius ducā, en tibi tandē Hireneum Lugdun̄ epm ppono, quē tu ēt negare nō audebis. Et forsan illū si tibi olim uidere licuisset, nō statuisses in animo tātā interGermanos nr̄os mouere tragœdiā. Is qdē in. 3. lib. c. 3. cōtra hæreticos sic ait. Traditionē

Hieronymus

Augustinus

Orige. in Lucam hom elia. xii.

Nō est necesse ut ex Biblia omnia probentur

Augustinus

apl̃o℞ in toto mundo manifestatã, in oi ecclia adest ꝑspicere oib us qui uera uelint audire, & habeamus annumerare eos, qui ab apl̃is instituti sũt ep̃i in ecclesiis, & successores eo℞ usq ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq cognouerunt quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quę seorsum & latenter ab reliquis perfectos docebant, his uel maxime traderent ea, quibus etiã ipsas ecclesias cõmittebant. Valde enim perfectos & irreprahensibiles in omnibus eos uolebant esse, quos & successores relinquebãt, suum ipso℞ locũ magisterii tradentes, quibus emendate agentibus, fieret magna utilitas lapsis, aut summa calamitas. Sed qm̃ ualde lõgũ est in hoc tali uolumine oiũ ecclesia℞ enumerare successiones, maxime & antiquissime & omnibus cognitis a gloriosissimis duobus apl̃is Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutę ecclesiæ Eam quam habet ab apostolis traditionem/& annunciatam hominibus fidẽ per successiones ep̃o℞ peruenientẽ usq ad nos, indicãtes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo uel per sibi placentiã uel uanam gloriam, uel per cæcitatem & sententiam malam, ꝑterq̃ oportet, colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conueniri ecclesiam, hoc est eos qui sunt undiq fideles, in qua semper ab his, qui sunt undiq cõseruata est ea, quæ est ab apl̃is traditio. Fundantes igit̃ & instruentes beati apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrãdæ ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum apostolus meminit. Succedit autem ei Anacletus. Post eum tertio loco ab apostolis episcopatum sortitur Clemens, qui & uidit apl̃os & contulit cum eis. Et cum adhuc insonantem p̃dicationem apostolorum, & traditionẽ ante oculos haberet, nõ solũ cũ adhuc multi supererãt tunc ab apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione nõ modica inter eos, qui Corintho essent fratres, facta scripsit, quæ est Romæ ecclesia, potentissimas literas Corinthiis ad pacem eos congregans & reparans fidem eo℞, & annũciãs quam in recẽti ab apostolis receperant traditionem annunciantẽ unũ deũ omnipotentem factorem cœli & terræ, plasmatorem hominis, qui induxit cataclismum, & aduocauerit Abraham, qui eduxerit populum de terra Aegypti, qui collocutus sit Mosi, qui legẽ disposuerat, & prophetas miserat, qui ignẽ ꝑparauerit diabolo/& angelis eius. Hunc patrẽ dñi nr̃i Iesu Christi ab ecclĩis annũciari ex ipsa scriptura, qui

Nota optime lector quid hic Hireneus habeat.

uelint diſcere,poſſunt,& apoſtolicę eccleſię traditionem intelligere,
cum ſit uetuſtior epiſtola his,qui nunc falſo docent,& alterum deũ
ſuper Demiurgum & factorem hoꝝ omniũ,quę ſunt,cõmentiunt͛•
Huic autem Cleméti ſuccedit Euariſtus,& Euariſto Alexander, ac
deinceps ſextus ab apoſtolis conſtitutus eſt Xiſtus,& ab hoc Teleſ
phorus ; qui etiã glorioſiſſime martyriũ fecit,ac deinceps Eginius,
poſt Pius,poſtq; Anicetus•Cum autem ſucceſſiſſet Aniceto Sother,
nũc duodecimo loco epiſcopatum ab apoſtolis habet Eleutherius•
Hac ordinatione/& ſucceſſione ea quæ eſt ab apoſtolis in eccleſia
traditio & ueritatis pconatio peruenit uſq; ad nos•& eſt pleniſſima
hæc oſtenſio,unã & eandẽ uiuificatricem fidẽ eſſe, quæ in eccleſiis
ab apoſtolis nunc ſit conſeruata & tradita in ueritate • Polycarpus
aũt nõ ſolum ab apoſtolis edoctus & cõuerſatus cum multis , ex eis
qui dñm noſtrũ uiderũt , ſed etiã ab apoſtolis in Aſia in ea quæ eſt
Smyrnis, eccleſia conſtitutus epiſcopus , quem & nos uidimus in
prima noſtra ætate,multũ enim perſeuerauit,& ualde ſenex glorio
ſiſſime & uiliſſime martyrium faciẽs,exiuit de hac uita•Hic docuit
ſemper,quæ ab apoſtolis didicerat , quæ & eccleſiæ tradidit, & ſola
ſunt uera • Teſtimonium his perhibent quæ ſunt in Aſia eccleſiæ
oẽs,& qui uſq; adhuc ſucceſſerũt Polycarpo,qui uir multo maioris
auctoritatis eſt,& teſtis,& fidelioris ueritatis eſt teſtis q̃ Valẽtinus
& Martion & reliqui qui ſunt peruerſæ ſententiæ • Is enim eſt qui
ſub Aniceto cum adueniſſet in urbẽ,multos ex his,quos pdiximus,
hæreticos conuertit , in eccleſia dei unam & ſolam hanc ueritatem
annuncians,ab apoſtolis percepiſſe ſe,quam & eccleſiæ tradidit• Et
ſunt qui audierunt eũ dicentem,Quoniam Ioannes dñi diſcipulus
in Epheſo iens lauari, cum uidiſſet intus Corinthũ,exilierit de bal-
neo non lotus dicẽs • Ne timeat q balneum concidat,cũ intus eſſet
Corinthus inimicus ueritatis•Et ipſe Polycarpus Martioni aliquã
do occurrẽti ſibi & dicenti,Cognoſcis nos• Reſpondit,Cognoſco te
primogenitũ Satanæ•Tantum apoſtoli & hoꝝ diſcipuli habuerũt
timorẽ,ut neq; uerbo tenus cõmunicarent alicui eoꝝ, qui adultera-
uerant ueritatem• Quẽadmodũ Paulus ait• Hæreticũ aũt hominẽ
poſt unã correptionẽ deuita,ſciens qm̃ peruerſus eſt,qui eſt talis,&
a ſemetipſo dãnatus• Eſt aũt & epiſtola Polycarpi ad Philippenſes
ſcripta perfectiſſima,ex qua & characterem fidei eius/& pdicationẽ
ueritatis,qui uolunt,& curam habent ſuæ ſalutis,poſſunt diſcere•

Sed & quæ est Ephesi ecclesia a Paulo quidē fundata, Ioanne aūt permanente apud eos usq; ad Traiani tempora, testis est uerę apostolorū traditioni. hęc Hireneus. Sed quis fuerit Hireneus, partim hic, partim ex Hieronymo habes, qui ingenue illū etiā Polycarpi discipulum fuisse testatur. At quid hic Hireneus ulterius habet? certe quod ad Romanam ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse sit omnem conuenire ecclesiam, hoc est eos, qui sūt undiq; fideles. Et q Clemens ēt utriusq; apli discipulus Corinthios ad pacem/& fidem acceptā reparauit. Et tu ex Aquilone ueniens, post mille ac trecētos & plures annos conaris tuo peruerso aut saltē peregrino, ut mitius loquar, dogmate, illud Petro illiusq; successoribus eripere, quod etiam temporibus Petri & Pauli apostolorum habuisse, compertissimum est, id temeritatem ac impudentiam esse dicunt aliqui. Ad priora nunc redeo mi Luthere. Tu dicis & facis omnes episcopos & sacerdotes æquales. Cur ergo in tricesimo quinto canone apostolo. sic legitur. Episcopos gētium scire cōuenit Quis inter eos primus habeatur, quem ueluti caput existiment, & nihil amplius præter eius conscientiā gerant. Et in Nicena synodo unde antiqua consuetudo per Aegyptum/Libyam/& Pentapolim uenit, q Alexādrinus episcopus omniū habeat potestatem. Vnde urbis Romæ parilis mos erat. Dic ante trecētesimum annum quis hoc ordinauit? Nonne apostoli, teste Hireneo? Et tu non solū apostata, sed & omnium apostatarū seductor, quod inuitus me dicere cogis. Cur audes tantā præscriptionem infringere, quam nec ullus rusticus in decennalis agri possessione permitteret. Et quia sal es, qd iā euanuit, unde nisi ingemueris, & conuersus fueris, ad nihilū ualebis ultra, nisi q mittaris foras, & cōculceris ab hominibus. Sed reuertere reuertere Sulamitis, reuertere, ut intueamur te.

Canon apostolorum. xxxv.

Canō est Niceni concilii

LVTHERVS

Rima est D. Hieronymus in epistola ad Euagrium sic scribēs. Legimus in Esaia, Fatuus fatua loquit. Audio quendam in tantam erupisse uecordiam, ut dyaconos psbyteris anteferat. Nā cū apostolus perspicue doceat eosdem esse presbyteros quos episcopos, quid patitur mēsarum & uiduarū minister, ut sup eos tumid9 se efferat, ad quorū pces corpus

& sanguis Christi conficitur? Quęris auctoritatē? audi testimoniū. Paulus/& Timotheus serui Iesu Christi omnibus sanctis, qui sunt Philippis cum epis & dyaconis. Vide aliud exemplū in Actibus apostoloꝝ ad unius ecclesiæ sacerdotes ita Paulus loquit. Attēdite uobis & uniuerso gregi, in quo spiritussanctus posuit episcopos, ut regatis ecclesiam dei, quā acquisiuit sanguine suo. ac ne quis contē tiose in una ecclesia plures fuisse episcopos contendat, audiat aliud testimonium, in quo manifeste comprobatur eundem esse epm atq; presbyterum. Propter hoc reliqui te Cretæ, ut quæ deerant, corrigeres, & constitueres episcopos per ciuitates, sicut tibi mandaui. Si quis est sine crimine unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut nō subditos. Oportet .n. episcopos sine crimine esse, sicut dei dispensatorem. Et ad Timoth. Noli negligere gratiam, quę data est tibi per prophetiā/& per impositionē manuū presbyteri. Sed & Petrus in epla prima. Presbyteros, qui in uobis sunt, precor ego conpresbyter & testis passionū Christi, & futuræ quæ reuelandę est gloriæ particeps, regite gregē Christi, & inspicite non ex necessitate, sed uoluntarie iuxta deum, quodquidem græce significantius dicit ἐπισκοποῦντες. Vnde & nomen episcopi tractū est. Parua tibi uident tantoꝝ testimonia uiroꝝ. Clangat tuba euangelica filius tonitrui, quem Iesus plurimum amauit, qui de pectore saluatoris doctrinaꝝ fluenta potauit, presbyter electæ dominæ & filius eius, quos ego diligo in ueritate. Et alia epla. Prebyter Gaio charissimo, quem ego in ueritate diligo. Qd' autem postea unus electus est, qui cæteris pręponeretur, in remedium schismatis factū est, ne unusquisq; ad se trahens, ecclesiam Christi rūperet. Nam & Alexandriæ a Marco euangelista usq; ad Esdrā/& Dionysium epos presbyteri semper unum ex se eligebāt. & in excelsiore gradu collocabant. Quem episcopum nominabant, quomodo si exercitus sibi imperatorem faciat. Dyaconi autem eligāt de se quem industrium nouerint, & archidiaconum nuncupent. Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat? Nec altera Ro. urbis ecclesia, altera totius orbis æstimanda est, & Galliæ/& Britanniæ. Nam & Aphrica/& Persis/& Oriens/& India/& oēs barbaræ nationes unum deum adorant, unam obseruant regulam ueritatis. Si autem auctoritas quæritur, orbis, maior est urbe, ubicunq; episcopus fuerit siue Romæ/ siue Eugubii / siue Constantinopoli/siue

Rhegii/siue Alexandriæ/siue Thamis eiusdem meriti est,& eiusdẽ sacerdotii potentia diuitiarum/& humilitas paupertatis uel sublimiorem/uel inferiorem facit. Cæterum omnes apostolorum successores sunt. hæc. D. Hieronymus. Nihil de mutatione temporum loquor, nihil de iure positiuo,hoc contendo. si unus episcopus iure diuino cæteris præfertur. Manifeste hic Hierony. hæresim docet non solũ ipse(Nam soli ei non crederẽ) sed Petrus/Paulus/Ioannes/Lucas, quos inducit irrefragabiles auctores. Quis iis resistet? Cur adulator negat Ro. pontificem cæteris esse coepiscopum , cũ primus Petrus se cõpresbyterũ appellet? Si successores sunt Petri, quid erubescũt titulum sui pdecessoris, si nomen superbissimũ sanctissimi summi maximi pontificis hæreditant ex recentibus. Cur non nomen compsbyteri & coepiscopi a primo? Obsecro an Petrus/Paulus/Ioãnes Lucas/& omnes apostoli ignorauerũt quid uerbum Christi uoluit Tu es Petrus, & tibi dabo claues, & Pasce oues meas. Si me oino hæreticum clamant, qui omnia,quæ uolunt, tribuo Ro. pontifici, solum ne auctoritate scripturæ, idest mẽdaciter facere cogar. parcãt S. Hieronymo tantis auctoritatibus munito. Proclamat ille longe impudẽtius epos potẽtia diuitiarum/& humilitate paupertatis inuicẽ esse uel sublimiores,uel inferiores. Ego consensu fideliũ & decretis hominum id astruo. Cur non hunc irreuerentẽ/blasphemum/seditiosum bis septies cõburũt, hæreticæ prauitatis prauissimi inquisitores,aut me cum Hierony. interim sapere sinãt, aut me cũ Paulo Petro/Ioanne/Luca sentire. Si hoc non est satis, age cõburant sua decreta primum. Nam hæc epistola recitatur in decretis dist. 93. c. legimus,legitur/auditur/docetur / & approbatur hæc ab uniuersis in ecclesia Romana. Cur ergo unus prohibeor dicere/& sentire qđ ipsimet omnes dicunt/sentiuntque/iubentque sentire. Hieronymus nõ modo episcopos æquat inter se, sed & psbyteros episcopis cõparat, alterum ætatis/alterum officii nomen esse pronuncians. Ego longe reuerentius locutus,nihil peto, nisi ut contra hãc ueritatẽ nõ cogar scripturas , & uerbum dei illudere , si dent Ro. pontifici quicquid uoluerunt,modo auctoritate scripturæ id non astruant. Sed & scripturas eorum sensui aptari patiar, modo ne hunc esse Germanum & solum sensum contendant. Sat ergo est quod frigidissimis decretis primatus asseritur,qui feruentissimis dei uerbis negať. Sed audiamus iterum eundem in commentario super epistolam ad Titum.

Redis hic te uelut alter Hercules quendã aprũ cepisse Catholicum. Sed certe te fallit inanis opinio. Siquidẽ nemo est etiam, qui primis dumtaxat labris theologiæ sacra prelibarit, qui ignoret episcopum etiam dici presbyterum. Presbyteros aũt hic eos puto, de qbus Hieron. in Esa. c. 4. Et tu si uidisses unq̃ Grecos, inuenisses quõ Suidas ac alii p̄sbyterũ interpretari soleãt, ut tamen saltem honoratior sit/ac habeatur. Sed putas a Petro/ac Paulo/Ioanne/& Luca recesserint sancta concilia ac Ro. pontifices alios non uocando coepiscopos/conpresbyteros/imo fratres? minime. Quod ut manifestum fiat, multis id scriptis tibi probabo. Tempore Constantini sic scriptum inuenio. Sanctæ magnæq; dei gratia Alexandrinæ ecclesię/& dilectissimis fratribus per Aegyptum/& Libyam/& Penthapolim constitutis congregati, & magnam sanctamq; synodũ in Nicea celebrãtes episcopi in dño salutẽ. Et ex Sardicensi cõcilio sic scriptũ inuenio. Sancta synodus dei gratia Sardice congregata ex urbe Romana/Hispaniis/Galliis Italia/Campania/Calabria/Aphrica/Sardinia/Pannonia/Mysia/Dacia/Dardania/altera Dacia/Macedonia/Thessalia/Achaia/Hepiri/Thracia &c. uniuersis episcopis/& cõministris sanctæ/& aplicę ecclesiæ dilectissimis fratribus in dño salutem. Sic etiam inueniẽ in epistola Damasi scribẽtis in hæc uerba. Damasus/& Valerianus & cæteri episcopi dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis ep̄is in dño salutem. Et iterum. Domino fratri & consacerdoti Liberio Eustachius/Theophilus/& Siluanus in dño salutem. ac dein iterũ Dilectissimis fratribus & cõsacerdotib9 Eustachio &c. Et uniuersis Orientalibus orthodoxis Liberius episcopus/& Occidentales ep̄i in dño salutẽ. & in alia ep̄la. Dominis honorabilibus atq; uenerãdis fratrib9 & cõministris Damaso/Ambrosio &c. & reliquis episcopis in Roma collectis, sancta synodus orthodoxoꝝ episcopoꝝ cõgregatorum in maxima ciuitate Constãtinopoli in dño salutem. Ex concilio Carthaginensi sancti patres ad sanctum Innocentium papam urbis Romę ita scripserũt. Dño beatissimo & honorãdissimo sancto fratri Innocẽtio papæ Aurelius Numidius &c. quibus Innocẽtius Aurelio/& omnibus sanctis episcopis, uel cæteris, qui in concilio Carthaginẽsi adfuerunt, dilectissimis fratribus in dño salutem. Et

Hieronymus

Nicena synodus
Sardicẽ concilium

Damasus

Conciliũ Constãtinopolitanum
Conciliũ Carthaginense

Mileuitarum concilium

ex Mileuitano concilio ita scriptũ est. Domino beatissimo meritoq; uenerabili & in Christo honorando papae Innocentio, Siluanus in dño salutem &c. in qua epistola ponunť haec uerba. Sanctus filius tuus frater & conpresbyter noster Hieronymus. Idem Innocẽtius ita orditur. Innocentius Siluano/Seni/Valentino/& caeteris, qui in Mileuitana synodo interfuerunt, dilectiss. fratribus in dño salutẽ. Et in eadẽ epistola sic legiť. Arbitror omnes fratres/& coepiscopos nostros nõ nisi ad Petrum. i. sui nominis & honoris auctorẽ referre debere, uelut nunc retulit uestra dilectio, ꝙ per totum mundum possit ecclesiis omnibus in cõmune prodesse. Possem & multa id genus adferre testimonia. Sed sicut ante mille annos seruauit Innocentius, ita & in hanc horam seruat Ro. episcopus, ita ut episcopis scribat fratribus. Nec unq̃ aliquis negauit, ut põtifex Ro. non esset sacerdos/cõpresbyter/siue coepiscopus. Per id tamen primatus ille Petri non fuit ademptus. At quid hoc sibi uult, ꝙ epi/& presbyteri una est ordinatio. Vterq; enim sacerdos est. sed eps primus est, ut omnis eps presbyter sit, non tamen omnis p̃sbyter eps. Ita Ambro. in epistolam ad Timoth. Et met hic fateť Hieron. ꝙ aliquid faciat eps, qď non possit presbyter. Sed de Paulo/& Timotheo hoc dico ꝙ Paulus Timotheum presbyterum ordinatum significat. Sed q̃a ante se alterum nõ habebat, episcopus erat. Et quia secundũ Hiero. presbyter ordinare nõ potest, eo ꝙ episcopus presbytero maior est. Vnde miror cur adhuc epm per omnia aequare uelis p̃sbytero. nec minus miror cur ordinẽ non sinas esse sacramentum. Sed dic, quis praeripuit hãc potestatem presbyteris, ne possint ordinare? An iterum nõ credes, dum id in euangelio non sit. An nõ demum asseres aliqua etiam uera esse, perpetuoq; seruanda, quae tamen scripta nõ sunt. Sed quid ad Chrysost. dices, qui in eadẽ epistola ad Timoth. homil. ii. sic ait. Postq̃ de episcopis dixit, eosq; formauit, quidnam illos habere conueniat, a quo item abstinere necessum sit, dictans, omisso interim presbyterorum ordine, ad dyaconos transiit. Cur id quęso? Quia scilicet inter episcopũ atq; presbyterum interest ferme nihil. Quippe & p̃sbyteris ecclesiae cura permissa est, & quae de epis dixit, ea etiam presbyteris congruunt. Sola quippe ordinatione sũt illis superiores, atq; hoc tantum plus q̃ presbyteri habere uidentur. haec Chrysosto. Responde mihi quid hic sanctus ille uir uelit. An putas hũc humana passum, q̃ pulchre tibi resoluit. Quare in epl̃is

Innocentius

Ambro.

Hierony.

Chrysost.

ad Titum & Timotheum magister gentium non uideatur fecisse discrimen inter episcopum atq; presbyterum. Sed forte adhuc antiquiorem expectas. Vide ergo canones Ancyrani cōcilii, quod ab Antiocheno/& Alexandrino episcopis ante sacrū Nicenum cōciliū celebratum fuit, & inuenies discrimē inter sacerdotes & episcopos. Sed & Clemētem/Ignatiū/Hireneum/& Dionysium tibi propono, discipulosq; domini discipulos, qui ubiq; discrimen inter episcopos & sacerdotes faciunt. & uide Dionysium de ecclesiastica hierarchia & me uerā dixisse luce clarius deprahēdes. Licet ergo Paulus praecepta dederit pro qualitate episcopi, tñ cū illa sat recte presbyteris conuenire possint, iuxta Chrysostomi sententiam, presbyterorum ordinem omisit, ac de eo nihil statuit, nō q etiā in Paulo episcopus & presbyter per omnia idem essent. Nominis autem cōmunionem eo uenisse credo, q episcopus/& pṡbyter nomina sunt officiorum. Quod & Augustinus docet in .19. de ciuitate dei .c.19. Et docet hoc Paulus dicēs. Qui episcopatum desyderat, bonum opus desyderat. Et quando Paulus ad Titum scribit. Constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego tibi disposui, factum sit, ut ciuitatibus singulis singuli praeficerentur epī. Neq; enim uolebat insulam uniuersam, inquit Theophilactus, uni episcopo demādari, sed unāquāq; urbē proprium habere pastorem iniunxit, existimans hoc modo leuiorē fore toleratu laborem, & diligentius hos populum curaturos. Id & in actis apostolorum factū esse legimus, ubi sic scriptum est. Cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros. Sed ad Paulū scribentem ad Philippenses in haec uerba. Paulus/& Timotheus serui Iesu Christi oībus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis/& dyaconis &c. Hic presbyteratū tollere nō uidet. Vnde sic Vulgarius habet. Episcopos sacerdotes dicit. Neq; enim plures praeter unum erant episcopi, qui singulis ciuitatibus praesiderent. Quippe cum nōdum essent huiusmodi nomina dispartita, sed episcopi tātum dyaconi & presbyteri dicebantur, queādmodū ad Timotheum, qui episcopi munere fungeretur, scribens, sic inqt. Ministerium tuum & dyaconatum perficio. Et rursum. Quod tibi traditum est, cū impositione manus presbyterii, hoc est episcoporū. Neq; n. sacerdotes episcopū cōsecrabāt. & cōtra pṡbyteri epī nomē sortiebant, ut q curę populi inuigilarēt, purgarētq;, & illuminarent quos foret necesse. Cuius rei gratia ad clerum nunc scribit, qd' alias

Augustinus

Paulus ad Titum

Theophilactus

Actuum .xiiii.

Paulus ad Philippenses

Vulgarius eps

nunq̄ egit. Miserant enim illi epaphroditum, qui necessaria sibi detulerat. hæc Theophilactus. Habes itaq; ex Chrysost. Vulgariæ episcopo, imo in hoc ipso Hieronymi loco non per omnia parem fuisse potestatem episcopis/atq; presbyteris. Siquidem ordinarunt & consecrarunt episcopi presbyteros. Sed non ordinarunt aut consecrarunt presbyteri episcopos. Et iste ordo uidet̄ re uera ex aplica ordinatione seruatus, atq; sic de iure diuino Paulus episcopus erat, Timotheus pariter episcopus erat, uterq; sacerdos. Vnde scriptum est. Paulus & Timotheus serui Iesu Christi cū ēpis &c. Quæquidē

Ambrosius

epistola iuxta mentem Ambrosii non ita debet intelligi, ut Paulus scribat ad ēpos/atq; dyaconos Philippeñ, sed q; scribat ad plebem. Nam si episcopis scriberet/& dyaconib9, ad personas eo℞ scriberet, & loci ipsius episcopos scribēdum erat, non duobus uel tribus, sicut & ad Titū/& Timotheū. Sed q̄uo ēpm & sacerdotem pares demū facis? Nunquid non in Arrii errorē ite℞ laberis incaute? qui pariter ēpos/& p̄sbyteros æquales esse uolebat. Vtcūq; tamen fuerit pro intellectu Hieronymi tres ex Hieron. locos tibi obiiciam. Dic mihi

Hieron. in. ii. lib. cōtra Iouinianū

cur inter ipsos leuitas & sacerdotes, sancta sancto℞ ubi Cherubim & propitiatorium est, pōtifex solus ingreditur? Quare reliqui sacerdotes lineis tantum utuntur uestibus, & non habent indumentum auro/hiacyntho/cocco/purpura/byssoq; cōtextū? Inferioris gradus leuitæ/& sacerdotes plaustra & boues accipiūt. Maioris ordinis gestant arcā humeris suis. Si tollis ordinem tabernaculi tēpli ecclīæ, Si omnes, qui a dextris, sunt corpus unū, & ut uulgo dicit̄, ἐν κοινῷ ne quicq̄ ēpi frustra p̄sbyteri sine causa dyaconi sunt. Vides ne hic ordinem tabernaculi ita statutum, ut sit pontifex, sint p̄sbyteri, sint

Hieron. ad Fabiolam d̄ veste sacer.

leuitæ. Sed dic quęso quæ sunt pontificis? Pontifex caput suum nō discooperiet, habet cydarim, & nomē dei portat in frōte, diademate ornatus est regio, uestimenta sua non scindet, super omnem animā, quæ mortua est, non ingreditur, super patre suo & matre sua non inquinabit̄, de sanctis non egreditur, & non polluet sanctificationē dei sui, uxorem uirginem, uiduam aūt/& eiectam/& meretricem nō accipiet. Hę sunt leges, hęc sunt priuilegia pōtificis. Cum pontifice conueniunt quædam sacerdotibus cōmunia, & hęc sunt fœminalia linea, quæ usq; ad genua/& poplites ueniūt &c. Non dicam hic de lamina aurea, de rationali/& superhumerali. Omitto tintinabula & quare pontificis gressus & motus/& uniuersa fuere uocalia. Hęc

omnia signabant mysteria noui testamenti. De Abraham quomō
figurarit summum sacerdotem, supra docuimus. Sed ꝙ presbyteri
signati fuerint per filios Aaron in hac eadē epistola, quā habemus
in manibus, testatur Hierony. ad Euagrium. Hoc idem tu addere
debueras, nec omittere, & rectum intellectum, quisquis hęc legisset,
habere poterat. Siquidem sic adiecit Hiero. Presbyter & episcopus Hier. ad Euagriū
aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde & ad Titum/& ad
Timotheum de ordinatione episcopi & dyaconi dicit. De presby
teris omnino reticetur, quia in episcopo & presbyter continetur,
qui de minori ad maius prouehitur. Vt igitur ex presbytero ordi
netur dyaconus, & presbytero minor dyaconus comprobetur, in
quē crescit ex paruo. Aut si ex dyacono ordinetur p̄sbyter, nouerit
se lucris minorem, sacerdotio maiorem. Et sciamus traditiones apo/
stolicas sumptas de ueteri esse testamento, ꝙ Aaron & filii eius atq;
leuitę in templo fuerunt, hoc sibi episcopi/& presbyteri/& dyaconi
uendicēt in ecclesia. Hęc Hiero. Hic ex utroq; Hieron. loco habes
episcopos per Aaron, presbyteros per filios illius, & dyaconos per
leuitas fuisse signatos. Sed dic quęso Luthere an non fuerit leuita
presbytero minor, & presbyter minor pontifice? An non tenebis
presbyterum ętatis/& episcopum dignitatis esse nomen? Quanquā
& hic discedere nolim ab eiusdē Hieron. sentētia in Esaiā. Sed forte
adhuc nō credis. Addam aliud ex Hiero. dictum. Verissime ortho/ Hieron. aduersus Lucifer.
doxus mihi dixisse uidetur, Ecclesiæ salus in summi sacerdotis di/
gnitate pendet. Cui si non exors quædam & ab oībus eminēs detur
potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata quot sacerdotes. Inde
uenit ut sine chrismate & epī iussione nec presbyter neq; dyaconus
ius habeant baptizandi, quod frequēter (si tamen necessitas cogit)
scimus etiam licere laicis. hęc Hieron. Sed adhuc forte non credis,
nisi te arctius stringam. Responde si potes an mentiatur Hierony.
de Petro scribēs. Inter apostolos unus in caput pręponitur cęteris, Hiero. li.i. aduer. Iouinianum
ut schismatis tollat occasio. Quoties ergo tu mihi ex Hieron. obie/
ceris in primis post longa tempora presbyteris epm̄ esse p̄positum,
toties tibi hic obiiciam Hieron. rotundo ore testantem, eapropter
Petrum etiam apostolis esse propositū, ut schismatis tollat occasio.
Sed forte miraberis quo pacto sanctum hunc uirum imo Petrum
Paulum/Ioannem/Lucam saluari uelimus. certe id facillime fieri Presbyter nomen est magnę dignitatis
potest. Siquidem p̄sbyter est nomen tantę dignitatis/tantiq; p̄conii

ut nec Petrus/nec Paulus huius nominis unq̃ erubuerint. Huius rei & si testimonia non pauca sint, hoc unũ tamen tibi sufficiat, ꝙ Moses iubetur eos eligere presbyteros, qui uere presbyteri sint. Et
·I. Timothei·v· eapropter forsan qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni
Ad Titum·i· sunt. Et ita iubetur Titus constituere per ciuitates presbyteros, qđ
Actuum·iiii· Actuum·4·actum esse legimus. Sed hic mihi responde, In sancto Christi cætu nunquid non fuerunt apostoli? fuerunt discipuli? apłi ·12·discipuli·72· Sed dices ne discipulos apostolis æquales fuisse?
Dionysius Hoc ego dico quotquot de hac re unq̃ scripserũt, inter quos & Dionysius fuit. Apostolos epõrũ/& discipulos sacerdotũ figuras fuisse intrepide testantur. Quicquid ergo hic dicitur, in nomine consistit.
Theophilactus Nec tamen res ipsa nec dignitas rei amittitur. Ita Theophilactus
Hieronymus in dicta epistola ad Philippẽses inferre uidet. Et hoc est qđ Hiero. habet in epistola ad Paulinum de institutione monachi, ubi dicit.
Apostolici viri Episcopi & presbyteri habeant in exemplum apostolos/& apłicos uiros, quoꝝ honorẽ possidentes, habere nitant & meritum. Vbi p apostolicos uiros hic ex alio loco discipulos intelligo. Qđ si tu etiã inter apostolos nullũ potestatis discrimen fuisse cõtendis, dic mihi
Actuum.xv. in actis apostoloꝝ ita legitur. Quidã descendẽtes de Iudea docebãt fratres, quia nisi circũcidamini secundũ morem Mosis, nõ potestis saluari. Facta ergo seditione nõ minima Paulo/& Barnabæ, aduersus illos statuerunt, ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad apostolos/& p̃sbyteros in Hierusalẽ super hac q̃one. Nunquid non Paulus & Barnabas fuerunt apostoli? & Paulus etiã apostolus erat, qui didicerat euangelium non ab homine sed a saluatore nostro. Cur non hãc terminabant quæstionẽ, quæ de circũcisione mouebat? Sed ad hoc respõde si potes, Habet translatio nr̃a Paulum/& Barnabam ascẽdisse ad apłos & p̃sbyteros in Hierusalẽ, & dein ꝙ suscepti fuerint ab apostolis & senioribꝰ, ubi in Græco est συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. Quod noster Erasmus ita transtulit. Conuenerunt apostoli & presbyteri, ut dissererent de hoc negotio. & iterum placuit apostolis & senioribus cum omni ecclesia. ac demum apostoli & seniores apłi & fratres his, qui sunt Antiochiæ. Si hoc, omnino erant apostoli quod presbyteri, & hoc p̃sbyteri quod apostoli, cur de apostolis atq; presbyteris quasi de diuersis dicitur? Nunquid non cum iureconsultis dicere possem, si idem sunt testamentum & codicillus, quare ergo diuersa

diuersa nomina habent. Et hic non omittendũ puto, qđ in eodem loco dicitur. Cũ magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos. Viri fratres uos scitis qm̃ ab antiquis diebus deus in nobis elegit per os meum audire gentes uerbum euangelii, & credere. Hic attẽde qđ coripheus apl̃oꝝ dicit Petrus. s. per os meũ. Et in canonibus apl̃oꝝ in .i. canone scriptum inuenio. Ep̃s a duobus aut tribus ep̃is ordinet̃. pbr̃ uero ab uno ep̃o, & dyaconus/& reliqui clerici. Et hæc ordinatio quoad ep̃m in Nicena synodo recepta est. quod tñ in Carthagiñ. cõcilio quãtũ ad Tripolim, partim remissum est, utcũqꝫ tñ. alia est forma ordinãdi ep̃i, alia ordinãdi pbr̃i. Ita ut ẽt a tp̃ibus apostoloꝝ, q̃tũ attinet ad ordinationẽ, sit discrimẽ nõ modicũ. Addo qꝫ & hic Hiero. exp̃sse fatet̃ ordinãdi potestatem esse ep̃is nõ pbr̃is. licet tu alibi ordinandi potestatẽ tribuere uidearis ẽt agricolis. Nec parua res est, qꝫ in. 35. canone apl̃oꝝ scriptũ est. Oium pbr̃oꝝ causas ad ep̃m referri debere. imo ut in. 39. canone dicit̃. Oium negotiorũ ecclĩasticoꝝ curã ep̃s habeat. Et Ignatius ad Trallianos scribẽs inqt Necessariũ est uos nihil p̃ter ep̃m facere, neqꝫ aliquid agere, sed & pbr̃is subditi estote, sicut apl̃is Iesu Christi spei nostrę, in quo perseuerantes, in ipso inueniamur. Sicut enim ep̃s est forma patris oim, pbr̃i uero sicut consessus dei, & cõiunctio apl̃oꝝ Christi sine ep̃is in ecclesia electa nõ est, neqꝫ collectio sanctoꝝ, neqꝫ cõgregatio sancta. Et idẽ Ignatius in ep̃la ad Magnesiãos ep̃m sedere dicit in loco dei, & pbr̃os in loco consistorii apl̃oꝝ. Et in ep̃la ad Tarseñ ita ait. Pbr̃i subditi estote ep̃o, dyaconi pbr̃is, populus dyaconis. Vide nũc ergo hic quale discrimẽ fecerit Ignatius inter ep̃os/pbr̃os/atqꝫ dyaconos. Sed qs fuit ille Ignatius? nũqd nõ Ioãnis euang. discipulus, tertius a Petro Antiochenę ecclĩę suffectus antistes? Putas non didicerit a p̃ceptore q̃tũ itersit iter ep̃m/pbr̃m/atqꝫ dyaconũ? Sed & hic Hiero. intẽtio poti⁹ q̃ uerba debẽt attẽdi. Erat ãt institutũ Hiero. discrimẽ inter ep̃m/pbr̃m/atqꝫ dyaconũ nõ ęqualitatẽ ep̃i/& pbr̃i monstrare, qñ ad Euagriũ scripsit. Sed mirãdũ Protheũ agis. hic Hieronymo fidis, & eũ uelut aliqđ numẽ cœleste suscipis in libro tuo oim impiissimo de uotis monast. bonũ hũc patrẽ odiosissimo scõmate taxas, qui nõ uerearis dicere a Hiero. de uirginitate locũ indigne tractatũ & qꝫ ferat̃ impetu /& feruore humano/ & nimio studio obsequendi amicis, & in primis sue Eustochio, magisqꝫ p̃mat Iouinianũ aucte q̃ solida eruditione, & qꝫ eos locos, quos principes habet torqueat atqꝫ

Canones apl̃oꝝ
Nicena synodus
Tripolis
canõ. xxxv. apl̃oꝝ
canõ. xxxix.
Ignatius
Quid ep̃s, qđ pbr̃
Ignatius qs, & qñ
Hierony.

deprauet. Et quia tã impudẽter nõ solũ diuo Hieron. sed & sanctis patribus opprobrium infers, unde tibi cum tuis sectatoribus dicit, Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, et ita ut hic alterum Arrium agas, de quo diuus Aurelius Augustinus ait, q̃ ad reliquos errores etiã illud addiderit, epm non esse superiorem sacerdote, sed æqualem. Sed putas ne sanctum Bernardum adulatũ fuisse, quũ sic scripserit ad Eugeniũ. Indagemus diligentius (inquit) quis sis, quam geras pro tempore personam in ecclia dei quis es? sacerdos magnus, pontifex summus, tu princeps epoꝝ, tu hæres apostoloꝝ, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraam, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditę sunt. Sunt quidem & alii cœli ianitores, & gregum pastores. Sed tu tanto gloriosius quanto differentius prę cęteris nomen hęreditasti. Habent illi assignatos greges singuli singulos, tibi uniuersi crediti uni unus, nec modo ouium sed & pastorũ tu unus omniũ pastor. Dices ne & sanctũ Bernardũ hic adulatum fuisse? aut fuisse mentitũ? qui tãta de pontifice Ro. ante totidem dixerit annos, quæ tamen omnia negas.

August. de hæres. c. liii.

Bernardus

LVTHERVS

Ed audiamus iteꝝ eundẽ in cõmentario super epistolã ad Titũ. Idẽ ergo pbr̃ q̃ eps. Et anteq̃ diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceret in populis, Ego sũ Pauli, ego Apollo, ego aũt Cephæ. cõi pbrorum consilio ecclię gubernabãt. Postq̃ uero unusquisq; eos quos baptizarit, suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretũ est, ut unus de pbris electus superponeretur, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Putat aliquis nõ scripturarum, sed nostrã esse sentẽtiã episcopũ & presbyterũ unũ esse. & aliud ætatis & aliud esse nomen officii, relegat apostoli ad Philippeñ uerba, & cætera, quæ supra in epl̃a ad euangelium induxit. Et in fine. Sicut ergo pbr̃i sciunt se ex ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos. Ita ipsi nouerint se magis cõsuetudine q̃ dispẽsationis diuinæ ueritate pbr̃is esse maiores, & in communi debere ecclesiã regere. Hæc ille. Vide ergo an ꝓpositio mea male uel bene

dixerit esse contra scripturarum textũ Romanam ecclesiam esse aliis superiorem, cũ etiam sit contra ipsa decreta. Nam & hęc beati Hieronymi uerba recitant dist. 96. c. olim. Atque si non ibi approbarent, tamen quia solidis pugnant diuinæ scripturæ armis, etiam si totus mundus, & angelus de coelo contradixerint, nihil dixerint. Atque ita satis puto & probatam nostram propositionem, & dissoluta omnia argumenta, quæ uel fingi contraria possunt. Stat sententia fixa nõ dispensationis diuinæ ueritate, sed ecclesiæ consuetudine episcopos esse maiores presbyteris.

FABER

Apes imitari uideris, huc illucque uolãtes, floribus tamen non omnibus insidẽtes, & tu dumtaxat flores decerpis, quos tibi conuenire putas. Duos hic locos ex cõmentariis Hieronymi citas, quos pro te facere credidisti. Sed quid eo sibi uult Hieron. quod ibi dicat. Audiant episcopi, qui habent constituendi presbyteros per urbes singulas potestatem, sub quali lege ecclesiasticæ constitutionis ordo teneatur. Nec putent apostoli uerba esse Christi, qui ad discipulos ait. Qui uos spernit, me spernit. Qui aũt me spernit, spernit eum qui me misit. Sic & qui uos audit, me audit. qui autem me audit, audit eum qui me misit. Hæc Hier. Nunquid non possem ex illis inferre nõ tantum uoce apostoli, sed euangelico præcepto episcopos habere potestatẽ cõstituendi pbros Hoc siquidem Hierõn. aperte testatur. Habet dein Hieronymus & aliud uerbum, quod forte nec tibi fecit ad stomachum; nempe sic ait. Petrus qui ex fidei firmitate nomen accepit &c. Sed ne solũ tua improbem, imo diluam quantum necesse fuerit, post uerba, quę tu hic in medium affers. Dic mihi an nõ mox adiecerit Hieronymus. Philippis inquit una est urbs Macedoniæ, & certe in una ciuitate plures (ut nuncupantur) episcopi esse non poterant. Sed quia eosdẽ episcopos illo tempore, quos & presbyteros appellabant, propterea indifferenter de ipsis quasi de presbyteris est locutus. Hæc Hiero. Dic Luthere an non hic tantum sit sermo de cõmunione nominis, non potestatis? Tua uero, quæ subinfers, potestatis differentiam habent, cũ tamen in utroque loco Hieronymus tantum de communione nominis pugnet. Sed hoc plurimũ pstare putas, quod episcopi

Hierony.

Philippis vrbs Macedoniæ

nosse debeant se magis consuetudine q̃ dispẽsationis dñicæ ueritate
p̃sbyteris esse maiores, sicut hic Hieronym9 habet. Videamus igit̃
quo pacto tibi hic satisfacere possimus. Dem tibi in toto euangelio
non esse scriptũ ep̃os presbyteris esse maiores. Nunquid eapropter
ep̃i non sunt nec erunt maiores. Dic mihi de dyaconis, ubi euãgeliũ
agat? uix mihi ostendes, ut scio. Aequabis aũt dyaconos p̃sbyteris?
Hieronymus minime gentium, nisi uelis ut tota cadat ep̃la Hieron. ad Euagriũ,
Canon. xxv. Niceni concilii aut nõ recte uiderint qd statuere debuerint patres in sãcta Nicena
synodo cõgregati, qui prorsus admittere noluerũt, ut dyaconi sacra
ministrarent. Vnde sic canon habet. 25. Delatum est ad sanctum
concilium q̃ in locis quibusdam & ciuitatibus p̃sbyteris sacramẽta
a dyaconis dentur, quod neq; regula neq; consuetudo tradidit, ut ii
qui offerẽdi sacrificii nõ habent potestatem, iis qui offerunt corpus
Christi porrigãt. Sed & illud innotuit, q̃ quidã dyaconi & iã ante
ep̃m sacramenta contingant, hęc oĩa amputent̃, & maneãt dyaconi
intra propriam mensuram, scientes quia ep̃orũ quidem ministri sũt
presbyteris inferiores. Accipiant ergo eucharistiam secũdũ ordinẽ
post p̃sbyteros ab ep̃o/uel pbr̃o. Hæc sunt canonis Nicenę synodi
uerba. Hæc si uidisses unq̃, permisisses nobis plura sacramenta, forsan
q̃ habeat tua captiuitas. Non negasses cõtra sententiã Cypriani
Chrysostomi/Augustini/Hieronymi/& Ambrosii/Caroli Magni/
etiã Hirenei esse sacrificiũ corpus Christi, qd' sacerdotibus offerre
liceret. Et ut ad nr̃a ueniamus, nõ faceres pares ep̃os atq; p̃sbyteros.
& ex aliqua regula statuta sineres ep̃m presbytero, & presbyterum
dyacono superiorem. Sed dic mihi quæso, ubi sit hęc regula, cuius
mẽtionem facit canon Niceni concilii? an in ecclesiastica historia?
minime, cũ nec totũ hũc canonem in eadẽ inuenias. an in Niceno
concilio? nequaq̃. An in concilio, cui Origenes interfuisse legitur?
Certe uix credo. Certe inter canones apostolorũ hanc regulam inuenies.
Et forte q̃ dyaconi sunt p̃sbyteris inferiores. Hoc aplorũ acta
testãtur. Siquidem elegerunt in dyaconos Stephanũ uirum plenũ
fide & spiritu sancto, & Philippum, & Procorum, & Nicanorem, &
Timonem, & Parmenam, & Nicolaũ aduenam Antiochenum. Hi
certe ministri fuerunt. Et quanq̃ illis sint impositæ manus, tamen
reliquis inferiores habiti sunt, non ex dispensationis dñicę ueritate
sed apostolica dispensatione. Et hanc perinde ac si in euangelio scripta
esset, legis esse diuinæ dicere possemus. Qd' si est ulla regula,

si est ulla consuetudo, ulla historia ab apl'is tradita, uel introducta quæ faciat episcopos p̄sbyteris superiores, certe dabis quasi ex lege diuina ep̄m presbytero superiorem. Et id facile cōtinget, si canones apostolorum intuearis, si perspexeris apostoloꝝ historias, si ueterū scripta. Sed audi Ignatium ad hæc ad Trallianos ita scribentem. Veneremini episcopum uestrum sicut Christum, secundū q̄ uobis beati apostoli præceperunt. Qui enim intra altare est constitutus, mundus est. propter q̄d obedite episcopo uestro & presbyteris. Qui uero extra altare est constitutus, extra episcopum est & presbyteros & dyaconos aliquid agens. Qui autem talis fuerit, pollutus est conscientia, & est deterior infideli. Quid est enim episcopus, nisi omnē principatū & p̄tātem illoꝝ omniū tenens? Quemadmodū deceat hominem tenere imitatorem dei factū secundum uirtutem? Quid est presbyterium, nisi institutio secunda consiliarii & confessoris episcopi? Quid etiam dyaconi, nisi imitatores Christi ministrantes episcopo? sicut Christus patri, & operantes illi operationem mundā & immaculatam, quomodo sanctus Stephanus beatissimo Iacobo, & Timotheus & Linus Paulo, & Anacletus & Clemēs Petro? Qui igitur isti inobediens fuerit, hic sine deo omnino erit, & impius con temnens deum Christum, & ordinationem ipsius minorans &c. hæc Ignatius. An non hic Ignatius inter episcopum presbyterum atq; dyaconum hoc discrimen facit, ut episcopus sit presbytero superior, & presbytero sit dyaconus inferior, & hoc factum sit beatoꝝ apostoloꝝ præcepto. Q̄d' si nec adhuc credere uolueris, Pauli ep̄las ac apostoloꝝ acta penitius intuearis, & inuenies quis Titum, quis Timotheum, quis Philemonem miserit. Nunquid uero per omnia Titum uel Timotheū uel Philemonem æquabis Paulo? Aut quia Petrus Ennodium post se reliquit, & Antiochenę ecclesię fecit ep̄m, Ennodiū Petro parem facies? An putas q̄ Marcus missus a Petro, ac in Alexandrinū electus ep̄m, se Petro p̄tulerit, aut parem fecerit? Aut mentitur tibi dominus in euangelio Ioannis dicens. Non est apostolus maior eo, qui misit illum. Q̄d' si iterum obieceris, Hiero. de disputationis dominicæ ueritate loquentem, nihil moror. Scis apud Chrysost. in homel. i. super Matth. quid scriptū sit, Christus suum non scripsit euangelium. Et ex tam multis discipulis duo t̄m scribunt apostoli, & duo eorum, qui apostolos sunt secuti. Vnus aūt Petri, alter Pauli discipulus post Ioānem atq; Matthæum euange-

Ignatius

Quid ep̄s, q̄d pb̄r quid deniq; dyaconus

Ennodius

Chrysost.

Ioannes

lia cōdiderunt. Scis autem quid iterum Ioan. ult. scriptū sit. Sunt alia multa (inquit Ioannes) quæ fecit Iesus, quæ si scribantur p singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros. Vnde multa sunt dicta & facta, quę tñ nec euangelistæ scripserunt, sicut hoc uerbum, Beatius est dare, q̄ accipere. Et licet euangelistę passionem dñi diligenter perscripserint, non tamen in illis habes, qūo cū lacrimis & clamore ualido sit exauditus pro sua reuerentia. Non itaq; ualet argumentū ex euangeliis quatuor, ep̄s non est p̄sbytero maior, ergo ep̄s non est p̄sbytero maior. An putas errarint concilia, imo sanctissimi patres statuentes certos casus ad episcopos pertinere. de quibus tamen paulo profusius tecum infra (dante domino) differemus, ubi tui operis colophonem eluemus. Sed quia tu ex Hieronymo putas tunc quando dicebat in populis Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephę. In toto orbe decretū sit, ut unus de presbyteris electus, superponeretur cæteris, ad quē omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Vera sunt ea Hieron. quæ pro te citas. At dic mihi Luthere quātū hoc Hieronymi dictum tibi suffragari possit? Dem tibi modo mihi semel tecum cōueniat hæc esse uerissima. At respōde quæso quādo hæc dicta fuerint, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephę, putas ne tempore Leonis. 10. neutiq̄, imo nisi mentiat Paulus, hęc dicta sunt Paulo ac reliquis apostolis uiuentibus. Siquidē hæc uerba in ep̄la priori. ad Cor. c. 1. posita sunt. Viuente itaq; Paulo, uiuentibus etiā apostolis in toto orbe decretum est, ut esset ep̄s presbytero superior. Putas aūt hoc ignorarint apostoli, & ad hāc rem non consenserint? nequaq̄. Immo hoc ingenue dico ita ab apostolis esse ordinatū atq; statutum, ut scilicet ep̄s esset presbytero maior. Qd' & si multis ex argumētis probare possim, tamen sufficient mihi hic solius Hiero uerba, ex quibus apertissime claret, qñ apud Corinthios dicebat Ego sum Pauli, ego Apollo, ego uero Cephę. hoc est tempore Petri & Pauli in toto sit orbe decretum, ut superponeretur unus, ad quē omnis ecclesiæ cura pertineret. Et hoc expresse tenēt canones ap̄loꝝ per Clementem collecti, ac dein per Græcos atq; Latinos etiā apud Gratianum approbati. Vides ergo q̄ caduca sint tua commenta. Sed mirabere forsan quomodo ep̄i/& presbyteri in cōmuni debeāt ac possint regere ecclesiam iuxta Hieronymi uerba. si tu Luthere quandoq; non dormitares, oculis etiam apertis scires ad cuius imi-

Paulus

Respōde Luthere hic tuo Fabro

Hieron.

tationem hoc fieri debeat. Et quis te docuisset? certe cauda sentētię quam in epistolam ad Titum habet Hierony. quam tamen ueluti scopulum declinabas, ne tuā nauim impingeres. Sed quid hic dicit Moses, qui cū haberet in potestate solus praeesse populo Israel. 70. elegit, cum quibus populum iudicaret. Cur tantilla hęc uerba, quę post reliqua supererāt, non adiecisti? cum tamen esset uera cōnexio sententiae. Certe hic te plurimū suspectū reddis, quasi ad id natus sis, qui calumniose truncatas uelis citare scripturas. Cur non hic in litus appulisti? Sed non ignorabas, ut scio, quid de Mose, quid de septuaginta scriptum sit. Doctus es legis, nec finis apicem de lege perire. At quid dicit historia legis Exo. 18. Sedit Moses ut iudicaret populum, quia assistebant Mosi a mane usq; ad uesperam. Qd' cū uidisset cognatus eius oia scilicet quae agebat in populo, ait. Quid est quod facis in plebe? cur solus sedes? & omnis populus pręstolat᷑ de mane usq; ad uesperam? Cui respondet Moses. Venit ad me populus quęrere sententiam dei. Cūq; acciderit eis aliqua disceptatio, ueniunt ad me, ut iudicem inter eos, & ostendam praecepta dei & leges eius. At ille non bonam inquit rem facis. stulto labore consumeris & tu & populus iste, qui tecū est. ultra uires tuas est negotiū. Solus illud nō poteris sustinere. Sed audi uerba mea, atq; consilia, & erit dñs tecum. Esto tu populo in his quae ad deum pertinent, ut referas quae dicuntur ad eum, ostendasq; populo cerimonias & ritum colendi, uiamq; per quam ingredi, & opus qd' facere debeāt. Et in Numeris ita scriptū est. Dixit dominus ad Mosen. Congrega mihi. 70. uiros de senioribus Israel, quos tu nosti, qui sen es populi sint & magistri, & duces eos ad hostiū tabernaculi foederis, faciesq; ibi stare tecū, ut descēdam & loquar tibi. & auferam de spiritu tuo & tradam eis ut sustētent tecum onus populi, & tu non graueris. Iam mihi responde an non fuerit Moses iudex in populo. hoc certe negare non potes, quoniam Exodi. 18. legitur q; iudicarit populum a mane usq; ad uesperam. Sed itez mihi declara, an iudices coassumpti fuerunt Mose superiores? certe fuerunt inferiores. nisi tam tuus q̄ meus mentiatur Hieron. cuius tamen particulā data opera omitter᷑ uolebas. Qd' si sic inter illos erat, forte nō fuerit tā absurdū inter ep̄os ac p̄sbyteros discrimē asseuerare. Quare etiā aliū intellectum nobis admittes, q̄ tu ex Hiero. expiscari coeperas. Sed forsan hic dices. nusq̄ legi q; Petrus iudicarit apostolos. nō ergo superior.

Exodi. xviii.

Numeri. xi.

hoc tui obiiciunt. Illis, non tibi respondeo. An non dignũ putarint, ut post resurrectionem, post domini in celũ ascensionem, post dñi insufflationem, post acceptionem spiritussancti, apostolus aliquis grande aliquod facinus cõmiserit, breuibus gyaris, etiam & carcere dignum, ita ut ueluti Iudæ episcopatum eius alter acciperet, modo nobis esset historia, qua de aliquo aplo iudicasset Petrus. Hi mihi respondeant (quod & prius obieci) cur præsentibus apostolis atq; discipulis in Ananiã/& Sapphyrã/& Simonem solus legitˀ Petrus dedisse sententiam. Sed forsan ius ordinationis expectas, qdˀ certe non est paruum, alicuius potestatis superioris iudicium. Dic mihi de quo epo unq̃ legeris, q̃ totidem ordinarit episcopos/& p̃sbyteros quales Petrum ac successores Petri ordinasse legimus? Quos ordinauerit Petrus, antea monstraui. Ad successores illius uenio. Linus ordinauit epos. II. presbyteros. 18. Clemens epos. 15. presbyteros. 10. dyaconos. 2. Anacletus epos. 6. p̃sbyteros. 5. dyaconos. 6. Alexander prim9 epos. 5. pbr̃os. 5. tres quoq; dyaconos ordinauit. Telesphorus epos. 13. p̃sbyteros. 15. dyaconos. 8. Iginus epos. 5. pbr̃os. 15. dyaconos. 5. Pius primus epos. 10. pbr̃os. 19. ac dyaconos. 29. Anicetus epos. 9. p̃sbyteros. 19. dyaconos. 4. Sother epos. II. p̃sbyteros. 8. dyaconos. 5. Eleutherius epos. 15. presbyteros. 12. dyaconos. 8. Seuerinus epos. 15. p̃sbyteros totidem & dyaconos septem. Vide quot episcopos, quot presbyteros quot dyaconos in ducẽtis annis ordinarint pontifices Romani. Hic de Petro quoad Asiæ puincias nil dico. de his tamen quos ad occidentalem ordinauit ecclesiam, omittere nõ possum ut non enumerẽ, per quos nos Germani christiani facti sumus. Nobis itaq; uera tradit historia, q̃ Petrus beatum Apollinarem Rauẽnã Metis Clementem. Ad florentiss. uero urbem Treuerim tres simul proceres Valerium/Eucharium/ac Maternum destinauit, qui dũ alpes transissent, Maternus in uia moritur. quo facto perculsi socii Romam reuertũtur. Beatus itaq; Petrus apostolus pastoralem uirgam, ut traditur, per eos ad suscitandum eum misit, qui uenientes ad locum sepulcri. 53. dies inuenerunt eum in monumẽto iacentem Attamen uiri dei fide & operibus bonis pleni sub obedientia magistri, admota uirga, socium a morte suscitarunt. Qui, ut fertur, post Eucharium/& Valerium per tot annos Treuerẽ/& Agrippineñ rexit ecclesiam, quot dies ante in sepulcro iacuerat. Ostenditur aũt adhuc eadem uirga in argumentum rei Treueri/& Agrippinæ, ita

Linus
Clemens
Anacletus
Alexander
Telesphorus
Higinus
Pius
Anicetus
Sother
Eleutherius
Seuerinus

Post reliquos historicos vide ad hoc Ottonem Frisingeñ in. iii. lib. c. xv. qui fuit cãcellarius Federici primi Barbarossæ

ꝙ superiorem eius partem Treuereñ,inferiorem Colonieñ habeãt. Sed sat fuerit in præsentiarum hæc tibi monstrasse. Vide nunc ꝙ bene cadat & subsistat propositio tua.

LVTHERVS

AD tertium decretũ eadẽ dist. 95. c. eps in quolibet loco sedens, stare presbyterũ non patiat. Et iterũ alio. c. eps, in ecclesia in consessu psbyterorũ sublimior sedeat, intra domum uero collegã psbyterorũ se esse cognoscat. Hæc ibidem esse decreta cõcilii Carthaginensis. 4. dicunt. Quæ certe hæretica sunt/scandalosa/& seditiosa, ut uocãt. Si episcopi iure diuino pbris sublimiores sunt, quos esse collegas episcoporũ statuũt, Multo magis si unus episcopus cæteris sublimior est. Deleant ergo primũ sua præcepta decreta, quę nos cogunt discere, ut qd dãnãt in nobis, qd' ipsi nos docent. Patet itaq; re ipsa æquales episcopos inter se & & pbros solo usu & ecclesiæ causa alium alii præferendum. Ex quo ulterius sequitur. Si primatus Romani pontificis uergere incipiat in ecclesię detrimentum, omnino tollendus est de ecclesia. quia humana iura & consuetudines pro ecclesia seruire debent, non contra ecclesiam militare. Qd' si non fiat, iam coram deo traditio hominũ irrita facit mandata dei. Quare uide ꝙ tenui pendeat filo Ro. adulatorum tyrannis, quæ seipsam auctoritate diuina conata stabilire seipsam penitus ea ratione subuertit.

FABER

EX his duobus argumentis nihil probabis. Siquidem hic totum, quod præcipitur, humilitatis est argumẽtũ. Eapropter ergo statuitur, ne episcopus sedens, ante se pbrm stare permittat. Et simile est, quod Hieronymus ad Nepotianũ scribit dicẽs. Episcopi sacerdotes se esse nouerint, nõ dominos, honorent clericos quasi clericos, ut & ipsis a clericis quasi episcopis honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitii, Cur inqt ego te habeã ut principem, cũ tu me nõ habeas ut senatorem? Qd' Aaron & filios eius, hoc episcopum & pbros esse nouerimus. Vnus dñs, unũ templum, unum sit ẽt ministerium. Recordemur Hieron.

semper quid apostolus præcipiat sacerdotibus, Pascite eum, qui in uobis est, gregē dñi, prouidentes non coacte, sed spontanee secūdū deum, neq; ut turpis lucri gratia, sed uoluntarie, neq; ut dominātes in clerū, sed forma facti gregi ex animo, ut cū apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcessibilem gloriæ coronam. Pessimæ cōsuetudinis est in quibusdam ecclesiis tacere presbyteros, & præsentibus epis, non loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et si alii inquit apostolus Paulus fuerit reuelatum, sedenti prior taceat. Potestis enim per singulos ,pphetare, ut omnes discant & omnes consolētur, & spiritus prophetarum prophetis subiectus est. Non enim dissensionis est deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens. Gaudeat eps iudicio suo, cū tales elegerit sacerdotes. Hęc Hieronymus. Ex ista sententia nihil uel parum inuenies, nisi q; epm uirtutē humilitatis sequi cōueniat, quasi dicere uelit, Sicuti Petrus princeps aploꝝ uocauit Paulum fratrem suum charissimū, Qđ & Iacobum fecisse erga Paulum, testanť actus aplici, ubi legiť Vides frater quot millia credentium. Et Paulus Tichicū ac alios appellauit fratres. Ita & episcopi presbyteros suos fratres agnoscāt. Id etiam a temporibus ecclesiæ primitiuæ usq; ad nos obseruatum

Dionysius

esse legimus. Quare Dionysius Corinthioꝝ eps Nouato Ro. ecclīæ presbytero scribens, cū fratrem uocat. Dionysius ait, Nouato fratri

Xistus

salutem. Nec Xistum egre tulisse legitur, quando idem Dionysius super ortam hæresim ita concludit. Vere frater consilium peto. & requiro sentētiā quid tibi uideať in ea causa, quæ in ecclesia nostra exorta est. Vereor enim, ne forte fallar in aliquo, & patres in cōcilio Carthaginensi congregati ita inter cætera concludunt. Hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio uel aliis eaꝝ partiū epis, pro confirmādo isto canone innotescat, quia a patribus ista accepimus

Leo ad Iulianum

in ecclesia legenda. Eapropter etiam sanctus ille Leo Iulianū epm fratrem uocat. In epistola, quam Flauiano Constantinopolitano scripsit episcopo. Et plus semel Anatholio scribēs episcopo Thessalonicensi, non modo Anatholium, sed & Atticum ueteris Epyri Metropolitanum antistitem fratrē uocat. Et ad synodum scribens, quę conuenit apud Ephesum, Flauianum fratrem, & coepiscopū etiam Iulium fratrem appellat. Et ad Mauros episcopos scribens, uicem curę suæ fratri & consacerdoti suo Potentio delegasse legitur. Hæc & alia his similia passim in antiquis leguntur historiis, quę per oia

cōmemorare longiſſimum foret. At hæc omnia fuerūt humilitatis exemplum. Nec per ea ſacerdos factus eſt epiſcopo ſuperior. Immo nec Bonifacius, nec Leo ius qđ ex Nicena ſynodo/aut aliūde habebant, amiſerunt. Propterea etiā ſi in Cæſarienſis concilii .15. canone ita ſcriptū ſit. Vicarii epiſcopoꝝ, quos Græci Chorepiſcopos dicūt, cōſtituti ſunt quidē ad exemplū .70. ſenioꝝ. ſed tanq̄ conſacerdotes propter ſollicitudinē & ſtudiū in pauperes offerant, & honorabiles habeantur. Tamen in Aquiritana ſynodo datur poteſtas illis, quæ presbyteris ꝓhibet̃. Siquidem ibi pro .15. regula ſic ponit̃. Vicarios epoꝝ, quos Græci chorepiſcopos dicunt, non licere presbyteros, uel dyaconos ordinare, ſed nec presbyteris ciuitatis ſine epiſcopi præcepto amplius aliquid imperare, uel ſine auctoritate literaꝝ eius in unaquaq; parrochia aliquid agere. Nunquid non hic habes chorepiſcopos eſſe conſacerdotes ex Cæſarienſi cōcilio, & poſſunt ordinare ex Aquiritana ſynodo, quæ Nicena antiquior eſt, quod tamen presbyteris facere non licet, nihilominus & hi nec aliquid poſſunt imperare presbyteris ſine epi præcepto. Poteſt itaq; chorepiſcopus quod non habet ſacerdos, & imperat eps quod non audet choreps. Addo aliud hic argumentum, quodq; ante mille ac centum annos ſanctus Innocentius ad Decentium ſcribit. Egubinum epiſcopum cuius tu ſupra poſt Hieronymū memineras, huius uerba ſunt hęc, quæ pro tertio canone habentur. De conſignādis infantibus manifeſtum eſt nō ab alio q̄ ab epo fieri licere. Nāq; presbyteri licet ſint ſacerdotes, pontificatus tñ apicē non habent. hoc aūt pontificibus ſolis deberi, ut uel conſignent, uel paracletum ſpiritum tradant, nō ſolum conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat, uerū illa lectio Actuū apoſtolorum, quę aſſerit Petrum/& Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis tradant ſpiritū ſanctū. Nam ꝑsbyteri ſeu extra epm, ſiue præſente epo baptizant, chriſmate baptizatos ungere licet. Sed q̄ ab epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debet̃ epis, cū tradūt ſpiritū paracletum. Verba uero dicere non poſſum, ne magis prodere uideatur q̄ ad conſultationem reſpondere. Hæc Innocentius. Vides hic non a .400. ſed a .1000. annis ita obſeruatum, imo partim ſuper actis apoſtoloꝝ eſſe fundatum, ut ſoli epiſcopi ſacro oleo ſignent ac tradant ſpiritū paracletum. Nec ita ridendum eſt ſacræ unctionis oleum, ſicut tua captiuitas facit, cū tamen & diſcipuli dñi dęmonia multa eiiciebāt.

Aquiritāa ſynod⁹

Inno. ad Decētiū Egubinum epm

& ungebát oleo multos ægros,& sanabant. Qđ & in alio loco plenius tecũ excutiemus. Satis iam fuerit tibi mõstrasse licere epis,qđ sacerdotibus cõuenire nõ poterit. Et ex canonibus apostoloꝝ habet quõ eps sit cæteroꝝ caput,ad quẽ omnes causæ sint referendæ. Sed ꝙ credis eapropter epos sacerdotibus non esse maiores,quia collegæ dicantur,dic mihi an non etiã in monopolio alioqui de iure codicũ illicito non oporteat esse præsidẽtes? Taceo de collegio licito,quale fuit honorabile collegiũ apostoloꝝ,in quo fuit caput Petrus apls. Sacerdotes itaq; collegæ sunt,sicut in .35. canone apostoloꝝ scriptũ esse legimus in hæc uerba. Epos gentium singulaꝝ scire conuenit, quis inter eos primus habeatur,quẽ uelut caput existimẽt,& nihil amplius pter eius conscientiam gerant,quam illa sola singuli quę parrochiæ & pprię & uillis,quæ sub ea sunt,competũt. Sed nec ille pter omnium conscientiam faciet aliquid. Sic.n.unanimitas erit,& gloriabit dñs p Christũ in spũ sancto. Qđ si de auctoritate canonũ quos aploꝝ esse dico,dubitares,uide in .16. dist. Decret. & inuenies hic me nihil apocryphi citasse. & nõ solũ ibi, sed & in Gręcis sactis auctoribus eosdẽ canones p ueritate roboranda crebertime repies.

Canones aploꝝ.

LVTHERVS

HVc & Cyprianum uoco,quẽ & beatus Aug. allegat lib. .2. de baptismo dicentem. Neq; .n. quisq̃ nostrũ epm se esse episcopoꝝ constituit,aut tyrãnico terrore ad obsequendi necessitatẽ collegas suos adigit,qñ habet omnis episcopus p licẽtia libertatis & potestatis suæ arbitriũ propriũ tãq̃ ab alio iudicari nõ possit,quo nec ipse potest alterum iudicare. Sed expectemus uniuersi iudiciũ dñi nostri Iesu Christi. Hic gloriosus martyr palam cõfitet tyrãnidem esse ab uno epo alios cogi ad obedientiam. Ad hanc tyrãnidẽ uelut iustitiam pene oẽs decretalium syllabæ & statuũt/& seruant tanq̃ diuinã auctoritatẽ. Deinde mirũ est,ꝙ. B. Aug. nõ redarguit Cyprianũ a se allegatũ,si sensit eũ cõtra ius diuinũ loqui, sed potius cũ eo consentit,oẽs .s. epos esse ęquales.

FABER

SI hic recte agere uolebas,duo tibi nõ omittẽda fuerũt, Primũ ut nõ ex Augustino Cypriani uerba mẽdicares, cũ Cyprianũ habere poteras. Qđ si fecisses,potuissent

omnes

omnes intelligere quo aĩo & in quẽ finem dixerit. Hæc Cyprianus. Siqdẽ te nõ latet kl. Septẽb. cõuenisse Carthagini epõs ex Aphrica Numidia/& Mauritania cũ pbr̃is/atq; dyaconis, ubi Cecili9 a Bilta Polycarpus ab Adrumeto, Nouatus a Thamugade, Pollianus a Milleo, Potentianus a Laribus, Zosimus a Tharassa, ac alii qd sentirent, suas dedere sententias. Sed quid actũ est anteq̃ hęc facerent? Lectæ sunt binæ lr̃æ Iubaiani. Scripserat aũt Iubaianus de Nouatiano super hęreticoꝝ baptismo, qui foris positi sunt, & extra ecclesiam constituti. Et qd uolebat Nouatianus? certe symiaꝝ more, que cũ hoĩes nõ sint, homines imitant̃. id sibi uẽdicare uoluit, & apud se dixit esse ecclesiã. Hęreticos aũt eos fecit, qui in Carthagine conuenerũt, & temeritatis erat iudiciũ. Ne hãc temeritatis notã Cyprianus cũ suis collegis incurreret, nõ ita simpliciter exordit̃, sicut hic obiicis, sed hæc sunt uerba Cypriã. Lectæ sũt uobis & alię Iubaiani literæ, qbus pro sua syncera/& religiosa deuotione ad ep̃lam nr̃am rescribens, non tantũ consensit, sed & instructũ se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re qd singuli sentiamus, pferamus, neminẽ iudicantes, aut a iure cõionis aliquẽ, si aduersum senserit, amouẽtes. Post hæc sequit̃. Neq; quisq̃ nostrũ ep̃m se esse epõꝝ constituit &c. Quid iam Luthere post hæc ex Cypriano pbabis? cur neminẽ iudicare uolebant? Cur nolebant a iure cõionis aliquẽ diuersa sentientẽ amouere? Certe ne culpabiles essent in quo culpabilis erat symia illa Nouatian9. Nouatiani temeritas erat, ut de episcopis in Aphrica/in Numidia/in Mauritania ita iudicaret, ut eos palã diceret hæreticos, nec esse apud illos ecclesiã. & alia id genus impudentissime euomuerat. Sic quoq; indignus iudex indigne de uiris sanctis iudicabat. De qua re ad Iubaianum multa scribuntur. Et quis fuerit ille Nouatianus, certe suis depingitur coloribus per Cyprianum in ep̃la ad Cornelium papam. Desertor dicebatur ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, perditor charitatis, fidei hostis. Deniq; præsumebat Aphricanos non esse de ecclesia. Hoc ipsi iuxta Cypriani sententiam facere nolebant. Et illud est quod dicit Cyprianus. Neq; quisquam nostrũ ep̃m &c. Hoc primo oĩum cõsiderare debebas, nec ita hiulcã pponere sententiã. Erat deniq; secũdo loco nõ ptereundũ qd Aug. mox in sequentibus duobus sc; tertio & quarto capitibus eiusdem libri subiecit. Summariũ tertii capitis hoc ẽ, increpant̃ Donatistæ

Qñ celebrata fuerit synodus Cypriani

De Nouatiano

Cyprian9 ad Cornelium papam

Augustinus

superbi, & auctoritas scripturæ omnibus aliis scripturis potior declaratur. Summarium quarti capitis hoc est, cōmendat Cypriani humilitas, & magnificatur ecclesiæ auctoritas. Et eapropter dicit August. Sanctus Cyprianus tanto excelsior quanto humilior, qui documentum Petri sic amauit, ut diceret documentū scilicet nobis & concordiæ, & patiētiæ tribuēs, ut non pertinaciter nr̄a amemus. Et in summa hic Cyprianus nō reiicit/nec dānat aliud q̄ temeritatē illam, quam supra proposui, imo illius intueamur epistolas ad Cornelium/ac Stephanum. Et sat cōmode inuenire possumus. quæ & quanta dederit/ac admiserit Cyprianus cathedræ Ro. a qua unitas sacerdotalis cœpit exordium. De Petro nihil hic dicam. Scis quid cōtra Donatistas dixerit August. Obiicere soletis, inquit, Cypriani literas, Cypriani sententiam, Cypriani concilium. Cur auctoritatē Cypriani pro uestro schismate assumitis, & eius exēplum pro ecclię pace respuitis. Per id ergo adimere nō potes, quod in Sardicēn̄/aut forte Niceno concilio & aliis iuste fuit ordinatum, ut in maioribus causis semper ad sedem Romanam, quæ cæteris prælata fuit, appellandum sit. Cyprianus etiam eapropter alium iudicare noluit, quum Ro. pontificem sciret esse superiorem. Qđ ergo hic pro te facere putas, oīno tibi contrariatᷓ. Et forte beatiss. ille Leo propterea sic Anatholio scribit. Vices nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis uocatus sollicitudinis, nō in plenitudinem potestatis. Quid hic apertius Leo dicere potuisset? Anatholius erat ep̄s, erat & Leo ep̄s. tamen fuit hic Anatholius Leonis uicarius, uel ut alibi mōstratum est. Sed hic forsan expectas ut tibi dissoluam qđ in Gelasio repræhendendū putas, qui scripserit hæc uerba. Cuncta per mūdū nouerit ecclesia, quoniam quorūlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli ius habeat resoluēdi, utpote quæ de omni ecclia fas habeat iudicādi. Neq; cuiq̄ de eius liceat iudicare iudicio. siquidē ad illā de qualibet mūdi parte canones appellari uoluerūt. Ab illa aūt nemo sit appellare permissus. Quapropter satis constat Achatium habuisse nullam pontificum sentētiam sedis apostolicæ sine ulla eius notione soluendi, qua certe synodo hoc ille præsumpsit, ꝙ nec sic absq; apostolica sede fas quidem haberet efficere parrochus Heraclensis ecclesiæ. Si illi certe licuit sine synodo sententiam apostolicæ sedis abrūpere, nulla eius cōsultatione quęsita, ita ne uero non licuit primæ sedi Calcedonensis synodi constituta.

Aug. lib. ii. de baptismate cōtra Donatistas. c. iii.

Leo ad Anatholiū

ficut decuit exequenti huiufmodi præuaricatorem fua auctoritate detrudere. Hæc Gelafius. Credis hunc textũ intra.400.annos effe natũ? & forfan effe textũ Gelafii.2. qui uixit circiter annũ dñi.1118. Ea ppter & alibi forfan tam dire inuehis in Gelafiũ fcribentẽ fedẽ Romanam ptãtem habere de omni ecclefia iudicandi. neq; cuiq̃ de eius licere iudicare iudicio. Certe hic toto cœlo erras. Non enim eft textus Gelafii.2. fed Gelafii primi, qui uixit circiter annũ dñi.494. Et fic eft tibi certamen cõtra mille annoꝝ auctorem. Male hominẽ tractafti, cũ de hoc loco ageres. Siquidem caufam effe maximã ais, cur decreta cõbufferis. Quanq̃ hic tibi refpondere potuerim. At cũ ita excandueras, te iratiorẽ facere nõ uidebať admodũ effe cõfultũ. Sed hic tibi aperiam q̃ indigne tam fancto uiro poft totidẽ fæcula tragœdiã excitaris. Gelafius ille cuius textus in.c. cuncta.9.q.3. tpe Alarici Ro. erat epũs, hæreticos in urbe deprahẽfos exilio dãnauit, eorũq; libros publice combuffit. bafilicas dedicauit. clerũ amauit & auxit. pauperes femper mira beneuolẽtia/& charitate cõplexus eft. ciuitatem Ro. a multis periculis liberauit, maxime ab inopia reꝝ & fame. hymnos etiã compofuit ad imitationẽ .B. Ambrofii. edidit & libros quinq; contra Eutichem & Neftorium. duos itẽ cõtra Arriũ. orationes habuit elegantes/& graues. epiftolas præterea ad amicos & domefticos fidei fcripfit non minus graues q̃ doctas, quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur. Et multa funt illius gene ris preconia, quæ de Gelafio dicuntur. In fumma hoc nemo negare poteft. Gelafius ille primus uir fuit fãctus atq; doctiffimus, ad quẽ etiam confugit Ioannes Alexandrinus epifcopus. Nec fententiam quã citas, paucis effe cõplexã tibi perfuadeas, imo eft epiftola decẽ uel duodecim folioꝝ, cuius hoc extat argumentum. Erat quidam Achatius Eutichianæ hærefi cõicans, hũc fedes apoftolica dãnauit. Ea ppter quidã fubmurmurare cœperũt, quafi id fieri nõ debuerit, nifi uocata fynodo fpeciali. Ille fanctus pulchre demonftrat, quod femel ftatutum fit a fanctis patribus, femelq; damnatum in alia fynodo, quafi nouum tractari minime debere, nec oportere nouam fynodum congregari ad damnandos fequaces hęreticorum. Immo quifquis damnati erroris communicator extiterit, fit principali fen tentia damnationis obftrictus. Probat hoc in Sabellio/ in Arrio in Eunomio/ in Macedonio/Neftorio. Pulchre quoq; oftendit hu iufce damnationis exequutorem femper principalem, ac primum

Qñ Gelafius.I.

De Alarico

Libri Gelafii.I.

Qualis Gelafius.I. fuerit

Argumentũ epſæ Gelafii

fuisse Romanum pontificem, aut primam sedem Ro. hāc unamquāq; synodū ait sua auctoritate confirmare, & cōtinuata moderatione custodire. Et sic de principatu Petri/& Calcedoneñ synodo nō nulla inducit, Demū subinfert cuncta per mundū &c. quæ tibi tm̄ displicuere, Ea tamen aliter proponis q̄ scripta sint. Tu siquidem laicis inculcas, quasi de pontifice nemo iudicare possit. cū tamen in hac sacra epistola nihil tale inueniat. Immo uerissimum est, qd' hic Gelasius habet. Nunqd non sanctæ memoriæ Athanasiū synodus Oriētalis addixerat, quem tñ exceptū sedes aplica, quia dānationi Græcoꝝ nō cōsensit, absoluit. Sanctę memoriæ nihilominus Ioānē Constātinopolitanū, synodus ēt catholicoꝝ p̄sulū certe dānauerat. Vel simili modo sedes aplica ēt sola, quia nō cōsensit, absoluit. Itēq; sanctū Flauianū pōtificū Græcoꝝ cōgregatiōe dānatū pari tenore. qm̄ sola sedes aplica nō cōsensit, absoluit, potius q̄ qui illic receptus fuerat, Dioscorū secūdę sedis p̄sulē sua auctoritate dānauit, & in impiam synodū nō cōsentiendo sola submouit, & ueritatē ut synodus Calcedoneñ fieret, sola decreuit. Vides hic quātæ dignitatis fuerit semp Ro. eps. Hæ sūt historiæ nō triū dieꝝ in solitudine, sed plane sunt mille ac fere ducētoꝝ annoꝝ. Et tu iā post totidē sęcula erūpis, ac sic oīa inuertis, quasi iā pridē nata sint oīa. Et alibi, qd dolēdū est maxime, nescio quę de Gelasio dicas, cū tñ hic optime sit de sancta ecclesia meritus, qui hæreticos tā cōstāti animo rep̄ssit, Manichęos cōfudit, Achatii importunitatē cōpescuit, Anastasiū imperatorem excōis sententia propter hæreticos percussit, Vandalorum regem quia fauebat Arrianis, a sacris abstinere iussit.

LVTHERVS

SED Videamus & alia. Idē Cyprianus lib. eplaꝝ primo epla. 4. ad Felicem pbr̄m ꝓbaturus diuinis testimoniis quod in ptāte nō epoꝝ sed plebis maxime sit eligerē, aut recusare epos dicit, ꝑpter qd plebs obsequēs dn̄icis p̄ceptis, & deum metuēs, a peccatore p̄posito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quādo ipsa maxime habeat ptātem, uel eligēdi dignos sacerdotes, uel indignos recusādi, qd & ipsū uidemus de diuina auctoritate descēdere, ut sacerdos plebe p̄nte sub oīm oculis deligatur, ut dignus atq; idoneus publico iudicio ac testimonio cō-

probetur, sicut in Numeris Mosi praecepit dñs dicens. Apprachẽde Aaron fratrem tuũ/& Elezarum filiũ eius, & impones eos in mõtẽ corã omni synagoga. & exue Aaron stolam eius, & indue Elezarũ filiũ eius, & Aaron appositus moriatur illic coram omni synagoga. Iubet deus constitui sacerdotẽ, idest instruit & ostẽdit ordinationes sacerdotales, nonnisi sub populi assistentis cõscientia fieri oportere, ut plebe praesente, uel detegãtur maloꝝ crimina, uel maloꝝ merita, praedicentur. & sic ordinatio iusta/& legitima, quae oĩum suffragio & iudicio fuerit examinata, quae posita secundũ diuina magisteria obseruat in actis aplicis, quãdo de ordinãdo in locũ Iudae episcopo Petrus ad plebem loquit. Surrexit, inquit Petrus in medio discentium. fuit aũt turba in uno. nec hoc in epoꝝ tantum & sacerdotum, sed in dyaconoꝝ ordinatione obseruasse aplos animaduertimus. de quo ipso in actibus apostoloꝝ scriptũ est. Et conuocauerunt, inquit illi duodecim totã plebẽ discipuloꝝ, & dixerunt eis ꝙ utriqꝫ idcirco tam diligenter & caute conuocata plebe tota gerebat, ne quis cum altaris ministeriũ uł ad sacerdotalẽ locũ indignꝰ obreperet. Propter qđ diligẽter de diuina traditione/& aplica obseruatione obseruãdũ est & tenẽdũ, qđ apud nos quotquot fere ꝑuincias uniuersas tenet, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem cui praepositus ordinatur, epi eiusdem prouinciae ꝓpinqui quiqꝫ cõueniant, & eps deligat plebe praesente, quae singuloꝝ uitã plenissime nouit. qđ & apud uos factũ uidemus in Sabini nostri collegae ordinatione, ut de uniuersae fraternitatis suffragio, & de epoꝝ qui in ꝑsentiam conuenerant, qui de eo ad uos lr̃as fecerunt, iudicio epatus ei deferret, & manus ei in locũ Basilidis imponeret. Hunc ritũ per multas & alias eplas idem Cyprianus cõmemorat semper suffragium populi & iudiciũ propinquoꝝ epoꝝ ita allegans, ut hãc ex deo ordinationẽ esse cum fiducia pronũciet. Qui ritus ꝙ sit ad eũ, qui hodie ex urbe petit, in quo nõ mõ exclusus est populus, sed nec sacerdotũ electio satis est. aliis relinquo. Nec referre est necesse quãto felicius hodie is ritus diuinus seruaret, ꝑsertim tot sacerdotibus malis regnantibus & inuito populo impositis. Nam uidemus & Ro. curiã per gratias suas expectatiuas passim in mũdum etiam intrudi sacerdotes. Trãseãt haec. Hoc quaeror ꝙ hunc ritũ sacratissimum/& uetustum, iuriqꝫ diuino per omnia conformem, hi nostri haereticum/& damnatum haberi uolunt pro ritu suo recẽtiore, quum tritum omnibus

sit sanctũ Nicolaũ.S.Martinum.S. Ambrosium / omnesq; priscos patres eo modo fuisse ordinatos. Sit itaq; ritus hodiernus qualis ẽẽ potest, modo Ro. pontificem non in iure diuino id posse putemus, ne tot seculoꝝ sanctos/& martyres cõtra ius diuinũ egisse dãnem9.

FABER.

Onstituendoꝝ episcopoꝝ in ecclesia uariũ fuisse ritum ostẽdimus. Siquidẽ electo Mathia, simul in cœnaculo fuerunt Petrus/Ioãnes/Iacobus/& Andreas/Philippus & Thomas/Bartholomæus/& Matthæus/Iacobus Alphæi/& Simon Zelotes/& Iudas Iacobi. Hi omnes erant perseuerantes unanimiter in oratione cũ mulieribus/& Maria matre Iesu & fratribus eius. & statuerũt duos Ioseph, qui uocabatur Barsabas, & Mathiam, & dederunt sortes eis, Et cecidit sors super Mathiam, & annumeratus ẽ cũ undecim aplis. Deinde eccliç Hierosolymorũ ut est apud Eusebium, primus episcopus ordinat̃ ab aplis Iacobus frater dñi. post quem apostoli cæteriq; discipuli elegerunt Simeonẽ Cleophæ filiũ. Et de Polycarpo legimus ꝙ ab apostolis fuerit ordinatus Smyrneoꝝ ecclesiæ episcopus. Et idẽ de Theophilo legimus ꝙ apud Antiochiã ab apostolis ecclesiæ tenuerit pontificatũ. Et de Dionysio Areopagita traditur ꝙ apud Athenas a Paulo fuerit ordinatus episcopus. Hic nihil de Frumẽtio dicã, de quo in .i. ecclesiasticę historiæ libro. Ex his aliisq; sacræ scripturæ locis patet electionis episcopoꝝ formã fuisse uariã. Et nescio Luthere an semper apli in cõstituendis episcopis hac forma usi fuerint, qua uis episcopũ eligi per cõsensum populi &c. Immo hic licet apud Cyprianũ inuenias diuinam auctoritatem descendere, ut sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur. tamen ut apud eũdem habes in cõperto est id nõ apud uniuersas teneri ꝓuincias. Et licet ea de re scripserit ad Cornelium in eiusdẽ primi libri tertia epistola, tamen nec in hac nec in illa uicinoꝝ certus epoꝝ numerus exprimitur. Sicut postea in Niceno concilio expsse habet̃ episcopũ a tribus ordinari debere, quod & in canonibus apostoloꝝ esse statutũ inuenio. Postea quoq; roborarunt sacra concilia, dempta Tripoli, cum qua fuit ex causa dispensatũ, ut alibi dicam. Et apud Ruffinũ habes undecimi ecclesiasticę historię libri auctorem, qũo sit electus Ambrosius. Putas ne

Eusebius

Polycarpus

Theophilus

Diony. Areopag.

Cyprianus

Ruffinus

hæc electio nostris temporibus possit admitti? Tu quæras ab aliis quale sit in hisce rebus uulgi iudiciũ. Nunquid non tempore Gregorii septimi Henricus imperator episcopatus cõferre solebat. Scis autem quid mali is egerit, & quale iusiurandũ Ro. pontifici præstiterit. Eo deniq̨ tẽpore solebat imperator Ro. confirmare pontificẽ. Et episcopoꝝ cõfirmatio noua non est. siquidem hoc sacra concilia tradiderunt. Et qualis requirat̃ assensus, pulchre Leo tradit in ep̃la quã scribit ad Anatholiũ Thessaloniceñ ep̃m. Nec forsan ignoras sub Antiocheno patriarcha .140. fuisse ep̃os, ut est apud Platinam in Vrbano secũdo. Putas ne in eligẽdo ep̃o semper talis fuerit ordo seruatus, qualem hic Cyprianus habet? Hi sunt ritus, sunt cerimoniæ, etiam si cum successu temporis immutent̃, non est quo iuste conquæramur. Sanctis conciliis prouisum est, ne p̃sbyter ante tricesimum annum ordinet̃, propter exemplũ dñi saluatoris, qui & in ea ætate iã primum p̃dicare cœpit. Iam in concilio Vienneñ traditũ est, q̨ aliquis in uigesimoquinto ætatis suæ anno ad presbyteratus ordinem possit ascẽdere. Et hic nihil est admissum erroris. Ita & in episcopoꝝ electione, siquid fuerit imutatũ, mirum non est. Addo q̨ inter regulas secundum Laodiciam Phrygiæ pacatianę pro duodecima diffinitione sic scriptũ inuenio de eo qd' nõ sit populis concedendum electionẽ facere eoꝝ qui altaris ministerio sunt applicãdi. Sed re uera de probandis episcopis, sicut in Sardicensi concilio statutum est fere per omnia iam nostris seruantur temporibus. Et nõ uideo quantũ ad plebẽ pertinet, in deligẽdo episcopo aliud exigi q̃ qd' oportet illũ testimonium habere bonũ ab iis, qui foris sunt, ita iubente Paulo, ut non in opprobrium incidat, & in laqueũ diaboli. Et talem ritũ non esse unius sed multoꝝ sæculoꝝ, tradũt historiæ. Vnde tempore Gregorii Magni, ut Angloꝝ habet historia, ita ordinatum esse legimus, ut episcopoꝝ ordinatio nõ sine tribus aut quatuor fiat episcopis. Hic nõ dicã de pallio, quod a Gregorio accepit Arelateñ Galliaꝝ/& Lundonieñ Angloꝝ episcopus, quod & Bonifacius papa/ac papa Honorius fecisse legunt̃. Sed in hac re aliorum esto iudiciũ. Tu memineris nõ peccasse apostolos, etiã si absq̨ plebis cõsensu ordinarũt episcopum. Qd' si hoc licebat apostolis, forte nõ erit detestãdũ nostris tẽporibus. Sed & uide ne putes electionẽ consecrationem/& confirmationem esse unum ac idem.

Hẽricus impator

Leo ad Anatholiũ

Platina

Clemẽtina gñales de æta. & qualitate ordinan.

Regule scd̃m Laodiciã Phrygiæ Pacatianæ

Sardicen. conciliũ

Greg. Magnus

Regorius primus lib.4. registro. epl'a.32. Licet per authoritates illas, Pasce oues meas &c. & Tu es Petrus &c. Petro apostolorum principi totius ecclesiæ curã a dño cõmissam dicat, tamẽ in hac cura nullũ epm ei successorẽ patit. Sed nec Petrum aplm uniuersalem appellari dicit, scribẽs ita de Mauritio Augusto de Ioanne Cõstãtinopol. Cura totius ecclię & principatus Petro cõmittitur, & tñ uniuersalis apls nõ uocat', & uir sanctiss. consacerdos meus uocari uniuersalis episcopus conat'. Exclamare cõpellor, O tempora, o mores &c. infra. Si nomen illud in ecclia sibi quisq arripit, uniuersa ergo ecclia (qd' absit a cordibus christianorum) nomen istud blasphemiæ, in quo omniũ sacerdotum honor adimitur, dũ ab uno sibi dementer arrogat'. Ecce habes qd' blasphemię nomen sit uniuersalis eps. quid putas de nomine summi/maximi/sanctissimi dixisset.

FABER

Cripsit cõtra te quidam Pythagoras uir pro suo sęculo non ineruditus, qui post multas uigilias certe tibi tribueret nullũ Petri successorẽ esse. Siquidẽ qd' a Paulo scriptum est in epl'a ad Ephe. pro quo legatione fungor (Eph.vi.) in cathena. Et.2.ad Cor.5. Pro quo legatione fungimur &c. Credit aplos eos fuisse legatos. de quibus forte Ioan. Andreæ in glo. quam (Glo. in. c. i. de offi. lega. lib. vi.) canonistæ magistralem uocant, ubi tria sunt legatorum genera, legati sc3 de latere, legati nati, & legati missi. ubi de legatis forsan missis intelligens, hoc habet, qd' isti finita legatione successorẽ habere non possunt. Sed hic mihi cũ illo nihil conueniet. Hoc ego libere dico Christũ legatum dici posse. Siquidem omnes scribunt q ad gentes legatus missus sit mediator dei & hominum, homo/Christus/Iesus. De quo & pater loquitur per Aggeum. Mouebo omnes gentes, & (Agge.ii. Esa.) ueniet desyderatus cunctis gentibus. Et apud Esaiam iste scribitur magni cõsilii angelus. De hac legatione Hiero. in. i. c. Abdiæ. Licet is legatus fuerit, tamen & apostoli legati fuere, imo non solũ legati, sed & uicarii Christi, nisi errarit Ambro. i. 2. epistolã Pauli ad Cor. c. 5. Immo, ut est apud Theophilactũ, Paulus non solũ legatus, sed

& delegatus erat. Addo ꝙ illđ Matth. 21. Malos male pdet, & uineā aliis agricolis locabit. significat aplos, & eos qui aplis successuri sūt. Sicut expsse loquitur Hiero. in Esa. c. 5. Non itaq; fuerunt apostoli legati, qui non potuerint habere successores. imo si oino canonistaꝝ more ita mihi loquendū fuerit, Paulus fuit legatus Christi, Timotheus delegatus. & quos Timotheus iuxta Pauli dispositionē presbyteros ordinauit, subdelegati fuerunt. Hi quoq; recte quotquot fuerunt, Christi legati ēt dici merebanť. Et August. ut in alio loco traditum est, sacerdotes Christi uicarios/atq; legatos uocat. Et non in uno scripturæ loco reperiť ēpos aploꝝ, & sacerdotes discipuloꝝ successores esse. Proin grauissimus est error, quo dicitur aplis dūtaxat, non etiā successoribus esse dictū, Qui uos audit, me audit. Sic enim a simili nemini demū diceretť potestatē dedisse cōsecrādi, pter q̄ apostolis, quibus solis dixit, Hoc facite in meā cōmemorationē. Et multa sunt his similia, quę tandem nos in perditissimos ducerēt errores, si nō uerba euāgelii pro cōmuni intellectu ecclię capiamus. Sed ad Gregoriū hic uenio, cuius dicis esse sentētiā, ꝙ ex Gregorio nō sit aliquis Petri successor. Gaudeo nō parū ꝙ magni illius simȓ ac sancti pontificis auctoritatē demū recipis. Hæsitaui sāt diu, an q non facile iuras in uerba magistri. nec Gregorii illius scti scripta tecum fidem haberēt. Iam cū certior fio, tecū ex Gregorio cōferam audentius. Scribis hic Gregoriū nō admittere quēq̄ epm Petri successorē, si de alio q̄ epo Romano hoc intelligis, certe dicis quæ uera sunt, sed nihil ad Ro. epm, siquidē Ro. pontifex est Petri uicarius. Audi ea de re Gregoriū Colūbo epo ita scribentē. Nos qui licet immeriti sedē apostolicam uice Petri apostoloꝝ principis suscepimus gubernādam, ipso pontificatus tēpore cogimur generali hosti, quibus ualemus nisibus obuiare. Et idē scribens uniuersis epis per Dalmatiam, sic habet. Ex beati Petri principis apostoloꝝ auctoritate præcipimus ut nulli penitus extra cōsēsum permissionēq; nostram, q̄tū ad epatus ordinē pertinet, in Salonitana ciuitate manus imponere præsumatis, nec quenq̄ in ciuitate ipsa aliter q̄ diximus, ordinare. Et idē scribens uniuersis sanctæ ecclesiæ filiis. Interdicimus in noie dñi nostri Iesu Christi, & ex auctoritate beati Petri apostoloꝝ principis prohibemus, cuius uice huic sanctæ ecclesiæ Ro. præsidemus auctore deo. Et in eodē libro, quē citas, quidā eps olim in hæresim lapsus, ita iurat. Spondeo sub ordinis mei casu & anathematis obli

Matth. xxi.

Hieronymus

Greg. Magnus

Gregori9 in parte .ii. sui Regesti epistola. xxxiiii.

Greg. in. iiii. parte Regesti. epla. xvi.

Parte. v. Regesti

gatione,atq; promitto tibi & ꝑ te ſancto Petro apoſtoloꝝ principi,
atq; eius uicario beatiſſ.Gregorio ſucceſſoribus eius me nunq̃ quo-
rūlibet ſuaſionibus uel quocūq; alio modo ad ſchiſma,de quo redē
ptoris noſtri miſericordia liberāte ereptus ſum reuerſurū,ſed ſemp
me in unitate ſanctę eccleſiæ catholicę & cōmunione Ro.pōtificis
per omnia permanere &c.Ex his & aliis Gregorii locis habes admi
ſiſſe.Gregorium neq; negare ſe uicarium atq; ſucceſſorē eſſe Petri,
Quod & aperte comprobat in quadam epiſtola eiuſdem.Gregorii
quam ſcripſit ad uniuerſos ep̄os Numidiæ,ſed quod ad uniuerſalē
attinet ep̄m, qualem ſe uocare uolebat Ioannes Cōſtantinopo.ep̄s
Scio magnum Gregoriū ea de re ſæpe ſcripſiſſe,ſcribit etenim ſup
pte.v.epi.xxxvi. iſto negotio Eulogio/& Anaſtaſio ep̄is,ſcribit & ad ipſum Ioānem
pte.v.epi.xxxviii. Cōſtantinopo. Item & ad Anaſtaſium ep̄m Antiochenū/ſcribit ea
pte.vi. epi. xxiiii. de re Mauritio Auguſto/& Conſtantinæ Auguſtæ,ſicut & tu citas,
pte.v. quāq̃ ſit mihi in parte.5.quod tu in.4.libro poſitū ais,ſed nūq̃ Gre
gorius illud inferret quod hic abſcindēdum forte putaſti. Siquidē
ita ſcriptum inuenio. Cūctis euangelium ſcientibus liquet ꝙ uoce
diuina ſancto & omniū apoſtoloꝝ principi Petro apoſtolo totius
eccleſiæ cura cōmiſſa eſt.Ipſi quippe dicitur,Petre amas me,paſcę
oues meas,ipſi dicitur , ecce Sathanas expetiuit uos cribrare ſicut
triticū,& ego pro te rogaui Petre/ut non deficiat fides tua,& tu ali
quando conuerſus confirma fratres tuos,ipſi dicitur.Tu es Petrus
&c.Iam poſt hæc uerba quid & q̃tum pro te facere credis? Sed age
cur præteris quæ Gregorius Mauritio ſcripſit,& quæ tu nunq̃ ad-
mittis. Tota enim tua cōtentio ſuper eo uerſatur.quod non ex euā
gelio/nec uoce dominica Petro apoſtolo ſit totius eccleſiæ cura cō-
miſſa.Hic uero quod diu quęſiuimus,habemus, Iam cum Andrea
dicemus inuenimus meſſiam,nec hoc ita debet intelligi de uniuer-
ſali ep̄o,ſicuti credis,immo hæc eſt ſeries rei geſtæ,ꝙ licet ex decre-
to patrum Rom.ep̄o ſubeſſe reliqui debuerant,tamen non erubuit
Conſtantinopo.epiſcopus ſe eidem præferre,& ſe uocare uniuerſa-
lem,hoc tam uehementer deteſtatur magnus ille Gregorius ut nō
fuerit ueritus dicere hoc factum Ioannis eſſe contra ſtatuta euange
lica cōtra ſanctiſſ.canones.Nec id abs re factum eſſe puto, ſiquidē
non parua fuit arrogantia ꝙ is ſe teſte Gregorio ad Sabinianū dya
conū in quadā epiſtola pene per omnē uerſum œcomenicū patriar
cham nominarat,hoc autem quoties a Conſtantinopolitano tētatū

fuit epo,toties hoc a Ro. fuit episcopo reuocatũ. Vnde Pelagius. 2. sancti Gregorii decessor intelligens hoc in Constantinopo. synodo tentatũ quàprimũ agnouit directis epistolis,ex auctoritate sancti Petri apostoli eiusdem synodi acta cassauit,quæ res certe Ro. pontifici,non paruam tribuit authoritatem,eo ꝙ fere ante mille annos pont. Ro. synodi tã celebris potuerit acta cassare. Nec res est parui momenti ꝙ in eadem epistola scribit Antiochenum,hoc Ioannem fecisse contra mãdata dominica,apostolica præcepta,ac regulas patrum. Et non solum Grego. Non solum Pelagius. 2. hoc nomen in aliis prohibuerunt, sed & alios epos Ro. totis uiribus contra hæc nisos fuisse tradunt historiæ, de qua requid Adrianus. 1. Constantino & Hirene de Tarasio Cõstãtinopolitano scripserit in breui ex actis secũdi cõcilii Niceni itelliges quæ nuper Reuereñ. dominus Mattheus Cardinalis Seduneñ. hmõi rerum antiquarum diligẽtissimus idagator plurimũ non sine causa ꝓbabat,cuius etiã auxilio spero propediẽ illa sis habiturus impressa. Ex quibus etiã Adrianum. 1. Hũc titulum uniuersalem in Tarasio reclamasse inuenies. Quãq̃ non negem Gregoriũ plus ceteris ac uehementius egisse. Ita testatur ipsemet in epistolã quã idem Gregorius scripsit ad Ioannẽ Sed quid opus est multis? Gregorius/Pelagius/Adrianus ac cæteri iustissime dãnarunt in epo Constantinopo. ꝙ se diceret uniuersalẽ epm. Et non memini me sepe legisse,ꝙ se Ro. pontifex uniuersalẽ scripserit epm,quãq̃ hoc facere potuisset,iuxta permissionẽ Chalcedoneñ. concilii,hoc tñ negare nõ possum,ab Egyptiis/ Aphricanis/ & orientalibus Ropõt. sepissime scriptũ extitit i hæc uerba sanctę & uniuersalis ecclesię epo. Et hos titulos quos hic adeo contẽptim damnas/ut scilicet pont. Ro. non summus,non maximus,non sanctissimus,uocetur,nõ a. 400. annis, sed plusq̃ a. 1000. scriptos esse reperio,quod alibi multis ex locis ostendi. Et usitatissimũ fuit,inter episcopos ut alter alterũ sanctissimũ siue beatissimũ scriberet atq; uocaret,& id adeo cõmune erat,apud Augu. ut etiam dyaconũ suũ beatissimum appellarit. Quod si ueteribus Hermetẽ Trimegistũ, hoc est ter maximũ appellare licuit,eo ꝙ sacerdos erat & rex. Nimirum si principem Eporum,beatissimũ ac maximũ uocemus. Et tu, ut ex ore tuo te iudicem, Leonẽ. x. uocasti Ro. pont. maximũ. Nec peccatũ cõmisit sanct9 ille Bernardus q Honoriũ. 2. fere ante. 400. annos pontificem summũ uocauit,cuius sit summa authoritas.

Pelagius. II. Greg. pte. v. eplã xxxvi. Regesti

Honorifica mentio Reuereñ. dñi Card. Seduneñ.

Bernardus epsto. xli. ad papã Honorium

S Equitur certe pro beati Petri apostolorũ principis/honore peruenerandã Chalcedoneñ·synodũ Ro· pôtifici oblatum est, sed nullus eoꝝ unq̃ hoc singularitatis uocabulũ assumpsit, nec uti consensit, ne dum p primatũ aliquid daretur uni, honore debito priuarẽtur sacerdotes uniuersi, perspicuũ est hunc Grego· qui se cunctoꝝ sacerdotum seruũ potius quam dominũ uocat, & seruũ seruorum dei nõ credidisse solũ Ro· pontificem Petri successorem esse, ut qui abhorreat princeps sacerdotum & epõrum dici cum illum principem apostoloꝝ dicat·

FABER

Q Vam iuste in Ioanne Cõstantinopo· hoc nomen uniuersalis reprehensum sit supra ostẽsum est, Sed q̃ hic Gregorius habet nihil ad rem pertinere uidetur · Quid enĩ hoc præstare potest· Ro· pont· hoc nomen abhorruisse, siquidem rectius côueniebat Euãgelicæ legi, ut se Gregorius seruũ seruoꝝ dei, non uniuersalem scriberet epm̃, quod & in alio loco mõstratum est· Quod si Chalcedoneñ· illa synodus pro beati Petri apostolorum principis honore · Ro· pont· uniuersalem esse decreuerit, putas ne pro te uel contra te pugnet· Certe uidetur non parum hic Ro· pont· firmari authoritas Sancti/etenim patres quorũ numero sex centi ac triginta fuerunt nõ sine causa maxima illa fecerũt· Nec id unq̃ fecissent nisi iusta & rationabili causa permoti· Quod Grego· recusauit hoc nomen, humilitatis erat officiũ· Videas ergo quã incaute primatum Petri/ ac Ro· ecclesiæ tollere coneris · In registro Gregorii hoc scriptũ inuenio, sicut sancti euangelii quatuor libros, Sic quatuor concilia suscipere & uenerari me fateor· Nicenum scilicet Constãtinopo· Ephesinum/& Chalcedoneñ· Et ad quẽ scripsit Grego· illa certe ad Ioan· Cõstantinopo· Eulogium Alexandrinum Gregorium/Antiochenum, Ioã· Hierosolymitanum/& Anastasiũ, Antiochenum· Quid hoc sibi uoluisse putas q̃ Grego· una epistola scribit ĩpis in longinquis mũdi partibus constitutis · Sed pergo in Nicena synodo decretum est q̃ ecclesia Ro · semper habuerit primatum, ita quædam exemplaria testanť, putas ne Grego· ille primatum

matum hunc abdicare uoluerit, qui tam impense curauit ut patrimonium Petri saluum esset. Quantum ad Calcedonense concilium attinet, scis scriptum ab eodem ꝙ omnino uelit hoc seruari concilium, nihil addere, nihil subtrahere, immo si quis attentarit, hunc anathemati subiecit, ac a sinu matris ecclesiæ alienum esse decreuit. Et hoc non semel in Regesto Gregorii reperitur. Sed quid dices ad hoc? Idem Gregorius scribit Eusebio Thessalonicensi/ Vrbitio Tirachitano/ Andreæ Neapolitano/ Ioanni Corinthio/ Ioanni primæ Iustinianæ / Ioanni Cretensi / Ioanni Laryssæo/ & Excodricano, ꝙ nulla synodus absq; sedis apostolicę auctoritate atq; consensu uires habeat/ aut possit habere. Quod dictum re uera est pro sedis Romanæ primatu non parui momenti. Quicquid ergo hic Gregorius habet, in eam partem potissimum tendit, ꝙ hoc glorioso nomine gaudere noluit. Sed interim audi quid dicat. Sed seruanda est, inquit, uirtus humilitatis, ut non soluantur iura regiminis, ne dum prælatus quisq; plus se quam decet deiicit, subditorum uitam restringere, sub disciplinæ uinculo nō posset. Hoc Gregorius cōstātissime seruauit, qui nullibi passus est, ut uel eiusdem ecclesiæ quicquam detraheretur. Hoc testātur, ut dixi, fere omnes illius epistolę, quarum usq; ad octauam indictionem mille fuisse inueniuntur. De quibus tamen infra paulo profusius.

Parte.iiii. ad Constātium episcopū Mediolanēsē

LVTHERVS

IDEM In sequenti epistola ad Constantiam eundem Ioannem Lucifero comparat dicens. Quia illum uidelicet imitatur, qui spretis sociali gaudio angelorum legionibus, ad culmen conatus est singularitatis erumpere. Idem in epistola trigesimasexta ad Eulogium Alexandrinum & Anastasium Antiochenum episcopos. Sicut nouit ueneranda sanctitas uestra, per sanctam Calcedonensem synodum pontifici sedis apostolicæ, cui (deo disponente) deseruio, hoc uniuersitatis nomen oblatum est. Sed nullius unquam decessorum meorum hoc tam prophano uocabulo uti consensit. quia uidelicet si unus patriarcha uniuersalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc a christiana mente id sibi uelle quempiam arripere, unde fratrum suorum honorem imminuere ex quan-

culacunq; parte uideatur. Et infra de eodem uniuersa tanta sibi ascribere. & omnia quæ soli uni capiti cohęrere (uidelicet Christo) per elationē pompatici sermonis eiusdem Christi sibi studet subiugare. Obsecro quid mereref qui hodie sic loqueref. Hic Gregoriū Rom. pontificem prosequitur tanquam prophanum, quod nostri statuunt quasi ius diuinum.

FABER

Hic mihi quid hic aliud agat, quid uelit hic aliud noster ille Gregorius, q̄ q; ante Gregorii tempora centum & quinquaginta annos Leo uoluerat. Siquidem Leonis tempore Anatholius ille episcopus Constantinopolitanus ecclesiæ suæ primatum usurpare uolebat. Vnde ad Martianū Augustum per Lucinum episcopum/& Basilium dyaconū ita Leo scribit. Habeat, sicut optamus, Constantinopolitana ciuitas gloriā suam, & protegente dei dextera diuturno clementiæ uestrę fruatur imperio. Alia tamen ratio est rerum sæcularium, alia diuinarum. Nec præter illam petram, quam dominus in fundamento posuit, stabilis erit ulla constructio. Propria perdit, qui indebita concupiscit. Satis sit p̄dicto, q; uestræ pietatis auxilio/& mei fauoris assensu episcopatum tantæ urbis obtinuit, non dedignetur regiam ciuitatem, quam apostolicam facere non potest. sed nec ullo modo speret q; per aliorum offensiones possit augeri. Priuilegia etenim ecclesiarum sanctorum patrum canonibus instituta, & uenerabilis Nicenæ synodi fixa decretis nulla possunt improbitate conuelli, nulla nouitate immutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo necesse est me perseuerantem exhibere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est. Et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in synodo Nicena ad totius ecclesiæ regimen, spiritu dei instruente, sunt conditæ, me (quod absit) cohibente, uiolentur. Hæc Leo. Damnabis ne hic Leonem hunc uirum sanctum/& doctum, qui non admiserit Anatholio primatum? Sed damnabis ne Gregorium, qui ut passim est in Regestis, fere totius orbis episcopis leges dedit/atq; præfixit, illosq; coercuit. Scis hūc ad Anastasiū Antiochenū ep̄m ita scripsisse Sicut patriarchis aliis patribus nostris synodicam uobis epistolam

Leo assēsit ut Anatholius fieret Constantinopolitanus ep̄s

direxi • Mandat nonnihil Gennalio patritio,& inter cætera pcipit pte.i.epla.xxv•
de eligendo primate,clero pariter Neapolitano præcipit, ut pon- pte.i.epla.lxxii.
tificem eligant•Maximianum etiam Syracusanum episcopum ui- parte.ii.epla.iiii.
carium Siciliæ facit•& Natali Salonitano epo minatur,si qđ iussũ parte.ii.epla.v.
fuit,facere distulerit•Pallio eũ ac dominici corpis & sanguinis par parte.ii.epla.xv.
ticipatione priuare uelit,qđ & ad uniuersos episcopos per Dalma- parte.ii.epla.xxvi
tiam sese facturum minatur • Et Ioannem in Squillacina ecclesia parte.iii.epla.vi.
cardinalem Lusitanæ ciuitatis epm facit • Et Ioanni primæ Iusti- parte.iii.epla.vii.
niano scribens,triginta dierũ spacio ex beati Petri apostoloꝝ princi-
pis auctoritate sacra cõmunione priuari decernit•Et Ioãni Larisseo
scribens,sic habet• Si contra hæc,quæ statuimus,quolibet tempore
qualibet occasione/uel surreptione uenire tentaueris,sacra te cõmu
nione priuatum•nec eam,te excepto ultimo uitæ tuæ tempore, cũ
cõcessa Ro•pontificis decernimus iussione recipere• Hæc enim cõ-
sona sanctis patribus diffinitione sancimus,ut qui sacris nescit obe
dire canonibus,nec sacris administrare,uel cõmunionem capere sit
dignus altaribus•Et uniuersis scribens epis per Dalmatiã sic habet•
Ex beati Petri principis aploꝝ auctoritate pcipimus, ut nulli peni- pte.iiii.epl.xvi.
tus extra consensum permissionemq; nostram quantum ad epatus
ordinem pertinet,in Salonitana ciuitate manus imponere præsu-
matis,nec quenq̃ in ciuitate ipsa aliter q̃ diximus ordinare • De his
quæ sunt ad epm Corinthioꝝ Eulogium Alexandrinũ/Cyriacum
Constantinopo• Maximinũ epm Arabiæ nihil iam dicam•Sed hoc
ptetire non possum, ꝙ idem Gregorius hortať epm Thessalonicẽ
ut crimina puniat•Et scribens ad Isacium Hierosolymoꝝ episcopũ pte.x.epl.xxii.
sic habet•Peruenit ad nos in Oriẽtis ecclesiis nullũ ad sacrũ ordinẽ
nisi premioꝝ datione puenire•Si ita est,uestra fraternitas agnoscit,
hanc primã oblationem omnipotenti dño offerat,ut a subiectis sibi
ecclesiis errorem symoniacę hæreseos compescat•Et si Bedam hunc Beda
uenerabilem in Angloꝝ historia uideamus, nemo non apertissime
intelliget episcopo Romano etiam tempore Gregorii • & sic ante
nongentos annos per totum terrarum orbem ius primatus fuisse
quæsitum, post totidem sæcula hoc uelle adimere, nescio an iusta
conscientia fieri possit•Qđ si recusauit hoc nomen uniuersale Gre-
gorius,non est quo accuses• Nempe dominus se fieri regem recusa-
uit,cũ tñ esset is in cuius ditione omnia sunt posita• Et Cœlestinus
omnino recusauit esse pontifex•

T epla.58. ad ipsummet Ioannē epm pdicta iterans, & copiosius explicans .D. certe Paulus apls cum audiret quosdam dicere, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego uero Cephæ. Hanc dilacerationem corporis dñici per quam mēbra eius aliis se capitibus quodāmodo sociabāt, uehementissime phorrescens, exclamauit & dixit. Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est? aut in Pauli nomine baptizati estis? Si ergo ille mēbra dñici corporis certis extra Christū quasi capitibus & ipsis quidem apostolis subiici particulariter euitauit. Tu qd Christo uniuersalis sanctæ ecclię capiti in extremi iudicii es dicturus examine, q cūcta eius mēbra tibi met coneris uniuersalis appellatione supponere.

FABER

QVid hic uelis, non satis intelligo, nisi tu eo tēdas, q Ioānes Constantinopolitanus dici non debeat patriarcha uniuersalis. Huic iam sæpe respondi. Siquidem in hac eadem epistola Ioāni in memoriam reuocat, quomodo se indignū olim fassus fuerit epm. Et iam despectis fratribus solus appetat uocari eps. Et cū sit mēbrū, quod & caput habere cōueniat, non arrogāter ambire debeat. Nec sic Pauli dictū potest aut debet intelligi, quasi non admittatur ulla prælatio. Siquidem cēties probatum est Petrum primū & Paulum posteriorem esse pastorem, Petrum esse caput aploꝝ. Omitto q Cephas nomen sit & ptātis & auctoritatis. imo hoc Paulo displicuit, q diceret ego sū Pauli, ego Apollo, ego Cephe, cū nullus illoꝝ neq pro Corinthiis fuerit cruci fixus, imo nec in illoꝝ noie fuerint baptizati. Maluit ergo Paulus a Christo dici christianos, q̄ a seipso Paulo paulinos. Sed addis.

LVTHERVS

T infra. Certe Petrus apls primū membrum sanctæ & uniuersalis ecclesiæ est. Paulus/Andreas/Ioannes, quid aliud q̄ singularium sunt plebium capita? & tamen sub uno capite omnes sunt membra ecclesiæ.

N hac quam citas epistola, textus mei uerba sunt hęc. Certe Petrus apl'orum primus, utcunque tamen sit, primum uel primus, quid inde quaeso probabis? an scriptura patiatur Petrum esse membrum/ & caput. Scis scriptum per Paulum ad Eph. c. i. Omnia subiecit pedibus eius, & ipm dedit caput super omnia ecclesiæ, quæ est corpus ipsius. Sed nunquid ibi uidisti Hieronymū in hæc uerba scribentem? Quomodo caput plurima habet sibi membra subiecta, e quibus sunt nonnulla uitiosa/ & debilia. Ita & dñs nr̄ Iesus Christus cum sit caput ecclesiæ, habet membra eos omnes qui in ecclesia congregantur, tam sanctos uel quam peccatores, sed sanctos uolūtate, peccatores uero sibi necessitate subiectos. Et infra. Ipsum dedit caput super oia ecclesię, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplebit non solū hominum/ sed etiā angelorum/ cunctarūque uirtutū / & rationabilium creaturarum ecclesia intelligi potest. Scis & in alio loco Paulū ita dixisse. Mēbra sumus corporis eius & ex carne/ & ex ossibus eius, ubi sic habet Hiero. Quia membra sumus corporis Christi, & Christus & nutrit/ & fouet ecclesiā. Ideo & nos nutrimus/ & fouemus carnē nostram, quā nemo unq̄ odio habuit. Membra aūt sumus corporis Christi non secundum naturam diuinitatis æternæ, sed iuxta id quod hominē dignatus est assumere. Quāq̄ & homo ipse qui assumptus est, habet naturam nostrorum corporum, sed non habet originem. Nos enim ex humano semine coagulamur. ille de spiritu sancto natus. Potest autem & aliter dici, quoniā corpus Christi ecclesia, & ecclia de cunctis credentibus congregatur. Paulus & Ephesii mēbra sunt corporis. i. ecclesiæ Christi. Hæc Hieron. Ex quibus fateor ingenue Christum esse caput omnium. Attamen adhuc non negatur suo respectu Petrum etiam esse caput apostolorum, quem etiam membrum dicere possumus, sicut caput in homine principalius quiddam est, tamen respectu totius etiam pars est. Vides iam quomodo Petrus respectu supremi capitis sit membrum ecclesiæ. Et tu uerba Gregorii citans, dicere cogeris esse Petrum non infimum/ siue postremū, sed primū uniuersalis ecclesiæ mēbrū, & quod sint Paulus & Andreas ac Ioānes singulariū plebiū capita. Si hic Grego. Petro præ cæteris nihil dare uolebat, cur nō uno cōtextu affirmat non modo Paulum

Hieron.

Ad Eph. v.

Hieron.

Andream / & Ioannem, sed & Petrum singularium plebi[illegible] esse capita? At commodius infra tractabimus quomodo Christ[illegible]us sit caput, Petrus sit caput, & uir sit caput mulieris.

LVTHERVS

SEd hæc satis. Audiamus iam ipsum caput oium quid super huius monarchiæ statu diffinierit. Nam hic præscius futurorum quæstionem hanc prior omniū & dedita opera dissoluit, & tot adhuc sæculis super ea certatur, quasi uerba Christi fumus sint / & inanis fabula. Dicitur itaq; Lucę .22. Facta est autem contentio quis eorum uideretur esse maior. Dixit autem eis. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici uocantur, uos autem non sic. Sed qui maior est uestrum, fiat sicut minor. & qui præcessor est, sicut ministrator (exemplum suum subiungit) Nam quis maior est qui recumbit, an qui ministrat? nōne qui recumbit? Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat. Vides q; Christus aperte pronunciat esse reges gentium non pontifices, qui uolūt esse maiores, & potestatem illam mundanam (idest sine uerbo / & dilectione) prorsus damnat. Verum ego credo quandoquidem ecclesiā necesse fuit semper a gentibus opprimi, ut Ezechielis .4. dicitur. In medio gentium posui eam. Et ps̄. 109. Dominare in medio inimicorum tuorum. Ideo qñ desint gentes aliæ, ut scriptura impleatur, in ecclesia reges gentiles fieri oportuisse. & potestate dominante, super ecclesiam tyrannizare diligendi / & docendi officio ad alios translato

FABER

In Esa. homel. vi.

HVic euāgelii dicto antea respondi, & cū Origene sic dico Bonum est nō prosilire ad eas quæ a deosunt dignitates & principatus & ministeria ecclesię. Sed imitari Mosen & dicere cum eo prouide alium quē mittas. Neq; enim ad principatum ecclesiæ uenit qui saluari uult, & si præest, sed ad seruitutem ecclesiæ, si oportet dicere & de euangelio, Principes quidem gentium dominantur eis, & qui potestatē habent, in illis magistratus uocātur. Nō sic autem erit in uobis, nec enim dominant

principes in uobis, sed qui uult uestrũ esse maior erit omniũ minimus, qui uult esse primus, erit omniũ nouissimus. Qui uocat ergo ad episcopatum non ad principatũ uocatur, sed ad seruitutẽ totius ecclesiæ. Si uis credere de scripturis, quia i ecclesia seruus sit omniũ qui præest, suadeat tibi saluator & dñs qui talis tantusq; factus est, in medio discipulorũ non quasi discumbens. Sed quasi ministrãs. Accipiens enim lintheũ postq̃ exutus est uestimentis præcinxit se, mittens aquã in peluim cepit lauare pedes discipulorum/ & detergere lintheo quo erat precinctus, & docẽs quales oporteat esse Principes tanq̃ seruos, ait uos uocatis me magistrum & dominũ, & benedicitis, sum etenim. Si ergo ego dominus & magister uester laui uobis pedes/ & uos debetis alterutrũ lauare pedes, In seruitutẽ igit̃ uocatur ecclesiæ princeps/ut possit ex seruitute ista ire ad soliũ coeleste. Sicut scriptum est sedebitis super thronos duodecim iudicantes/duodecim tribus Israel. Audi uero & Paulum præclarũ uirum dicentem quia seruus fuerit omniũ credentium. Ego sum enim ait minimus apostoloꝝ nõ sum dignus uocari apostolus q̃a persecutus suã ecclesiã dei. Porro si hoc nõ uidetur approbare uerbũ seruitutis eius sed tm̃ humilitatis audi eum dicentẽ. Facti sumus paruuli in medio uestrũ quasi si nutrix foueat filios suos cũ possemus graues esse, ut Christi apostoli, imitatores ergo nos expedit esse humilium ipsius domini sermonũ/atq; factorum & apostoloꝝ eius & facere q̃ factũ est, a Moyse/uel si quis uocatur ad principatũ dicat. Prouide alium quẽ mittas dicit deo non sum dignus, ante heri & nudiustertius exilis uocis sum, & tarde linguæ. Et quia deo dicit humiliter, exilis sum/& tarde linguis, audit a deo. Quis dedit os homini, & q̃s fecit mutũ, & surdum uidentem & coecum. De hac re Augu. 19. de Ciui. dei. c. 14. Vides nunc in omnibus a deo exigi seruitutẽ & humilitatem, tamen per id nõ tollitur prelatio. Alioquin Lucæ. 22. nõ fuisset dictũ a dño. Qui maior est in uobis sit sicut minister. Et qui præcessor est, sicut ministrator, quũ enim dicit, Qui maior est, maiorem non reiecit. Vnde mox sermonẽ conuertit ad Petrũ, inter cætera dicẽs. Simon ecce Sathanas expetiuit uos ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut nõ deficiat fides tua. Et tu aliq̃n conuersus confirma fratres tuos. Hęc tu pensare uelis, & intellectũ dabit dominus. Sed forte id quęris quo prorsus nihil tẽporale deo sacratis ullo pacto uelis admittere. Dic ergo quomodo Gregorium

magnũ ac alios multos saluabis, qui propria possederunt. Ita enim scribit Ciriaco epo, Constantinopo. Quisquis in loco regiminis est, aliquando necesse habet etiam terrena cogitare & exteriorũ quoq curam gerere, ut grex cõmissus ualeat ad ea quę sibi sunt explenda subsistere. Sed magnopere prouidẽdũ est ne hæc cura etiam modũ transeat, ut cũ ad tot licenter admittitur nimis excrescere nõ permittatur. Vnde recte per Ezechielem prophetã dicitur. Sacerdotes capita sua non radunt neq comã nutrient, tõdentes capita sua attondent quid enim per significationẽ sunt capilli in capite nisi cogitationes in mente &c. Et non paucas epistolas habemus ad subdyaconos præfectos, ac reliquos nihil aliud i se cõtinentes quã qđ ad rerũ temporaliũ administrationes attinet. Vnde ad Anthemiũ subdyaconum scribens, iubet offerri solidos quadraginta, & tritici modios quadringentos. Et iterũ solidos uiginti, tritici modios trecentos. Et iterũ in eadẽ epistola solidos uiginti & tritici tricentos modios. Idẽ quoq scribẽs Petro subdyacono sic ait. Cognouimus rusticos ecclesiæ uehemẽter in frumẽtoꝝ preciis grauari. Ita ut instituta summa eis in comparationẽ abundantiæ tempore non seruetur. Vnde admonet ut plus quam decem & octo sextariorum modium nunq̃ a rusticis ecclesiæ frumenta debeant accipi, scribens Antẽnio subdyacono/iubet ut fœlici Abbati dentur mille quingentæ plumbi libræ. Et dies me deficeret si hęc & illis ex Gregorio similia recensere uelim. Sed ut ad priora reuertar, peccarit Gregorius seu nõ noluit, ut Ioannes Constantinopo. primatum haberet. Vnde scribens Constantinæ Augustæ, sic ait. Et si peccata Gregorii tanta sunt, ut pati debeat. Petri apostoli peccata nulla sunt, ut nostris tẽporibus pati ista mereantur. Nec etiã pati uult, ut episcopi ad sæculares iudices confugiant, aut clerici iudicẽtur a laicis. Vnde in. II. parte pulcherrime probat imperãte Iustiniano Augusto. imperãtibus Archadio/ & Honorio/& Theodosio. Leone Augusto/Gratiano Valẽtiniano, Theodosio, ac aliis Ro. imperatoribus obtentum sit episcopos & clericos a laicis minime iudicari debere. Et antea in alio loco plurimum laudat. Constantinum principem, qui contra epos noluerit accipere libellos, dicẽs. Vos dii estis a uero deo cõstituti. Ite & inter uos causas disponite, quia dignũ nõ est ut uos iudicemus deos. Et scribens ad Mauritium Augustũ in eodem loco de bello longobardoꝝ, ac aliis negotiis licet nõ pauca dixerit, interea deniq seruũ se

pte. I. epla. xxxv.

Parte. I. epla. lxii.

pte. v. epla. xxxiiii

Ne sæculares iudices in clericorum causis iudicare psumant.

De Constantino imperatore.

pte. v. epla. xxxi.

uorum dei se scribere potuit. Quod si pati uelimus, ut in hisce non recto pede quod tamen absit Gregorius incesserit. Quid ad sanctũ Sardiceñ concilium, imo sanctũ Nicenũ conciliũ dicemus; ubi iter cętera cõtinetᵃ q̄ depositus ad urbẽ Ro. possit appellare, ne ad comitatum aut pauperes, aut uiduæ, aut pupillę abeant, immo pauperibus, aut uiduis afflictis/atq; pupillis iustitiã faciãt epi p̄cipit. Quid faciemus sanctis patribus prohibentibus ne ecclesia uacante, bona ecclesiæ uendantur. Et forte iustũ nõ fuerit Gelasium primum dãnare scribentem imperatores & reges dũtaxat de rebus humanis iudicare debere. Taceo tam longas hystorias quibus Ro. pont. Imperatores, ac Reges priuasse leguntur. Et quid plura? in hisce non inuenio/a mille & pluribus annis aliquid noui tentatũ, immo & Gelasius de anathematis uinculo scribens pontifices, imperatoribus, impatores pontificibus semper indigere ait. Et sicut hodie pontifex reges filios uocat. Ita Greg. Gilbertum regem gallorũ filium uocat. Sic & Adrianus primus/Carolum magnum filium uocasse notissimum est. At quid opus est multis? textus euangelii non nisi tyrãnidem prohibet, nec eos unq̃ dãnat, qui uel temporalia possidet, ut uiuant ac uiuere possint, alioquin multos diuites ac principes terrarum dãnare oportet. Et Cephas cũ primus esset inter apostolos, non refutabat sumptus oblatos. inquit Ambrosius i epistola priore ad Corinth. c. 9. De Pauli collectis. Xystiq; thesauris hic nihil dicam. Certissimum etiam est Augustinum Hipponeñ. Ambrosium Mediolaneñ. ac reliquos non hostiatim, ad stipem mendicasse.

Cõciliũ Sardiceñ.

Gelasius. I.

Gilbertus rex Gallorum

Ambrosius

LVTHERVS

Item Marci. 10. ubi filii Zebedei/ad potestatem aspirarunt/ut unus ad dexteram & sinistrã sederet, acceperunt sane responsum dignũ scilicet ut calicem biberent. Nec tamen certi ubi sessuri essent, hanc ambitionis infirmitatis quid mirum est, in Ro. pont. quoq; fuisse quãtũlibet sanctis etiã martiribus quando in apostolis Christus eã pertulit. Deniq; tamẽ illi duo apostoli hac arrogantia cæteris indulgentiã cõmouissent. Et iter ũ cũ oriretur contentio de maioritate Iesus cõuocans ait. Scitis quia hii qui uidentur gentibus principati dominãtur eis & principes eorũ habent potestatẽ eorum, non aũt ita est in uobis, sed qui;

cũq; uoluerit fieri maior erit uester minister. Et quicũq; uoluerit in uobis primus esse erit omnium seruus (iterum exemplũ sui addit.) Nam ut filius hominis non uenit ut ministraret ei. sed ut ministra ret, & animam suam daret redẽptionem pro multis. Item eiusdẽ. 9. Et uenerunt Capharnaũ, qui quum domi essent interrogabat eos, quid in uia tractabatis. At illi tacebant, siquidẽ in uia inter se dispu tauerũt, quis eorum maior esset. Et residẽs uocauit duodecim, & ait illis. Si quis uult primus esse erit omnium nouissimus & oim mini ster, & accipiens puerũ statuit eum in medio eorũ quem cõplexus esset ait illis. Quisquis unũ receperit ĩ nomine meo me recipit, eadẽ Lucas. 9. Intrauit autem cogitatio in eos / quis eorũ maior esset. At Iesus uidens cogitationes cordis illorũ apprehendit puerũ & statuit illum secus se & ait illis. Quicũq; susceperit puerum istũ in nomine meo me recipit. Et quicunq; me receperit recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter uos omnes hic maior est. Item Matth. 18. In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentens. Quis putas maior est in regno coelorum. Et aduocans Iesus paruulũ statuit eũ in medio eorum, & dixit. Quicunq; humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno coelorũ. Nunc uide quantis uerbis, quot exemplis, quanta diligentia / Christus præuenerit & prohibuerit ambitionem illam, quam tãto timore lactant decreta, & decretales ac ita repetunt & inculcant, ac si hoc sit pascere populum Christi, quod est potestatem lactare & ambire. Vnde meo iudicio sicut apo stoli usq; ad finem uitæ Christi contenderunt. Nec tot exemplis & uerbis Christi / ab humana ista affectione tẽperarunt, & tñ nullũ permisit obtinere primatũ donec omnes dispersi eum relinquerẽt. Ita in ecclesia totiam sęculis contenditur de primatu prohibito, nec auditur christus interim tot uicibus resistens, nec ulli obtineri per- mittens donec forte & ipsi adueniente Anthichristo dispergantur & Christum negent. Nã apostoli, primum hoc pulchre seruabant, qñ Iacobum minorem episcopũ Hierosolymis cõstituerunt. & Petrus Iacobus ac Ioannes a se suos primatus reiecerũt, post illos aũt mox tam christi quam apostolorum exemplo neglecto ligare soluere, & lucrari queant. Sic enim & nos infirmitates pontificũ nõ sine mul tis scandalis ferre cogimur propter christum.

I Origeni crediderim9 nõ una dũtaxat causa fuit q̃ inter apostolos fuit facta cõtẽtio quis eoꝝ uideret̃ esse maior, ac q̃ ad Iesum accesserũt dicentes, quis putas maior est in regno coelorum. Siquidẽ partim Didrachmæ solutio, partim trãsfiguratio fuit in causa, & præ omnibus iuxta Origenis sententiã apostoli, propterea arbitrabantur/ Petrum esse maiorẽ in regno cœlorũ, q̃ Petrus dixit ad Iesum præ cæteris. Tu es christus filius dei uiui, & Christus ad eum. Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus q̃ est in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus & super hanc petram &c. Secũdum Origenem in eadem homel. duplicis status maioritatem cõsiderare possumus, atq; debemus. Siquidẽ in regno cœloꝝ est, aliquis maior & minor quũ nõ sit ibidẽ æqualitas, in euangelio dictum est, Si qs soluerit unũ ex mandatis istis minimis & docuerit sic homines minimus uocabitur in regno cœlorum. Et alibi si quis fuerit & sic docuerit hic magn9 uocabit̃. Si ergo aliquis magnus & minimus, sed nec magni sunt æqualiter magni. Nã de Isaac scriptũ est. Quomõ proficiebat magnus fiebat donec efficeret̃ magnus ualde, scriptũ est autem idipsum etiã in Mose & in Ioanne baptista. Et si omnes hii magni fuerunt secundum scripturas, tamen maior eis erat saluator. Quomodo aũt ex hac magnitudine discipuli possent fieri maiores in regno cœlorum, pulchre docuit eos dñs. Et ibi exponit Origenes. Sed in hac eadem Homi. non negat in terris alterũ altero maiorem. Siquidẽ & hic sacerdotes rationabiliter asserit possẽ dici ecclesiæ oculos quoniã & speculatores habentur, dyaconi aũt cęteriq; ministri manus, quoniã per eos opera spiritualia uniuersa gerũtur, populum aũt esse pedes nobiliores, tamen sicut unũ membrũ cõparatur, & unũ non insurgit arroganter aduersus alterũ, imo adiuuat alterum. Et ut Pauli uerbis utar. Non potest oculus dicere manui, opera tua non indigeo, aut iterũ caput pedibus, non estis mihi necessarii. Sed multo magis quæ uidentur mẽbra corporis infirmiora esse necessaria sunt, & quæ putamus ignobiliora mẽbra esse corporis hiis honorem abundantiorẽ circũdamus. Et quæ inhonesta sũt nostra abundantiorem honestatẽ habent, honesta aũt uestra nulli9 egent. Sed deus temperauit corpus ei cui dederat abundantiorẽ tri

In Math. hom. v.

i. Corinth. xii.

buendo honorem, ut sit schisma in corpore, sed in idipsum pro inuicem sollicita sint membra. Et si quid patitur unum mēbrum cōpatiuntur omnia mēbra, siue gloriatur unum mēbrum, cōgaudēt omnia mēbra &c. Per id ergo ꝙ hic de maioritate dicitur prælatio non tollitur, sed reprobat̃ ambitio, tyrānis & arrogantia, teste Chrysostomo/in. 59. homi. super Matth. alioqui multos dānare oportet quos tamen pio hominū consensu in sinu pacis requiescere nō dubitamus. Quicquid ergo de nouissimo atq; de pusillo ex Marco uel Matthæo dicitur hoc pro humilitate firmanda rectissime potest ac debet intelligi ut inter nos dilectio mutua seruetur, multum enim ad roborandū dilectionem ualet, cum secūdum doctrinam apostolicam inuicem se homines honore preueniunt, & alter alterū superiorem existimantes amant seruiue subiecti & nesciūt tumere prælati cum & pauper diuitē nō sibi dubitet anteferre. Et diues pauperem sibi gaudeat æquare, quū & sublimes nō superbiūt de claritate prosapie & pauperes non extolluntur de cōione naturæ. Cū deniq; non plus tribuitur magnis opibus quā bonis moribus. Nec maior ducitur phalerata iniquęq; potētia quā rectorū in honora iustitia, sed quid dicam. perinde est, ex euangelio iudicare de maioribus qđ de diuitibus iudicare possemus. Nunquid oēs diuites/omnes opulentos perdemus? Etiam si dixerit dn̄s facilius est Camelum trāsire per foramē acus quam diuitem intrare in regnum cœloꝝ. Et si uis perfectus esse/uade & uende &c. ac iterū nolite possidere æs. Nūqd eis gratiam & gloriam abnegabimus? minime, eos enim nunq̄ a societate cœlestis patriæ excludemus qui ampla predia, magnifica patrimonia, ut uerbis utar Ambrosii. & multas in hoc sæculo possident facultates, quū in populo dei multi semper qui diuitiis bene uterent̃ extiterint, nec ullo mō uel dici/uel cogitari liceat ꝙ Abraham & Isaac & Iacob, (quorum se esse deum dn̄s protestatus est.) Ideo uera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerint, aut ꝙ uir sacratiss. Melchisedech domini & saluatoris nostri præferēs formam non fuerit perfecte humilis/quia & sacerdotio eminebat & regno, uel ꝙ beato Iob de quo deus pronunciat dicens, nunquid considerasti seruū meum Iob ꝙ non sit ei similis i terra homo simplex & rectus & timens deum & recedens a malo? Ideo uirtus ista defuerit, quia erant (sicut scriptum est) in possessione eius septem millia ouium, & tria millia Camelorum, quinquaginta quoq; iuga boum

Chrysosto.

& quin-

& quingentæ asinæ/ac familia multa nimis. Eratq; uir ille magnus inter omnes orientales, quasi tunc istius gratiæ particeps factus est. quando omnibus facultatibus pditis uniuersa quoq; familia filiisq; priuatus/& percussus ulcere pessimo a planta pedis usq; ad uerticē capitis, testa saniem radebat sedens in stercore ad imaginem elationis postmodum reuocatus est, quando corporis incolumitate renouata, septem rursus filiorum / triumq; filiarum factus est pater, & in duplo in uniuersam substantiam est ditatus augmento. Absit autem ab animis fidelium tā irreligiosa persuasio, ut cuiq̄ sanctorū quibus deus & diuitias est largitus & honores. Veræ humilitatis meritum credatur uel opulentia offuisse, uel dignitas, cum eis ad huius uirtutis profectum utraq; profuerint. Quamuis enim tota uita hominis tentatio sit super terram, & tam abundantia q̄ inopia materia soleant esse peccati, cum uel diues extollitur ad superbiam, uel pauper prosilit ad quærelam. Extiterunt tamen in omni tēpore & in nostra quoq; ætate non desunt, sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Hæc Ambrosius. Vides ergo ex euangelio non tolli diuitias, non damnari diuites, etiam si difficulter ingrediantur in regnum cœlorum. Ita nec uel apud Matthæum/uel Marcum/uel Lucam illum dānabimus, qui maior est cæteris. Immo firmissime credo sicut in hierarchia supercœlesti prælationes sunt. Et inter planetas iuxta uerbum Hali Abenragel. Sol est lumen & cādela cœli gubernator mundi, factor tempoꝝ, per quem fiunt planetæ orientales/& occidentales/apparētes/& occulti, per quem mouetˀ omnis res se mouens, nascitur omnis res nascens, crescit omnis res crescēs, crescit omne folium, & maturatur omnis fructus, qui spiritus est cœli magnus, cum quo uiuificantur omnia signa, qui & est magni dominii/potentiæ/nobilitatis/altitudinis / & magnitudinis, immo in omni genere est aliquid maius. Etiam inferis non deest prælatio. Ita rectissime conueniebat inter apostolos unum præfici, qui maior esset. Talem fuisse Petrum non Scotus / non Durandus/Brulifer/ Vorillion, sed Chrysostomus/Cyrillus/Theophilus/ac sexcenti/reliqui sanctissimi uiri fatentur ingenue. Sed heus tu mi Luthere cum de minori & maiori/minimo & maximo/ totidem locos euangelicos īducis, cur nō & id quod Lucę uigesimosecūdo scriptum est in mediū affersˀ ubi sic ait. Qui maior est in uobis, fiat sicut minor. Et qui princeps est, sicut qui ministrat. At timebas hic te proprio

Dionysius.
Hali abenragel.

telo cõfodi. Vnde quasi sicco pede pertransis. Timuisti etenim hic nos intelligere Christum non sine causa dixisse, Qui maior est &c. At quid opus est tantis? si etiam nulla ueterum scriptorum esset auctoritas, tamen ad schismata uitanda/ac damnandas hæreses summe necessarium est principatum aliquem habere superiorem. Qd' re-

Ioannes episcop. Ephesinus

uera sancte & religiose probat doctissimus ille Io. episcopus Ephesinus Græcus in quodam libro, quem contra turbatores unitatis ecclesiæ non sine diuino spiritu scripsit, quem etiam nuper pro utilitate Christiana Romæ excribi feci, quo olim omnes intelligant quã iniusta ac indigna res sit in ecclesia dei per noua & peregrina dogmata scãdalizare pusillos. Quare & hic tibi merito tacẽdũ erat.

LVTHERVS

Vnc ex historiis/& rationibus. prima est ipsa actuum apostolorũ, ubi Petrus æqualis scribitur cæteris aplis.

FABER

N actis apostolorum uaria de apostolis leguntur. Sed non habes q̃ fuerit Petrus æqualis, imo id ipsum ex te fingis. Hoc certe inuenies non esse aliquem, qui inter apostolos tanta fuerit usus auctoritate quanta Petrus. Siquidem manentibus illis in cœnaculo, non Maria mater Iesu/ non Ioannes/non Iacobus/uel quisquam alius, sed Petrus exurgẽs in medio fratrum dixit. Etiam quando turba hominum erat simul,

Actuum.i.

fere centum uiginti, Viri fratres oportet impleri scripturas &c.

Actuum.ii.

Cum apostoli repleti essent spiritu sancto, & cœperunt loqui uariis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et quidã irridẽtes dicebãt, Musto pleni sũt isti, nõ Philippus/nõ Thomas, sed Petrus eleuauit uocẽ suã, & locutus est eis. Viri Iudæi qui habitatis Hierusalem uniuersi. His ãt auditis, cõpũcti sunt corde. Et q̃q̃ dixerũt ad

Actuum.iii.

Petrũ/& ad reliquos apostolos. Quid faciemus uiri fratres? Petrus dũtaxat ait ad illos. Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorum uestrorum, & accipietis donũ spũs sc̃ti. Vobis est.n. repmissio/& filiis uestris/& oĩbus, q lõge sũt, quoscũq; aduocauerit dñs deus nr̃. Aliis ẽt uerbis

plurimis testificatus est, & exhortabatur eos dicens. Saluamini a generatione ista praua. Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt. Et baptizatae sunt in die illa animae circiter tria millia.

Petrus / & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam, & cum inuenissent claudum ex utero matris suae, petiissetque elemosinam, ac respexisset in utrunque, solus tamen Petrus dixit. Argentum / & aurum non est mihi, hoc autem quod habeo, tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprachensa manu eius dextera, alleuauit eum. Et protinus consolidatae sunt bases eius / & plantae, & exiliens stetit & ambulabat. Et intrauit cum illis in templum ambulans / & exiliens / & laudans deum. Actuum.iii.

Licet Petrus / & Ioannes starent ad porticum, quae appellatur Salomonis, non Ioannes sed Petrus respondit ad populum, Viri Israelitae quid admiramini in hoc &c. Actuum.iii.

Loquentibus illis ad populum, & demum quando congregati sunt principes / seniores / & scribae Annas / Cayphas / Ioannes / & Alexāder & quotquot erant de genere sacerdotali. Et interrogati, in qua uirtute / aut in quo nomine fecistis hoc uos? Tunc repletus spū sancto Petrus, dixit ad eos. Principes populi / & seniores Israel audite &c. Actuum.iiii.

Augebatur in domino credentium multitudo uirorum & mulierū ita ut in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis / & grabatis, ut ueniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. Actuum.v.

Stantibus apostolis in concilio, & illis cum diceretur, Praecipiēdo praecepimus uobis ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Hierusalem in doctrina uestra, & uultis introducere super nos sanguinem hominis. Respondens Petrus & apostoli dixerūt. Obedire oportet deo magis quam hominibus. Actuum.v.

Factum est ut Petrus dum transiret, uniuersos deueniret ad sanctos, qui habitabant in Lidde, inuenit hominem quēdam nomine Aeneam ab annis octo iacens in grabato, qui erat paraliticus. Et ait illi Petrus. Sanet te dominus Iesus Christus, surge & sterne tibi & continuo surrexit. Et uidebant omnes qui habitabant Lidde / & Sarone, qui conuersi sunt ad dominum. Actuum.ix.

In Ioppe quaedam discipula nomine Thabita mortua est. ad quā cū uenisset Petrus, circūstātibus oībus eiectis, Petrus ponēs genua orauit. Et conuersus ad corpus dixit, Thabita surge. At illa aperuit Actuum.ix.

oculos,& uiso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam.
Actuum.x. Vir quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius. is uidit in uisu/&
audiuit angelum sibi dicentem. Mitte uiros in Ioppen. Et accersi
Simonem quendam,qui cognominatur Petrus, hic dicet tibi quid
Actuum.x. te oporteat facere. Ascendit Petrus in superiora ut oraret circa, ho-
ram sextam,& cum esuriret, uoluit gustare. Parantibus illis,cecidit
super eum mentis excessus,& uidit cœlum apertum, & descendens
quoddam uas uelut lintheum magnum quatuor initiis submitti de
cœlo in terram,in quo erant omnia quadrupedia/& serpentia terræ
& uolatilia cœli. Et facta est uox ad eũ, Surge Petre,occide/& man-
duca &c. Petrus ueniens ad Cornelium, ac adhuc illo loquente
Actuum.x. cecidit spiritus sanctus super omnes,qui audiebant uerbum. Et
obstupuerunt ex circũcisione fideles,qui uenerãt cum Petro,quia
& in nationes gratia spiritussancti effusa est. Audiebant enim illos
loquentes linguis,& magnificantes deum. Tunc respondit Petrus
Nunquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi,qui
spiritum sanctum acceperunt,sicut & nos. & iussit eos baptizari in
nomine Iesu Christi. Quum ascendisset Petrus Hierosolymam,di-
Actuum.xi. sceptabant aduersus illũ qui erant ex circumcisione dicẽtes. Quare
intrasti ad uiros præputium habentes,& manducasti cum illis?
Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem dicens. Ego eram
in ciuitate Ioppe orãs &c. His auditis tacuerunt, & glorificauerũt
deum dicentes. Ergo & gentibus pœnitentiam deus dedit ad uitã.
Actuum.xii. Misit Herodes rex manus ut affligeret quosdã de ecclesia. Occidit
autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. Videns autem quia pla-
ceret Iudæis, apposuit appræhendere & Petrum. Quem quum ap-
præhendisset,misit in carcerem. tradensq; quatuor quaternionibus
militum ad custodiendum, uolens post pascha producere eum po-
pulo. Quum autem producturus eum esset Herodes,in ipsa nocte
erat Petrus dormiens inter duos milites uinctus cathenis duabus,
& custodes ante hostium custodiebant carcerem. Et ecce angelus
domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo,percussoq; latere
Petri,excitauit eũ dicens. Surge uelociter.& ceciderunt cathenę de
manibus eius. Dixit autẽ angelus ad eum. Pręcingere te,& calcia te
caligas tuas. & fecit sic. Et dixit illi. Circũda tibi uestimentum tuũ.
& sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia uerum
esset qd' fiebat per angelum. Existimabat autem se uisum uidere,

Transeuntes aũt primam & secundam custodiã, uenerũt ad portã ferream, quæ ducit ad ciuitatẽ, quæ ultro aperta est eis. & exeũtes processerunt uicũ unum, & cõtinuo discessit angelus ab eo. Petrus ad se reuersus dixit. Nunc scio uere quia misit dñs &c. Paulus & Barnabas Hierosolymam uenerunt. & cũ de quæstione proposita conquisitio magna fieret, surgens Petrus dixit ad eos. Viri fratres uos scitis qm̃ ab antiquis diebus deus in nobis elegit per os meum audire gentes uerbum euangelii, & credere. Et hic attende q̃ dicit per os meũ. Habes itaq; quindecim aut sedecim historias de Petro quales uix inuenire potes de quouis alio aplõ. aut des nobis aplm, qui præsentibus reliquis apostolis tanta fecerit quanta Petrus. Et supra locum tibi citaui ex Actis apostolorũ de sententia in Ananiã & Sapphyram. dein de sententia in Simonem. Et quanq̃ nõ ignorẽ illam historiã, quæ est Actorũ. 13. ubi sic legitur q̃ Barnabæ & Paulo restiterit Elimas magus, quẽ intuens Paulus, inquit. O plene oĩum dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, nõ desinis subuertere uias domini rectas. Et nunc ecce manus dñi super te, & eris cæcus non uidens solem usq; ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ. Et circumiens, quærebat qui ei manum traderet. Licet esset sententia non parum horrenda, propter quam & proconsul credidit Sergius, tamen talis non erat, qualis erat sententia Petri præsentibus reliquis apostolis in Ananiã, & Saphyrã. Quicquid ergo tu dixeris ex te, nihil est quo mouear, qui solus dicis q̃ in Actis apostolorũ Petrus reliquis sit, & scribat æqualis. Credo q̃ in toto libro nec æqualis, nec inequalis cæteris legatur. Hoc tamẽ tacite nobis apostolorum acta testãtur Petro semper plus eminẽtiæ dari q̃ cæteris. Nec mihi persuadebis unquam in Actis apostolorũ omnia contineri, quæ fecerunt apostoli. Licet enim ad Theophilũ sic Lucas scripserit. Primum sermonem feci de omnibus o Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere usq; in diem, qua præcipiens apostolis per spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est. Tamen adhuc non inuenies in euangelio Lucæ omnia scripta. Putas ne omnia, quæ sunt in Ioanne, contineri in Luca, si rerum & sermonũ omnium exquisitam uelis historiam. Nescio quid hic dicere possis. Hoc ego dico sermonem hunc uere diuinum, quem fecit dominus in cœna nouissima, quem habemus Ioannis. 13. 14. 15. 16. & 17. non inueniri apud Lucam. Et ex actis apostolorũ nunq̃ mihi monstra-

Actuum. i.

bis quæ contigere Ioanni apud Ephesum, Thomæ apud Parthos, Matthæo apud Aethiopiam, Bartholomeo in India citeriori, ac Andreæ apud Scythiam, & reliquis apostolis in reliquis totius mūdi regionibus. Nunquid autem nō quædam illorum facta credemus? Aut, ut te fortius stringā, dic mihi postquā Paulus Romam uenit, quid decem reliquis annis fecisse, ex Luca monstrabis? Certissimū etenim est actus apostolorum non nisi ad quartum annum Neronis posse protendi. Dein quomodo sit liberatus ex ore Leonis, licet ipsemet Paulus descripserit, tamen alia quę cum Paulo usq; ad .14. Neronis annum facta fuerint, minime habes. Velles aūt hūc tā

Ignatius

sancto fraudare martyrio. Sed & putas mentiatur Ignatius, dum scribit ad Magnesianos, Petrum/& Paulum Antiochiæ fundasse ecclesiam, minime iduculti credo sentiendum erit. Quare & si in apostolorum actis nō inueniatur, post sedecimū caput quo uenerit, aut quid fecerit Petrus? Eapropter minime tibi credemus Petrum nunquam præsedisse Romæ, sicut in quodam tuo libello uelle uideris. An mentitus est Ioannes dicens. Fui in insula quæ appellat

Apocalypsis.i.

Pathmos, propter uerbum dei & testimoniū Iesu Christi. Si non in actis apostolorum habetur quid fecerit in Asia, & illi contigerit, tū iterum ad Petrum uenio. Scio Paulum ex actis apostolo℞ uenisse

Acto℞ vlt.

Romam, ut est scriptum Acto℞ ultimo. Sed credes non antea illic fuisse Petrum, etiam si in Actis nunquam Lucas illius meminerit? Dic mihi si potes, in actis ita scriptum est. Secunda die uenimus Puteolos, ubi inuētis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem. Et sic uenimus Romam. Et inde quum audissent fratres, occurrerunt nobis usq; ad Appii forū tribus tabernis. Et ad Romanos ita scriptum est. Salutate Priscam/& Aquilam/Epenethum/Mariam/Andronicum/& Iuniam/Ampliatum/Vrbanum/Apellē/Herodianem/Triphenam/& Triphosam/Philologum/& Iuliā &c. Nunquid hos fratres, qui Paulo occurrerunt in forum Appii, ac sanctos omnes, qui fuerunt in urbe Romana conuertit Paulus ad fidem? Nunq̄ hoc dicere potes, alioquin nō recte dixisset. Salutate Andronicum/& Iuniam cognatos & concaptiuos meos, qui sunt nobiles in aplis, q & ante me fuerūt i Christo Iesu. Aut dices Paulū

Ad Romanos.i.

illis quatuordecim annis, de qbus ad Gal.2. Ro.egisse, nec id uideo alioquin non uere scripsisset dicēs. Nolo uos ignorare fratres, quia sepe proposui uenire ad uos. Et prohibitus sum usq; adhuc, sed tum

dic, an mentitus ſit Paulus ſcribẽs ita Romanis, primum quidem
gratias ago deo meo per Ieſum chriſtum pro omnibus uobis / quia Ad Romanos.
fides ueſtra annunciatur in uniuerſo mũdo? Quomodo aũt potuit
hæc annunciari fides, niſi fideles fuerint atq; crediderint. Sed quõ
inuocabunt in quẽ non crediderunt, aut quomodo credẽt ei quem
non audierunt, quomodo audient ſine prædicante, ut eſt ad Rom.
decimo. Sed quem alium prædicantẽ potiſſimũ nobis dabis quam
Petrum. unde Hierony. in epiſtola ad Romanos. c. 1. ſic inquit, Vt Hierony.
aliquid impartiar gratiæ uobis ſpiritualis, ad cõfirmandos uos Ro
manos Petri prædicatione fidem tenentes, confirmare ſe uelle Pau-
lus dicit, non quo minus accepiſſent a Petro, ſed ut duobus apoſto-
lis teſtibus, atq; doctoribus eoꝝ corroboraretur fides, alioquin cura Egeſippus
bat/ne ſuper fundamentum alienũ edificaret, hęc Hieronymus, At Hierony.
quia forte nõ credis hyſtoricis aliquibus niſi fuerint de eccleſia pri-
mitiua. Vnde neceſſe habeo, aliquot temporum apoſtolicoꝝ autho
res in medium proferre, hos aũt abſq; obſeruatione temporũ citabo
ſit itaq; inter reliquos primus Egeſippus uicinus temporũ apoſto-
lorum aſſerens ſe referẽte Hieronymo ueniſſe ſub Aniceto Romã/
qui decimus poſt Petrum fuit eps. Is in tertio de excidio Hieroſoly
mitano libro ſcribit, quomodo Nero ceperit quærere cauſas quibus
apoſtolos occideret. Datoq; pręcepto ut comprehenderẽtur apoſtoli
rogabatur Petrus ut ſeſe alio conferret, proxima nocte ſalutatis fra
tribus & celebrata oratione proficiſci ſolus cepit. Vbi autem uentũ
eſt ad portam uidit ſibi Chriſtũ eminere & adorans eum dixit dñe
quo uenis, dicit ei Chriſt9, iterum uenio crucifigi, intellexit Petrus
de ſua dictum paſſione, q in eo Chriſtus paſſurus uideretur, & con
uerſus in urbem rediit, captuſq; a perſecutoribus cruci adiudicatus
popoſcit, ut inuerſis ueſtigiis cruci affigeret̃, q in dignus eſſet qui
ſimili modo crucifigeretur. Hæc Egeſippus & quæ circa Chriſti oc
curſum narrat in uia Appia ueteri menimẽto. Rome in uia Appia
probatur. Dionyſius Corinthiorum eps circiter, annũ domini. 150. Dionyſius Corin.
Romæ exiſtens inter cætera ſic ait, uos habentes cõmonitionẽ a Pe episcopus
tro & Paulo/plantationẽ Romæ eccleſiæ coniũxiſtis. Ambo eterñ
ſimul aduentãtes & in ueſtra eccleſia Corinthioꝝ docuerũt, & per
omnem Italiam, atq; in hac urbe ſimul docẽtes, etiam martyrio pa
riter/unó eodemq; tẽpore coronati ſũt. Sed & Gaius quidã ſcriptor Gaius
antiquus ſub Zepherino Romano põtifice hoc eſt circiter annum

ducentesimũ de Petro ac Paulo & strata loquens sic ait· Ego habeo trophea ap̃lorum quæ ostendam· Si enim procedas uia regali quæ ad Vaticanũ ducit, aut uia Hostiensi/inuenies trophea defixa, quibus ex utraq; parte statuis Romana communitur ecclesia, loquitur autem de Petro & Paulo· Ignatius uero Antiochiæ ecclesiæ/tertius

Ignatius. post Petrum apostolus/dãnatus ad bestias Romã uinctus, missus/ ad Tarsenses ita scribit· Quid q; Petrus crucifixus est/Paulus & Iacobus gladiis obtruncati sunt · Ioannes in Pathmo / relegatus est, & ad Romanos iterum ita subinfert · Non sicut Petrus & Paulus/

Hireneus. p̃cipio uobis/illi enim ap̃li Iesu christi/ego aũt minimus Hireneus Lugdunẽ·ep̃s Policarpi hoc est auditoris Io·euãgelistę discipulus in tertio libro contra hæreticos·c·1· Sic inquit Matthæus hebræis ip̃orum lingua scripturam edidit euangelii· Quũ Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam, post uero horũ excessum/Marcus discipulus & interrogatio Petri & ipsa quæ a petro annunciata erãt, præscripta nobis tradidit· Postea Ioannes discipulus domini qui supra pectus eius recumbebat & ipse edidit euangelium/Ephesi/Asiæ commorans· Idem in eodem lib·c·3· A gloriosissimis duobus apostolis/Petro & Paulo Romæ fundate & constitute ecclesiæ, eam quam habet ab apostolis traditionem annunciatã omnibus fidem per successionem ep̃orum/usq; ad nos iudicantes, confundimus omnes·

Tertullianus Tertulianus presbyter Carthaginensis qui circiter annum domini centesimũ & quinquagesimum fuit quem Cy-

Hiero. in cathalo. prianus suũ magistrũ uocare solebat/in libro de præscriptione hæreticorum ita scripsisse legitur· Percurre ecclesias apostolicas, proxima est tibi Achaia/habes Corynthum si non longe es a Macedonia habes Philippis/si potes Asiam tendere/habes Ephęsum· Si autem Italiam adieceris habes Romanam· Vnde nobis quoq; authoritas, pręsto est statuta fœlix, ecclesia cui totam doctrinam apostoli cum sanguine profuderunt, ubi Petrus passioni dominicæ adequatur· Et in quarto libro aduersus Martionẽ Romanis euangeliũ, Petrus

Clemẽs Alexan. & paulus sanguine suo signatum reliquerunt · Clemens Alexãdrinus primitiuæ ecclesiæ præcipuus author/ aiunt inquit beatũ Petrum quũ uidisset uxorem suam duci ad passionẽ/gauisum esse electionis gratiæ/ac reuersionis ad propriam domũ & exclamasse post eam quũ duceretur ac proprio noĩe cõpellantem dixisse · O cõiunx memento dñi / Talia erant sanctorum coniugia, tam perfecta fuit

affectio beatorum/Eusebius Cæsareæ Palestinę eps.2.lib. hystoriarū, ubi de Simone mago ex Iustino/& Hireneo multa scribit, inter cætera narrat dicens. Non in longum permanet fraude quæsita diuinitas. Continuo nanq; in ipsis Claudii temporibus clementia diuinæ prouidentiæ probatissimum omnium apostolorum & maximū fidei magnificentia & uirtutis merito primorem principem Petrū ad urbem Romam uelut aduersum humani generis communem pernicem repugnaturum deducit ducem quendam & magistrum militiæ suæ, scientem diuina prælia, & uirtutum castra ductare. Et iterum idem Eusebius inquit in libro de temporibus eodem anno, ab Herode capitur, & ab angelo liberatur. Et sequit̃ Petrus Natiōe Galileus/Christianorum pontifex primus, quū primum Antiochenam fundasset ecclesiam Romam proficiscitur. Vbi euangelium prædicans uigintiquinq; annis eiusdem urbis eps perseuerat. Et in hystoriarum libro iterū idem Eusebius/apud Alexandriam ait, tertius succedit Cerdon in sacerdotium/qua tēpestate in urbe Roma/ Clemēs quoq; tertius post Petrum & Paulum pontificatū tenebat. Gaudentius Brixianus/de Petro & Paulo/sic inquit, per huius magistri uestigia gradiuntur fideles discipuli/Petrus & Paulus, quorum passionis hodie per uniuersum mundum omnes ecclesiæ debito honore concelebrāt, in hoc enim die apud urbem Romam ambos p Christi noīe Neronis crudelitas interfecit diuina iustitia coronauit Petrus crucifigitur uerso ad terram capite &c. Duo mundi lumina columnæ fidei ecclesiæ fundatores, Petro confitenti dñs dicit, beat9 Simon Bariona super unum fūdatur ecclesia/alter præciosum fidei murū portat in populo. Cyprianus/dein Chartaginēn. eps sub Valeriano/& Galieno passus inter cæteras octo epistolas quas scripsit, ad Cornelium Ro. ponti. sic habet post ista adhuc insuper Pseudo episcopo sibi ab hæreticis constituto nauigare audent/ubi sacerdotalis unitas exorta est &c. Hierony. quoq; omissis illis quæ scribit ad Damasum in cathalogo scriptorum ecclesiasticorum sic exorditur, Simon petrus filius Ioānis/prouinciæ Galileæ, uico Betsaida, frater Andreæ apostoli & princeps apostolorum, post epatum Antiochensis/ ecclesiæ & prædicationem dispersionis eorum qui de circuncisione crediderant in ponto Galatia/Capadotia/Asia/& Bithinia/secundo Claudii anno ad expugnādum Simonem magum/ Romā pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedrā sacerdotalē tenuit, usq; ad ulti-

Eusebi9 Panphy.

.iii.lib.c.xviii.

Gaudēti9 Brixian̄

Cyprianus.

Hierony.

mum annum Neronis, id est. 14. a quo & affixus cruci martyrio coronatus est, capite ad terrã uerso, & in sublime pedibus eleuatis asserens se indignum ne sic crucifigeretur, ut dñs suus, postremo pdeat & nobis diuus Aurelius Augustinus/puto q̃ sine ulla sui contumelia, inquit Cyprianus eps̃ Petro apostolo cõparatur, quantũ attinet ad martyrii coronam, cæterum magis uereri debeo ne in petrum cõtumeliosus existam. Quis enim nescit illum apostolatus principatum cuilibet epatui præferendum. Et idem August. 1. de con. euan. ca. x. merita Petri & Pauli, etiam propter eundẽ passionis diem celebrius & solenniter Roma cõmendat. Nonne hæc sunt apertissima rerum testimonia non unius, sed multorum, non eorum qui nuper editi sunt, sed qui primitiuæ ecclesiæ faciem uiderunt, ex quibus peregrina tua opinio qua Petrus nunq̃ uenisse Romã dicis confunditur ac uincit. Et annus me deficeret si recẽsere uelim reliquos authores scilicet Anacletum/Athanasium fœlicem, liberium/Ambrosium/sanctum Prosperum/Bedam/Damasum/Iustinianum imperatorẽ/Theophylactũ/Bernardum/Platinam, ac sexcẽtos alios qui quasi uno ore fatentur, Petrum uenisse Romã, quos omnes breuitatis causa prætereo, ne in immẽsum uolumẽ crescat placet tñ adiicere in finem. demũ unius Papiæ Hieropolytani epĩ, qui fuit Ioãnis auditor testimonium, ille aperte testatur, q̃ Petrus in prima epistola sua quã de urbe Roma scribit meminerit. Marci in qua tropice, Romam/Babylonem nominauerit/quũ dicit salutat uos ea quæ in Babylone electa est ecclesia, & Marcus filius meus, Vnde sequitur iterum Petrum fuisse Romæ quod & nemo unq̃ ex tot cẽtenis milibus mortalium in hanc horam præter te unum & solum, traxit in dubiũ. An non doctrinas uarias & peregrinas te tradere dicere possum? Reuera tu, ut ingenue dicam nouarum opinionum suscitator extas egregius, qui & hanc rem in dubium uertis. Tamen interim quũ ea facere nõ erubescis, uide q̃tam feceris iniuriam totidem sanctissimis locis quorum limina etiã tempore Hieronymi frequẽtissimis concursibus terebãtur, & adeo ut in toto orbe terrarum nõ fuerit inuentus locus aliquis. Vbi ad ecclesias sic tam frequens sit ac fuerit semper hominũ concursus, reuera dolendum esset tot millenos milium peregrinorum fuisse deceptos, qui ex totius mundi partibus iam per mille & aliquot centenos annos, basilicam apostolorum Petri ac Pauli, per mare, per terras, per tot discrimina rerũ,

Aurelius August. ii. lib. de baptismo cõtra Donatistas capitu. i.

Papias/Ioannis euãgelistę auditor

Romę quęsierunt maxime si Petrus Romam non uenit. Quod si a ueritate uideatur alienum post totidem Cæsarum annos uixisse Petrũ,& numerare mihi ceperis septẽ annos Tyberii, post xp̃i natiuitatem, tres annos Caligulæ, necnon aliquot Neronis tempora, aut ex una & eadẽ Pauli ad Galath. epistola tres/& quatuordecim ãnos & q̃ mirũ fuerit hunc Anthiochiæ septem annos mansisse uigintiquinq; annos præsedisse Romæ queãdmodum Hieronymus in cathalogo scribat. Putes quoq; iterũ incredibile esse Petrum/totidem attigisse annos, en mi Luthere computes annos quinq; in ponto & Asia, septem in Antiochia, & uigintiquinq; in urbe Romana, & habebis annos dũtaxat trigintaseptem, nec oportet ita computare annos Cæsarum, uti placuerit, sed consule Hieronymum in Danielẽ ca. 9. & ueritatem inuenies, nec etiam necesse est asseuerare Petrum hisce/uigintiquinq; annis ita præsedisse Rome, quasi nunquã inde Hierosolymã discesserit, sed fieri potuit, ut ueluti Paulus illuc ascẽderit, ac dein Romã redierit, tñ ut demũ Canos petri excutiamus. Dic mihi obsecro, an Petrus uel iuuenis uel senex mortuus fuerit? Certe respondebis hunc factũ esse senem, alioquin mẽtitus est Christus ad Petrum, sic Ioannis ultimo dicens, Amen amẽ dico tibi cũ esses iunior cingebas te, & ambulabas ubi uolebas cũ aũt senueris extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quo tu non uis, attende quæ dico non quidem ego, sed Christus, cum senueris inquit & id qñ putas esse completum, certe ni male uideam ultimo Neronis anno, post mortem Simonis illius magi, quando inuersis uestigiis affixus est cruci, ut iubente Petro/secundũ Ambrosium lib. de interpellatione. c. 1. passioni suæ aliquid adderetur, nec mors illa uideatur fortuitu contigisse nempe & in eodem priori loco sic Ioannis euangelium habet/hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset deum/ex quibus uerbis mihi quidem apparet/dum hoc euangelium scripserit. Ioannes/ iamdudũ passus fuerit Petrus hoc eapropter hic obiter commonere ac proin recensere uolui, ut & Anacletum excusem qui Cephas caput esse dixit cum euangeliũ Ioãnis temporibus Anacleti non dum aut scriptũ fuerit, aut saltim Romã uenerit, q. ex hystoriis ueris olim ostendã Sic itaq;/nihil Anacletus in euangelium Ioannis peccauit. Si nendũ ex Asia illud Romam uenerit, sed potius nobis dicendum erit, te in temporibus errasse, ad seniũ Petri redeo, Petrũ senẽ esse factũ cõstantissime dico, & q̃ de

Hieronym.

De senio Petri Ioannis ultimo.

Ambrosius

Excusatio Anacleti dicentis Cephã esse caput

caniciæ Petri dico, itidem de Pauli senio dicere possum,ꝙ ex epl̃a
quam Paulus Romæ ad Philemonem scripsit deprehendere possu
mus,in ea nempe sic ait·Obsecro cum sis talis ut Paulus senex,nũc
autem & uinctus Iesu christi,obsecro te pro meo filio quẽ genui in
uinculis Onesymo·Sed nunquid non post Christi,in cœlum ascen
sionem,quando Stephanum eiiciebãt extra ciuitatem, hunc quoq̃
lapidabant/testes deposuerunt uestimenta sua secus pedes adolescẽ
tis qui uocabaẽ saulus? His locis itaq̃ sincere hincinde collatis,in/
uenies utrũq̃ apostolum senio confectum,eapropter forte & calui/
Clemens cies Petri stabit ex periodo,Clementis,licet enim caluities multarũ
Sinesius Cyreneñ rerum indicium sit, teste Sinesio Cyrenensi/in caluiciei Encomio·
Sed & natura teste senium probat ut plurimum,non ergo mirũ est
si Petrus uigintiquinq̃ annis Romę presedit,& demũ uno & eodẽ
die Petrus ac Paulus pro nomine ac fide Christi trucidantur, & sic
Hiero. in Hiere. cap. xxvi. ut apud Hieronymũ in Hieremiam legimus·beatum Petrũ, ac cæ
teros apostolos Iacobo apl̃o dempto doctrinæ domini reseruatos,ꝙ
autem miraris id a Luca,omissum qui & tãte rei,nec uerbo memi/
nerit respondet primo tibi diuus Hierony. in epistola ad Galath·
dicens·Totũ argumẽtum epistolæ,quod oblique de Petro/Iacobo
& Ioanne dicitur,huic intelligentiæ repugnare uidetur·Nec mirũ
est,si Lucas hanc rem tacuerit,cum & alia multa quæ Paulus susti
nuisse se replicat,hystoriographi licentia pretermisit, & statim esse
non sequitur contrarium si quod alius,ob causam dignum putauit
relatu, alius inter cætera dereliquit·Deniq̃ primum ep̃m Antio/
chenæ ecclesiæ/Petrum fuisse accepimus, & Romã ex inde transla
tum quod Lucas penitus omisit,& Paulus Corinthiis scribens ait·
A iudæis quinquies quadragenas una min9 accepi, ter uirgis cesus
sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci/nocte & die in pro/
fundo maris fui,in itineribus sepe periculis fluminum,periculis la/
tronum,periculis ex genere,periculis ex gentibus,periculis in ciui/
tate,periculis in solitudine,periculis in mari,periculis in falsis fratri
bus·Vides iã ut pleraq̃ Paulus hoc loco enumerat discrimina,quæ
tamen Lucas penitus omisit,quia non ad ostentationem scribendi
Theophilactus laborẽ insumpserat/iquit Theophilactus/ de Ephesiis quibus Pau
lus triennio perpetuo nocte ac die dei euangelium prædicauit·Hic
nihil dicam cum antea partim huius rei sermonem fecerim·Quod
si Petrus nunq̃ Romam uenit quomõ post totidẽ sæcula benedicta
loca pu/

loco putant Christianã oẽs in quibus Petrus & Paulus Christiani exercitus duces sanguinem fudere pro Christo? Cur Romanus ẽps super mortuorum Petri & Pauli secũdũ nos ossa ueneranda offert domino sacrificia? Cur illius ẽpi cathedram, sedem & cathedrã Petri uocamus, quod ante nos fecerunt Hierony. Ambro. August. Cyprianus, Hyreneus, ac alii sexcenti apostolici uiri, an nõ imposterũ credendum erit. Marcum euangelistam Petri fuisse discipulum, de quo & Hierony. in. 21. q. ad Hedibiam ita scribit Paulus habebat Titum interpretem, sicut & beatus Petrus Marcum, cuius euangelium Petro narrante & illo scribente compositum est. Deniq; duæ epistolæ quę ferunť Petri stilo interse & charactere discrepant structuraq; uerborum, ex quo itelligimus pro necessitate rerũ diuersis eum usum interpretibus. Cur post totidẽ sæcula docere nos interis quod ante nesciuimus? Scito ergo Romanã fidem, apostolica uoce laudatam istiusmodi prestigias, ut Hierony. in apologia aduersus Rufinum ait nõ recipere etiam si angelus aliter annũciet. Tu ergo disce mutare sententiã tot argumẽtis, imo scripturarũ uarietatibus ac totius orbis consensu conuictus cũ Hyreneo, itaq; loquor & efficaciter cõcludo ex secũdo libr. cõtra hæreticos. c. 47. habẽtes regulã ipsam ueritatẽ, & in apertum positũ testimoniũ nõ debemus p quęstiones declinãtes in alias atq; alias absolutiões eiicere firmã & uariam scientiã, q; si i hac re nomini tuo minime pepereceris immo indurato corde, & obstinato aio hoc saxũ uoluere ceperis, te causante sequeť, ut de uulgatissimis qbusdã historiis ueluti de Simone mago. De approbatione euãgelii secundũ Marcũ dubitare necesse sit, sed eo forte deciperis q; de Petri martyrio nihil in aplicis actis inuenias, hic te monuisse uelim q; nõ eo tẽpoř quo Pauli actus i urbe Roma cõclusit Lucas, martyrio pfunctus est Paulus, immo ut Eusebius Pãphili habet post reuolutũ decenniũ ab eo tẽpore quo Lucas finiuit actus aplicos, passi sũt Romæ Petrus & Paulus sic ergo distingue tẽpora & cõcordabis historias, hic itaq; Petrus & Paulus tibi ac sectatorib9 tuis cũ xp̃o obiiciũt dicẽtes scrutãini scripturas.

Vide Hieron. ad Marcellam
Hieron. aduersus vigilantium.
Hier. ad Damas.
Ambro. lib. iii. de sacra. ca. i.
Cyprianus iiii. lib. epistola. ii. &. i. li. eplá. i.
Hieronym.
Hier. ad Ruffinũ.
Hyreneus
Eusebius pãphili.
Ioannis. v.

LVTHERVS

Eniq; sui sermonis capitulo decimoquinto confirmationem a Iacobo accepit.

Marci vltimo.

Vtas ne mi Luthere confirmatio hæc talis fuerit, qualis illa Marci ultimo, de qua sic legitur. Illi profecti prædicauerunt, ubiq; domino cooperante & sermonē confirmante sequētibus signis: minime quidem, sed a Iacobo talis confirmatio fuit qualis in iuditiis atq; conciliis fieri solet. An putas ꝙ is qui legem dederit, aut primam rei dubiæ sententiam tulerit minor sit eo qui uel legem uel sententiam approbarit. Hęc em̄ si dixeris dices deum esse minorem Moyse, & Moysen populo inferiorem. Siquidem legem præscripsit dominus & primo Moyses sententiam dedit, & hic multa si uellem contra te de iudicio Danielis, ac aliorum inducere possem. Tamē ut breuiter quod sentio dicam nihil hic habes quo tua firmiora reddantur, immo si rem gestam inspexeris inuenies hic Petro non paruam authoritatem accessisse. Siquidem Paulo & Barnaba euntibus uersus Hierosolymam & ubi conuenissent apostoli & seniores uidere de uerbo hoc, cum magna conquisitio fieret. Surgēs Petrus dixit ad eos, uiri fratres, Vos scitis quoniam ab antiquis diebus deus in nobis elegit per os meū audire gentes uerbum euangelii, & qui nouit corda deus testimonium perhibuit. Dās illis spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nūc ergo quid temtatis deum imponere iugum super ceruices discipulorum quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus, sed per gratiā dn̄i nostri Iesu christi credimus saluari, quemadmodum & illi, tacuit omnis multitudo & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quanta deus fecisset signa & prodigia in gentibus per eos postq̄ tacuerūt respondit Iacobus dicens, Viri fratres audite me Simon narrauit quemadmodum deus, primum sumere uisitauit ex gentibus populum nomini suo, & huic concordant uerba prophetarum &c. Hanc historiam si cum iudicio legeris ac intuearis non pro te, sed contra te maxime pugnat. Siquidem totum ꝙ dixerat Petrus tanq̄ approbandum ac uerum placuit ipsi Iacobo, nec ea re maior aut esse, aut saltem haberi uoluit alioquin ad merita Petri sese minime retulisset. At iudicent alii quibus maior est gratia, quid hac firmare potueris historia.

Einde nullum apostolorum ipse ordinauit, nec ullus sub ipso fuit quomodo ergo successor Petri omnium apostolorum successores sub se habere potest quid quaeso ad haec dici ab ullo potest.

FABER

Vtas ne quae circa Iacobi ordinationem & electionem contigere, sint in actis apostolorum omnia scripta. An praeter haec quae sunt de Iacobo fratre domini in epistola ad Galat. & actis apostolorum. ca. 15. nihil uerum sit quod de Iacobo scribatur. Aut negabis mihi Hierony. ita scribentem, de quo Paulus ad Galath. episcopus Hierosolymorum primus fuit cognomento, Iustus uir tante sanctitatis & rumoris in populo ut fimbriam uestimenti eius certatim cuperet attingere, qui & ipse postea de templo a Iudaeis praecipitatus successorem habuit Simeonem quem & ipse tradunt historie pro domino crucifixum, an non & apud Chrysostomum uere scriptum est in homil. 3. super Matth. in haec uerba, quando Hierosolymam Paulus ingressus est, ut cum caeteris apostolis de dogmatum uarietate conferret, continuo intrauit ad Iacobum, tam enim fuit ille mirabilis ut episcopatum primus acciperet, aiunt enim genua eius obduruisse calle tantamque in eo fuisse carnis inuriam ut adhuc uiuentis omnia fere morerentur membra atque assiduitate orationis iugique ad pauimentum prostratione corporis frontem quoque eius calle similiter obductam ut nihil fere a Cameli genubus discreparet, hic etiam Paulum cum propter eum Hierosolymam uenisse maturitatis suae sermone moderatus est dicens. Vides frater quot milia sunt credentium ex iudaeis &c. Vbi haec & hiis similia maxime de duricia uitae, extra sacrae scripture doctores, & historicos scripta inuenimus? Et quis eum fecerit episcopum Chrysostomus habet in homil. 87. super Ioannem ita scribens, si quis percontaretur quomodo Iacobus sedem Hierosolymis acceperit. Responderem hunc totius orbis magistrum praeposuisse, & Eusebius Clementem citat in sexto disputationum libro ita dicentem, Petrus & Iacobus, ac Ioannes post assumptionem saluatoris quamuis ab ipso poene omnes fuerint praelati tamen sibi non uendicant primatus gloriam. Sed Iacobum qui dicebatur iustus apostolorum episcopum

Hierony. — Chrysostomus — Chrysostomus — Eusebius li. ii. c. i.

statuunt. Idem quoq; septimo eiusdem operis libro addidit, de ipso etiam hæc Iacobo inquit qui dicebatur iustus tradidit. Et ipse cæteris apostolis, qui apostoli illis & discipulis tradiderunt, ex quibus unus erat, & Barnabas, & idem Egesippum citat ita scribentem su scepit ecclesiam cum apostolis frater domini Iacobus, qui ab omnibus cognominatus est iustus ab ipsius domini temporibus perdurans usq; ad nos, & multi quidem Iacobi sunt, sed hic ex utero matris sanctus fuit. Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit, ferrum in caput eius non ascendit, oleo nō est perunctus, balneis non est usus, huic soli licebat introire ad sancta sanctorum, neq; enim laneo utebatur uestimento, sed tantum sindone solus ingrediebatur templum, & iacebat super genua sua, orans pro populi indulgentia. Ita ut orādo calles faceret in genibus, admodum Cameli semper genua flectēdo, nec unq̄ ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili hac continentia & summa iustitia appellatus est iustus, & oblias quod est interpretatum munimentum populi & iustitia sicut & prophetæ indicarunt de eo &c. Et iterum idem Eusebius sic habet. Deniq; & Iacobi cathedra q primus inter episcopos ab ipso saluatore, & ab apostolis Hierosolymis est electus, quemq; fratrem Christi uolumina diuina designant, usq; in hodiernum diē inibi conseruatur. Et idem Eusebius in suo libro temporum sic habet in ecclesia Hierosolymorum primus episcopus ab apostolis ordinatur Iacobus frater domini, hæc tamen omnia nihil contra primatum Petri. Siquidem & in hanc horam successor Petri hoc est Romanus pontifex cum cœtu Cardinalium cōfirmare solet epōs sicut ordinati erant apostoli a domino. Vnde ne sacramētum ordinationis ad reiterationem in exemplum trahi posset reliqui apostoli non fuerunt a Petro denuo ordinati, adhuc tamen Petrus erat ac māsit caput & princeps apostolorum.

Eusebius libro. ii. capi. xxii.
Egesippus.
Eusebius libr. vii. capi. xv.

LVTHERVS

Item Mathiā nec ipse nec omnes simul ausi sunt in apostolatum ordinare, sed ex deo postularunt tantum.

Ec eo probabis quicq̃,nunquid non etiam Plato genti lis/docuit in rebus iniciandis/inuocari deum. Nempe adis omnem actionem potissimum auspicari oportere tanq̃ pacis & belli studiis imperatibus, Xenophon in Economio/tradit in eãdem sententiã. Plinius iunior scribit in principio/panegirici quem habuit in Traiani laudem, Bene inquit sapienterq; maiores instituerunt, ut rerum agendarũ ita dicendi inicium a precationibus raperetur, q̃ nihil rite, nihilq; prouidẽter homines sine deorum/ope/consilio/honore/auspicarenẽ &c. Addo q̃ Virgilius. xi. Eneid. Latinum regem anteq̃ ordiretur orationẽ suã ad Troianos, præfatum esse diuos canit. Idq; factũ antiquo more tradit Seruius. Nã maiores nullam orationẽ nisi inuocatis numinibus inchoabant. Sicut sunt omnes orationes Cathonis/& Gracci Nam generale caput in omnibus legimus. Vnde Cicero per irrisionem ait. Si quid ex uetere aliqua oratione. Iouem ego optimũ maximum. Landinus proin annotat hoc fuisse uetustissimum/ Platonis. Pythagoreq; institutum, & a Romanis/Priscis obseruatum ut nihil acuratius inciperẽt, q̃ deos precarẽtur, Id si fecerint apostoli nunquid non recte fecerunt, nihil de se præsumentes, immo semp auxilium dei deprecantes ut esset in medio eo͡r, quare hic nihil pfecto tua ualebunt, immo ad ea quæ obiicis sacrosancto apostolorum collegio adhuc tibi & hoc adiiciendum erat, quod hic Petrus qui præerat omnibus iuxta Cyrillum, immo præpositus erat iuxta Chrysostomum proposuit. Et quod hic fecerunt omnes apostoli hoc legitur, q̃ & Paulus, & Barnabas cũ orationibus & ieiunationibus posuerint per ecclesias presbyteros.

Plato
Xenophon
Plinius
Virgilius.
Seruius.
Cicero
Landinus
Actuum.xiiii.

LVTHERVS

Ecundo Galath.2. Anthiochiç, Petrus a Paulo reprehẽdebatur in quo patet, Romanum pontificem subesse cuilibet melius sentiẽti. Nec ideo uerum esse aut bonũ quia ipse sic dicit & facit, sed rationem reddere tenetur immo non semper potest reddere, sed cum Petro aliquando errat.

N Paulus uere uel simulate restiterit in facie Petri/ adhuc sub iudice lis est. Scis siquidem inter Augustinum & Hieronymum/pro ea re magnam subortam esse contentionem, stes hic a parte Augustini/an non putabis si sensero cum Hieronymo me tam efficaces habiturum persuasiões, quales & ipse sis habiturus? putas ne ullam excusationem hoc mereatur, q̄ Paulus in petro id reprehenderit qd fecerat ipse? Legim9 enim in actis apostolorum/perambulabat Paulus Syriam/& Ciliciam cõfirmans ecclesias, peruenitq; in Derben/& Listram/& ecce discipulus quidam erat ibi nomine Thimotheus filius mulieris uiduæ fidelis, Patre autem gentili huic autem testimonium reddebant, qui listris erant, & in Icomo fratres hunc uoluit Paulus secũ proficisci & assumens circũcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis sciebãt enim õnes q̄ pater eius gentilis erat, O beate apostole Paule/qui in Petro reprehẽderas simulationem/quare subtraxisset se a gentibus propter metum Iudæorum qui ab Iacobo uenerant. Cur Thimotheum filium hominis gentilis utiq; & ipsum gẽtilem. Neq; enim Iudæus erat qui non fuerat circuncisus, cõtra sententiam tuã circũcidi, coegisti. Respondebis mihi propter Iudæos qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circũcisione discipuli uenientis ex gentibus, ignosce & Petro precessori tuo, q̄ aliqua fecerit metu iudæorum. Rursum scriptum est, Paulus uero cum sustinuisset dies adhuc multos fratribus ualedicens nauigauit Syriã & cum eo pristilla & totondit sibi in Cenchreis caput, uotũ enim habuerat. Esto ibi timore Iudæorum compulsus sit facere quod nolebat, quare comam nutriuit ex uoto & postea eam in Cenchreis to

De Nazareis.

tõdit ex lege quod Nazarei qui se deo uouerint iuxta præceptum Moysi facere consueuerunt. Verũ hæc ad comparationem eius rei quæ sequitur parua sũt. Refert Lucas sacræ scriptor hystoriæ. Cũ uenissemus Hierosolymam, libenter nos susceperunt fratres, & sequenti die Iacobus & omnes seniores qui cum eo erãt euangelio illius comprobante/dixerunt ei, uide frater quot millia sunt in Iudea qui crediderunt in Christo, & hii emulatores sunt legis. Audierunt autem de te q̄ discessionem doceas a Moyse eo4 qui per gẽtes sunt Iudæorũ, dicens non debere eos circũcidere filios suos secũdũ

consuetudinem ingredi quid ergo est? utiq; oportet conuenire multitudinem. Audierunt enim te superuenisse, hoc ergo fac quod tibi dicimus, sunt nobis uiri quatuor uotũ habentes sup se hiis assumptis sanctificare cũ ipsis & impende in eos, ut radãt capita & sciẽt oẽs, quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas & ipse legem custodias. Nõne aperti sunt loci quibus barbatus ille pater sua probauit nec defuerunt quos Hierony. ipse secutus est hac quoq; de re scis esse profusissime scriptum a Hieronymo/hæc monstrare libuit ut agnosceres nõ esse rotũde & adeo absoluta quæ tu ipse preponis. Quãq̃ hic nec unq̃ crediderim more scurrarum i faciem Petri restitisse Paulum, immo placet illos imitari qui legendum esse putant iuxta faciem illi restitisse, aut certe in facie. Sed concedam tibi ut hic parum uel nihil prestet Hierony. authoritas, & soli Augustini credatur sẽtẽtiæ. Tñ adhuc nihil inde probabis, nouit eñ Petrus suos repræhensores humili ratione placare. unde Gregorius Theodisse Patriciæ/scribens ait licet Petrus potestatẽ regni cœlestis acceperat. tñ paulo reprehendenti proterue non restitit uides hic qualẽ excusationẽ mereatᷓ Paulus/quare in summa nihil hic probas aut probare poteris, quamq̃ tibi non negem Romanũ pontificem etiã errare posse. Quod non solum Petrus, sed & alii apostoli fecerunt. Non tamen in his omnino quæ fidem tangunt, captiosa itaq; iterũ est quæstio, quare fugienda iuxta sententiam Pauli.

Hieronymus. Hieronymus. Gregorius.

LVTHERVS

Ertia ecclesiastica hystoria lib. 5. Victor primus Romanorum pontifex Asiæ, episcopos uoluit excõmunicare redargutus aũt est nõ a Paulo, sed Hireneo Lugduneñ & coercitus etiam a cæteris omnibus monitus & iussus pacem habere, & ecclesiam nõ cõturbare quibus sicut decuit cessit.

FABER

E hac re multi scripserunt. Siquidem in breuiario temporum sic habet Eusebius, Quæstione orta i Asia inter epõs, an secundum legem Moysi quartadecima mensis Pascha obseruãdum esset, Victor Romane urbis eps, &

Eusebius.

Narcissus Hierosolymarum/Policrates quoq; & Hyreneus & Bacchilus plurimiq; ecclesiarum pastores, quid eis probabile fuerit literis ædiderunt, quarum memoria usq; ad nos perdurat. Hierony. autem de illustribus uiris in uita Hyrenei sic habet feruntur, Hyrenei aliæ ad Victorem epm Romanum de quæstione pasche epsle in quibus cōmonet eum nō facile debere unitatem collegii scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & orientis epos, qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha celebrabant dānandos crediderat, in qua sententia hii qui discrepabāt ab illis uictori non dederūt manus. In hystoria tripartita plurimi circa Asiam antiquitus quartodecimo die pascha obseruauere non respicientes sabbati diem. Et facientes non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ ecclesiæ, Victor eps excōmunicationem quartodecumanis misisset in Asiam. An putas hæc pro uel cōtra te pugnare secundū ecclesiasticam hystoriam. Victor excommunicare uoluit Asianos/secundū uero tripartitam illos excōicauit. Sed quomodo persuadebis si tam sanctus eps qui dudum fuit ante Nicenum cōcilium nullam intellexisset sibi cōpetere potestatem in Asianos, nō excōmunicasset eosdem, excōmunicatio enim illa non paruam iurisdictionem ni fallar tribuit sedi Ro. scis Policarpum Ioānis apostoli discipulum Smyrneū epm sub imperatore Antonino, Pio ad Anicetum uenisse Romam, propter quasdā super die paschæ quæstiones. Et supra tibi monstraui quam diu Romæ manserit hic Policarpus. Licet quoq; Policrates ephesiorum eps cum cæteris epis Asiæ scripserint, ad Victorem epm, quādam epistolam in qua meminit Ioannis euāgelistæ, Philippi apostoli, Policarpi Trasiæ, Papirii, Melitonis & quorundam aliorum qui tradiderūt & obseruarunt paschæ diem decimaquarta luna ab euangelica traditione in nullam partem declinantes, ecclesiasticum sequentes canonem, ut uerbis utar Hierony. ex Polycrate desumptis &c. Tamen demum Asiani occidentalē ecclesiā secuti sunt, ad qd & illud adiicere lubet q; ex multorum sanctorū apostolis, ac aliis fidedignis testimoniis habemus paschæ celebrationē ab apostolis esse traditā sic enim habetur, in epistola quadam Cyrilli epi Alexandrini, ad Innocentiū papam, in epistola Protherii præsulis Alexandrini. Et iam ex policrate didicimus Ioannem euangelistam docuisse cū Iudæis pascha celebrandum. Sed sunt qui scribāt Petrū apostolum hesperiis hoc

Hierony.

li. ix. capi. xxxviii.

Hieron. in Cathalogo scriptorum eccl. siasticoꝝ.

Cyrillus

est Romanis latinis & occidētalib9 aliud tradidisse. Quāq̄ nō igno rem apud aliquos de sola consuetudine paschę diē celebratū fuisse. Et sic factū ē tēpore Sixti, tēpore Adriani cognomēto, Elii q circiter annū salutis.118. pontificem Romanū gessit, tempore Thelesphori qui uixit sub Antonino, Pio circiter annum Christi.128. & tempore Higini, Anno dñi.140. pascha sine defensione celebratum est, Sed ueniente Pio, circa annū gratiæ.144. quædam decretalis emissa est qua scribitur in hæc uerba. Nosse uos uolumus q pascha dñi die Dominico annuis temporibus sit celebrandū. Hermes doctor fidei & scripturę effulsit inter nos. Et licet idem nos pascha prædicto die celebraremus, quia tamen inde quidam dubitant ad corroborādas animas eorum, eidem Herme, angelus dñi apparuit in habitu pastoris & præcepit ei ut pascha domini die dominico ab omnibus celebraretur, unde & nos apostolica auctoritate instituimus oēs eodē die seruare debere, qa & nos seruam9, nec debitū ē a capite quoqūo discedere, tempore Sotheris, qui post Anicetum, Anno salutis.169. Romanā sedem possedit siluit illa cōtentio propter diuersas Catha phrygarum Apellitarū, & Thacianorum hæreses qui suis hæreticissimis dogmatibus in ecclesiam dei undiq ueniebant. Sed tēpore Eleutherii iterū pullulauit ista contentio quo mortuo Victor, Asianos secundum aliquos rescindere uoluit a societate cōmunionis, secundum aliquos excōmunicauit. Vnde sic textus illius habet Cele britatē sancti Paschæ die dominica agi debere, & prædecessores nostri iam statuerunt, & nos illud eadem die solenniter celebrare mādamus, quia nō decet ut membra a capite discrepent, aut aliter gerant, a decimaquarta uero luna primi mensis usq ad.21. diem eiusdem eadem celebret festiuitas. Vides nunc in exitu rei licet Polycrates tradiderit hanc paschæ celebrationem ab euangelista Ioāne, ac ab aliis ita institutam tamen tantū Victor demum effecit, ut in Cæsarea Stratonis celebrata sit, Synodus anno gratiæ cētesimo nonagesimo octauo. cui Theophilus pfuit Cæsarieñ. ubi & fuit Narcissus Hierosolymoꝝ, & cū ipsis Classius Tirius, & Clarus de ptolomaide, & cæteri multi qui statuerunt & decreuerunt non quarta decima, luna cū Iudæis, sed die dominica in qua dñs surrexit a mortuis dominicum Paschæ celebrari debere misterium, putas non hęc res magnā tribuat auctoritatem epō Ro. q ita ab instituto Ioannis ac alioꝝ, qui Ioannē euangelistā audierunt orientalis cessit ecclesia,

Sixtus
Adrianus Elius
Thelesphorus.
Higinus
Pius
Hermes
Sother
Eleutherius
Synodus
Cesareæ stratōis.
Theohpilus
Narcissus
Classius
Tirius
Clarus de ptolomaide.

an nō magna res est q̄ sic Patres in cæsarea Palestine,que olim tur
ris stratonis appellata est cesserit Victori Romano pontifici, & ita
probauit Theophilus ita statuere patres in Niceno concilio. Ita &
Antiochena synodus. in Antiochena synodo receperunt,quotquot ibi fuerant, & quādo
in Chalcedone urbe Bythiniæ ad Bosphorū Thratiū sita sexingēti,
& triginta patres congregati fuerūt cōplures epi coacti sunt quar
tudecumanorum abiurare errorem. Obmitto hic quæ ex Hieronymo
Ambrosio/Augustino/ac Gregorio de pasche celebratiōe dicere pos
sem,iam satis hic fuerit post totidem dissensiōes,quas uix uno die
possemus absoluere receptā esse sententiam Pii/Aniceti/Eleutherii/
Eusebius libro.v. capi.xxiiii. & maxime Victoris,sed quod hic dicis redargutum Victorem non
a Paulo,sed ab Hyreneo Lugdunēn nihil est quod probes. Siquidē
eapropter culpatur Victor,q̄ passim totius Asiæ,ac uicinarum pro
uinciarum ecclesias a cōmunionis societate abscindere nititur,tanq̄
in hæresim declinantes,& literas mittit quibus omnes simul absq;
discretione ab ecclesiastico fœdere segregaret & hoc non omnibus
epis placebat,nec per id q̄ Hyreneus Galliarū eps Victorē arguit,
uel potius cōmonet potestatem Victoris minuere petes,aut proba
bis Galliarum ecclesias,aut etiam ipsum Hyreneum, aut Photinū
epm Lugdunēn super epm fuisse Romanum. Siquidem Hierony
In Chatalogo de viris illustribus sic habet Hyreneus Photini epi,qui Lugdunēn i Gallia regebat ec
clesiam presbyter a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ,
quæstiones legatus Romā missus,honorificas super nomine suo/
ad Eleutherium epm perfert literas. Si non agnoscebant Romanū
pontificem,Photinus Hyreneus ac alii Gallorum martyres, quid
opus erat super certas ecclesiæ questiones mittere Hyreneum? Cur
non has quæstiones inter se,quid agendum/quidue sentiēdū esset
Li.v.cap.v. soluerūt? Cū tn̄ Hyreneus teste Eusebio in pueritia fuerit, Policar
Hyrenei p̄ceptor Policarpi pi auditor/& Policarpus fuerit Ioānis apostoli discipulus/a Ioāne
quoq; Smyrne eps ordinatus/totius Asiæ princeps,sed hic cum tā
tum tibi placeat ecclesiastica historia de Hyreneo/ cur non & illic
placet quod & scripsit Hyreneus in hæc uerba. Matthæus hebræus
propria eorum lingua conscriptum edidit euangelium, cū Paulus
& Petrus in urbe Roma,euangelizarent,atq; ecclesiæ inibi funda
Hyrene⁹ in.iii.li. cōtra hæreticos. mēta solidarēt. At quid opus est uerbis ante Nicenū conciliū/Cētū
& pluribus annis fatet̄ Hyreneus Ro. ecclesiā esse principalem ad
quā totius mūdi ecclias cōfugere necesse sit,uñ nūc qd tu ipugnes.

Tem ibidem Anicetus quoq; cessit Policarpo Smyrneo episcopo, nec eum cogere potuit in sua decreta.

FABER

Clesiasticæ historiæ uerba sunt hæc, beatus Policarpus cum ad urbem Romam peruenisset sub Aniceto, cũ de aliis nõnullis parum quid habuissent inter se statim tñ coissent/in pacem de hac quæstione ita egerunt, ut non unusquisq; sententiã suam obstinata contentione defenderet. Neq; enim Anicetus/Policarpo suadere poterat, ut nõ obseruaret ea quæ nouerat Ioannem discipulum domini nostri, uel cæteros apostolos cum quibus semper fuerat obseruasse, neq; rursum Policarpus Anicetum persuasit, ea deserere quæ ille dicebat a se maiorum more seruari. Cũq; hæc inter se habuissent, cõmunicarunt sibi inuicem. Ita ut cederet Anicetus/Policarpo etiam sacerdotali mysterio honoratus, dum taxat contemplatione perfungi, & ita ab inuicem plena fide, pace integra & firma charitate discedunt, ut õnes ecclesiæ siue quæ ita de pascha siue quæ non ita obseruarent inter se tamen concordiam custodirent. Sed cur putas hæc facta? Certe prudẽtissime fecerunt Anicetus & Policarpus, qui nullam inter se nouã mouere tragœdiam, ueniente nãq; Policarpo/ad Anicetum Romam, Martionem inuenit, & multos Martionis & Valentini persuasione deceptos, Addo q; tẽpore Sotheris propter mõtanos Appellitas, & Tatianos, etiam hæc quæstio de celebratione paschæ siluit, nec tamen interea quod iustum erat fuit obseruatũ, sed quid obseruatum fuerit, hoc Constãtini testatur epistola ubi sic scribit, est ordo decorus quem omnes ecclesiæ in uno orbe occidentẽ & meridiem, & arcturum posite seruare noscuntur. Necnon etiam quædam oriẽtalium propter quædã in præsenti bene se habere estimauerũt. Et ego ipse uestre quoq; sapiẽtie placere promisi, ut quod in Romana ciuitate, Italia/& Aphrica/& uniuersa Egypto/Hispania/Galliis/Britannia, Lybia tota Hellada/ Asia Ponto/& Cilicia libẽter sub una cõcordia custodit hoc etiã uestra sapiẽtia suscipiat, cõsiderãtes nõ solũ multitudine pdictoꝝ locoꝝ & ecc̃liarũ numerũ, sed etiã qa hoc maxime

Li.v.ca.xxiiii.

Ep̃la Cõstãtini.

debetis omnes cõmuniter celebrare ꝙ ratio subtilis uidetur exigere nullam cum Iudæorum periurio habere cõmunionem/ Vides iam quomodo Anicetus Policarpo cesserit.

LVTHERVS

Tem historia tripartita lib.4. Iulius primus, conatus ꝑ hibere ne citra suam auctoritatem concilium cogerent orie͂tales episcopi inaniter egit, quia nihil illi hoc curãt & acutissime ei rescripserunt.

FABER

Socrates. Vid hic probabis, nũquid ut placeat Ironia orientaliũ epõrũ, scis quid in eodẽ loco tri. histo. Socrates habeat epistolas ipsas. Inquit, ponere propter fastidium multe lectionis omisi, sed putas perdite sint? minime, siquidem eas & integras habemus duas nempe Iulii orie͂taliumq; unã. In prima Iulii epistola hæc uerba scribuntur, Ipsa nanq; omnibus maior & predita est ecclesiis, quæ non solũmodo Canonum & sanctorum patrum decretis, sed dñi saluatoris nostri uoce, singularem obtinuit pricipatũ, sed putas ne Eusebius/ Theoginus/ Theodor9/ & Perinthus, unacũ reliqs in Antiochia congregatis nõ recognoue rint Iulium, certe uelut illam uidi epistolam ante Iulii tẽpora, etiã orientales episcopi, sub obedientia fuerunt Ro. pont. conquerũtur enim in eadem epistola, ꝙ Athanasius/ Alexandrinus/ Paulus/ Constantinopolitanus/ Marcellus Ancire/ Asclepius/ Gasæ, ac Lucan9 Adriopolites, pro certis criminibus damnati fuerint. Quod si ordinatos epõs in damnatorum loco firmare elegerit, pacem & cõmmunionem habere uelint, sin minus deinceps cum Iulio, nec cõgregari nec obedire uelle minãtur, hæc est summa illius epistole, sed pro te nihil facit, siquidem rotunde fatentur sese obedire debere, omitto ꝙ ibi ecclesiam Ro. agnoscunt esse munificam & matrem semper existere pietatis & cupiunt quos in ordine epõrum ipsi firmauerint etiam ipse Iulius firmare dignetur, sed quid rescribit illis certe exorditur in hæc uerba, decuerat uos aduersus Ro. & Apostolicã ecclesiam limate & non ironice loqui. Qui & ipse dñs Iesus christus eam

decenter allocutus ait • Tu es Petrus & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam,& portę inferi non præualebunt aduersus eam• Et tibi dabo claues regni cœloꝝ• Habet enim potestatem singulari priuilegio concessam,aperire & claudere ianuam regni cœlestis quib⁹ uoluerit • Nam si ei detrahere quæ ore domini sacrata atq; desuper exaltata est,nõ timuistis • Nec mirum si fratribus irrogare iniurias minime cessatis•& infra • Quare miror uos tam audaces esse,& tam imprudenter egisse, & terminos ac iura beati Petri apostoloꝝ principis inuasisse• Sui enim iuris erat ut absq; eius sanctæ sedis auctoritate nullus deberet aut concilia cœlebrare, aut episcopos ad synodum conuocare, uel damnare eos, aut propriis pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare• Quæ omnia uos temerare non timuistis • Quid ergo aliud est talis præsumptio, nisi apostolorum suorumq; successorum decreta transgredi, & maledictionẽ superius compræhensam in lege semel cautam, quam populus uno ore consonaq; responsione per amen•i•fiat confirmauit,suscipere non timuistis • Hæc & multa id genus in eadem continentur epistola ,quæ certe non pro te,sed maxime in aduersum pugnant• Et non parum miror q; hunc locũ pro te citare fueris ausus • Et quia hic ex quarto tripartitæ historię libro mecũ agis,unde ex codẽ & tibi q̃dã obiiciã• Tu cur non ex eadem historia scribis quomodo Athanasius relinquens Alexandriam,Romam profectus est? Et Paulus Constãtinopolitanus/Marcellus Ancyræ/Asclepius Gazæ/Lucianus Adrionopolites episcopi Romę deguerint, & quomodo ex his singuli sedes suas adepti,imo per Iulium restituti,quanquam per oriẽtales damnati & eiecti fuerint • Vide q̃ pulchram hic nobis citaueris historiã quæ tuo te gladio iugulabit • Cur non & nobis proposuisti literas Eusebii / literas Aegyptiorum episcoporum asserentium falsa esse, quæ contra Athanasium dicebantur? Aut, quod est de Sardicensi cõcilio in eadẽ historia• imo tibi citandus erat canon tertius eiusdẽ concilii,aut forte Niceni concilii sic sonans • Osius episcopus dixit illud quoq; necessario adiiciẽdum est,ut episcopi de sua prouincia ad aliam prouinciam,in qua non sunt episcopi non transeant,nisi forte a fratribus suis inuitati , ne uideantur ianuam claudere charitatis • Quod si in aliqua prouincia aliquis episcopus contra fratrem episcopum litem habuerit,ne unus de duobus ex alia prouincia aduocet episcopum cognitorem • Quod si aliquis episcopus

Zozomenus

•iiii.lib.histo.trip. cap.xix.

Eodẽ li.c.xxiii.

TT

iudicatus fuerit in aliqua causa,& putat se bonam causam habere, ut iterum cocilium reuocetur. Si uobis placet sancti Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt Iulio Ro. epo. & si iudicauerit reuocandum esse iudicium, reuocet, & det iudices. Si autem probauerit talem causam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreuerit, confirmata erunt. Hoc si omnibus placet, synodus respondit, placet. Sed unde fuerunt episcopi in Sardice cogregati, fuerut ex urbe Roma/Hispaniis/Galliis Italia/Campania/Calabria/Aphrica/ Sardinia / Pannonia / Misia/ Dardania Macedonia/Thessalia/Achaia Hepiro/Trachia/Rhodope/Asia/Caria/Bithynia/Hellesponto/Phrygia/Pamphilia / Lidia/ insulis Cycladibus/Aegypto/Thebaida/Libya/ Seleutia/Palestina & Arabia. Hi certe iuxta praedictu canonem statuerunt grauatos ad Iulium Pontificem ac eius sede appellare posse atque debere. Qui quidem canon Ro. pontifici no paruam tribuit auctoritate. Etia si in. 4. libro. c. 9. Tripartitae historiae neque Iulius interfuit maxime Romae praesul, neque in locum suu aliquem destinauit. Cum itaque ecclesiastica regula iubeat non oportere praeter sentetiam Romani pontificis concilium celebrari. Et in eodem cur non uides quod scriptum est. c. 15. Cognoscens Romanus episcopus crimina singulorum & omnes Niceno concilio concordare comperies eos in communionem suscepit, taquam omnium curam gerens, propter sedis propriae dignitate, singulisque reddidit suas ecclesias. & cur non adiicis quomodo Iulius ut est iterum in eodem lib. c. 15. cassauerit acta concilii Tiri? Vides nunc ex eodem libro. 4. quoties te couincere possis. Quod si ironia obiicias non est quo iuste glorieris. Nam haec Arriana uesania nihil no turbauit ut est apud Ruffinum nihil no scelerati admisit, & quod peius est ad tepora Theodosii usque durauit. Miru ergo non fuerit, si in tanta seditione scripserunt orientales per ironia nunquam enim tempore pullulatis haereseos ordo debitus seruatus est, immo conturbata sunt multa & ut plurimu non solum maledicetibus, sed & benefacientibus est remaledictum & aduersarii sunt talione remorsi. Et beatus est, qui in tata dissensione discernere potest an quis sit Albus, an ater, sunt enim haeretici hii de quibus dns ait. Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimetis ouiu hoc est secudum Hiero. Qui uidentur cotinentia, castitate, ieiunio, quasi quada pietatis se ueste circudare, intrinsecus uero hntes aium

Vnde epi Sardicensis concilii

Hierony. in Matthaeum. c. vii.

uenenatum, simpliciorum corda fratrum decipiunt. Ex fructibus ergo, quibus animæ innocentium ad ruinam trahunt, lupis rapacibus comparantur. Vides nunc iterũ ex tot repetitis historiis quam toto cœlo erres, qui librum historiæ tripartitę tertium pro te adducis, qui & totus contra te surgit in aduersum. Possem hic multis agere tecum, si uelim, Cur in ecclesia primitiua literæ formatarum a Petro primum & principale ceperunt exordium. Sed hic satis superq; responsum existimo.

LVTHERVS

Varta, Romanum pontificem esse omnibus superiorẽ, humano decreto sancitum est. Nempe Constantini quarti Græcorum imperatoris, ut scribit Platina in Benedicto secũdo, nec sic tamen obseruatũ ab epis aliis.

FABER

Ehementissime miror te tanti nominis uirum toties ea dicere, quę uera non sunt. Et hic habes ex Platina cuius contrarium omnino reperitur. At studiose scripturas & omnes historias torques/atq; retorques, modo Petro ius auferas, quod illi dedit dominus. Hic inculcas historiam quasi in primis Romanus pontifex sit reliquis factus superior tempore Benedicti secũdi/& Constantini quarti. Et sic circiter annum domini septingẽtesimum quis hoc dixit? quis hoc unquam asseruit? Cõtra te sunt scripta Siluestri/Iulii/Liberii/Damasi/Siricii/Innocentii/Zosimi/Leonis/Simplicii/Gelasii/Gregorii Magni/Eusebii/Sozomeni/Hirenei/& aliorum. Et contra te rotunde textus est decimi canonis iuxta quædam exemplaria in Niceno concilio ita sonans. Ecclesia Romana semper habuit primatum. An putas ille textus editus fuerit tempore Constantini quarti? minime terraq;. Siquidẽ tẽpore Constantini primi, & sic fere quadringẽtos annos ante tempora Constantini quarti fuit hic canon in Nicena synodo pronunciatus. Sed quid Platinæ faciemus? ne calumniemur, auctorem illius quidem integra uerba subscribi oportet. Sunt autem hæc. Ad hunc Benedictum secundum Constantinus imperator homi- Platina

nis sanctitate permotus, sanctionem misit, ut deinceps quem clerus/populus/exercitusq; Romanus in pontificē delegisset, eundem statim uerum Christi uicarium esse omnes crederent, nulla aut Constantinopolitani principis, aut Italiæ Hexarchi expectata auctoritate, ut antea fieri cōsueuerat. Id enim ratum erat in creādo pontifice, quod princeps confirmasset, uel qui eius uices in Italia gerebat. Hæc Platina. Sed quid hic noui sancitum est aliud q̄ qđ semper ecclesia Romana cæteris fuerit superior. & aliquid imutatū est maxime circa electionem in creando uel confirmando pōtifice. Sed hic si tantū tibi Platina placet, cur non & illud accipis ꝙ pontificem electum statim uerum Christi uicarium omnes credere debeamus. Tu tñ in odium pontificis hæc & his similia uelut quēdā scopulum marinū fugis. At adhuc forte subinferes, Etiam si tēpore Constantini primi Ro. ecclesia sit facta superior, sit tamen dūtaxat ex humano decreto. Sine nos parum hic tecū fabulari. Quæ dicis humana/uel diuina decreta? Nunquid ea diuina? quæ met ipse dñs statuit, & ore ad os locutus est. Hæc uero humana quæ tradiderūt homines, quæ Petrus, quæ Paulus, quæ Iacobus, quæ Ioannes/ac alii apostoli tradiderunt, sunt humana decreta. Aut ea dices diuina quæ sunt in utroq; testamento contenta, & quicquid extra hec fuerit, humano dicatur esse decreto sancitum, & non perinde ueluti reliqua magni haberi. Tunc mihi quæso responde quid symbolo facies apostolorum, quod ab apostolis factū ac traditū Ruffinus ait. & qđ maius est, tota credidit ecclesia? Quid symbolo facies Niceni concilii? Aut symbolo Athanasii sunt ne decreta humana? An non sunt ea ac talia decreta, quorum si contraria nos etiam deceret angelus de cœlo, credere non oporteret. Et tu non perpēdens conciliorū auctoritatem, & uires sic contēptim abiicis ac aspernaris. Hæc sanctorum patrum sancta decreta. Sed ad hoc mihi responde Lucæ decimo scriptum est. Qui uos audit me audit, qui uos spernit, me spernit. Quando putas hoc euangelii dicto maiores nostros usos fuisse? Nunquid non in sacris conciliis, ut quæ iusta, quæ uera uiderentur, ex hoc euangelii uerbo statuerunt. Nec moror ꝙ ea dūtaxat apostolis esse dicta contendis. Nam Cyprianus ac alii prorsus contraria dicunt. Qđ si locum præsentem admittere nolueris, rogo des nobis hic alium euangelii locum. & dabis forsan hunc de scribis & pharisæis super cathedram Mosi sedentibus id te respondere

diuina quę decreta humāa

necesse est. Nempe nihil potestatis sacrosanctis conciliis admittes Contra tuam opinionem Reuerendissimus ac clementissimus dñs Matthæus.tt.sanctæ Potentianæ card. Seduneñ studiosoꝝ omniũ ac meus primarius Mœcænas & ipse doctissimus ita nuper inter disputandum uere subintulit dicens. Si nihil extra bibliam sanctis conciliis credere uoluerit Lutherus, certe cũ Arrio negabimus filiũ dei esse patri coæternum & cõsubstantialem, contra decreta Niceni concilii. aut, qđ peius est/atq; periculosius, si nihil recipit nisi quod aperte nouũ testamẽtum habet de personis & essentia in diuinis. Nihil amplius dicemus, quũ ea uocabula, teste Facũdo Hermaneñ episcopo, in primis ex patrum cõciliis ortũ acceperint. Qđ si cõciliis nihil iteꝝ tribuerit, negabimus cũ Macedonio spiritum sanctũ esse deum, contra sententiam.150.patrum in Constantinopolitano concilio. Dicemus quoq; sacratissimam Mariam non dei sed hominis tantum fuisse genitricem. & ita cũ impio Nestorio faciemus aliam personam humanitatis/aliam deitatis, Christum quoq; uerũ deum negabimus, contra Ephesina decreta ducentoꝝ patrum. Asseremus quoq; cum Eutichiana hæresi Christum post assumptam carnem humanam non in duabus naturis subsistere, sed solam in eo diuinã naturam permanere, humana in diuinã mutata, cõtra decreta.630. patrum synodi Calcedoneñ. Et demum si decretis illis conciliorum ac sanctoꝝ patrũ sentẽtiis nihil dederit, quid faciemus Simonianis Menandrianis/Saturninianis/Basilidianis / Nicolaitis / Gnosticis Carpocratianis/Corinthianis/Nazareis/Hebionitis/Valentinianis Sephandrianis/Ophitis/Setheianis/Archonticis/Cerdonianis/Appellitis/Seuerianis/Catianis/Catephrigibus/Pepusianis/Arthothynitis/Adamianis/Theodotianis/Melchisedechianis/Bardesonystis Nouatianis/Valesiis/Angelicis/Apostolicis/Sabellianis/ Origenianis/Paulianis/Manichæis/Hierarchitis/Melitianis/Arrianis/Etianis/Apollinaristis/Antidicomarionanitis/Psellianis/Methanchisinobitis/Seleutianis/Proclionitis/ Patricianis / Astitis / Pathalorinthitis/Aquariis/Colutianis/Lorinianis/Donatianis/ Prisstillianistis Luciferianis/Iouinianistis/Meluidianis/Paternianis/ Tertullianistis/Pelagianis/& aliis hęreticis, quos Philaster Brixianus eps̃ in li. de hæresibus, item Epiphanius Cypri annotauit. Sic itaq; in uanũ sancti patres laborarunt, & totidem impensas Constantinus imperator frustra in concilio pertulit Niceno. Et ego iam ad te rediens,

Iudicium Reuerẽdissimi dñi Card. Sedunensis

Facundus

Philaster eps̃ Brixianus

dico. Nunquid omnes illos hęreticos ex euãgelio ac Pauli cõuinces epistolis, ita ut in illis non appareant obscuræ & ancipites sentẽtiæ, Quæ in ueram partem si tractæ fuerint, consensu patrũ auctoritatẽ accipiant. Aut patieris ut demum caput hæc monstra illi serpentes erigant, repullulent, & demũ totũ orbẽ, ut antea cõmoueant. Qđ si ita uolueris, & ecclesiam, nisi nobis aliam q̃ præscripseris, admittas,

Vere captiuitatẽ edidit Lutherus

iam a .400. annis non consecrauit ullus sacerdos, nec cõicauit ullus laicus. Declaro hæc post tuã captiuitatem uere captiuitatem & confusissimam Babilonem. Siquidem præscribis nobis consecrãdi formam in hunc modum. Verba autem Christi, quibus sacramentum hoc instituit, sunt hæc. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panẽ, & benedixit/ac fregit, deditq; discipulis & ait. Accipite & mãducate hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et accipiens calicẽ gratias egit, & dedit illis dicens. Bibite ex hoc oẽs, hic est calix nouũ testamentum in meo sanguine, qui pro uobis & pro multis effũdet in remissionem peccatorũ, hoc facite in meã cõmemorationem. Quę uerba & apostolus .1. Cor. undecimo tradit. Et latius explicat quib9 nos oportet niti, & super ea ædificare ceu supra firmam petrã, si nõ uolumus omni uento doctrinæ circũferri, sicut hactenus circũlati sumus per impias doctrinas hominũ auersantium ueritatem. Hæc

Matth. xxvi.

ad uerbum tua sunt, age uideamus qũo constent. Matthęus habet Accipite & comedite hoc est corpus meũ. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicẽs. Bibite ex hoc omnes, hic est .n. sanguis meus noui testamẽti, qui ꝑ multis effundet in remissionẽ pc̃torũ.

Marci. xiiii.

Marcus sic habet. Sumite hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberũt ex illo omnes. Et ait illis, Hic est

Lucæ. xxii.

sanguis meus noui testamẽti, qui pro multis effundetur. Lucas. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicẽs, Hoc est corpus meũ, qđ pro uobis dat, hoc facite in meã cõmemorationem. Simĩr & calicem postq̃ cœnauit dicens. Hic est calix nouũ testamentum

Paulus

in sanguine meo, qui pro uobis effũdet. Et apud Paulum in eadem epistola ad Cor. Dñs Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem, & gratias agens fregit/& dixit. Accipite & mãducate hoc est corpus meum, quod pro uobis tradet, hoc facite in meam cõmemorationẽ. Habes itaq; tres euãgelistas/& unũ apostolũ Paulum. Sed respõde mihi an ecclesia uerbis Matthæi/Marci/uel Lucæ/aut Pauli utat? Dic mihi an unius uel duorũ uel trium uel quatuor illorũ an nihil

addiderit?Iam pensato quomodo totidem sæculorũ consecrationẽ turbes.Ecclesia enim sic cõsecrari fecit hoc est enim corpus meum. Et hic est enim Calix sanguinis mei noui,& æterni testamenti mysterium fidei qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum.Dic an in euangeliis,ac Paulo omnia sint?de dictione enim hic nihil dicam respondit Innocentius tertius ante trecentos & plures annos cuidam Lugdunẽsi epõ,sed dic mihi ubi sit mysterium fidei?ac respõde queso.Cur dicitur Calix sanguinis mei,& nõ hic sanguis meus?iuxta Matthæum & Marcum,cur calix sanguinis mei,& non Calix nouũ testamẽtum iuxta Lucam & Paulum? Cur noui & æterni testamenti & non nouũ testamentũ?Cur ęterni testamenti?Cur tamen æterni,nec in Paulo,nec in euangeliis reperiatur?Cur mysterium fidei,cum tamen in euangeliis ac paulo nullibi sit?Cur pro uobis & pro multis?Cũ tamen solus Lucas habeat pro uobis?Et pro multis dumtaxat sit apud Matthæũ & Marcum cur effundetur? cũ Lucas habeat fundetur.Cur in remissionẽ peccatorum?Cum id solus Matthæus habeat,cur nobis praescribis ut dicamus post Paulum,hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur?Et non doces ut imitemur Lucam dicentẽ,hoc est corpus meũ quod pro uobis tradetur. Nunquid ergo non erit christianę constantie conformius,hanc obseruare formam quam totidem sęculis sancta seruauit ecclesia,a qua sponsum hoc est Christũ tam diu abfuisse non est uerisimiliter cuiq; credendum. Quid olim dicent hii qui in tua uerba iurarunt,si intellexerint te nobis tam mirabilẽ & intricatam praescripsisse legem,maxime dum uiderint quam periculose multa immutentur,& reuera periculosissima sentẽtia est ea immutare quæ tot sæculis in ecclesia dei unanimi christianorum consensu seruata fuerunt,etiam in Biblia si expressa nõ sint, nam q̧ ad calicem miscendum aquam tradis & recte,nec euãgelium nec Paulus docuerunt,unde cũ Hugone Ethereano græco quærere possem quis pontificum cœtus tradidit baptizandos perũgi oleo,domino docẽte baptizari in nomine patris & filii & spiritus sancti,& nihil amplius adiiciente,quæ synodus constituit in officiis ecclesiarum, Kyrie eleyson cantum psallere & non cõcinere christe eleyson Amplius quæ synodus sancta sanciuit feruentẽ aquã sanguini domini co permisceri.Nunq̃ enim scriptum est dñm feruentem aquam misisse in calicẽ,Taceo hic de ieiunio,quadragesima abstinentia car-

Hugo Etherianus Græcus

nium sub certis diebus quæ ad nos a temporibus apostolorum ue-
nisse quasi per manuum traditionem notissimum est, ea immutare
uelle impiissimũ esse dico, & idcirco eucharistiam cõtra traditionẽ
apostoloꝝ sacrificium esse negas. Id quã iniuste feceris apertissime
docebũt olim Hyreneus & Epyphanius auctores grauissimi quos
una cum quibusdã aliis non oino aspernandis. Reuendissimi Car-
dinalis Seduneñ auxilio si uita superstes mãsero in lucem prodiisse
uidebis, interim circa modũ consecrandi tutius mihi fuerit maioꝝ
imitari uestigia q̃ tecũ doctrinis uariis ac peregrinis abduci & q̃tũ
ad presens attinet, est uetus traditio Romanam ecclesiam cæteris
esse superiorem hanc traditionem firmiter esse tenendam constan
Theleñ cõcilium. tissime credo, unde in Theleñ concilio lectum est ea quæ patrum
constitutione sint cõstituta firmiter obseruari debere, iuxta uerbũ
Paulus apostoli dicẽtis, state & tenete traditiones nostras siue per uerbum
siue per epistolam, & Syricius eisdem patribus in Theleñ cõcilio
Syricius congregatis inter cætera scribit apostolatũ & ep̃atum Petri in Chri
sto cepisse exordium. Et Leo scribens ad Anatholium ex dominica
Leo institutione dicit, se uniuersis ecclesiis curam debere ꝙ non in uno
dũtaxat loco magnus ille Gregorius testat᷑. Et Gelasius longe aptio
rem sententiam habet maxime ꝙ Romana ecclesia sit cæteris præ-
lata. Et imperatores Gratianus, Valentinianus, Theodosius in edi
cto urbis ad populum Constantinopolitanũ omnino uolunt popu
lum in tali fide uersari quam diuinum Petrum apostolum constat
tradidisse Romanis, & quã teneat pontifex ille Damasus. Satis er
go me docuisse credo quæ sunt etiam ex humano decreto, maxime
conciliorum & uera sententia patrum, non adeo usquequaq; dam-
nanda & quod uerissimum est hic nõ esse uerum imprimis tempo-
re Benedicti secundi, aut Constantini quarti Roma. pontificem fa
ctum cæteris esse superiorem.

LVTHERVS

Vinta nunquid Cyprianũ/& Augusti. ac alios Aphrica
ep̃os confirmauit papa, qui tamẽ de latina ecclesia erãt?
Nunquid eorum consilia impedierunt, aut cõciliabula
fuerunt? quia sine Romani pontificis authoritate gesta
sunt, ut in eorum libris clare habetur.

Yprianũ ante tempora Niceni cõcilii martyrio passum nõ ignoro. Attamen si scripturas Cypriani legeris, inuenies, quãta ueneratiõe Romanũ obseruarit ponti. unde scribens in Symbolum apostolorum quod nostri maiores, aplos post Ascensionẽ dñi fecisse crediderunt, hoc maxime laudat, ꝙ circa symbolum apostolorum in ecclesia urbis Romæ nihil ueluti in aliis ecclesiis reperiatur abiectum, & ꝙ eo tempore, neq; hæresis ulla illic sumpserit exordium, & in summa non parua fuit auctoritas Roma. pont. etiam tẽpore Cypriani, de hiis qui ad Ro. nauigauere pont. nolo iam dicere plura, Etiã fatet idẽ Cyprianus non semel, sed sepissime super Petrum fundatam ecclesiam, & ꝙ ab ecclesia Ro. sit sacerdotalis unitas exorta, quãq̃ non negem Cornelium/& Stephanũ/Cypriano non mediocrem impendisse honorẽ, nempe in epistola. 7. lib. 2. Mortuo nobilissime memoriæ Fabiano presbytero atq; dyacono Ro. humaniss. Cypriano scripserunt hunc inter alia beatissimum, atq; gloriosissimum papam nominantes. Sed de conciliis per Cyprianum habitis illiusq; decretis, scis ex hiis quæ supra tradidi, quo pacto. D. A. Augusti. Cyprianum excuset. Addo ꝙ omnia synodica in beneplacitum sedis Ro. posuisse presumitur. Et quamq̃ errarit aliquantulum tñ adhuc excusationem meretur. Nãq; non dubito cũ Augustino. Si intellexisset Cyprianus, a Ro. pont. uel generali concilio, quid recte tenendum quidue sentiẽdum fuisset mutasset sententiam, epistolæ Cypriani testantur qũo adhuc tẽpore Cypriani dyaconi utriusq; sacramenti cõmunionem laicis dabant, hæc tamen consuetudo legittime fuit in Niceno concilio dãnata, apertissimũ etiã est qũo pueris in cunis adhuc Vagiẽtibus eiusdẽ Cypriani temporibus hoc sacramẽtum dabatur, quãq̃ legere potuerit in Paulo probet seipsum homo & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Hoc tamen in exemplum generale prorsus trahi non debet neq; potest, quod ad confirmationẽ attinet. dic Basilide apud Cyprianũ propter idololatriã destituto, quur ipse Basilides Romã nauigauit, ut restitutionẽ a Ro. põtifice obtineret, Vide historiam & inuenies aliquid secreti & forte non penitendi ad Augustinum/uenio de quo scis ꝙ ingenue fatetur. Bonifaciũ præeminere celsiori fastigio. Sed dem tibi ꝙ Ro. eps etiam multos annos

Cyprianus.

Augu. 5. li. epl'am Pela. ad bonifaciũ

a tēpore Cypriani nullū confirmauerit eūm/quid hoc Petro tollet?
aut oberit? Satis erat ex euangelio Petro datas esse claues Petrū cæ
teris esse prepositū & caput constitutum. Et iam dum euāgelica or/
dinatio per apostolos facta, apparet & fit manifestior, an non putas
iam etiā consensu patrum sanctoꝝ Ro. pont. cepit habere primatū,
quisquis hunc tollere ausus fuerit grādem iniuriā tam sanctæ sedi
intulisse credatur. Id aūt non credes nisi ex euangelica ratione tibi
probauero, probabo aūt sic. Nunq̄ in euangelio legisti, dñm Nico/
demo ita dixisse, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto
non potest introire in regnum dei? Quāta aūt putas obiisse interim
ut de gentibus taceam millia circūcisorum. Cum nec dum in lucē
prodierit ꝙ de baptismo tūc in tenebris dicebatur. Quid ergo? Dā/
natos omnes illos dicimus qui baptizati non sunt? fit ergo iniuria
antiquo illo dei æquo mādato, Si nouo adhuc furtiue quodāmodo
superueniēte illud ita subito euanuisse putet, ut prodesse deinceps
non ualeret. Et quidem quā longe post Ascensionem publice prædi
catum & clamatū supertecta fuisse si circūdamini Christus uobis
nō ꝓderit. Quō deinde stabit illud? quia in diebus Ioānis baptistæ
regnum cœlorum uim patitur si precipue tunc tēporis cōtigisse cō
stiterit huiusmodi a regno uiolentam interclusionē qualis quidem
nec ante fuerit, nec post futura sit sancito quippe noui mysterii de/
creto, sed adhuc secreto quisnā morietibus interim ad regnū patet
accessus? dum & uetus & iam deficit quoniā a nouo excluditur, &
nouū tamen non subuenit quoniā dum nescitur, nō percipitur. O
infœlicissima illa tempora quæ sola a seculis pœnitus omniū salu/
tis remedio uacua transierūt, Dum & circūcisio, que illo usq; uigue
rat, prodesse iā supueniente baptismate nō auderet & baptisma quo
niam adhuc lateret nō succurreret forsan dormiebat eo tēpore deus
nec fuit qui interim redimeret neq; qui saluū faceret satis profecto
ex hiis quantū reor apparet, ꝙ dānatio non baptizatorū, & frustra
tio circūcisorum, & euacuatio sacrificiorum quæ forte contra origi
nale peccatū ritus obseruat antiquus, generaliter iam tunc minime
ceperit qñ Nicodemo clam dictum est. Nisi quis renatus fuerit ex
aqua & spiritusancto nō intrabit in regnum cœloꝝ, sed nec quādo
apostolis palam iniunctū est. Ite & docete omnes gētes baptisantes
eos. In nomine patris & filii & spiritussancti. Sed ex eo tempore, tā
tum cuiq; cepit antiqua obseruatio non ualere, & nou baptizatus

quisq; non præcepti reus existere. Ex quo præceptum ipsum inex-cusabiliter ad eius potuit peruenire noticiã. Ita est de primatu Romanæ ecclesiæ. Quãq̃ propter Petrũ ex euangelio forte debitus fuerit tamen quãprimum in Niceno cõcilio fuit aut promulgatus aut enunciatus iã ligare cepit quod & alibi ex Hireneo mõstratũ est.

LVTHERVS

Exto quando Alexandrinum Hierosolymitanũ & alios Egypti/Arabiæ/Syriæ/ Asię totiusq; orientis epos instituit hii ergo omnes hæretici fuerunt? absit.

FABER

Rientis & occidentis epos propter quasdã ecclesiarum dissensiones Romam imperiales literas traxisse scribit Hierony. fuerunt aũt inter hos, Paulinus Antiochen9 eps,& Epiphanius Salamine Cypri quæ cõstantia dicitur,& Athanasius,ac Petrus q psecutiones Arrianæ hæreseos declinantes Romã quasi ad tutissimũ cõmunionis suæ ortũ cõfugerũt, & quo pacto sit, Athanasius ab epo Romano restitutus etiam nolentibus orientalibus de illius quoq; in Egyptum reditu supra traditũ est. Et habet orthodoxus Hierony. in lib. aduers. Luciferianos qualem se agnouerit. Athana. erga Ro. pont. testatur illius epistola ad Liberium papam,ubi precipitur Egyptiorũ & Libioꝝ epis, ne in causis maioribus decernere quicq̃ absq; Ro. pontifice tentent,eo ꝙ ille curam habeat omnium ecclesiarũ,& ꝙ absq; illius sententia concilia celebrari nõ possint,& sicut in Christo christiani. Ita & in Petro,& in Christo renouantur ecclesiæ , ꝙ q; consueuerit iniuste damnatos sua authoritate restituere & alia multa id genus in eadẽ epistola inuenies, & in tripartita historia uidere potes & maxime hoc fatẽtur sanctæ sedi Romanæ in honorẽ beatissimi Petri,patrũ decreta peculiarem decreuisse reuerentiam pro rebus inquirendis, atq; determinandis,quas solicite decet,iusteq; ab ipso præsulũ examinare uertice apostolico,cuius solicitudo semp fuit & est tã mala reprobare quã bona laudare. Et Fœlix papa. Achatio & Iuliano cõ- Fœlix papa sulibus,hoc est circiter annũ dñi.370. scribit Athanasio,& uniuersis

epis in sancta Alexādri na synodo cōgregatis sequēt primo alme Ro. urbis & uniuersalis ecclesiæ uocat epm, quod apostolatus & epatus Petri in Christo cepit exordiū, item quod i oibus salua sit sedis apostolicæ, dignitas, & qui perperā excōicati seu dānati fuerūt auctoritate sanctæ sedis, beati clauigeri Petri potestate saluentur, atque restituantur, & idem Fœlix / Athanasio in memoriā reuocat quid sub Iulio illi, ac Paulo Cōstātinopolitāo / Asclepio Gasæ, & Luciano Adrionopolitæ cōtigerit. Vnde nouū non est Ro. epm in diuersis mūdi partibus epos statuisse. Ita Ioannē Constantinopol. a synodo dānatum restituit. Et sanctū Flauianū pontificē Gregorii congregatione dānatū sedes Apostolica absoluit, ac Dioscorum Ro. sedis præsulē sua auctoritate damnauit. de Thessalonicen. epo iam sepe cōmemorauimus quare de illo nihil hic dicam, prætereo ea quæ scribit Eusebius tēpore nouati cōtigisse. Et de hiis quæ scribit Cornelius ad Fabianū

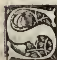
In historia tripar. lib. ix. ca. xv.

Antiochiæ epm. Hoc tamē nō omitto quod Damasus papa ante mille & centū annos Timotheum Apollinaris discipulū hæreticum condēnauit. Nectareum epm ordinauit, & multa hiis similia sunt quæ & cōtigerunt tēpore Damasi / Gelasii, ac aliorum. Et Leo eps scribens

Leo

Turbio epo Asturien, aperte probat se potestatē habere præcipiēdi sicut & præcepit epis Tarraconēsibus Carthaginen. Lusitanis atque Gallicis, ut celebrent generale cōcilium. Multos itaque Leo instituit & destituit quos tn̄ supra cōmemoraui. Et alio in loco tibi ostēdi Iulium Romanū pontificē orientalibus epis suas reddidisse ecclesias Nec crediderim facile si ante mille & plures annos Ro. eps non fuisset reliquis superior. Nunquam hoc nostri maiores, imo tam sancti patres in Asia / Aphrica & Europa / toties repetitas cēsuras passi fuissēt quas alioqui. Marcū, Iulium, Liberiū, Fœlicem, Damasum, Syricium, Leonem, Simpliciū, Gelasium, Gregorium Magnū, ac alios in partes totius orbis emisisse legimus, sed pergo.

LVTHERVS

Eptima, nec hodie sub Ro. pontifice sunt qui in perside India, Scythia totaque oriente sunt, an putas nullos ibi esse Christianos & regnum Christi in Romam coactū? cuius sunt omnes fines terræ. psal. 2. & 21. An non sunt epi qui non induūt uestes, non habent Palatia, equos aliasque pōpas Romanas?

Romanas? Sufficit q uerbum dei doceant/& diligant/ac pascant: quia sic nec apostolos confiteberis episcopos fuisse, si faciem rerum non res ipsas contemplari coegeris, imo eo meliores episcopi, quo a laruis facierum remotiores, & eo minus epi quo propiores.

FABER

E palatiis apostolorũ nihil hic dico, sed Ioannem euangelistam equitasse probat Eusebius. Quanquam ad rẽ nihil haec faciant. Dico ergo qũo Indiam Bartholomęo contigisse legimus, inter quã Parthiãq media sed lõge interiori tractu India ulterior iacet, multis uariisq linguis & gentibus quam uelut longe remotam nullus apostolicae praedicationis uomer impresserat, Quem tamen temporibus Constãtini quadam ex causa femina fidei prima suscepit, & primus horum episcopus fuit Frumentius per Athanasium ordinatus. Putas autem q Athanasius Frumentio nihil dixerit de episcopo Romano. Et Sozomenus temporibus Constantini principis Iudaeorum gentes, immo & Persarum una cum Armenis ad Christi fidem conuersas esse testatur. Antequam ergo conuersi fuerunt, Romanum pontificem agnoscere non poterant. Siquidem hac computatione in primis Siluestrum papam agnoscere potuissent/atq debuerant. Et parem historiam de gente Anglorum dicere possem usq ad tempora Gregorii Magni, si Bedę credendum fuerit. Sed tu quid dices ad haec? Tempore Basiliensis concilii, ut illius acta testantur, Armeni pontificem Romanum uti superiorem agnouerunt. Et de sacerdotibus Indianis, quos nostris temporibus Chaldeum Romae profiteri scimus, quos & Basileę, dum illic officio iudicis quem officialem uocant, fungerer, de anno gratię.1518. missam non sine soléni ritu celebrare uidi, saepe mihi retulerunt sese omnes Romanum pontificem ex praescripto patrum ueluti superiorem agnoscere, qđ & postea Romã ueniẽs, ab aliis ipse cognoui. Nã ab illis Indianis agnoscere literas conatus sum. Nec dubito, si cõmode unq̃ fieri posset, Ro. sedẽ frequentissime accederẽt, ueluti ante plurimos annos hos fecisse legimus. An putas sine causa in Florentino concilio sub Eugenio celebrato, sese oriẽtales demũ Ro. subdiderint põtifici. In his.f. Oriẽtis partibus institutos/& destitutos ẽpos iã sępius ostẽdi.

Eusebi. li. x. c. ix.

Lib. iii. historię tri partitae. c. xii.

Beda

tu post totidem sæcula ueniens, ante quadringentos annos, nullã Ro. pontifici tradis, aut admittis auctoritatẽ. Ego hoc inuenio q̃uo Periganos fuerit episcopus in Petris. Hunc illius ciues suscipere noluerunt. Tunc Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum introni zari in Corintho metropoli defũcto eius episcopo, eiq; quoad uixit ecclesiæ præfuit. Quid q̃ Mileuitanum concilium Carthaginensis synodus, aliæ synodi semper sua decreta/suas sanctiones in bene placitum Romani pontificis statuerunt. Hoc tempore Innocentii ante mille ac centum annos factum esse inuenio. Et hic illud quod dico, etiam tu inuenies ubi quæsieris in epistola quam Mileuitani concilii patres scripserunt ad Innocentium papam. Et in sexcentis epistolis Zosimi/Bonifacii/Innocentii/Leonis/ac aliorum tibi com monstrare possem qualem obedientiam fecerint atq; præstiterint Orientales episcopi Romano pontifici. Nec dubito si non esset illa Mahumethi ac aliorum infidelium tyrannis, quotquot in hisce lo cis degerent Romani pontifices tanquam Christi uicarium ac suc cessorem Petri, immo ut superiorem haberẽt atq; agnoscerẽt. Sicuti & in Florentino concilio cum occidentali seu Romana ecclesia pul chre conuenire cœperant Armeni ac alii orientales.

In fine tripartitæ historiæ

Florẽtinũ cõciliũ

LVTHERVS

Ctaua scribit Hieronymus de illustribus uiris q̃ Acha tius episcopus Cæsariensis discipulus Eusebii Pam phili, imperante Constantio, Liberium papam depo suerit, & Felicem constituerit.

FABER

Visquis hic tua legerit, procul dubio credet, & imagi nabitur Achatium, quem, quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis ecclesiæ in Palestina episco pum fuisse Liberio superiorem. nec unus aut alter co gitabit quid tempore Liberii/& Constantii de Arriana hæresi con tigerit. Oportet itaq;, ne quisquam errare possit, rerum illarum reddere rationem. In eodem quem citas libro Hieronymus sic ha bet. Lucifer Caralitanus episcopus Pancratio/ & Hilario Romanę

Hierony. de viris illustribus

ecclesiæ clericis ad Constantium imperatorem a Liberio episco/
po pro fide sublegatus missus, quum nollet nomine Athanasii
Nicenam damnare fidem, in Palestinam relegatus, miræ con/
stantiæ/& præparati animi, ad martyrium contra Constantium
imperatorem scripsit, librumq; legendum misit, ac non multo post
sub Iuliano principe Caralis reuersus Valentiniano regnāte obiit•
Et infra Fortunatianus natione Apher Aquilegiensis Episcopus
imperante Constantino in euangelia titulis ordinatis breui & rusti
co sermone scripsit cōmentarios•& in hoc habetur detestabilis, q̧
Liberium Romanum urbis episcopum pro fide ad exiliū pergen/
tem primus sollicitauit ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos
compulit• Eusebius sic habet• Liberius qui post Iulium Marci quē Eusebius
Siluester præcesserat successorem in urbe Roma per idem tēpus
sacerdotio fungebatur, in exilium truditur, in qua eius locum Felix
dyaconus suus ab hæreticis surrogatur, & tam sectæ diuersitate q̄
communionis & ordinationis conuenientia maculatur• Et Theo/ Theodoricus
doricus in historia tripartita sic habet• Pontifex Romanæ urbis
Liberius/& Paulinus Galliarum Metropolitanus episcopus/&
Dionysius Italus/Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ. Et
Eusebius• Ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores ueritatis
arripiuntur/& traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quia
in Arrianam noluerunt consentire uesaniam, neq; in calumnias Dyalogus Liberii ac Constantii
subscripserunt nostri• Et nunquam legisti dyalogum Liberii papæ
ac Constantii imperatoris, ubi sic scriptum habes• Imperator dixit
Vnum est quod decreuimus• Nolo enim te amplectentem ecclesia
sticam communionem Romæ denuo destinare, & propter concor/
diam pacis subscribens, Romam reuertere Liberius dixit• Romæ
iam fratribus uale dixi• Maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones
quam Romanæ habitatio ciuitatis• Imperator dixit• Ergo trium
dierum spacium ad deliberationem habes, si uis subscribere• Romā
reuertere, aut certe cogita in quem uis deportari locum• Liberius
dixit• Spacium trium dierum rationem nequaquam potest mu/
tare, quapropter ubiuis dirigē me• Imperator autem post dies duos
examinato Liberio, & nequaq̄ a suo proposito reuocato, iussit eum
in Beriam Traciç exilio deportari• Egrediente aūt Liberio, impera/
tor dedit expensas suorum militum• Tunc Liberius dixit offerenti.
Vade & da eos imperatori• opus enim habet suis militibus erogare,

Similiter & Augusta tantos ei direxit, Liberius dixit. Redde hæc imperatori. opus enim habet ad expensas militum suorum Si autem imperator hæc non opus habet, det eos Auxentio/& Epicteto. Illi enim hoc opus habent. Dumq; ab eis nihil accepisset Eusebius Eunuchus obtulit ei alios solidos, cui Liberius ait, Totius orbis ecclesias desolasti, & tanq̃ dãnato hæc mihi affers. Vade prius & imbuere cur sis christianus. His itaq; gestis, post tres dies nihil

Platina accipiens, missus est in exilium. Et post oẽs Platina sic habet. Quũ in synodo Ariminensi oriẽtales sacerdotes callidi homines & acuti occidentales simplices argumẽtis & fallaciis conuincerent, premittere eam disputationem pro tempore satis uisum est. Christũ enim cum patre homousion esse negabant. Hoc autem quia primũ Liberius pontifex aperte impugnabat, ꝙꝙ etiam dãnare Athanasium iubẽte imperatore nolebat, in exilium ab Arrianis pellitur, atq; ita triennio ab urbe abfuit. At uero sacerdotes congregata synodo in Liberii locum Felicem presbyterum uirum optimum pontificem crearunt, qui statim .48. episcoporum conuentu duos presbyteros Vrsatium/& Valentem ab ecclesia separauit. Qđ cum Constantio Augusto in fide sentirent, hanc ob rem rogatu & precibus eorundẽ Constantius Liberium ab exilio reuocat, qui imperatoris beneficio motus, cum hæreticis in rebus omnibus, ut quidam uolũt, sentiẽs illud, tamen cum catholicis tenebat hæreticos ad fidem redeuntes non esse rebaptizãdos. Vide nunc quæso quid hic nobis attuleris, quam stabile ac firmum sit hoc argumẽtum historiæ tuæ. De Constãtio imperatore ex Hilario & aliis multa referre possem, sed nolo. Satis est Liberium caproptér eiectum, quia Arrianæ hæresi assentire primo nolebat. Et tu ex hac tyrannide putas Liberio nonnihil

In.xi.lib. ecclesiasticæ historia adẽptum. Habes apud Ruffinum in hæc uerba. Damasus post Liberium per successionem sacerdotum in urbe Roma susceperat, quem prælatum sibi non ferens Vrsinus quidam eiusdem ecclesiæ dyaconus in tantum furoris erupit, ut persuaso quodam imperito & agresti ẽpo, collecta turbulẽtoꝝ & seditiosorũ manu, in basilica quæ Sicinem appellatur, episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione peruersis. Quo facto tanta seditio/tot bella exorta sunt, alterutrũ defendentibus populis, ut replerent humano sanguine orõnũ loca, q̃ res factione Maximini perfecti sæui hominis ad inuidiã boni & innocẽtis uersa est sacerdotii ita ut cã ad cleri

corum usq; tormenta duceretur. Sed assertor innocētiæ deus affuit & in caput eorum qui intenderant dolum pœna cōuersa est. Et pares historias de Athanasio/Petro/ac aliis recēsere possemus. At satis fuerit hic docuisse lectoré quanta calumnia hic Achatii recēsueris historiam. Nec historia habet Achatiū deposuisse liberiū, sed sic ait Hierony. Achatius in tantum sub Achatio claruit, ut in liberii locū Romæ fœlicem Arrianū epm constituerit, credo iam olim intellecturos omnes quid hic Hieronymus de Liberio & Athanasio senserit, atq; uoluerit, & quam captiose tu hanc historiā induxeris.

LVTHERVS

Tem Ioannem Chrysostomum non Romanus pontifex sed Theophilus Alexādrinus/& Epiphanius Cypri eps, ut in tripartita deposuerunt.

FABER

On ueteris Luthere etiam scribere quæ non huc pertinebant. Nescio an hic Theophilum/& Epiphanium Ioanne Chrysostomo meliores an deteriores feceris. Sed lectoribus oportet narrare historiam. Adhuc hæc maledicta Arriana hæresis nondū finē habuit, etiā tēpore Honorii imperatoris. Huic aūt Arrianæ factioni nūq̄ assētire uoluit Ioānes Chrysostomus. Eapropter Theophilus & alia ex causa, de qua Socrates in .10. lib. rancorem ergà bonum hunc uirum gestare cœpit. Proin sibi Epiphanium etiam Cypri fecit amicum. Et non solum Ioanné, sed & alios eiecit & longa est hystoria de li. Origenis quos Ioannes damnare noluit Demū Theophilus acri facta coniuratiōe fecit ut Ioānes mitteretur in exiliū. Hinc itaq; Ioannes in exilio ad Orificiū habitabat qd' Ponti uocatur. Cūq; per nocté terremotus ciuitaté regiam inuasisset, legati in matutino mittebantur ad eum rogātes ut uelociter reuerteret ad ciuitatē, & orationibus eius pericula remoueret, Sed alii post illos & rursus alii destinati sunt, ita ut legatis Bosphoris impleretur, quod dū fidelissimus populus agnouisset, fluctus Propōtidis nauibus est apertus. omnes enim occur

Socrates

Historia Tripartita li. x. capite. xiiii.

rerũt cereos & lãpades accendẽtes pro reuersiõe. Et nõ solũ ciuitate pulsus est, sed etiam in quandam paruulam ciuitatem atq; desertã Armeniæ concusso destinatus est. Inde rursus ad Piciuntem ubi fines sunt Ponti imperiiq; Romani, quæ loca crudelibus barbaris sunt uicina, clemens dñs non permisit Victorem athletam per talia

Sozomenus

loca diu morari. Inter hęc, teste Sozomeno, Inno. Ro. ãtistes audiẽs de Ioanne moleste ferẽs, uolensq; generale cõciliũ celebrari, scripsit Ioanni/& clero Constãtinopoleos q̃ non oporteret Ioãni successorẽ dari, nec eius clerum alii põtifici parere. De his quatuor homelias habemus reuera doctas & sãctas. Prima incipit, Multi qdẽ fluctus. Secunda, Moses magnus ille dei famulus. Tertia, Quid dicam, qd legit̃. Quarta quæ est omniũ pulcherrima, cuius initiũ est, Rursus Herodias uesanit, rursusq; turbat̃, denuo saltat, denuo caput Ioãnis in messorio cõcupiscit accipere. Non ergo ita depositus est Ioannes ille Chrysost. quasi Theophilus Alexãdrinus/uel etiã Epiphanius Cypri rem iustam fecerint. Sed quia tyrannidem in hunc bonum uirum exercuere non mediocrem, nec Theophilus ea propter factus est Ioanne superior, imo ipse indignatus est contra Epiphanium, q̃ absq; regulis in eius ecclesia ordinationem fecerit. & fertur sic illi dixisse. Contra regulas multa gessisti Epiphani, & primũ quidem quia ordinationem fecisti in ecclesia sub meo iure cõstituta. deinde quia me nõ iubẽte in eis auctoritate propria sacra celebrasti. rursus quia imuatus excusasti, & nunc de uno iri te confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascat̃ in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Sed ex. 10. lib. tripartitæ historiæ dũ hæc citare uolueras, cur non & in medium attulisti iniustam damnationem illius, ac ad concilium appellationem, odii causas ab Eudoxa Augusta. Et qũo Ro. põtifex egerrime tulit exiliũ illius, qualiter nõ solũ oẽs Europę epi, sed & Oriẽtales uitauerũt eos, q eiecerant Ioannẽ Chrys. & qd̃ maius est, qũo populus nolebat successori ꝓpter Ioãnẽ cõmunicare. Et demũ quæ punitio diuina secuta fuerit, hæc si ꝓposuisses. Iam nemo tibi credidisset. Sed unusquisq; qualis est, taliter loquitur.

LVTHERVS

Dem Epiphanius Cypri minor eps Ioanne Hierosolymitano epo, eundem excõmunicauit. Et si historias cõ

sideres quo nunc imperatores papam, nunc contra papa imperatores. Item papa epos, epi papa mutarint/statuerint/deposuerint. Credas te Iliada quadam uidere. nec mirum, quia Christum non audierut ambitiones phibetem. Ideo toties collidunt/& turbant. Poenituit comunicasse cum illo, ut. D. Hieron. scribit contra eundem.

FABER

Epyphaniu/Cypri/Salaminę epm fuisse post multa dierum spatia. Demu factum uirum sanctum & senem uenerabilem. In multis locis testatur Hieronymus illius opera de fide scilicet christiana, ubi septem sacramenta enumerat, contra hæreticos, & quedam alia græce scripta dum Romę essem coicauit mihi Romulus Mammacinus ecclesiæ Aretinæ Archidiaconus Vaticanæ Bibliotecæ custos reuera fidissimus ea in proximo ueluti pleraq; alia ad hęc manum prebente/Reuerendiss. dño Matthæo Sedunensi syncerioris christianæ religionis patrono primario atq; religiosissimo in luce pdiisse uidebis. Est aut in Cypro insula Salamina siue Salamia Metropolis, cui psedit Epyphanius. Is q Ioan. Hierosolymitanum unq ueluti superior propria ex comunicatione excoicauerit me legisse non memini, optare aut huc uidere locum quo ut tu scribis Ioannem excoicarit, nisi hoc forsan uelis q in epistola Hieronymi aduersus errores Ioannis Hierosolymitani legitur, post a beato Epyphanio couentus scilicet is tam sermone quam literis respondere contempsit, scripsit Epyphanius tandem ut absq; satisfactione fidei nullus ei temere comunicaret. Sed q ita in generali ad omnes eum excommunicarit, aut quid temere uel immodeste secum egerit in promptu non habeo. Siquidem epistolam Epyphani uidi ad Ioannem qua Hierony. in odium Ioanis & Ruffini latina fecit, ubi sanctus hic pater Epyphanius. s. no nisi modestissime scribit, se quoq; excusat quar i Monasterio ordinauerit pbrm de eo deniq; Hiero. scribit in epla ad Theophilu aduersus eundem Ioannem. Et inter cætera uerba Epyphanii hæc sunt. Dilectissime non te præueniat furor, nec te occupet indignatio, nec frustra mouearis. Et iterum obsecro te dilectissime & aduolutus pedibus tuis precor, præsta mihi & tibi, ut salueris sicut scriptu est a generatione peruersa. Et iterum cu uos rogarim ne ita erraretis & mo

Reuerendiss. dñs Card. Seduneñ.

Hieronymus

nerem contradixistis & me ad tristiciā & lachrymas adduxistis. Et in eadem epistola sequitur, Te frater liberet deus & sanctū populū Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres qui tecū sunt. Et iterū dilectissime custodi animā tuā, & desine contra nos murmurare dicit scriptura diuina. Nolite murmurare adinuicē sicut quidā murmurauerunt, & a serpentibus perierunt magis acquiesce ueritati, & dilige diligētes te, & ueritatē hæc & hiis similia scribit Epyphanius Sed dem tibi Ephyphaniū Ioannem excōmunicasse, putas ne res indigna fuisset. Ioānes ille suspectus erat, ꝙ Origenis/& Arrianorū dogmatibus esset infectus, obiciuntur illi octo Origenis errata, & ꝙ de Arriana hæresi suspectissimus sit, propter quæ etiam Epyphanius monachorū & presbyterorum concilium apud Antiochiā celebrauit. Addo ꝙ ea de re Epyphanius scripsit ad Siriciū papam Damasi successorem. Et forte ex cōmissione Romani pontificis Epyphanius Ioannē excōmunicauit, quod olim Cyrillū Alexandrinū fecisse legimus. Nunquid nō hominē in falsa dogmata lapsum ex concilii consensu excōicare potuisset? Erat Ioan. Hierosolymitanus (ut dixi) nō uni sed multiplici errori imersus, qui & sepe monitus resipiscere noluit, imo cādidatū hūc uenerabileꝗ; senē indigne tractauit. Vnde Hierony. scribit, Epyphaniū fuisse præsentem quūꝗ; Ioannes e suggesto, dicere debebat ad populū. Idem Ioannes cum suo choro canino rictu/naribusꝗ; contractis, scalpentes capita Epyphanium quasi senem delyrū habuerunt. Et contra Antropomorphitas, qui simplicitate rustica deū habere membra arbitrabantur, qn̄ concionabatur. Ioānes furens & indignās loquebatur oculos & manus, & totius corporis truncū in senem Epyphaniū dirigebat, uolens illum suspectum facere stultissime hæreseos. Et postq̄ lassus ore arido, resupinaꝗ; ceruice, ac tremebundis labiis conticuit. Surrexit idē Epyphanius, ut se indicaret pauca dictutū esse, salutataꝗ; & manu & uoce ecclesia, cuncta (inquit) quæ locutus est collegio frater, ætate filius meus, contra Antropomorphitarū hæresim bene & fideliter locutus est, quæ mea quoꝗ; dānatur uoce. Sed æquū est ut quomodo hanc hæresim condēnamus, etiam Origenis peruersa dogmata cōdēnemus, hæc & hiis similia scripsisse, atꝗ; dixisse Epyphaniū lego. Quaresi Epyphanius excōicauit Ioannē Hierosolymitanum, forte id factū est ea auctoritate qua alibi Cyrillum ex Apostolica cōmissione Orientales epōs excōicasse mōstraui dignissime.

In epl'a ad Pamachiū aduersus errores Io. Hierosol.

Verba Hieron.

hoc itaq; factum est. Sed nunquid nō Ioannes hæreticus erat uel nun quid illi non licuit q̄ Hierony. licebat, cuius uerba sunt hæc q̄ tibi non cōicamus fidei est. Et i fine epistolæ ad Pammachiū sic habet. Nolo respondere & arguere acriter ne periurii epm̄ conuincere uideat. Præsto sunt plures epistolæ Epyphanii una ad ipsum alia ad epos Palestinos. Et nuper ad Romanū pontificem in quibus dicit se eum coram multis de dogmatibus arguentem nō meruisse respō sum. Accedit ad hæc q̄ Epyphanius non ex se, sed assensu patrum in Antiochia, & forsan uoluntate pontificis Romani cui eapropter misit epistolam fecit, immo id ex decreto Niceni cōcilii ac totius ecclesiæ obseruatione faciebat, teste enim Gelasio papa primo, Sabellium damnauit synodus. Nec fuit necesse ut eius sectatores postea dānarentur. Et singulos uiritim synodos celebrare, Sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctos qui uel prauitatis illius uel cōmunionis extiterunt participes, uinuersalis ecclesia dūtaxat esse refutandos. sic propter blasphemias arrii forma fidei cōmunionisq; catholicę ex Niceeno prolata conuentu Arrianos ōnes uel quisquis in hanc pestem siue consensu siue cōmunione deciderit, siue retractatione cōcluserit. sic Eunomiū/Macedoniū/Nestorium synodus semel gesta condemnans. Vlterius ad noua concilia uenire non sinit. Sed uniuersos quocūq; modo in has blasphemias recidentes, tradito sibi limite synodali refutauit ecclesia. Eapropter & Toletana synodus tertia, sub Richardo rege condēnauit Arrianam hæresim & confirmantur Nicena. Ephesina, & Calecdoneñ. synodi, quod & in quinta synodo Toletana sub Sysinando fiebat id quoq; teste Fulgentio in concilio Spalensi factū extitit. Quū igitur Nicena synodus damnauit. Arriū eiusq; sectatores quod & alia sequentia concilia fecisse leguntur. Ioannes quoq; Hierosolymitanus hūc errorem abdicare noluerit, si a monachorum cōmunione per Epyphanium fuit exclusus non tam sua quā Niceni concilii authoritate factum fuisse dicere oportet, imo uerius anathematis sententiā antiquā seruare uoluisse, quā de nouo excōicasse credendum est. Et forte Epyphanius id in monachis facere uoluit qd' Planianus/ Saturnus/Basilius/Seleutius/Etherius/Dorotheus/Timotheus/Melipōgus/Sabinianus, ac alii in synodo Constantinopolitañ cū Euthicete fecerunt, is Euthicēs enim cum recte sentire nollet, præfati patres decreuerunt, hunc extraneū esse ab omni sacerdotali officio, & cōmunio

Hierony.

Gelasius pp̄ prius

Toletana synod⁹.

Fulgentius.

Constantinopol. Synodus

ne hii uero quotquot illum côuenirêt aut illi colloquerentur excõicationis poene subiecti esse deberent. uera itaq; est sententia quam Gelasius dixit. Nõ solum apostolicum præsulẽ, sed quẽcũq; pontificẽ hæreticum ac sectatorẽ hæreseos sacra cõione priuare posse. Et recte idem Gelasius scribens ad ẽpos Orientis iterum sic inquit. In unaquaq; hæresi ꝙ incessabiliter repetendũ est omnes cõplices, sectatores, cõmunicatores, dãnatæ simul prauitatis, pari sorte censentur. Vides nũc ex tot repetitis historiis quã excusationem Epyphanius mereatur ꝙ uero postremũ uarias inducis historias & citas quibus Papas/Imperatores/& Impatores papas. Papas ẽpos & ẽpos papam mutasse statuisse & deposuisse legimus, non est quo tua firmiora facias, non inuenies hanc tragœdiã fuisse duriorem quã sub Arriana hac hæresi, ac factione omniũ impiissima, sub ea siquidem nihil perstabat in suo ordine, nec alicubi ut credo unum uel duos ẽpos destituisse papam Romanũ leges de quo hic noster est sermo, nisi id factum sit ac fuerit iniuste, & ꝙ authoribus quicquam aliud nisi miram tyrannidem te adscribere ac fateri oportet, quæ aũt iniuste fiunt nullam adprobationem merentur, nec dignum est acta malorum in exempla trahi. Et si ita argumentari liceat. Nunquid contra populum Israel & itidem ex Iosue, iudicum, regnoꝝ & Machabeorũ libris pares obiicere possem tragœdias. Vbi pares fuerũt regnorum uicissitudines contra populũ tñ Israel nihil prestabit qd dices. Demũ ubi in fine addis Hierony. ꝙ cum Ioanne cõicauerit penituisse. Placet hæc agnoscere Lutherum, Lutherũ inquã qui cõtra euãgeliũ ac Paulũ excõicationem nihili uel parũ facit. Et unde queso id facere fuit Hiero. aiatus. Nũquid nõ alibi de Nicena ordinatione apud eundẽ legisti Hiero. Ea quidem in causa piissimum fuit ꝙ illi non amplius communicare uoluerit non ꝙ gradu maior sed ꝙ fide melior esset.

Gelasius.

LVTHERVS

DOna quid ad hæc dicemus, uera ne est illa sentẽtia quã tota ecclesia, omnia etiam decreta, omnes doctores tenẽt esse uidelicet ẽpos apostolorum successores, ut dist. 21. ca. in nono. Si est falsa quid iactatur tanta authoritate. Si uera qũo solus Ro. pont. est successor unius Petri apostoli & cæ

teri omnes Ro. pont. sunt subditi? Cur non & alii apostoli habent successores? aut fuerũt apostoli successores unius Petri. Cur apostolis aufertur sua gloria & tribuitur soli Petro. Cur non quilibet epi habent q apostoli eorum habuerũt, cum Ro. habeat quod Petrus suus prædecessor habuit? Muta ergo uerbum & dic episcopi sunt apostolorum successores. Sed unus episcopus Romanus est unius Apostoli successor.

FABER

Miror hic te non dedignari Capitulũ in nouo distinctiõe uigesima prima, qui quicquid unq̃ ab Anacleto scriptũ habemus, ueluti quendã scopulũ fugis & quasi nauseãdo horres, immo in hoc opere tuo, ex quo aduersus te iã diu pugnaui hunc locum Anacleti, non Anacleti, sed ut nunq̃ tibi constares ficti alicuius Anacleti paleam esse dixisti. Ego uero nõ tã hic quam alibi teneo atq; tenebo firmissime, hoc decretũ esse illius sancti Anacleti. Siquidem inter alia huius Anacleti decreta in exemplaribus omni suspitione carentibus reperio. Et quamq̃ unũ cõtra te pugnãtem inuenerim qui hic nescio quid falsi tibi impingat quasi hic Anacletus minime dixerit, Ep̃os esse apostolorũ successores. Ego uero contrariũ omnino sentio. Non enim nisi sim quauis talpa cecior aliud in hoc capite quã tu citas uidere possum, imo & uerissimum esse qd hic Anacletus habet affirmo, conuenimus itaq; semel in hac re, q successores apostolo⁊ sint & dicant epi, in eo aũt Quod syllogistice subinfers neutiquã approbabo. Nã cornutus ille tuus, syllogismus subsistere nequit quũ sic dicere debebas. Duodecim fuerunt apostoli. Et inter hos apostolos unus uidelicet Petrus erat prior caput & princeps, ita inter successores apostolorũ scilicet inter ep̃os successor Petri reliquorũ ep̃orum est prior caput, & princeps. Et iam quod ad illorũ ecclesias pertinet. Nõ ignoro eas ecclesias quibus præsederunt apostoli uocari posse ap̃licas, sicut Quintus septimius. Tertulianus florens presbyter nõ uno dũtaxat loco ostendit. Sed de hiis qñ tractat non nisi magno preconio Romanã extollit ecclesiam. Vnde in hæc uerba loquitur percurre ecclesias apostolicas proxima est tibi Achaia, habes Corinthum, si non longe es a Macedõia, habes Philippis, si potes Asiã tẽdere habes Ephesũ,

Anacletus

successores aplo⁊ Episcopi

Ecclesię quibus p̃sederũt apl̃i Apostolicæ dictæ

Tertulianus In li. de p̃scriptiõe hæreticorum

Si Italiam adieceris habes Romam. Vnde nobis quoq; authoritas presto est statuta foelix ecclesia, cui totam doctrinā apostoli cū sanguine suo profuderūt. ubi Petrus passioni dominicæ adequatur. Et in. 4. lib. aduers. Martionem Romanis euangelium, Petrus & Paulus sanguine signatū reliquerunt, habemus & Ioannis alumnas ecclesias. Nā etsi Apocalypsim eius Martion respuit, ordo tñ eporum ad originem reuersus, in Ioannē stabit authorē. Et in eodem libro mutat nomen Petro de Symone quia & creator Abrahæ & Saræ & Ozeæ nomina reformauit hunc uocādo Iesum, illis syllabas adiiciēdo. Sed & cur Petrum si ob uigorem fidei multæ materiæ solidæq; nomē de suo accomodaret an quia & petra & lapis Christus, siquidem legimus positum eum in lapidē offendiculi & in petram scandali, omitto cætera. Itaq; adfectauit charissimo discipulorū de figuris suis peculiariter nomen cōicare, puto propius quam de non suis hæc & his similia passim sunt de ecclesia Romana eiusq; plātatore ut creditur Petro. Hæc Tertulianus uetustissimus ecclesiæ doctor, scis aūt illum nō scholasticum necintra quadringentos annos natum, sed q; fuit circiter annū dñi centesimum quadragesimum seu quinquagesimū. Ex quo quidem habes apostolum Petrū reliquis præfuisse & quo pacto aliæ ecclesiæ etiam apostolicæ dicantur, sed sic inter apostolos Petrus princeps erat ita confirmante etiā Carolo magno & Romana ecclesia principatū obtinuit. Et credo nō peccarem etiā si ex eodem Tertuliano dicerem, q; & Euaristum & Telesphorum scripsisse legimus, ordinē ecclesiarum sic ab apostolis esse traditū. Et huius rei non modicū est argumentum. Qd' qū canonē Niceni concilii recte intueamur, etiā secundum ecclesiasticā historiam dūtaxat, nam ibi fit mentio de consuetudine antiqua quā etiā si assererem ex apostolorum ordinatione edita, credo in nullū hæreseos errorem incidere. Nec iterū moueor quo dicere soles, te nullo dicto astringi nisi scriptura uincaris. Nā multa creduntur ab apostolis tradita quæ tñ scripta non sunt, immo nonnulla scripta sunt etiā a Paulo quæ tñ forsan interciderunt, sed hæc forte non credes. Dic ergo quur Paulus ad Collosen. 4. sic scribit. Cū fuerit apud uos epistola lecta hæc, facite ut in Laodiceñ ecclesia legatur, & ea quæ Laodicēsium est uobis legatur hęc sunt Pauli uerba, Colossensium hoc est Asianorum epistolā habemus, sed dic ubi est Laodicensium epistola? Nisi dicere uelis eam esse Laodiceñ priorē quā scripsit ad Thimo-

Aduers. Martionē

Petro mutatur nomen.

Chariss. discipulorū Petrus

Quo tpe Tertuli.

Paulus

Thimotheū,eo ꝙ ex Laodicia eā trāſmiſerit. Et te ſomniare oportet quod tū abhorres, fieri ergo potuit ut hæc interciderit epl'a, ꝙ & de una Petri epl'a factū eſſe nōnulli crediderūt. Qđ aūt nec oīa ſcripta ſunt, & idē habet ap'lus. Vbi formā pſcribit ac modū manducandi corpus dn̄i, & bibēdi calicē nō enim oia quo ordine ſint peragenda deſcripſit, aut fruſtra pollicet' dicēs. Cętera aūt cū uenero diſponā. Sed dic mihi ubi ſcriptū inuenias, quid & quo ordine cętera diſpo ſuerit. Si nihil diſpoſuit ueritatis euāgelice preconē dices eſſe mendacem. Si uero diſpoſuit nec ſcriptū inuenies. An credes nec ne. Si crediderīs habeo etiā fidē adhibendā hiis quæ ſcripta non ſunt. Si nō crediderīs iā euaneſcit qđ dixit Paulus. Tutius ergo crediderim etiā ea pbare quæ ſancta ſanctæ ſeruauit cōſuetudo eccleſiæ, uſus, eīn eccleſiæ (modo non ſit cōtra legē diuinā.) Ita ſcripturā iuuat ſicut ſcriptura ſcripturæ cōſentit. An nō mi Luthere quatuor euāgelia dices ueluti quatuor flumina paradiſi, totā irrigaſſe terrā, ſed nō oīa in euāgeliis cōtineri nō modo ex Ioannis teſtimonio cōprobat', imo & Paulus expreſſe teſtat'. Nūquid nō recte Paulus ille uas electionis ſcripſit in ep'la priori ad Corinth. c. 15. ſic dicēs Chriſtus reſurrexit tertio die ſecundum ſcripturas. Et quia uiſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim deinde uiſus eſt pluſꝗ quingētis fratribus ſimul ex quibus multi manēt uſqꝫ adhuc, quidā aūt dormierūt. Deinde uiſus eſt Iacobo. Deinde ap'lis oibus nouiſſime autem omniū tanꝗ abortiuo uiſus eſt & mihi, iā reſponde mi frater. Vbi reperies hūc locū in euāgelio & maxime ubi de quingētis fratribus ſimul. Nunquid hos fratres ſimul cōgregatos in euāgelio legis? Nunquid non ap'lorum acta uident' in aduerſum paulo pugnare? Siquidē Lucas Theophilo ſcribēs ac inter cætera narrās quot & qui fuerūt Hieroſolymis in cœnaculo adiecta parēthesi ſic ait. Erat aūt turba hoim ſimul fere centū uiginti in hac turba nō fuerūt, ſolū ap'li, ſed & mulieres cū matre Ieſu, hic uero nihil de quingētis fratrib9 habes, Sed nūquid mētitus eſt Paulus ꝗ hæc ſcripſit? quæ tn̄ euangeliū nō habet niſi in genere, hæc eſt itaqꝫ ſancta ſcripturaꝝ cathena quā & Cicero i reliquis artibus ingenue fatet'. Qđ ſi in hiis aliquid extra Bibliā admittis nimirū ſi & ordinē eccleſiaꝝ ab ap'lis diuiſum concedis, maxime dū ipſius Hirenei fidele teſtimoniū ad id habeas quare cōfidētiſſime dico, hāc ꝑlationē eccleſiaꝝ, etſi expreſſa ſcriptura ſacri canonis pbare nō poſſimus, tn̄ ſic ab ap'lis aut proximis illorū

ii. Corintheo. xi.

Paulus

Actorum. i. ca.

Cicero

Maxentius. successoribus, eã statutã esse absq; periculo dicere ualemus, hoc est qd Maxentius inquit. Qũo Christiana fides, etiã patrũ regulis statuatur. Non igitur tua ratio omniũ obstruet ora qua oẽs ẽpos facis
Hierony. æquales, imo sicut inter apl̃os iuxta uerbũ Hieron. Vnus in caput cæteroꝝ eligitur, ut schismatis tollatur occasio. Ita & hoc inter ẽpos apl̃orum successores factũ fuisse cõstanter asserimus, sed uide si faceres ẽpos oẽs æquales, quot regulas quot sanctoꝝ patrũ definitiones, imo quã diuturnã consuetudinẽ prouinciarũ dirumperes. Cur sunt Metropoles ciuitatũ Lugduneñ. Rothomageñ. Turonorum, Sennonũ, Treueroꝝ, Remoꝝ, Maguntinæ, Colonieñ, Narboneñ, Aqueñ, Ebroduneñ, Burdegaleñ? Cur in cõcilio Niceno de singulis prouinciis singuli scribũtur ẽpi? Quis quæso ante Nicenũ cõciliũ fecit aut ordinauit ut essent prouinciæ, essent prouinciales, Metropoles, essent primates. Si per oĩa erant æquales. Cur de ẽpis & eoꝝ causis Metropolitani iudicabãt? Cur & primates iudicabãt? Cur & primates confirmasse & iudicasse legimus cum tamẽ sit uulgatissima lex? par in parem non habet imperium. At forte iureconsultis totum titulum. ff. de iurisdictione omnium iudicũ e medio tollere conaris, ueluti Canones in cineres uertisti.

LVTHERVS

ET sicut Ro. pontifex a nemine ordinatur, ita quilibet per solã electionẽ sicut ipse ordinari debet iure diuino.

FABER

NEscio quo authore hæc dicas, hoc ego scriptũ & ita obseruatũ inuenio, ꝙ ẽps Romanus a tribus consecratur ẽpis Hostieñ, Portuensi & Volaterrano. Ita Leonẽ secũdum ita posteros ordinatos fuisse. Platina in uita Ioan-
Platina nis. 5. testat̃ aperte. Sed quid hic uis cũ iure diuino? Nũquid præceptũ ex iure diuino quo mandatũ sit ẽpm nõ nisi a tribus ẽpis ordinari debere & reuera. dare nõ possumus, nisi nobis admittas, historiam in qua a tribus in Hierosolymoꝝ ẽpm Iacobus ordinat̃. Et enim ex fidei scripturarũ testimonio Iacobũ fratrẽ dñi a Petro Iacobo & Ioanne in Hierosolymoꝝ ordinatum ẽpm legimus. Exemplo

quoꝝ ſanctiſſimi patres in Nicea Bithyniæ urbe ſtatuerunt ut ad ordinandũ epm nõ minus quã tres interſint epi, qui canon ita preſtitit. Et in ſuo robore mãſit uſq; in tẽpora Hipponẽſi cõcilii quod celebratũ eſt. Ab Aure. Auguſti. ſub Cæſario & Attico conſulibus. In quo cõcilio honoratus. & Vrbanus epo propoſuerũt in Tripoli, & Marſuge canonẽ antiquũ obſeruari nõ poſſe. Siquidẽ in Tripoli tantũ ſint epi quinq;. ſint & ibi Barbare gẽtes, quare totidẽ epoꝝ abſentiã tollerare nõ poſſint. Propterea fuit indultũ ut tãtus epoꝝ numerus in Tripoli & Marſuge nõ exigeret. At ĩ reliquis prouinciis oibus, uſq; in hæc tẽpora nõ unus eps aliũ ordinauit, ſicut & tu fieri iubes, imo ad exemplar Petri/Iacobi/& Ioannis/& iuxta decreta patrũ ſemper tres epi ordinarũt unũ. Vnde in Regiẽſi cõcilio celebrato ſub Imperatoribus Theodoſio minori, & Valentiniano, canon eſt, eum nõ haberi epm qui non niſi a duobus eſſet ordinatus eps ſic & cũ ponti. Romano fieri ſolitũ fuit ꝙ tres illi epi Hoſtienſ. ſcilicet Portuẽſ. & Volaterranus a tempore Leonis ſecundi. hoc eſt fere a nongentis annis pontificem Romanum ordinarunt. Noli ergo nos uel ad Tabaritas, uel aliud hominum irreligioſum genus relegare. Et memor ſis eorum quæ dicis ne tibi contraria toties dixiſſe conuincaris. At hic perinde facis ut in ſacerdotio ſoles.

Nicenũ cõcilium

Hipponẽſi ꝯciliũ

Regienſe cõciliũ.

LVTHERVS

STat enim firma ſentẽtia nullũ apoſtoloꝝ a Petro miſſũ eſſe. Sed oẽs eadẽ a Xpo dño æqualia accepiſſe in ſuas ſortes, ergo eoꝝ epi ſucceſſores ęqualia habẽt, cum Ro. pont. excepta prerogatiua honoris ſeu dignitatis, ſicut Paulus ad Corint. clare ſcribit. Quid enĩ min9 feci a magnis apſis.

FABER

QVod Petrus nullũ miſerit apſoꝝ in cauſa eſt, quia miſſi fuerũt a dño, uñ Hiero. in Zachariã. c. 1. Iſti ſũt quos ut perambularẽt terrã a dño qui miſſi ſunt apſi ut totum orbẽ euãgelica prædicatione complerent, ſed ꝙ non miſerit aliquem diſcipulorum hoc ego facile non credam, antea tibi tamẽ de hac re ſat plene reſpondi. Quod uero omnes æquales fuiſſe

Hierony.

testaris, sanum requirit intellectū, ubi tu tali pconio forte undecim
Apostolatus Circūcisionis apostolorum habes celebratam, quali honoratur sors aplatus Petri. Siquidē Paulus illius sortē uocat apostolatus circūcisionis. Unde ad Galatas. 2. Quū uidissent q creditū est mihi euangelium pputii sicut & Petro circūcisionis. Qui enim operatus est in apostolatum
.ii. Corinth. xi. circūcisionis, operatus est mihi & inter gentes. Qd' aut gentibus prędicare possent, dic quis primū reuelauit? An non id per os Petri factū fuisse credes. Quanq missi essent & reliqui in fines orbis terrarum, imo Iacobus manserit inter Iudaeos, tamen nō meruit ut de illo scriberet Paulus qd' scribit de Petro. Et qd hic ex Paulo pbare uis, non pro te, sed aduersus te pugnat. At forte qui totus Paulinus es, mihi non credes, nisi digito monstrarim. Loquit' apostolus in hęc uerba. Existimo me nihil minus fecisse a magnis apostolis. Cur nō simpliciter dixit, Existimo me nihil minus fecisse a reliquis apostolis? Certe ut Petro/Iacobo/& Ioanni suū daret honorem. Ii siqdē
.ii. Corinth. xii. uti sanctarum docent scripturaꝝ interpretes, dicuntur magni apli. Hoc etiam est qd in eadem epistola capitulo sequenti habet. Nihil minus feci ab his qui sunt supramodum apostoli. Hos autē Petrū Iacobum/& Ioannem fuisse credimus, qui inter caeteros erant honoratiores, ueluti saepe ostensum est. Qd' si haec Pauli dicta sic intellexeris, quasi absq discrimine paris potestatis fuerint, dic mihi cur Paulus, qui sese uocat apostolum, qui nec caeteris minus laborauit. qui & non ab homine sed a dño nr̄o Iesu Christo fuit segregatus in apostolū, unacū Barnaba Hierosolymā uenit ad aplos & pbr̄os sup quaestione circūcisionis. Cur nō faciebat q ipse de lege & potissimū de circūcisione decreuit? Cur expectauit sententiā Petri & reliquoꝝ aplorum? Nūquid nō Paulus ad tertiū usq cōscenderat coelum. & hic uidit arcana dei, didicit quae nō licebat homin loq, tñ hac orta dissensione, imo facta seditione nihil diffinire audebat. Et licet post hāc uisionē Pauli magnā credāt aliqui Paulū sciuisse oīa id tñ uide
Paulus tur contrariū etiā qd ostēsum est alibi. Siquidē ad Tessalonicenses
.i. ad Thessa. c. iii. Timotheū misit, ad cognoscendā illoꝝ fidē, fidē inquā illoꝝ, ut rescisceat quāq ut uerū fatear. Nec hoc quicquā minuit Paulo. Nā nequāq legim9 oēs q sanctitate polleret siue Christi pcesserint tpa, siue post Christū sint subsecuti istiusmodi esse rerū incognitarū notio-
Heliseus Helias nem adeptos. Heliseus nāq queadmodū cū Sulamite ageretur minus, intelligebat. Et Helias solum se relictum arbitratur tam etsi

septē milia super fuissent. Et Samuel admonetur ne Dauid fratris qui esset natu prior uultum intueretur, haud secus & apostoli ipsi multarum rerū tenebātur inscitia. Qđ sane eo effectū est ne uel hii superbirent, uel de his cæteri magnā presumerent opinionē. Neue & illud excusare possumus supra quam humana conditio patiatur fuisse, hos gratia donatos, ut tātū de se possent uirtutis promittere. Et sic nobis indulgentia quedā desperantibus & torpedo oboriatur quare mirū non sit Paulum ascendisse Hierosolymā, ut expectaret decreta apostolorū, illud aūt a primo ac principe apostolorū hoc est Petro non sine mysterio decisum fuit quo quidem clare habetur, Paulum in potestate etiam Petro non fuisse æqualem. Samuel.

LVTHERVS

Ecima responde, Si Romanus pontifex pcepto Dei est Vicarius generalis in ecclesia, sequitur ineuitabiliter peccare eos, immo esse hæreticos, qui nō sub eo fuerint At tunc ecclesia tota primitiua saltē usq; ad. 400. annos cum tot martyribus & sanctis hæretici erunt obsecro quid prodest tantā blasphemiā in ecclesia profunda potestatis pompa statuere? Deniq; etiam sanctus Petrus erit hęreticus qui ante Romanā eccle siam cū apostolis fuit Hierosolymis uincit me hæc ratio inuicta.

FABER

Vnq̄ in psalterio Regio legisti. Trepidauerunt timore ubi non erat timor. Times hic dānari patres ecclesię pri mitiuæ qū potius hoc tibi timendum erat, q̄ illis autho ritatem totidem sęculis cōparatam adimis. Idq; facis nō in uno dūtaxat, sed pluribus locis. Nō enim ueteris asserere sacræ scripturæ unum tantū esse sensum scilicet literæ quid aliud eo fa- cies quam sanctis hiisce patribus sanctū auferre spiritū. Si non al- legoriam, si non anagogen admiseris. Certe Origenes/Ambrosius/ Hieronymus/Cyrillus ac alii fere omnes oleū & operā perdiderūt, immo si ab illis sustuleris allegorias ac Anagogas carta qnq; rema nebit uacua. Qđ uidere licet in hiis sanctis cōmentariis. D. Hiero. In prophetas. Sed & hoc dolendū est quod tu ac tui sectatores fere

nullam sanctis hiis patribus dare uultis authoritatẽ. Nunquid nõ uerbum Pauli scriptũ ad Corinthios dicere possem, ac interrogare an a uobis uerbũ dei ꝓcessit, aut in uos solos peruenit? Sed de illoꝝ fide infra tecum agemus. Hic non est quo iustam dolendi causam habeas. Quotquot patres bona egerunt, ierunt in uitam æternam, iuxta promissionem dei, quam dedit cunctis gentibus. Sed dices non fuerunt sub pontifice Ro. Fuerũt ergo hæretici, fuerunt quoq; damnati. Scis aut legisti ne unq̃ quid Iulianus cardinalis scripserit

Conciliũ Basilieñ ex concilio Basiliensi ad Eugenium papã. Ab illo quidem scriptum inuenio quomodo magister Ioannes de Rockezana ac alii toto conatu spirent atq; desudẽt, ut tollatur, ut præcipitetur Ro. pontifex. Ita tu facere uideris. & tu, ut ad tua ueniam, dico circa primatum

Nilus eps. Thessalonicensis durius/& acerbius cõtra põtificẽ agis q̃ egerit olim Nilus Thessalonicẽsis Græcus eps, qui licet multis argumẽtis & scripturæ locis contra Ro. scribat epm, tamen potestatem illi superiorem admittit. In hoc solo Nilus ille uidet̃ pontificem culpare Romanũ, q̄ is oĩa absq; concilii consensu decidere uelit. Cæterum hunc reliquis præferendum admittit. Librum illius quisquis uidere cupiat, inueniet Romæ in bibliotheca palatii inter Græcos auctores repositum. Tu uero ut me negare non potes per omnia illi contraria dicis, & hic inuentione satis exquisita uteris. Tamen ut breuiter quid sentiam intelligas, hic mihi res adiaphora foret, non curãs quis esset prior dignior/uł supior/æqualis/aut inequalis, nisi aliud iuberet honestas aliud exigeret ratio. Et non fieret iniuria Petro principatũ obtinẽti etiam a Christo. At qũo in assertiones tuas iurare possum cõtra tot sæculoꝝ assertiones/mores/atq; historias. Et ut me totũ aperiam, dic mihi tu quæso qua fide/qua auctoritate uerbũ Matth. 16. de solius literæ cortice poteris unq̃ declinare a Petro, & æqualiter ad alios referre apostolos? Non hic tecum de uirtute pronominũ agam, ne me ꝓnoministam/aut casualistam uoces, sed ad uerũ sensum, quem & grãmaticus, qui triũ dieꝝ iter fecit in solitudine, perpetuo assumet. Nõne cuicũq; hæc uerba Tu es Petrus ꝓposita fuerint, dicet hæc de Petro in primis debere intelligi? Qđ si de Petro itellexeris, habeo qđ uolo, hunc promulgata lege, si qui patres aspernati fuissent, de eorũ salute merito dubitare possemus. Sed nũq̃ iuenies Petro nõ dignũ exhibitũ fuisse honorem, qđ ex multis patet historiis. Immo in hoc aploꝝ ac discipuloꝝ collegio Petrus ꝓrogatiua & honoris & ptãtis

usus est. Ergo primatum habuit non per traditiones hominum, sed ut Gregorius inquit, ex uerbo dñi. Quæ uerba etiam si mille modis torqueas atq; retorqueas, multis quoq; & uariis obiectis uel lices. Tamen ad Petrum referri posse atq; debere sexcentis testimoniis probatū est. Sed iterum forsan sciscitaberis quid simus facturi martyribus & sanctis, qui non agnouerunt Petrum/aut Romanū pontificem? Et ego tibi respondeo non tā exacte debere oīa scrutari. Curiosas enim & sine ędificatione quæstiones prohibet Paulus. At ne tacendo me uictum esse tibi persuadeas, tibi respondere statui? Nonne dabis mihi multos esse saluatos, qui uix unā integra die uł una integra horā sunt fidem professi christianam. imo non est impossibile multos in extremæ uitæ exitu fuisse cōuersos, quibus nec tantum temporis datū fuerit, ut unq̄ fuerint recordati uel Petri uel illius successoris. & quottidie saluantur pueri hoc magno baptismi mysterio. Qđ si in multos annos superuixissent, non solo baptismo imo nō sola fide saluari possent, sed & opera accedere necesse foret. Quanq̄ enim iustus ex fide uiuat, ut est apud Paulū ad Romanos, Ro.i.
tamen nō solum auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores Ro.ii.
legis iustificabūtur. Et eapropter Romanos obsecrat per misericordiam dei, ut exhibeant corpora eo॰ hostiam sanctam/uiuā deo placentem/rationabile obsequiū &c. Et ad Corinthios unusquisq; propriam mercedem accipit secundū suum laborem. Et ite॰ siquis sup ædificat super fundamentum, aurum/argentum/lapides pretiosos ligna/fœnum/stipulam, uniuscuiusq; opus manifestum erit. Dies enim dñi declarabit, quia in igne reuelabitur, & uniuscuiusq; opus quale sit, ignis pbabit. Et in .2. ad Cor. epła. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; ppria corporis, prout gessit, siue bonum/siue malum. Hæc & alia Pauli plane non solū simplicē fidē sed & opera uidenť exigere. Qđ si ad opera q̄spiā uenire nō potest, solo gemitu iuxta uerbū Ezechielis, imo sola bona uolūtate per gratiam saluari possumus. Et notissima est baptismi gratia, quam quottidie pueri experiuntur. Hanc aut solam si pueri ex præsumptione quadam expectare uellent, data occasione bene operandi, imo dum esset messis, operari nollent, & starent in foro otiosi, dum iam esset laborandum in uinea domini Sabaoth, nescio quid cum illis faceret dominus messis ac magnus ille sanctusq; plantator uel ille pater agricola. ita in hoc siqui lege primatus in to

to Chriſtiano orbe ꝓmulgata obedire noluerint. Neſcio an a pctõ poſſint eſſe immunes, ſed adhuc te fortius ſtringam eo quidẽ argu mento quo & antea contra te pugnaui nec infœliciter ut ſpero. De baptiſmo inquã de quo ad Nicodemũ dixerat dominus. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto non poteſt introire in re-gnum dei, quid dices ad hæc? Nunquid non erat pręceptũ quod e ſenſu literæ damnabat eos qui morientes nõ eſſent renati ex aqua & ſpirituſancto? Dãnabis aũt tot milia ſanctorũ qui mortui ſunt in toto orbe terrarũ ante quã ꝓmulgata ſit lex cuius meminit Mar cus dicens. Euntes in mundum uniuerſum prædicate euangelium omni creature, qui crediderit & baptiſatus fuerit ſaluus erit, qui ue

Acta apl'orum.

ro nõ crediderit condẽnabitur, & Matth. ulti. Ite docete oẽs gentes baptiſantes eos in nomine patris & filii & ſpirituſſancti. Sed & re-liquũ audi Petrus ille ut eſt in actis apoſtolorũ. ca. 2. Iam dicturus ad populum ita exorditur. Pœnitentiã agite & baptiſet' unuſquiſq; ueſtrũ in nomine Ieſu chriſti, ſicut & paſſim in eodem libro Lucas habet. Sed nunquid non erat illis præceptũ ut baptiſarent in noie

Vltimus canõ apoſtolorum.

patris & filii & ſpirituſſancti, proin ut eſt in ultimo Apoſtoloꝝ ca-none. Si quis epſ aut presbyter nõ trinam merſionẽ unius myſterii celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate, quod dari uidetur in dñi morte, deponatur. Nõ enim dixit nobis dñs in morte mea baptiſa-te. Sed euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine pa-tris & filii & ſpirituſſancti &c. Qđ ſi alii potuerũt etiã ſaluari inter tempora Nicodemi ac euangelicam promulgationem de baptiſmo datã non ergo mireris, ſi & illi ſaluati fuerunt quibus nec dum pri matus Petri forte cognitus erat. Diuulgata uero lege primatus, ex Niceno concilio, aut obſeruata conſuetudine in uniuerſos, iam eos omnes ligare cepit, ad quos illa conſtitutio uenit ignorãtes interim nõ ligauit. Vides modo quo pacto poſſimus patres antiquos ſalua re, poſſem hic ſi non antea feciſſem ſat cõmode in mediũ adferre de præceptis apoſtolorũ & ſeniorũ. De quibus Lucas in actis apoſto-

Hoꝝ pulchre meminit Origenes in epl'am ad Romanos cap. xv.

lorum. ca. 15. quæ præcepit cuſtodire Paulus per ambulãs Syriam atq; Ciliciam, poſſem & urgere ſuper hiſtoria Pauli & Thimothei in eiſdem actis. c. 16. ubi Paulus & Thimotheus tradebãt cuſtodi-re dogmata quæ erant decreta ab apoſtolis & ſenioribus qui erant Hieroſolymis. Nunquid hoc decretũ erat de circũciſiõe ſuper quo ſeditio ſuborta erat? minime. Nã licet Paulus circũciſiõem horrue-

rit tamen cũ esset in Lystris Timotheũ circũcidit propter Iudæos
erãt itaq; apostolo℞ alia præcepta alia dogmata, sed hæc omnia uix
mihi monstrabis ubi scripta sint & habeantur, nisi ea quæ per lite-
ras apostoli & presbyteri, scripserunt fratribus qui sunt Antiochiæ
Syriæ/Ciliciæ/quãq̃ & alios apostolorũ canones e sedecima distin-
ctione & totidem græcis tibi mõstrauerim. Sed quid opus est mul-
tis, ex re scriptis Anacleti/Euaristi/Alexandri/Telesphori/ Higini/
Pii/Aniceti/Sotheris/Eleutherii/Victoris/Seuerini/Calisti/ac alio-
rum usq; ad tempora Gregorii magni manifestissime apparet Ro.
pont. præ cæteris obtinuisse primatum. Nec ulla necessitate exigi-
turut firmarentur patres in epõs electi. Nunquid nõ in noua lege Ephesios. vi.
iubet. Paulus in hæc uerba filii obedite parentibus uestris in dño. Iterum eodẽ ca.
Serui obedite dominis carnalibus cũ tremore & timore. Mulieres
subdite estote uiris uestris, sicut oportet in dño. Et iterum obedite
filii parentibus per omnia. Ac iterũ obedite serui per omnia domi- Ad Colossẽ. iii.
nis carnalibus. An ne dices ista præcepta ita intelligi debere, ut nil eodem cap.
aliud unq̃ filii uel serui cogitent quã ut obediãt? Et q̃ mulieres nul
li rei alteri studerent, quam q̃ essent subditæ uiris? minime. Sed sat
fuerit obediant aut subdite sint, iubentibus ita parẽtibus aut dñis
aut uiris ita exigentibus. Siquidẽ hæc omnia sane intelligi necesse
est, sicut & in hoc euangelii uerbo quod est Lucæ. 18. Oportet semp
orare & nunq̃ deficere fieri solet, ita & non erat necesse ut sancti pa
tres quo℞ saluti tantum timere cœpisti semper uel Petrũ uel Petri
successorem adorauerint. Sat erat Petro nõ auferre quod illi dedit
dñs. Rebus aũt ita exigentibus uel Petrum uel Petri successorẽ ue-
luti superiorẽ agnoscere atq; fateri. hoc uideo fecisse Hyreneũ Ter-
tulianum/Cyprianum/Ambrosiũ/Hylarium/Hieronynum/& im
primis Chrysostomũ/Athanasium, imo patres in oriente quotquot
recte uixerunt in ecclesia primitiua. Nec parua res est q̃ in totidẽ
sanctis conciliis non sola consuetudine, sed sanctissimo decreto pa-
trum successores Petri per omnia primatũ habuerunt. Et quod re-
uera tibi imo corde pẽsandum est nõ facile inuenies fœlices exitus
hiis contigisse qui sanctissimo Petro sua iura auferre nõ erubuerũt
possem tibi multas recensere historias de Longobardis qui regem
amiserũt & aliis prouinciis, sed satis fuerit hic agnoscere, q̃ patres
quibus tantum times. Et pars illorum maxima Petrum reliquis
apostolis esse prælatũ pleno ore testantur sic fecit Tertulianus, se-

cerunt/Origenes/Athanasius/Basilius magnus/Cyprianus/ Chrysostomus/Cyrillus/Hylarius/Ambrosius/Augustinus/Fulgentius/ Beda/Bernardus ac reliqui unde tibi illos imitãdos, illorum quoq; sententiam ita recipiendos fore duco, ut in hiis quę communi uoto ecclesiæ & quæ legi diuinæ nõ aduersant̃ tutã fides adhiberi possit Quod si non feceris nonne licebit contra te uerbis uti, quibus usus est. Aurelius/Augustinus in secundo libro aduersus Iulianum/Pelagianum sic dicens. Nunquid Hyreneus/Cyprianus/Reticius/ Olimpius/Hylarius/Gregorius/Basilius/Ambrosius/& Ioãnes de plebeia fece sellulariorum sicut Tulliane iocaris in uestrã inuidiã concitati sunt? Nunquid milites nunquid scholastici auditoriales. Nunquid naute tabernarii, cetarii coquillani. Nunquid adolescẽtes ex monachis dissoluti? Nunquid postremo de qualitunq; clericorum turba isti sunt quos urbana excogitatos dicacitate uel poti9 uanitate contemnis, quia non possunt secundum cathegorias Aristotelis de dogmatibus iudicare. Non ergo time de salute sanctorũ aliena sed propria sis sollicitus ut illorum dogmata recipias, atq; tuearis, quorum nec calciamentorum corrigiam soluere dignus esses, hoc fac & uiues.

Augustinus

LVTHERVS

Ndecima, Si ulla ecclesia est prima & mater omniũ nõ est alia nisi Hierosolymitana, ut dixi supra, quid enim faceret Roma si haberet hoc ꝑ se, quæ habet illa. Nẽpe quod Esa. & Miche. & omnes prophetæ pronunciarint de Zion exituram legem euangelii & de Hierusalem uerbum domini. Item q; dominus ibi dedit gloriam in domo sua nouissima ut haggeus dicit. Quod ibi Christus pontifex apostoli aũt uelut presbyteri q; Christus ibi spiritumsanctum misit. Et breuiter hinc in omnem terram exiuit uerbum dei, hinc omnes ecclesiæ, nec est ullius tam impudens frons qui possit negare esse uere matrem ecclesiarum omnium, fontem radicem ac matricem. etiam Romanæ ecclesiæ. Si ergo hæc non habet primatum, immo uix quintum dederunt ei quanto minus Romana habet, quæ est eius discipula dicat aduersus hæc aliquid qui potest.

Vod Hierosolymitana ecclesia decreto patrum nõ meruerit esse prima, non ab his qui modo uiuũt, sed a sanctis patribus in Nicena synodo cõgregatis qui nõ mõ sed antea quã diutissime uixerunt. tu exigere debebas. Et forte hoc non est dũtaxat ex decreto Ro. pontificis, imo decreto Niceni cõcilii. Patres nãq ea de re in hac sancta synodo cõgregati statuerũt etiã si ecclesiasticæ historiæ credere oporteat ubi in hãc formã legitur, epõ Hierosolymo. antiquitus tradita honoris prerogatiua seruetur. Sed audi quid additũ fuerit. Manente nihilominus & Metropolitani ipsius prouinciæ dignitate, putasne absq causa sic patres ordinarint? Causam inuenio talẽ ne forte infideles crederẽt Hierosolymis sedem esse dñi nostri Iesu christi quẽadmodũ & hæc ceca Iudæorum gens messiam in Hierosolymis regnaturũ expectat & credit. Et hanc opinionẽ forte sibi mater filiorũ Zebedei persuaserat, ut cũq quia ecclesiarum ordinem ab apostolis traditũ esse probaui ab illis non Romanis pontificibus exigere uelis, quur Hierosolymitana nõ obtinuerit abinitio primatũ, imo nec Patriarchatũ nisi post longa tempora id cum ita se habeat nunq̃ hũc ordinẽ esse dãnandũ puto. Sed maneat Romana ecclesia prima. Alexandrina secũda. Antiochena tertia. & Ephesina quarta. Et iam tu uel patres uel apostolos accuses quare uoluerint Hierosolomitanum epm suo Metropolitano subiectum esse, quod aũt ita obseruatũ fuerit, non Scotus. non Occham, aut quisq̃ scholasticorũ, sed sanctus hunc patrum ecclesiæ primitiuæ cœtus, aut collegiũ apostolorũ ordinauit. Tu ergo quomodo dicere poteras hanc propositionẽ de qua totidẽ uerbis tecũ pugnare oportuit, quæ & tantæ tragœdiæ causa non minima fuit, esse ueram. sic enim habes Romanã ecclesiam aliis ecclesiis fuisse superiorẽ, probatur ex frigidissimis decretis Romanorũ pontificũ, cõtra quæ sunt textus diuinæ scripturæ, historiæ approbatæ, mille Centũq annorũ & decretũ concilii Nicẽni omniũ sacratissimi, ita ad uerbum tua propositio sonat. Sed responde Luthere, sunt ne hæc frigidissima decreta, quæ Anacletus, quæ Euaristus, quæ Liberius, Marcus ac alii usq ad tempora Sabiniani statuerũt? Sunt ne alia frigida quæ iam toties attulimus? quis hanc patietur iniuriam, ut hi, qui sacro sanguine plantauerunt ecclesiã, sic temere.

deiiciant, non times resurrecturos mortuos. & sese uindicaturos cõtra te manu potenti & brachio excelso, sed dic quas habes historias mille ac centũ annorũ, nunquid eas quas ex Zozimo/Siricio/ Damaso/ Liberio/ Iulio/ Marco/ Siluestro / traducere uolebas? fateor

Tripartita histor. unã habes historiã, prçter hanc nullã inuenies qua Orientales epõs p ironiã respondisse tripartita docet historia, Sed qd hçc oberit? nũquid nõ apud Oriẽtales ecclesias id cõtigisse potuit, qd apud Paulũ in Onesymo cõtigisse legitur. Nonne in epistola ad Philemonẽ habes uas electionis, ita scripsisse, obsecro te pro filio meo quẽ genui in uinculis Onesymo. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc aũt & mihi & tibi utilis sit quẽ remisi tibi, & reuera ita factum est orientales enim semper ante & post tẽpora Iulii atq; Liberii Ro. pontificẽ uti successorẽ Petri, immo ueluti superiorẽ agnouerũt, quod sexcentis locis & argumentis iam tibi monstratũ est. Etsi qui per ironiã responderunt quid oberit At quocũq; mõ ironiã expẽdas, pro te nihil

Horatius probabit. Aut enim ironiã dices illusionẽ, qua fuit usus Horatius,

Seruius dicẽs, optat Ephippia bos piger optat arare caballus, aut cũ Seruio dicis hãc fieri dum aliud uerba aliud cõtinet sensus quale est illud

Virgili. iiii. Ene. egregiam uero laudem & spolia ampla refertis, tuq; puerq; tuus magnum & memorabile nomen. Et apud Terentiũ in Andria, Salue

Terentius

Auguſt. de doctr. Chri. c. xxix. li. iii. bone uir. Aut cũ Augustino ironiam dicis pronunciatione iudicare quid uelit intelligi, ut cũ dicimus homini mala facienti res bonas facias, quocũq; modo ironiã acceperis in pectore iusto nihil probabis, maxime si Arrianã insaniã cogitaueris, q; si primatus ordinẽ ex bene uel male factis firmare uolueris quid faciemus uel Nazareth uel Bethleem? nunquid nõ angelus Gabriel legitur missus a deo in

Lucæ. i. Ciuitatẽ Gallileæ, cui nomen Nazareth, ad uirginẽ desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph. Nunquid nõ ibi spiritus sanctus superuenit in uirginem & uirtus altissimi obũbrauit ei? Dic ubi audisti talia quæso facta, q; si educationẽ uelis nunquid nõ legitur apud Matthæũ, ueniens habitauit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth, ut ad impleretur quod dictũ est per prophetas. Quia Nazareus uocabitur. Et apud Lucã scribitur. Hunc ex Hierusalẽ descendisse &

Lucæ. ii. uenisse Nazareth, aut mentitus est Lucas dicẽs, regressus est Iesus in uirtute spiritus in Galileã. & uenit Nazareth ubi erat nutritus & intrauit secundũ consuetudinẽ suam die Sabbati in Synagogã, & surrexit legere, & traditus est illi liber Esaiæ prophete, nõ ergo tã

lex exiuit

lex exiuit de syon q̄ legislator exiuit a Nazareth. Vñ Ioánis primo inuenit Philippus Nathanael/& dicit ei, Quē scripsit Moyses in lege & prophete inuenimus Iesum filiū Ioseph Anazareth,& dixit ei Nathanael/Anazareth pōt aliquid boni esse,& apud Marcū legit̃ in diebus illis uenit Iesus a Nazareth Galileæ, & baptizatus est a Ioanne in Iordane,eo factū est ut hūc Nazarenū uocauerit Angelus,dicēs mulieribus. Nolite expauescere Iesum queritis nazarenū crucifixū,surrexit nō est hic. Et a Pilato scriptū erat Hæbraice græce & latine,Iesus Nazaren9 rex Iudæo℞. Et Cohors illa pōtificū & Pharisæo℞ interrogata quē quereret nō semel,sed bis eum uocat nazarenū & Ancilla hostiaria Matth. 26. uocat hunc Nazarenū,imo cū intrasset Hierosolymam dñs cōmota est uniuersa ciuitas dicens quis est hic. Populi autē dicebant hic est Iesus ꝓpheta a Nazareth Galileæ, & in Apłorum actis post uisionē hāc magnā Petrus hunc uocat Iesum a Nazareth, quur aūt Nazareth nō meruerit habere primatū iudicēt alii,nisi hoc nō nihil possit q̄ nō est propheta sine honore nisi in patria sua,& i domo sua,& nō fecit ibi uirtutes multas ꝓpter incredulitatē illo℞, poterat ergo Chana Galileæ tāq̄ prima haberi,ubi fecit initiū signo℞ Iesus & manifestauit gloriā suam & crediderūt in eum discipuli eius. Sed quid ita facerem9 Bethleē in qua natus est Iesus,de qua Micheæ. 5. prædictū est. Tu Bethleē terra Iuda nequaq̄ minima es in principibus Iuda. Ex te eñ exiet dux, q regat populū meū Israel. nūquid & nō hæc magna sunt preconia ciuitatis Bethleē,q̄ sexto miliario ab Aelia distās quę & alias Ephrata dicit̃,aut Lehē teste Hier. sed nec Nazareth,nec Cana nec Bethleē,primatū ullū obtinuerūt,q̄ si forsan obieceris his nullū deberi primatū,q̄ sint loca satis exigua,iam pari ratiōe tua ꝑsuasio cadit,crediderim ego q̄cquid asserueris nec paruitatē nec magnitudinē ecclia℞,primatui dedisse causam,Alioqui & Mēphis in Egypto, Cōstā. i græcia,Colonia apd̄ Germanos primatū aliquē obtinuisset Mēphis aūt est sub Alexādrino ep̄o,qd̄ ex eo patet q̄ in Niceno cōcilio Antiochus Mēphensis sub Egypti ꝓuincia cuius Metropolitanus fuit Alexāder Alexādriæ magne recēsitus legit̃. Roma autē ideo primatū obtinuit q̄a caput orbis. Et ubi ꝑsedit Petr9 q̄ cæteris est ꝑlatus apłis,ꝑ hoc tñ nō negamus Hierosoly. esse matrē ecclia℞ sicut & patres ex Cōstantinopo. synodo. Damaso papæ scripserunt. Cur tamen non sit prima neq̄ secūda,immo nec tertia queratur ab aliis qui ante mille annos uita exempti sunt.

Ioan. I.
Ioan. xix.
Acta apostolorū.
Matthæi. xiii.
Ioan. ii.
Matthæi. ii.
Micheæ. v.
Hierony.
Memphis
Constātinopolis.
Colonia.
historia tripartita lib. ix. ca. xv.

DVodecima cōciliū Nicenū ut scribit̃·li·10·c·5·histo· ecclesiasti·statuit arti·6 in hūc modū & apud Alexandriā uel in urbe Roma uetusta cōsuetudo seruet̃, ut uel ille Egypti uel hic suburbanarū ecclīarū sollicitudinē gerat· Respōde hoc cōciliū oim fere sacerrimū est,& ecce nō modo nō primatū & monarchiā Ro·dat pōtifici,sed ex uetusta cōsuetudine nō iure diuino tribuit sollicitudinē italicarū & suburbanarū ecclīarū· Atq̧ hoc in ꝓpositione mea tetigi,qñ dixi q̧ cōtra frigidissima decreta,staret decretū huius cōcilii·Si ergo sum hęreticus,age tollant primū hoc conciliū cui me ipsa quoq̧ decreta,tāq̄ euangelio cogūt obedire,non possum duobus dominis seruire contrariis·

FABER

Ruffinus·

RVffino hic nihil detrahā attamē Niceni cōcilii exēplaria quinq̧ uetustissima uidi ea cōtuli cū Ruffino in expositione fidei quā Nicenā uocāt,& hūc nōnulla obmisisse uideo·Siquidē oīa exēplaria dictionē græcam τριττου habēt,habēt & q̄dā alia,q̄ tñ omisit Ruffinus q̄d nulla alia re factū esse putarim nisi q̧ hic de Nicena synodo tradidit esse επιτομη hoc

Hierony·

est breuiariū,siue incisio est & ita uocat Hiero·Inde factū esse puto q̧ in hoc quęcitas canone qui mihi decimus est iuxta tria exēplaria nōnulla obmiserit, Siquidē ego sic habeo ecclīa Ro· sēp habuit primatū,teneat aūt & Egyptus Lybiæ & Pētapolis,ita ut eṗs Alexādrię harū oim habeat potestatē·Qm̄ & Ro·eṗo hæc est cōsuetudo Hæc sūt uerba decimi Canonis iuxta quędā exēplaria uetustissima sed nūq̄d nō ea ꝓbant quę tu cōstātissime negas,utpote q̧ ecclesia Ro·nō habuerit primatū ante Nicenū concilium, imo tua ꝓpositio quā usq̧ ad sanguinē tueri ꝓsumis,habet ex decreto Niceni concilii Ro·ecclīam aliis nō esse supiorē,sed eo ueluti uideo seduct9 es, q̧ decreta cōcilii nō putabas posse alibi,nisi apud Ruffinū haberi, cogitare itaq̧ debebas epitome eē q̄d est apud Ruffinū,imo q̧ Ruf

Carthagineñ concilium

nus nec in ordine cū aliis cōuenit nec ex integro omnia scripsit, sed nunq̄ legisti quæ in Carthagineñ concilio post cōsulatum gloriosissimorū Imperatorū Honorii tredecimi,& Honorii octaui cōtigerit? hoc ego cōtigisse lego q̧ illic ex Numidia Mauritania & aliis locis cōuenerint patres ·217· inter quos & Philippus & Asellus presbyteri fuerunt legati Romanæ ecclesiæ,ibi sup exemplaribus Niceni cōcilii magna dissensio suborta est,immo talis ut ad Cōstantinopo

lim & Antiochiam ac alia loca pro reuidēdis uariis exemplaribus missum fuerit. Nō tñ illa dissensio propter hūc canonē, sed propter canonē quē Osius pronūciauit in Sardiceñ cōcilio fuit, in his actis quidē inuenit. Quo Daniel Notarius professionē fidei Nicenæ recitauerit, ea quidem recitata nec cum Ruffi. quadrat. Non ꝙ apud Ruffi. in hoc libro uel hæresim uel tale quid positū esse dicā, sed ꝙ apud hunc forte quædā omissa, quædā immutata fuerunt, scimus acta Niceni cōcilii nō Arabico, nō Syro, sed græco sermone cōscripta. Non aūt oēs Græci fuerūt, siquidē Osius Cordubeñ Hispanus fuit. Erant illic ex prouincia Egypti Thebaidæ/Libyæ/ Palestinæ/ Arabiæ/Mesopotamiæ/Persidæ/Ciliciæ/Capadociæ/Armeniæ/tam minoris q̄ maioris. Paphlagoniæ/ Galatiæ/ Asiæ/Libyæ/Phrigiæ/ Liciæ/Neson/Isauriæ/Datiæ/Bithyniæ/Europæ. Sed non oēs forte græce loquebantur, aut græca didicerūt, necesse itaq̄ fuit in uarias linguas decreta trāsferri, & facile cōtigit ut uerbū pro uerbo redderetur, sicut & in conciliorum exemplaribus factū inuenio, quædā eñ habent per quē oīa facta sunt cælestia & terrena, quædā habēt per quē oīa facta sunt quæ in cœlo & in terra. Et Ruffinus habet per quem oīa facta sunt quæ in cœlo sunt & quæ in terris, quāq̄ a uero sensu, immo a uera fide, nō dissentiāt, tñ diuersorum interpretū argumēta prebēt. Nā si nō hic fuissent diuersi interpretes, exēplaria oīa haberēt per quē oīa facta sunt cœlestia & terrena, aut ut Ruffinus habet per quem oīa facta sunt quæ in cœlo & quæ in terris. Nec in oībus exēplaribus habet. Lumē ex lumine. Et in quibusdā obmittitur homousion patri. Qd si hæc cōtingere potuerāt in hiis quæ fidē attinent quid fieri potuisse putas in re lōge minori qualis forte fuit ordo ecclesiarum. Nūq̄ ergo tibi psuadeas oīa ex integro apud Ruffi. reperiri. Nūq̄ in Hierony. legisti Nicenā synodū oēs hæreticos ad pœnitentiā suscepisse præter Pauli Samosatani discipulos hoc tñ apud Ruffi. uix credo ex pfecto ordine uti res gesta fuit reperies ut cūq̄ tñ tota res in eo stabit, ꝙ exēplaria ueriora habēt Ro. ecclīam semp habuisse primatū, & ita ante & post Nicenū conciliū obseruatum esse probauimus, & ꝙ nondum attulimus in breui post hac afferemus, ꝙ si græca exemplaria obieceris, quale tamen uix mihi nisi forsan ex Italia dabis q̄q̄ fuerit mihi liber græcus omniū actorum Niceni tamen secundi concilii non tñ me contra totidem exemplaria uincere poteris. Siquidē ut Gregorius ille magnus in Registro

Ruffinus

Gregorius

ingenue fatetur, latini codices circa synodos uetiores sunt q̄ græci. Ita & ego sentiēdum puto, quod si absq; iudicio locutus est uit ille sanctus & tantus pater, uideant hii q̄ iustam rem perpetrasse uideātur, quotquot olim hunc uellicare presumpserint, tamen dem tibi pro ecclesia Romana nihil aliud prorsus haberi, q̄ quod hic ex Eusebio citas nonne ergo suburbanarum ecclesiarum pontifex Romanus sollicitudinē geret, & hoc ex consuetudine uetusta etiam a mille ac trecentis & pluribus annis. tu ergo qūo toties epm̄ æquabis presbytero? Qūo unam ecclesiā super aliam esse tam constanter negas? Et quū suburbane ecclesiæ Ro. subiectæ sint, quod & tu negare nō potes. Et suburbanæ sunt quæ in Europa consistūt utpote Germania/Sicilia/Portugallia/Italia/Datia/Vngaria &c. Cur non finis hāc consuetudinē a mille ac quadringētis annis stare illibatā, etiā si crepemus non possumus negare, super istis ecclesiis in dictis regnis absq; contradictione semp fuit superior Romanus pontifex Et tu quur post totidem sæculorũ prescriptionē huic quod debetur ecclesiæ conaris aufferre, nulla honestatis ratione seruata.

LVTHERVS

PRedecima, idē Nicenū conciliū statuit nō a Ro. epo oēs epos ordinari, sed a puincialib9 epis dicēs. Et ut si forte in ordinādo epo duo uel tres p aliqua cōtentiōe dissentiāt reliquorũ auctoritas, & præcipue Metropolitani cū cæteris firmior habeatur, obsecro quid amplius facere debeo nō satis est q Ro. pontifici oīa quę sibi arrogat libēs credo, debeo, insup pbare q hęc decreta sūt cōtēpta & irrita hūano unius epi arbitrio.

FABER

Platina in vita Anacleti.

PRimus apostolorum canon habet ut eps a duobus aut tribus ordinetur. Anacletus etiā statuit ne eps a paucioribus q̄ a tribus epis ordinaret. Et Theodoricus scribit olim ad ordinationē epi oportuisse conuocari uniuersos prouinciæ sacerdotes, & q præter tres pontifices ordinatio fieri nō debeat. Quod & nō solum inter catholicos sed hæreticos obseruatū esse legimus, Vnde Nouato Ro. ecclesiæ presbytero tres epi quāq̄

Lib.ix.ca.xliiii.tripartita historia
Ecclesiasti.histor. lib.vi.ca.xxxiii.

homines simplicissimi & omnino ignari manus imposuerunt. Nō itaq; noua constitutio fuit q; hic in Nicena synodo statutū asseris, & licet ita fuerit decretū, ut eps non minus q̄ a tribus ordinari debe ret, sicut & quartum illius concilii statutū sonat tñ ex iusta dispen satione fuit immutatū in Tripoli, immo alia circa Nicenum conci lium quæ tamen fidē non attingebāt immutata fuerūt. Sed forsan hic Rufino uel ecclesiasticæ historiæ tantū fidis ut quicquid illic inueneris firmū teneas, dic mihi quæso an nō ex Rufino sit hæc de cimaoctaua regula ut nemo eum qui ad aliū pertinet subripiens in sua ecclesia ordinet clerum, absq; consensu illius ad quem pertinet. Sed hæc regula non habetur pro decimaoctaua in libro Tripartite historiæ, immo quæ apud Ruffi. pro decimasexta hæc in tripartita pro decimaoctaua habetur. Sed stet hæc regula ne de ciuitate infe riori ad maiorem ecclesiā transire quis ambiat, siue eps siue etiā ali9 clericus tñ & hæc regula non semper obseruata fuit. Siquidē Grego rius Nazanzenus prius unius Capadocenæ ciuitatis fuit eps, dein de Bisantio constitutus est. Miletius prius in Bastena ecclesia præ fuit. Et postea Antiochiæ præsul est constitutus. Alexander Antio chenus eps in Tharsum cilicie migrauit & reuerentius ab archis phenicææ in Tyrū profectus est Ioannes de Gordo lydia mutatus est in proconissum & in ea præsedit ecclesia. Palladius ab Halino poli mutatur in Aspona. Alexander ab Halinopoli in Hadrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asiæ transfert Eudoxiopolim quæ, dudū Salambria uocabatur. Policarpus de urbe Antabriscena Misiæ in Nicopolim tratie mutatus est. Hierophilus de Thapeza boli phrigiæ mutatus est in plutinopolim thratie, opimus ab Agar danam phrigie in Antiochiam pisidie migrauit. Siluanus a philip poli tracie mutatur in troadam, & supra cōmemoraui qūo perige nes in petris fuerit ordinatus eps. Et qūo Ciues eius eum suscipere noluerunt Romanæ uero ciuitatis eps iussit eum intronizari in co rintho Metropoli defuncto illius episcopo, eiq; donec uixit ecclesiæ præfuit. hæc enumerare propterea placuit ut primo omniū agnosce res nō per omnia fidere Ruffino qui in ecclesiasticę historiæ libro statuta Niceni concilii scripsit, breuiata tñ, ordo enim non p omnia cū omnibus conuenit exemplaribus, immo nec cū tripartita histo ria. Dein ut minime tibi persuaderes omnia sic esse statuta quasi cō sensu patrum nō licuerit ea pro temporum uarietate mutare in me

Triptita historia.

Nazazenus

Qui epi de suis se dibus migrarint ad alias

Nō p oīa historie fidendum ecclesia sticæ

lius aut illis rectum prebere intellectũ nec ea propter iacturã fidei sentimus. Quis enim dubitaret etiam epos in Tripoli prius ante cõcilium ordinatos nõ ueros fuisse epos, etiã si per omnia cum illis sanctorũ patrũ decreta quo ad numerũ consecrantium seruata nõ fuerint, sed in hiisce locis ubi potuerunt haberi epi, per omnia conueniebat, ut debitus hic esset numerus eporum. Ita & Gregorium Augustino Anglo⁊ archiepiscopo respondisse Beda scribit & hunc ordinem adhuc obseruari uidemus, nec immutatũ esse, sed q electũ firmat Ro. eps res noua non est. Siquidem ut iam primum ostẽdi Perigenem Ro. eps iussit intronizari in Corintho, sed nunquid nõ Damasus Nectarium ordinauit. & multe sunt historiae quibus manifestum est Ro. pontificem instituisse & restituisse epos, non tam in occidẽtali q̃ in oriẽtali ecclesia, nec est cõtra statuta patrũ electũ epm ante consecrationem examinari maxime quũ sit tanto muneri pontificali praeficiendus. Vnde in Sardicensi concilio pro Tredecimo canone sic scriptum inuenio Osius eps dixit & hoc necessarium arbitror ut diligentissime tractetis, si forte aut diues aut scholasticus de foro aut ex administratione eps fuerit postulatus, ut nõ prius ordinetur nisi ante lectoris munere & officio dyaconi aut presbyteri fuerit perfunctus & ita p singulos gradus si dignus fuerit ascẽdat ad culmen episcopatus, potest enim per has promotiones, quae habebunt utiq prolixum tempus probari qua fide sit, qua modestia, qua grauitate & uerecundia, & si dignus fuerit probatus diuino sacerdotio illustretur. Quia conueniens nõ est nec ratio uel disciplina patitur, ut temere & leuiter ordinet, aut eps aut presbyter aut dyaconus, qui Neophitus est, maxime cum & magister gentiũ beatus Apostolus ne hoc fieret denũciasse & prohibuisse uideatur, Sed hii quorum longum tempus examinata sit uita & merita fuerint comprobata, haec in Sardiceñ cõcilio ordinata fuerũt, sed quid hic iuste reprobare potes, sicut audio ordo talis celebratur in urbe ab instituto Pauli minime dissidet aut longe abest, scribit eñ Paulus ad Thimotheum dicens. Manus cito nemini imponas. Quid sibi uult cito Chrysosto. inquit. Nõ ex prima statim probatione, nec secũda, nec tertia. Sed ubi consideratio diuturna praecessit, exactissimaq discussio, tunc imponito manus neq enim ea res periculo caret eo⁊ enim quae ille peccauerit. tu quoq penã dabis, qui initium dedisti etiam praecedentiũ delicto⁊ qui enim improbe prima remisisti, etiã futu

Beda in historia Anglorum libr. i. cap. xxvii.

Tredecimus canõ Sardiceñ cõcilii

i. ad Thimoth. v. Chrysostomus

ris eris obnoxius, q ipse quasi auctor extiteris præteritorum. Quia ea flere non scieueris ut possent per cōpunctionis gratiam relaxari quē admodū enim non recte facis ita peccatis quoq; cōicas. Velut Leo scribit ad Mauros ep̄os sic dicens. Vnicuiq; nostrū dicitur, manus cito nemini imposueris, neq; cōicaueris peccatis alienis. Quid est manus cito nemini imponere, nisi ante ætatem maturitatis ante tē pus examinis, ante meritum laboris ante experientiā disciplinæ sacerdotalem honorē tribuere nō probatis. Et quid est cōicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantē, qualis ille est qui non meruit ordinari, sicut enim boni operis sibi cōparat fructum, qui rectū servat in eligēdo sacerdote iudiciū. Ita graui semetipsum afficit dāno, qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignū, sed quid opus est multis? ex ecclesiastica historia etiā si nec aliud qd supesset. habes pontificē Romanum ex uetusta consuetudine suburbanarum ecclesiarum sollicitudinē gessisse, & nisi mentiantur historiæ quot quot hodie sunt episcopatus in orbe christiano Ro. pontificem tāq̄ superiorem agnouerunt. Quod si metropolitani iudicium hic mihi obieceris. Dic mihi quid hoc sibi uelit, quod maiores causæ semper ad sedem Ro. relatæ fuerunt, immo referri debuerūt. Vnde beatus Innocētius ante mille & centum annos ita scripsit ad Victorē ep̄m Rothomageñ. Si quæ causæ uel contentiones inter clericos tam superioris ordinis q̄ etiā inferioris fuerint exortæ, ut secundū synodū Nicenam congregatis eiusdē prouinciæ ep̄is iurgium terminetur, nec alicui liceat sine preiuditio tñ Ro. ecclesiæ electis hiis sacerdotibus, qui in eadem prouincia dei gloriam nutu diuino gubernāt ad alias conuolare prouincias liberū non sit. Quod si quis forte p̄sumpserit & ab officio clericatus submotus & iniuriarū reus ab oībus iudicetur, si maiores causæ in medium fuerint deuolutæ ad sedem Apostolicā sicut synodus statuit post iudiciū episcopale referatur, hæc Innocentius. Qd si Innocentium tāq̄ iudicem in re propria & propterea suspectū dixeris. En in Aphricano cōcilio tēpore Bonifacii primi ea de re ita similiter cōclusum extitit. & in Sardiceñ cōcilio decretum & secundū alios in Niceno cōcilio propositum est, & ita scriptum inuenio pro. 35. Canone Osius ep̄s dixit placuit autē ut si ep̄s accusatus fuerit & iudicauerint cōgregati ep̄i regiōis ipsius & de gradu suo eum deiecerint. Si appellauerit qui deiectus est & confugerit ad ep̄m Romanæ ecclesiæ ut uoluerit se audiri. Si iustū

Leo ad Mauros episcopos

Innocentius

Aphricanū ꝯciliū

putauerit ut renouetur examen scribere hiis epis dignetur, qui infinitima et ꝓpinqua ꝓuincia sunt, ut ipsi diligēter omnino requirāt & iustam fidem ueritatis definiāt. Quod si is qui rogat causam suā iterum audiri deprecatione sua mouerit epm Roma. ut e latere suo presbyterū mittat, erit in potestate epi, quid uelit & quid æstimet, & si decreuerit mittendos esse qui præsentes cū episcopis iudicent habentes eius auctoritatem a quo destinati sunt erit in suo arbitrio si uero crediderit eps sufficere tunc negocio terminū imponat. Et faciet quod sapientissimo concilio iudicauerit, iam forte miraberis qui in Sardicē concilio fuerint patres dico ergo eos fuisse ex urbe Romana/Hispaniis/Gallis/Italia/Cāpania/Calabria/Aphrica/Sardinia/Pannonia/Misia/Dardania/Macedonia/Thessalia/Achaia/Epyro Thratia/Rodope/Asia/Caria/Bithynia/Hellespōto/Phrigia Pisidia/Capadocia/Ponto/Cilicia/altera Phrigia/Pamphilia/Lidia insulis Cycladibus/Egypto/Thebayda/Lybia/Galatia/Palestina/ & Arabia/putasne totidem patres ignorasse quid Ro. pontifici deberent? Non fuit celebratū hoc concilium tempore Iulii secūdi, sed tempore Iulii primi sub Coss. Ruffino & Eusebio, nec diu post tempora Siluestri seu Niceni concilii quod & hic circa appellationem ordinatū est, hoc & ab aliis fideliter est etiā tempore Iulii obseruatum. Vnde nō absre legitur Eusebium legatum misisse ad Iulium Ro. urbis epm rogans, ut contra Athanasium iudex esset, inde factum est ut ex orientalibus ecclesiis ad Ro. pontificem relationes facte fuerunt. Et Siricius papa scribens Hyemerio epo Terraconē sic ait officii nostri consideratione non est nobis dissimulare, nō est tacere libertas, quibus est præ cunctis christianæ religionis zelus, portamus enim onera omnium qui grauantur quinimmo hæc portat in nobis beatus apostolus Petrus, qui nos in omnibus ut confidimus administrationis suæ protegit & tuetur hæredes. Et Gregorius magnus ac alii se cunctis ecclesiis ea propter non pauca debere testātur. ac Gelagius primus, Fausto magistro scribens causam reddit, cur ecclesia Romana de reliquis iudicium ferat, hæc omnia nō sunt noua nec iampridem efficta, nec unius epi, sed decreto sanctorum patrum diutissime obseruata, quare non est quo iuste scribas ordinationē atq; iudiciū eporū unius episcopi arbitrio uel fieri uel cepisse. Sed ut summā rei habeas aliud est ordinare aliud confirmare episcopum, confirmat pontifex & in hanc horā ordināt ꝑ

Qui in Sardicē concilio patres

Siricius

Grego. magnus

Gelasius primus

uinciales iuxta formam in Niceno concilio præscriptã quare iam iterum errasse conuinceris.

LVTHERVS

Q Vartadecima idem Nicenum conciliũ epõ Hierosolymitano non Ro. tribuit honoris primatũ dicens ibidẽ, ut & episcopo Hierosolymorũ antiquitus tradita honoris prerogatiua seruetur, manente nihilominus & Metropolitani ipsius prouinciæ dignitate doce me lector quid faciẽdũ sit? quando non satis est me hodierno tempore confiteri Ro. pontificem esse primum, nisi mentiar quoq; & negem alium antiquitus fuisse primum & tanti concilii auctoritati resistam.

FABER

H Ierusalem ciuitatem honoratiss. esse scimus quę multos habuerit prophetas & uiros sanctos, in cuius triplici nomine Trinitatis fides mõstrata est, Iebus, salem, & Hierusalem, primũ nomen calcata. secũdum pax. tertium uisio pacis, & quanto iudæa cæteris prouinciis tãta hęc urbs cũcta sublimior erat iudæa, de qua propheta dilexit dñs portas syon sup omnia tabernacula Iacob. Et adoremus in loco ubi steterunt pedes eius. Ad quã etiã sanctiss. quiq; iam multis sæculis uisendã auidissime festinarunt. Vñ Paulus huc festinabat ut faceret ibi Penthecosten, qui retinẽtibus se locutus est dicens. Quid facitis flentes & conturbantes cor meũ? Ego enim non solum ligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine dñi Ihesu. Et Tertullianus in libro de prescriptione hæreticorũ dixit Paulum ascendisse Hierosolymam cognoscendi Petri causa, ex officio & cura uidelicet eiusdẽ fidei & prædicationis, & idem Tertul. in. 5. lib. aduersus Martionẽ inquit, ad Patrocinium Petri aliorũq; apostolorũ Paulum ascẽdisse. Hierosolymã post annos. 14. ut conferret cũ illis de euangelii sui regula ne in uacuũ tot annis cucurrisset aut curreret. si quę citra formam illorũ euangelizaret adeo ab illis probari & constabiliri desiderarat. Reliqui uero epi, ac martyres ita Hierosolymã inuisere desiderarunt, ut putarint minus se religionis, minus habere sciẽtię, nec

Ita Paula & Eustochiũ ad Marcellã scribũt vt commigret Bethlehem

Paulus ad Hierusalem proficisci festinat

Tertullianus

summam ut dicitur manū accepisse uirtutum, nisi in illis Christū adorassent locis. De quibus primū euangeliū de patibulo coruscauerat, huc itaq; legimus uenisse Armenios/Persas/Indos/Ethiopes/ ac eos qui sunt iuxta Egyptū/Pōtum/Syriam/ Cilenen & Mesopotamiam. Et scribit Eusebio/Alexandrum ex gente Capadocū, ubi erat praeclare urbis eps Hierosolymā adorandi & sanctoꝝ locorum uidendorū gratia properasse & quāq̄ benedicta sint loca urbis Ro in quibus Petrus & Paulus christiani exercitus duces sanguinem fudere pro Christo, tñ ex illis aliqui Hierosolymā uidere uoluerūt, hic nihil de Eustochio/Paula & Marcella, dicam quaꝝ pfectionē nō in uno loco Hierony. habet & notiss. est historia, de Helena Cōstātini matre femina incōparabilis fidei & religionis, quę sub Machario epo Hierosolymitano Hierosolymā uenit, ac sacrosanctam Crucem ab incolis perquisiuit, ac loca per dominicā praesentiam sacra religiose ac deuote uisitauit, haec ciuitas itaq; quanq̄ sancta & a sanctis frequentissime uisitata fuerit tñ primatum decreto patrū habere nō meruit. tā etsi Cathedra Iacobi talis fuerit in qua prim9 inter epos, ab ipso saluatore & ab apostolis in Hierosolymis est electus ibiq; per annos. 30. sederit. Et licet habuerit ꝓrogatiuā honoris ueluti haec ex ecclesiastica historia citas, tñ adiecta cōditione ut esset Metropolytani Palestinae puinciae saluus dignitatis, honor & qualis erat hęc dignitas? certe ut Hierosolymitan9 eps ex decreto patrum suo Metropolytano subesset, & esset Metropolytanus Palestinae illius iudex atq; superior, qđ & partim uidere licet apud Hieronymum in libro quē scripsit ad Pāmachiū aduersus errores Ioānis Hierosolymitañ erat autem Palestinae Metropolis Caesarea, cui tempore Hieronymi Theophilus eps presedit, ad quem causa Ioannis Hierosolymitani referēda fuit. Vides itaq; Hierosolymoꝝ epm subiectum fuisse suo Metropolytano q̄tum ad regulam potestatis attinet. & hic non tam de prerogatiua honoris q̄ potestatis conferimus atq; disputamus. Vnde non est hic quo tua firmētur. Et mirū est ꝙ nec tāta preconia quibus Hierusalem ornari potuit primatū efficere potuerunt, habuit Constantinopolitana ecclesia, cur Romana maior esse deberet causas non mediocres, & eam quidē potiss. ꝙ illic totius orbis resideret Imperator, sed Gelasius scribens ad Achatium sic habet Risimus ꝙ prerogatiuam uolunt Achatio cōparare, quia eps fuerit regie ciuitatis. Nunquid apud Mediolanum, apud

In ecclesiast. hist. lib. vi. ca. ix.

Hieron. ad Eustochiū virginē epitaphiū Paule matris.

Idē ad octauū pro epitaphio fabiole Ecclesiast. histori. li. ix. c. vii. & . viii.

Hierony.

Hierony.

De Cōstātinopolitana ecclesia Gelasius ad Achatium.

Rauennã,apud Sirnium,apud Treueros,multis temporibus non
constitit Imperator. Nunquid non harum urbium Sacerdotes/ul
tra mensuram sibimet antiquitus deputatam,quippiam suis digni
tatibus usurparunt. Et demũ totum sermonem uertit ad ordinem
Ecclesiarum sic a sanctis Patribus constitutum, ꝙ nulla possit im- In histo. tripartita lib.ix.c.xiiii.
probitate inuerti, sed adhuc forsan primatũ honoris obiicies,& ego
tibi obiicio an non olim sic fuerit ordinatum tempore liberii Papę.
Vt Constãtinopolitanus episcopus haberet honoris,priuilegia post
Pontificem Ro.eo ꝙ esset noua Roma id quoq; statutum est a Sy-
nodo Constantinopolitana. Que quidem est illa Synodus,in cuius Constantinopoli. synodus.
actis inuenio Symbolum hoc sanctum quod quotidie dicere ac can
tare solemus in missa. Sed ad primatum ecclesiarum redeo semper
ita obseruatum est & Apostolos ita ordinasse credimus, ut prima se
des Romana sit,secũda Alexandrina/tertia Antiochena/ Romana
prima est propter Beatissimos apostolos Petrum & Paulum, Alexã
drina uero secunda propter Marcum beati Petri discipulũ,qui pri
mus in Egypto uerbum ueritatis predicasse legitur/ac Alexandrię
sedisse,& quia aliquãdiu Antiochie p̃sedit Petrus sicut & acta Apo
stolorum inferre uidentur/non tamen in hac Antiochia quesita est
in Prouincia Pisidie. Sed ea quidem Antiochia que est in Siria a Se De Antiochia.
leuco Rege condita que Reblata uocabatur in qua discipuli primo
Christiani dicti fuerunt. Sic itaq; trium harum ecclesiarum prima-
tus a Petro uidentur cepisse originem. Sed ut primo omnium Ro-
ma.esset prima propter Petrum Apostolum propter plebis Roma.
fidem nec erat inconueniens ita fieri. Nam ut Hierony. inquit, ubi In procmi o.ii. li. cõmentariorũ ad Galath. ꝙ scripsit ad Paulã & Eustochium.
alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias & martyrum sepulchra
concurritur. Vbi sic ad similitudinẽ celestis tonitrui Amen. rebo-
at & uacua idolorũ templa quatiũtur non ꝙ aliam habeant roma-
ni fidem,nisi hanc quam oẽs Christi ecclesię tenẽt/ sed ꝙ deuotio in
eis maior sit,& simplicitas ad credẽdũ. Et Hilarius in prologo psal-
morum. Quamuis multe barbare gentes dei cognitione secundum Hylarius
Apostolorum predicationem & manẽtium hodie illic ecclesiarũ fi-
dem adepte sint/tamen specialiter Euangelica doctrina/in Roma-
ni imperii (sub quo Hębrei & Gręci continentur) sede consistit/li
cet ergo honor ecclesie Hierosolymitanæ debitus fuerit/tamẽ ex de-
creto patrum Cęsareę subesse debebat/non enim ignorabant patres
propheciã de uastatione illius predictam a domino. Quamq̃ ibi so-

la fufficeret per me defignata uoluntas•

LVTHERVS

Vintadecima Si Romana ecclefia eft prima propter primum apoftolum Petrum eadem neceffitate cõfitebimur & compoftellanam ecclefiam effe fecũdam,propter apoftolum fecundum Iacobum & Ephefinam tertiam,propter tertium Ioannem & fic per ordinem apoftolorum• At ifte ordo nunquid feruatur? quo iure,ergo folum Petrus primam fecit ecclefiam/nifi humano•Cur ergo Conftantinopolitana que nullũ habet apoftolum prefertur fecundo loco Compoftellane, cur Alexandrina quæ & ipfa nullum habet apoftolum prefertur Ephefine? cur Antiochena fine apoftolo prefertur Ediffene que apoftolũ Thomã habet? cur Hierofolimitana hiis õnibus quinto loco poftponitur? que Chriftum/Petrum/Iacobum/Ioannem•Item Iacobum columnas (ut Paul•Gal•2•fcribit) habuit & uniuerfos difcipulos• Vides q̃ fit ulla ratio,q̃ Chriftus ftudiofe huius primatus ambitionẽ preuenit & caufas eiufdem penitus confudit•

FABER

Vr ecclefia Romana primatũ habeat iam primũ & antea fępe oftenfum eft fiquidem habet•Non folum ex decreto Patrum,fed & ordinatione apoftolorũ,& hec urbs ad id forte,ut nõnulli Hiftorici & maxime Blondus Flauius foroliuienfis de Roma triũphante ac Roma inftaurata ac alii credunt,non eft diruta quod Cartagini/Troye/Athenis/contigiffe fertur,quanq̃ fepe obfeffa immo tutelari numine magni dei dicitur ad id feruata,ut illic tanq̃ terrarum dea/gentiumq; cui par eft nihil & nihil fecundum prefideret Petrus Chrifti Vicarius ac fucceffor illius•Sed quod primatum ecclefiarum ex apoftolorum ordine probare contendis non parum miror,nifi dignitatẽ attenderis•Si tu uocationem exigis• Nunquid non apud Matheum ambulabat Iefus iuxta Mare Galileę,& uidit duos fratres Simonem qui uocatur Petrus & Andream fratrem eius mittentes rhete in Mare &c•Et procedens inde uidit alios duos fratres Iacobum Zebedei/& Ioannẽ fratrem eius

Blondus Flauius foroliuienfis

Mathæi•iiii•

trem eius mittētes Rhetia in mare. Et dixit eis, Venite post me &c.
Et protinus relictis rhetibus secuti sunt eum, & pgressus inde pusillum uidit Iacobū Zebedei &c. Sic ergo Petrus primus esse uidetur. Andreas uero secundus. Andreas aūt teste Hierony. Scytis & Sottianis, & saccis, prædicauit euangelium, predicauit & in Augusta ciuitate quæ cognominatur magna, ubi est irruptio Absari & Phasis, sepultus aūt Patris ciuitate Achaiæ. Si ergo primam sepulturam Andreæ consideraris Patre erit secunda si uocationem &c. illa pariter erit secunda, nā iuxta euangelium Matthæi & Marci. Andreas in uocatione secundus erat, Aut si itā uolueris ex Ioanne erat Andreas frater Simonis petri unus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerāt eum qui inuenit primū fratrem eius & dicit ei. Inuenimus Messiā qđ est interpretatū Christus. Qua historia Andreas in uocatione uideret forsan aliquibus esse primus. Patris itaq3 prima sedes esset si sepulturam primam ut dixi consideramus Qđ si sepulturam secundam consideremus, reuera Constantinopolis prima esset. Nam Cōstantinus imperator teste Hieron. sanctas reliquias Andreę, Lucæ, & Timothei transtulit Cōstantinopolim. Et qđ hic de Simonis & Andreæ uocatiōe dico, de reliquis argumētari possem nisi nostram disceptationem in immensum crescere uiderem. Et quia super hac re satis erudite alii disseruerunt, quare nolim hic herere diutius. Salua tamen hic sint omnia, quæ. D. Aure. Augustinus habet in. 2. lib. de consensu euangelistarum. c. 17. Qđ si non uocationis, sed missionis ordinem considerare uolueris, Ioanni nec secundū, immo Iacobo nō dabis ordinem forte tertium. Nam duodecim aplorū nomina sunt hæc primus Simō qui dicit Petrus & Andreas frater eius Philippus & Bartholomeus, Iacobus Zebedei & Ioānes frater eius. Sic ita iuxta Matthęū patris esset secunda & Hieropolis ubi sepultus est Philippus aplus esset tertia. Albanopolis uero in maiori Armenia esset quarta, Siquidē ibi sepultus est Bartholomeus, Ephesus esset sexta, Talamina Indiæ esset septima. Nō ergo recte argumētaris. Si uero Lucā attēdas iteq3 Iacobus non meretur secundam sedē. Nā illi pponitur Andreas nisi hoc habere uelis quod est apud Marcum. ubi post Petrum Iacobus Zebedei enumerat. Sed hic forsan euangelista hos prius numerare uolebat, quorū nomina Christus imposuit qđ & Marcū fecisse credimus. unā sic habet iposuit Simoni nomē Petrus & Iacobū filiū Zebedei &

Hieron. in Cathalogo scriptorū.

Lucæ. vi.
Marci. iii.

fratrē Iacobi & iposuit eis noīa Boanarges, quod est filii tonitrui & Andream & Philippū &c. Si tu hunc ordinē seruare uolueris forsan iam Iacobi ecclesia esset secunda. Ephesina uero tertia. Sed cum adeo sis curiosus historiarum exquisitor quo scis Compostellanam ecclesiam esse Iacobi. Nunquid in sacro Bibliæ canone uspiam inuenire potuisti Iacobum Compostellæ prædicasse uerbum domini Credo uix ostendere possis. Sed nunquid nō credemus historiis Iacobum apud Hispanos prædicasse hunc Iacobum Zebedei filium scribit Hieronym. prædicasse euangelium. 12. tribubus quæ erant in dispersione quibus tamen alter Iacobus qui appellatur frater domini cognomento, iustus epistolam scripsit. Ita enim suam exorditur epistolam. Iacobus dei & domini nostri Iesu christi seruus. Duodecim tribubus quæ sunt in dispersione salutem. De primo Iacobo sic habet Hieronymus in Ezechielem. c. 45. Iste est Iacob9 inquit qui transformatum saluatorem uidit in monte, qui resurgētem filiam Archisinagogi cum domino Petroq; & Ioanne intuitus est, qui in Cathalogo apostolorum in quo bina iunguntur nomina prior fratre ponitur. Hunc interfecit Herodes & quasi hedum immaculatum post passionē saluatoris in die immolauit secunda. De secundo uero sic idem scribit Hieronymus in epistola ad Galathas ca. 1. Hic Iacobus episcopus Hierosolymorum primus fuit cognomento iustus uir tante sanctitatis & rumoris in populo ut fimbriā uestimēti eius certatim cuperēt attingere q & ipse postea de tēplo ā iudęis præcipitat9 successorē habuit Simonē quē & ipsum pro dño tradunt crucifixū. Nec refert omnia loca inueniri ex actis apostolorum satis fuerit nos ex aliis scriptis autenticis q̄ fecerūt apli ꝓbare Scis Petrū in epistola posteriori meminisse Pauli inter cætera nāq; sic ait. Satagite immaculati & inuiolati ei inueniri in pace & domini nostri Iesu christi longanimitatē salutem arbitramini ut chariss. frater noster Paulus secundū datā sibi sapientiā scripsit nobis, sicut & in oībus eplīs loquēs in eis de hiis in quibus sunt quædā difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suā ipsoꝝ perditionem. Sed Paulus ubi tale testimonium perhibet de Petro? Sed nūquid Paulum non credemus & ut sanctum uirum maxime decebat honorifice sensisse de Petro, etiam si legatur illi apud Antiochiā restitisse in faciem. Sed nunquid non & Petrum cum Paulo Romæ fuisse ac simul illic pro Christi

Hieron. in Catha.

.ii. Petri vltimo

nomine martyrio coronatos credemus? etiam si in nouo testamen-
to non habeatur quāq̄ forsan in nullam hæresim me lapsum quisq̄
dicere posset si dicerem ex urbe Romana Petrū priorem scripsisse
epistolam, quod & tibi ante ostendi. Nam in fine illius hæc uerba
sunt. Salutat uos ecclesia quæ est in Babylone collecta, & Marcus
filius meus. Si hic Babylonem Romam dico nihil noui affero, cum Babylonē Roma
Ioannes in Apocalysi per Babylonem Romam intelligat, immo
itinerarium Petri nullibi habet Petrum in urbe Babylone fuisse, Apocalypsis
per Babylonem itaq; aliud intelligere oportet ne salutatio Petri in
spongiam abeat, Immo ni fallar secunda eiusdem Petri epistola
quam ut apparet scripsit Petrus admodum senex & morti uicinus. Petrus
Licet scripta sit hiis qui cœqualem illi sortiti sunt fidem tamen Ro
manis præcipue scripta uidetur. Meminit enim illius longanimita
tis quam Paulus ad Romanos. c. 2. proponit dicens, an diuitias bo Ad Romanos .ii.
nitatis eius & patiētiæ contemnis, ignorans quoniam benignitas
dei ad pœnitentiam te adducit. Sic ergo quādo tu nullam ueritatē
extra Bibliam receperis argumentari minime potes Compostella-
nam ecclesiam esse secundam. Nam quomodo post illius mortem
quam Herodes intulerat Iudæis, in Hispaniam ad Lupam reginā
uenerit. Non nisi ex ecclesiasticis historiis habes. Et forte si ad uiuū
omnia metiaris uix Ephesinam tertiam dicere posses quāq̄ Ephesi-
na sit una de septem ecclesiis, quibus Ioannes scripsit ex insula Pa-
thmo. hoc tamē totum nihil uel parum refert. Id maxime pensan
dum est, q̄ licet in orbe terrarum fuerint ciuitates amplissimæ. Ta-
men solæ illæ cæteris præferuntur ex apostolorum ordinatione, qui
bus præfuit Petrus uel illius discipuli & hic mirabere dicens Man
hu quid est hoc. Nec tam anxie curandum sit, an is ecclesiarum or-
do sit iure diuino uel humano. Si ita uolueris ius accipere diuinum
quasi in nouo testamento Christus statuerit. certe nemo dicere po-
test hunc esse iure diuino. Nam huius ordinis nulla fit mentio. Ta
men quia Hireneus ac alii diuisionem ecclesiarū, ab apostolis esse
factam scribunt. Vnde ille ordo minime turbari debet, Siquidem
non a centum, sed mille & ducentis & pluribus annis ita seruatus
extitit. Immo ut est etiam aperta Anacleti sententia talis ordo cre-
ditur ita esse a sanctis apostolis institutꝰ. Vnde Leo Martiano scri- Anacletus
bens Augusto inter cætera sic ait. Priuilegia ecclesiarum sancto- Leo
rum Patrum canonibus instituta. Et uenerabilis Nicenæ syno-

di fixa decretis nulla possunt improbitate conuelli, nulla nouitate mutari. Et idem Leo ad Anatholium episcopum ita scribit. Nō cōuellantur prouincialium iura primatuū, nec priuilegia &c. At quid opus est multis? Cur haec uel illa prima uel secunda fuerit sat est me respōdere apostolis uel patribus antiquis ita placuisse ita ut sit pro ratione uoluntas. Quod si inter principes regni conceditur ordinatio, qua alter alteri praefertur, quur non propter schisma tollendum & ꝙ sit huius sanctae politiae uetus ordo non possent in ea presidentes ordinare qui primi qui posteriores essent. Et is qui tali ordini cōtra pugnat nūq̄ recte egerit. Sed dicis sunt humana statuta quibus contrauenire cuiq; licet & ego tibi respondeo si non licet ut legibus humanis subiecti simus. Cur Paulus ad Romanos. 12. dixit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, nō est enī potestas nisi a deo. Et sequitur dei uindex minister est in irā ei qui male agit. Et ad Corinth. Saecularia iudicia si habueritis cōtemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum. Et ad Hebraeos. 13. Obedite praepositis uestris & subiacete eis. Et. 1. Petri. 2. Subiecti estote omni creaturae propter deum siue regi quasi praecellenti siue ducibus tanq̄ ab eo missis, ad uindictam malefactorum laudem uero bonorum (Omnes honorate,) fraternitatem diligite. Deum timete, Regem honorificate. Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Quod si ut dixi Regibus, Ducibus, praepositis, immo potestatibus extat obediendum quur non sacerdotibus, episcopis, immo tot sanctis patribus. Quod si iterum obiicias illorum traditiones esse humanas lubens assentio, sed ꝙ propterea spernenda sint non facile credam. Quis non crediderit sanctos patres in Nicena synodo cōgregatos diuino spiritu motos fuisse, qui Arrianam haeresim damnarunt ac ordinem ecclesiasticae hierarchiae quātum in illis erat rectissime statuerunt. Et nunquid non hoc illis facere licebat. docuit Paulus omnia honeste & secundum ordinem fieri, conuenientissimus autem ordo erat ut altera ecclesia alteri subiecta esset, hunc etiam ordinem turbare sancti patres nunquam passi fuerunt. Nec omnes traditiones humanas reiecit Christus aut refutauit Paulus sed dumtaxat superstitiosas traditiones. De quibus Matthaei. 15. Vbi & Pharisaei dicebant. Quare discipuli tui transgrediuntur seniorum traditiones? Non enim lauant manus suas cum panem

Corinth. xiiii. Quae traditiones reiicianṫ humanae

manducant hanc traditionem & si quæ pares illis inuente sunt, iuste damnauit dominus, unde Hireneus in.4.li.contra Heret.c.25. Hyreneus
sic ait Seniorum ipsorum traditio, quam ex lege obseruari fingebãt contraria erat legi/quæ data est per Moysen propter hoc & Esayas ait, caupones tui miscuerunt uinum aqua, ostendens ꝙ austero dei pręcepto miscerent Seniores aquatã traditionẽ.i.aggrediẽtes adulteram legem, & cõtrariam legi, sicut & dñs fecit manifeste dicens eis. Quare uos transgredimini præceptum? propter traditionem uestrã non solum autem per preuaricationem frustrati legem domini miscẽtes uinum aqua, sed & suam legem ecõtrario statuerũt/quæ usq; adhuc pharisaica uocatur. In qua quidem quædam auferunt, quædam uero addunt, & queadmodũ uolũt interpretant/quibus utuntur singulariter magistri eorũ. Hec Hireneus, uides de quibus traditionibus locutus fuerit dominus. Et nos si quas forsan tales inuenimus spernere possemus. Quæ tamen sunt in laudem & honorem dei. Immo quæ hominem signis quibusdam exterioribus, in amorem dei ferunt/ac incendunt maxime dum non prohibentur a lege diuina conuenit, ita seruari. Vnde Cyprianus dum hac de re sermonem faceret, eas dũtaxat traditiones humanas reiicit, quæ sunt legi diuine contrariæ tales non poteris ostendere mihi. ꝙ aũt ceremonias ac obseruationes exteriores damnas, miror quur nõ in Christo dãnaueris qui fecit Lutum ex sputo & liniuit oculos ceci, qui tetigit loculum defuncte/qui clamauit resuscitaturus Lazarum dicens/Lazare ueni foras. Et hoc est, quod queritur dominus dicens relinquentes mandata dei/tenetis traditionem hominum Marci.7.& irritum fecistis mandatum dei propter traditionẽ uestram Math.15. Sed tu etiã si sursum deorsumq; uoluas traditiões legitur Marci.6. Discipulos prædicasse demonia eiecisse. Et tũc egros sanasse qñ hos ungebãt oleo, Et Ioannis penultimo legitur in sufflasse dominũ, & dixisse accipite spiritum sanctũ. Multa quoq; hiis similia legimus fecisse apostolos, & dominũ obseruãtes cerimonias & apparatus exteriores ueluti scolastici dicũt signis utẽtes extrinsecus. Sed nũquid nõ discipuli sanare potuissent ægros etiã si eos nunq̃ oleo unxisset. Aut nõ potuisset dñs apostolis dare spiritũ sanctum & si non insufflasset, Sed ita placuit signis quibusdam externis agere, ut interior homo per signa intelligeret quid intus eum facere oporteat. Qd si apostolis licuit dare dogmata atq; traditiones, de quibus nec uerbo

Vnde ex Esaia
Manda remãda

Cyprianus.

Marci.

Ioanni.

Augu. de trinit. & vnitate dei. c. iiii.

quidē Christus meminerit & successores ab illis ordinati, putas nō etiam facere potuerint, maxime si nō discordes, imo cōcordes essent euangelio. Et iam quur nō liceat id facere sacerdotibus & e̅pis dum uniuersalem repraesentent ecclesiā. Cū tn̄ expresse dicat euangelium Si duo uel tres fuerint in nomine meo congregati ego ero in medio illorum. Si haec duobus uel tribus promittit, quid putas de tot sanctis ipsis patribus pro fide Christi in sanctis conciliis congregatis. Et hoc ordine nos a tēporibus apostolorum hucusq; perstitimus, qui ut Theophilus/Alexandrinus de Tyrini pulchre ostēdit, habem9 quadragesimā ab apostolis institutā, dein ut est in demonstratione Clementis de Pascha certis aliis ieiunare diebus iusserūt apostoli. Tn̄ ut memoratus Theophilus habet a Caseo & ouo magno Sabbato prohibitū fuit a traditione patriarchica & synodica. Dudū tn̄ ante tempora Thephili licet quadragesimali tempore, alias a caseo & ouo quasi ap̄lica traditione abstinuerint etiam Armeni haeretici haec contēnere immo transgredi peccatū esse credo in hoc enī scandalizatur frater, & ue ille per quē scādalū uenit, ad apostolos uenio secundū Augustinum triū officiorum formae doni spiritussancti in apostolis sunt ostense. Quarū haec est quae ad ius ecclesiasticū perti net in regnādis ecclesiastica potestas intelligit̄ esse in officiis e̅porum & sacerdotum quae omnia in traditione dominica per spiritum sanctum agere debent. Vnde illis dicit Iesus quorum tenueritis peccata tenebuntur, & quorum remiseritis remittuntur eis. Secunda quae in Penthecoste data est, quae generalis est, nō solum in apostolos uerū etiā in omnes credentes decidit spiritussanctus. Tertia est forma quae solum apostolis uel ordinatis in initio concessa est insignis & uirtutibus faciendis usq; dum fidei semina iacerētur ad crementū. Semina aūt fidei sunt uirtutes per apostolos factae. Ipsi enim ap̄li Antistites positi sunt, huiusmodi ueritatis, quia p signa & prodigia rationabilem esse fidem nostrā testantur, igitur spiritussanctus dat̄ omnibus generaliter credētibus, sed nō manet in eis. In signis uero & prodigiis filii dei esse probantur, etiā spiritussanctus non manet aliquando in homine, sed uocatus aduenit, ut suggerat necessaria, & recedat similiter, & traditione uel ordinatione de foris gratiam & tuitionem praestat, deuotis fidei ut cōmēdatiores habeantur per inspirationem eius, hęc Augustinus. Nolim tamen ut quisquā putet me tam stupidum esse q̄ uelim uel asseram ius diuinum legib9

humanis uelle æquare quis enim hoc faceret, scio nempe querelam prophetæ dicentis. Manda remanda, hoc tamē dico traditiones patrum non esse spernendas, & hoc me docet dominus. Matthæi. 18. Si peccauerit in te frater tuus uade & corripe eū inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, si autem tę nō audierit, adhibe adhuc unum uel duos, ut in ore duorū/uel trium testium stet omne uerbum, q̄ si nō audierit dic ecclesiæ. Si autē ecclesiam nō audierit/sit tibi sicut ethnicus/& publicanus/quid hic per ecclesiam intelliges, nunquid hanc ecclesiam/quæ ianuam & fenestras habet? Aut hanc forte quę sit prædestinatorum/aut totā cōgregationem fidelium/simul iuxta Iohelis prophetiam, in ualle Iosaphat congregatam, aut nunquid nō dicis ecclesiam homines esse de quibus dicitur ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam & non tantum bonos sed & malos, de qua est parabola sagenæ euāgelicæ. Dein ipsius areæ. Sed nunq̄ dicere potes ecclesiæ hoc est cuilibet inferiori? Sed ita ecclesiæ ut in ea iudicent prælati siue præpositi. Quod si qua in re iudicauerint, quicquid iudicauerint humanū est. Attamen a lege diuina concessum, & ita concessum q̄ si quis non obedierit iam non humana traditione, sed priuilegio, immo lege Christi habēdus est uelut Ethnicus, & publicanus. Sed adhuc unum audi scis quid scriptū sit in epistola priori ad Corinth. 5. De illo fornicario magno iudicaui inquit ut præsens eum qui sic operatus est in nomine dn̄i nostri Iesu christi congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute dn̄i Iesu tradere hmōi Sathanæ, in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu christi. Sed non legisti Hymeneum & Alexandrum a Paulo Sathanæ traditos ut discant non blasphemare? Nunquid autem non licet hic imitari apostolum Thessalonicēsibus scribētem, si quis non obedierit uerbo nostro per epistolā, hūc notate, & non cōmisceamini cū illo, ut confundatur ita ut quisquis grandi peccato fuerit irretitus ab ecclesiarū prępositis Sathanæ tradatur, nec excommunicatio talis contemnenda est, nō tam q̄ excōmunicatio priuet aliquem externa communione, & q̄ is peccatum commiserit ad mortem, sicuti tu alibi docuisti & bene. Sed quia talis eiicitur a communi fidelium cœtu abscinditur a grege, fit nudus ac destitutus, lupis patet, & qui ab hac spirituali hebræorum nube non tegitur, fit extra ecclesiam & q̄ olim agebat interfectio hoc nunc agit in ecclesia excommunicatio, & ut Augustinus ha-

Matthæ. xviii.

Augu. iii. li. q. sup Leuit. q. lvii.
Matthę. xv.

Thimoth. i.

August. li. v. in. q. sup deut. q. xxxix.

bet in tract, 5o • in Ioannē • Cum excommunicat ecclesia in coelo ligatur•Cū recōciliatur ab ecclesia in coelo soluitur recōciliatus, ita

Theophilactus

ergo quis Sathanæ olim tradebatur iuxta Theophi• sententiā qui cōtumax esset•Et minus obediens extra ecclesiam mittebat eiicie batur q; a cętero grege, & nudus mox & desertus lupis dabat in prę dam•Nam quemadmodum olim nubes tabernaculum obducebat sic christi ecclesiam spiritus•Quicumq; ergo ex ecclesia fuerit eiect9 a spiritu sancto priuatus erit hic miser per facilis in capturam uadit Tanti est ab aliorum consortio & cōmunione repelli, censura istius modi•Nāq; mox deus & peccatis obnoxios castigādi gratia/& mor bis affecit & malis affecit, & malis urgebit•Hæc uulgarius•

Origenes

Vel ut origenes in Hier•c•ii•habet tradi peccatorē Sathane nihil ab eo differt, q; iudei sunt traditi Nabuchodonosor utiq; illos deus cō cessit aduersario ꝑpter frequētes ipietates, sic nos propter peccata q̄ fecimus, tradimur spirituali Nabuchodonosor/& quos tradidi, in quit Sathane, ut discant nō blasphemare dicit apl's de aliis peccato ribus putās quantum malum peccare ut tradamur Sathane capti uati animas eorum qui reliquuntur a deo•Nō sine causa autē, neq; sine iudicio deus relinquit quos deserit•Cū enim miserit pluuiā su per Vineā, & uinea pro uua attulerit spinas quid faciet nisi ut man det nubibus ne pluāt super ea imbrem• Quapropter in proximo est propter delicta nostra quorum nobis conscripsimus/& nos captiua ri &c•Sed quis hoc facere potest•Immo quis de tantis rebus iudica bit•Certe Sacerdotes siquidem si peccauerimus domino/& Animi nostri uoluptates/ac desideria carnis/ueluti deū colimus/tradimur apostolica auctoritate in manus Zabuli/& nō solum per apostolos suos deus tradidit delinquentes in manus inimicorum•Sed ut Ori

Origenes

ge•habet etiam per eos qui ecclesie præsident/& potestatem habent non solum soluendi/sed & ligandi traduntur peccatores in interitū carnis cum pro delictis suis a Christi Corpore separantur/& hic est gladius ille spiritalis secūdum Cyprianū quo malefactores feriri so lent, sed unde tāta potestas•Crederem hic ego Eutichianum ad epi

Eutichianus

scopos Siciliç uere scripsisse dicentem grauia sunt nimis quæ pertu limus & ualde cauenda•Quibus enim regnum dei excluditur pro culdubio & eeclsia denegatur•De quibus dominus in Euāgelio po testatem apostolorum eorumq; successorum ad nuncians ait quoꝝ dimiseritis peccata/dimittētur eis, & quorum obligaueritis/obliga

uerint.i.quibus ecclesiam interdixeritis, nisi reconciliati per satisfa ctionem fuerint ipsis etiam ianua Regni Coelestis clausa erit, q̄ si forsan Eutichiano, quia Pontifex Roma. ante. 1200. annos fidem ad hibendā nō credis. Ecce alterum ex istis te dicere oportet in excōmu nicatione nos imitari Paulum, aut quod fecerint in hanc horā Sacerdotes ac Episcopi citra omnem conditionē collate potestatis fecerint, q̄ si Paulum recte imitātur/aut hoc fecerint ex admissione legis nō meretur inter traditiones humanas numerari. Sed quisquis hic presidētes audierit Cristum audiat, qui receperit Christum reci piat, qui spernit eos/eum quoq̧ spernit. Per ligationē itaq̧ & solutio nem, immo dimissionē nō parua quesita est potestas eorū quos Pau lus ministros uocat & dispensatores misteriorū dei. Reliquum est circa diuortium, scis in Euangelica lege nōnulla haberi que licet ap ta sint in dubium, tamen nōnulli traxerę/ut credas Marito uxorem ꝓpter adulteria dimittenti licerę ducerē aliā. Et sic inter tuos nō par uus est error quo sæpe humanas traditiones esse credūt. Cum tamē demū manifestum fiat eas super lege diuina fundatas, sicut & hoc q̄ hic de excōicatiōe diximus alibi de diuortio hic dicere possem9. Vbi tu miris modis uellicare uideris, quod illi a quo per sentētiam separatur mulier, non datur cum alio/quacūq̧ cōtrahēdi licentia. Et sic habent illi, quo nō parum sua cōfirmēt. Nam Math. 5. dicit. Omnis qui dimiserit uxorē suam excepta fornicationis causa facit eam mechari. Et qui dimissam duxerit adulterat. Et Math. 19. Quicumq̧ dimiserit uxorem suam/nisi ob fornicationem & aliam duxe rit mechatur. Sed certe ut uerū fatear licet hec habeas Christi quidē dicta tantum potuerunt, ut nōnullis æquū uisum fuerit uiro li cere reiecta uxore altera, aliā sub introducere, sed forte fuere nōnulli qui utriq̧ continentiā seruandā esse duxerunt, & habent quo sua firment. Nam Mar. 10. scriptum est, quicumq̧ dimiserit uxorem su am/& aliam duxerit adulterium cōmittit super eam. Et si uxor dimiserit uirum suum, & alii nupserit/mechatur. Luce. 16. Omnis qui admittit uxorem suam, & alteram ducit/mechatur, & qui dimissam a uiro suo ducit/mechatur Nūqd hic si nihil addideris. Si nihil sub intelligas licebit dimittenti uel marito uel uxori aliam ducerę, uxo rem, uel alteri nubere uiro, & licet tu in aduersum pugnes. Vbi licē tiam hanc ex Euangelio habes esse promissam, ut dimittenti etiam ob fornicationis causam se sę liceat alteri copularę, nihil autem hic

putas ecclesiam facere potuisse, nūquid hæc potuit fieri legis interpres, & reuera ita factū intelligo, & nō intra quadringentos annos. Sed circiter annū domini. 110. Et sic ante. 1400. annos hāc iudicandi normā ab Euaristo successorę Anacleti traditā inuenio, sic enim sanctus ille Euaristus Aphricæ Regionis scribit episcopis, sicut uxori non licet dimittere uirum suum, ut alteri se Viuente eo matrimonio societ aut cū adulteret, licet fornicat9 sit uir eius. Sed iuxta apostolū aut uiro suo debet recōciliari aut manere innupta. Ita ecclesiæ non licet dimittere episcopum suum aut ab eo se segregare, ut alterum uiuētę eo accipiat. Sed aut ipm habeat/aut inupta maneat &c. Et in hāc horam usq; sic seruauit ecclesia, ꝗ si mihi Ambros, obiecceris, sicut te certo factur ū scio, nō est quo mouear Nā hic Ambrosiū humana passum uideo. Qualis enim hæc equitas, ꝗ uiro liceat ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccātem, iuxta sententiā Ambrosii, & mulieri non liceat itidem facere etiam si uir sit caput mulieris Sed iam dum circa Euangelium ecclesia certum statuerit. Quur non imitari uelis? ꝗ si inaduersum pugnes, circa hæc nihil definire oportuisse, sint enim quauis lucę clariora. Et ego contrariū dico immo non ego/sed Augu. Cuius uerba sunt hæc, quisquis uxorē adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non uidetur equalis eis qui accepta causa adulterii dimittunt & dicunt, & in ipsis diuinis sentētiis, ita obscurum est utrum & isti. Cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere adulter tamē habeatur, si alteram duxerit & quantum existimo uenialiter ibi quisq; fallatur, & hæc & multa his similia ueru · prebent argumentū, etiam sanctorū Patrum decreta nō parum ualere, quæ si in specie nō sint expressa, tamen suas uires habent, & ex cōmuni traditione uel potestate, quā dedit hiis dominus, ꝗ si in rebus tātis, & quæ fidem attingūt duo sanctiores illi uetustiores tātum sunt nimirum, si circa ecclesiaꝝ primatus id fideliter obseruatur, ꝗ totidem seculis in toto christiano orbe fuit obseruatū. Quin uoto atq; cōsensu fere omniū aut saltē recte credētiū.

Euaristus

LVTHERVS

Ecimasexta si ad solos Petri successores pertinet uerbum christi. Tu es Petrus &c. Pasce oues pari sequela concludetur solius Ioannis Successores esse filios Marie in Cru

ce commēdatos/solos plus cæteris dilectos, quia hunc solū in Cruce alloquutus Matri commendauit. Ergo ab Ephesinis Episcopis accipiunt cæteri ut sint filii ecclesię, & Marię.

FABER

Hec uerba quomodo ad Petrū principaliter pertineāt fere mille probauimus argumentis, & in hanc horā cum Critobolo Hieronymi in .i. li. cōtra Pelagianos dico. Quid Platoni & Petro, ut ille erā princeps Philosophorum ita & hic apostolorum fuit super quē ecclesia domini stabili molę fundata est. Que nec impetu fluminis, nec ulla tētatione cōcutit. Ad alios uero immo ad singulos Euangelii uerba, quomodo referri possint alibi ostēsum est. Sed qa tua propositio sonat, & hic inter nos agit an ecclesia Romana ante Nicenum Concilium cęteris fuerit superior, & an hoc uerbum / Tu es Petrus, non nihil probet, ex decretis. Itaq; Niceni Concilii ac ex sacrę scripturę doctoribus Chrysostomo/Ambrosio/Hieronymo/Augustino/& sexcentis aliis Tertulliano Origene Cypriano Theophilo nostra firmata sunt. Sed iam paulo profusius ex scriptis Sanctorū Pōtificum firmare statui Ro. Pontificem, etiam ante Nicenum Conciliū reliquis fuisse superiorē ab Anacleto primū exordiar, & uidebo quibus, & quid in hanc rem Anacletus ac alii scripserint usq; ad tēpora Siluestri, scripsit ergo Anacletus unam epistolam lectu dignam ad omnes Christifideles, scripsit & aliam ad omnes episcopos in italia constitutos. Deinde tertiā ad omnes episcopos ac sacerdotes totius Christiani orbis, In quibus quidem tribus epistolis Anacletus pulcherrima præcepta dedit quibus esset ecclesia Christi gubernāda, successit illi Euaristus natione Græcus is scripsit ad uniuersos Aphricę regiōis episcopos, Item ad eos qui erant in Egypto, Alexander uero nō ad unius prouincię scripsit episcopū, sed omnibus orthodoxis per diuersas prouincias non uno dūtaxat, sed tribus scripsit ep̄lis. Deinde Xixtus in duabus ep̄lis omnibus scripsit episcopis, quod Thelesphorus ac Higinius fecisse legūtur quāq; & Higinius Athenień. adhortatus fuerit ut aduersissima queq; tollerarent patienter. Pius autē omnibus ecclesiis aperit quomodo sedes apostolica. Caput esse mereatur omniū ecclesiarū, & nō est necesse ut cōmemorē ea quæ scripserit episcopis in Italia consti-

Anacletus. Euaristus Alexander. Xistus Thelesphorus Pius

tutis•Anicetus autẽ quid in Gallia ordinauerit id illius decreta te/
Anicetus Sother ſtãtur,ſed & Sother Campanis & Italis ſcribens,non ueretur ſacrã
interpretari ſcripturã Eleuterius ſcripſit uniuerſis eccleſiis per Gal/
lie puincias,ſed & quid putas hoc ſibi uelit ꝗ Victor ſe uniuerſalẽ
eccleſiæ ſcribit Archiepiſcopum Theophilo quoqꝫ ac cunctis Ale/
xandriȩ patribus precipit,ut paſche diem a quartadecima luna pri
mȩ partis uſqꝫ uigeſimũ primum eiuſdem Menſis diem celebrare
Seuerinus. ſtudeant,habetur & illius epiſtola ad uniuerſos epiſcopos Aphricȩ
Calixtus Seuerinus autem non modo Siciliȩ,ſed totius Egypti ſcribit epiſco
Vrbanus pis,Calixtus uero hiis,qui ſunt in Gallia Vrbanus Chriſtianis om
Pontianus nibus,ſicut & Pontianus,Antherus uero pulchram ſcribit epiſtolã
Antherus ad epiſcopos per ponticę atqꝫ Tolletanȩ prouintiȩ eccleſias conſtitu
tos,in qua reſpondet atqꝫ declarat auctoritatẽ apoſtolicȩ ſedis Euſe
bium mutatum eſſe Alexãdriam,ſicut fœlix quidam tranſlatus ſit
Fabianus Epheſum•Fabianus aũt licet Hylario dumtaxat,ſcripſerit epiſcopo
tamen expreſſe teſtatur quid iuris habeat in alios epiſcopos• Quod
Cornelius & Cornelius facit ad uniuerſos ſcribẽs epiſcopos• Sed Ruffius qui/
dam erat in oriẽte epiſcopus• Cui reuera doctam ac ſanctam•Idem
Lucius Cornelius ſcribit epiſtolã/Lucius autem ſub Gallo & Foluſiano Cõ
ſulibus omnibus ſcribit epiſcopis occidentalibus,tam Gallis ꝙ Hi/
Stephanus ſpanis•Stephanus uero primũ Hylario epiſcopo,deinde epiſcopis
omnibus rectam canendi normã tradit/hanc quoqꝫ ſeruari precipit
Sixtus Quod & Sixtus ille ſecundus•Cuidam epiſcopo,& deinde omnibꝰ
per Hiſpaniam cõſtitutis feciſſe legitur•Dionyſius qualem ordinẽ
Dionyſius ſeruare mandarit binę illius teſtantur epiſtolę,quarum altera eſt ad
Fœlix Vrbanum•Altera uero ad ſeuerum•Fœlix ſcribens ad Paternũ cœ
piſtopũ dei de ad uniuerſos Gallię epiſcopos•Ac poſtremũ ad quen
dam Benignũ epiſcopũ quoſdã a Collegio Sacerdotali ſegregari iu
Eutichianus bet•Eutichianus quoqꝫ ſcribit epĩs•Per Galliam atqꝫ Siciliam cõſti/
Gaius tutis & lõgum eſſet recẽſere de his quæ Gaius ſcripſit felici,Marcel
Marcellianus lianus Salamoni/ac omnibus epiſcopis per oriẽtales prouincias cõ/
Marcellus ſtitutis•Deinde Marcellus epiſcopis Antiochie atqꝫ Maxentio/& ꝙ
Euſebius ſcripſit Euſebius ad Gallie•Immo Campanie & Tuſcie epiſcopos &
Melchiades de Melchiade iam nihil hic dicam•Hii omnes ante Niceni Cõcilii
tempora uixerũt ſcribẽtes itaqꝫ ad totius orbis prouincias & earun
dem epiſcopos,nunquid non uerum proferũt argumentũ Ro•Pon
tificem,reliquis epiſcopis fuiſſe ſuperiorem•Quod ſi tu forſan Cice

ronem,

ronem/Plinium iuniorem/Simachum/Ouidium/Horatium ac reliquos obieceris, qui scripserunt epistolas non semper ad æquales aut inferiores, sed eos qui non tam honore q̃ & potestate superiores erant, ad episcopos itaq; diuersarum prouinciarum scribere nullius prælationis possit argumentum probare, hoc ergo quod obiicis tunc rectius diluam. Si tibi partim ostẽdero quid scripserint, quid deniq; fieri uoluerint, in genere si audire digneris, hoc fere omniũ habent epistole, ut præcipiant, moneant, ac ad omnium & singulorum consulta respondeant, nec ex his dabis mihi quẽq̃ q sese non subiecerit, Et qui huiusmodi decreta non humiliter acceptarit. Sed inter hæc scripta de Petro. Quid de Ro. ecclesia scripserint breuiter audi. Anacletus uocat. Petrum principem apostolorũ. Seuerinus huic dictũ esse scribit. Quecunq; ligaueris super terram. Quod & Dionysius facit, ac Fœlix & reliqui multi hoc uerbum Christi in Petri personã referunt. de Romana ecclesia quid illi scripserint ac in totum dif fuderint orbem, ex ordine referam. Anacletus sic habet. Licet singule Metropoles Ciuitates suas Prouincias habeant sæculares primates tum ut præfixum est. Et tunc & nunc habere iussi sunt ad quos post sedem Apostolicam summa negocia conueniant, ut ibidem quibus necesse fuerit releuentur, & iuste restituantur, & hii q iniuste opprimuntur, iuste reformentur atq; fulciantur episcoporum cause & summorum negociorum iudicia. salua Apostolice sedis auctoritate iustissime terminentur. Hæc ab antiquis. Hæc ab Apostolis. hæc a sanctis Patribus accepimus, nostris ut postulastis rimanda. Et futuris tenenda temporibus, mittimus & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus, Ne pastoris imperitia qui sequuntur deteriores fiant. Pius uero sic ait. Sitis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis, qui & hãc sanctam Apostolicam sedem omnium ecclesiarum caput esse præcepit, ipso dicente principi Apostolorum Petro Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et Porte inferni nõ preualebunt aduersus eã & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcũq; ligaueris sup terrã erit ligatũ & in cœlis, & qđcũq; solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis. & Victor ita Theophilo scribit, alibi in statutis legitur apostolicis, siquis putauerit se a proprio Metropolitano grauari, apud Patriarcham uel Prima

Anacletus
Seuerinus
Dionysius
Fœlix.
Anacletus
Pius
Victor

tem diocæseos, aut pœnes uniuersalem apostolicæ ecclesiæ iudice-tur sedem, nihil aliud est frater, talis præsumptio q̃ Apostolorum & eorum successorum terminos transgredi, eorumq; decreta uiolare, culpantur enim & scriptum est fratres qui aliter circa episcopos iudicare præsumunt, q̃ apostolicæ sedis Christo fieri placuerit. Et quis est qui iudicat eum quem dominus sibi & huic sanctæ sedi reseruari uoluit iudicandum. Seuerinus quoq; ita habet ad Siciliæ scribens episcopos, Finis uero causæ ad sedem apostolicam deferatur, & ibidem terminetur, nec antea finiatur, sicut ab Apostolis uel successoribus eorum est statutum olim eiusq; auctoritate fulciatᵣ ad eam quoq; ab oĩbus maxime tñ oppressis appellandũ est & concurrendũ, quasi ad matrẽ ut eius uberibus nutriatur, auctoritate defendatur & a suis oppressionibus releuentur, quia nõ potest nec debet mater obliuisci filiũ suũ. Iudicia enim epõrum maioresq; ecclesiæ causæ, a sede ap̃lica & nõ ab alia sicut apostoli & sancti successores eoꝝ, cum aliis ep̃is statuerunt sunt terminãde, quia licet in alios transferãtur ep̃os beato tñ apostolo Petro dictũ est, Quecunq; ligaueris super terram erunt ligata & in cœlo, & quecunq; solueris super terram erunt soluta & in cœlis. Et reliqua priuilegia, quæ soli huic sanctæ sedi concessa sunt. Et in constitutis Apostolorum eorunq; successorum aliis q̃ plurimis, cum eis concinnentibus habentur inserta. Stephanus autem ita scribit, Nulli enim Metropolitañ aut alii episcopi appellentur primates, nisi hii qui primas se destinent reliquorum Ciuitates antiq;. Primates esse consueuere reliqui uero qui cæteras Metropolitañ ciuitates adepti sunt quasi primates, sed aut Archiepiscopi aut Metropolitani uocentur habes enim & loca quibus primates præsidere debeant, sed non modernis. Sed & iam multis ante aduentum Christi sunt statuta temporibus, quorum primates etiam gentibus pro maioribus negociis appellabant, in ipsis enim urbibus post Christi aduentum Apostoli, & successores eorum / Patriachas uel primates posuerũt ad quos episcopoꝝ negocia salua in omnibus apostolica auctoritate & maiores causæ præter Apostolicam sedem sunt referende. Et Xistus in hæc uerba habet. Omnes episcopi qui in quibusdam grauioribus pulsantur uel criminanᵣ causis quoties necesse fuerit libere ap̃licã appellẽt sedẽ, atq; ad eã quasi ad matrem cõfugiant, ut ab ea (sicut

Seuerinus

Stephanus

Xistus

semp fuit) presulciantur, defendent, & liberantur, cuius depositiōi oēs maiores ecclesiasticas causas & epoꝝ iudicia, antiqua apostolorum successorum, atq; canonum auctoritas obseruauit, quoniā culpātur epi qui aliter erga fratres egerint, q̄ eiusdē sedis papę fieri placuerit. Et idē Xixtus in eodē loco cū beato Petro aplo non ab alio q̄ ab ipso dictū sit dño. Quecūq; ligaueris sup terrā erūt ligata & i celis. Et si qs peccauerit se a ꝓprio Metropolitano grauari apud primatē dioceseos aut penes uniuersalis aplicę ecclię Papā iudicet. Dionysius aūt ita Seuero scribit epo olim & ab initio tātā ꝑcepim9 a beato Petro aplo principe fiduciam, ut habeamus auctoritatē uniuersali ecclię auxiliāte dño subuenire, & quicquid nociuū est auctoritate aplica corrigere & emēdare ad hoc em̄ diuinę dispēsationis diuisos gradus, & diuersos cōstituit ordines esse distinctos, ut dū reuerētia p minores prioribus exhiberet, & potiores minoribus dilectio impenderet una cōcordia fieret ex diuersitate cōtextio & recte officioꝝ gereret administratio singuloꝝ. Et Felix ad Paternū deide, ad Benignū sic habet. Ille uero q pulsatus fuerit si iudices is suspectos habuerit liceat appellare primates. Primates quoq; discutientes epm, nō ante sententiā ꝓferant dānationis, q̄ aplica freti auctoritate aut reū se ipsum confiteat aut p innocētes & canonice examinatos regulariter testes conuincat. Et ea de re Marcellinus ita scribit. Rogamus uos fratres ut non aliud doceatis, neq; sentiatis q̄ q̄ a beato Petro aplo reliquis Aplis & patribus accepistis. Ab illo em̄ primo instructi estis. Ideo non oportet uos propriū derelinquere patrē & alteros sequi, ipse em̄ caput est totius ecclię, cui ait dñs. Tu es Petr9 & sup hāc petrā edificabo ecclām meā & reliqua, eius em̄ sedes primitus apud uos fuit. Et quę postea iubēte dño Romam trāslata est cui nos adminiculāte gratia diuina hodierna ꝑsidemus die. Et Eusebius in hæc uerba loquit. Caput ecclię Christus est, Christi aūt uicarii sacerdotes sunt, qui uice Christi legatione fungunt in ecclesia idcirco quicquid in eoꝝ fit iniuriā ad Christū ptinet, qui dixit, qui uos audit me audit, & qui uos spernit me spernit, & qui me spernit spernit eū q me misit. Prima enim salus est recte fidei regulas custodire, & a constitutis Patrū nullatenus deuiare, nec potest domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia dicentis, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, Et hæc quæ dicta sunt rerū probantur effectu, Quia in sede Apostolica extra maculā

Dionysius

Fœlix

Marcellinus

Eusebius

Anacletus tēpore Traiani.

Pius

Stephan⁹ sub Decio

Dionysius contra Paulū Samosathenum

Fœlix.

Eusebius

Synodus in Sinuessa vrbe

semp est catholica seruata religio. Vides nunc testimonia sanctoꝝ pontificū qui & fidē sanguine proprio corroborarūt & oēs ante Nicenū fuere conciliū, sed quales illos fuisse putas, nūquid nō Anacletus uixit Traiani tēporibus uirq; fuit optimus, qui pro fide Christi martyrio coronatus est. Pius primus uir sane doctus atq; eruditus de deo ac hoibus optime meritus. De Stephano quid dicā? Qui uerbo atq; exēplo multos ad fidē Christi cōuertit sub Deciana psecutione p fide christi capite mulctat, sed & oēs norūt qualis hic Sixtus secūdus ex philosopho Christi discipulus factus. Cum eo fœlicissimus Agapitus Ianuari⁹ Magnus & Stephan⁹ uno & codē die peremti sunt, quid cōtra Sabellianos/Corinthianos/& Neopotianos egerit, nemo ignorat. Dionysiū aūt qui in Antiochia ciuitate cōtra Paulū Samosathenū conciliū uocari fecit oēs habent, uirum fuisse doctū & sanctū, qui cōcilio interesse nō potuit cū decrepite esset etatis, demum p fide Christi martyrio coronatur. In Calixti cœmeterio sepelit. Sed & Fœlix prim⁹ qtū p fide christiana egerit, & qūo post martyriū passus uia quoq; Aurelia sepultus, ueteres tradūt historici. Sed q̄ Cōstās fuerit p fide christiana forte nō ignoras, non eñ uerebat adire Diocletianum & Letus subire martyriū, unacū Claudio Zirnio, ac Anthonio christifidelib⁹, quid de Eusebio dicā nūquid nō hic hæreticos recōciliauit & sub Maxētio tyranno martyriū patit. Taceo reliquoꝝ omniū uitā, sed nunquid illoꝝ decreta frigidissima dicemus? puta sne Si nō ab aplis intellexissent quid Petro dederit dñs? qd primam sedē meruerit ecclesia Ro. nūq̄ tā temerarii fuissent, ac ambitiosi, ut uēdicarēt qd aliis debitū esset, hæc nō ignorarūt patres in Nicena synodo cōgregati, qui sese sup antiqua cōsuetudine fundare uoluisse uident, hæc quidem nō ex decretis a Gratiano cōgestis sed & uetustissimis Codicib⁹ scripta citare uolui ut omnē suspitionis notā effugerē, nec sunt decreta hæc pontificum intra quadringētos annos nata ut somnias, sed oia sunt eoꝝ q uitā sanctā ita notissimis testātibus historiis duxerūt circiter annū dñi siue centesimū siue ducentesimū uel ad summū circiter Annū dñi tricentesimū. Qd si pont. Ro. nulla cōcedenda fuisset auctoritas, p culdubio rebus & scriptis illoꝝ reclamassent diuersi diuersarū prouinciarū epi, nūquid nō tēpore Marcellini & sic āte tēpora Niceni cōcilii celebrata fuit Synodus .180. epoꝝ in Sinuessa urbe Cāpanie? Sed & de synodo cui Theophilus, Origenes, ac alii in Palestina in

terfuerũt, hic nihil dicã. Quid putas si ita rei necessitas iuberet ex his afferre possem q̃ a Marco Iulio/Liberio/Felice/Damaso/Siricio Anastasio/Sixto tertio Leone/Hylario/Simplicio/Felice.3. Gelasio Anastasio.2. Simacho/Ormisda/Ioãne/Felice quarto/Bonifacio.2. Agapito/Siluerio/Vigilio/ac aliis usq; ad tempora Gregorii magni scripta sunt quorũ sanctiones atq; decreta non tantum in Europam sed & totam Aphicã & orientalem ecclesiam directa fuerunt. Num quid illorũ omnium decreta frigida esse dices? cupio itaq; hic paulo honestius in posterum sentire uelis, q̃ si iterũ asseuerare uolueris, quoniã ex iure diuino minime recepta sint, nihil hoc ego referre di co. Nã si origeni crediderimus in epistolam ad Ro. 13. quæ scripta non sunt in euangelio lege diuina, possunt legibus suppleri huma nis satis est hoc a totidem sæculis obseruatum esse, ad argumẽtum tuũ uenio quo dicis si ad solos successores Petri pertinet uerbũ xp̃i, Tu es Petrus &c. pari sequela concludit̃ solius Ioannis successores esse filios Marie &c. Nõ audeo hic ex cõsequentiis tecum agere dia lecticis, aliam igitur professionem & iuris assumam, in professo est apud iure consultos priuilegiũ personale persona sequi, & extingui cum persona. l. priuilegia. ff. de re. iu. Sed priuilegium Petri nõ erat nec est tale quod cũ persona abiret, sicut nec hoc priuilegium erat personale, quod datum fuit apostolis dicente dño. Accipite spiritũ sanctum quorũ remiseritis peccata &c. Immo nec hoc priuilegiũ p sonale fuit quo in Cœna nouissima, dñs ait, hoc facite in meã cõme morationẽ. Alioquin mortuis apostolis nemo ligaret & absolueret, nec consecraret ullus ep̃s, atq; sacerdos quare sane id q̃d hic dictum fuit ad Apostolos, ad successores illorũ trahi aut intelligi potest.

.l. priuilegia. ff. de regu. iur.

Ioannis penulti.

LVTHERVS

N fine dico me nescire an christiana fides pati possit q̃, in terris aliud caput ecclesiæ uniuersalis statuitur p̃ter Christum, sunt qui Christũ in ecclesiã triumphantem reiciunt & Ro. pontifici militantis ecclesiæ caput cõsti tuũt, contra expressum euangeliũ. Math. ultimo. Ecce ego uobiscũ sum usq; ad consumationẽ sæculi & illud act. 9. Saule saule, quid me persequeris, ideo enim regnum fidei ecclesia uocatur, quod rex noster non uidetur, sed creditur sicuti. Corinth. 1. dicit, oportet illũ

regnare, donec ponat inimicos suos scabellum pedũ suo℞. Et tunc tradet regnũ deo & patri. At hii regnum eo℞ episcopatum faciunt, dum uisibile caput erigunt. Nam & mortuo pontifice Christus nõ pro capite solus habetur. An uno põtifice cedit, & mortuo succedit uelut quidã alterius pontifex? Si autem & uno pontifice caput est, ut quid duo capita in ecclesia statuimus?

FABER

Ad Ephese.

Ad Collossẽ

Ad Ephese. ii.

Fideles qũo mem bra illius sint cor poris cuius caput Christus

Math. vltimo.

Christum esse caput ecclesie, totus orbis agnoscit Paulo dicẽte ad Ephese. i. Ipsum dedit caput super omnẽ ecclesiam, que est corpus ipsius & plenitudo eius. Qui omnia in omnibus ad impletur & in eadem epistola/noscamus illũ per omnia. Qui est caput Christus, ex quo totũ corpus compa ctum, & iterum in eodem. c. 6. sicut Christus caput est ecclesie ipse Saluator corporis eius ad Collossen. i. Omnia per ipsum, & in ipso facta sunt, & ipse est ante omnes. Et omnia in ipso constant/& ipse est caput corporis ecclesie, qui est principiũ primogenitus ex mor tuis/ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Sed cur caput dicitur ecclesie certe ut aliqui uolũt. Quemadmodum corpori congruit caput, ita ecclesie Christus dicitur primatum habere, & illi sanguine iunctus est & unitus & ecclesiam. Idem absoluit & complet. Corpus preterea Christus ut propriis membris absolutum, efficit & caput integrum reddit, sic cõtra ecclesia Christi perfectio est. Qui omnia terminat/& finem cũctis rebus imponit, Christus nãq; perficitur, & tanq̃ ex uniuersis fidelibus sua complet & membra, nam manus uidelicet in uiro misericordie/& opem egris ferente absoluit, ac perficit. Itemq; in eo pedem quoniã predicãdi munus suscepit, & peragrando fratres reuisit & curat sic demum & infidelibus ceteris/uel membra reliqua sibiipsi suppeditat Christus, cum hii uariis modis mortalium succurrunt necessitatibus, tunc etiam perficitur Christi corpus. Cum omnes unanimes sumus, & charitate cõiuncti. Sed qd prohibet hũc in terris habere Vicarium/qualem statuit Petrum ac successores illius? Qd si obieceris predixisse dominũ Math. 28. Ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus usq; ad consumationẽ seculi, tunc mihi responde/quid hoc sibi uelit Iõannis. 12. dicitur. Pauperes semper habebitis uobiscum, me autem nõ semper habebitis? Nunquid

non hec omnia contraria uidentur, semper habere & nõ semper habere/oportet igitur ut hæc recte intelligãtur/ne ueritas sibi ipsi dissideat rectũ aũt nobis prebet intellectũ. D. Aur. Augu. in. 50. trac. super Ioã. huius uerba subscribere placet. Pauperes semper habebitis me aũt non semper habebitis, accipiant & hoc boni/sed nõ sunt solliciti. Loquebatur enim de presentia corporis sui. Nam secũdũ maiestatem suam/secundũ prudentiam/secundum ineffabilẽ/& inuisibilem gratiam, impletur qd ab eo dictũ est. Ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus usq; ad consumationẽ seculi secundũ carnem uero quam uerbum assumpsit, secũdum id q; de uirgine natus est, secundũ id q; a iudeis cõprehensus est/q; ligno cõfixus/q; de Cruce depositus/q; Lintheis inuolutus/q; in sepulchro cõditus/q; in resurrectione manifestatus/nõ semper habebitis me uobiscum, quare cõuersatus est secũdũ corporis presentiã quadraginta diebus cum discipulis suis & eis deducentibus, uidendo non sequendo ascendit in cœlum, & non est hic, non enim recessit in presentia maiestatis glorię secundum presentiã maiestatis semper habemus Christũ, secundum presentiam carnis recte dictum est, discipulis me autẽ nõ semper habebitis, habuit enim illum ecclesia secũdum presentiã carnis paucis diebus, modo fide tenet, oculis non uidet, ergo si ita dictum est, me autem non semper habebitis. Questio sicut arbitror iam nulla est, que duobus modis soluta est. Vides ergo qua presentia sit nobiscum dominus. Et quia nolebat amplius nobis ore ad os loqui. Nunquid non optime decebat, ut aliquẽ in caput nobis surrogaret & Pontificem daret ex hominibus assumptũ qui loqueretur ore ad os, qui & similitudinẽ haberet membrorum corporis ecclesie, sed q; forsan capitum multitudinem times non est quo timere possis/aut debeas i arbore Porphiriana uidetur esse quasi capitũ subordinatio in uno quoq; genere est unum prius atq; superius, & nõ est pollitia que nõ habet capitum subordinationẽ. Sed hæc te forte mouere nõ possunt. Paulum audi dicentẽ, Vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesie/sed caput uiri quis est? certe Christus. Vnde Paulus omnis uiri caput Christus est, sed nunquid nõ caput Christi deus est. Quod si diuersitatẽ rationis obieceris non est quo mouear, scio enim filii caput patrem dici/quasi genitorem eius & aliter caput uiri Christum esse. Aliter uirum mulieris/& aliter deum esse caput Christi. Deus enim ideo caput Christi est, q̃a de eo uel ab ipso

August. in Ioãne.

Porphirius.
Aristoteles.
Paulus.
Ambrosius.
Aliter Caput: Deus Chr̃i. Vir. Christi Viri. Mulieris.

genitus est, mulieris uero idcirco caput uir est, quia etiã eius costa dei uirtute formata est. Christus ideo caput uiri est. Quia p ipsum cum non esset formatus, una ergo dictio diuersam habet intelligentiam, quia & personæ discrepant & sententie, habes itaq christianã fidem nõ horrere subordinationẽ capitum, nec a ueritate dissidere, si quid caput alterius esse dicatur, nõ codẽ respectu ut Philosophorum more loquar. Alio ergo sensu Christus, alio uero Petrus est caput ecclesiæ, quod etiã quisq Bimulus intelligit sicut & Christum & Petrum, Petrã dicere solemus qualem & Tertullianus Petrũ uocat. Nõ q sit illa principalis Petra super qua fundatur ecclesia, Sed q ab illa acceperit cõionem uirtutis & nominis, aut nõ admittis ecclesiam militantem ex lapidibus uiuis esse constructam, nõ tam q uita gratie dũtaxat, sed uita naturæ uiuant, his si uisibile & contractabile caput statuimus, non est nec potest censeri error. Et quanq Christus iuxta dicta patrum in hoc sacro sancto sacramento altaris sit nobiscũ permansurus usq ad consumationem sæculi. Sacerdos ac sacrificium, tñ cum hic sit sub inuisibili specię non satis erat ad eruditionẽ uite. Si enim non reliquisset post se Petrum ac reliquos apostolos, qui uiua uoce euangelium annũciassent, nescio an credidisset mundus. Nam fides ex auditu est, auditus aũt per uerbum Beatiss. quoq Leo scribens Theodoro epõ Foroliuieñ sic ait. Diuinę bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentiã nisi supplicationibus sacerdotũ nequeat obtineri, mediator eñi dei & hominũ homo christus Iesus. Hanc præpositis & ecclesiæ tradidit potestatẽ, ut uere cõfitentibus actionem pœnitentie darent, & eosdẽ salubritatis factiõe purgatos, ad cõionem sacramentoꝝ, per ianuam recõciliationis admitterẽt, cũctoq operi ipse saluator interuenit, ne quicq ab his abesset que ministris suis exequenda cõmiserit dicens. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq ad consumationẽ sæculi, siquidem per seruitutem nostrã bono ordine, & gratulãdo impletur effectus non ambigamus per personã spiritus fuisse donatũ quod si hoc dictum ita intelligas quasi sat fuerit Christum si nobiscũ fuerit ad intellectum Augustini per gratiã per prouidentiam &c. Id genus q̃q̃ sine eo nihil possimus, tñ sicut hic inter apostolos tollis caput, ita & in oĩbus caput & principem tollis cum in omni principatu caput sit Christus. Sed q hic de regno habes notũ est ex euangelio Christo datã esse potestatẽ omnẽ, in cœlo & in terra, & ita ut iuxta

Li. de subscr. hęre.

Luthere patientiã hic habe quoad tibi monstrauero q missa ueniat ex hebræa lingua & sit idẽ qd oblatio.

Leo

Hiero. Qui enim regnabat in Cœlo/per fidem credẽtium regnet in terris. Sed nunquid non in eodem loco sequitur docentes eos serua re omnia quecũq; mandaui uobis/nũquid non hic doctores posuit/ & inter hos quid prohibet unum preponi qualem Archisinagogũ, Euangelica iubet audiri Hystoria, sed de credentium regno notissi ma est Hiero. Sententia regnum patris fidem esse credentium. Sed iterum inter credentes quid prohibet statui caput, & de Pauli dicto ad Corin. Nemo unq̃ dubitauit non esse uerissimũ, quod hic Pau lus habet, modo recte intelligatur, qualem intellectũ in eodem loco habet Ambro. Et hũc tradit Aug. in li. 1. de ci. dei. c. 8. Et unico libro ad Orosium contra Pristillianistas. c. 7. Tamen adhuc stat hunc re gnantem in terris habere posse Vicariũ. Nouimus Angelũ ad Ma riam uere dixisse, dabit illi dñs sedẽ Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob ineternũ, & regni eius non erit finis, & apud Danielẽ deus cœli excitabit aliud regnum quod nunq̃ corrumpetur. Et hoc regnum æternum erit, sed cum in illo non sit nobis factus uisibilis, & unius militãtis pollitie uno capite nos egeam9. Immo necesse est ut doctorem interpretantẽ ac diuina ministrantẽ habeamus qui & offerat diuina & sacrificia ꝓ peccatis. Hunc si ueluti caput uenere mur, nihil est quod primatũ Christi tollat/& nobilis ille peregre ꝓ fectus cõmittit, alteri regnũ, non q; suo principatui cedat, sed ut pre cedẽtem Vicarium habeat. Sed dic mihi, quur dominus ad Petrũ tam benigne dixerit/rogaui ꝓ te/ut non deficiat fides tua, & tu ali q̃n conuersus confirma Fratres tuos. Nunquid non Christus est is qui sermonem confirmauerit apostolorum, qui & cõfirmat omnes in opere/& sermone bono, & fideli aut mentitus est Paulus dicens fidelis deus est, qui cõfirmabit uos/& custodiet a malo. Nõ ergo ne gabis/aut negare poteris/deum hunc esse. Qui confirmet quod ope ratus est in nobis. Tamen suo officio Petrus dicitur confirmare fra tres suos. At q; duo capita tm̃ abominaris/mirũ est. Nam utriusq; capitis alia/& alia est ratio. Christus primatum tenet in omnibus, & hoc nemo negat/q; si is Vicarium ac Successorem facit/ac ordina uit/nihil aliud fecit q̃ q; prudentem principem decebat, & rei publi ce Christiane conueniebat.

Hierony. Math. xxvi. Hierony. Ambrosius Augusti. Lucæ. i. Daniel Mathæ. xvi. .ii. Thessal. iii.

COncludo/omnis sacerdos in articulo mortis & necessitatis est episcopus/est Papa/habēs plenissimam plenitudinem potestatis,super confitentem,ut tenet sentētia communis totius ecclesie & etiā beati Cypriani epistolis euidenter cōuincitur/ergo nec Papa est episcopis,nec episcopus est superior presbyteris/iure diuino. Tenet consequētia,quia ius diuinū est immutabile/tam in uita/q̄ in morte.

FABER

Cyprianus.

CYprianus in.3.lib.epistolarum decimaseptima.Epistola sic ait.Fratres si incōmodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint,non expectent presentiam nostram quin apud presbiterum quēcunq; presentem,uel si presbyter repertus nō fuerit/& urgere exitus cœperit,apud Dyaconū quoq; ex' homologesin facere delicti sui possint/ut manu eis in poenitentiam imposita ueniant ad dominum cum pace. Sed nunquid ex hac necessitate æquabis epō Diaconū minime id potes. Etenim necessitatē non habere legem iurium studiosi etiam puluerulenti ac elementarii norūt. Illius tanta est uis,ut faciat omnia cōmunia. Immo probabile facit,q̄ alias esset improbabile,ita plura de iure pōt necessitas,quæ alioqui subsistere nō possunt,& ne dum in iure,sed & in Sacra christiana lege receptum est,siquidē Augu. pulchre tradit tēpore necessitatis fidem sine Baptismo posse sufficere ad salutē. Immo potest aliquis in casu necessitatis,ab infideli Baptismū suscipere eodē Augu. teste,q̄ si extra hunc casum fecerit/grauissime peccat,& non solum scripti iuris est,necessitatem nō habere legem,sed & dominus in euāgelio declarat. Luce enim.6.in Sabbato uellebāt Spicas/& manducabant confricantes manibus. Quidā autē Phariseorū dicebāt illis,quid facitis,q̄ non licet in Sabbatis? & respondēs Ihesus dixit ad eos,nec hoc legistis/quod fecit Dauid,cum esuriret ipse,& qui cum eo erant,quoniam intrauit in domum dei/& panes propositionis sumpsit/& māducauit/& dedit his qui cum ipso erāt, quos non licebat manducare,nisi tantum Sacerdotibus,& dicebat illis,qui dominus est filius hominis etiam Sabbati,& in eodē Luca

Necessitas legem non habet

Augusti.

Lucæ.vi.

ca.14.&.15.licet Sabbato curare. At illi tacuerũt ipse apphensum sanauit eum, & dimisit & respondens ad illos dixit. Cuius uestrũ Asinus aut Bos in Puteum cadat/& non cõtinuo extrahat illũ die Sabbati, & non poterant ad hoc respondere illi. Vides necessitatem nõ habere legem, sed Sabbatum obseruare nunquid/non est de iure diuino. Tamẽ licet in necessitatis casu facere die Sabbati, ꝙ alioquin minime liceret. Immo nunꝗ poteris iuxta statum presẽtẽ per omnia episcopos & sacerdotes æquare, nisi in Arrianã Heresim labi uelis. Nam in episcopo omnes ordines sunt, qui primus Sacerdos est/hoc est princeps, est sacerdotum, & Propheta/& Euangelista &c. ad implenda officia ecclesię in ministerio fidelium, & ut noster Ambr. ait in epistola ad Ephe. postꝗ i omnibus locis ecclesię sunt cõstitute, & officia ordinata. Aliter composita res est/quãprimũ ceperat, omnes enim docebant/& omnes baptizabant, quibuscũꝗ diebus uel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tẽpus quesiuit/aut diẽ quo Eunuchum baptizaret, neqꝫ ieiunium interposuit/neqꝫ Paulus & Sileas tempus distulerũt quo Optonem carceris baptizarẽt cum omnibus eius/neqꝫ Petrus Diaconos habuit/aut diem quesiuit, qñ Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo erant ad Cornelium ab Ioppe ad huc enim præter. 7. Diaconos nul9 fuerat ordinat9/ut ergo cresceret plebs/& multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est/& euangelizare/& baptizare/& scripturas in ecclesia explanare. At ubi omnia loca circũplexa est ecclesia, conuẽticula constituta sunt/& Rectores/& cætera officia. In ecclesiis sũt ordinata, ut nullus de Clero auderet, qui ordinarius nõ esset præsumere officium, quod sciret/nõ sibi creditũ uel concessum. Et cœpit alio ordine & prouidẽtia gubernari ecclesia quia si omnes eadẽ possent/irrationabile esset, & uulgaris res & uilissima uideretur. Hinc ergo est, unde nunc neqꝫ Diaconi/nec populo predicant/neqꝫ Clerici/neqꝫ Layci baptizant/neqꝫ quocunqꝫ die credentes tinguntur/nisi ægri. Ideo nõ per omnia cõueniũt scripta apostoli ordinationi, que nunc in ecclesia est, quia hec inter ipa primordia sunt scripta. Nam & Thimotheũ presbyterũ a se creatum episcopum uocat, quia primi presbyteri episcopi appellabantur, ut recedente eo/sequens ei succederet. Deniqꝫ apud Egyptum presbyteri consignant, si presens non sit episcopus, sed quia cœperunt sequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenẽdos immutata est

Ambrosius

ratio prospiciente cōcilio/ut nō ordo/sed meritum crearet episcopū multorum sacerdotum iudicio cōstitutum ne indign9 temere usurparet • Et esset multis scandalum • hic nec tu negare potes/aliquid licere episcopo quod sacerdoti minime licebit hoc ex Innocentio primo ad Egubinum episcopum circa Sacramentum cōfirmationis ante probaui•Quod si confirmationē dixeris nō esse sacramentū/sed figmentum episcoporum,nec Innocētio credere uelis,audi quid ea de re scripserit Melchiades ante Nicenum cōcilium ad Marinum Benedictū•Leonciū super quibus recitastis uos iformari inquit•Vtrū maius esset sacramentū/p manus impositionē episcoporū aut baptismus scitote• Vtrūq; magnum esse sacramētū,& sicut unum a maioribus fit•Idem a summis Pontificibus,q a minoribus perfici nō potest•Ita & maiori ueneratione uenerandum,& tenendum est,sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta,Vt abinuicē/nisi morte preueniente,nullatenus possint segregari,& unū sine altero rite perfici non possit • Nam unū preueniēte morte/sine altero potest•Aliud aūt nō potest,unde scriptum est in diebus illis dicit dominus effundam de spiritu meo supereorū carnē,aduertamus summas diuitias bonitatis,quod i cōfirmandis Neophytis manus impositio,tribuit singulis hoc qd spiritus sancti descensio,in credentium populo donauit uniuersis,sed quia dixerim,q manus impositio & cōfirmatio in christo aliquid possit,forte cogitet sibi aliquis quid mihi prodest post mysterium baptismatis/mysterium cōfirmatiōis, aut quātum uideo/non tantum de fonte suscipimus.Si post fontem ad lectionē noui generis indigemus,non ita dilectissimi attēdat charitas uestra sicut eget militaris ordo,ut cum in tempore quemcūq; in militū receperit numerum,non solum signet receptum,sed etiam armis cōpetentibus instruat pugnaturū.Ita in baptizato benedictio illa munito militi dei adiumentū datur militie nunquid prodest, si quisq̄ parentum/magnam periculi conferat salutem,nisi prouide studeat & tutorem ita paraclitus regeneratis in christo,custos consolator/& tutor est•Ideo dicit sermo diuinus/nisi dominus custodierit ciuitatē inuanum uigilant qui custodiunt eam•Ergo spiritussanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit in lapsu in fonte plenitudinem tribuit ad Innocentiā•In confirmatione augmentum prestat ad gratiam•Quia in hunc mundum tota & late uicturum inter uisibiles hostes,& pericula gradiēdū est/in baptismo regeneramur ad

Sacramentum cōfirmationis.

Melchiades

uitam,

uitam, post baptismum confirmamur ad linguam, in baptismo ab-
luimur, post baptismũ reuocamur, ut sic continuo transituris suffi-
ciant regenerationis beneficia. Victuris autẽ necessaria sunt confir
mationis auxilia regeneratio per se saluat mox in pace, beati sæculi
recipiendos confirmatio armat, & instruit ad agones mundi huius
& prelia reseruandos, qui autem post baptismum cũ ad quæsita in
nocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, qa
iam nõ potest peccare post mortem hic si forte illud & iam require
re uelimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Aposto
lis ꝓfuerit aduentus spũssancti ipse dñs hoc eis euidẽter exponit, q
dico iquit uobis nõ poteritis ea portare mõ. Cũ aũt uenerit ille spũs
ueritatis, ipse uos docebit omnẽ ueritatẽ. Vñ cũ spũssãctus infũdit
tunc fides ad prudẽtiam & constantiã dilatatur, itaq; dispẽsationẽ
spiritussancti usq; adnegationẽ apl̃i dictat post uisitationẽ uero ei9
usq; admartyriũ contemptu salutis armãtur. Secũdo p Christũ cre
dimus, per spiritũ uero sanctum dono sapientie spirituales illumi-
namur, edificamur, erudimur, instruimur, cõsumamur, ut sancti
spiritus uocẽ audire possimus intellectũ dabo tibi & instruã te in
uia hac qua ingredieris, de spiritu sancto accepimus, ut spirituales
efficiamur quia animalis homo nõ percipit ea quæ sũt spiritus dei.
Et de spiritu sancto accepim9, ut sciamus inter bonũ malũq; decer
nere, iusta diligere, iniusta respuere, ut malicie ac superbiæ, repugne
mus ut luxurie, ac diuersis illecebris & fœdis, indignisq; cupiditati
bus resistamus, de spiritu sancto accepimus, uitæ amore & gloriæ
ardore, succẽsi, ut erigere a terrenis mentẽ ad superna & diuina ua-
leamus, hæc Melchiades ante mille ac ducẽtos & plures annos scri
psisse legit ex quo uides p cõfirmationẽ dari gratiam, & ob id sacra
mentũ esse nõ pridie, & ad questũ excogitatũ, & hic qd dixit Mel-
chiades antea scripsit. Eusebius sanctæ Ro. sedis eps, dum epis per
Campaniã & Tusciam huiusce rei formã tradit & nõ ueretur Beda Beda.
uenerabilis scribẽs in acta Aplõꝝ sic dicere. Si Philipp9 aplus esset,
ipse utiq; manum imponere potuisset, ut acciperẽt spiritum sanctũ.
Hoc enim solis pontificibus debetur. Nam presbyteris siue extra
epm, seu p̃sente epo, cũ Baptizãt chrismate baptizatos ungere licet,
sed quod ab epo fuerit consecratum non tamen frontem ex eodem
oleo signare, quod solis debetur epis & quod de confirmatione dici
mus hoc de extrema unctione credere possumus, ad hoc iterum
BBB

Innocentiũ ita loquẽtem audi, illud inquit superfluum uidimus & cætera adiectum ut de episcopo Ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nã idcirco presbyteris dictũ est, quia epi occupationibus aliis impediti, ad oẽs languidos ire non possunt. Cęterũ si eps aut post, aut ãte dignũ ducit, aliquẽ a se uisitandũ, & bñdicere & tangere chrismate, sine cunctatione cuius est ipsum chrisma conficere. Nã pœnitẽtibus istud infundi nõ potest, quia genus est sacramenti. Nã quibus reliqua sacramenta negãtur, & qũo unum genus putatur posse cõcedi? His igitur frater omnibus, quia tua dilectio uoluit a nobis exponi, prout potuimus respondere curauim9 ut & ecclesia tua Romanã consuetudinem a quã originẽ ducit seruare ualeat atq; custodire. Reliqua uero quę scribi, fas non erat cũ ad fueris interrogati, & dicere poterimus erit aũt dñi potentie, etiã id procurare, ut & tuã ecclesiã & clericos nostros qui sub tuo pontificio diuinis famulant̃ officiis, bene instituas & aliis formã tribuas quã debeant imitari. Habes itaq; multa licere epis quæ tñ sacerdoti minime licent, indignũ quoq; fuerit si totidẽ auctores reiicere uelis q̃ si dixeris esse figmẽta hominũ seu traditiones humanas ego tibi respondeo, qđ August. habet in lib. 4. de Baptis. cõtra Donati. c. 24. Si nõ quisq̃ in hac re auctoritatẽ diuinã quęrat, quãq̃ sed uniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutũ, sed semper retentũ est non nisi auctoritate apostolica traditũ rectissime creditur. Et hãc ueritatẽ in eodẽ lib. Nõ semel sed iterũ affirmat, & maxime in eodẽ. 5. lib. c. 23. Vbi sic inquit. Apostoli aũt nihil quidem ex inde perceperunt, sed cõsuetudo illa quæ apponebatur Cypriano ab eorum traditione exordium sumpsisse credendum est, sicut sunt multa quæ uniuersa tenet ecclesia, & hæc ab Apostolis præcepta bene creduntur quãq̃ scripta non inueniantur. Ea propter Clemens scribit Iulio & Iuliano in hęc uerba, omnibus festinandum est sine mora renasci. & Demũ consignari ab episcopo & septiformem gratiam spiritussancti percipere, quia incertus & si sit uniuscuiusq; exitus uite, cum autem regeneratus fuerit per aquam & postmodũ septiformi spiritus sancti gratia ab epo ut memoratum est confirmatus, quia aliter perfectus esse christianus nequaq̃ poterit, nec sedem habere inter perfectos. Si non necessitate sed in curia aut uoluntate remanserit, ut habeat quod a Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli præcipiente domino docuerunt, ut demum ex operibus bonis ostendat in his si-

Innocẽtius Anno dñi. cccc vii.

Augusti.

Clemens

militudinem eius,qui eum genuit patris,post hæc uero agnoſcat do
minum honorare,uides nunc ex apertis teſtimoniis hic confirmatio
nem & ordinationē ante mille & ducētos annos pro ſacramētis ec
cleſiæ nō ſolū ex Dionyſio & Epyphanio,ſed & Innocētio primo,q̄
fuit circiter Annū dn̄i quadringēteſimūquartū,ac aliis aperte ꝓba
ri.Et ꝗ hæc nō ab oībus ſed ſolis ep̄is conferre liceat.Sed forte mira
beris quur unus ego inter Germanos ſanctoꝝ patrū autoritati tan
ta tribuere audeā,ita ut in pleriſq; & toties illoꝝ ſenſa tam aſſidue
depromā,ac impēſe probē,nec tuas uelim imitari doctrinas. En ti
bi rationē expendā,in hebræoꝝ libris legimus magnā fuiſſe ſcholā
in qua fuerūt Eſra.Neemias/Zorobabel/Mardocheus/ac alii iudęi
non obſcuri nominis de ea fuit etiā Antigonus diſcipulus Simonis
iuſti,habuit Antigonus ille ſub tēpore ſecūdi tēpli duos diſcipulos
Zadok uidelicet & Byſſo,illi imbuerunt hanc opinionē,ꝗ reiicere
uellent oēs,quotquot ſcripſerunt ſupra uerba legis & prophetarum
& nudam dūtaxat uerborum intelligentiam imitari,hanc diuulgā
tes ſententiam ſic diuiſere Iudæos,ut etiam quidam in lege doctiſſi
mi ceperint illis adherere Contra nitentibus aliis utrimq; pugnatū
eſt acerrime,& orta eſt noua hæreſis quam a primo ſcilicet צדוק Zadok.
Zadok צדוקים hæreſim uocabant.Et erāt forſitan hii de quibus Zedokim.
toties uti mihi uiſum eſt apud Euangeliſtas & in actis apoſtolicis,
q̄ non crediderunt reſurrectionē mortuorū ſicut etiā ſcribit de illis Ioſephus.
Ioſephus in ſecūdo de bello Iudaico,ac.18.antiquitatum libro. Nō
crediderunt autem mortuorum reſurrectionem eo ꝗ ſecundū illos
non inueniretur in ueteri lege mortuos olim reſurrecturos.Et quū
illis obiceretur locus in Ezechi. c.37.de oſſibus mortuoꝝ dixerūt
eſſe ſomnium,aut ſaltem uiſionem nō rem eſſe geſtam.Nec unq̄ id
conſiderarunt quod Lucæ.20.Obiiciebat illis dn̄s dicens. Quia ue
ro reſurgent mortui,& Moyſes oſtendit ſecus rubum,ſicut dicit do
minum deum Abraham, & deum Iſaac,deum Iacob.Deus autem
non eſt mortuorum,ſed uiuorum omnes enim uiuunt ei. Hii quū karaim.
nihil niſi nuda uerba tenere propoſuerūt. קראים .i.textuales di
cti fuerunt & referunt eos adhuc in Ruſcia,Conſtantinopoli, ac
Salonica manere. Et quanquam ad annos aliquot ita perſtiterint
inter Iudæos reliquos, neq; præter Bibliam quicquam aliud rece
perint, tamen conatus ipſorum fruſtra fuerunt. Siquidem legem
abſq; interpretibus nec ſaluare, nec intelligere poterant, nempe

in his in quibus maxime egebant legẽ non intellexerunt. Sicut est
Exodi.xii. Exodi.12. ubi dicitur. Primo mẽse quartadecima die mensis ad ue-
sperã comedetis Asyma, usq; ad diem uigesimãprimã, eiusdẽ mẽsis,
ad uesperã ibi lex nõ dicit quis mẽsis, an Martius/an Septẽber de-
Numeri.xv. beat esse primus. Numeri.15. Loquere filiis Israel & dices ad eos ut
faciãt sibi fimbrias, p angulos.4. palliorꝫ ponẽtes i eis uittas hyacin
Deutero.xii. thinas hic magna cõquisitio facta fuit, qũo fymbriæ p quatuor An-
gulos fieri debuerint. Deute.12. Occide & comede & ibi tñ nõ est oc-
Leuiti.xxiii. cidendi modus. Leuit.23. Sumetis fructus arboris pulcherrimę ibi
tñ nõ dicit quę sit arbor ista. Et mille erãt istius generis exẽpla sine
quibus scripturæ ueritas apparere nõ potuit. Et quid factũ est? in
contẽptum priorum interpretum ceperunt illi. Saducei nouas do-
cere sententias. Et spretis maioribus parum abest Rabbanim illorũ
scilicet Iaphes/Ben/Setta/ac alii de Saduceorum secta plura & co-
piosiora scripserint cõmentaria, quam sint aliorum hebræorum Tal
mutici libri. Eo uenit ut nõ solũ a Christo uicti, sed & a cunctis re-
liquis hebræis spreti ac derisi fuerũt, creduntq; Iudæi Saduceos pri
mis interpretibus legis nõ paruam fecisse iniuriã. Ita mi Luthere,
timeo. Sic ab historiis & rerũ experiẽtia doctus, ubi sic pergere ue-
lis, si nõ peiora tñ & his similia nobis euenire posscrit. Tu enim nõ
recipis inter græcos. Dionysiũ/Theophilũ/Origenẽ/Cyrillũ/Atha
nasium/Chrysosto. Nazanzenũ/Nissenũ/Theophilactũ/Basiliũ/
Damascenũ/Didimũ/Facundũ/Nilũ/Photiũ/Theodorꝫ/Planudã
Sophoniũ/Palladiũ/Astiriũ/Philonẽ/Cosmam/Epyphaniũ/Euti-
mium, Nicetã, Climacẽ, Germanũ Constãtinopolitanũ, Antiochũ
Melitinũ, Andreã Cretensem, Ioannẽ Thessalonicẽsem, Nicepho-
ram, Psellum, Ignatiũ, Policarpũ, Paulũ monachũ, Papiã Hiero-
polytanum, Egesyppũ, Appollinarẽ, Ciniciũ, Cretensem Philippũ
Cretensem, Panthenonẽ, Rhodonũ, Asianũ, Clementẽ Alexandri-
num, Milciadem, Serappionẽ, Machillum, Corynth. epm. Hãmo-
nium, Triphonẽ, Hyppolitũ, Iuliũ, Affricanũ, Malchionẽ, Antio
chenum, Archelaũ, Cyrũ, Anatoliũ, Victorinũ, Curiũ, Lucianũ,
Nicomediæ passum, Eusebiũ Cæsariẽn. Methodiũ, Tyri epm. Eu-
stachium Antiochenũ epm, Marcellũ, Anticiranũ, Basiliũ anqui-
ranum, Theodorum Thraceñ, Eusebium Emisenum, Triphilum
Laucontc episcopũ Achatium Cæsariẽñ Serapionem, Appollinarẽ,
Laodicenæ Syriæ epm, Philanium, Cypri, Salaminæ epm, Diodo-

rum/Tharsensem/ Maximum Alexādrinum/Atticumpatriarchā/ Ioseph Thessaloniceñ/Zonarā/Tharasiũ/ Ioannem Ephesinum/ Marcum Atheneum/Ioannicium/Demetrium/Cydonem / Ioannē Euchaitarum epm / Esichiũ & sexcentos alios græcos authores. Et sicut illos contemnis & aspernaris ita nec inter latinos Hyreneum/ Cyprianum/Lactantiũ/Tertullianũ/Hierony. Ambrosium/ Aug. Gregorium magnũ/ Bernardũ/Bedā ac reliquos Latinos Authores recipies quibus tñ abiectis quō legē Christi intelligem9? At ꝓpterea forte cōfutatas eosdem, qa subodorabas illos unanimi uoto,cōcordiq; sentētia,cōtra te manibus/& pedibus pugnaturos, unde cũ resistere non possis ab illis te pulchre excutis/an non rem grandem temtaris? ademisti nobis/sat pulchris cōmentis Thomam/Scotum/Albertum/Gabrielē/Richardum/ Henricum de Gandauo/ Holkot/Brikot/Egidium de Roma/Bonauenturā/Gregorium Arimineñ. Marsilium/Thomam de Argētina/ Altisiodoreñ.Scotellum/Nicolaum de Orbellis/Bruliferum/Capreolum/Ioannem maioris/Durādum/ ac reliquos professores Scholasticos,sed nec tũc tibi satis erat,conaris & emedio tollere eos qui a Mille & pluribus Annis primas partes in ecclesia habuerunt. Sed ὠχῶτος ὁ ἀσεβὴς ὠχῶτος. Nā non sunt illa uasa,quæ facta fuere Baal quæ conburi debeant foris Hierusalem,& redigenda sint in puluerem in Conualle Kidron neq; cōburi meruerũt,uelut hii libri in Epheso,de quibus actuũ.9 scriptum est,ubi contulerunt libros & conbusserunt eos coram omnibus & computatis preciis illorũ inuenerunt Pecuniā Denariorum quinquaginta Milium. Taceo hic de Decretis totidem sanctorum Patrum,in tam sanctis conciliis congregatorum,quorũ ego unicus & abortiuus Pauli contra te totidē milia cito. Et quia hos irreligiose cōtemnis. Vnde datus es in reprobũ sensum,& de te ac tuis ꝑpetuo dicetur. Obscuratum est insipiens cor eorum. Euanuerũt in cogitationibus suis &c. Sed quia conaris ut sentio omnino uerba/uel Euāgelii/uel Pauli ad nudam,ne dicam crudam intelligentiam,pro tuo captu ac ad libitum trahi debere, quam opinionem uideo omnino reuellēdam esse. Vnde aliqua contra te dicere statui. Dico itaq; nullis usus ambagibus,uelis nolis dabis in euangelio quedā esse latentia,& obscura qualia,& in Esaia fuerunt,que si non exposuerit Philippus,nunq̄ Eunuch9 lector intelliget. Videamus obiter an & quō mea consistant Math.3.Ioannes Baptista ait,facite fructum dignũ

pœnitentie. Nunquid expressit hic/qui sunt pœnitenciæ fructus, & iterum ibi, ipse uos baptisabit in spiritu sancto/& igni. Quis non uidet hic obscurum esse sermonem, qui in diuersas possit trahi sententias. Ignis enim cōsumens deus est, & hic dicit baptisabit in spiritu sancto & igni, quum tamē ad Nicodemū dixerit dominus. Nisi qs renat9 fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō poterit intrare regnū dei. Et nunq̄ perpetuam uirginitatem Mariæ tuebimur, si non illud Mat. sane intellexeris. Non cognoscebat eam donec peperit filium suum primo genitum. Matthæi. 5. Putaret iudæus aliquis etiam a dn̄o mitibus hanc solā quā habitamus terram esse promissam qn̄ dicit. Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram qualem lacte & melle manantem uetus promissio patribus addiderat, in his aūt oibus ut cæteros taceā unicus ille Hiero. nobis satisfecisse uidetur.
Math. Math. 11. Nemo nouit filiū nisi pater nec patrē qs nouit nisi fili9 & cui uoluerit filius reuelare. Math. 14. Qui habet dabitur ei & habūdabit qui aūt non habet & qd habet auferetur ab eo, hos locos, tāq̄ obscuros, nunquid nō antea diu nobis exposuere Chrysosto. Theophilactus & alii? in Luca etiā reperies quod te offendit si non recte
Lucas intelligas. Qūo putas illud anim9 simplex accipiet. quo Lucæ nono dicitur filius hominis nō uenit animas saluare, sed perdere? Quum tn̄ alibi dicat filius hominis uenit saluū facere quod perierat. Hæc tn̄ quomodo debeāt intelligi docuit Ambrosi9 docuerūt & alii, sed & in principio erat uerbū & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum. Qūo & illud caro factum sit, quomodo maiores nostri intelle
Paulus xissent, si non Theophilus Alexandrinus/ si non Chrysostomus/ Theophilactus/Cyrillus/Augustinus/& alii docuissent. ad Paulū uenio & primam ad Romanos epistolam uideamus in qua fere tot sunt mysteria, quot uerba illic continētur. Quomodo enim intellectus nondum exercitus illud intelliget. Quū nondum nati fuissent aut aliquid boni egissent, aut mali ut secundū electionem propositum dei maneret & non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est Iacob dilexi Esau autem odio habui, huius intellectum quum ex Augustino de prædestinatione, de gratia & libero arbitrio, ac aliis ante mille annos didicerenus, quid iam opus est querere glandes quū fruges habueris. Et licet de petra in instrumento ueteri multa habeas, tn̄ si non uenisset, Paulus ac nos docuisset hanc petram esse spiritualē quis unq̄ id cre

didiſſet: Omitto hic de lapide angulari de lapide offenſiõis. Et nec dum recte ſpritalem hanc poſſes intelligere petrã. Si non Orige. Hierony. Chryſoſto. Aug. ac aliis ſanctis credideris. Qd ſi nec ſcripturarum auctoritas & antiquitas, nec miraculoꝝ poteſtas, nec morum ſanctitas, nec rationis ueritas, uos uincit abite inquit Auguſt. .13. lib. contra Fauſtum. c. 6. confuſi & redite cõfeſſi. Sed pergo in euangelio niſi ueterum interpretationi ſteterimus uidentur licet non ſint, loci nõnulli ſibiipſisdiſſidentes ac plane cõtrarii, dixit dñs Matthæ. 5. Sic luceat lux ueſtra corã hominibus uꝫ uideãt opera ueſtra bona. Quũ tñ dicat in eodem loco neſciat dextera tua quid faciat ſiniſtra, & iterum attendite ne iuſticiã ueſtrã faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis, legis. Matth. 6. Nolite poſſidere aurum dicit dñs. Neqꝫ argentum, neqꝫ pecuniã in zonis ueſtris, non peram in uia, neqꝫ duas tunicas, neqꝫ calceamenta, neqꝫ uirgã. Mat thæi. x. Et qui habet duas tunicas det non habenti. Et tñ Lucæ. 22. dicitur. Nunc qui habet ſacculum tollat, ſimiliter & peram & qui non habet uendat tunicam ſuã, & emat gladium. Dein ad Petrum dicit Angelus. Actuum. 12. Præcingere & Calcea te caligas tuas, & fecit ſic/dixerat, nolite ſolliciti eſſe dicẽtes, quid mãducabimus/aut quid bibemus/aut quo operiamur, Hæc eñi omnia gẽtes inquirũt, & iterum nolite ſolliciti eſſe in craſtinũ, attamẽ legit Actu. 11. Surgens unus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritũ, famẽ magnã futurã in uniuerſo orbe terrarũ que facta eſt. Sub Claudio diſcipuli autẽ pro ut quiſqꝫ habebat, propoſuit i miniſterium mittere habitantibus in Iudea fratribus, quod & fecerunt mittentes ad Seniores per manus Barnabe & Sauli, & quia legitur Math. 16. Quũ ueniſſent diſcipuli eius trans Fretũ, obliti ſunt Panes accipere. Vbi uidet, ꝙ prouiderint ſibi aliquãdo diſcipuli. Etiam in preſentia domini de cibo/ac potu. Quare loca iſta euangelii ea nõ ſicuti iacẽt debẽt ac poſſunt intelligi. Qd ſi oino ita intelligas/ac ita uis peccauit Etiã Paulus ſcribens Tito, penulam, quã reliqui Troade apud Carpum ueniens/affer tecum, & libros. Maxime autem & membranas Sed abſit hoc impingere illi quẽ uox domini uas electionis appellat. Quod ut magis corroborem. Nunquid non apparẽt, & illa contraria Lucæ. 9. ubi dicit. Qui non eſt aduerſum uos pro uobis eſt, & eodem teſtãte euãgeliſta. Qui nõ eſt mecum/cõtra me eſt, uos nolite uocari Rabi Math. 23. ꝙ eſt interpretatũ magiſter Ioã. 1. & 2. tamẽ

Auguſtinus
Matthæ.
Lucas
Acta apoſtolorũ.
Matthæus.
Paulus
Lucas
Matthæ.

iam sunt infiniti, quos magistros uocamus. Nō poterat inquit Marcus ibi uirtutē ullā facere, nisi paucos sanare infirmos. Qđ te reddet ambiguum si cogitaris, quomodo ipse sit omnipotēs ille sermo, qui dum silentiū teneret omnia de regalibus sedibus uenerit. Et in Matheo superfluum esse dictum putabit aliquis, dum ad discipulos loquitur dominus dicēs. In quācūq; ciuitatem intraueritis/ibi manete, donec exeatis, & Luce. 9. In quācūq; domū intraueritis/ibi manete, & inde ne exeatis. Quomō enim predicare uniuerso orbi potuissent, si nunq̄ e domo ire licuisset. Et tyrannicum uerbum esse putas si non uere intelligis quo dicit, ignem ueni mittere in terram Luce. 12. & Math. 10. Nolite em̄ arbitrari, quia uenerim pacē mittere i terram, non ueni pacem mittere in terram/sed gladium, ueni enim separare hominē aduersus patrem suū/& filiam aduersus matrē suā/& nurum aduersus socrum suam. Nonne hæc occidit littera? nōne uidentur indigne relata ab authore pacis, quem Esaias principē pacis uocat, cui Angeli pacē cecinere, de quo Paulus ad Ephe. Ipse est pax nr̄a, qui fecit utraq; unū, qui & solus deus pacis nō dissensionis dicitur, qui & nouissime dixit, Pacem meam do uobis/pacem relinquo uobis. Deinde oportet semper orare Luce. 18. Et ubi hoc manebit orantes/nolite multum loqui? Et quia in orationis materiam incidimus, dic mihi orationis modum ac locum an non diuersum ac uarium in euangelio, & Paulo inuenias? orandi namq; modū Euangeliste duo Math. 6. & Lucas scripserunt. Apud Matheū habes. Panem nostrum super substantialē/da nobis hodie. Lucas uero habet. Panē nostrū quotidianū. Qui & breuius orationē dominicā enūerat? in eo nāq; minime fateri doceris, Qui es in cœlis, nec oras. Fiat uolūtas tua. Sicut in cœlo & i terra. Sed nec libera nos a malo. Am̄. Que dum simplex christifidelis intra se cogitarit ac ad sanctoꝝ scripta sese non uerterit, nescio quid suspicari posset de euangelio Luce quasi curtato, at nostrum est ita orare, sicut didicimus ab auis & ꝑauis nostris, sicuti ab ubere materno suximus. Licet etiam dominus dixerit. In Math. sic uos orabitis. Et in Luca. Cum oratis/dicite. Tamen in oratione pernoctans, orans deinde in mōte Olíueti in ara Crucis, etiam alia/ut orare possimus admisisse uidetur, damnatur ergo tuorum opinio. Nihil preter orationem dominicā, orare uolentium. Nam sic quomodo faciemus patribus in deserto, qui tēpore Chrisosto. eodem Chrisosto. in duabus homi. testāte sic ad mē

Lucas

Esaias

Paulus

Lucas

ſam orarunt Benedictus deus qui paſcis me a iuuẽtute mea/qui das
eſcam omni carni, imple gaudio & lęticia corda noſtra, ut oẽm ſuf- Benedictio ad mẽ
ficientiam habentes,abũdemus in omne opus bonũ in chriſto Ieſu ſam patrũ primiti
domino noſtro, cum quo tibi gloria/honor/& imperium/cum ſãcto ue eccleſiæ.
ſpiritu in ſecula Amen. Et iterum gloria tibi domine/gloria tibi ſan- Gratiarũ actio.
cte/gloria tibi rex/quoniam dediſti nobis cibos in leticiã,imple nos
ſpiritu ſãcto,ut inueniamur incõſpectu tuo beneplacẽtes quando
reddes unicuiꝗ ſecundũ opera ſua,nõ eſt loci preſentis enumerare
quantũ hic hymnus inter opera Chriſo.bis a me repertus/tam ſan-
cto uiro placuerit/ſatis hic fuerit,etiã ultra dominicã oratione orare
licuiſſe ueteribus. Sed forſan antiquiora expectas. Nõne Luce ulti. Lucæ vltimo.
legitur. Erant ſemper laudãtes in templo & benedicentes deum. Et
Pau. ad Ro. i. Sine intermiſſione memoriã ueſtri facio ſemp in ora-
tionibus meis. Hortatur quoꝗ Ro. dicens, orationi inſtãtes, ac iterũ Ad Roman. xii.
illos monet dicẽs. Adiuuetis me in orationibus ueſtris. Ad Phili. i. Ad Philip.
Gratias ago deo meo in omni memoria ueſtri ſemper in cũctis ora-
tionibus meis. Et ad Thimo. obſecro primũ omniũ fieri obſecratio- Ad Thimoth. ii.
nes/orationes/poſtulationes/gratiaꝝ actiones/pro omnibꝯ homini-
bus/pro regibus/& omnibꝯ qui in ſublimitate cõſtituti ſunt/ut qui-
etam & trãquillã uitam agamus in omni pietate/& caſtitate. Vnde Actuum. xii.
oratio fiebat ſine intermiſſione ab eccelſia ad deum pro Petro. Et in
actis Apoſtoloꝝ de Paulo legitur. Quũ hæc dixiſſet orauit cũ om- Actuum. xx.
nibus, & ĩ alio loco Lucas ait, poſitis genubus in littore orauimꝯ. Et Actuum. xxi.
non eſt fere aliqua epiſtola Pauli, in qua non recordet orationum
ſuarũ. Sed putas nihil aliud orarit, quã orationẽ a domino preſcri-
ptam. Quod ſi aliquid aliud orauit, reſtat ut dicas hoc de oratiõe p̃-
ceptũ nõ ſic intelligendũ eſſe, ut præter id nihil orare liceat. Et iam
id merito reuocabis, quo tui te auctore docuerũt in participatione
ſacro ſancti myſterii corporis/& ſanguinis domini, nihil aliud orã-
dum/quam Pater noſter (ut ipſi cum uulgo dicunt) quod ſi mihi
primam eccleſie faciem obiecerint. En illis reſpõdeo Act. c. 6. In hæc
uerba ſcriptum eſt, orantes impoſuerunt eis manus, ſed putas nihil Actuum. vi.
aliud/quam orationẽ dominicã perorarint. Actuum. 2. dicitur erãt Actuum. ii.
perſeuerantes in doctrina apoſtoloꝝ. Et communicatione fractiõis
panis, & orationibus, an non hic ueri ſimile ſit apoſtolos etiam ali-
quid aliud oraſſe, quod tamen ſcriptum non inuenias. Teſtatur ip-
ſa ſcriptura, quomodo Petrus & Ioannes aſcendebant ad templum

Actuum.xiii. ad horam orationis nonam Petrus ponens genua orabat. Ac iterũ ascendit Petrus in superiora domus, ut oraret. Et Actuum.14. Cum orassent cũ ieiunationibus cõmendauerunt eos domino. Credis autem illos nihil aliud orasse, quam quod prescripserit illis dominus. Etiam si dixerit, orantes sic dicite. Sed adhuc forte non credis, en in

Act.i. Actis apostolicis ita legitur, hii omnes erant perseuerãtes unanimiter in oratione cum Mulieribus & Maria matre Ihesu/& fratribus eius. Ac iterum orantes dixerũt. Tu domine qui corda nosti omniũ ostende quem elegeris ex his duobus unum accipere, loco ministerii huius & apostolatus de quo preuaricat9 est Iudas, ut abiret in locum suũ. Vides hic etiã apostolos aliis orasse uerbis, sed forte Hymnos & Psalmos Symbolum Athanasii, cãtum Angelicũ, ac alia per Damasum Gregorium, ac alios instituta damnabis. Dic ergo Paulus quid sibi uult ad Ephesios capitu.5. dicens. Impleamini spiritu sancto loquentes uobismetipsis/in Hymnis/& Canticis spiritalib9, an prohibebis quatuor in Apocalypsi animalia. Et.24. seniores habẽtes coram agno cytharas & phialas aureas, plenas odoramentorum que sunt orationes sanctorum, ne canant/& dicant/dignus es domine aperire librum & soluere signacula eius? aut prohibebis Angelum/ne stet ante altare, & habeat Turribulum aureũ, cui data sunt incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum dei, & ne ascendat fumus incẽsorum de orationibus sanctorũ, de manu Angeli coram deo. Et multa sunt illius generis, que si non recte intelligas inter se cõtraria, apparent. Ad quorum tñ rectam intelligentiam.

Iois. Thessalo. Ioannes Archiepiscopus Thessalonicensis apud Græcos,

Augu. Augustinus apud Latinos nos pulchre duxerunt. At quãtum ex tuis libris sepe uidere licuit nihil admittis, nisi qđ expresse in Bibliis contineat, & hic me tecũ iterũ fabulari oportet, legim9 de domino, ibat per ciuitates & castella do-

Luc.xiii. cens Luce.13. Factum est in una dierum docente populum, mansit ibi duos dies, & multo plures crediderunt in eum propter sermonẽ eius, Circuibat totam Galileam docens in Synagogis eorum Mat.

Mat.iiii. 4. Circuibat Iesus omnes Ciuitates & castella docens in Synagogis eorum Mathæ.9. Docebat eos in parabolis multa & dicebat illis in

Mat.ix. Marci.iiii. doctrina sua Marci.4. facto Sabbato cœpit in Synagoga docere & multi audientes admirabãtur in doctrina eius dicentes. Unde huic hæc omnia? Marc.6. Et antea Marci.1. Eamus in proximos uicos &

ciuitates ut ibi prædicem, ad hæc enim ueni. Et inuenerunt eum in templo in medio doctorum audiētem illos/ & interrogantē eos Lucæ. 2. Et ipse erat predicans in Synagogis/Gallileę Lucę. 4. Descēdit in Capharnaum Ciuitatem Gallileę. Ibiq; docebat illos in Sabbatis & stupebant in doctrina eius Lucę. 4. Sedens docebat de Nauicula turbas Lucę. 5. factum est in alio Sabbato, ut intraret in Synagogā & doceret Lucę. 5. Et multa sunt alia in euangelio, que licet dicant dominū fuisse in Chana Gallileę iuxta mare Tyberiadis/i Capharnaum/Nazareth/Bethania/Ephrem/Hierosolima/uia in Emaus, & alibi. Tamen nō p omnia exprimunt quę illic dixerit docuerit & fecerit. Iesus, an non aliqua seorsum putas/docuit Christus. Sicut descendentibus turbis exposuit illis parabolam, ut intelligerēt scripturas. Eā propter & Ioannes multa quidem/& alia signa fecit. Iesus in conspectu discipulorum suorum quę non sunt scripta in libro hoc. Nolim tamē hic uel alibi approbare Apocrypha de quib9 Gelasius Papa. Nec eas fabulas aniles, somnia, aut Nenias, quibus quorundam libri, quos quadragesimalia uocant, toti repleti sunt, ex quib9 si nugas tollas charta tibi remanebit uacua. Illi ueritatis uiam relinquunt, & meris oblectantur figmentis. Sicuti de triduana ualedictione Marie, de amisso dente in Torrente Cedron, de euulsis capillis, & a Ioanne uirgini porrectis. & mille aliis, unde & factum est, quod pulchra allegoria nuper quidam ex illis diuam uirginem porco compararit. Interim tamen & si in hac re totum tibi me dedam, ea quę ad nos per tot seculoꝝ successiones uenerunt, abrogāda non sunt quę, cum intellexerimus christiane religioni nō esse cōtraria, credere possum9/atq; debemus a domino forsan aut saltim ab apostolis tradita. Nosti Paulum ab Hierusalem per circuitum usq; ad illiricum repleuisse euangelium christi. Hunc aliquandiu fuisse in Damasco, mansisse apud Petrum diebus quindecim in Hierusalē, Nec ignoras etiā qualia facta sunt illi Anthiochie. Iconi & Listris Et probe scis hūc Titū reliquisse Cretę, quomodo profect9 sit Tharsum Barnabas, ut quereret Saulum quem quum inuenisset produxit Antiochiam. Et annum totum conuersati in ecclesia docuerunt turbam multa. Quod abierunt Seuleutiam & Salaminam, uenerūt usq; ad Paphum. Deinde uenerūt Pergen Pamphilie ac Antiochiā Pisidię uolentibus illis hunc in Iconium lapidare confugerunt Licaoniā uenerūt Lystriam & Derben. Et dies me deficeret, si enume-

Lucas. Ad Ro. xvi. .i i. Corinth. xi. Ad Gal. ii. .i i. Thimo. iii. Ad Titum. i. Actuum. xi. Actuum. xiii. Actuum. xiiii.

boup

ratem de his quę cõtigerẽ Paulo in Athalia/Phrigia/& Galathię re/
Actuum.xvi. gionib9,quomodo uenissent in Mysiam/Samotratiam/Neapolim
Actuũ.xvii. Philippis/Amphipolim/Apoloniam/Thessalonicẽ.Beroam/Corin/
Actuum.xviii. thum/Athenas/Ephesum/Macedoniam/Græciam/Asson/Mytile/
Actu.xix. nen/ Chiũ/ Samũ/Myletũ/Rhodũ/Patharã/Tyrum/Ptolomaidã/
Actuum.xx. Cęsaream/Lydiam/Lystrum/Gnydium/ Crętam iuxta Salaminã/
Actuum.xxi. Thalassan/Syracusam/Puteolos & demum Romam.Putas autem
in his locis omnibus nihil egerit/nihil docuerit/nihil faciẽdum tra
Actuum.ix. diderit quam quod Lucas in suo itinerario expressit. Nõne fuit cũ
discipulis qui erant Damasci per dies aliquot.Loquebatur gentib9
& disputabat cum græcis,& per tres menses disputabat in Synago
gæ.Nunquid non una Sabbati,quum couenissent ad frangendum
Actuũ.xx. panem protraxit Paulus sermonem usq; ad mediam noctem?Et per
triennium testatur se nocte ac die docuisse in Epheso,inuentis disci
pulis manserunt in Thyro diebus septem. Syracusę mansit triduo
Actu.ultimo postea peruenit Rhegium in hospitio Romano predicabat iudeis
a mane usq; ad uesperam.Ibiq; mansit toto biennio in suo conductu
docens que sunt de domino nostro Iesu christo cũ omni fiducia sine
prohibitione.Credis autẽ hęc omnia quomodo dicta fuerint ex or/
dine esse prescripta? Quis me prohibet credere Petrum ac Paulum
quorum uterq; se senem esse fatetur Rome plurima tradidisse/& in
stituisse quę iam quasi per manuũ traditionẽ seruamus.Fecit pro/
Policrates Ephe/ culdubio id Ioannes Euãgelista qui & se seniorem sicut & eum Po
seorum eps. lycrates uocauit,& si de aliquo apostolo credẽdum fuerit q aliqua
tradiderit,quę tamen scripta non sunt de Paulo in primis credendũ
Paulus.i. Cori.xi. erit.Hoc est quod ad Corinthios de communione Panis & Calicis
scribens, ait,cætera quum uenero disponam. Quid quod Ephesiis
scribẽs, ut sciatis inquit quę circa me sunt,quid agam omnia uobis
Ad Ephe.ii. nota faciet.Tychicus charissimus frater & fidelis minister in domi
no,quẽ misi ad uos in hoc ipsum,ut cognoscatis quę circa nos sunt
Ad Coloss.iiii. Ad Colosenses non scribit omnia,sed & nunciat per alios dicens Ti
.ii.ad Timoth .ii. chicus & Onesymus enumerare debẽt omnia,ad Thimoth.ita scri/
bit.Quę audisti a me per multos testes hęc cõmẽda fidelibus homi
nibus,qui idonei erũt & alios docere,& multa sunt illis similia quę
in alio loco pariter tibi citaui.Ex quibus habemus etiã a Paulo quę
dam esse tradita,quę tamen scripta non sunt.Et tu qui nihil aliud
recipis,nisi quod in euãgelio,uel Paulo ordinatum legis. Nec ali/
quod

quod quasi per manuū traditionē credis dic mihi. Quomodo uelles tu collectas reponere sicut ordinauit Paulus in ecclesiis Galathiæ. Corinth.xvi.
Quomodo gaudet & idem Paulus in præsentia Stephanæ & Fortunati. Et Achaici quoniam quod Corinthiis deerat, ipsi suppleuerunt, ubi est illa epistola quam Corinthii Paulo scripserunt. Sed & ubi illa erit epistola de qua idem ad Corinthios scribit, dicens. Scripsi uobis in epistola ne commisceamini fornicariis. Sed putas hic mentitur Paulus qui ante hoc caput quintum epistolæ prioris ad Corinthios non inuenitur. Corinthiis illam scripsisse epistolā, nec illam priorem talem dicere potes. Nam antea dixit, scripsi uobis in epistola ne commisceamini fornicariis & sequitur, nunc autem scripsi uobis non commisceri. Et quia non omnia per epistolam tradidit, unde iterum ait. Misi ad uos Thimotheum qui est filius meus charissimus & fidelis in domino, qui uos cōmune faciat uias meas quæ sunt in christo Iesu. Sicut ubiq; in omni ecclesia doceo. Et qd' de Paulo dicimus hoc & de aliis apostolis in aliis regionibus dicere possumus. An non ea propter secunda Ioannis Canonica capite unico legitur plura habens. Vobis scribere nolui, per chartam & atramētum, spero enim me futurum apud uos & os ad os loqui, ut gaudium uestrum plenum sit. Et iterū in tertia epistola. Multa habui tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te uidere & os ad os loquemur. Et ut illud apertius ostendam. En. 2. ad Thimotheū. 4. scribit Paulus. Demas me dereliquit diligens hoc sæculū & abiit Thessalonicam, Crescēs in Galathiam. Tytus in Dalmatiam. Lucas est mecum solus. Tychicum autem misi Ephesum. Penulam quā reliqui Troade, apud Carpum &c. Dic mihi an ociati fuerint in hisce locis. Crescens Tytus, ac Tychicus non docentes fidem Christi ac quæ fuerint instituenda, an frustra Tyto scribit, reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & increpa illos dure ut sint sani in fide non intendentes iudaicis fabulis & mandatis hominum auertentium se a ueritate, sed & non es memor eius, quod legitur de Petro, quod Iudæos & habitātes in Hierusalem aliis uerbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, & multa prodigia, & signa per Apostolos in Hierusalem facta fuisse, testantur eorum acta. Et iterum per manus apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et iterū de illis omni die non cessabant in templo. Et circa domos, docentes & euan

Corinth.vii. Corinth.v. Corinth.iiii. .ii. Canonica Ioannis. Ioannes in tertia canonica. .ii. Ad Thi.iiii. Actuum.ii. Actuum.ii. Actuum.iiii.

Actuum.viii. gelizantes Iesum christum uerbum dei. De Philippo uero dicitur. Philippus pertransiens euangelizabat Ciuitatibus cunctis donec
Actuum.xi. ueniret Cæsaream. Et illi qui dispersi fuerunt a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, pars ambulauerũt usq; Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes uerbum, nisi solis Iudæis. Et putas Iacobus nihil fecerit nisi q; scriptum habes, ueniẽte Pau
Actuum.xi. lo in Hierusalem & narrante illo per singula quæ deus fecisset in gentibus, per mynisteriũ illius, aut credis frustra dixerint Iacobus & seniores. Vides frater quot milia sunt in Iudæis qui crediderunt
Iaco.i. & omnes emulatores sunt legis. Sed & de Iacobo non credes alia dicta aut facta quam quæ scripserit duodecim tribubus in dispersiõe
.i. Petri Et Petro scribente ad eos qui sunt Ponti/Galatiæ/Capadotiæ/Asiæ & Bythiniæ/putas nihil hic egerit, quam quæ in Biblia habemus? Sed & de Ioanne qui scripsit ad septem ecclesias quæ sunt in Asia. Nũquid credis nihil fecerit nihil ordinarit in Epheso. Smyrna pergamo. Thyatira. Sardis. Philadelphia/& Laodicia quam quæ similiter in Biblia reperiuntur an iuditio tuo mentiunt Ignatii epistolę
Nota authores primitiuę ecclesię. Hyreneus/Egesippus/Policrates cuius meminit Hierony. in cathalogo scriptorum. Euagirus Epyphanensis/ Philostorgius/Ioannes Tonarus monachus/Chrysostodolus/Theodoritus episcopus Cyri Sophonius archiepiscopus Hierosolymorum/Palladius episcopus Elenopolis/ Eusebius/ Cosmas monachus / Socrates/ Sozomenus/ Theodorus/Facundus/Germanus archiepiscopus Constantinop. qui omnes res in ecclesia gestas multis etiam uoluminibus expresserunt. An non tibi dignum esse uideretur nos minime credere debere de martyribus qui tempore Diocletiani in Palestina pro Christi nomine passi fuerũt. Sed nec dum Hypoliti/Thebani papæ ecclesiasticam historiam, aut Zonaræ historiam, de Imperio Diocletiani. Et Maximiani, ac magni Constantini, ac alios græcos fidedignos autores ut scio uidisti hos olim ubi e blattis liberari dabit fugies quasi a facie uenti. Et tu qui tã solerter Iudicas oia, ubi habes institutionem diei dominicæ, cuius meminit Ioan. dum esset in Insula Pathmo. Attamen nũquid non Sabbatum christiani obseruãt
Augustinus. ut cum Augustino queram lib.19. contra Faustum. c.18. de quadragesima ac ieiunio, putas mentiuntur Theophilus ac Clemẽs Petri discipulus etiam Hieron. & alii. Sed ut ad Augusti. iterũ reuertar habet is lib. 3. contra Faustum auctoritas tot gentium cõsensione,

per successiones apl'oꝝ/Eporũ/conciliorũq; roborata uobis aduersa
est. Demũ ad casũ necessitatis redeo, pinde hic facis ueluti circa fidẽ
ac bona opera fecisti. Si quidem solam fidem sine operibus ad salu-
tem sufficere dicis. Sed reuera iuxta uerbum prophete, pallium bre
ue est nimis, utrumq; cooperire non potest, in casu namq; necessita-
tis licet sufficiat ipsa fides. Sed scienti bonum & non facienti, pecca
tum est illi. At forte non credis circa hanc blandulam opinionem te
ac tuos tam late errare. Quare in laudem dei ac ad salutem uiuenti-
um, & hoc mõstrum noue & irreligiose doctrine iugulabo, responde
si potes an secundum te frustra legitur. i. Ioannis, precursorem do-
mini poenitentiam agendam predicasse, quam etiam Saluator per-
ficiendam pcepit. Hãc licet ex Grçco uocabulo Metaniã, hoc ẽ solã
transmentationẽ esse dicas/quasi poenitentia in solius animi ad deũ
conuersione consistat. Tamen & hic uelut in plerisq; toto coelo te er
rasse scias, siquidem Sanctus Maximus, deinde magnus pater Ioã- Sãctus Maximus
nitius Graeci auctores, quando methanie materiam tractãt hanc Magnus Ioãnitius
non solũ in aĩo consistere dicunt Sed & ad transmentationẽ illã oris
confessionẽ ac opera ad salutẽ qñ tp̃s dat exigũt. Immo magnus ille
Ioannicius q̃ñ de Methania agit, ex Canonibus apostolicis, sancto
maximo, Isidoro Graeco/Dionysio Ariopagita ac aliis sacris Docto-
ribus diuersa peccata enumerans, Methaniam (quã nos satisfactio
nem dicimus) per gradus temporum metitur, & hoc esse docet, q
in Euangelio legitur, facite fructus dignos poenitentie, non enim sa
tis est esse arborem, sed ut fructum afferat exigitur, sed forte que di-
co non credis, dic ergo quur toties in Euangelio repetitum legimus Luce.iii.
omnis arbor que nõ facit fructum bonum, excidetur & mittetur in Math.iii.
ignem, nonne haec uerba Ioan. erant quibus addidit dominus di-
cens, ex fructibus eorum cognoscetis eos. Nõ omnis qui dicit mihi,
Domine domine intrabit in regnum coelorum. Sed qui facit uolun
tatem patris mei qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum Math.vii.
& hoc est q, per parabolã de semine tradidit dominus dicens, semẽ
quod cecidit super terram bonam/dabat fructum aliud centesimũ
aliud sexagesimum/aliud tricesimum. Ac iterum qui in terram Math.xiiii.
bonam seminauit, hic est qui audit uerbum/& intelligit/& fructũ
affert. Et iterum aliud semen cecidit in terram bonam & dabat fru-
ctum ascendentem & crescentem, Sed adhuc forte nõ credis, dic er Math.iiii.
go an non in hoc clarificetur pater qui in coelis est quando fructum Ioan.xv.

plurimū attulerint discipuli, aut mentitum est quo ueritas ait om-
nem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum & omnem
qui affert fructū purgabit eum, ut fructum plus afferat. Sed quid
per fici maledictionem intelligis, quādo in euangelio legitur, uidēs
Fici arborem unam secus uiam uenit ad eam, & nihil inuenit in ea
Matthei.xx.& nisi folia tantum & ait illi, nunquā ex te fructus nascatur in sempi-
Lu.xii. ternum, & arefacta est continuo Ficulnea. Sed forte Paulum expe-
.ii.Corin.ix. ctas, dic ergo quid hoc sibi uelit, qui parce seminat, parce & metet.
Et iterū q̄ seminauerit homo hec & metet, quoniam qui seminat in
carne sua de carne & metet corruptionem, qui autem seminat in spi
ritu, de spiritu metet uitam eternam, bonum autem facientes non
ad Galla.v. deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes Proin
ad Ephe.v. hortatur Ephesios dicens, ut filii lucis ambulate, fructus enim
lucis est in omni bonitate & iustitia & ueritate, probantes quid
Ad Collo.i. sit beneplacitū deo, & in alio loco ad Collossēses ait, ut ambuletis.
Deo per omnia placentes in omni opere bono fructificantes. Quod
si iterum calumniari ceperis, sat fruct9 esse illius arboris si Christo
crediderit citans illud Matthaei. 17. Si habueritis fidē sicut granū
sinapis &c. Dic ergo quur in euangelio legitur. Quid hic statis tota
Math.xx. die ociosi ite in uineam, Voca operarios & redde illis mercedem.
Math.ix. Quare lamentatur dn̄s dicens messis multa operarii pauci, rogate
dominum messis ut mittat operarios in messem suam? Quur excla-
mat in seruum inutilem dicens. Serue male & piger oportuit te cō-
mittere numulariis &c. Quur hunc proici iubet in tenebras exterio
res? Quur laudat illum seruum quem cōstituit dn̄s super familiam
suam, ut det illis cibum in tempore? Quur hunc beatum esse dicit?
quē qn̄ uenerit dn̄s inuenerit sic facientem? An frustra malos male
perdet & locabit uineā suam aliis agricolis qui reddant ei fructum
temporibus suis. Vide nunc q̄ egregie illusus sis, qui docueris nos
ociosos & quasi stertētes in regnum dei posse uenire, ꝙ si euangeliū
Math.xxiiii. uidere nolueras potuisses saltim in Paulo uidere. Nōne Paulus ait
Reddet unicuiq; secūdū opera sua, his quidē qui secūdū patientiā
boni operis gloriā & honorē & incorruptionē querētibus uitā aeter-
ad Ro.i. nam. Quur Rom̄ obsecrat p misericordiā dei ut exhibeant corpora
sua hostiam uiuentē sanctā, deo placētem, rationabile obsequium?
ad Ro.xii. Quur nos monet ut in oībus exhibeamus nos sicut dei ministros in
castitate, in scientia, in longanimitate &c. Si satis erat habere fidē,

quur scribit ad Galathas qđ dum tẽpus habemus, operemur bonũ ad oẽs. Quur testat̃ Ephesеis nos esse factura dei creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ preparabit deus ut in illis ambulemus Quur monet Thimotheũ ut laboret sicut bonus miles christi Iesu & Titum rogat ut se exemplum præbeat bonorum operum, nonne qui facit bonum habebit laudem. Et quod magis est. Nonne unusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum laborem prima ad Corinthi. 3. Aut mentitur Paulus dicens. Si quis super edificat supra fundamentum hoc, Aurum/Argentum/lapides preciosos lignum/fœnum/stipulam uniuscuiusq; opus manifestum erit, & si cuius opus manserit quod super edificabit mercedem accipiet, hoc est quod ad Ro. optat gloriam & honorem & pacem omni operãti bonum, hoc est q; non auditores legis iusti sunt apud deum. Sed factores legis iustificabuntur. Inde fit ut nõ in sermone sit Regnum dei, sed in uirtute, & hinc Paulus ait. Vnusquisq; quod fecerit bonum hoc recipiet a domino siue seruus siue liber. Hinc Petrus ait. Fratres magis satagite ut per bona opera certam uestram uocationẽ & electionem faciatis, at forte iterum ex me Christi uerbum expectas, dic mihi si satis erat ubiq; ac in omni tempore solam habere fidem, quur he sentẽtie depromuntur a Christo. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra, & glorificẽt patrem uestrũ qui in cœlis est, & iterum sint lucerne ardentes in manibus uestris. Cur qui audit uerba & facit ea assimilatur uiro sapiẽti qui edificat domum suam supra Petram. Nõne qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Sed & negare non potes, qui fecerit uoluntatẽ patris qui in cœlis est hic christi frater soror & mater est. Vnde in Luca legitur mater mea/& fratres mei hii sunt qui uerbum dei audiunt & faciunt. Proinde beati qui audiunt uerbum dei & custodiunt illud. Et seruus qui cognouit uoluntatem domini sui, & non se preparabit & non fecit secundum uoluntatem eius uapulabit multis, sed miraberis quæ sit uoluntas dñi. prima Ioan. 2. dicit̃. Qui dicit se in Xpo manere debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare, ambulauit aũt crucẽ ferẽs. Vñ qui non accipit Crucẽ suã & sequitur me nõ est me dignus. Et iterũ si quis uult post me ueni re abneget semetipsum & tollat Crucẽ suam & sequatur me & non satis est semel id fecisse, immo quottidie fieri debet, uñ Luc. 9. dicit̃ Si quis uult post me uenire abneget semetipsum & tollat crucẽ suã

Ad Galath. vi
Ad Ephese. ii.
.ii. ad Thimo. ii.
Ad Tytum. ii.
Ad Roma. xiii.
.i. Collos. iii.
Ad Romanos. i.
.i. Corinth. iiii.
.ii. Petri. i.
Matthæ. v.
Matthæ. vii.
Matthæ. xii.
Lucæ. viii.
Lucæ. xii.
Matthæ. x.
Matthæ. xvi

quottidie & sequatur me hoc est q Petr9 ait·Christo in carne passo & uos eadem cogitatione armamini·Et ad Galath·5·Qui sunt christi carnem suam crucifixerunt cum uiciis & concupiscentiis,& iterum mortificate membra uestra quæ sunt super terram· Vides iterum fidem sine operibus esse mortuam iuxta Canonicam sancti Iacobi·Sed quia post mille annos de Canonica illa nos dubitare fecisti,dic ergo quur Petrus dicat ex bonis operibus considerantes uos Aut quale hoc Enthimema est uos curam omnē sub inferentes ministrate in fide uestra uirtutem,In uirtute aūt scientiam,in scientia autem abstingntiam·In abstinentia autem patientiam· In patiētia autem pietatem·In pietate autem amorem fraternitatis. In amore aūt fraternitatis charitatem,Inuenies hic pulchram & plane aureā uirtutum cathenam,qua a fide usq ad charitatem peruenitur,hoc est q Ioannes ait·Omnis qui credit qm̄ Iesus christus ex deo natus est,in hoc cognoscimus qm̄ diligimus natos dei cū deū diligam9 & mādata eius faciamus· Et licet in euāgelio reperias dixisse dn̄m ad mulierē q̄ erat in ciuitate peccatrix· Fides tua te saluā fecit,uade in pace, tn̄ hāc prius cōmēdauerat ex opibus Symoni dicēs,uides hāc mulierem,intraui in domū tuam,aquam pedibus meis nō dedisti, hæc autem lachrimis rigauit pedes meos,& capillis suis tersit,osculum mihi non dedisti,hec autem ex quo intrauit non cessauit osculari pedes meos·Oleo caput meum non unxisti,hec autem unguento unxit pedes meos,propter quod dico tibi remittuntur ei peccata multa,quoniam dilexit multum·Habes aperte mulieri apud dominum prestitisse q lachrimis cepit rigare pedes eius,& capillis capitis sui tergebat,& osculabatur pedes eius,& ungento ungebat· Sed dic mihi quid hec sibi parabola uelit,de decem uirginibus prudentibus & fatuis·Nonne fatue sunt ex ore domini, quæ acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum/prudentes uero acceperunt oleum in uasis suis cum lampadibus,aut mētitur tibi Hilarius dicens,prudētes uirgines he sunt que oportunum in corporibus operandi tempus amplexe,in primum se occursum aduentus dominici praeparauerint· Fatue autem que dissolute ac negligētes presentium tantum sollicitudinem habuerint,& immemores promissorum dei in nullam se spem resurrectionis extenderint· Et quia prodire obuiam fatue extinctis lampadibus nō possunt,deprecantur eas que prudentes erant,ut oleum mutuent,quibus responderunt nō posse

Iacobi·ii·&·iiii·
·i·Petri·iii·
·ii·Petri·i·
Math·xxv·
Hilarius in Matt. Canone·xxvii·

ſe dare,quia non ſit forte,quod omnibus ſatis ſit.Alienis ſcilicet ope
ribus ac meritis neminem adiuuandum,quia unicuiq; lampadi ſue Math.vii.
emere oleũ ſit neceſſe.Et ſi fides ſola ſufficeret,quur iubemur elemo Math.v.
ſinam date.Quur benefacere hiis, qui oderunt nos?Quur tollere iu Math.xvii
gum domini ſuper nos?Quur certum genus demoniorum non eii- Math.xxii.
citur,niſi per orationem & ieiunium?Quur iubemur reddere deo q̄ Math.xxiii.
dei ſunt/& Cęſari que cęſaris ſunt. Nõne legimus in Mattheo, Ve
uobis,Scribe & Phariſei Hypocrite,qui decimatis mentham & Ane
thum/& Cyminum & reliquiſtis que grauiora ſunt legis,iudicium,
& miſericordiam & fidem,hæc oportuit facere & illa non omittere
an non hii commendantur qui ſe caſtrauerũt propter regnum dei?
an ſatis fuiſſe putares apoſtolos reliquiſſe omnia,ſi nõ fuiſſent ſequ Math.xix.
ti dominum,aut fruſtra dicitur.Ego elegi uos ut eatis & fructũ af- Ioan.xv.
feratis,& fructus ueſter maneat.Vos ergo uidete Regiones quia al
be ſunt iam ad meſſem,& qui metit mercedem accipit,& cõgregat
fructum in uitam eternam.Vt & qui ſeminat ſimul gaudeat,& qui Ioan.vi.
metit,qui parce ſeminat,parce & metet,qui ſeminat in benedictiõi
bus,de benedictionibus,& metet.Apparet nũc iterũ nõ ſemper &
ubiq; ſufficere fidem,quod hic ergo doces pallium nimis breue eſt ad Ro.i.
& utrũq; cooperire non poteſt.Quapropter ẽt licet Paulus fidei fue
rit Buccinator egregius ita ut ſcripſerit ad Ro.Quomodo iuſtus ex ad Ro.xii.
fide uiuat,& omne q non eſt ex fide peccatũ eſt,& omnes filii dei ad Gal.iii.
eſtis per fidem quæ eſt in Chriſto ieſu,ac iterum in omnibus ſumẽ Ad Collo.iii.
tes ſcutũ fidei,tamen & charitatis non eſt oblitus.Vnde ad Colloſ-
ſenſes ait.Super omnia charitatem habete quod eſt uinculum per-
fectionis.Et non abſre fatetur quomodo in Chriſto ieſu neq; circũ- ad Galla.v.
ciſio aliquid ualet neq; preputium,ſed fides quæ per charitatẽ ope-
ratur.Et iterum flecto genua mea ad patrem dñi noſtri Ieſu chriſti
ut det uobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ uirtutem corroborari p ad Ephe.iii.
ſpiritum eius in interiori homine Chriſtũ habitare per fidem cor-
dibus ueſtris in charitate radicati & fundati,uides nunc q̄ pulchre
fides & charitas,ueluti ſorores aliquę ſeſe oſculent,ſed charitas nõ
ne patiens eſt benigna &c.Quæ non ſolum iubet a malo declinare,
ſed & facere bonũ,& tu mi Luthere quomodo adeo oblitus es ueri-
tatis ſcripturæ ut carnis curam in deſideriis facias,contra uerbum ad Ro.xiii.
apoſtoli.Nonne ſcriptum eſt eſca uentri,& uenter eſcis.Deus autẽ .i.ad Corin.iiii.
hunc & hanc deſtruet.An ſine ratione Paulus ait multi ambulant

quos sepe dicebam uobis nunc autem flens dico• Inimicos crucis
ad Philip·iii· Christi quorum finis interitus quorum deus uenter est• Nõne præcepit Apostolus habentes promissiones charissimi mundemus nos
.ii.Corinth.vii. ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore dei• Quur ergo tam laxas habenas in omnem esum & carnium ac reliquorum ciborũ tu ac tui permittitis? nescitis qm̃ corpora uestra membra sunt Christi, tollens ergo membra Christi
.i.Corin.vi. faciam membra meretricis, absit• Empti estis præcio magno glorificate & portate deum in corpore uestro• Quod si forsan dixeritis carnis abstinentiã in euangelio non esse fundatã uidete ne dũ mellitu
.i. Corin.viii. la & placentia dixeritis hec licentia, ut cum apostolo loquar offendiculum fiat infirmis, uel ut ad te sermonem uertam, noli cibo tuo
ad Ro.xii. illum perdere pro quo Christus mortuus est• Sed cum Paulo dicas
.i. Corin.viii. si esca scandalizat fratrem meum non manducabo carnes ineternũ Fateor ego me peccatorẽ esse ac in caute lapsum• Tamen in hoc gloriabor me nolle tot centenis millibus scandalorum a bonis operib9 retrahere quemq̃ quod heu non sine grauissi• totius inferni triumpho inter Christifideles quottidie facis• Scio nobis intrandũ esse p Angustam portã que ducit ad uitam, & usq; nunc regnum celorũ
Iob.vii. uim patitur & uiolenti rapiunt illud, & tu cum tuis non considerа tis militiam esse uitam hominis super terram an obliti estis, q̃ nemo coronabitur, nisi qui legittime certauerit, q̃ & in nouissimo die Iudex ille cœlestis his qui erũt ad dexteram manifeste testabitur dicens• Venite benedicti patris mei possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi, esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere• Hospes eram & collegistis me, nudus & operuistis me, infirmus & uisitastis me, in carcere erã & uenistis ad me• Vides iterum ex euangelio, dum possumus dum locum ac tempus habemus, bona opera non esse negligẽda, & q̃ hæc tua opinio non solum contra euangelium ac reliquos Apostolos• Sed & ap
Math.vi. tissime contra Paulum pugnare uidetur• Quare mi Luthere• Vide ne lumen quod in te est/tenebre sint, noli altum sapere/sed time/no
ad Ro.xi. li plus sapere/quam oportet, nec in posterum glorieris in te solum Pauli rediisse spiritum, sed diligentissime caue ne tu sis inter eos de
.ii.Petri.iii. quibus Petrus apostolus in hæc uerba scripsit, charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit uobis• Sicut in omnibus epistolis loquens in eis, de his in quibus sunt quædam

difficilia intellectu,que indocti & instabiles deprauant,sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionẽ,caue caue,ne te in hãc perditionem cõiitias,maiorum imitare uestigia,quod & ego quantum ad me pertinet lubẽs faciam,& adeo ut hac ipsa hora,si transuerso digito in hoc opere,uel ignorantia rei uel in curia aliqua aberrarim a ueritate,nolim id esse dictum,nec tibi aut cuipiam mirum fuerit,si que errata,si lapsus aliquot deprehenderis,nam dum hoc opus edere meditarer,ac nouo pugnandi genere tecum certamen inire preponerem,absens eram a mutis meis magistris,uersabar inter ignotos,nec Theseũ habebam,tante rei accõmodũ,precipuum & hunc solum habere merui Reuerẽdissimũ simul ac pientissimũ dominum Mattheum Titu. Sanctæ Potentianę Cardinalem Seduneñ.Cum quo q̃tũ fue Reuereñ. paternitati pre occupationibus ecclesiæ licuit,locos aliquot solidioris theologie cõferre potui in his qdẽ potissime q̃ secretiora utriusq; testamẽti tangebãt,me nõ parũ adiutum esse,ingenue fateor,Condonabis.ergo si nouus Tyro sacrarum literarum non ea ac tanta maiestate dicendi qua forte necessarium erat,in pub licam arcam prodierit,q; si quę forsan immodestius dixerim & hoc merito ignosces.Vbi ad animum reuocaueris,Te anno superiori ad quendam scripsisse amicum insanire Fabrum.Si qd cõtra te edere,cogitarit,aut saltim ut ex humili spũ oĩa dicis mussitare.At cum Paulo dico non insanio optime Feste sed sobrietatis & ueritatis uerba loquor.Sim uero ac habear tibi insanus ac ppetuo uinculis Hypocratis qd deus auertat alligandus,interim tñ tu dogmatũ tuoꝝ q̃ a christiana religione aliena sunt Palinodiã Stesichori more cantato.Et cogites q̃ speciosi sint pedes euangelizãtium pacem,euangelizantium bona,quicquid docueris,non ex rãcore,aut odio,sed ex charitate prodeat,& sic patiens eris,benignus eris,non ages perperam.Nam charitas patiens est,benigna est,charitas non emulatur,non agit perperam,non inflatur,non est ambitiosa,non quærit quæ sua sunt,non irritatur,non cogitat malum,omnia suffert,omnia credit,omnia sperat,omnia sustinet Nec minorem curã diuinæ sapientiæ habeas,ut ea quæ sapias non sint carnalia,non ad bella & lites.Sed sit tibi sapientia desursum descẽdes,a patre luminum,& benignus eris,modestus eris.Nam quę desursum est sapientia,primum quidem pudica est,deinde pacifica,modesta,suadibilis,bonis consentiens,plena misericordia & fructibus

Fatetur author se qñque insolidiori Theologia adiutũ a Reuerẽdissimo domino Mattheo Tituli sanctę Potẽtianę Cardinale Sedunensi.

Actuũ.xxiii.

ad Ro.xiiii.

ad Ro.x.

.i.ad Corin.xiii.

Iaco.iii.

ad Philip.iiii.
.ii.ad Thessa.iii.
ad Titum.
.ii.ad Thimo.ii.
Ad Titu.iii.
Ad Titum.iii.
.i.ad Timoth.iiii.

bonis iudicans sine simulatione, humilibus cõsenti. De cætero quecunq; sunt uera, quecũq; pudica, quecũq; iusta, quecũq; sancta, hęc cogitato, noli proximum quasi inimicũ existimare, sed corripe ut fratrem; exerce te ipsum ad pietatem. Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere deo, operarium inconfusibilem. Recte tractantem uerbum ueritatis omnem mansuetudinem ostendens ad omnes homines. Admone illos principib9 & potestatibus subditos esse. Hęc pponens fribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus uerbis fidei & bone doctrinæ, hoc donet omnipotens qui erat, & qui est, q̃ uenturus est, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria, in sæcula sæculorum Amen.

Impressum Romæ, In Campo Flore, per Marcellum Silber alš Franck. Anno a Christo nato. M. D. XXII. In uigilia Assumptionis diuæ, ac intemeratę uirginis Marię Pontificatus Adriani. VI. Anno primo.

Marcellus Typographus Romanus. Ad Lectorem.

Heus tu candide Lector quisquis fueris, etiam diligentia non mediocri in hoc opere adhibita, fieri non potuit, ut non intercciderent quedam errata seu potius lapsus aliquot, uel Litterarum/uel Sillabarum/his deprehẽsis tuum erit ignoscere/nec nodũ in scyrpo querere. Sed potius rei dignitatẽ ac libri magnitudinem metiri. Dum forsitan hoc opus secũdo pro Christianæ Reipublicę statu trãquillo editũ fuerit, elimatius prodibit, interim existima nos ueluti fratres, & sic adimplebis legem Christi, ac Vale.

Paulus ad Roma. ultimo.

Rogo uos fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula preter doctrinam quam uos didicistis faciunt, & declinate ab illis huiuscemodi enim Chr isto Dño nostro nõ seruiunt. Sed suo uẽtri & per dulces sermones & benedictiones/seducũt corda innocẽtiũ.

Laus Deo.

